kış *zivistan* 2012 • sayı *hejmar* 5

QIJIKÊR·EŞ

anarşist radikal politika dergisi *kovara polîtîkaya radîkal a anarşîst*

felaket zamanlarının ardından...

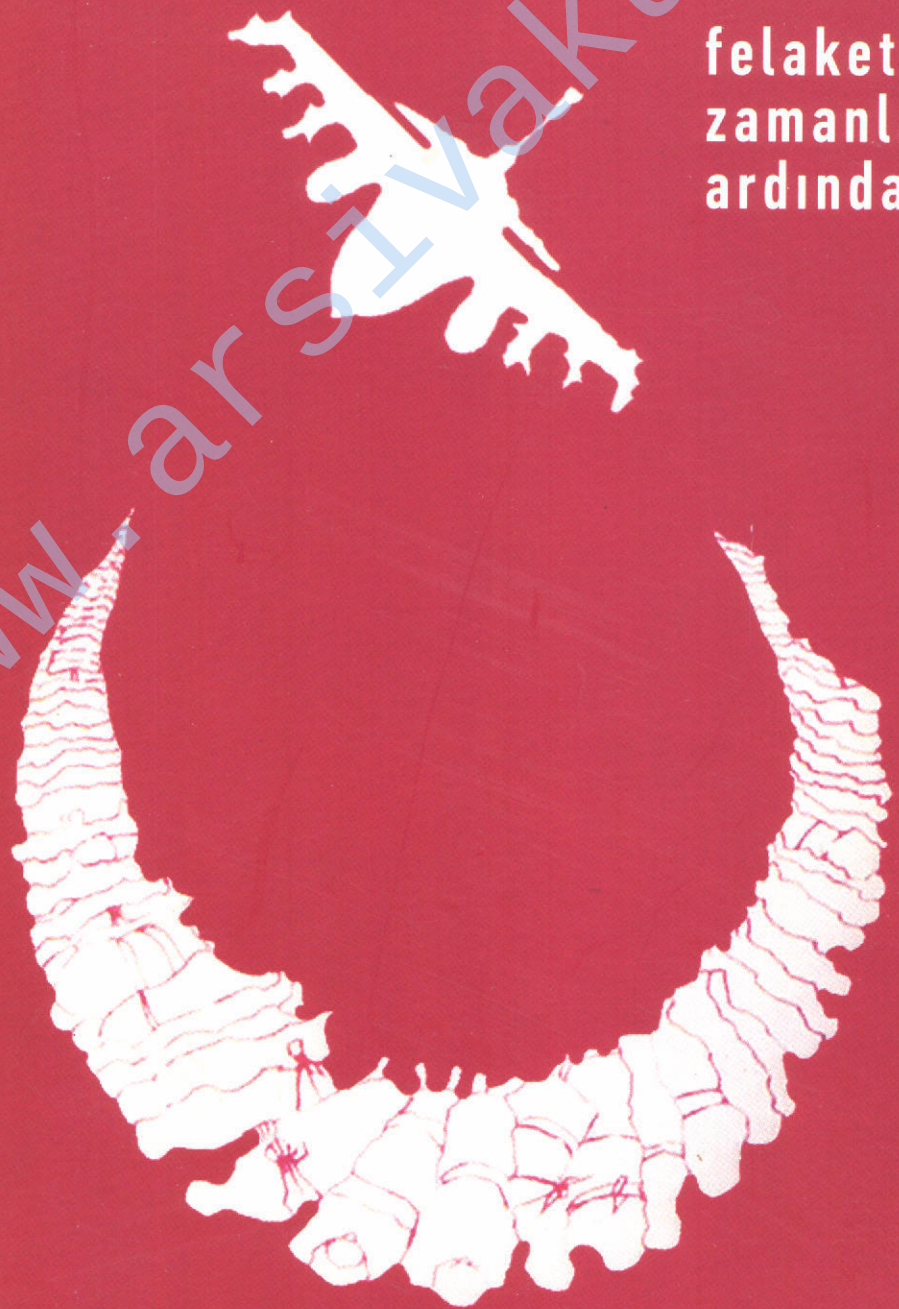

www.arsivakurd.org

roboski-uludere katliamı, 28 aralık 2011

olay yerinden iki kare. yaralı kurtulan tek katırla yola devam edeceğiz...

Fotoğraflar: Arjad Narin

www.arsivakurd.org

QIJIKA REŞ
kış *zivistan* 2012
anarşist radikal politika dergisi *kovara polîtîkaya radîkal a anarşîst*

imtiyaz sahibi ve genel yayın yönetmeni
xwedî û rêveberê weşanê yê giştî
sami görendağ

grafîk tasarım
sêwirandina grafîkê
şendoğan yazıcı

kapak resmi
wêneyê belgê
serpil odabaşı

redaksiyon
sererastkirin
belma yıldıztaş

baskı
çap
ezgi matbaacılık san. tic. ltd.şti.
sanayi cd. altay sok. no: 14 yenibosna/ist.
tel:0212 452 23 02 fax: 0212 654 94 13

qijika reş
adres
navnîşan
selimiye mah. melikşah sk. no: 17 gevaş-van
tel: 0 533 506 57 30
e-mail: qijikares@gmail.com

www.arsivakurd.org

5

www.arsivakurd.org

içindekiler *naverok*

007 | anti-sömürgeci bir metin denemesi *heyder bazîd encü*
009 | nameyek ji bo nîvçezarekî ku wê bê... *rawîn stêrk*
011 | ortadoğu'da bir karşı şiddet pratiği: pkk *ramazan kaya*
017 | *dijî serguhartına bajêrên re bajêrên labırentîyê serbıxwe*
kentsel dönüşümlere karşı direnen labirent-kentler *qîra qijikê*
022 | kayıp bir anarşist kitap gibi: komutan nasır (faruk bozkurt) *samî görendağ*
028 | mirî çi dibêjin *guy de maupassant werger: omer dewran*
031 | botan savaşları: bir kuşatılmışlığın anatomisi *hazırlayan: rawîn stêrk*
039 | kelimelerin baskısı *leyla saral*
041 | özne ve iktidar: iktidarın halkaları *xezal n. karaağar*
050 | dipnotlar, şerhler: politikayı yeniden tanımlarken - 2 *ışık ergüden*
052 | dar gelirlinin travması olmaz *turan keskin*
054 | bir sonraki deprem van'ı sevip de kavuşamayanlara gelsin ya da
orta sınıf bir van sakininin deprem güncesi *bilgesu sümer*
065 | sol'un geleceği *murray bookchin*
091 | özgürlükçü belediyeciliğe genel bir bakış *murray bookchin*
098 | ahmet sezer'le demokratik özerklik ve toplumsal ekoloji üzerine söyleşi
103 | kapitalist modernitenin son'ul uygarlık krizi ve büyük uygarlık devrimi *yasin bedir*
110 | şiddet tekeli karşısında ahlak ve vicdan *ahmet arslaner*
115 | nev-i şahsına münhasır bir hıristiyan anarşist: tolstoy *alexandre christiyannopoulos*
119 | hüseyin kaytan'la röportaj *röportaj: samî görendağ*
126 | rastiya bazarê, xewna azadiyê *hüseyin kaytan /jiyan sarya*
139 | brecht'in boncuğu, gerçek, yabancılaşma, vesaire... *hüseyin kaytan*
144 | sae'nın defterinden *hüseyin kaytan*
148 | ji rastperestiyê ta helbestê... *bîra çîya*
150 | mi bilure viraşte eve morê miyanê xo ra *vladimir mayakovsky*
154 | anarşizanlaşan kürtler: mağdurun postkolonyal şiddeti ve parçalanmış özne *engin sustam*
167 | iktidar tuzağı olarak siyasi şiddet! *ömer faruk*
176 | postmodern zamanda imaj ve görsellik *ednan şur*
183 | sürgünde bir kadın: rewşen bedirxan *berjin haki*
185 | aydınlanma, etik ve sivil itaatsizlik *tarık aygün*
200 | toplu(m) mezar *samî görendağ*
205 | varlık, politika ve gölgeler *mehmet oruç*
211 | göstergenin dayanılmaz çekiciliği *deniz ilgin*
214 | şahmaran *amedekar: omer dewran*
233 | varoluşun trajedisi *asım ararat*
239 | sevgili hayattır! *ömer faruk*
246 | zozan özgökçe'nin vicdani ret açıklaması

www.arsivakurd.org

felaket zamanlarının ardından...

Hava su ve toprak kirlendi artık
Tuz ve ekmeğe karışıyor yüksek gerilim
Yeryüzünün bütün koordinatları
Barınacak bir yer arıyor
Haritadan silindi yüreğimin meskûn yerleri
[Hicri İZGÖREN]

Doğanın ve devletin kesintisiz afetleriyle kesintiye uğrayan Qijika Reş Dergisi'nin yayın serüveni 5. Sayıyla birlikte kaldığı yerden devam ediyor. Qijika Reş Kolektifinin Van'da yaşayan kimi bireylerinin başka kentlere savrulduğu, kimi bireylerin evlerinden olduğu, her türlü yerleşik düzeninin sarsıldığı, yaşam akışlarının başka kanallara yöneldiği bir dönemde dergiyi çıkarma imkânlarımız ortadan kalktığı gibi, dergiyi çıkarmak istencimiz de haliyle eridi. 23.10.2011 tarihinde saat 13.41'de meydana gelen ve "Van Depremi" olarak kayda geçen yer sarsıntısı, hayatımızın da tam ortasından geçen derin ve kapanmaz bir yarık oluşturdu. İşini, eşini, düşünü, dostlarını, içinde nefes aldığı yaşam kozasını bir anda yitiren bir konuma düşmek, tesbih taneleri misali dağılmak hayatın zorunlu sınır deneyimlerine açılmak demekti. Milyonlarca insanın çürük ve yüksek beton yığınları içine sıkıştırıldığı, doğadan ve dayanışmadan yoksun sefil kent hayatının doğa karşısında ne kadar kırılgan ve korunaksız bir hayat olduğunu yüzümüze inen ölümcül şamarla bir kez daha öğrenmiş olduk. Bu yönüyle "felaket"e dönüşen deprem, modern yerleşim kurgusunun yarattığı bir sonuçtur diyebiliriz. Bu felaketin Van kentindeki yansımaları hem aşina olduğumuz insan manzaralarıyla hem de ateşin düştüğü yeri yaktığı tekil acılarla yüklüydü. Van depremiyle birlikte daha da görünür hale gelen sefalet fayı, hiyerarşik tüm yapıların çökerek bir yardım ağını bile organize etmekte ne kadar aciz kaldığını, devletin insan yaşamındaki en büyük külfet olduğunu, varlığı kendinden menkul siyasi temsilcilerin gemiyi ilk terk eden insanlar olduğunu, insanlarla vakti zamanında yüz yüze ilişkiler kuran politik oluşumların ve derneklerin ayakta kaldığı bu acı deneyimi, bu şok dalgasını sanırım hiç kimse uzun süre unutamayacaktır.Mazlum-Der, Vakad, İHD, TİHV ve KESK gibi dernek, sendika ve vakıfların gönüllü insanlara dayanarak yürüttüğü yardım dağıtım çalışmaları her şeye rağmen takdire şayandı. Bu zor zamanlarda, insanlık sınavını yüzünün akıyla geçen bu insanların karnesine düşecek en değerli notların "bu günler" olacağından kuşkumuz yoktur.

Felaket zamanları, aynı zamanda normların, ayrıcalıkların, husumetlerin ve yasakların askıya alındığı, insanlar arasında hesapsız yakın ilişkilerin kurulduğu, herkesin herkese yüreğini açtığı zaman dilimleridir. Van'ın kalın enseli, mülk sahibi insanlarının bir soğuk çadırı en "dipteki" insanlarla birlikte paylaşmak zorunda kalması, normal zamanlarda yüzüne bile bakmayacakları insanlarla aynı yemek kuyruğuna girmeleri, devrimi yarım kalmış yoksul bir halkın doğanın eşitleyen adaletine şükranlarını sunduğu özel kesitlerdi. Van'daki orta sınıfın iflas bayrağı olan deprem, kimi yoksulların durumunu daha da kötüleştirirken, kimi yoksulların da belli yardımların kendilerine ulaşma umudunu yitirdikleri anda talana yöneldiği bir yaşama savaşının kaynağı oldu. Devlet erkânının, her türlü yardım ve dayanışma çabasını özel olarak engellediği, belli yardımları belli kesimlere ulufe olarak dağıttığı, milliyetçilik virüsünün insan olmayı unutturduğu güruhların bu afeti ilahi bir adalet olarak kutladığı bu zor

www.arsivakurd.org

zamanlarda her şeye rağmen "kardeşlik" ülküsünün daha ölmediğini hatırlatan yardımlar ve paylaşımlarda hiç eksik olmadı. Halklar arasındaki insani köprülerin devlet'e ve "insansız medya aracı"na rağmen yıkılmadığını görmek umudun belki de en büyük ve en anlamlı zaferiydi.

Bilmezlikten değil,
Fıkaralıktan
Pasaporta ısınmamış içimiz
Budur katlimize sebep suçumuz,
Gayrı eşkiyaya çıkar adımız
Kaçakçıya
Soyguncuya
Hayına...
[Ahmet Arif - 33 Kurşun]

Bu zaman zarfında bir taraftan doğanın gazabıyla cebelleşen Kürt halkı diğer taraftan devlet denilen felaketin soluk aldırmayan cinayetlerine, katliamlarına ve bir cadı avına dönüştürülen toplu tutuklama operasyonlarına maruz kalmakla boğuştu. İcraatlarıyla hiçbir hukuku tanımadığını ayan beyan bir şekilde ortaya koyan muhafazakâr iktidar, Çukurca yakınlarındaki Kazan Vadisi'nde kimyasal silah kullanarak otuz yedi gerillayı katlettiği gibi, 2011'in bitmesine günler kala Şırnak'ın Uludere ilçesinde sınırda kaçakçılık yapan 19'u çocuk 35 insanı bombalayarak katletmekten de geri durmadı. Bu katliam aynı zamanda yıl boyunca savaş politikası yürütmekte sınır tanımayan AKP iktidarının son kirli operasyonuydu. Kürdistan'da sivil insanları topluca katletme ve faili meçhul cinayetler! sabıkası fazlasıyla kabarık olan bu pişkin dev etin, bu katliamı da güvenlik politikasının bir münferit kazası olarak görmesi, 33 Kurşun'lara imza atmaya bundan sonrada devam edeceğinin kararlı bir fotoğrafıydı. "Kaza sonucu ölümü ortadan kaldırıp yerine sistematik ve örgütlenmiş ölümü koyan devletin" (Baudrillard) varlığı devam ettiği sürece bu katliamların ve cinayetlerin devam edeceğini söylemek sinik bir politikanın tuzaklarına teslim olmak anlamına gelmemektedir. Devletin şiddetle varolan varlığını teşhir etmek, devletin ve şiddetin yüklem olmaktan çıkarıldığı bir politikanın aciliyetini ve önemini ortaya koyan kurucu bir siyasetin zorunluluğunu paralel düşünmektir. Tutuklu sayısının dört bin kişiyi bulduğu söylenen KCK operasyonları, iktidarın hiçbir ideolojik hegemonyaya tahammülünün olmadığının ilanı, çıplak bir faşizm, bir temsili diktatörlük anlamına gelmektedir. İstisnanın kural haline geldiği bir savaş politikasının kurumsallaşmasıdır. Bu operasyonlar kapsamında binlerce insanı deli saçması iddialarla kapatan bu polis devletinin mağdurlarından biride Qijika Reş Dergisi'nin Kolektifinde yer alan ve aynı zamanda ANF muhabiri olan Rawîn Stêrk (İsmail Yıldız) yoldaşımız oldu. İstanbul'daki elimiz, kulağımız gözümüz ve yüreğimiz olan İsmail'in tutuklanması, dergimizin bundan böyle aksayacak çoğu yönünün de sebebini oluşturacaktır.

Yaşadığı her ortamı bir dostluk divanına, bir yoldaşlık platformuna ve bir öğrenme okuluna dönüştüren İsmail'in bu kuşatılmış yaşamdan da güçlenerek ve özgürlük tutkusu daha da çoğalmış bir şekilde çıkacağından eminiz. Buradan Qijika Reş Dergisi Kolektifi olarak her zaman yanında ve safında olduğumuzu, davasının takipçisi olacağımızı, en içten sevgi ve selamlarımızla birlikte iletiyoruz. Sen yoksan biz gerçekten de eksik ve yalnızız İsmail Yoldaş. Senin şiirlerine, tiyatro oyunlarına, yazılarına, kızına ve aşkına bir an önce kavuşacağın ve bizlerin de sana kavuşacağı günlerin çok yakın olması dileğiyle. Kargalar, tüm felaketlere rağmen en uzun ve en kendilerinin belirlediği bir yaşamı yaşamaktan hiçbir zaman vazgeçmezler..

www.arsivakurd.org

anti-sömürgeci bir metin denemesi

heyder bazîd encü

EY YİTİK ÜLKE
Ey bütün çağlara eşkıya barındırmış dağlar
Ey gökyüzü YİTİK ÜLKE'nin
Bunca ölümü nasıl kaldırır tanrıların
Bütün yıldızların dilsiz mi senin
Ve bulutların ölüdenizler gibi durgun
Gün boyu ateşler içinde bir yanın, bir yanın suskun
Soysal EKİNCİ

Belleğimde iz bırakan kareleri özenle her sayıda yazmaya çalışacağım. Alın size üç kare:

Bunlardan biri, Türkiye'nin devlet kanalından Kürtçe yayına başlaması.

İkincisi, Ankara'da Mustafa Kemal Bulvarı'nda "Her şey vatan için" diye bağırarak koşan Harbiyeliler.

Üçüncüsü, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin yaşlı başlı bir bakanı, Sarıkamış şehitlerini anma konuşmasında, "Kürtler bizi arkadan vurdu, aman uyanık olasınız ha!" imasında bulundu dinleyicilerinden de alkış aldı.

Bütün bu resimler gerçek. Bu resimlerin ortaya çıkardığı başka bir gerçek daha var ve bu gerçek, M. Esat Bozkurt denen ağzı salyalı faşistin "bu ülkede Türk olmayan herkes ancak Türklere hizmet ederek var olabilir." lafına denk geliyor.

Türkler, 1071 yılında Anadolu'yu resmen işgal ettiler. O zamanlar bu ülkede Bizanslılar, Kürtler, Farslar ve diğer halklar yaşıyordu.

Malazgirt Savaşı, Türkiye'nin ilkokul kitaplarında anlatılır, bu bir itiraftır. Viyana kapılarına dayanan imparatorluk şatafatı da bir itiraftır.

Anadolu Türk medeniyetinin en büyük eserleri, devşirme eserleridir. Bütün o uygarlık abidelerini, ana-babasını öldürdükleri çocuklara yaptırdılar; Ermenilere, Kürtlere, Makedonlara, Yunanlılara.

Şimdi Ankara ve Diyarbakır caddelerinde ırkçı bir ordu koşturuyor, gözdağı veriyor. "Biz güçlüyüz" diyor. "Zalimiz, ezeriz."

Amenna. Gücünüz var.

Ama bu halkın da size karşı koyma hakkı var. Sizin hesaplarınız dışında. Beklemediğiniz her zamanda.

Biz Kürdistanlılar konukseveriz. Geldiniz, Kürt, Hitit ve Hristiyan topraklarını aldınız. Size "serçavan" dedik. Ama kendi gerçeğinizi bilmelisiniz. Ailelerini katlettiğiniz çocuklardan ordular kurdunuz. O orduların askerleri, kendi vatanlarını yağmaladı. Kendi akrabalarını katletti. Bu büyük bir güçtü, evet. Ama haksızdı. Haksızlığın bir sonu var. Haksızlık, zulüm ebediyen sürdürülemez.

Yenilmiş olabiliriz, ama ölmek suretiyle de olsa, onurunu koruyan atalarımız oldu ve biz hala onların çocuklarıyız.

Sanmayın ki, asimile olduk, Türkleştik.

Bilmediğiniz birçok zaman ve yerde varız ve o eski Hitit rüzgârı gibi her yerden geleceğiz.

www.arsivakurd.org

Kuzeyden ve Güneyden geleceğiz, hiç beklemediğiniz yerlerden geleceğiz. Çünkü biz bu topraktanız. Biz Kürdistanlılar bu kayalarız, bu ağaçlarız.

Oysa ey devlet, siz işgalcisiniz. Zalimsiniz.

Masum Dersimli, Liceli, Zilanlı, Nurhaklı kadın ve çocukları, daha öncesinde koca bir Ermeni toplumunu katlettiğiniz yerlerde, oyun için sizin mermi kovanlarınızı toplayarak büyüyen bir nesil hala yaşıyorken, kimi aldatacaksınız? Kimi korkutacaksınız, geçit resimlerinizle?

Durmadan ölmemiz gerekse de, durmadan direneceğiz size. Çünkü haksızsınız. Bu topraklarda hakkı olan en son kavim sizsiniz.

Diyarbakır caddelerinde asfaltı inleten komando adımlarınız, ölümlü gençlerin adımlarıdır. Sonsuz olan onlar değil. İstediğiniz kadar şehit edebiyatı yapın, biz bunlara konukseverlik yapamayız.

Eğer, biz Kürdistanlılarla barışmak istiyorsanız, her şeyden önce topraklarımızdaki yüzbinlerce askerinizi çekmelisiniz. İşgal ettiğiniz, yakıp yıktığınız evlerimizi terk etmelisiniz.

Türkiye Cumhuriyeti devleti, -"devlet olma sorumluluğu caydırıcı tehdit gerektirir" diyorsunuz. Bizi korumak adına, çocuklarımızı öldürüyorsunuz. Ve şimdi bizim dilimizle, bize bir bağışta bulunmak adına, bizi aşağılamak istiyorsunuz.

Yağlı ellerinizle kendi başınızı okşayın.

Siz aşağılama ve hor görme siyasetini hala sürdürüyorsunuz.

Biz de isyan hakkımızı kullanacağız. Onur verici bir haktır bu.

Ve sizin kontrolünüz dışında.

Bu haksız böbürlenmeden ve biz Kürtleri aşağılamaktan vazgeçmelisiniz. Bunun da ötesinde, birlikte yaşayacaksak, "dünya insanlığın ülkesidir" ilkesine göre yaşamak için adım atmalısınız.

Siz ister Kuzey deyin ister Güney deyin, bizim toprağımız Kürdistan'dır.

Biz, kendisi olduğumuz toprağımızı savunacağız. Çünkü biz bu kayalarız, bu ağaçlar, bu ırmaklar.

Ne demişti, hileyle kandırıp, oğluyla birlikte darağacında sallandırdığınız Dersimli Seyit Rıza?

"Ben sizin yalan ve hilelerinizle baş edemedim, bu bana dert oldu. Ama ben de sizin önünüzde diz çökmedim, bu da size dert olsun!"

O böyle demişti.

Türkiye Cumhuriyeti, sözün devamını sen getir!

www.arsivakurd.org

nameyek ji bo nîvçezarekî ku wê bê...

rawîn stêrk

Xwezî wêrektir bûma ji Sîhemedê mêrdanî,
Zîrektir bûma ji Dûldil a ku Êlî anî...
Bêtirsekî xofnegirt bûma ji rê û durbên
Kurdistanî...
Min laşe xwe bi te bihişta û bibûma mertal ji 23 siyên peyayî...

Niha li qiraxa bajarekî bê bext û bê îman, li benda rojhatina te ya ku min di navbera du avan de tî dihêle de me... Roj bi roj mizginiya te nêzik min dibe û roj bi roj nêziktir dibim ji mirineke bê hempare... Dizanim, bêve bijark tû yê werî û bi mêvanê meyîtanbî li derdora teneşîreke pirxwedî. Ez bersûcekî bê çareserîme li derdora çiyayên mêrkuj û xwedan malekî xwenasim di şopapaniya te ya kuwê li min bibare... Berdîwarekî xwe kujêrim her roj di newalên mirinbar de. Dizanim tu yê sibe roj hesabê hatina xwe ji min bipirsî ku bûme sedema çêbûna te.

Niha li qiraxa serdemeke bê îman li ber siya darekê rûniştîme û pêl bipêl dibarin keser û kulen jineke ku tû yê jê re bibêjî daye... Li ber siya hevsûca xwe. Nale nale ke jandar xwedi ser gewdeyê min re ber dide xwe rê û min bê nefes dihêle di hem bêzamal zaroka parzem û na ku bixwîna nivşên ber te xwe av dide. Parzemîn ji min re dibe goreke kevnar, xwe her roj nû vedike û beden bi beden li xwedi şidîne yektayên min ên hevnivş... Niha xwe bi kîjan qîr û hewarê bi avdesînim nizan im... Kîjan baranê ji xwe re bikim şirikê ber sûciyê nizanim...Nizanim ku li kîjan çiya an jî kîjan newalê bigêjim parçe laşekî nemir û birevim ji bajarên teresi yê...

Bê navo... bê navê berbanga serîrakirina min a bê par ji mizgeftan... Her çiqas zanibim ku niha tu di hundirê dareke sewlê de di xeweke giran û bi kêf de bîjî, hayîdarim ji cihana ku tû yê gava xwe ya yekem bavêjî. Dizanim ku di destpêka gav avêtina te de wê linge te yê têkeve bêjinga xwînxwaran... Ne qayîlim ku çavên te bi goristanên bê sînor re hevnasbin lê dizanim ku hatina te ne xem e ji cihana haran re û wê mêrxas û keçxas dîsa bikevin axa çav birçî yek bi yek...

Bê navo...Min di xwest navê dêynim ax... Lê zanim ku ax têr bû ye ke xweş mêrane li çiyayên rût û repal... dizanim ku dîsa biryara xwedî simbêlan wê bibe ferman ji mêrxas û keçxasan re... Dizanim ku di serdema ku tu yê bijî de ji we ax bi be goristan ji gewdeyên bê dê û bê bav re... De beje ka ezê çawa navê te bikim ax ku her roj bi keser dibêjim aaaaxx û ax...

Bê navo... Min di xwest kunavê te dêynim behr... Bi rengînî û delali ya pêl dayînê te bişom bi ava çar behran... Lê zanim ku biguhire jî dewran wê behr bimîne ji qirêjiya çort û hovan... Wê her roj bi ser min keve dest bi xwîniyas im bêlboqan û ezê bi xeniqim bi hewara te ya bi tilman... De bêje ka ezê çawa navê te deynêm av ku denge guleyan dibe avik û xwe berdide bi ser mêraniya bêbaxtan... Çawa... Ku her sibeh dibêji maaaavv û av li hevnivşên min re dibe avdan, denge jinan bilintir dibe her roj li deşt û zozanên bênavan...

Bê navo... Apê te yî Samî dixweze navê te dêynim Bîraçiya... Bi heybet û baweriya çar deriyan, te bihêjim didergûşa Kurdistanê de... Lê zanim ku bîr û baweriya çiyan nemaye ji mirinê wêde tir ku te tê de bimêjîn

www.arsivakurd.org

a diya te ya bêxem... Zanim ku çiya barkirîne li gale gala wehşan û zanim ku çiya fetişine ji xwîna xort û keçan... De beje ka çawa ezê bihêlim di bîrên Roman...

Dem dibore weke mixe kî kemgir û zeng girtî di tamarên min ên teng û tarî re. Û her katijmêr nêzikahiya te li stûyê min dibare. Ditirsim ku denge giriyê te yê li nexweşxaneyê wê bi xeniqedina va deven ku agir jê dibare de. Wê bijîjk li ser diya te kombin û mizgini ya te bidin min. Ew dem, ezê bibim nivçeyekî bê deng ku li nexweşxaneyeke din laşen parçekirî li hevdişidin û 23 serî tene jêkirin ji laşan... Tu yê bibî zarokê dewleteke qaşo mirov hez. Tu yê bibî welatiyê welatekî qaşo mirov parêz... Lê ezê bibim mêvanê goristaneke genî û bihelim her roj, beriya ku tu yê ji min re bibê jî bavo...

Li ber van rastiyan, lêborîna xwe ji te dixwezim nivçe wo. Bibore ku dibim sedama gav avêjiya te ya di goleke gû beqgirtî de. Bibore ku ezê nikaribim lorikên xweş mijarji te re bibêjim û te bihêjînim di nava pêsîrên cihaneke bê hewes de...

Tu, niha di zikê dayika xwe de ji dolo pi ye der dikevî û her roj berv bizar bûyinekê ve dimeşî. Diya te ya ducanîwê her roj hinek din giran bilorîne mizginiya te û piştî şeş mehan denge te wê ji me re bibe mizginiya nû jiyînê... Li hemû qaîde û nêzikahiyên civakî dûrtir, bê destur û bê amadekarî te xwe berdana tamarên me. Me jî dil heye ku bi delalî û şiklên ku nayên zanîn te mezin bikin û bikin xwedî jiyan. Ku bi min bimîne ez naxwezim ku navekî li te bikim. Hema bila ji te re bibêjin bê navo... Bêpar te mezin bikim ji welatiya welatekî û ji xwezayê bidoşim şîrê te yê efsûnî... Bê navê min î rêwî... Siwarê min î çarg avî... Sihemedê min î dest sincirî... Ez dixwezim ku di niha de tu hayîdarbî ji ax û ava ku tu yê pê mezin bibî. Ji ber ku tu baxçe yên gulan ne li benda te ne. Heta ku denge te yî zîz ketiye guhê min, ezê bi duayen ezîzan li ber yezdanan bigerim û ji te û hevnivşên te re bixwezim bexte kî zêrîn... û ji te jî sozekê dixwezim ku tu yê tu car xwe bêpar nehêlî li serbilindiya welatî buna Kurdistana şêrîn.

Bê navo... bi destura Axuçanê Kawî, ez û diya te emêbi te serbilind bin û tû jî serbilind bîbi me û ax û ava me... Tû bi xêr bêyî mirazo... Tu bi xêr bêyî û bi bî mizgîn î ji bi dawînaketina xa mêrxas û keçxasan...

Bavê te...

www.arsivakurd.org

ortadoğu'da bir karşı şiddet pratiği: pkk

ramazan kaya

Şiddetin Anti-Sömürgeci Yansımaları
Şiddet kusursuz bir meditasyon olarak görülebilir. Sömürgeleştirilmiş insan şiddette ve şiddet aracılığıyla
özgürleşir. Bu praksis militanı aydınlatır, çünkü ona araçları ve amacı gösterir.
(Frantz Fanon)

15 Ağustos 1984 tarihi, Kürtlerin yenilgilerle ve katliamlarla yüklü tarihinde devrimin başlama vuruşu kabul edilmektedir. Devlet şiddetinin imha edici sınırlara varıp her türlü siyasal kanalı tıkadığı 1980'lerin ortasında Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla varlığını duyuran PKK, Kürtlerin tarihinde yeni bir özgürlük sayfasının açılmasını müjdeliyordu. Kürdün bitmeyen karanlık gecesi sona ermişti. "Devletler Arası Sömürge" olarak kabul edilen bir coğrafyanın kurtuluşunun ancak "tarihte zorun rolü"yle mümkün olduğuna karar verilmişti. Şiddet, sömürge bir toplumun bağrından bağımsız ve özgür bir toplumu doğuracak "devrimci ebe" olarak selamlanmıştı. Eleştirinin silahları yerini silahların eleştirisine bırakmak zorunda kalmıştı. Aristokratların, dini liderlerin ve küçük burjuvaların öncülük ettiği yarım kalmış özgürlük rüyası, uzun süreli gerilla savaşıyla tamamlanacaktı. Öncü kadroların ülke topraklarının dışına çıkarak hareketi başka topraklarda inşa etmek stratejisi, hareketin tarihinde bir dönüm noktası, kilit öneme sahip en keskin öngörü olarak kabul edilmektedir. Hareketin güçlü bir toplumsal omurga oluşturması ve halk içinde kök salması genel itibariyle iki toplumsal olguya dayandırılmaktadır: Birincisi hareketin Kürdistan'da en alttaki sınıflara yani mülkiyetsiz ve iktidarsız çoğunluğa yaslanması, ikincisi ise hareketin silahlı mücadeleyi kararlı bir şekilde yürüterek kökleşmiş "devlet korkusu"nu yıkmayı başarması ve devlet iktidarıyla hesaplaşabilecek bir "karşı-iktidar" potansiyeline sahip olduğunu fiili olarak göstermesidir. Hareketin çıkış dönemlerinde sınıf temelli bir politikayı vurgulaması ve kadının kurtuluşuna yönelik çağrıları, hareketin özellikle topraksız köylüler, Türkiye metropollerine savrulmuş işçiler, işsizler ve yerel tahakkümün en büyük mağduru konumunda olan kadınlar arasında sempati halesinin genişlemesine ve bu kesimlerden koşulsuz destek bulmasına kaynaklık etmiştir. Hareketin içine doğduğu zamanların muhalif ruhu, kapitalizmin ve devletçi sol siyasetlerin kirli döşeğinde can çekişiyordu. Sosyalizmin küresel bir güç olarak siyaset sahnesinden çekildiği, anti-sömürgeci mücadeleler döneminin kapandığı, Türkiye'deki sol hareketlerin üzerinden 12 Eylül silindirinin geçtiği ölü zamanlardı. Ortadoğu'nun şiddet çölünde el yordamıyla yön bulmaktan başka çare görünmüyordu. Maocu gerilla stratejisiyle Kürdistan'da sömürgeci tahakkümün en zayıf halkası olarak kabul edilen kırlardan başlayarak kentleri kuşatmak silahlı mücadelenin temel hedefini oluşturmaktaydı. "Bağımsız Birleşik Sosyalist Kürdistan" ideali namlunun ucundaki zafere bağlıydı. Bunun yolu da sıkı bir disipline dayalı, uzun süreli halk savaşından geçmekteydi. Yani Ortadoğu'nun şiddet çölünde, özgürlük tohumla-

www.arsivakurd.org

rının filizlenmesinin kan sularını gerektirdiği anlamına geliyordu.

Sosyalizmin ulusal sorunların çözümüne yönelik literatürü ve anti-sömürgeci mücadelelerin tarihsel deneyimlerinin PKK'nin şekillenme koşulları ve ideolojik yönelimi üzerindeki etkisi belirgin olsa da özellikle Anti-sömürgeci mücadelelerin siyahî peygamberi Frantz Fanon'un radikal şiddet tezleri hareketi derinden etkileyen, hareketin çözümleme diline baskın rengini veren en önemli tezlerdi. Fanon'u Kürtler açısından önemli kılan temel özellik, Fanon'un klasik Marksist kuramcılar gibi sömürgeciliğin sadece ekonomik analiziyle yetinmeyip, sömürgeciliğin kültürel yapılar ve sömürge kişiliği üzerinde yarattığı yıkıcı etkileri analiz etmeye odaklanmasıydı. Fanon, sömürge insanına seslenen bir kurtuluş çağrısı, bir özgürlük çığlıydı. Fanon'un metinlerini, "Zenci" sözcüğünün yerine "Kürt" sözcüğünü yazarak okumak, metinlerin Kürdistan özgülündeki güncelliğinden, isabetli çözümlemeler olma özelliğinden hiçbir şey yitirmemesi anlamına geliyordu. Zaman içinde Kürtlerin Sarı Fanon'u olarak kabul görecek İsmail Beşikçi Hoca, bu Fanonyan tezleri Kürt kişiliğine ve kültürüne uyarlamada saygın bir yere sahip olacaktı. Hareketi Fanoncu bir izlekten okumanın hareketi anlama yollarını çoğaltacağı kanısındayım. Çünkü Fanon'un yeni insanı yaratmaya ve şiddete yüklediği mesiyanik anlamlar, Kürt militanın kulağında büyülü bir yankı gibi çınlıyordu. "Şiddet bireysel düzeyde temizleyici bir güçtür. Sömürge insanını aşağılık kompleksinden, umutsuzluk ve pasiflikten kurtarır, ona cesaretini ve özgüvenini yeniden kazandırır."[1] Askeri kışlaların, polis karakollarının tüm toprakları parsellediği bir dünyada düşman hedefleri saptamak ve halkı o hedeflere karşı mobilize etmek hiçte zor değildi. Kısacası "sömürge dünyası ikiye bölünmüş bir dünyadır. Ayrım çizgisi, hudut, kışla ve karakollarla temsil edilir. Sömürgelerde, sömürgeleştirilenin resmi ve kurumsal muhatabı, sömürgecinin ve baskı rejiminin sözcüsü polis ve ordudur."[2] Yıllarca her türlü ayrımcı politikaya maruz kalmış, her hak talebi devletin çamurlu postalı altında ezilmiş, köy meydanlarında bok yedirilmiş bir halkın efendilerine şükran duyması beklenemezdi. Sömürge insanının öğrendiği ilk ders, kendi yerini bilmesi ve sınırları aşmaması gerektiğidir. Ayrıca geçmişte bozguna uğramış isyancıların direniş hikâyeleri, isyan liderlerinin uğradıkları zulümler kulaktan kulağa dolaşarak köy halkının yorgun belleğinde tüm canlılığını koruyordu. Baskılar sonucunda kaslarda biriken hınç, toplumsal uyanışın başlayacağı günü beklemekteydi. Kaslarda biriken gerilim o güne dek aşiretler arası çatışmalarda zaman zaman boşalsa da, öfkenin kızgın bir sel haline gelmesi ulusal mücadeleyle mümkün olacaktı. Anti-sömürgeci şiddet, bir anlamda yerel ihtilafları bitmesi ve toplumun bütün gruplarının birleşerek bir halkı ayağa kaldırması demekti. Fanon'un dikkat çektiği gibi "Baskı bırakın ivmeyi durdurmayı, ulusal bilincin gelişimini iyice artırır. Ulusal bilinç embriyon düzeyine ulaştığı andan itibaren ezenle ezilen arasında tek çözümün şiddet olduğunu gösteren kan banyosu bu bilinci pekiştirir."[3] Ancak hareketin şiddet felsefesi basit bir şekilde efendinin yerine yerliyi ikame etmek değildi. Sömürgeci kirlerden, kölelik paslarından arınmış, özgür toplumu yaratacak özgür bireyi ortaya çıkartmaktı. "İlk kurşun" sadece sömürgeciye değil aynı zamanda sömürge insanın itaatkâr ve korkak ruhuna da sıkılmıştı. Devrim, eski sömürge insanının intiharı, yeni insanın doğum şafağı demekti. Kendini sürekli sömürgecinin yerinde hayal eden, aşağılık kompleksinin tüm benliğini kemirdiği, köklerine yönelik nefretle dolu sömürge insanının ruhu şiddetin kor ateşinde yıkanmaktaydı. Tarihin belki de en sabit, coğrafyadan coğrafyaya çok az değişen kategorilerinin başında sömürgeci iktidarların sömürge insanına yönelik kategorileri gelmektedir. Beyaz sömürgecilerin siyah derili insana yönelik ırkçı tasnifleri, aşağılayıcı sıfatları bu topraklarda yaşayan 'biz'lerin kulağına fazlasıyla aşina gelecektir. "Bu nüfus patlaması, histerik yığınlar, insanlığın esamesinin okunmadığı bu yüzler, hiçbir şeye benzemeyen bu kara bedenler, başı sonu olmayan bu yığın, kimsenin değilmiş gibi görünen bu çocuklar, güneşin altına yayılmış bu tembellik, bu bitkisel ritim, bütün bunlar sömürge sözlüğünün parçasıdır."[4] Öcalan'ın imzasını taşıyan "Kürdistan'da Kişilik Sorunu" adlı kitapçık bölgesel

1 Frantz Fanon, Yeryüzünün Lanetlileri, Versus Yayınları, s.98
2 Yeryüzünün Lanetlileri, s.44
3 Yeryüzünün Lanetlileri, s.76
4 Yeryüzünün Lanetlileri, s.49

www.arsivakurd.org

özgünlükler gösteren kişilik yapılarına tutulan antisömürgeci bir aynaydı. Yani içselleştirilmiş sömürgeci kategorilerin keskin bir çözümlemesiydi. "Kişilik çözümlemesi" argümanı hareketin vazgeçilmez eleştirel yöntemlerinden biri olarak bugün de tüm kadroların eğitim çalışmalarında varlığını sürdürmektedir. Yoğunlaştırılmış eğitim süreçlerinde hâkim sınıfların ve sömürgeci tedrisatın kişilikler üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanmak, yeni insan tipini yaratmanın temeli olarak görülmektedir. Kürt silahlı direnişinin uzun erimli mücadele tarihi, hareketin başlangıç aşamasında öngördüğü toplumsal hedefleri gerçekleştirmeyi elbette sağlayamadı. Ancak, Ağa, Şeyh, Devlet ve Erkeğin Kürdistan coğrafyasında kurduğu geleneksel tahakküm ilişkilerinin sarsılması, kolektif kimliğin inşası, özyönetim kültürünün gelişmesi, kadının feodal çitleri yıkması, hiç-kimse olan insanların politik öznelere dönüşmesi, ölüm döşeğindeki bir dilin ve kültürün diriltilmesi ve direniş kültürünün çağdaş özgürlükçü damarlarla buluşması mücadelenin antisömürgeci hanesine yansıyan kazançlar olarak görülebilinir. Kısacası PKK, Kürdistan'daki kolektif iktidarsızlığın yok olması anlamına gelmektedir.

her devrimin çocuklarını yeme alışkanlığı

> *"Özgürlük için savaş, özgür olmayan bir yapılanmada özgür olunmaksızın yürütülemez"* [Helmut Pohl – RAF Militanı]

Silahlı mücadelenin güçlü katılımlarla büyüyüp devasa bir siyasal organizasyonuna dönüşmesi, Leninist parti modelinin getirdiği katı hiyerarşi, kanatlı yılanın kendi kuyruğunu ısırması misali şiddetin zamanla "içeriye" dönmesine ve parti içinde iktidar savaşlarının, iç infazların baş göstermesine yol açacaktı. Abdullah Öcalan'ın güçlü liderlik kültü ve "kutsal" siyasal idealler etrafında örülmüş otoriter örgüt yapısı, her eleştirel düşünceyi veya karşı çıkışı kolayca sapma veya hainlik olarak değerlendirip, örgüt içi infazlarla sonuçlanan yaptırımlar uygulayabilmekteydi. Savaşçı kadro sayısının ve bölgedeki örgütlenme sahalarının genişlemesi, hareketin merkezi denetim gücünü zayıflatmaktaydı. Bunun doğal sonucu olarak belli olayların veya kişilerin sebep olduğu örgüt kazalarını sağlıklı bir şekilde analiz etmek gittikçe zorlaşmaktaydı. Belli coğrafik sahaların askeri temsilciliğine atanan "bölge sorumlusu" konumundaki kimi komutanların keyfi ve yetersiz uygulamaları, aşiretler arası husumetlere kimi kadroların aşiret kimliklerinden kaynaklı taraflı müdahaleleri, örgütün lojistik ve yerel bilgi kaynakları olan halk milislerinin yanlış bilgi ve yönlendirmeleri, liderlik kurumunun iktidarına yönelik tehditler paranoyası, adaletsiz vergi toplamalarına yönelik hoşnutsuzluklar, yıllarca bastırılmış ve hırpalanmış benliklerde şiddetin yarattığı narsizm, "kurban" bilançosunu katmerleyen sebepler olacaktı. Ayrıca örgütlenme ilişkilerinin kitselleşip akışkan hale gelmesi, kimliği ve amacı belirsiz bir sürü insanın harekete sızmasını kolaylaştırıyordu. Bu da belli istihbarat birimlerine veya bazı derin odaklara mensup şahısların örgüt yapısına sızarak, örgütün politik çizgisiyle örtüşmeyen bir dizi "karanlık" faaliyete bulaşmalarına, örgüt içi ihtilafları körükleyip örgüt içi çatışmalara dönüştürmelerine zemin hazırlamaktaydı. Kısacası devrimin kanlı değirmeni bazen de öz çocuklarını öğütmek için dönmektedir. Ortadoğu çölündeki şiddet anaforu isimsiz kahramanları içine çektiği gibi dokunulmaz efsane komutanlar da beklenmedik şiddet dalgalarından fazlasıyla nasibini almaktaydı. "Her devrim önce kendi çocuklarını yer" sözü, Kürdistan devriminde de sağlaması yapılmış bir "söz"dür.

şiddetin sömürgeci yansımaları

> *"Sömürgecilik ne düşünen bir makine ne de muhakeme yeteneği olan bir bedendir. Sömürgecilik çıplak şiddettir ve ancak daha büyük bir şiddetle karşılaştığında boyun eğer"* [Frantz Fanon]

Kürt hareketi Türk devletinin kimyasını bozduğu gibi, Kemalist egemenlik paradigmasının da iflas etme bayrağı oldu. PKK'nin uzun süreli silahlı direnişi, devletin yönetememe krizini derinleştiren, savaş süresince kurulan bütün hükümetlerin siyasal meşruluğunu aşındıran ve devlet içinde bir dizi derin iktidar odağının da oluşma ve çatışma sebebi oldu. Devlet şiddetinin dayanılmaz sonucu olarak doğan PKK şiddeti, aynı zamanda daha azgın bir devlet şiddetinin de açığa çıkma

www.arsivakurd.org

sebebi olmuştur. "Balığı yakalayamıyorsan bari denizi kurut" politikası doksanların başından itibaren Kürdistan'daki devlet politikalarının temel kalkış noktası olmuştur. Devletin yönetememe krizinin derinleşmesi ve güvenlik politikasıyla sonuç alma süresinin uzaması Kürdistan'da "istisna hali"nin kural haline geldiği, hukukun ve her türlü insan hakkının askıya alındığı faşizan politikaların da miladı oldu. Agamben'e göre istisna hali kavramı, siyasal belirsizlik veya iktidarların yönetememe krizleri durumunda, siyasal düzenin devamının sağlanması adına hukukun kendini askıya almasıdır. İstisna kural haline geldiğinde, araç artık işleyemez ve hukuki-siyasal sistem ölümcül bir makinaya dönüşür. "Modern totalitarizm, istisna hali aracılığıyla, yalnızca siyasi hasımlarını değil, şu ya da bu nedenden ötürü siyasi sistemle bütünleştirilemeyecekleri belli olan yurttaş kesimlerinin bedenen ortadan kaldırılmasına izin veren yasal bir iç savaş olarak ta tanımlanabilir."[5] Kürtlerin yaşadığı bölgede "teröre karşı mücadele" adı altında uygulanan "Olağanüstü Hal Rejimi" devlet şiddetinin zincirlerinden boşalması, bölgenin bir nevi toplama kampına dönüştürülmesiyle sonuçlandı. "Olağanüstü Hal" statüsünün, bölgede her türlü yasasızlığın kol gezmesi, faili meçhul cinayetler, yakılan ve boşaltılan köyler, mayınlı tarlalar, asit kuyuları, gözaltındaki tecavüz ve işkenceler, koruculuk sistemi, silah kaçakçılığı, uyuşturucu sevkiyatı anlamına geldiğini zamanla öğrenmiş olacaktık. "Olağanüstü Hal", bu ülkede Kürdün azıttığı zamanlarda iktidarın yatağı altından çıkardığı sopanın adıydı. O sopanın yerine konulduğu bir dönemin olup olmadığı da aslında tartışma konusudur. Bugünler de kılıcı yere düşmüş, bütün kirli çamaşırları muhafazakârların şeridine serilmiş muzaffer ordunun, rejimin gerçek sahibi olma meşruluğunu yitirmesi, vesayet rejiminde gediklerin oluşması sanıldığı gibi muhafazakâr-demokratların bir başarısı değil, yıllardır süren iç savaşın durdurulamaz etkilerinin kaçınılmaz bir sonucudur.

Kürt silahlı direnişi, aynı zamanda egemen ulus kimliğinin çatırdaması, tüm eşitsizliklerin ve ayrımcılıkların üstünü örtmeyi başaran resmi ideolojinin çözülmesi anlamına geliyordu. Kürt hareketi ulus-çözücü bir muhalefet dinamiğiydi. Hareketin lokal bir isyan olmaktan çıkıp Türkiye'nin tüm bölgelerine yayılan bir çatışma ve hak arama mücadelesine dönüşmesi, cumhuriyet tarihi boyunca Türk kimliği dairesi içinde tarif edilen Kürtleri, muktedirlerin dilinde "Müstakbel Türk'ten, Sözde Vatandaşa" terfi edecekti. "Kürt meselesi ciddileştikçe köktenci milliyetçiliğin 'Türklüğe geri kazandırma' fikrini takip etmesi giderek güçleşti. Bu durumda, köktenci milliyetçilik-çe bir yerlerde hep muhafaza edilen 'toptancı' algıya gün doğdu. Köktenci milliyetçilik, artık Kürt kimliğinin inkârından, düşmanlaştırıcı bir "ikrara" geçebilirdi."[6] Milliyetçi parti ve hareketlerin can simidi haline gelen iç savaş, kış uykusuna yatmış milliyetçi, ırkçı ve ayrımcı duyguların hortlaması, faşist seferberlik ruhunun altın baharını yaşaması demekti. Türkiye'deki iç savaş, ırkçı histerinin ülke sathına yayılarak linç, mekân yakma, yağmalama eylemlerine dönüşmesinin de giderek bahanesi haline gelecekti. 'Türk milliyetçiliğinin gerçek ötekisi Kürtler'di artık. Kürdistan'ın insan yapımı bir cehenneme dönüştürülmesiyle başlayan yoğun iç göç, metropollerde Kürt kimliğiyle karşılaşmayı ve yüzleşmeyi yaratacak, bu da egemen Türk'ün kolektif bilinçaltındaki Kürt imgesinin bütün suretleriyle gün yüzüne çıkmasını sağlayacaktı. Kürtlerin, 'Türklerin yaşam alanlarının kalıcı sakinleri haline gelmesi, her hürlü toplumsal kötülüğün ve geriliğin kaynağı olarak Kürtleri gören, kentlerdeki haksız kazanç ve gayri-meşru tüm işlerin müsebbibi olarak Kürtleri işaret eden, kriminalize edilmiş bir Kürt kimliğinin de üretilmesini doğuracaktı. "Türklerin yaşam alanını daraltan bir tehdit olarak algılanan bu Kürt 'yayılma ve güçlenmesi'[7] fikri, kentlerin periferisinde sefil hayatlar süren itaatkâr Kürtlerin zamanla iş dünyasında, sinema ve müzik sektöründe, medyada giderek görünür hale gelmesine yönelik endişe ve öfkelerin aleni bir şekilde ifade bulmasıydı. Kirli, çirkin, aksanlı konuşan bu insanlıktan az nasiplenmiş insan güruhunun güçlü, üreten, özür dilemeyen, mihnetsiz insan figürlerine dönüşmüş olması eski efendileri çileden çıkarıyordu. "O masum ve namuslu doğulu kardeşleri"ni temelli yitirmiş olmanın üzüntüsü, Kürt kaynaklı her vakada ırkçılığın ve ayrımcılığın azgın sularının sürekli

5 Giorgio Agamben, İstisna Hali, Otonom Yayınları, s.10

6 Mesut Yeğen, Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa, İletişim Yayınları, s.140

7 Tanıl Bora, Medeniyet Kaybı – Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar, Birikim Yayınları, s.240

www.arsivakurdi.org

kabarmasına yol açacaktı. Oysa Sartre'nin, sömürgeci beyaz ırkın mensuplarına sorduğu soruları Türk egemen kimliğine mensup milliyetçi insanların kendilerine sormasının tam vaktiydi. "Siyah ağızları susturan tıkacı çıkardığınız zaman, ne söylemelerini bekliyorsunuz onlardan? Size övgü okumalarını mı? Dedelerimizin, enselerine basarak önlerinde secdeye vardırdığı bu insanlar başlarını yerden kaldırdıkları zaman, onların gözlerinde ne bulacağınızı sanıyorsunuz? Hayranlık parıltısı mı?"[8]. Milliyetçi ve Kemalist ideolojilerin bölgedeki iflası yani "Türklüğe geri kazandırma" rolünü tamamen yitirmeleri, iktidarın yeni Truva atı olan İslamcı cemaatlerin devreye girmesini sağladı. Devletin desteğiyle gittikçe palazlanan ve devlet içinde gizli bir iktidar ortağı haline gelen Fetullah Gülen Cemaati, devletin bölgedeki son asimilasyon umududur.

Kürt hareketi, Türkiye Solu'ndaki ayrışma ve bölünmelerin de temel ekseni oldu. Kürt sorunun varlığı ve Kürt hareketine yönelik yaklaşımlar solun genel itibariyle üç temel kümeye ayrılmasına yol açtı. Kemalizm'le gizli flörtünü sürdüren sol akım veya partilerin önemli bir bölümü ulusalcı bir sol çizgiye evrilerek tüm siyasal motivasyonlarını Kürt ve İslamcı karşıtlığına dayalı bir politikaya harcamaya başladılar. İkinci kümeye dâhil olan solda, liberal aydınlarla birlikte AKP hükümetinin iktidarı restore edecek reformlarına bel bağlayarak, bütün değişim umutlarını liberal İslamcılara havale etmiş durumda. Solun belli radikal geleneklerinden gelen kimi aydın ve örgütlerde Kürt hareketinin mücadele menzilinde yürümeye, Kürt hareketinin örgütlenme ve yenilenme modelinden esinlenmeye, ortak platformlarda belli hedefler birliği doğrultusunda müttefik bir güç olmaya çalışmaktadır.

şiddetin analizi

> *"Erk sahiplerinin şiddeti karşı şiddetten, yani zulme, sömürüye ve imhaya karşı kendini savunanların şiddetinden kesin olarak ayırt edilmek zorundadır. Bu isyanların şiddeti; şiddete başvuran bir siyasi direniştir. Hedefi, erki boşa çıkarmaktır"* [Michael Brie]

İktidarların kurumsallaşmış şiddetiyle, ezilenlerin varolmak ve belli eşitsizlikleri, adaletsizlikleri görünür kılmak, ortadan kaldırmak adına uygulamak zorunda kaldıkları karşı-şiddet arasındaki kalın fark Türkiye'deki muhalif politik pozisyonlar arasındaki uzlaşmaz farkların da temelini oluşturmaktadır. Ezilenlerin şiddeti, yasa-koyucu devlet şiddetine karşı bir anlamda Walter Benjamin'in *"ilahi şiddeti"*dir. Benjamin'e göre "Hukuk kurma, şiddetten arınmış, şiddetten bağımsız değildir; şiddete bağlı bir amacı zorunlu biçimde ve içrek olarak, iktidar adı altında hukuk biçiminde ortaya koyar, dar anlamda doğrudan hukuk kurucu şiddete dönüştürür. Hukuk kurmak, iktidar kurmaktır, bu anlamda şiddetin dolaysız tezahür ediş eylemidir. Adalet ilahi amacın ilkesiyken, iktidar mitik hukuk kurma ilkesidir"[9]. Ezilenlerin devlete karşı giriştiği eylem biçimi savaştan çok bir kavga niteliğindedir. Deleuze'ün diliyle ifade edecek olursak kavga burada bir "yok etme istencine" değil, "kuvveti kuvvetle tamamlayan ve ele geçirdiği kuvveti zenginleştiren bir yaşamsallığa gönderme yapmaktadır. Foti Benlisoy *"Şiddet ve Kolaycılık"* başlıklı makalesinde, yapısallaşmış, kurumsallaşmış tahakküm ve sömürü odaklarının uyguladığı şiddetle bu şiddete maruz kalanların uyguladığı karşı-şiddetin aynı ahlâkî standartlarla değerlendirilemeyeceğini ısrarla vurgulamaktadır. "Daha "politik" bir dille ifade edersek, yapısallaşmış, kurumsallaşmış tahakküm ve sömürü odaklarının uyguladığı şiddetle bu şiddete maruz kalanların uyguladığı karşı-şiddet aynı ahlaki standartlarla değerlendirilebilir mi? Şiddetin kategorik olarak kötü olduğu ve "nerden gelirse gelsin" kınanması gerektiğine ilişkin tutum, bu tarz soruları yok sayarak toplumsal çelişki ve mücadeleleri silikleştirmekte, tarafları bulanıklaştırmakta ve dolaysıyla bu mücadeleler içerisinde taraf tutmayı, etik bir pozisyon almayı engellemektedir. Dahası, "nereden ve kimden gelirse gelsin şiddete karşı olmak, tümcesi ile özetlenen tutum, savunma ile saldırı, fail ile mağdur arasında yapılabilecek ayrımların üzerini örtmekte ve dolaysıyla toplumsal çatışmaların tarafları arasında (ezen-ezilen) bir eşdeğerlik varsaymaktadır. Bu eşdeğerlik bağlamında söz konusu tutum bizi toplumsal mücadele ve çatışmalarda etik ve politik bir tavır almaktan alıkoyacak ah-

8 Frantz Fanon, Siyah Deri Beyaz Maske, Versus Yayınları, s.26

9 Walter Benjamin, Şiddetin Eleştirisi Üzerine - Şiddetin Eleştirisi Üzerine, Derleyen: Aykut Çelebi, Metis, s.36

www.arsivakurd.org

laki bir mutlakçılığa ve dolaysıyla kolaycılığa mahkûm edebilir. Dolaysıyla "ilkesel" şiddet karşıtlığı bütün etik görünümüne rağmen içerik itibariyle rahatlıkla ahlak dışı olabilir."[10] Ezilenlerin karşı-şiddetini "terörist" kavramıyla gayrimeşru bir şiddet türü olarak kriminalize etmek bütün egemen iktidarların ortak özelliklerinden biri olagelmiştir. Ne zaman birileri devlet terörüne, faşizme, sömürgeci işgale karşı mücadele yürütse daima "terörist" veya "terörizm" terimleriyle damgalanmıştır. Yani terörist hâkim iktidarlar açısından her zaman ötekidir. Oysa "terörist resmen tanınmaya hakkı olmayan rakiptir. O, devletin elinden 'meşru fiziksel şiddet tekeli'ni almaya çalışandır"[11] Baudrillard'a göre terör, "kaza sonucu ölümü ortadan kaldırıp yerine sistematik ve örgütlenmiş ölümü koyan devletin, en yüksek aşamasıdır. "Terörizm" terimi, günümüzde gerek emperyal güçlerin küresel hegemonyasının meşrulaştırılmasında gerekse yerel direniş mücadelelerini etkisiz kılmakta sıkça başvurulan kullanışlı terimlerden biri olmuştur. Demokrasi veya insan haklarını korumak adı altında işgal edilen ülkelerin veya bastırılan özgürlük mücadelelerinin temel gerekçesini terörizme veya teröristlere yönelik operasyonların gerekliliği oluşturmaktadır. Bu da devlet şiddetinin ürünü olan; bombalanan kentleri, boşaltılan köyleri, gözaltında veya özel hapishanelerde uygulanan işkenceleri, tecavüz edilen kadınları, savaş için harcanan kaynakları ve yok edilen doğayı tartışılmaz ve görünülmez kılmaktadır. Yirminci yüzyıl boyunca, devletlerin sorumluluğu altındaki savaşlarda veya olaylarda en az 160 milyon savunmasız insanın öldürüldüğü istatistiği, kimin terörist veya sorgulanması gereken asıl şiddet kaynağının neresi olduğu sorusuna sanırım yeterli bir cevap sunmaktadır. Ancak devletin örgütlenme formunu veya yönetim mantığını kesintiye uğratan bir şiddet eyleminin özgürleşme imkânlarını çoğaltması devleti işlevsiz kılan ilişki formlarını yaratmasıyla mümkündür. Devleti ve diğer yerleşik düzenleri en çok tehdit eden eylem, başka bir hiyerarşik yapı kurmayı reddeden ve kendisinin kodlanmasına izin vermeyen eylemdir.

sonuç

Gelinen aşamada Kürt siyasal hareketi, bir taraftan Kürdistan'ı komünalist bir özgürlük projesinin deneysel mekânı haline getirmek, özerk siyasal ve ekonomik alternatifler üreterek devlet merkezli siyaset anlayışından kopmanın değişim işaretlerini vermekte, diğer taraftan örgütsel şiddeti sonuna kadar kullanarak devlet iktidarına kimlik taleplerini kabul ettirmeye, tanınma siyasetinin vazgeçilmez platformu olmayı korumaya çalışmaktadır. Sivil itaatsizlik eylemleriyle, doğrudan demokrasi deneyimlerini geliştirmek ve bölgede özyönetimci bir sosyalizmi yaratmak idealiyle, militarist devlet şiddetine boyun eğdirmek ve devletle cepheden savaşmaya olduğu gibi devam etmek stratejisi artık derin bir uzlaşmazlık arz etmektedir. Kürt siyasal hareketindeki özgürlükçü yönelimle, politik aktörlerin hareket üzerindeki hegemonyası arasındaki makas gittikçe açılmaktadır. Tabandaki taleplerin hareket çizgisini ne yönde etkileyeceğini ve en önemlisi silahlı mücadelenin geleceğinin ne olacağı muhtemelen önümüzdeki bir iki yıl içinde netleşecektir. Dağ kadrolarının elindeki silahların ve bu militan kadroların yerinin ne olacağı sorusunun cevabı, bütün uzlaşı veya politik projelerin hayat bulma şanslarını belirleyen temel parametre olacaktır.

10 Foti Benlisoy, Şiddet ve Kolaycılık, Birikim Dergisi, Sayı: 172 · Ağustos 2003

11 Kızıl Ordu Fraksiyonu - Avrupa'da Gerilla Mücadelesi, Anne Steiner – Loic Debray, Metis Yayınları, s.147

www.arsivakurd.org

dıjı serguhartına bajêrên re bajêrên labırentîyê serbıxwe
kentsel dönüşümlere karşı direnen labirent-kentler

qîra qıjıkê

Yerel yönetimler için bir öneridir; kendi iktidarınızı nasıl yıktırabilirsiniz halk, hak ve adalet için.

Ku merivek serbixwe be malek pê nikare; ku malek serbixwe be gûndek pê nikare; ku gûndek serbixwe be bajarek pê nikare; ku bajarek serbixwe be dewletek pê nikare. *(bir insan direnirse bir ev başa çıkamaz, bir ev direnirse bir köy başa çıkamaz, bir köy direnirse bir şehir başa çıkamaz, bir şehir direnirse bir devlet başa çıkamaz.) Lakin, direniş küreseldir herkes içindir ve herşey içindir.*

Araöyku1: "Heqqê êdî ax heqqê êzdî"; bir gün bir êzidî bir ermeni ve bir kürt bir müslümanın bahçesine açlıktan dadanırlar. Müslüman elinde sopayla koşarak gelir. Üçüne de yönelir kürt ve ermeniye der ki; hadi siz ehli kitapsınız, benim bahçemden yiyebilirsiniz ya bu kitapsız êzidî der; bir güzel döver bunlar da izlerler, êzidî can havliyle kaçar ve kurtulur. Sonra Kürde döner hadi sen benim müslüman kardeşimsin peki bu peygamberi *inkar edenin bahçemde ne işi var der; ermeniyi de bir güzel döver o da elinden kurtulup kaçınca tekrar* kürde döner ve alanen küfreder êzidî ve ermeniden daha çok döver *ve per perişan eder. Köylüler* onu almaya geldiklerinde ne *oldu diye sorarlarken o ancak mırıldanır; "ax* êzidînin hakkı ax êzidînin hakkı".

Direniş ancak yeksane egemen olan en ciddi ve en güçlü örgütlenme *olan devlete karşıdır; bu yüzden kendi iktidarını yıktırmayı öngörmeyen hiçbir direniş hareketi halk, hak ve adalet için değildir.* Çünkü halkın olmadığı yerde millet vardır, hakkın *olmadığı yerde hukuk vardır. ADALET: en yalın haliyle en sıradan insanın bile ondan ne anladığıdır, üzerine ekstra hiçbir şey söylenemez ve açıklama getirilemez. Derida'nın bile yapısöküm de hicap duyduğu bir hakikattir.*

Kentin tarihi, insanoğlunun içinde yaşadığı mağaranın girişine ördüğü ilk duvarla başlamıştır. İlk mağara resimlerinden başlayarak tarihi ve kendisi günümüz planlarına kadar hep canlı ve bir o kadar da gizemli(labirentvari) olmuştur.

Ancak bu makalenin konusu "bir direniş formu olarak kent nasıl ele alınmalıdır?" sorusuna hewreman ve hewlêr kentleri örnekleminde analiz yapmayı; chicago okulunun pozitivist kent teorisi perspektifine bir alternatif olarak "direnen kentler nasıl yaratılabilir?" sorusuna da ekolojik ve alternatif bir labirent-kent teorisi perspektifinde cevap aramayı hedeflemektedir. Direnen yerel yönetimlerin bu önerileri tartışmayı gündemlerine almasını umuyoruz. Tekmil direndikçe ve tekmil yaşadıkça kazanacağız. Ancak, yazmak maalesef intihardır.

Dîroka bajêr bi duwarê yekemîna ku ber derê şikeftê ve hatiye çêkirin bi wê ve dest pê dike û çîroka wê jî bi weneyên li ser rûyên wê ve hatîye venîn ve hê jî berdewame heta îro. Gellek şehrên qadîm bi rewşenbîrên xwe

www.arsivakurd.org

ve xwe didin nasîn, lê belê; bi cih û warên, rê û berên, der û dorên, çand û hûnerên, û çîrok û dîrokên xwe ve jî tên zanin. Îro jî bi aborî û cemîyetên xwe ve tên behsîn û nirxandin. Angorî îro her cih freh bûye û cîhan bi her cihî ve tê nasin û nexşê wê li her cihî hatîye raxistin. Her kes li her cihî hatiye tepisandin û fetisandin. Ji bo wî hewceye ku meriv îro li rewşeke din ve li cîhanê binhêre û bi bingeheke din ve bajêr bi xwe bibîne. Wisa kî, li her derê cîhanê bi gori gellek rewşenbîrên û zaneyên heremî û gerdûnî ve dîrokên û bingehîyên bajêrên heremî û cîhanî hatîye dest hildan û li ser wan de li her gorî pirrî pirs û pirsgirêk hatine nîşandayîn û agah kirin.

Lê belê, bi vê rîsalê ve em dixwazin li ser bajêrên bin dest de derheqa berxwedan û serxwebûn de bişêwêrin û ronahîyekî derxine holê. Ji bo vî em dixwazin teorîyekî bi navê zankoya şikago (chicago school) bidin nasîn ji bo rexn lê kirin û dijî wî jî li navderên çend teorîyên ekolojîk û alternatîf de ser bajêren labîrentî bi mînakên dû bajaran (hewreman û hewlêr) ve agahdarî bikin û ji bo serxwebûnê û berxwedanê xwe serwext kin.

Berî her tiştî zankoya şikago amerîkanîye û amerîka dewleta herî xurt û dewlemendê cîhanê ye. Ji ser de jî împeryalîst û çav derveyîyê dinyayê ye. Ji bo wî me teorîya zankoya şikago hilda dest.

teorîya zankoya şîkago;

Bi rastî girîngîya zankoya şikago, rewşenbîrên wê û xebatên wan derheqa çawa ditina bajêr tê ava kirinê de û çawa bajêr pêş dikevê de bin navê bajêrnasîyê(urbanization) de disekine. Şikago sala 1810 de deh hezar bû. Piştî şewata 1871 heta 1910 de gihîşt dû milyona. Dema ku koçerên ewrupayî gihîşte wir her cûr pirsgirekan jî bi xwe re anîn. Pirsgirekên netewî û qewmî, karkerî û zehmetkêşî, bêmalî û bêxweyêtî, ârakxwurî û serxwuşî, xwekuştin û mirovkuştî, desttengî û feqîrî, bêgumanî û belengazî, jinî û zarokî bûn lêkolîn û legerînên zankoya şîkago.

Zanêyên zanîngeha şikago şikagoyê bi xwe wek laboratoreka civaknasî û bajêrnasî dîtin û sedsalî zêdetir derheqa her tiştî de ser wê xebitin û teorî nivisîn û li hev re rexn kirin û pirrî carî rênîşanî dane ser vê bajêrê.

Bi gavekî zane de teorîya zankoya şikago li ser vî xîmî û bingehî rûdinişt; helwestên meriv ji xweyên û giyanên wan zêdetir di nav tayên gell de û bin sextê tabîatê de tên afirandin. Cih û war û der û dorên zayendî li ser hal û ewhalên meriv de bi bandûreka mezinterîn e. Wisaye kî, bajêr mîtanî giyanekî zindî ye û bin distûrê tekamûlê û peresendî (social evolution) de dijî. Dawîya vî hişî, wan zanêyên zankoya şîkago li gavên medenîyetê di nav pêş ve çûna û freh bûna bajêr de wekî giyanekî hûrik bin hûrbîn [mikroskopê] de çav re dikirin û ji xwe re jî pesindar bûn. Loma, zankoya şîkago bi qawlê bajêrcivaknasî ve tê nasîn.

Wana isa dihesibandin ku bajêrek minakî merivekî bi serî de ji dayîk dibe paşê mezin dibe dawîye de kal dibe û dimire; angorî ku cihî meriv bi jîyan be û zêde be bajêr jî bi ser tayê xweyê sext ve pêşvediçe û bi tax û tax xwe xâtê xwe de radiwestîne û pêşveçûyîn nagîhîşe sinorên derveyî. Xalefên zankoya şîkago navika bajêr bi navê ekolojîk ve hildan û ev cîh wek dilê bajêr bû, bajêr çiqas mezin û freh be jî ev der ewqas bi girîng û bi baha bû. Der dorên vir wek xelkeyên bi hev-navendî(concentric rings) dihatin şêwirandin û ev cîh wek rêderbasîyên aborî dihatin nav kirin. Piştî van jî xanî û banîyên(slum area) karkêran direj dibûn kû nezîkê karxane û atolya bûn. Dûrayê qirêjîya û şerperzetîya wan de xan û rezidansên kardêrên(pastî şîn) rê ve diçe. Di dijî hudutê (periphery) bajêr û nav daristan de qâsrên pastî spî bi çavên zelal ve nayîn dîtin. Li ser vê çav kirinê rexne jî mildayîn jî zafin. Li ser de jî, livandina û koçerîya civakî û aborî û cirumî(social, economic and crime mobility and segregation) tê pêş ve kirin.

HEWREMAN; mînakek ji bo bajarekî kewn, heremî(local) û erdî(earthy)

Hewreman bajarekî herî kewn e ku îro jî meriv dikare dîroka vê bajêrê di nav cîh û warê wê de ji şehrê qadîm heta şehrê rojevîn bibîne. Bajar nava dû geliyan de ser enîya rêze çîyakî bilind de hatîye ava kirin. Her dû aliyên wê rêze çîyayî bi dû çeman ve û bi rexên wan de jî bi dû rêze çiyayên zafî bilind ve tê veşartin. Wekî çukekî baskê xwe vekirî û pişta xwe de çivîkên xwe veşartî. Îro jî sedema ger û turizmê ve bi weneyek dîyarî ve tê nasandin.

Bajarê herî kewn mîtanî xelatekî ser şaxê çîya de wek kelakî bi ber û kevir û zinarên herî mezin ve hatîye ava kirin û naha jî xîmên bajêr bi çavên zelal ve tên dîtin. Piştî bajêrê kelayî bajêrê bi navê şengal yê ku olî û dînî

www.arsivakurd.org

bin jê re kelayê hatîye çê kirin û anha kes li wir najî û cihê wî ji bo bax û baxçeyan tê pêlekandin. Bin jê re şehrê şengal gûndê serpîr û navçeya hewreman-text bi jîyan ve tev reng û deng e. Bi şayî û mihrîcan ve ji panzdeh gulana roja mithra(yezdanê hindirîsîyan) heta bîstûyekê adara sersalê û bangê mêja înê û penc gavên bangê rojê dîrok hemdemî ye.

Bajêr bi xwe hem heremî ye hem jî xwezayî ye. Rê û roya hewreman bi av û va(ba) vehatîye tayîn kirin. Banî û xanîyên herî kewn di piçenga şikeftan de bi diwarekî ve hatiye ava kirin. Piştî wî zîyeratgehên herî kewn bi ber û sel û zinarên pehn û terikî ve wek şiklên maxhr(şikeft) de ber singên çîyan de hatine çê kirin. Ji bingeh heta sergeh bi keviran ve hatine ava kirin. Bajêrê rojevîn jî bi seng û kevirên hûrik ve her banik(xanîk) wek hewşîyeka din bi pêlakanî(terrace) hatîye ava kirin. Meriv heyr û hişmende pê re.

Bajar di her dû gelîyan de ji çeman heta serê çîyan ku cîh û war tê de avakirî bi pêlekanî hill dibe. Her çar yalîyên her dû gelîyan ji çeman heta cih û war bi bax û baxçeyên di nav de darên giwuz(gûz), badam û hinaran ve hatîye hêşîn kirin. Debar û derbasî li ser van bax û baxçeyan e. Gell di pişta wan de fereciyen bi stûrî ve di nav bax û baxçeyen de bi desttevir û lom ve herdem bi xebatên. Gellekî pir zehmetkêş û zirek(jîr) in.

Cih û war li çepa rojê bi tava rojava ve li ser textê çîyayê li alîyê bakûr hatîye ava kirin. Di rojhilat de bi baya hênika rojê de di nav bax û baxçeyan de kar tê anîn û li rojava de bin baya hênika êvarê de li ser xanî û banîyan de muhabbet û sohbet tê kisse kirin. Bajêr xwe li ser alîkarîya ba(va) ve ava kirîye. Li bakûr(bayê ku kûr de tê) de zibare û daristan heye çima kî germ vir de herdem zêde û zad e. Li başûr(bayê ku jor de tê) de jî avahî henin ku jîyana nîv mirî ya xew lê bêhis derbas dibe.

Bajêr bi alîkarîya avê ve bi sê rêyan ve jî tê nasîn; çarşî, qomşî, hewşî. Şo an şu an şî; cihê ku av jê derbas dibe hinek cîhan jî tê mânaya rêça an jî rêza şo û hinek cîhan jî tê mâna ya mêr kirin û zewicandin. Şehrê rojevîn de jî naha nava rêyanda şo derbas dibe. Bazara herî kewn li ser rêya çarşîyê de ava bûye. Çarşî bi çar taxan ve tê nasîn û her taxek mehelleyek e. Qomşî li pişt pêlên çarşîyê li ser rêyên hewşîyan de ava bûne û navende dû koman de ye. Her komek yan xar de ye yan jî hevraz de ye. Li der dorên qomşîyan de jî hewşî derbas dibin. Rêyên wan pir tengin û labîrentwarî ne, meriv li hewşîyandan derbasê eywan û holên xanî û banîyan dibe.

Çarşîya herî kewn de karkêrên ked girani hesinkar û tamîrkar dixebitin û karxanan de kalemêr û moxbeççe(zarokên berdest) bi hacetên hezar sal kewn ve karên herî zehmetkêş dibinin. Çarşîya rojevîn de karkêrên baha giranî û nûjenî karên hêsa dibinin û pirranî mal û hewcetîyên ku dervehati difroşin. Di rêyên çarşî yê de bes dû wesait dikarên berjêr û jor hev derbasin. Rêyên qomşî de bes tenê wesaitek dikare derbas be, lê suwarî û ajal dikarên hev freh derbas bin. Lê belê rêyên hewşîyan de bes yek meriv xwe hinek caran xwe qûz û xar kirî ve dikare derbas be hinek caran jî li eywan û ber derîyen ciranê xwe ve derbas buyî û zafî carî jî li hol û derîyên pismam û hismên xwe ve derbas buyî dikare here mala xwe.

HEWLÊR; minakek ji bo bajarekî kewn û nûjenî(modern) û cîhanî(world)

Hewlêr navende deştekî derîn û zerîn de mitanî çiruskêkî nava mij û dû da xweya dike. Çiruska nava Hewlêr bi xwe tûmekî gewrîne ku ew kelaya nava wê ye. Bajêr der û dora wê kelayê bi tewlekî gloverîn helqe helqe hatîye ava kirin. Cihê herî bilind di nav bestê de kela bi xwe ye û wekî gerdan gazekî û hemî sûk û çarşî mitani gerdanekî wê kelayê dixemilîne. Vê gavê şehir nû tê ava kirin. Çiqas xeletî û çewtî hebin jî bajêr cîhanî ye û roj bi roj jî ber bi nûjenî ve freh dibe.

Li vir jî serguhartina bajêr jî berdewam e. Bi serguhartinê ve der dorên kelayê bi meydanên vekirî ve tên ava kirin û ser rexên wê jî bi firoşxaneyên mezin û freh ve tê şemilandin. Dûreyên bajêr jî bi aletewşekî xirab re mîtanî bircên babîlî bi bînayên zor bilindî ve tê lewitandin. lê belê, bajar bala xwe kişandîye ser qedîmî û dîrokîya xwe û li kelayê wekî neynikekî dinhêre, xwe ber vê neynikê ve vedixemilîne. Neynikê jî bi âslê wê yê qedîmî ve bin toz û gemaran de bi destên qadrşînasan ve derdixe holê. Der dorên kelayê bi ahengîyeke kevîren pijandî ve bi rûmeta kelayê ve tê çê kirin.

Rê û derên bajêr bi helke helke bi şikle tûma kelayê ve wekî kevirekî bavêjin nav behrê bi gustil gustil ser hev de hatîye ava kirin . Ewan rêyana jî rêze rêyên din ve tev hev diqulibin. Bajêr yek merkezî(navendî)

www.arsivakurda.org

nîne û hev-navendê bajêr li gori aborî û olî û cemîyetî û parkî hatîye ava kirin. Bajêr bi xwe timî kurdwarî nîne. Navende de ereb, turkmen, asurî, keldanî, êzidî, mesaî û musaî û bi milletên din ve tev hev dijîn û wekî xelatekî cizîra-botanî ye. Li vî gorî bajêr bi tewrekî aborî û olî de dem-merkezî ye. Bi wan ewhalan bajêr bala gellên cizîra-botanîya û ciranên dev dorên xwe û sermeyedarên cîhanî kişandîye ser xwe. Çarşî û bazaran de bi qewlê qedîmî kirîn û firotin li ser nanozikoyî û roj derbasîyê ye û sermayeya netewî bi sermeyedarên cîhanî ve bi pişt bala hev-karîyê ye.

Çemên zapê bajêr wekî nixûrîkî li nav lepên xwe de şa û şên dike. Bin şoyê xwe bi hêşînî û hênikî ve rengîn û zengîn dike. Ewan jî rêdûrên bajêr kaşî ser xwe dikin û dijî bajêr digihişin ser kaşên avzên.

Giringîya Hewlêr bi rastî ji bo li sedema hezarsalên bin dest şûndatir; li deşta nift û besta zibarên de bi aborîya serbestî û bi serwerîya demokratîk ve yê çawa rê here. Wîlo, li bin azadîya û xweserîya kurdwarî de li pirsgirekên cîhanî û heremî ve yê çawa bitêkilin. Îro çavên zafî gellan; cizîra-botanîyan, ereban, farsan, tirkan û ewropayêyan li ser wana ye. Yê bi gellen nav xwe ve çawa alîkarî bidin. Dadîyê ji bo her kesî çawa derxin holê gellekî girîngî ye. Lê belê cinarên kurdan yê bi dewlet bi wan re çawa têkilîyan bidin ew jî pirsgirekeka taybet e. Deme kî dirêj û kurt de emê bi hemûyan bihisên û bibînin. Ji bo wî hewlêr bi xwe jî wek bajêreka bi serguhartinê ve jî serbixwe û bi berxwedane, rê ve çûyîna wê ji bo bajêrên heremî re girîng û taybet e. Her çiqas jî rexneyên baş hebin jî pirsgirekên bi astengî jî pêşya wan e.

bajarên labîrentîyê serbixwe;

Dîroka labîrent û bajar bi hev re dest pê dike. Dema ku meriv nêçîrvan û tevgêrî bû, labîrent nexşeya jîyana bin û ser û der û dorên cîh û waran bû. Ne tenê ji ajelên wahş û hov bi rastî ji gellên nenas û bîyanîyan jî xwe diparêstin. Ji heremên xwe de her dem xwe li şaxên û şikeftên çîya û kendalan de diparastin. Labîrent ne tenê jîyan bû bi yalîkî din jî mirin bû. Her mîrek bi labîrenta xwe ve jî bi nas û navder bû. Ji kela dimdimê û heta alamûtê û koxên şerwanan heta mûzeya labirent her tim bi bajêren re hevalcive. Ji nasan re rêber e û nenasan re jî winda bûyîn e.

Îro jî erzê heta sterkan ku her cîh agahdar û haydar e, merîv dîsa jî bo serbixwebûnê û berxwedanê bin hewcetîya labirenta ma ye. Di labîrenta de dû rê henin; yek çawa çûyîn e û yan din jî çawa jê derketîne.

Navçîrok2: Deme kî dûr û kûr de mîrek gazî neyarekî xwe dike ji bo mevantîyê û ji wî re mazûvantîya xwe rayê de. Mêrik bê tirs û fenek tê cem vî. Çawa ku mêrik di hewşîyê de derbasî eywanê dibe ev mîr dibêje; De ez te bi labîrenta xwe de bigerînim ca kerema xwe binhêre çawa ye. Ev belengaz bê şik û bêgûman dikeve labîrentê û tê de winda dibe. Piştî ku difilite zor û ceng dide ser vî mirî û mîr hêsîr digrê. Ser de jî jê re dibêje; min labîrenta te dît û nav de heft salan gerîyam û bi her tiştê wê ve agahdar bûm. Dema ku ez bi xwe hişyar bûm, girtîgêha te ji min re zîya(îşik) ne bû lê zêde bû. Anha jî ez te dibim li labîrenta xwe, cî bibîne labîrent bi xwe çawa ye. Û wî mîrî dibe li çolê de daytine jî bo mirinê.

Çol li cîhanê de labîrenta herî mezin û zehmet e. Encax, ji dijî zûlm û neheqîyê de bihûşta heyştemîn e. Ji bo wê sedemê, hewceye ku her mîr û serek ji bo dad, mafû gell dest ji şiyana (iktîdar) xwe berd e û dijî serwerîya(hukûmranî) xwe, labîrentan azad û freh bihêle.

Pirsgirek vî şûndatir çûyîn û mayîn nîne. Çawa serkeftin û hevjîyîn e. Herema hewreman ji bo bajêrê labîrentî mînakî tabîî ye. Bi xwe bajêrên xwe wek bihûşt dizanin. Îsaye ku xêştirê wan tu kes nikare li wir bijî. Lingê wan li erd e û destê wan li ezman e. Wek morîyan xebatkarin û bajêrên xwe wek morîstanan ava kirine. Tu hewcetîya derve de xwe ne xapandine û ji zimanên xwe heta hûnerên xwe ji qincên xwe heta xwarin û vexwarinên xwe bi hezaran sal ve bi zayendî û zaneyî girtine. Şerwan û dijmin nînin. Bi çol û çiyan re dost û yar in. Bajêr bi xwe labîrente û xwe parastin jîyan bi xwe ye. Wek mînakek ji bo bajêrên labîrentî hewreman zêrê zer e.

Çima kes asîmîlasyona gellan ser bajêran de li bin xîmên inşaatan de nabîne?

Asîmîlasyon bi yekemîn li koçberîyê û cîh û war de kirinê ve dest pê dike. Li gûndan de berxwedan şikest û gûnd hatin li bestê de rawestîn û genî bûn. Bîhna wan bajêrê lewitî zêdetir jî herimand. Mêrg û çayîr ji çol û best jî bû bêton û gewr û gor. Şêr bi şikefta xwe ve tê nasîn, gundî jî bi gundê xwe ve tên gihîştin. Dema ku dest û pêyên wan li erdên wan bûn tu cîh û war ji wan re nabe welat û xelat. Ji bo wî îsyan tu carî bi îskan ve

www.arsivakurdi.org

nehatîye vemirandin. Ji bo vî her dewlet li ser îskan û bajêran de bi plan û projeyên dem-dirêjî ve sekinîne. Lêkolînên zankoya şikagoya duyemîn, piştî taxrîben pencî salîya ya yekemîn, her dem li ser cûrimên nav bajêrên de sekinîye û sedema vî bajêr wek girtîgeheka vekirî hildaye dest û polîsan ji bo vî daye talîmê. *"Ku carek meriv li cîh û warê xwe bû dibe qal û kirş"*. Derheqa buyîna kal kirş de Deleuze,rexnêyen herî girîng li bin navê post-modernizm ve li modernizma pozitivîst dike. Yek ji wan jî zankoya şikagoye ku ew jî bi avirekî pozitîvîst ve li bajêr û cîvakê dinhêre.

Li turkîyê civaknas Zîya Gôkalp derheqa kurdan de agahîyên hêrî girîng û taybet bi lêkolînên xwe yê cîvaknasî ve daye destê dewletê û selefên wanên ji firka îttîhat û terakî wî ji xwe re rêşînas dîtine û ji bo asîmîlasyonê plan û projeyên xwe yên dem-dirêjî gizîka ve çê kirine û anha jî ewan berdewamin. Ji qanûna îskanê û heta tokî ev plan û proje berdewam e. Lew re, tu rewşenbîrek ser van nesekinîye û nenivîsîye. Çi dêran e. Ew dem zankoya şikago pirr navder bû derheqa nûjenî û bajêrî de. Ev plan û projan li ser afirên wan hatibû ava kirin.

Bi Tokî kondûyan ve helefên wanên bi zêrîn jî hev re ketin qoşê û perrên bajaran li ser gell de freh girtin û gell bin de çilmisî û nexweş û neyar ket. Lê belê, ji wê dûr ketin nêzîk û hêsa nîne çûm kî, azadî û dad tunneye. Ji bo mînakek girîngî" *gund çima hatin vala kirin sîte jî loma hatin ava kirin". Tu firk di bin çima gund hatin vala kirin de û çito sîte tên ava kirin de tunne ye. Armanc û dawî yekin.* û hela hê jî ew hiş û zor û çek û bêş berdewame. Ma çima kes ser de nafikire û ser ve rexn nakin ew ji avahîyan zêdetir bihntengî ye. Bi rastî, dewlet çiqas xurt be gell ewqas jar dikeve. Xwedîyê dewletan çek û zor û bêş e. Bi timî dewletan ji bo hev birazavane. Timî dewletan xwe dijî gellên xwe, bes xwe xurt dikin û ji hev re alîkarîyê didin. *Ger dewleteki de leşker ku kêm bin û polis zêde bin bizan bin ki ew dewlet giran bûye û* êdî dijminê *gellên xwe ye.*

Timî bajêrên cîhanê yên nûjen li ser rê dîtina zankoya şikago ve hatîye ava kirin. Lê çep vegerîn jî vî emsalî û armanca vî mînakî baş zanin dixwaze. Lew re, ev bajaran timî li ser çawa kontrola tiştên, ku jê cirûmanî tên, dest avîtin ve, bi van re çito serî derketin ve hatîye ava kirin. Li her cîhî herksî bin kontrola dewletê de girtin armanca herî giring û mezine. Bajêrên labîrentîyê serbixwe çito bê ava kirin li dijî vê mêjiyên herkesî dijmin ditî re bersiv dixwaze.

Bi rastî azadî û dad bi hev re rê diçin. Yek ku tunne be ya din jî nabe. Ji bo vî berxwedan û serxwebûn neçarî tek çareye ji bo bêçaran. Ku nufûs çiqas kêm be serkeftin jî ewqas dûre. Çima kî dewlet û gell ji hev re wek gur û berxin. Gell hev bi tilîya kilîçê ve digrên; Ji bo vî surgûn(cîh û war kirin) tilîya serîya dewletê ye, kaş dike û diqetîne. Cîh û war kirin, ku dewlet jar be wek komkujî û kom bi kom ji hev vekitandin û dûr xistin e. Ku dewlet xurt be yekoyek kuştin û tekotek girtin e. Li zafî cîhên dunyayê de zafî kes bi wan aviran agah û besîr e.

Gîyana me ji jar bûna dewletê de xilas bû lê belê li xurt bûna dewletê de em vê qasê girtî ne.

Bi çek û sîlaxan ve şoreş û rizgarî li kirên çîyan nehate bestê bajêran, encax, gell hişyar û serbixwe ye. Ji sedema vî, bajêr bi xwe şikeft û labîrenta berxwedanê ye. Bajar hewceye ku nû bê ava kirin. *Ev hal li gorî av û va(ba) û rê û ro(j) e.* Mînak ji bo wan hewreman û hewlêr e. Bi timî zayende û zaneyîye. Rêyên bajêr wek kurmikên behran tên çê kirin û dorên xwe de gopelan vedide û berjor hildikişe li ser taxa rojê mitanî pêlekanan. Her xanî bi baxçe û punik û qubên xwe tên ava kirin. Ji bo ne hewcetîya derve. Kêm rêyên qomşî derdikevin li rêyên çarşî û tu rêyên hewşî qet dernakevin tu rêyên çarşî û kêm rêyên wan derdikevin bes rêyên qomşî. Bînayên herî bilind li hewşîyan de ne, û li berjêr qatên wan nimiz dibin. Li ser rêyen çarşî de bes karxane û atolye û marketên herî mezin tenê henin. Timî çem û avzên ji bo zibare û baxa ne. Çiqas der bi avayî be ewqas jî ji bo hêşînayî û daristanî ye. Jîyan bi rojê de der ve de li bo kar dîtin li nav çarşî de li ser sinaî û teknolojî û karên dinên giran de. Êvargerî li nav qomşî de ser qawe û qafe û esnafên biçuk de ser hemû karan de. Şevderî li nav hewşîyan de li ser restoran û bar û şano û kîno yan de ji bo hevdîtin û şayîn. Bilindîya bînayan bi tava cinaran ve tê biryar kirin. Ku bajêr çep bizvirin serbixwe rast dibe. Rêyan kurt û teng bigrên ku dewlet nikarîbe bikeve nav me û navende de jîyanê tev bikin ku dewlet me zêdetir ne be.

Nas li hev zu kom dibin. Nasîya xwe bidin hev slav û selam ser seran û ser çevan e ji bo yên bin çevên dewletên re jî di demên kin de azadîyên freh.

Em çiqas bipeyvin ewqas hev serwext dikin, axaftin çêtir e.

www.arsivakurd.org

kayıp bir anarşist kitap gibi: komutan nasır (faruk bozkurt)

samî görendağ

Bir fırtınayla geçtin geçip düşlerinden hepimizin
Koşup kavuştuk ki ardından rüzgârmış sen değilsin
Bütün dağ göllerinde susuz karacalar olup
kanmadık
Dönüp çöle düştük yeniden ve anladık ki su sensin
Şarkın yaralı, dudaklarında kara bir kandamlası
Şakağını öpen mısra kanarken, kanayan ince bir
boyun gibi eğildin
Rüzgarın yelesine tutunup nereye gittin, ey bütün
uzaklara giden?
Sisten bir at geçiyor şimdi hayattan, ve onun peşi
sıra sesin...
(Hüseyin Kaytan/Levha IV)

Kayıp bir kitap gibi. Nasır, son yıllarda PKK tarafından okunamayan belki de tek kayıp gerilla komutanıdır. 2000 sonrası gerillacılığa başlayanlarca hiç tanınmayan, ama özellikle en eski kadrolar ile 80'li yılların sonları ve 90'lı yıllarda gerillacılığa başlayan hemen herkesin duyduğu ya da birlikte savaştığı veya karşılaştığı bir gerilladır. Şu anki PKK gerillaları içinde de, Nasır'a ilişkin kötü bir anısı olan hemen hiç kimse yoktur. Nasır olayını ilginç kılan en önemli nokta da, bütün bu olumlu "pratik"leriyle bağlantılıdır. Elbette onun da, herhalde en fazla şu anda gerilla yönetiminde olan kişiler kadar, dağ "pratik"lerinden dolayı yargılandığı olmuştur, ama asla daha fazla değil. Ancak bunların hiç biri, Nasır son derece "bêbext" biçimde öldürüldükten sonra da, daha önce Parti içinde veya dışında PKK tarafından öldürülen eski komutanların geneline atfedilen yargılama ve mahkûm etme metinlerinin (Hogir Pratiği, Semir Pratiği vb.) konusu edilmemiştir. Onu öldürme emri verenler, sonradan onu gerilla, parti veya halk nezdinde mahkûm edebilecek bir tersten okuma yaratamamışlardır. Nasır, PKK içinde ömrünün gerillacılığa elverişli bölümünün bütününü sömürgeciliğe karşı savaşarak geçirdiği ve Kürdistan'da bulunduğu bütün alanlarda halkın efsaneleştirici kutsamasını kazandığı halde, PKK arşiv ve yazımlarında ne şehit ve ne de hain olarak anılmamaktadır.

Aşağıda aktaracağımız sözleri, o günün şartlarını göz önünde bulundurarak okumasını bilenler için, Nasır'ın öldürülmeden bir-iki yıl önceki Kürdistan ve reel devrim hakkındaki düşüncelerinin ne olduğu konusunda önemli ipuçları taşımaktadır. Nasır, PKK 6. Kongresi'nde dile getirdiği "Hilvan-Siverek Direnişinden başlayarak PKK tarihini yeniden araştıralım" ifadesinden sonra, şimşekleri üstüne çekmiştir. (Bu Kongrenin tümü Halil Uysal ve ekibi tarafından görsel olarak kayıt altına alınmıştır ve diğer bütün kongre kayıtları gibi, PKK arşivlerinde mevcuttur.)

Radikal bir bağımsızlık idealiyle ortaya çıkan Kürt gençleri, Marksist-Leninist öğretinin Türkiye Cumhuriyeti tarafından Kemalist saiklerle (komünizm gerekliyse, onu da biz getiririz) nasıl değerlendirilmek istendiğini durup düşünecek zamana ve lükse sahip değildiler. Araştırmaları, tavır ve edimleriyle bu analiz

www.arsivakurd.org

gücüne sahip olan Mazlum Doğan ve M. Hayri Durmuş gibi başkaldırının Kürdistan ideallerine gerçekçilik düzleminde sıkı sıkıya bağlı ve analitik disipline sahip kadroları da, 80 cuntasının zindanlarında erkenden yok edilmiştir.

O zamana tanıklık edenlerin aktardığına göre, Nasır'ın bir tarihi tartışmaya açmak isterken kullandığı ifadeler, fazlaca 'resmi' ve dolayısıyla *ideolojik olarak üretilmiş* bir tarihi yeniden analiz ve araştırma eğilimidir. Tam bu noktada Nasır'ın "PKK'nin tarihi yeniden yazılmalıdır, adeta bir resmi tarih ve resmi ideoloji inşa edilmiş ve bu çok vahim" demesi, söylenilen ortam ve tarih itibariyle çok değerlidir. Bu tarihte sadece ölüler, 'şehitler' değerdir; yaşayanların dünyasında ise, soyutlanmış ve bütün ölülerin toplamını ifade edecek biçimde, şehitlerin temsili ifadesi olarak Öcalan dışında her şey olumsuzlanmış, yargılanmış, mahkum edilmiş ve birçoğu koşulsuz biat etmek ve mevcut örgüt düzeninin kutsallaştırılması görevini yürütmek şartıyla, yaşamlarını sürdürmelerine izin verilmiştir. Nasır'ın, hem ruhsal, zihinsel ve hem de fiziksel anlamda bu emanet yaşama başkaldırmış, uygulamaları engizisyon olarak nitelemiş, tutuklanmış, açlık grevine girmiş, serbest bırakılmış, sonra yeniden tutuklanmış ve sonunda öldürülmüştür.

1999 yılında Öcalan İmralı'ya götürüldükten sonra alelacele oluşturulan "Fedai Birliği"nin komutanlığına Nasır getirilmişti. Fedai birliklerinin eğitimi sonrasında, her biri eylem yapacakları alanlara gitmeden önce Nasır, ölmeye giden bu topluluğa hitaben bir konuşma yapmıştı. Hem Nasır'ın o zamanki ruh halini, hem de söyleminin PKK söylemi içindeki kısmi aykırılığını vermek açısından, Hüseyin Kaytan ve Halil Uysal'ın o sırada kaydettiği konuşmasının bir bölümünü aktarıyoruz:

Nasır: Bir kez daha insanlığın en ağır yükü bizim güçsüz omuzlarımıza yüklendi. Bu çelişkinin üzerine bu karar çıktı. Bunun için tarihi lanetlemedik. Ah vah etmedik, aksine şükranla karşıladık. Kararımızla başımızı göğe kaldırdık.

Gelişmelerin seyri çok az bir zamanda büyük bir yoğunlaşmayı dayattı. Daha çok geç kalırsak, daha büyük bedeller ödeyebilirdik. Hiç kimse bizim kadar zamanla oynamamıştır. Eğer acele etmezsek, başımızı giyotinden kurtaramayız. Tarih Robespierre'den, Marat'dan, onların kahramanlık ve erdemlerinden söz eder. Ama zaferleri yoktur. Robespierre giyotine gittiği gün, burjuva devrimi demokratik yanını yitirmişti.

Biz zafer kazanmazsak, bu dava belki bitmez, ama yozlaşabilir. Önderliğin başıyla bunu bitirmek istiyorlar.

Geçmişe bakıyorum. Ne yaptım? Bugüne nasıl geldim? Eksik ve hatalarımızla birlikte büyük bir kahramanlık gösterdik. Tarihimiz bu öz üstünde oluştu. Binlerce şehit ölürken, bizim bu davayı sürdüreceğimize inandı. Kemal Pir, "Apo yaşadıkça, ben ölümsüzüm" diyordu. Şimdi bu güven fedaileredir.

Şimdi bir dönemeçteyiz. Şehitler, toprak ve halk hızlanmamızı buyuruyor, şiddetlenmemizi buyuruyor. Hızlandığımızda bazılarımız dökülebilir, fakat koşulların buyruğunu yerine getirmezlik edemeyiz. Ne mutlu ki bu şeref bize nasip oldu.

www.arsivakurd.org

Öldüğümüzde de çok rahat, çok severek öleceğiz. Fedai ölümü böyledir. Bu belki bireysel olarak bizim için ölümdür, ama bir halk için yaşamdır.

Yenilgi bizim için idam ve unutuş, geriye kalanlar için ise ihanet ve yokoluştur. Her şeyi düşünüyorum, ama yenilgiyi düşünemiyorum, korkunçtur. Başkanın başına getirdiklerine bakın, -acaba bizim başımıza neler getirirler?

Tehlikeyi sıradan insan durduramaz. Bilinçli, olağanüstü insanların müdahalesi gereklidir. Bu, karar gücü ve kendini bütünüyle vermeyle ilgilidir. Halk ve toprak çağırıyor: "İmhayı durdurun" diyor. Durdurmak zorundayız. Başka çaremiz yok.

Ölmek ve intihar çare değildir. Oyunun kuralları var. Bazı alışkanlıklarımız, bize engel olacak en büyük tehlikedir. Her fedai bir orduyu uğraştırmalı. Her şey amaç içindir ve alışkanlıklarımızı bu nedenle bırakmalıyız. Brütüs büyük bir amaç için en çok bağlı olduğu Sezar'ı öldürdü. Biz de alışkanlıklarımızı öldürebiliriz.

Her şey sırdır. Zafer böyle kazanılır. Düşman böyle sindirilir ve dost böyle çekilir.

Bize ölüm biçimimizi seçme hakkını bile vermek istemiyorlar. Yarın nasıl bir biçim alacağımız belirsizdir. Koşullar derinleşirse, nasıl bir fedai biçimi ortaya çıkacak? Düşünce ve ruhta bir değişiklik oluşabilir mi? Daha geniş bir askeri boyut kazanabilir mi? Belirsizdir. Açık olan şudur; fedai hareketi bilinçli ve örgütlü ortaya çıktı ve bunu hiçbir kuvvet durduramadı. Dönemsel midir? Sadece bir yaklaşım mıdır? Muhtemelen fedailik bu savaşta stratejik bir değere ulaşacak. Mevcut savaş düzeyi bizi tatmin etmiyor, mevcut sistem arayışlarımızı karşılamıyor.

Fedai hareketi sadece Başkanı kurtarma hareketi değildir. Aynı zamanda gerillayı da zafere ulaştırma hareketidir. Fedai gerilladan bekleniyordu ve oradan doğdu. Bu bilinç düzeyi kendini yaratıcı eylemler biçiminde ifade ederse, büyük bir dönüşüme yol açabilir. Bu cevher bizim irademiz sonucunda ortaya çıkmadı, ama bize aittir. Bu bir çığır, bir akımdır. Büyük amaçları vardır. Bir halkı fedai eylemleriyle harekete geçirebiliriz. Dinler, cennet vaadiyle fedai hareketini ortaya çıkardı. Bizde ise ölüm yenilmiştir.

Çağımızda ve Kürdistan'da, bizde nasıl böyle bir hareket ortaya çıkıyor? Bu toprakta büyük ve gizemli bir kuvvet var. Bize yön veriyor. Tarih burada başladı, insan burada büyüdü. Bugün bir kez daha; insanlık genelde yozlaşır, vahşileşir ve ölürken, burada direniyor. Yeniden kendini kurmak istiyor. İnsan bu topraktadır. Tümüyle sağır-dilsiz olan... Bu toprakların direnmesi rastlantı değildir. Biz emperyalist efendileri reddediyoruz ve hükmümüzü kuruyoruz.

Fedailiğiniz bilinçlidir. Dinler gibi kandıran ve cennet vaat eden değildir.

Yine Halil Uysal ve Hüseyin Kaytan'ın yerinde ses ve görüntüleriyle kayda aldığı, eyleme giden bir kadın fedaiyle Nasır'ın son konuşmaları şöyledir:[1]

Nasır: Acaba PKK gerçekten seni tanıdı mı?

Hiva: Neden ben seçildim? Ben sadece bana düşen bölümü cevaplarım. Hazır olduğum için olabilir.

Nasır: İşin gizemi ne?

Hiva: (Gülüyor) Siz seçtiniz. Sizin bilmeniz gerekir.

Nasır: Ya yanlış yaptıysam?

Hiva: Herkes hata yapabilir.

Nasır: Yarın için değil, bugün için konuşalım. Neden ben ve siz? Yalın olmaya çalışıyorum. Bağlantıları ortaya çıkarmaya çalışıyorum. Yüzeydeki sonuçtur. Ön nedenleri arıyorum.

Hiva: Bakış açısını oluşturan nedenleri mi? Savaşa, yaşama, ölüme bakışı olan, savaş, yaşam ve ölümdür.

Nasır: Büyük bir güç doğmuş. Haini olmak da mümkün, ama gerçeği gölgelemez. Peki bu gücü ortaya çıkaran kaynak nedir?

Müslüman tüm kötülüklerini cehenneme, iyiliklerini cennete yerleştirir. Dünya ise fanidir. Tercihin kefareti

1 Kaytan'ın, 'Ammar'ın İşaretleri" adlı ve dağdan telefon ile aktarıldığı için yayınevlerince "Amara İşaretleri" yanlış başlığıyla ve bir yığın tahrifatla dolu olarak yayınlanan kitabında, bu konuşmayı aktardığı yazısının girişinde şöyle bir paragraf yer alıyor: "Radyo dinleyen fedai adayı kadınlardan biri "Yehudi Menuhin bugün ölmüş" dedi. "Einstein, Menuhin'in bir konserini dinledikten sonra kulise giderek kendisine, 'artık tanrıya inanıyorum' demiş. Menuhin ezgilerinde yaşama ve ölüme hükmetmeyi anlatmış olmalı. Bizim de sanatımız bu: yaşama ve ölüme hükmetmek, -hakim olmak." Ve fedai komutanı Nasır görününce toplantı başladı." Yehudi Menuhin 12 Mart 1999 günü ölmüştü. Sözü edilen toplantı ya bu tarihte, veya bir gün sonra yapılmış olmalıdır.

www.arsivakurd.org

bu dünyadan vazgeçmektir. Biz ise bilinçli karar veriyoruz. Yaşam bir kez olur, ama ulaştığınız sonuç onu feda etmektir, neden?

Hiva: Koşullar insanı bir yere getiriyor. Ben yaşama ve ölüme bakış sahibiyim. Görkemli bir yaşamım oldu. Yürümem gerektiği gibi yürüdüm. Yapabileceklerimi yaptım. Politikayla fazla bütünleşmedim ve güzel bir yaşam sürdüm. Ölüm –bu nokta ne kadar görkemli olursa, yaşam o kadar görkemli olur. Çok hırslıyım ve noktayı görkemli koyacağım.

Nasır: Bunun tarihle, toprakla bağı nedir?

Hiva: Silinen bir tarihte aşiret izi giderek silindi ve doğaya beni çeken ve dağa beni çeken bu silinmedir. Arayışlarımın sınırında PKK'yi buldum. Başlangıç ve son olarak özü aradım. Benim namus, onur ölçülerim farklı. Bir saldırıda ölmek, bir sınırı tırmanmak, farklı olmak. İnsanlarca anlaşılmaz olmak çoğu zaman hoşuma gitti.

Nasır: Garip, birleştiren noktalar.

Hiva: Çocukluğumdan beri dağlar, doğa beni çekti. Doğada bir güç gördüm. Kardelenin kar altından çıkışında bir güç var, bir incelik var. Bununla birleşiyorum. Ben kaybolacaktım. Ama kendimi burada buldum. Yine de partiyle düşündüğüm bağı kuramadım.

Nasır: Hırs; gözü dönmüşlüğe, caniliğe, hırsızlığa dönüşür. Oysa sende bu yok.

Hiva: Gücümü boşa harcamadım.

Nasır: Dolu olan nedir?

Hiva: Hayalimdeki görkemdir.

Nasır: Ya kabul edilmeseydin?

Hiva: Şansımı başka yerde denerdim.

Nasır: Çok cazip mi fedailik?

Hiva: Fiziki olarak öldükten sonra, yaşamak az şey mi? Böyle yaşadım, buyum. Boş olmadığına inanıyorum. Kendi koşullarımda yargılanamamaktan hep korktum. Şimdi benim koşullarım oluştu.

Nasır: Keşke sizi daha önce tanısaydım. Benim arayışım da bir noktada birleşiyor. Ben sizin cevabınızın daha derinini anlamak istiyorum. Tarih silinmedi, sende gizlidir ve bugün işte canlanıyor.

Hiva: Tarih mevcut kuşakta gizlidir. Uygarlık bir eserden ziyade bir yıkıntıdır.

Nasır: Altında hazineler gizlidir. Toprağın yüzeyindeki güzellik midir sadece bizi çeken? Hayır, bir dağa, bir kayaya âşık olurum. Neden, -ben de bilmiyorum. Ama onun bir gücü var. Kayanın anlamı nedir benim için? Onu neden seviyorum? Onda gizli olan nedir?

Hiva: Benim kurduğum bağ: başardığımda doğayla birleşiyorum. Başarıyla, tarihle bir bağlantı kuruyorum. Bunun dışında doğaya sığınma, gizlenme var. Her şeyin insanın elinde olduğuna inanıyorum.

Nasır: İnsan her şeye hükmedebilir mi?

Hiva: Doğayla birleşirse evet.

Nasır: Geçmişte tarihin diline göre, Kürt dağlarının görkemine yakışır olunamadı. Çıkış sürdürülemedi. Aşiretin 'Hiva'sı bende ne çağrıştırıyor?

Hiva: Böyle bir 'Hiva' değil. İstediği noktayı koyan bir 'Hiva' anlamlıdır. Yaşamdan bıkmadım, onu seviyorum ve ölüm şeklimi belirliyorum. Yol var, ama ben istediğim gibi yürüdüm. Özgürlük zorunluluğun bilincine varmaktır. Zoruma giden kurallara katlandım, ama nedenini bilmedim ve göğüs gerdim.

Nasır: Çok bilen var, yapmıyor, talimat bekliyor. Oysa sen farklısın.

Hiva: Benim hayal ettiğim insan, kendi iradesinin sahibidir. Düşünce pratikleşmiyorsa, kavanozda çürüyen sudur.

Nasır: Gizli gücü, o gizli gücü arayacağım. Bu sırrı çözeceğim, kendimde ve yoldaşlarda.

Hiva: Olması gereken insanın ilk tipi.

Nasır: Her insan böyle görkemli bir sona layık olmalı.

Hiva: Başka bir biçimde de olsa arayışımı sürdüreceğim. Böyle bir ölüm olmasa da, bu hakkı vermeseler de, bir yol bulacağım. Bu haktan vazgeçmeyeceğim. En aza senin kadar benim de bu devrimde hakkım var.

Nasır: Siz de çok hırslısınız.

Hiva: Ama birçoğu gibi değil. Hep çalışma hırsım

www.arsivakurd.org

olmuştur. Tembel oturamam, yemeye-içmeye göz dikemem. Bunlar beni doyurmaz. Kendinize benim şahsımda güveniyorsunuz. Sizi kendimde gördüm. Hiçbir şeye farklı bakmamak göreviniz var. Bu şanssızlıktır. Belki örgüt için iyi, -ama eskisiyle daha fazla ilgilenmek, anı yaşamayı engelliyor.

Nasır: Doğru, sendeki mutluluğu yakalayamıyorum. Bir çoban, yaşamın zorluğunun farkında değildir. Oysa koşunun sınırı yoktur.

Hiva: Martı'yı okudunuz mu, güçte sınırsızlığı anlatıyor.

Nasır: O zorunluluktur. Diğer insanlara göre güçlü, ama kendi içinde zayıf.

Hiva: Parçaları bütünleştiremiyorsunuz. Veriyorsunuz, ama almıyorsunuz. Boşluğa birilerinin yerleşmesine izin verin.

Nasır: Ben gittiğim her yerde iz bırakırım. Derin iz bırakırım. Ruhlarda, kişiliklerde, düşüncelerde. Sorun benim için bu değil. Senin bakışınla değerlendirdiğinde, farklı bir sonuca ulaşıyorum.

(Sessizlik)

Soyut konuştum.

Hiva: Somut olmak rahatlatıcıdır. Yeteri kadar alıp verme yok.

Nasır: Aykırı düşünceler.

Hiva: Elbette bizi harekete geçiren, noktayı koymaya götüren salt bu an değil.

Nasır: Mutlaka. Yıllar önce su içtiğim çeşmeleri hala hatırlıyorum. Suyun önüne düşen ilk benmişim gibi. Ama önüme yeni bir yatak açıyorum. Bu gücün kaynağını arıyorum. Bulmak benim için çok önemlidir. Ölüm kelimesinden dahi insanlar korkardı. Ben çocukluğumdan beri korkmadım. Batı toplumlarında ölüm korkusu bir kâbustur. Otuz beşinden sonra ölüm korkuları oluşmaya başlıyor. Bizde ise ölümü söylemek normalden de öte, -basit.

Hiva: Basit değil, kolay.

Nasır: Ölüme karşı bir sevgi mi doğmuş?

Hiva: Ondaki yaşama bir sevgi. Yaratıcı, yaratacağı sonuçlara bir sevgi.

Nasır: Seviyor muyuz? Bilerek mi? Ve bu çok büyük bir güç. Ve gücün yaratacağı büyük sonuçlar var. Biz çok olumsuz koşullarda bu gücü yarattıysak, daha olumlu koşullarda bir nesil bunu nereye vardırabilir? Acaba bu güce ihanet mümkün mü? Savaşın kendisinde bir yozlaşma ortaya çıkabilir mi? Savaşın devamı halinde çok büyük bir güce dönüşme ihtimali var. Bu gelenek sürecek. Olağan koşullarda bu kendini bırakmaya mı yol açabilir? Yoksa bu büyük güç farklı çalışma alanlarında değerlendirilebilir mi? Geçici süreçler için rehavet gelişebilir. Ama güç kendine bir kanal oluşturacak. Böylece yeni bir güç, yeni bir kuşak oluşacak. Yahudiler çok bedel ödedi ve ilkeleri var. Üstün olduklarını kanıtlamak için çok çalıştılar. Sahip oldukları değerler var. Ama bizim de büyük değerlerimiz var. Belki henüz bilmiyoruz.

Hiva: Gelişmeler hep iki yönlüdür. Yahudiler katledildiler, sürüldüler ve katledildiler. Şimdi bu korku bir güce dönüştü. Biz Kürtler için de övüneceğimiz, sahip çıkabileceğimiz değerler ortaya çıkabilir.

Nasır: Büyük bir güç olarak ortaya çıktı. İnsanlar zorlu anlarında Hiva'yı düşünecekler, -bir değer olarak. *"Biz de üstünüz"* denebilecek. Olmaması halinde kaybetme korkusu da büyük bir güçtür.

Hiva: Zafere olan inanç buradan geliyor. Olmak zorundadır. Neden? Büyük bedeller ödemeden, değerler yaratmadan yaşanmıyor. Onun için korkmuyorum. Eskiden ihanetten korkardım. Gelişmeler bende bir korku daha yarattı. Düşmanın eline sağ geçmek. Benim için kâbustur.[2] Hazırlıksız olduğum, ölüme fırsat olmayan bir anda yakalanmak... Felakettir. Bütün refleksler hazır ve her an hâkimiyette tutmalı. Ben hükmetmek için değil, hükmedilmek için hükmediyorum.

Nasır: Bir kadın için sağ ele geçmek daha zordur.

Hiva: Bir çatışmada iki bayan arkadaş şehit düşmüştü. Düşmanın biri ısrarla cenazelere tecavüz edeceğini

2 Hiva' adı yalnızca görüşmeleri kaydeden kişiler tarafından verilmiş ve (basındaki kayıtlarda hangi adlarla yer alacakları) tek tek fedailere de bildirilmiş kodlardan biridir. (Nasır da, bu kayıtlarda 'Kale' olarak anılmaktadır.) 'Hiva' koduyla anılan kadın fedai, 'Rosa Amed' kod adlı gerilladır ve eylem için gittiği İstanbul'da birkaç ay sonra polisçe yakalanmıştır.

www.arsivakurd.org

söylüyordu. Diğeri engellemeye çalışıyordu. Bunun için esaret doğal karşılanamaz. Düşmanımızın karakteri esareti bir kabus haline dönüştürüyor.

Başkanın başına siyah maske geçirdiler. Biri önde biri arkada öyle götürdüler. Başkanın gözlerini bantladılar ve TC bayrağı önünde durdurdular. Onun özgürlüğe aşkını düşündüm. Böyle bir insanın başına bu geldiğinde bize ne olur? Bu düşmana yenilmek ne anlama geliyor? Anlıyor musun?

Nasır: Geçmiş buraya kadar geldi. Bir sonuç, artık fedaiyiz. Ve siz ulaştığınız sonuçları iyi formüle ediyorsunuz.

Hiva: Zamanla yarışıyorum. Onu harcayamam. İç dünyamın en net olduğu süreçtir. Sürekli kabına sığmaz, canlı yaşadım. Şimdi hırslı ve kararlıyım. Son noktanın görkemine kilitlendim. Gerektiği gibi yaşadım. Tekrar etmedim, pişmanlık duymadım, keşke demedim. Ayrılık noktamız bu. Geçmiş benim için çok anlamlı.

Nasır: Benim içinde. İçtiğim sular bende bir iz bıraktı. Ölüm yeni değil, hep kafamdaydı. Özellikle savaşta "şunu yaşayayım da öyle öleyim" mantığının ötesindeydi. Ben daha çok yapmadıklarım için yargılanacağımı düşünüyorum.

Hiva: Farklıyız. Ben savaşçıyım. Sizin uzun bir tarihiniz var.

Nasır: Ben de senin gibi bir insanım.

Hiva: Hayır, kendiniz gibi bir insansınız. Kendi gücümü kullandım ve pişmanlık duymuyorum.

Hiva: Ama sizi tanıdım.

Nasır: Nasıl?

Hiva: Kaygılı yaşıyorsunuz, ciddi ve güvenilirsiniz de aynı zamanda. Başarısızlık kaygısı. Duygusal bir tavırla böyle göndermek zorunuza gidiyor. Koşulları değerlendirebilir miyiz? Ben sadece benim. Ama siz sadece siz değilsiniz.

Nasır: Tüm talimatlara karşın, eskiden kimseyi intihar eylemlerine göndermedim. Bermal arkadaş ile konuşma gücünü bile bulamamıştım. Haberi yok dedirttim, görüşmedik.

Hiva: Neden sizi bu kadar zorluyor? Bir cevabı olmalı.

Nasır: Zilan eylemini, onun zamanını ve zeminini değerlendirdim. Fakat nasıl karar verdiler? "Kim, buna hangi yürekle karar verdi", dedim. Oysa komutamda yüzlerce insan şehit olmuştu. Yanı başımda sırtsırtayken şehit düşmüşlerdi.

Hiva: Aşırı duygusallık veya kıskançlık. Layık görülmeme, hayranlık veya kıskançlık.

Nasır: Saldırıya "git-öl" diye değil, hep "git-öldür" diye gönderdim. Oysa şu anda sonuçta, bu işi en ileri düzeyde ben yürütmek zorundayım. Tesadüf değil bu, riskli de.[3]

Hiva: Özgürlük riskle bağlantılıdır.

Nasır: Hayranım. Bu kadar büyük çelişki.

Hiva: Savaşçının yaşamını baştan sona çelişki oluşturur. Sevmek ve öldürmek bir arada. Kişiliklerimizdeki dengesizlikler bunun sonucu da olabilir. Evet.

Nasır: Unutmayacaksın, -kaygılarım boşuna değil. Zorlanmaların yaratabileceği muhtemel sonuçlar var.

Hiva: Yaşamda kaygı genelliği gereken yürüyüşü engeller. Hiç olmaması da duyarsız kılar. Şimdi denge gerekli. Riski, kaygı ile birlikte taşımak. Hedefe kilitlenme, ona ait olma.

Nasır: Benim kadar riski göze alan yoktur.

Hiva: Hiçbir şeye dayanma durumum olmayacak. Büyük hedeflerim var. Bir intihar eylemi varacağım sonuçtur. Ölmek değil, akışı değiştirmek istiyorum. Başkan tutuklandığında, zamanın ilk kez bu kadar dar olduğunu hissettim. Kendimi hazırladım."

3 Nasır, bu grubu gönderdikten sonra, fedai komutanlığından istifa etmiş, bu gücün komutası ondan sonra Ekrem'e (Hıdır Sarıkaya) verilmiştir.

www.arsivakurd.org

mirî çi dibêjin

guy de maupassant
werger: omer dewran

Min pir ji wê hez kiribû! Mirov ji bo çi hez dike? Gelo, ma ne tişteka seyre ku mirov di dinyê de bi tenê tiştekî bibîne û xwedan hizrekê be, her wesa di dilê xwe de tenanet hesta arezûyekî bike, yan jî di nav lêvên xwe de bi tenê navekî dubare bike? Navek, wek derkevtina çavkaniyekî, ji kûraniya giyanê heta ber bi lêvan bilind dibe, her dihête gotin, careka din... dubare dibe, wek nizayekî li her derê dihête gotin.

Ez behsa çîroka me nakim. bi tenê çîrokeka evînê heye û ew jî hemû gavan wek xwe ye. Me hev du nas kiribû û hez ji hev kiribû. Hemû tişt eve bû. Ez heta salekî, bi awayekî girêdayî û zindanî, di nav milên wê de, bi dilovaniya wê, evîna wê, di nav cilên wê, peyvên wê, awirên wê de jiyam, bengînê her tiştê wê bûm. Her tişt hinde bê hevta bû ku min ne dizanî ka şeve/ yan roje, mirî me, yan zindî me, li kê derê me.

Û mir. Çawa? Nizanim, hîç nizanim.

Şevekê baran dibariya, bi awayekî şil û pil vegeriya malê. Rojtira din kuxiya. Heta heftekî kuxiya û kete nav nivînan.

Çi lê hatibû? Qet nizanim.

Doktor dihatin, dinivîsin û diçûn. Derman dihanîn, jineka birînpêç jî derman dida wê. Destên wê germ bûn, eniya wê tên û disojiya, awirên wê birîqedar bûn, lê xembar bûn. Li gel wê diaxivtim, wê jî bersivên min dida. Nizanim, me çi gotibû hev û du? Min her tişt, belê her tişt ji bîr kiribû. Mir û çû; ew keserkêşana dumahiyê ya lawaz, pir baş dihête bîra min.

Jina birînpêç got "Ax". Hingê min zanî! Êdî çi tiştekî nizanim. Çi tiştekî... Dengê metranekî dihat û digot "dosta we" min wesa dizanibû ku neheqiyê li wê dike. Madem miribû, êdî heq bi kesî re nebû, jê re wesa bibêje. Min metran derxist, metranekî din hat, xweşmêr û camêr bû. Dema behsa wê kir, ez giriyam.

Di derbarê binaxkirinê de gelek pirs ji min kirin. Qet nahête bîra min. Darbesta wê, demê dengê her çekûçekî ya li mîxên darbestê diketin, baş dihête bira min. Ax xwedêyo!

Hate binaxkirin. Êdî di nava wê çalê de bû! çend kes, çend heval hatibûne goristanê. Ji wê derê reviyam, min baz da.

Demek dirêj di kolanan de bi rê ve çûm. Paşan vegeriyam malê. Rojtira din bûme rêwing.

Dohê vegeriyam Parîsê.

Demê min jûra xwe, jûra me, nivînên me, kelûpelên me, ji nû ve, ev mala ku piştî mirina wê tiştên bermayî tê de ne, ditin, xemeka wesa mezin hinava min rapêça, piçek mabû pencerê vekim û xwe bihavêjime ser kolanê. Min nedikarî di nav van dîwarên ku her tiştê wê, leşê wê, kelêpelên bermayî tê de ne, bimînim. Da derkevim ji der ve, min kulawê xwe girt. Berî ku bigehêm dergeh li pêş awêna mezin derbaz bûm ewa ku ewê bi xwe li holê danibû. Berî ku derkeve ji der ve, li pêş vê awêneyê ji serî heta binî, li xwe mêze dikir, lê dinêrî ka ew cilê ku kiriye ber xwe, lê dihêt, yan ne û porê wê ciwane, yan ne.

Demekî dirêj li beramberî vê awênê mam ewa ku rengê dîmenê wê dida. Wê awênê hinde rengê wê dabû ku ya pêdiviye wan dîmenên wê jî biparêze.

www.arsivakurd.org

Li wê derê, awirên min li ser camê asê man, bi awayekî kûr, dûr û lerzokî mam li beramberî awêna vala. Pêdiviye ew awêna ku hindî awirên min evîndarê wê ye, hindî min dilketiyê wê ye, dîmenên wê di nava xwe de veşêre. Têgehiştim ku ez ji wê awêneyê hez dikim. Min destên xwe lê da, sar bû! ax birewerî! Ax bîrewerî! Ewa dijî, ewa mirî, ewa tirsnak ya ku bûye egera hemû êş û eleman, ew awêneya dilsoj! Wek têkçûna rengveda awêneyekî, ew mirovane çi bextewarin xwedan dilekîne ku dikarin hemû hez û evîna xwe ji bîr bikin. Ez çend dilgiranim. Min xwe avête ser rêka kolanê, bêyî ku pê bihesim, bê hemdî xwe ber bi goristanê ve çûm.

Min gora wê dît. Goreka sade bû, mermerek û çend xaç li ser bû û çend peyv li ser nivîsîbûn: "hez kir, hate hezkirin û mir".

Li wê derê bû û di wê çalê de riziyabû! Eve çi tirs bû! eniya min li ser axê, ji ber hîskehîskan difetisîm.

Li wê derê gelekî mam. Paşê têgehiştim bûye êvar. Di wê bîskê de ketim nav daxwaza hesteka seyr, şêt û bê hêvî. Min hez dikir wê şevê li gel gora wê bim û bigirîm. Lê heger min bibînin, dê min ji goristanê derbixin. Çi bikim?

Rabûme ser xwe û di nav vê warê miriyan de bi havî havî geriyam. Geriyam û geriyam. Ev der li beramberî warê zindiyan çend yê biçûk bû! seraray vê çendê, jimara miriyan ji yê zindiyan çend yê zêde bûn. Ewên ku şeraba meyveyan, ava kaniyan vedixwin, nanê deştan dixwin, hêj avahî û kolanên mezintir û cihên din dixwazin.

Lê ji bo hemû miriyan, hemû miriyên ku heta dor dihête me, ji bilî axeka biçûk çi tişteka din nevêt. Xak wan distîne, jibîrkirin jî wan veder dike!...

Min dît ez di nav dumahiya goristanê de hatime li gel gora ewên ku ji mêj ve mirine, hatine jibîrkirin, bûne parçeyekî axê û êdî xaçên wan jî rizîne. Li şûna wan dê paşerojê de miriyên nû bihêne çalkirin. Ev der baxçeyekî mezin bû, bi goştê mirovan xwe têr dikir, tê de gul, darên reş û bilind hebûn.

Bi tenê bûm, tik û tenê bûm. Li ber darekî rûniştim û mam. Min xwe veşart di nav çiqilên pelgstur û tarî de.

Û wek mirovekî di keştiya niqombûyî de xwe li parçeki keştiyê ve girtî, min jî xwe bi darekî ve girt û mam.

Demê bû şev û her der bû tarî û tarîstan, ez ji cihê xwe derketim û bi gavên hêdî û bêdeng, çûme li ser axa ku mîrî tê de ne.

Demek dirêj peyta peyta geriyam. Min gora wê peyda nedikir. Min milên xwe ber bi pêş ve dirêj kiribû, çavên min vekirî, dest, ling, çok, sîng, nexasme serê xwe jî, li gorên miriyan dida û digeriyam, lê min ew peyda nedikir. Min destên xwe lê dida, wek koreyekî li rêka xwe digere, destên xwe dida keviran, xaçan, şivşên asinî, tacegulên çilmisî. Tiliyên xwe li ser pîtan dibir û dihanî û nav dixwendin. Ew çi şevek bû, çi şevek bû! min gora wê peyda nedikir!

Tavahîv nebû. Her der tarî bû. ditirsiyam; tirseka pîs ketibû nava dilê min li ser wê rêkên biçûk ya di navbera goran de direj dibe. Gor, gor, gor. Her der bi gor bû. Li rastê, çepê, paş, pêş li her derê gor hebûn. Çokên min nedigirt û êdî nikarîbûm bi rê ve biçim. Li ser gorekî rûniştim!

Dengê tepîna dilê min dihate ber guhên min! Tiştên din jî dihatin ber guhên min. Eve çi bû? Qîreciriyeka têkel ku hêj navê wê nehatiye danan! Ev deng ji kê derê dihat? Ev deng ji serê min yê gêjo mêjo bûyî, ji şeva tarî, yan di bin axa raz ya ku bi termê mirovan ve tijî bûyî, dihêt? Min li dewrûbera xwe dinêrî!

Nizanim heta kengî li wê derê mam. Ji ber tirsa xwe nikaribûm xwe bilivînim, hiş ji serê min çûbû, amade bûm, bikim hawar û biqîrim û bimrim.

Ji nişkê ve, min wesa dizanîbû ku ew mermera ez li ser rûniştime dilive. Belê te digot qey yek wê radike, kevir diliviya. Yekcarî min xwe ji wê derê hilavête ser gora pêş wê. Min dît ew kevira ku ez li ser rûniştibûm radibe. Ji nişkê ve mirî diyar bû, qerqudeyeka rût, bi pişta xwe ya huz kevirê mermer havêt. Min ew didît. Şev çend ya tarîbe jî min pir baş ew didît. Li ser xaçê wesa nivîsîbû: "Jacques Olivantê ku 51 salî miriye li vê derê dinive. Gelekî ji malbat û hevalên xwe hez dikir, rastgo û bi namus bû, çû ber dilovaniya xwedê".

Mirî jî nivîsên ser kêlê gora xwe dixwend. Paşê kevirekî tûj û biçûk li ser erdê rakir û pê ew nivîsîne kola. Hêdî hêdî hemû nivîs jê bir, bi çavekî vala berê xwe da cihê

www.arsivakurd.org

ku kolaye û bi serê hestîkê ku demekê tilîka wî yê eşedê bû, pîtên biriqedar nivîsî:

"Jacques Olivantê ku 51 salî miriye, li vê derê dinive. Diviya mîrata bavê xwe werbigre, ji ber vê çendê jî bi peyvên xwe yên dilsoj, mirina wî leztir kir, êşkence li jina xwe, zar û zêrçên xwe kir, hevsûyên xwe xapand, demê delîve dît dizî kir û bi belengazî mir".

Demê mirî nivîsa xwe qedand, bêyî ku bilive berê xwe da berhema xwe. Gava min li pişt xwe nihêrî, min dît hemû gor vebûne, hemû term ji gorên xwe derketine. Min dît hemû nivîsa kêlên xwe ewên ku ji aliyê malbatên wan ve hatine nivîsîn, paqij dikin.Min dît ew hemû bavên baş, jinên dilsoz, kurên cangorî, keçên pakîze, bazirganên rastgo, jin û zelamên bê kêmasî, di rastî de çi êşkence li kes û karên xwe kirine, çend kîndar, bênamus, durû, derewîn, fêlbaz, bêbext û dexesin, min karên wan yên şermîn, kirêt, dizî û yê xapandinê didît. Hemûyan li ser darezînka xwe ya sermedî, rastiyên xwe yên jiyanê ewên zalim û pîroz ewa ku çi kesek pê nizane, yan jî wek nizanin diyar dikin, dinivîsîn.

Min hizra wê çendê kir ku evîndara min jî li ser kêlê xwe nivîsiye.

Êdî bê tirs, di nav darbestên nîv vekirî, term û qerqudeyan de min ber bi gora wê baz da; min dizanîbû, ez wê zû peyda dikim.

Berî niha li ser kêlê dinivîsî, "hez kir, hate kezkirin û mir".

Niha jî wesa hatibû nivîsîn: "Rojekî, da evîndarê xwe bixapîne derkete ji der ve, baranê lê kir, serma xwer û mir".

.....

Demê roj heltê, min li tenişta gorekî bi awayekî nîv mirî radikin.

www.arsivakurd.org

botan savaşları

bir kuşatılmışlığın anatomisi

hazırlayan: rawîn stêrk
aktaran: mahir botan

Botan, Mart 1998. Bestan'ın derin vadilerine dolan güneş artık iyiden iyiye ısıtıyor. Haftalar önce başlayan açılmada, önce ağaç köklerinin çevreleri kararadı. İlk yağmurların soldurduğu kirli beyaz kar örtüsü eridikten sonra, kara toprak tatlı bir buhar tütmeye başladı. Meşe dallarından sarkan pırıltılı ve ağır buz saçaklarının uçlarından yedi renkli damlalar döküldü. Ardından, ısınan dallar iyice ağırlaşan buz sarkıtlarını bıraktı. Güneşe bakan Kuzey yamaçlarında eriyen karların altından ortaya çıkan toprak, ayışığının ayazında dondu. Gündüz, toprağı taşa çeviren buzlar çözüldüğünde, toprak kabarmaya başladı. Yakında, gelecek günlerin ilk saatlerinde, derin vadilerin zeminlerinde yumuşacık bir sis oluşacak ve Kato dağlarının dorukları hizasında esen buz gibi rüzgarların oluşturduğu sınıra kadar yükselerek, Besta vadileri üzerinde bembeyaz, düşsel bir ova oluşturacak. Dorukların altında kalanlar yağmur bulutlarıdır. Onların üstündeki göklerde ise, göğün diğer katı oluşacak ve burada fırtına ve karanlık bulutlar daha uzun süre egemenliklerini sürdürecekler.

10 Mart 1998, Xirbikê Bestan; Çalan mevkii. O sabah, yeni bir baharın başlangıcına ve sürüp gidişine yayılacak savaşları tartışmak için toplanan eyaletin gerilla komutanları, henüz çalışmalarını tam bir sonuca ulaştırmamışken, eyalet komutanları Karayılan'ın yüzüne her büyük savaş öncesinde gelip yerleşen öfkeyi gördüler. Türk ordu güçleri, korucular ve sivil halk içinden gelen istihbaratlar ile diğer gerilla bölgelerinin verdiği bilgilerin tümü, tek bir noktayı işaret etti. Türk ordu güçleri, bugün yarın eyalette şimdiye kadar görülmemiş şiddette bir saldırı gerçekleştirmek istiyordu.

Tedirginliğe yol açmamak ve Konferans gündemini etkilememek için o zamana kadar gizli tutulan bu istihbarat bilgilerini, o sabah Karayılan, ayaküstü diğer komutanlarla yaptığı kısa söyleşide, bir çırpıda açıkladı. Alışılagelmiş, olağan günlük muhabereden sonra, Çalan'da biriken 300 kadar gerillayı toplayan Karayılan, kısa bir konuşma yaptı. Eyaletin çeşitli bölgelerinden Konferansa katılan komutanlar, hemen toplantıdan sonra yola çıktılar.

Cudi ve Haftanin'e dönmek zorunda olan komutanların Güney yönündeki doğrudan güzergahı değil de, Gabar üzerinden yaklaşık bir hafta sürecek bir güzergahı izlemeleri emredilmişti. Oysa Güney yönünde bir yürüyüşle Cudi'ye bir gecede geçilebilirdi. Kesin emri tartışmaya olanak bulamayan komutanlar, dolaylı da olsa birbirlerine komutanları Karayılan'ı şikayet ederek, yakınarak, Gabar'a doğru yola koyuldular. Önce Kuzeybatıya üç gün, sonra Güneydoğuya iki gün yürüyerek koca bir arazi dairesini hemen hemen tamamlayacaklardı.

Çalan'da geriye kalan gerilla güçleri yine Karayılan'ın emriyle "ağır" ve "çevik" güçler olmak üzere ikiye ayrıldı. Yalnızca erkek savaşçılardan oluşan iki hareketli birlik, Bestan alanının değişik yerlerinde pusu tarzında mevzilenerek, Güneybatıda Namaz Dağı ile Güneyde

www.arsivakurd.org

Sêgirke köyü arasındaki hattı şimdiden tutmuş olan ve buradan Kuzeye ve Doğuya doğru ileri harekata geçeceği izlenimi veren Türk ordu güçlerini beklemeye başladı. Bu iki hareketli bölüğün komutanları Şoreş (daha sonra gerilladan ayrıldı) ve Eşref'ti. Geriye kalan üç bölükten başka, önemli bir bölümünü kadın savaşçıların oluşturduğu gerillaların birlik komutanları ise, Haşim, Delil ve Hatice idi. Genelde ağır olarak nitelenen savaşçılardan oluşan yaklaşık 250 kişilik bir gerilla grubu, başlarında Karayılan, henüz üç metre kalınlığında kar örtüsü altında bulunan Kato Jirkan yönüne, Doğuya doğru harekete geçtiler.

Saatler öğleden sonra üçü gösterdiğinde Cudi yönüne doğru eğilen güneşin sımsıcak bir sera gibi ısıttığı gerilla çadırlarında tek bir savaşçı kalmamıştı. Bütün kışı hareketsiz olarak geçirmiş olan gerillalar, günler sürecek zorlu bir yürüyüşe geçmişlerdi. Kato Jirkan doruklarına doğru harekete geçen 250 kişilik grup, hiç durmaksızın sekiz saat yürüdükten sonra, Bestan sınırında bulunan Zorava köyü yakınlarında, korunaklı bir vadide mola verdi. Saat gece 11 dolaylarında lojistik görevlileri sırtlarından kapkara demliklerini indirdiler. Gruplar halinde ateşler yakıldı, aceleyle uçlarından birer savaşçının tuttuğu çubuklara asılı demlikler kaynadı, demlendi. Tam ilk çaylar bardaklara doldurulmuştu ki, kobra helikopterlerinin sesleri dolunay ışığı altındaki gümüş sessizliğini birden paramparça etti. Heyecanlanan savaşçılar, ateşlerin havadan görünmesi korkusuyla demlenmiş çaylarını yanan ateşlerin üzerine döküverdiler. İlk roketlerin ve kazan bombalarının patlamasından sonra, herkes hava saldırısıyla ilgisini keserek yeniden çaylara döndüğünde, hiçbir demliğin dolu olmadığı anlaşıldı. Sıcaklık sıfırın onlarca derece altındaydı. Ve 8 saatlik yürüyüşte terden sırılsıklam olmuş gerillalar için sıcak bir çay, kuvvet demekti. Şimdi ondan da olmuşlardı.

Büyük bir hava filosu, Bestan arazisinde oldukça geniş bir alanı bombardımana tutmuştu. Yeniden eski tempolarını kazanmak için çabalayan kalabalık gerilla kafilesi ayışığı altında yola koyulduğunda, saatler geceyarısına geliyordu.

Yarım saat süren bombardımanın ardından sekizerli gruplar halinde gelen skorsky helikopterleri, çekilmekte olan grubun hemen arkasındaki hatlara indirme yapmaya başladı. Mola yerinden daha 500 metre uzaklaşabilmiş olan grup, burada Delil komutasındaki birliğin mevzileriyle karşılaştı. Ağır gruptan yeniden yapılan bir elemeyle oluşturulan bu birlik, Kato'ya çekilmenin sağlanması için savunma olarak düşünülmüştü.

Dicle: 15 saattir hiç durmadan yürüyoruz. Bahardan kışa dönüyoruz. Zaman tersine işliyor. Bütün kış nasıl da rahat kalmıştık sıcak çadırlarımızda! Sonra bahar gelmişti; baharın içinde, çiçekler arasındayıdk. Güneşli çiy damlalarına bakmayı nasıl seviyordum! Daha dün yaseminler içindeydik. Oysa şimdi sadece bir gece sonra, sadece onbeş saat sonra, bahar ne çabuk geçti. Karlar artık öncülerin göğüslerine kadar yükseliyor, kardan bir sokak oluşuyor adımlarımızın altında ve kardan duvarlar omuzlarımıza dokunuyor. Önceleri sırılsıklam ter içindeydik, ama şimdi adımlarımız yavaşladı; uyku gözkapaklarımızı ağırlaştırıyor. Arkadaşlar yine yürüyorlar. Ama benim bacaklarım tutmuyor, terli giysilerim dondu artık, buzdan bir giysi var şimdi üzerimde. Ağzımda bir makina tadı, soğuk demir tadı var. Bacaklarıma söz geçiremiyorum. Bir kilometre kadar gerimizdeki bir hat üzerine gece boyunca helikopterler binlerce asker indirdiler, belki de onbinlerce. Yarın mutlaka üzerimize geleceklerdir. Ama ne farkeder? Bedenim beynimin emirlerine uymuyor. Benim de baharım bitti mi? Eğer insan bedenine söz geçiremiyorsa, insan iradesi tükenmişse, yaşamı bitmiş midir? Giderek beynim de istemiyor yürümeyi. Durmak, bembeyaz karlara uzanmak, uyumak istiyorum. Uyku ölüme benzer mi, bilmiyorum. Ama eğer ölüm böylesine benziyorsa uykuya, o zaman korkulacak bir şey değil. Şimdi böyle düşünüyorum ve arkadaşlar sürüklüyorlar beni; kızıyorlar, küfrediyorlar bazen. Ama ben yürüyemiyorum. Artık hiç bir şey yapamam.

Bugün 11 Mart. Sabah, saat 7'ye geliyor. Arkadaşlar bizi burada bıraktılar, küçük bir derenin kıyısında. Hemen yanımızda sesi bile insanı üşüten bir dere akıyor. Suyun kıyısında karsız, ama kardan daha soğuk, iki metrekarelik bir yer var.

Biz Saadetle terziyiz. Bütün kış birlikte, yeraltında bir terzi atelyesinde gerilla giysileri diktik. Şimdi burada

www.arsivakurd.org

yatıyoruz. Arkadaşlar silahlarımıza ek olarak bize birer bomba verdiler. Rus yapımı, yürek büyüklüğünde, kurumuş kan renginde bir parça demir ve TNT. Saadet ile birbirimize iyice sarılıp uykuya dalmadan önce, bombaların pimlerini düzeltmek için uzun bir zaman uğraştık. Şimdi dünyanın en rahat insanları biziz. Karlar arasında ve güneş altında, ölümümüzü her türlü tehlikeye karşı kesin sonuç alan bir silah olarak kuşandık. Demek ki, başka yol kalmadığında, insan ölüme sığınabilir. Kendi ölümüne. Büyük, güçlü bir silah insanın kendi ölümü. Ve biz şimdi yaşamımızın en güzel, en tatlı, en dinlendirici uykusunu uyuyabiliriz.

Saadet ile Dicle'yi yürüyemedikleri için bırakmak zorunda kalan gerilla kafilesinin kendisi de fazla ilerleyemedi. Saat sabah 8 sıralarında yürüdükleri yön olan doğu yamaçlarındaki sabah sisi ve gölgeler kalktığı zaman, ilerleme durdu. Batıdaki Türk ordu güçlerine görüntü vermeyecekleri küçük bir vadiye inerek dinlenmeye başladılar. Bestan yönünden arada bir hava bombardımanları devam ediyordu. Öğleden sonra saat 2 sıralarında, 1 km kadar gerilerinde ferdi silahlar çalışmaya başladığında, Delil komutasındaki birliğin çatışmaya girdiğini anladılar. En geride, bir tepeyi tutmuş olan Kerim komutasındaki dört kişilik tim, Doğuya ilerleyen Türk askerlerini vurmuştu. Bunun üzerine ön hattaki askerlerin büyük bir bölümü bu tepeye yöneldiler. Kısa süren karşılıklı çatışmadan sonra bir bombaatar mermisi tepedeki 5 kişinin tam ortasına isabet etti. İki yaralı veren tim, tepeyi bırakırken, bir Türk kolu kestirmeden önlerine indi. Saadet ile Dicle'nin uzanıp yattıkları yerin yüz metre kadar yakınından küçük vadiyi tuttu. Tepeden çıkmaya çalışan gerilla timi, bir an çemberde kaldı. Akşam alacası çökmeye başladığı için, Türklerin hareketi giderek zayıflayınca, çemberi yarmayı başardı. Saat dört sularında güneş batmış, bir süre sonra Kato doruklarından doğmakta olan dolunay, Doğu yamaçlarını karanlık bir sis içinde bırakmıştı.

Karanlık çöker çökmez, çekilmekte olan gerilla kafilesinden iki kişi, Dicle ve Saadet'i almak için geri döndü. Onları yine bıraktıkları yerde, o dere kıyısında, birbirlerine sarılmış, ellerinde pimleri çekilmiş bombalarla buldular. Dikkatleri çatışma yönünde olan Türk güçleri, çok yakınlarına gelmiş olmalarına rağmen, iki kadan savaşçıyı farketmemişti. Kadın arkadaşlarını ve onların yaşam sevinçlerini alan gerillalar yeniden kafileye ulaştıklarında, Kato'ya doğru yürüyüş yeniden başladı.

O gece yarasından sonra kafile hedefine vardı. Kato doruğunun dibinde, Qaçe (Çam) kapısının altında mevzilenen Beytüşşebap bölgesine ait bir gerilla birliğiyle buluşan yeni güçler, 12 Mart sabahı doğan güneşi burada karşıladılar. Dört noktaya tepeci timlerini çıkardılar ve kalan güçleri karlar içinde dinlenmeye çektiler. Öğleye doğru bir kobra kafilesi göründü, bir süre Kato silsilesi üzerinde dolaştıktan sonra Batıya yöneldi. Ardından, Besta ile Kato arasındaki hatta yeni indirmeler yapıldı. Bir ara, ordu cihazını dinleyen gerillalar, hava keşifçilerinin Kato doruğuna doğru giden taze izlerden sözettiğini duydular. Saat 13 dolaylarında yeni bir skorsky kafilesi göründü. Sekiz helikopterin biri, gerilla tepecilerinin tuttuğu dört tepenin tam ortasına indirme yaparken, diğerleri turlarını sürdürdüler. Gerillalar ateş açmayınca, aynı yere ikinci bir skorsky indirme yaptı. Son asker karlı zemine atlarken, gerilla ateşi başladı. Bunun üzerine diğer helikopterler indirme yapmaksızın geri döndüler ve Beytüşşebap vadisi yönünde kayboldular.

İndirilen güçler toplam 28 kişiydi. İçlerinden sadece ikisi asker, diğerleri köy korucularıydı. Askerlerden biri, bölgede faşist uygulamalarıyla tanınan üsteğmen Süleyman Can'dı. Diğeri onun postası Manisa'lı bir askerdi. Geriye kalanlar, Uludere köylerinden derlenmiş, Goyan aşiretine ait korucular.

28 ordu mensubu, gerillanın ani ateşi üzerine oldukları yerde mıhlanıp kaldılar. Gerilla ateşinin geldiği yönlere bakılırsa, yerlerinden kımıldamaları ölüm demekti.

Gerilla cephesinde en heyecanlı olanlar, bulundukları hakim tepelerden tuzaklarına birden düşen avlarına vuran tepeci timleri değil, şimdi Karayılan'ın yanında bunlara saldırmak için tartışan gerillalardı.

Fakat bir sorun vardı. Mevcut durumda seçme birliklerin tümü, çekilmeyi savunmak ve düşmanla içiçe kalarak pusu tarzında vurmak için Bestan'ın Batısından Kato'ya kadar serpiştirilmişler ve verili durum-

www.arsivakurd.org

da düşman hatlarının içinde kalmışlardı. En Doğu ucunda bulunan şimdiki gerilla topluluğunda ise, en nitelikli olanları tepelere yerleşmişti ve onların da yerlerini bırakmaları düşünülemezdi. Böylece "ağır ve "çevik" diye nitelenen güçlerden 'ağır' olarak devşirilen halihazırdaki gerillaların çoğunluğu kadın savaşçılardan oluşuyordu ve, "ağır" güçler olmak dışında bir kusurları daha vardı: Gerillalar sadece gece saldırmayı öğrenmişlerdi, gündüz saldırmak konusunda hiç bir deneyimleri yoktu. Oysa şu anda saatler öğleden sonra ikiye geliyordu. Güneş pırıl pırıldı ve bembeyaz kar örtüsü üzerinde görünmeden Türk operasyon birliğine yaklaşmak mümkün değildi. Mevcut durumda böylesine açıkça, sipersiz; ölümüne köşeye sıkıştırılmış bir rakibe yaklaşıp bomba mesafesinden vurmak için, adamda mangal gibi yürek, üstüne de olağanüstü akıl ve maharet isterdi.

Uzun aramalar sonunda aranan niteliklere yakın birkaç kişi bulundu. Birlik komutanı Adil ve iki savaşçı bir koldan, takım komutanı Mahir ve Karayılan'ın güvenliğinden genç Dijwar diğer koldan saldıracaklardı.

Hava müdahalesine yol açmamak için tepelerdeki gerillalara haber vermeksizin, saldırı elemanları yola çıktılar. Adil Kuzey yönünden, Mahir ve Dijwar da Güneyden, tuzağa düşmüş 28 asker ve korucuya vurmak için yaklaşmaya başladılar. Mahirler, yarım bir yay çizerek, karlar arasından hedeflerine 20 metre kadar yaklaştıklarında, "burası aşağı yukarı saldırı mesafesidir" diyerek, telsizden Adil ile bağlantı kurdular. Henüz seksen metre mesafede bulunan Adil, saldırıya başlamak için kendisinin de iyice yaklaşmasının beklenmesini istiyordu.

Bu konuşma üzerinden daha iki dakika geçmemişti ki, Kato üzerinde kobra saldırı helikopterleri göründü. Saldırı grupları telsizlerini Türk hava muhaberesinin yapıldığı kanala ayarladıklarında, duydukları aşağı yukarı şöyleydi:

– Hemen Güneyimizde iki unsur var, gördün mü?

– İyi gördüm, dedi havadaki.

–Vur o zaman!,diye sevindi üsteğmen Can.

– Anlaşıldı, dedi pilot ve giderek daha çok alçaktan uçtuğu ve giderek küçülen daireler çizmeye başladı.

Pilot'un iki unsur, diye bildirdiği Mahir ve Dijwar'dan başkası değildi.

– Yani biz şimdi gittik mi, diye sordu genç Dijwar. Mahir hala telsizden hava muhaberesini izlemeye çalışıyor, bir yandan da tepelerindeki korkunç gürültülü canavarı izliyordu. Bekleyelim hele, dedi sakin olmaya çalışarak. Bir anlık bir duraklamadan sonra, bulundukları yerdeki karları biraz daha eştiler. İlk taramada karların altına giriyoruz ve bir daha ne olursa olsun kıpırdamıyoruz, dedi Mahir.

Aktaran Mahir Botan: Kobralar Mahir ile Dijwar'ın tam tepelerinde dolaşıp duruyor, ama bir türlü vurmuyorlardı. Karları biraz daha eştiler, sanki kobra roketlerine karşı kardan çeperler dayanıklıymış gibi, neredeyse karlardan bir mevzi yaptılar. Şimdi başlarına kadar kara gömüldükleri bir çukurun içindeydiler. Kobranın masmavi açık gökyüzünde hemen üstlerinde çizdiği alçak dairelerden, pilotun kendilerini çok iyi gördüğünü biliyorlardı. Telsizlerini hava yer koordine muhaberesine ayarladıklarında şöyle bir konuşmaya tanık oldular:

Pilot: Birbirinize çok yakınsınız, birkaç metre altınızdalar. Eğer onları tarayacak olursam, üçüncü mermi sizin mevzilerinize isabet eder. Bu durumda sorumluluğu kaldıramam.

Yer: Bütün sorumluluk bana ait, sen yeter ki vur. Bize isabet ederse, ölecek olan biziz. Ve riski kabul ediyoruz. Bir şey olmaz.

Pilot: Siz sorumluluğu alıyorsunuz, ama bu hiç birşey ifade etmez. Sizi vurma riskim çok büyük. Eğer vurulursanız, yargılanacak olan benim, siz değilsiniz.

Pilot bunları söyledikten sonra, yerden konuşan ve saldırı gerillalarının birkaç metre yakınında çaresiz kalan üsteğmen Süleyman Can, sonuna kadar pilotun vurması için ısrar etti, ama kobra dinlemedi ve 200 metre geride Kasım komutasındaki timin tuttuğu tepeyi vurmaya başladı. Çırılçıplak karların üzerinde, tepede kolay bir hedef olan gerilla timi, daha ilk vuruşta üç yaralı vererek mevzilerini bıraktı. Bunun üzerine kobra helikopterleri Kato'nun doğusuna doğru derin vadi içinde kayboldular.

www.arsivakurd.org

Saldırı gerillaları rahat bir nefes aldılar. Ölüme bu kadar yaklaşmışken umulmadık bir biçimde kurtulmanın heyecanıyla bir an sessizce birbirlerine ve boşluğa baktılar.

Üsteğmen Süleyman Can, postası Manisa'lı kıdemli er Şaban ve 26 kişilik korucu takımı sessiz bir ölüm bekleyişine gömüldü.

Mahir, elindeki telsizi yeniden gerilla kanalına ayarladığında, Rêber'in durmadan çağrı yaptığını duydu. "Cemal (Karayılan) arkadaş sürekli size çağrı yapıyordu, cevap vermediniz. Sanıyorum sizi yanına istiyor" dedi. Böylece saldırıyı yeniden ele almak üzere, 28 kişilik ordu takımına yaklaşmış olan gerillalar geri döndüler. Daha birkaç on metre uzaklaşmışlardı ki, kobra helikopterleri göründü. Mahirler daha pilot kendilerini görmeden, karların altına girdiler. Sadece gözleri açıktaydı. Kobra helikopterleri çevreyi taradılar, yükselerek Kato üzerinde bir tur attılar ve yeniden dönerek vurmaya başladılar.

Kobraların bu aralıklı vuruşları altında Mahir ve Dıjwar, bir karlara gömülerek, bir kalkıp boyunlarına kadar battıkları karlar içinden yol açmaya çalışarak, 3-5 dakikalık bir yolu yarım saatte alabildiler.

Bu arada Batı yönündeki ön hatlarda çatışmalar başlamıştı. Geri hatları tutan Delil komutasındaki birlik de daha doğuya çekilmiş, birkaç tepeyi tutmuş çatışıyordu.

Karayılan'ın yanına gelen Mahirler, bir kez daha kısaca tartıştıktan sonra, bu kez yanlarına Cemal ve az önce tepeyi bırakmak zorunda kalan Kasım'ı da alarak geri döndüler. Bir saat kadar önce bıraktıkları yerde askerleri bulamadılar. Biraz daha yaklaştıklarında, eski yerlerinden yaklaşık 100 metre kadar gerideki bir kayalığın içinden sesler duydular. Daha iyi kontrol ettiklerinde, bunların az önce geri çekilmiş olan askerler olduklarını anladıkları zaman, iyice yaklaşmaya başladılar. Saatler akşamın dördüne yaklaşıyordu. Karşıda Cudi ufukları üzerine eğilmiş olan güneşin batmasına sadece birkaç on dakika kalmıştı.

Yanlarında götürdükleri dört bombayı da kullandıkları ilk saldırılarında, iki askerin parçalandığını görebildiler. Bunların ön sıralardaki mevzilerine girerek, daha gerideki leri vurmaya başladıklarında, karşı tarafın bomba yağmuruyla karşılaştılar. İlerlemeleri mümkün değildi, çünkü kendilerinde bomba olmamasına rağmen, ordu mevzilerinde sandıklar dolusu bomba kullanılıyordu. Vurulan iki askerin silah ve diğer malzemelerini aldıktan sonra bir kademe geri, bomba mesafesinin dışına çekildiler. Mahir, Karayılan ile yeniden bağlantı kurarak bomba gönderilmesini istedi.

Batan güneşle birlikte soğuk iyice etkili olmaya başlamıştı. Karlara bata çıka ıslanmadık yerleri kalmayan gerillaların ıslak giysileri, şimdi derileriyle birlikte buz tutuyordu. Isı veren tek şey, o andaki çatışmanın verdiği iç heyecandı. Bir süre mevzilerinde taciz atışlarıyla bekledikten sonra, Dıjwar elinde üç bombayla Mahir'in yanına geldi. Bombayı getiren savaşçı apar topar geri dönmüştü. Oysa adama da ihtiyaçları vardı ve üstelik üç bomba azdı. Yeniden cephane istediler. Zaman geçiyor, gün karanlığa kırılıyordu. Bir süre sonra iki savaşçı ellerinde birkaç bombayla geldiler. Kurulan irtibat sonucu, henüz ikinci tepeyi bırakmamış olan Rêber'in timinin sindirme atışları altından Mahir ve arkadaşları yeniden askerlere yaklaşmaya başladılar. Tam saldırıya geçtikleri anda, ordu mensupları mevzilerini bırakıp kaçmaya başladılar. Saat ilerlemiş, çökmeye başlayan karanlık görüş mesafesini iyice düşürmüştü. Yine de kalaşnikof vuruşları etkiliydi. Cihazlarda geçen konuşmalarda kaçan asker ve korucuların büyük bölümünün yaralı olduğu anlaşılıyordu. Kaçanlar, tek açık alan olan Doğu yönüne, bu mevsimde kuş uçmaz kervan geçmez Faraşin yaylaları yönüne gidiyorlardı. Bir ara kaçan gölgeler durdu ve nizami bir biçimde dizilip kaldılar. Bunu fırsat bilen gerillalar seri atışlarla gölgeleri taramaya başladılar. Bir süre sonra gölgelerin tümünün vurulduğundan emin olduklarında yaklaştılar ve asker ve korucu cesetleri yerine, alelacele kar çığırı kenarına bırakılmış, kurşunlarla delik deşik olmuş asker çantalarıyla karşılaştılar. Kar elbiselerini giymiş olan asker ve korucular, çantalarını bıraktıktıktan sonra ıssız yaylalar yönünde karanlığa karışmış, bir kayalığa girmişlerdi. Mahir biraz daha ilerleyip baktığında, uzaklaşmakta olan sisli birkaç gölgeyi gördü. Kar çığırı üzerinde kan izleri vardı. O anda geride kalan gerillalardan Devrim bağırdı: "Buradan sesler geliyor!" Gerillalar geri dönüp sesin geldiği tarafa yöneldiklerinde, bir kayanın dibine sinmiş iki

www.arsivakura.org

korucu ve bir askerle karşılaştılar. Soğuk ve korkudan titreyen asker ve iki korucu, kendilerini öldürmemeleri için yakarmaya başladılar.

- Korkmayın, dedi Mahir. Kimse öldürülmeyecek.

Gerillaların davranış ve ifadelerine bakan korucular öldürülmeyeceklerini bir anda anlamışlardı. Ama asker yakarmaya devam ediyordu.

- Ne olur öldürmeyin beni, kurbanınız olayım, teskereme üç gün kalmış...

- Merak etme, seni öldürmeyeceğiz, dedi Mahir gülerek.

- Hey yiğitler, sizi gördük, ömrümüz arttı, diyordu yaşlı korucu. "Sakın bizim kendi rızamızla geldiğimizi sanmayın! Bizi zorla getiriyorlar operasyonlara, yoksa hiç kendi kardeşimize silah çeker miyiz?"

Korucular yalan söylüyorlardı. Operasyonlara zorla getirilmemişlerdi. Üstelik, genç korucunun yanında bir kannas suikast silahı vardı ve hiç de zorunlu olmadığı halde, 9 şarjör dolusu mermi taşıyordu. Bir seksen boylarında, iri yapılı bir delikanlı olan askerin adı Şaban'dı. Üsteğmen Süleyman Can'ın postasıydı, gerçekten de terhis olmasına sadece üç günü kalmıştı.

- Bizi canavar sanıyorsun, değil mi? dedi Mahir. "Korkma, sana hiç bir zarar vermeyeceğiz. Biz sizin gibi değiliz, göreceksin. Siz olsaydınız, şimdi süngülerle parça parça etmiştiniz yakaladığınız gerillayı. Ama biz sizin gibi değiliz.

Bu arada Karayılan ile bağlantı kurulmuş, olanlar bildirilmişti. Karargâhtan yapılan dinlemelerden öğrenildiğine göre, Üsteğmen Süleyman Can yanında bir korucu şefi ve bir korucu ile birlikte Besta yönüne doğru kaçıyordu. Kalan 25 asker ve korucu ile ordu gücünün bağlantıları ise kesilmişti. Bunlar hakkındaki bilgileri gerillaların telsizlerinden dinleme yoluyla almaya çalışıyorlardı.

Gerillalar üçe bölündü. Bir tim Besta yönüne, bir tim ise Faraşin yönüne doğru kaçanları yakalamak üzere harekete geçti. Kalan iki gerilla ise, esirleri alarak Karayılan'ın karargâhına yollandılar.

Takipçiler o akşam elleri boş döndüler. Zaten buz tutmuş vücutlarıyla sıfırın 30 derece altındaki ayazda fazla ilerleyememişlerdi. Timler geri döndüklerinde, çantaları buldukları yerde birkaç arkadaşlarının asker çantalarından çıkan konserveleri açmış kendilerini beklediklerini gördüler. Yemek ve helvadan oluşan tatlılarını yedikten sonra, yine ganimetleri olan Samsun sigaralarını yaktılar. Bu arada ordu cihazını dinliyorlardı. Muhabere, kaçmakta olan korucu başı ile bir ordu subayı arasında geçiyordu. Korucu başı küfrediyordu.

- Alay komutanıyla görüşmek istiyorum.

- Şu anda ulaşamazsınız, bizimle görüşün, dedi subay.

- O halde size söyleyeyim. Ben o alay komutanınızın anasını, avradını... Ulan hani PKK bitmişti? Hani son baldırı çıplakları da biz temizleyecektik? Adamlar bizi tarumar ettiler!

Subay alttan alıyor, geçmiş olsun dilekleriyle korucu başını teselli etmeye çalışıyordu. Bu arada başka bir istasyon kanala girerek 5 kişi dışında tüm korucuların kendilerine ulaştığını duyurdu. "İçlerinde bir iki hafif yaralı var, bunun dışında durumları iyidir" diyordu.

"Allah kahretsin!" diye bir ağızdan lâyıflandı gerillalar. İki ölü ve üç esir dışında kalan diğer ordu mensupları, demek ki, kaçmayı başarmıştı. Aynı muhabereyi dinleyen Karayılan, takipçi gerillaların tümünü geri çağırdı.

O gece, Karayılan'ın talimatıyla tüm gerilla güçleri, bulundukları Qaçê (çam) kapısından daha yüksekteki Berana (Koçlar) kapısına bir kademe geri çekilmeye başladılar. En ön cephede çatışan Delil ve Haşim'in komutasındaki iki birlik de o gece yarısından sonra saat iki sıralarında Karayılan'a yetiştiler. Delil'in birliği gece çekilirken pusuya düşmüş ve bir kayıp vermişti. Haşim'in birliği ise, bütün gün aralarına indirilen ordu güçlerini durmaksızın vurmuş, indirilenlerin tümü Kato yamaçlarından aşağıya, Mehrê köyü yönüne kaçmış, birbiri ardına filolarca yeniden indirmeler ayrı noktaya yapılmış, sonuçta indirilen askerlerden bir tanesi bile mevzi tutamamış ve kaçmak zorunda kalmıştı. Bütün bu vuruşlarında tek bir yaralı bile vermemişti Haşim.

Tüm güçler, Kato doruğunu oluşturan silsile üzerinde bir araya geldiğinde, dolunay iyice yükselmiş, ortalık gündüz gibi gümüşi bir ışıkla aydınlanmıştı. 300'e yakın gerilla tek kol halinde yeniden yürüyüşe geçtiğinde,

www.arsivakurd.org

kobra filolarının gürültüsü gecenin beyaz sessizliğini yeniden kırdı. Pilotlar, daha gerilla koluna ulaşmadan, geniş bir yol oluşturan ayak izlerini vurmaya başladıklarında, uzun kafile bir anda karların altına, çevredeki kaya oyuklarına dağıldı. İlk filo ayrılıp da ikinci filo gelene kadar, 300 kişi Deriyê Berana çevresindeki büyük mağaralara ulaşmıştı bile. Ay Batı ufuklarına kaymış, sabahın dondurucu ayazında testere dişli bir rüzgar yabanıl dorukta her yöne dönüp duruyordu.

Önceki gün boyu çatışmada olan Haşim komutasındaki birlik, hem geride güvenli bir hat oluşturmak, hem de dinlenmek için, Berana Kapısının daha doğusunda aynı silsile üzerindeki Şekalok kapısına kadar yoluna devam etti. Berana kapısındaki güçlerin tepecileri ise, dün çekildikleri Qaçe kapısına yakın bir sırta çıkmış, düşmanı burada beklemeye başlamışlardı.

13 Mart sabahı sakin başladı. Güneş ancak iyice yükseldikten sonra, tepeciler, Türk ordu güçlerinin Qaçe kapısı çevresinde arama tarama yapmak için harekete geçtiklerini bildirdi. Saat 12'yi geçtiğinde, operasyon güçlerinin muhabere kanallarında, bir öncü asker grubu, farkettiği gerilla tepecilerini koordinesine bildirdi. Koordine, bu koşullarda çatışmaya girmek için çok isteksizdi. "Tamam oğlum, ben de onları görüyorum, şu anda sorun yok", gibi bir cevap verdi. Öncü tim anladı ve gerillalara yaklaşmaktan vazgeçti.

Akşama doğru dondurucu ayaz ve keskin rüzgar yeniden başladığında, henüz karanlık olmadan, gerillalar karlar arasından ancak uçları görülebilen dev çam ağaçlarından kestikleri dallardan ateşler yaktılar. Karanlık basınca ateşler söndü, herkes ayışığı altında titreyen korkunç rüzgar içinde biraz olsun uyumaya çalıştı. Yine de gece, uyumak yerine donmamak için çabalamakla geçti.

Sabah saat 8 sıralarında tek bir kobra göründü ve Kato sırtının üzerinde birkaç dakika dolaştıktan sonra çekilip gitti. Oluşan bekleyiş dolu sessizlik, uçakların gümbürtüsü ile bozuldu. Bir F-16 filosu sırt üzerinde doğu batı yönünde oluşan kar çığırını ve çevresini bombalamaya başladı.

Kato sırtının her yanını tonlarca TNT ile vurmasına rağmen, tek bir kişinin bile burnu kanamadı. Uçakların hemen ardından gelen 4 kobra helikopterinin ikisi Şekalok yönüne yöneldi, kalan ikisi ise tam gerillaların konumlandığı mağaraları ve çevresini vurmaya başladı.

Doğu yönüne gelen kobralar, doğrudan doğruya Şekalok kapısının üstünde tepeci bulunan 4 kişilik bir gerilla timine yöneldiler. Karlar arasında korunaksız bekleyen dört gerilladan ancak bir tanesi, bir anda bulundukları alanın dışına sıçrayarak karlara gömülü bir kayayı siper edinebildi; üstüne kar örterek öylece kaldı. Buna fırsat bulamayan diğer üç gerilla, roket vuruşları altında paramparça can verdiler.

Karayılan'ın bulunduğu tarafta ise, ilk turda kobralar herhangi bir isabet kaydedemedi. İki kobra çekildiğinde, noktadaki gerillaların tümünün sağlam olduğu anlaşıldı.

İlk iki kobra yarım saat içinde tüm cephanelerini harcayıp çekildikten iki saat kadar sonra, 4 araçlık bir filo daha aynı noktanın üzerine geldi. Karayılan, saldırı helikopterlerinin sesleri duyulduğunda büyük mağaradaki gerillaların arasındaydı. Ölü ele geçirilen askerlerin üzerinden alınan bir kar elbisesi giymişti. Arkadaşları, hemen 50 metre kadar yan taraftaki güvenlikli bir sığınağa gitmesi için, biraz da zorla, Karayılan'ı dışarıya çıkardılar. Daha 20 metre kadar yürümemişti ki, bombardıman başladı. Karayılan yerine oturdu ve hiçbir şey olmamış gibi öylece beklemeye başladı. Böylece, mağaralardaki savaşçılarından daha şanslı olarak, bombardıman gösterisinin ilk dakikalarını izledi. Kobra filosu yeniden vurmak için manevra yaptığında, Karayılan sığınağa koştu. Pilotlar ancak şimdi görebilmişlerdi. Birkaç saniye sonra sığınağın ağzında roketler patlamaya başladı.

Sığınağın yan tarafında küçük bir mağara vardı. Normal koşullar altında 3 kişinin zor sığabileceği bu küçük yeraltı odasına, şimdi sekiz gerilla sığınmıştı. Elinde telsiz ile hava-yer muhaberesini dinleyen Mahir ve Adil, dışarıdaydılar. Kobralar ikinci manevrayı yaptıkları zaman, Karayılan sığınağın kapısına gelerek bağırdı: "Mahir! Neyi bekliyorsun dışarıda! Çabuk içeri gir!" Oysa içeride yer yoktu. Mahir ve Adil, sekiz kişinin balık istifi sıkıştığı küçük oyuğun önüne geldiler. Yeniden bombardıman başladığında, ilk roketlerden

www.arsivakur.org

biri Mahirlerin hemen önüne vurdu. Mahir, Adil ve ön taraftaki iki gerilla daha, şarapnel parçalarıyla yaralanmış, kan içinde kalmışlardı. Korkunç bombardıman gürültüsü dindiğinde, en arkada saklananlar, yeni bir gürültü ile şaşkınlık içinde kaldılar.

Mahir ve Adil, yüzleri gözleri kan içinde, kahkahalarla gülüyorlardı. Güldükleri, en az gülüşleri kadar tuhaf bir komediydi: Üç kişinin zor sığabildiği küçücük oyukta bombardımandan korunmak isteyen gerillalar o kadar sıkışmışlardı ki, küçücük alan neredeyse boşalmıştı. Bu haliyle, şimdi daha 13 kişinin bile sığabileceği kadar bir yer daha açılmış oluyordu.

Mahirlerin güldüğü işte bu görüntüydü.

Biraz aşağıdaki daha geniş mağaralarda ise durum daha acıydı. Hava saldırısının ilk dakikalarında, Seyfi elinde kamerayla bombardımanı görüntüledi, kobralar bulundukları mağara ve çevresine yönelince içeri girdi. Kendisi ve esir askerle birlikte, mağarada şimdi sekiz kişi vardı.

Aslında vuruşlar etkisizdi. Ama bombardıman ve tarama atışları o kadar yoğundu ki, korkunç bir rastlantıyla bir elin giremeyeceği bir aralıktan içeri giren tek bir patlayıcı mermi mağaranın tam ortasında patlayınca, 4 gerilla birden o anda can verdi. Üç gerilla yaralanmış, yalnızca esir askere hiçbir şey olmamıştı.

www.arsivakurd.org

kelimelerin baskısı

leyla saral

Kullandığımız kelimeler çoğu kez yaşamdaki duruşumuzla ilgili ipucu verirler de *benim bu ciddi giriş cümlem gerçekten ciddi bir makale okuyacağınız anlamına gelmez ne yazık ki*. Ana dilimizi öğrenme sürecinde çevremizden edindiğimiz dil içindeki kelimeler herhangi bir anlayışa göre "o" seçeneğe indirgenmiştir. *Dilbilimci miyim neyim bunlar nasıl laflar böyle.*

Hayatımıza bir şekilde giren kelimeler. Bunları kullanırken iletişim kurmanın ötesinde bir görev de ediniyorlar. Kelimeler esrarengiz gölge oyunlarıyla hayatımızı yönlendiriveriyor. Kelimelerimiz kadar, vitrinimizi şekillendirip kendimizi ifade ediyoruz. Fakat bu sistem genellikle biz hissetmeden yürüyüp gidiyor. Okuduklarımızla, dinlediklerimizle, konuştuklarımızla, izlediklerimizle hayatımızdaki aktörlerden biri oluveriyor. Dilin yapısı da genellikle dışarıdan müdahaleyi kabul etmeyip iğreti duranları geri kusuyor. Hayatımıza bir kelime girerken kimse bir açılış yaparak bunu ağzımızın içine yerleştirmiyor.

Yıllardır büyük büyük annelerimiz tuvalete helâ, yüznumara, kenef, ayakyolu dediler. Bunları kullanırken de kaba olduklarını hiç düşünmediler. Şimdi tuvalete tuvalet, kör birine kör diyemiyoruz, kaba geliyor. Durum bir eksikliği anlatacaksa isim koymakta da zorlanıyoruz. Onun yerine lavabo, ya da kör birisi için engelli diyoruz. Fakat günler geçtikçe, bizler uykudayken bir yerlerde dilin canlı hayattaki araçları çalışıp duruyor. Bize artık lavabonun ya da engellinin de kaba ilan edildiğini fısıldayacaklar kulaklarımıza. Onun yerine tuvalete "ihtiyaç odası" kör birine de "dışsal görüntü elde edemeyen" diyeceğiz kim bilir.

Okul yıllarında (hepimiz için zor yıllardı) "cevaplar" ve "yanıtlar" yazdıran öğretmenlerimizin baskıcı ses tonu ilk patlama olmuştur benim için. Bu bana başkası tarafından kelimeler adına yapılan bir baskı. İkinci adımda yapılan baskıda kazanan kelimenin dilime yerleşmesiyle birlikte kullanımda hissettiğim bir iç baskı var ve son olarak aynı kelimeyi kullanırken başkası tarafından uğradığım dış baskı. Durumun açıklaması her zaman "dil değişken ve hareketli bir yapıdır, bu eski ve yeni meselesidir" değildir, olmayacaktır. Durum eskiye bağlılık halindeki tutkunun sadece bir kronoloji meselesi olmadığıdır. Ya da görece daha yenilikçilerin modaya merakı değildir.

O zaman neden kelimelerin baskısı da insanların baskısı değil? İşte bu soru o kadar basit değil. Cevaba sanırım zaten hiç soyunmayacağım. Bir araç olarak "tercih baskısı" da diyebiliriz buna. Tercih ettiğimiz kelimeyi hür irademizle içimize sindirsek bile ilk bir hafta dilimiz bir gün önce çok spor yapmış gibi ağrımaz mı? Yaşamı kavrayışımızla ilgili olanları alıp bir kenara koyalım. Tercih baskısı ağrısı en fazla bir hafta sürer de bunun da çeşitli marazları var."Hayırlı sabahlar " diyen karşı komşumuza iyi bir pas "hayırlı sabahlar mıdır?" yoksa "günaydın ey doğanın kızı/oğlu mudur yoksa "gudduru gudduru" diye bazılarımıza anlamsız gelen sesler midir? "Aman böyle şeylere takılmamcılarla" yollarımız burada ayrılıyor o zaman. Soruyorum size; kim verecek bunların hesabını, soruyorum.(soru-yorum).

Bir toplantıda salonda bulunan bir adamın-bağyaan arkadaşlar alınmasınlar ama...diye başlayan cümle-

www.arsivakurd.org

sinde "bayan'ın" beynimde oluşturduğu iç gıcıklayıcı titreşimleri.....

Sizden "adam gibi" bir çalışma istiyorum diyen aile ve sosyal politikalar çevresini

Arkadaşlar bu konuda sizin cephenizde olamam diyen merasime çıkmış küçük askerleri...

Misyonunu ve vizyonunu anlatan halkla ilişkiler müdürünü

%70' ve ( ) indirim arasına "varan" koymayı akıl eden reklamcıyı ve slogancıyı size bırakıyorum.

Sarhoş olursak ya da anesteziden uyanırken hayatımız boyunca hiç kullanmadığımız kelimeleri kullanıyorsak üzerimizde kelimelerin baskısı var demektir. Bu seçimden şikâyetçi değilim. Koca tepsiden ağzımın tadına en uygun olanları estetik kavrayışlarımla çekip çıkarmak iki kelime arasındaki en yüksek yerde bir özgürlük tepesidir. Yine de maruz kaldığımız baskı yok değildir.

Ve Kafka'nın dediği gibi "kelimeler bazı anlamlara gelmiyor" Bazı kelimeler yok ve onları aradığımız için hala durmadan yazıyoruz ve konuşuyoruz. Ve de bazı kelimelerin karşılıkları hiç olmasaydı, adını bilip karşılığını görmeseydik keşke. Ve karşılıkları varmış gibi gözüken kelimelere kanmasaydık. O ilüzyon bu kadar kalabalık olmasaydı. Kara deliklere gönderdiğimiz "tanımlanamayan kelimeler" kendi deliklerinde inatla varsayılan tanımlanmayı reddedecek. Nefesin sızdığı her yerden kelimeler de sızacak.

Anlatabildim mi, anladın mı, aslında, demek istediğim, onu demek istememiştim, ben onu demiyorum, ayy ben ne diyorum, özür dilerim gibi kısırlaşan dilin anlamsız feryatları tütüyor bacamızdan. Bunlar evet –hayır yarışması kadar kullanışlı olabilir. Bir gün içerisinde kullanmadan konuşmaya çalışsak kaybederiz oyunu. Yarışma enflasyonu yaşadığımız şu reytingli günlerde "kelime-sizsiniz", kelimesizsiniz Türkiye! Ortalama tercihlerde kumandaların ilk beşinde yer alan TV kanallarının A B C D Televizyonları çaresizlikten soluğu kelime oyunlarında alıyor. Kasım Ay'ından "ayı" kelimesini kanıttırarak başlık atması gibi. Bu tenezzülü yaratıcılıktan saymadığımız için kızıyorlar bazılarımıza. O anda çocukken yabancı bir dilin taklidini yaparken yaptığım gibi "gale gulu, tili tulu aza kati tipimmfe tipatako he."diye bağırmak istiyorum suratlarına. " Bu yaptığınız rezillik değil de nedir?" (bu da Sırrı Süreyya Önder soruları gibi oldu, Süreyya'nın Kelimeleri) demekle aynı şey değil mi?

Lisanımızı ağzımızda taşıdığımız dil kadar kolay taşısak. İstediğini yuvarlasa. Fren sistemine takılan kelimeler gedik dişlerin aralarından kaçtıklarında numaralandırılmış cezalarla mahkûm edilmeseler. Ben bir şey yapmadım ağzımdan çıkanlar yaptı desek de, insan iradesi olan bir canlı diyorlar. En büyük özgürlüğümüz kafatasımızın içinde hapis. En vahşi cinayetler, en kanlı senaryolar, en tatlı aldatmacalar, en katmanlı duygu silsileleri, en farklı fanteziler, en utandırıcı masallar enine boyuna uzanmış beyinlerde, dışarı çıkmadan. Kâh kravatların altında, kâh çizmelerin içinde. Ahh kelimeler sadece bizden dışarıdayken ya da sözlüklerdeyken özgürsünüz. İnsanın ağzından çıkıp boynuna kement oluyorsunuz, pantolonuna fermuar. "Açıkçası ben fazla acıkmadım diyorsunuz da kelimenin hakkını verip -açıkçası-ben tecavüzcünün işkencecinin, şantajcının tekiyim demiyorsunuz. Kelimenin rüzgârına kapılıp her cümlenin başına yerleştiriyorsunuz.

Kelimeleri seçerek, bir iradenin üzerine oturtarak kullanmak hayatı gerçekten yaşayarak sonlandırmak olur. Bu arada bir gün hepimiz öleceğiz. Bu yazılar falan ölüm anında hiç aklımıza gelmeyecek, ne alaka yaa diyeceğiz Qijika Reş!. Dawîya reş, li benda me ye

www.arsivakurd.org

özne ve iktidar: iktidarın halkaları

xezal n. karaağar

Dünya ile savaşta her zaman dünyanın tarafını tut.
(F. Kafka)

Foucault, tam da Kafka'nın yapılmasını istediği şeyi yapıyor. Toplumu savunmak gerek, diyor ve savunuyor.

Foucault, Kafka'nın felsefeye sirayet etmiş ruhu gibi. Bir arkeolog titizliğiyle, "Kelimelerin ve şeylerin" peşine düşüyor. Eşelemedik bir mekân ve zaman bırakmıyor. Kafka "Kitaplarımı yakın" demişti: Foucault, Max Bloude'un yaptığı, "ihaneti" telafi ediyor ve o tasarlanmamış gülüşüyle, okunduktan sonra kitaplarının "bir havai fişek gibi" patlatılmasını istiyor. Kafka ile Foucault'nun kitapları birlikte yanıyor. Yanan kitapların ışığı, vahşeti gizlediği tüm mekânlarda bedenlerde, dillerde, sistemlerde ifşa ediyor. Kitaplar ele alınır alınmaz insanı sarmalayan keşif, korku ve karanlık hissi ya da kokunun nedeni, Kafka ve Foucault'nun değil tam tersine o kitapların farkında olmadığımız karanlıklarımızı ifşa etme yetenekleridir. Kafka, dönüşümde, iktidarın, aile içine kadar nasıl yaygınlaştığını, sıradanlaştığını ve en yakınlarının bir anda nasıl birer düşmana dönüştüğünü; *Dava*'da bizzat hukukun yeni iktidar için nasıl bir hareket sonsuzluğu, modernitenin "özgür bireyinin" o hukuk eliyle idamlık hale geldiğini: Şato'da iktidarın bir kralın şansından çıkıp tüm topluma nasıl yayıldığını anlatır. Şato ile "Hükümdarlığın aynı kişide iğrençlikle karşılaştığı, Shakespearel çağ sona ermiştir; kısa bir süre sonra polisin gücünün ve suçun iktidar ile kurduğu suç ortaklarının gündelik melodramı başlayacaktır. Güzel sanatlardan biri olarak, Cinayet 1849'da yayınlanmıştır." *Hapishane'nin Doğuşu* iktidar sadece bilinen, görünen bir yöneticinin "yapmamalısın" da yoğunlaşmış bir istenç değildir. Bu, batı toplumunun kendini fena halde aldattığı bir tiyatro sahnesiydi, perde kapandığında, mezbeleye dönmüş kıta görüntüsü ile bu anlaşılacaktı. Batı toplumu, iktidarı bu kadar sınırlayıcı, bu kadar yoksul, bu kadar olumsuz biçimde tasarladı. İktidarı niçin her zaman yasa olarak ve yasaklama olarak tasarlıyoruz. Bu ayrıcalık niye. (Özne ve İktidar)

İktidar, tıpkı Şato'daki gibi halka halkadır. Şato iktidarı simgeleyen bir şey değildir! Hatta Şato'yu iktidar zannetmek yanıltıcıdır. Şato bir iktidar yanılsamasıdır. Şato imha edilse bile, iktidar en kuvvetli ve yaygın haliyle var olmaya devam edecektir. Esas iktidar, Şato'daki kahya yardımcısının oğlu Schwuarzer, Lejman, Bernabas, Olga... isimleri ayrı ayrı söylenmeye bile gereksiz Arthur ve Jermais, muhtarın karısı Mizzi, anahtar deliğinden izlenebilen görevli Klamm, Frida'nın yerine işe alınan Pepi, öğretmen Gida, Sortini, Sordini...dir.

Şato'ya en son dâhil olan Bay K bile gördükleri ve duydukları karşısında "iyi ama bu vahşet" demekten başka bir şey yapamaz hale gelir. Hem de çok kısa bir sürede. Foucault iktidarın "durağan, belirli, her zaman nesnel, somut bir süreç" olduğunu kabul etmez. Tam aksine "halkalı, akışkan, süren ve kelimelere dayalı" bir öznellik etrafında tanımlar.

"Entellektüelin siyasi işlevi", "sorulacak soru, bazıları niye tahakküm istiyor" neyin peşindeler genel stratejileri

www.arsivakurd.org

nedir? Soruları değil tabi kılma, prosedürleri düzeyinde tam o anda, işler nasıl olup bitiyor? Sorusudur. Başka bir şeklide söylersek, hükümranın nasıl tepe göründüğünü sormak yerine, öznelerin nasıl beden, güç, enerji, madde, arzu, düşünce, çokluğundan hareketle git gide ilerlenen bir şekilde gerçekten maddi olarak kurulduğunun nasıl geliştiğini sormak gerekir. Bu tam anlamıyla Hobbes'un *Leviathan*'de yapmak istediği şeyin ve sanırım hukukçuların bir bireyden hareketle nasıl olup da, tek bir istenç ya da bedenin, ama hükümranlığı oluşturan bir ruhun hareket eden bir irade ye da bedenin oluşabileceğini bilme sorusudur. Formüle ettiklerinde yapmak istedikleri şeyin tersi olacaktır. Oysa merkezi bir ruh sorunsalı ile uğraşmaktansa çok sayıda ve merkeze göre çevresel bedenleri, iktidar ettikleri, tahakküm kurulan yer tarafından özne olarak kurulmuş bedenleri incelemek gerektiğini –benim yapmaya çalıştığım şey- olduğuna inanıyorum. (s . 106-107)

H. Arendt, "Totalitarizmin kaynakları"nı ararken Hobbes'un "Burjuvazinin gerçek filozofu" ve iktidar olgusunu en iyi çözümleyen düşünür olduğunu savunur. Arendt'e göre, "...hayal gücü sayesinde Hobbes, böyle bir toplumu ve onun tiranik siyasi bünyesine uyabilecek yeni tür insanın belli başlı psikolojik özelliklerini de genel hatlarıyla ortaya koyabilmiştir. Gerçekte toplum, onu erdemleriyle ve kötülükleriyle bütün doğal güçlerden feragat etmek zorunda bırakarak ve tiran'a başkaldırmaya hakkı olmayan, güç peşinde koşmak bir yana, mevcut her yönetime boyun eğen ve en yakın dostu yok yere devlet hikmetinin kurbanı olduğunda kılı bile kıpırdamayan, zavallı, uysal küçük bir adam haline getirecek olsa da kendisine güce susamış hayvan denmesinden koltukları kabaracak bu "yeni insan türü" nün orunlu olarak iktidar-tapar olacağını önceden tahmin etmişti. Çünkü tek tek bütün üyelerinin birikmiş ve tekelleşmiş gücüne dayanan bir devlet, zorunlu olarak her bir kişiyi, güçsüz, doğal ve beşeri güçlerinden yoksun bırakır.

"Ya zafer ya ölüm şiarıyla *Leviathan* bütün dünyayı kendi tiranlığı içinde toplayabilir." Arendt'in betimlemesi, ayrıntıya varan çözümlemesi harikadır. Ancak Foucault bu sürecin Hobbes'çu bir doğrulanma olarak kabul etmez, aksine onun "dağılmış" halidir. Ve Hobbes'un zannettiği gibi salt korkmaya dayanma gibi bir iktidardan kaynaklanmamaktadır. Çoğu zaman gönüllüdür. Hem de bu gönüllülük her zaman bir çıkar gözetmez. Delauze ile bir dialoglarında, Delauze "gerçekte çıkarı olmayan insanlar nasıl oluyor da iktidarı izliyor, onunla sıkı sıkıya birleşiyor? Ve ondan küçük bir parça istemek için yalvarıyorlar. Reiche'in çığlığını işitmeyi kabul etmek gerekir. Kitleler aldatılmışlar, belli bir anda faşizmi arzuladılar..." (e.s.i s.39)

Çözümlemede ki benzerliğe rağmen, sürece neden olan dinamikler konusunda da Foucault ile Arendt farklıdır.

Arendt'e göre mevcut totaliter iktidar sistemlerinin palazlanmasını sağlayan belirleyici gelişme, iki ayrı ideolojinin, yani, Yahudi karşıtlığı ile emperyalizmin ortaya çıkışıydı. Arendt'e göre bu ideolojiler aydınlanmanın dünyaya ilişkin yaklaşımının reddini temsil ediyorlardı. Aydınlanmanın terkiyle, sağlam ve güvenilir yurttaş sahneyi terketmiş "kitle insanı" manipüle edilmiş bir hayvan sahneyi almıştır. İlkel sloganlar ve vahşi mesajlarla totaliter sistemin yükselişi kaçınılmazdır. Totalitarizmin kaynaklarını araştırmaya devam eden Arendt, Hobbes'un arzuladığı toplumun gerçekleştiğinden emindir. " Liderin uygun gördüğü amaçlar uğruna seferber edilmelerini sağlayan mutlak bir yükümlülük ve ahlaki kayıtsızlık durumuna getirme becerileriydi. " Oysa bugün kapitalizmin en yoğunlaştığı ve iktidarın tüm beden üzerinden tahakküm kurduğu merkezi kapitalist ülkelerde böyle bir "fenomenolojik lider tipi ve sığ ideoloji" yoktur.

Foucault, Arendtvari iktidar ve totalitarizm çözümlemesinden iki temel noktadan ayrılır:

Birincisi; burjuvazinin 17.y.y'ın sonu ile 18.y.y'ın başında köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşüm "iktidar teknolojisinin" icadıdır. Bu teknolojinin ortaya çıkışıyla Freud'un 'yapmamalısın'a dayalı teoremi ters yüz olmuştur. Freud yanlış değildir, eksiktir ve ancak ikincil bir izahat ya da 18. Yy öncesi bir iktidar ve cinsellik analizi için açıklayıcı olabilir. "Burjuva iktidarının büyük teorisyeni Alan Bertram'dır." Kendisi Bertram'da siyasetin Cristof Colomb'unu bulur. (Özne ve İktidar, s.145).

www.arsivakur.org

Burjuvazi adına bunu en iyi anlayan ve tarif eden kişinin Bertram olduğunu vurgulayan Foucault toplum adına bunu en iyi anlayan ve çözümleyenin ise Marx olduğunu belirtir. Ve Kapital'in 2. cildindeki birçok iktidar alanının varlığını en iyi Marx'ın gördüğünü ekler.

Freud'un 'yapmamalısın' merkezli iktidar çözümlemeleri Batıyı yanıltmıştır (varın siz oryantalistlerin halini düşünün. Aslı yanılgılı ise, yansıması ne haldedir.). Neden yanıltmıştır? Kabaca şu terimlerle analiz edebileceğimizi sanıyorum. Aslında Batı'da Ortaçağdan bu yana yerleşmiş büyük sistemler, feodal iktidarın daha doğrusu iktidarların zararına monarşik iktidarın büyümesi aracılığıyla gelişti. Oysa feodal iktidar ile monarşik iktidar arasındaki bu mücadelede hukuk, her zaman feodal toplumun özelliği olan kurumlara dayanarak ve bu kurumları geliştirerek ortaya çıktı. İç savaş sırasında kişisel uyuşmazlıkların eski çözümü yerine, bireyler arasındaki münakaşaları çözümleme imkânını fiili olarak monarşik iktidara veren yasaları olan bir mahkemeler sistemini geçirmeyi başardı. Aynı şekilde 13 ve 14. yy'da Batı'da yeniden ortaya çıkan Roma Hukuku, monarşinin elinde, kendi öz iktidar biçimlerini ve mekanizmalarını, feodal iktidarların aleyhine tanımlamanın müthiş bir aleti oldu. Başka bir ifade ile Avrupa'da devletin büyümesi kısmen sağlanmıştı veya her hâlükârda hukuksal bir düşüncenin gelişimini aracı olarak kullandı. Monarşik iktidar, devlet iktidarı özünde hukukta temsil edilir.

Oysa, kraliyet iktidarının gelişiminden ve feodal sistemlerin küçülmesinden, gerilemesinden geniş ölçüde yararlanan burjuvazinin, diğer yandan, ekonomik müdahalelere biçim vermesini sağlayan kendi toplumsal gelişimini güvence altına alan bu hukuk sistemini geliştirmekte büyük çıkarı vardır. (Bu makaleyi okuyanların, izlemişlerse hatırlamalarını, izlememişlerse internetten sadece o bölümü izlemelerini Al Pacino ve Keanu Reeves'in başrolünü paylaştıkları Şeytanın Avukatı filmindeki Al Pacino'nun tüm yeteneğini konuşturduğu o son bölümdeki hukuk ve sistem nutkunu yine neden en gelişmiş kapitalist ülkelerin, en gelişmiş hukuk sistemleri olan İngiltere, ABD, Fransa vb. ülkeler olduğunun Foucault'nun bu çözümlemesi ışığında yeniden çözümlemesini x. Y. K.) Öyle ki hukukun söz dağarcığı ve biçimi burjuvazi ile monarşinin ortak iktidarının temsil edildiği sistemdi. Burjuvazi ve monarşi 18. yy'a kadar kendine söylem olarak, dil olarak hukukun söz dağarcığını veren ve kendini bir söz doğumuyla temsil eden bir iktidar biçimini oluşturmayı yavaş yavaş başardılar. Ve burjuvazi sonunda monarşik iktidardan tam da bizzat monarşiye karşı çevirdiği – oysa monarşiye ait olan – bu hukuksal söylemi kullanarak kurtuldu (age, 143,144).

Burjuvazi feodalleri, monarşiyle ittifak ile devirdi. Ve bunu hukuk teorisi ile kurumsallaştırdı. Ardından monarşik düzeni tasfiye etti. Hukuk yine Arşimentyen bir rol oynadı. İktidarları tek bir iktidar haline getirdi. Ardından bu kez kendisi iktidarlar üretmeye başladı. 'Halka' ya da 'dispositif' bir iktidarlar takımadası oluşturdu. Sonunda tüm adalar denize bağlıdır, varlıklarını ondan sağlarlar.

Marx bir mektubunda 1844 yılında Paris'e gittiğinde Proudhon ile tanıştığını sabaha kadar tartıştıklarından söz eder. Marx bu tarihte halen, ayrıca bir Hegelcidir. Halen birbirinin canına okumaya başlamamışlardır. Aynı süreçte Proudhon 'yeni feodalite'den bahseder. Sosyalist cenah, kapitalizmden sonra sosyalizmden bahsederken, Proudhon, kapitalizmin bu en pervasız gelişim sürecinde 'yeni feodalite' kavramını kullanır. Parçalı ve çoklu iktidar bağlamında birçok düşünür, kapitalizmi zaman içerisinde 'yeni ortaçağ, yeni modern feodal kapitalizm vb.' kavramlarla betimleyeceklerdir.

M. Bloch ortaçağ insanı için 'sürekli iğrençliğe teslim olmaktan başka çare bulamıyordu' yine 'ortaçağ insanı için zaman kavramı yoktu' diyor (*Feodal Toplum*, çev. M. Ali Kılıçbay). İnsan şimdiki sefaleti görünce ve herkesin ama herkesin günde en az bir kez 'zamanım yok' dediğini anımsayınca, kapitalizmin bir tür yeni feodalizm olduğunu düşünmeden edemiyor.

İkincisi: Arendt ve aynı ekolün birçok düşünürü başta II. Dünya Savaşı sürecinde olan mezbeleliğe 'aydınlanmanın sapması' veya 'öz yıkımı' olarak değerlendirdiler. Foucault birçok yerde bunu reddeder. '... kendim içsel çılgınlıklarına rağmen büyük ölçüde siyasi rasyonalitemizin fikir ve araçlarından yararlanmışlardır' (*Kitle ve İktidar*, s.50). İlerleyen bölümlerde 'siyasi tek-

www.arsivakurdi.org

noloji' çözümlemesine değineceğiz ancak, bu konuyla ilgili birkaç kelam etmekte fayda var.

Yaygın kanı, ideolojik hegemonyanın tekniği yarattığı ve anın buna göre geliştiğidir. Oysa çoğu zaman tersi olur, teknoloji ya da teknik ideoloji-politik-ekonomik ve ruhsal bir sistem yaratır. Ve o öyle bir hal alır ki, onu yaratanları bile hayrete düşürebilir. 20-30 yıl önce, ne internet ne cep telefonu vardı, hayat devam ediyordu. Yendi bir teknik icat edildi, bu teknik bir piyasa-ilişki-beden ve ruhsallık üzerinden ekmek ve su gibi kutsallık-zorunluluk mertebesine yükseldi. Ve bir 'kültür', bir 'dil', bir 'ilişki' yaratmak durumundadır. Bugün bu yeni tekniğin ortadan kalkması teklif bile edilemez, oysa 30 yıl önce yoktu. Ve bugün hangi ırktan-dilden-cinsten-sınıftan olursa olsun bu tekniğin hem militanı, hem partizanı, hem savaşçısı, hem reklamcısı, hem de taşıyıcısıdır. Oysa dünyada pratik ve teorik düzeyde milyonlarca insan kapitalizm karşıtıdır. Onun teknik sömürüsünün mağdurudur, ama aynı zamanda ekonomik militanıdır. Ekonomik politik ağ da bu işleyiş esaslarına dayalıdır. Sokakta herhangi bir insanı çevirin ve cebindeki paranın miktarını sorun ve size 100 TL'si olduğunu belirtsin. O yüz tl dünyanın herhangi bir borsasındaki spekülasyon sonucu aniden devüle olup miktar yine 100 TL iken alım gücü spekülasyondan sonra yarı yarıya düşmüştür. O kişinin proleter-burjuva-öğrenci-köylü vb. olması önemli değildir. New York'ta olan herhangi bir spekülasyon onu fakirleştirebilecektir ya da çok düşük bir ihtimal olarak onu zenginleştirebilecektir. Onun için teorik olarak anti-kapitalist olan, pratik olarak kapitalizminden yanadır. Çünkü 'fakirleşecektir'. Bu fakirleşmede, klasik marxist şemaya göre, 'üretim ilişkilerine..' organik bağlantılı olmamış kesinlikle bir kıstas değildir. Fabrika işçisi değiliz ama insanlığın % 90'ı ekonomik-politik ve teknik olarak proleterdir.

Foucault'un 'siyasi teknoloji' dediği ve Freud'cu 'yapmamalısın' teoremine dayalı batıyı yanıltan iktidar algısının çözümlemesine devam edelim. Bertram ' da bunlar belki bulabiliriz. Tabi Marx'ta, özellikle *Kapital*'in 2. cildinde'de bulabiliriz. *Kapital*'de bulabileceğimiz, ilk olarak bir iktidarın değil; birçok iktidarın var olduğudur.

Bir toplum, bir iktidarın, tek bir iktidarın uygulandığı üniter bir gövde değildir. (Proudhon 'un yeni feodalite deyişini hatırlayalım) Bir toplum gerçekte, farklı ama yine de spesifiklerini muhafaza eden iktidarların yan yana gelmesi, ilişkisi, koordinasyonu ve hiyerarşisidir.

İkinci olarak, bu iktidarlar sadece temel olan bir tür merkezi iktidarın türevi sonucu olarak anlaşılmamalıdır ve böyle anlaşılmazlar...

Üçüncü olarak: Bu spesifik ve bölgesel iktidarların, ilk işlevi kesinlikle yasaklamak, engellemek, 'yapmamalısın' demek değildir. Bu yerel ve bölgesel iktidarların ilk, asıl ve sürekli işlevi gerçekte bir verimliliğin, bir yeteneğin üreticileri, bir ürünün üreticileri olmaktadırlar (Özne ve *İktidar*, s.145).

Adam Smith 'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geç gelsinler' diye buyuruyordu. Bu buyruk çoğalarak-hızlanarak-çeşitlenerek fabrikada daha çok çalış, pazarda daha çok rekabet, kışlada daha çok savaş, zindanda daha çok itaat, cinsel ilişkide daha çok boşal, borsada daha çok vur, nüfus da daha çok çoğal, zamanda daha hızlı, futbolda daha çok gol, mekanda daha uzak mesafe, mars, Jüpiter... Daha çok! Daha çok! Daha çok!

Buyruk, 'yapmamalısın' değildir, 'yapmalısın 'dır. Şüphesiz hukuk içinde. Bu 'daha çok için' hukuk ile önce atomize olmamız lazımdı. Kısa bir anımı bu konuyla bağlantılı olduğu için anlatmak istiyorum: Rize ceza evindeyken, bir arkadaşımız koli almaya giderken saldırıya uğradı ve bir hayli dayak yedi. Odaya geldiğinde durumu kötüydü. Aynı Cumhuriyet başsavcılığına dilekçe yazdık. Arkadaşımız, cumhuriyetin bir 'vatandaşı' dövülmüştü. Biz de insan olduğumuz için, arkadaşımızın onurunu korumak için dilekçe yazmıştık. Neyse ki 4 gün sonra Cumhuriyetin başsavcısı her birimize yazılı cevap verdi : 'bir başkası için suç duyurusunda bulunma hakkınız kanunen yoktur' savcı kişisel bir tasarruf mu kullanıyordu, hayır. Hukuken durum buymuş. Hiçbir vatandaş diğer bir vatandaşın hakkı için dilekçe yazamaz. Ama ihbar etme hakkı vardır. İhbar edebilir ama savunamazsın. Bu bir vahşettir demekten başka bir şey yapamadık. Toplumu ve toplumun öznesi olan insanı savunmanın manası ve önemi budur. Birey üzerinden, kapitalizme bir şey yapamayız , bu onun kavga alanıdır. Silahları-şartları-zamanı. Onun belirlediği bir savaş. İnsan ve toplumu savunmak kavganın en

www.arsivakurd.org

azından eşite yakın şartlarda olması için şarttır.

Mal üretim alanı olarak fabrika.

Ölü üretim alanı olarak ordu.

Ceza üretim alanı olarak hukuk.

Tutsak üretim alanı olarak cezaevi.

Deli üretim alanı olarak tımarhane.

Bilgi üretim alanı olarak okul.

Star, soytarı, 'sanatçı' üretim alanı olarak görsel ve yazılı medya...

'Yapmalısın' buyruğu altında özne üzerine inşa edilen dispostif bir iktidar üretiyor. 'Birey kelime-beden ve işlem olarak kilit roldedir.' Burada 'özgür birey olmasın mı?' saf dilliğine girmeye bile gerek yok, insan insan olarak zaten kendisi olarak doğar. Dimde' de ahlaki-toplum paradigmasında da zaten kendi yazgı-irade ve benim gücüne sahip insandır. Havva'nın çocuğudur.

'Nihayet dördüncü önemli düşünce: Bu iktidar mekanizmalarına, bu iktidar yöntemlerini, teknikler olarak, yeni keşfedilmiş, yetkinleştirilmiş ve durmadan geliştirilen yöntemler olarak kabul etmek gerekir.' (Özne ve *İktidar*, s.147).

Foucault' un iktidar teorisinin referansı günlük yaşam, ilişki, söylem ve süreklerdir. Tıpkı Kafka'nınki gibi . Kafka'nın ' ceza sömürgesinde, konuk imgesinde ki aydın (yada Foucaultcu bir söylem ile spesifik entelektüel), aslında basit itirazlar ve rahatsız olduğunu belli eden sorular dışında hiçbir şey yapmaz. Nihayetinde 'konuktur'. Ama sadece ve sadece varlığa, ceza sömürgesinin tüm mekanizmasını ifşa eder. O konuk sayesinde vahşet-canavarlık kavuştuğu teknik mükemmellik ile açığa çıkar. Anlatıda sıradandır, tavır da. Konuk' ta ya da aydında yada spesifik entelektüelde varlığa konuşan kelime vahşetin antitezidir. Görmeye cesaret etmek ve sıradan bir soru ile yönelmek koca ceza sömürgesinin tüm cariyeliği için yeterlidir. Tüm ele geçirilmişliğe rağmen, tek bir vicdanlı-çökertilmemiş namuslu kelime ceza sömürgesinin-iktidar sömürgeciliğinin milyonlarca debdebeli kelimeden örülmüş kulesini yerle bir etme kudretine sahiptir. Toplumu savunmak, toplama inanma ile mümkündür.

Günlük ve sıradan hayat iktidar sömürgeciliğinin hakiki alanıdır. Sıradan bir davranışlar-ilişkiler-süreçler ve özneleri betimleyip, bir kelime gerillacılığına cesaret edeceğiz. Mütedaim bir aile babası, kendisi, eşi ve çocukları mutlu bir hayat için belli ailesel-geleneksel ve akılsal kurallara sahiptir. Aile içinde çocuklarının ve eşinin, giyim-davranış ölçülerini herhangi bir üslupla (sert-iknacı-çevreyi sık sık hatırlatarak vb) dayatmaktadır. Yasakları vardır ve ilk etapta freud'çu 'yapmamalısın' teorisi geçerlidir. Baba (bu bazen bir başkası da olabilir ana, büyük abi, etkin abla vb) iktidarının biçimsel garantilerini edindikten sonra bu kez Freudcu 'yapmamalısın' modundan hızla 'yapmalısın' moduna geçer ve mutfaktan yatağa oradan banyoya kadar çoğu zaman dizginsiz olabilen bir 'yapmalısın' ve 'daha çok' talebini bir buyruk ile dayatır. Süreç devam eder, çocukları için 'yapmamalısın' çerçevesi belirlenen baba çalışan, okuyan, askere giden çocukları üzerinde ki ' yapmamalısın' emri fiilen çeker, çünkü çocuklarının 'gelişmesi, tutunması, yükselmesi, garantilenmesi' için 'daha çok ' a ihtiyaçları vardır. Etek boyundan, söyleme, geliş gidişlerden, tavırlara kadar yeni kıstas 'yapmalısın hem de daha çok' olur. Tüm bu sürecin kod adı 'ne yapalım hayatın şartlarıdır' aile tüm fertleri ile birlikte iktidarca ele geçirilmiştir.

Devam edelim.

Son yıllarda gittikçe artan bir şekilde ister evli isterse de sevgili düzeyindeki ilişkilerde cinsel arzuyu kabartan bir fahişelik imgesi yaratılmış durumdadır.

Normalde, kadın üzerine dört dörtlük bir tekel kurulmuşken, bu cinsel fantezide, Foucaultcu ve Freudcu teoremin en muazzam çarpılma sahnelerini izlemek mümkün.

Koca veya erkek sevgilinin kadına genel ve evrensel buyruğu 'yapmamalısın'dır. Ne var ki bu cinsel fantezide durum biraz farklıdır.

Koca ya da erkek sevgili seçmenin en yoğunlaştığı anda, kadına cevabını bildiği bir soru soruyor ' sen benim neyimsin?'. Kadın beklenen cevabı verir 'ben senin fahişenim'. Bu soru ve cevap ve buna öre sergilenen hareketler, mimikler, bilinç-duygu ve güdünün kolektif eylemidir.

www.arsivakurd.org

Konumuzu ilgilendiren şudur 'benim olman şartıyla, fahişe olmanda bir sorun yoktur, hatta bırak sorunu bundan zevk alıyorum'. Geçerli ve kesin buyruk ' yapmalısın'dır.

Erkeğin buradaki tavrı, iktidarların kolektivizyonu olan devletin tavrıyla bir benzerlik göstermektedir. 'İznim onayım dâhilinde fahişelik yapabilirsin. Yeter ki hukuki olsun ve vergini öde. Sana ev tutar önüne de bekçi koyarım. Verimli ve uzun süre çalışman içinde sağlık kontrollerini en uygun şartlarda sağlarım.'

En mahrem ve kimsenin girmeye hakkı olmayan bir alana girmek değil niyetim, o alanın iktidar sömürgeciliğinin 'yapmalısın hadi' ordusuyla işgal edildiğini göstermektir amacım. Fahişelik kurumu kilit kelimedir. Ve Meryem' in oğlu ' günahsız ilk taşı atsın' derken kurtardığı-savunduğu Maria Magdelena değil ellerinde linç taşı almış toplumdu. Maria İsa için sevilecek ve aşık olunacak kadar ve çarmıhta tüm dostları kaçarken, görkemiyle İsa'ya sahip çıkacak bir yarendi. Maria'da İsa'yı savunmuyordu, İsa peygamberdi, Maria'nın savunduğu vicdanını yitirmiş toplumdu.

'Yapmalısın' hadi canım, koçum, prensesim, starım... 'daki 'hadi', sürek avında hayvana verilen ve avı yakalamayı koşullayan vahşi hayatın retoriğidir. Niyetteki canavarlaşmayı maskeleyen bu ses gerçek bir iktidar sesidir. 'Hadi' de, binlerce yılın emeği tefekkürün sabrı, uğraşısı, çilesi, deneyimi, estetiği, zarafeti, anlamlılığı boş bir yüke döner.

Hız, 'yapmalısın' iktidarlarının adrenalinidir.

Önce feodal ağırbaşlılık ardından monarşik gelenekselcilik, kapitalizm için kabul edilmezdi. Foucault ile Arendt bu noktada hemfikirdirler, 'geleneğin' akıl ile tasfiyesi, bir çok felaketin nedeni oldu.

'... Orta Çağın sonundan itibaren monarşinin örgütlemeyi başardığı iktidar sistemi, kapitalizmin gelişimi için iki temel sakınca sergiliyordu. İlki toplumsal gövde de uyguladığı haliyle siyasi iktidar oldukça süreksiz bir iktidardı. Ağın gözleri çok büyüktü, neredeyse sonsuz sayıda nesne, eleman, davranış ve süreç iktidarın denetiminden kaçıyordu... Başka deyişle, yasasızlık yaşam koşullarından biriydi... Sonuç olarak, bir biçimde denetim dışı kalan ekonomik süreçler ve çeşitli mekanizmalar sürekli, belirli, atomik türde bir iktidarın yerleşmesini gerektiriyordu; Boşlukları olan, global bir iktidardan , global ve kitlesel denetimler yerine her bireyin kendi başına, gövde içinde, davranışları içinde denetlenebileceği sürekli, atomik ve bireyselleştirici bir geçmeyi gerektiriyordu.

... İkinci büyük sakıncası aşırı ölçüde masraflı olmalarıydı... Şeyleri ve kişileri en ufak ayrıntısına kadar denetlerken toplum için masraflı olmayan veya esas olarak tahsildarlık yapmayan ekonomik süreç içinde faaliyet bir iktidar mekanizması bulmak.' (Özne ve *İktidar*, s.148, 149).

Bu dönüşüm de makine 'teknik-teknoloji' olarak çok önemlidir. Ama onun kadar önemli son kertede ötekilerin işleyişinin koşulu olan bir dizi başka teknolojik keşif de oldu. Siyasi teknolojinin durumu budur... 17. ve 18. yüzyılların hanesine yazılacak siyasi teknoloji kaşiflerini iki büyük başlık altında toplayabileceğimizi sanıyorum... Bir yanda 'disiplin' adını verdiğim bu teknoloji var. (fabrika-kışla-okul-hastane-hapishane-tımarhane, vb. tüm temel kurumların varlığı, çalışması ve sürekliliği bu disipline bağlı x.n.k) İktidarın bireyselleştirici teknolojisi diye adlandırdığım şey (disiplin ile bireyselleştirme aynı şeyden türüyor.x.n.k)... Bu genel hatlarıyla bir tür siyasi anatomidir. Anatomi siyasettir, bireyleri anatomikleştirmeyi hedefleyen bir anatomidir. İktidar teknolojisinde iki büyük devrim oldu: Disiplinin keşfi ve düzenlemenin keşfi, bir anatomi siyasetin ve bir bio-siyasetin mükemmelleştirilmesi.

18. yüzyılan itibaren ortak yaşam bir iktidar nesnesi haline geldi. Yaşam ve beton. Eskiden sadece tebaa vardı, malları hatta hayatları ellerinden alınabilen hukuksal tebaa vardı. Şimdi bedenleri ve nüfusları var. İktidar materyalistleşti. Cinsellik anatomu- siyaset ile bio-siyaset arasındaki birleşme noktasındadır, disiplinlerin ve düzenlemelerin kavşağındadır ve bu işleyişinden dolayı 19. yüzyılın sonunda toplumu bir üretim makinası haline getirmek için birincil önemdeki siyasi bir parça haline gelmiştir.(a.g.e, s.149-153)

Siyaset teknolojisinin disiplin ve düzenleme yeteneği ' makine' yi yeni tanrısal güç yapmış ve 'özgür bireylerden' oluşturulmuş kitle, bu makinenin talep-ihtiyaç ve hareketlerine göre örgütlendirilmişti.

www.arsivakurd.org

'1924 yılında Sverdlov Üniversitesi'nde ders veren Stalin Leninist öğretiye sıkı sıkıya uymak (siz bunu disiplinli diye okuyabilirsiniz. x.n.k.) hem de Amerika'nın tüm tekniklerini almak ve uyarlamakla sosyalizmi gerçekleştireceğini' tıpkı bir sofu din adamı gibi savunuyordu.' (Şevket Süreyya Aydemir Suyu Arayan Adam 3.baskı Remzi Yayınevi 1967-312). Lenin kominizmi 'Elektrifikasyon + Sovyet' olarak tarif ederken, Nazım Hikmet 1923 yılında makineleşmek şiirini yazıyordu.

MAKİNELEŞMEK
... Makineleşmek istiyorum
Trak tiki tak
Makineleşmek istiyorum...

Lenin tekniğin, sosyalistleşebileceğini tasarlarken Stalin bunu cariyane yöntemlerle uygulardı, Nazım Hikmet'e ise bunun edebiyatı yapmak kaldı. O görkemli Ekim Devrimi'nin trajedisi böyle bir sahne ile başlamıştı. Tüm trajedilerde, son sahnelerde, tüm roller-pozisyonlar ve süreçler, ilk sahneye göre yüzde yüz değişir. Yetmiş yıl sonra Ekim Devrimi, son sahneyi kapatırken, trajedininde her zamanki sonu ifşa olmuştu. Trajediler böyledir, keşke Hamlet ölmeseydi, keşke Lear tükenmeden anlasaydı, keşke Zîn kaybetmeden farketseydi... Yok, bu mümkün değil. Trajedi öldürerek, yok ederek gösterir ve öğretir.

'Freud, son beş yüzyılda yaşanmış üç şeyin, insanın gururuna üst üste üç darbe indirdiğini savunur. Birinci Kopernik'in dünyanın güneş sisteminin merkezi olmadığını gösterdiği zaman; ikincisi, Darwin'in insanların bir hayvan türü olduğunu gösterdiği zaman; üçüncüsü, kendini bilinçli davranışlarımızın bilinç-dışımız tarafından kontrol edildiğini gösterdiği zaman' (Wallerstein, *Bildiğimiz Dünyanın Sonu*).

Freud, Kopernik ve Darwin'i överken, yaptığı kendisine yer açmaktı. Şüphesiz Freud önemli bir dönüşüme yol açmıştı. Ancak bilincin kendiliğinden rolü toplumun yönetim ve üretilmesin de 'siyasi teknolojinin' ve 'yapmalısın'a dayalı disiplinliliğin devasa etkisini gözden kaçırmıştı. 'Hadi' komutuyla 'daha çok' iktidarı 'yapmalısın' dölyatağında peygamberleştirmişti.

Çoğu düşünür, kısa sürede Kopernikvari tavırdan 'Kopernik Bekler' vaziyetine mahkûm olur. Yeni bir Kopernik gelen kadar, 'dünyaları yeniden merkez olur'. Ancak Foucault mütevazıydi, 'kitaplarını havai fişek gibi gören bir öğretmen' olma dışında tüm sıfatları reddediyordu.

Adorno, 'soyutlama sürecinin içinde bütün düşüncelere bir büyüklük yanılsaması eşlik eder, doğru ancak kendi üzerinde düşünerek sağladığı saydamlık içerisinde kendi panzehirini de içerir; aklın öz eleştirisi en doğru ahlakıdır. Bunun tersi, kendi kendini yöneten düşüncenin en son evresinde, öznenin ortadan kaldırılmasından başka bir şey değildir' (Adorno, *Minima Moralia*, s.130).

Foucault 'büyüklük yanılsamasının' farkındadır ve tüm iktidar biçimlerinde öz eleştireldir. Foucault'yu sevilen, dokunulur kılan, erdemli kılan bu büyük vicdandır. Hakikatin dehşetvari doruğunda bile, kendisiyle dalga geçebilen, tasarlanmamış bir gülüş ile 'cahilliğini' söylemekten çekinmeyen mütevazılığıyla kendi düşüncelerinin panzehrini de üretiyor.

Brezilya Konferansı'nda hiç beklenmedik bir anda, 'örneğin benim önümde sırayla oturduğunuzu görüyorsunuz. Bu belki size doğal bir konum olarak görünür, ama yine de bu şekilde oturmanın uygarlık tarihinde görece olarak yakın döneme denk düştüğünü ve daha 19. yy başında öğrencilerin kendilerine ders veren bir öğretmenin öğrencileri gerçekten ve tek tek olarak gözetleyememesi anlamına gelir. Öğrenciler grubu ve öğretmen vardır. Günümüzde siz sırada oturuyorsunuz, öğretmenin bakışı her kişiyi tek tek saptayabilir, okula gelip gelmediklerini, ne yaptıklarını hayale dalıp dalmadıklarını, esneyip esnemediklerini öğrenmek için onlara seslenebilir... Bunlar küçük şeylerdir, ama yine de, çok önemli küçük şeylerdir.' (Özne ve İktidar, s.151). Yine bir şeyi bilen biri olarak 'bir şey bilen herkese iktidar uyguluyorsunuz' diyebilirsiniz (a.g.e., s.161). Derken Adornocu bir erdemli bilgeliğin sahibi olduğunu gösteriyor. 'Aklın öz eleştirisiyle', arkadaşlığa, dostluğa, tartışmaya, anlamaya, iknaya kapı aralıyor.

Goethe 'aydınlanmanın' en debdebeli zamanında ölmeden önce son olarak 'ışık, biraz daha ışık' demişti. O büyük ozan, hayat dolu dengbej, siyaset teknolojisinin makine ile kol kola nasıl bir karanlık 'yeni orta-

www.arsivakurd.org

çağ' yarattığını sezmişti. Ozandı, Goethe. Dengbejdi. Aydınlanma 'kuantuma, ışık hızına vurunca' Kafka ve Foucault gibileri şatodan hukuk yoluyla davalık olan hayata, sinmiş taarruz etmiş, işgal etmiş ve ele geçirmiş iktidarı göstermeye çalıştılar.

'Anlamamak' Kafka için Babil'den kalma bir yaraydı ve cennetten kovulmayı, sabırsızlığa bağlıyordu. 'Hadi, daha çabuk' daha o zamanda insanın başına bela olmaz bir kusurdu.

Kafka, Şato'da dağılmış iktidarı gösterdi, Foucault bu iktidarın kendisine sinmiş olanından başlayarak 'anlam kavgası' başlattı, anlamamaya yol açan 'hadi, daha çok' sabırsızlığına karşı kavga ederek.

Şato'nun burçlarında kargalar vardır, kapkara. Adı geçer geçmez okuyucuda korku yaratan. Çünkü karga felaketi haber verir. İlk cinayet sayılan Habil'den son cinayete kadar karga ifşa eder. Karga utancın değil, utanç verici olanın sembolüdür.

Yalancı iyimserliğin, cinayet ortaklığının 'o kadar da değilciliğinin' vahşetin 'önemli değil, olur böyle teknik hatalar'cılığını, açlığı, sefaleti gösterir qijik.

Toplu mezarlar, açlıktan kemiği derisini yırtan Somalili bebeler, fahişelik yapan çocuklar, tükenmek üzere olan bir doğa, sokak ortasında hunharca katledilen kadınlar, dispozitif iktidarın ele geçirdiği milyonlarca 'birey'... Şato'daki qijik'lerin varlık nedenidir.

Kafka da, Foucault da kötümserdir; çünkü hakikidirler. Bu kötümserliğin dayanağı, kaynağı hiçlik değil, durmadan kavgadır. Hiçbir mekân ve zamana takılmadan kavga.

Kitaplarını yakarak, beden, kelime ve bilincimizi kuşatmış 'karanlık karanlığı' ışıklıyoruz.

İktidar denilince, hemen etrafımıza bakıp bir klam ya da sortini aramaya gerek yoktur; yine şatolara küfür ederek işin içinden çıkamayacak kadar, ciddi, yaygın, etkili, dispozitif bir iktidar 'hakikati' ile karşı karşıya değil, iç içeyiz.

Her birimizin kendi bedenimiz, vicdanımız, bilincimiz, ruhumuz üzerine sinmiş, tek bir çökertilmiş kelimeyi doğrultmamız bile o dehşet kulenin sallanmasına yardım edecektir. Gücü aynı zamanda zaafıdır.

Tüm kuleler, esasta insanda, insan bedeninden yapılmıştır. Ve insan eninde sonunda hareket eder.

Kulede, her ırktan, cinsten, sınıftan, tercihten, dilden beden vardır. En çok kadın ve çocuktur.

Tüm cariyeliklere rağmen dünyanın her yerinde kadının silkelenmesi, yürümesi ve yeniden o görkemiyle ses vermesi; Adem trajedisinin sonuna doğru yol aldığımızı müjdeliyor. Dünya üzerinde tek bir kadın, tek bir eylem iradesi ve tek bir gülümseme cesareti varoldukça, iktidar kesin zaferini ilan edemeyecektir.

Fabrikaların, okulların, kışlaların, sinemaların, gazetelerin, tımarhanelerin, hastanelerin, hapishanelerin çoğalması... Qijik'in bunun sesiyle haber vermesi, o büyük hakikat savaşçılarının haklı olduğunu gösterir. Onun için Kafka'daki, Foucault'daki, Arendt'deki kötümselik devrimci bir kötümserliktir.

Yazıyı Foucault'un, Delezu'un, Guattari'nin birlikte yazdıkları *Anti-Oedipus* kitabına yazdığı önsözle bitirirken, kişisel öz eleştirisinde bunun içinde olduğunu belirtmeyi bir borç biliyorum:

Anti-Oedipus'a Önsöz

... Anti-Oedipus üç rakiple karşı karşıya gelir.

Siyasi asetikler, hırçın militanlar, teori teröristleri, siyasetin ve siyasi söylemin katışıksız düzenini korumak isteyenler, devrim bürokratları ve hakikat memurları.

Arzunun acınası teknisyenleri: Her göstergeyi ve her semptomu kaydeden ve arzunun doğal örgütlenmesini yapının ve yokluğun ikili yasasına indirgemek isteyen, psikanalistler ve göstergebilimcileri.

Nihayet temel düşman, stratejik rakip faşizm. Kitlelerin arzusunu seferber etmeyi ve kullanmayı çok iyi bilmiş olan Hitler ile Mussolini'nin tarihsel faşizmi değil yalnızca, *hepimizin içinde bulunan gündelik davranışlarımıza ve ruhlarımıza musallat olan faşizm*, bize iktidarı sevdiren, bizi tahakküm altına alan ve sömüren bu iktidarı arzulatan faşizm.

Bu büyük kitabı günlük yaşamın elkitabı ve rehberi yapmak isteseydim, ister yerleştirilmiş ister yerleştirilmek üzere olsun, faşizmin tüm biçimlerine karşıt olan bu yaşama sanatına, aşağıdaki gibi özetleyebileceğim birkaç temel ilke eşlik ederdi.

Siyasi eylemi her türlü birlikçi ve bütünleştirici paranoya biçimlerinden kurtarın.

www.arsivakurd.org

Eylemi, düşünceyi ve arzuları bölümlere ayrıma ve piramit şeklindeki hiyerarşize etmek yoluyla değil; çoğalma, yan yana koyma ve birbirinden ayırarak birbirine bağlama yoluyla artırın.

Batı düşüncesinin iktidar biçimi ve gerçeğe erişme kipi olarak uzun süre kutsallaştırdığı eski negatifin kategorilerinden (yasa, sınır, iğdiş etme, yokluk, boşluk) kurtulun. Pozitif ve çoğul olan şeyi tercih edin. Farklılığı, tek biçimciliği, akımları, birliklere, hareketli düzenleri sistemlere tercih edin. Üretken olanın yerleşik değil, göçebe olduğunu kabul edin.

Dönüşülen şey iğrenç bile olsa, militan olmak için asık suratlı olmak gerekmediğini kabul edin. Devrimci bir güce sahip olan şey, arzunun gerçeklikle bağıdır.

Düşünceyi siyasi bir pratiğe hakikat değeri vermek için kullanmayın; siyasi eylemi bir düşünceyi gözden geçirmek için, bu sanki katışıksız bir spekülasyondan başka bir şey değilmiş gibi kullanmayın. Siyasi pratiği düşüncenin yoğunlaştırıcısı olarak kullanın ve analizi de, siyasi eylemin müdahale biçim ve alanlarının çoğaltıcısı olarak kullanın.

Bireyin haklarını, felsefenin tanımladığı şekilde yerleştirmesini siyaseten talep etmeyin. Birey iktidarın ürünüdür. Gerekli olan şey, çoğalma ve yer değiştirme yoluyla çeşitli düzenlemeleri 'bireysizleştirmektir'. Grup hiyerarşize edilmiş bireyleri birleştiren organik bağ olmamalı. Sürekli bir bireysizleştirme kaynağı olmalıdır. (İktidara Aşık Olmayın) – Entelektüelin Siyasi İşlevi. Sf. 56, 57, 58-

yararlanılan kaynaklar :

Hapishanenin Doğuşu / M. Foucault / Çev: M.Ali KILIÇBAY / İmge Yayınevi

Entellektüelin Siyasi İşlevi / M. Foucault / Çev: Işık ERGÜDEN / Ayrıntı Yayınları

Özne ve İktidar / M. Foucault / Çev: Işık ERGÜDEN / Ayrıntı Yayınları

Totalitarizmin Kaynakları 2 / H. Arendt / Çev: Bahadır Sina ŞENER / İletişim Yayınları

Bildiğimiz Dünyanın Sonu / I. Wallerstain / Çev: Tuncay BİRKAN / Metis Yayınları

Minima Moralia / T. Adorno / Çev: Orhan KOÇAK-Ahmet DOĞUKAN / Metis Yayınları

Şato / F. Kafka / Çev: Kamuran ŞİPAL / Cem Yayınevi

Dava / F. Kafka /

Ceza Sömürgesi / F.Kafka

www.arsivakurd.org

dipnotlar, şerhler: politikayı yeniden tanımlarken - 2

ışık ergüden

13

Yazının da diasporası vardır...

14

Bir metinden bir başka metin kurarken araya kendi girer kişinin; bir yüzünden bir başka yüzüne, bir tarihten bir başka tarihine, bugününden dününe bakar gibidir, bir sözcükten diğerine giden kişi. Yeni bir metni eski metinlerden kurmak, kişisel bir gelenek kurmadır tarihte ve çok anlamlı, başka anlamlı bir yazı-yaşam, yaşam-yazı oluşturmaktır Kitap'la birlikte; ama yine de "kişinin kendi nerede?" sorusunun cevabı hep açıkta, hep gizli...

15

Öfke, nefret, sevgi, merhamet, arzu, merak, neşe, acı... İnsanın kendini bildiği, rollerden ve maskelerden -büyük ölçüde- yalıtılmış, modernitenin getirdiği kavramlarla alakasız *uç* durumlar, kendi olma halleri. Tıpkı her uç durum gibi, tıpkı her avangard gibi, sürekliliği olamayan haller. İnsan sürekli uçlarda yaşayamaz -delilik hariç. Ama kendiliği nasıl sürekli kılabiliriz bu durumda? Uç halini normalleştirmeden, uç olarak bırakarak sürekli kılabilir miyiz? Yaşamı rollerden ve maskelerden arındırarak var kılabilir miyiz?

İnsan zaten kendinden fazladır, kendinin fazlasıdır; taşar, uç'a uzanır, o yüzden öfke, nefret, sevgi peşinde koşar sık sık ya da en mahrem anlarında.

İnsan sevinirken ve üzülürken insandır daha çok. Normallik denen ve ancak sistemin sürmesine katkıda bulunan hal insanı insanlıktan çıkarır.

İnsan, uçlarda insan; ama uçta kalıcılık yok, süreklilik yok.

16

Politikayı yeniden tanımlarken, adalet, hakikat ve eşitlikle birlikte düşünmeli. Adalet, hakikat ve eşitlik tümel birer kavram ya da "olması gereken" değil, yokluklarıyla tanımlanan ve şimdiki zaman içinde, atılan her adımda sürekli sınanan gerçeklikler olarak ışık tutmalı politikaya.

17

21. yüzyılda felsefe ne anlama geliyor? Gündelik yaşama, iktisada ve politikaya bunca gömülmüş insana hakikat kavramı ne ifade eder? İnsan hakikatin peşine düşer mi, düşünür mü? Sınırın, edimin, kendinin ve tanrının peşindeki bir serüvene son vermiş bir insanlık durumundan çıkmak mümkün mü? Akademinin ve piyasanın hizmetindeki bir meta olmuş düşünmenin felsefeyi öldürdüğü noktada kim neyi, niçin düşünür ve felsefe yapar? Platon'un "filozof-krallar"ından Marx'ın "dünyayı yorumlamaktan değiştirmeye" geçmesini istediği filozoflara dek... düşünmenin yaşadığımız bunca kıyım ve kırım üzerinde etkisi oldu mu, olur mu?

www.arsivakurd.org

18

Varlık, illegaldir.

19

illegaliteye övgü.

"Ol ama görünme"; hem mütevazılık, kendini bilme işareti, bir tür feragat etiği, hem de sistemin ve iktidarın sınıflandırıp emen gösteri dünyasının aydınlığından kaçınma işaretidir... Kierkegaard, Wittgenstein, mistikler, Debord, Blanchot, Pessoa, Kafka, -kimi- devrimciler... illegalitenin farklı anlamlarıyla okunduğu hayatlar...

20

"Hep birlikte, herkes ve herkesten biri" (Jean-Luc Nancy). Başlangıçta komünizm vardı... "ortaklaşacılık" hayatta kalmanın en kolay ve ilksel hali... an-arşizm, "başsızlık" sonra gelir; insanın kültürel yaratısı. Aşkın (kendini ve topluluğu aşan insan), sonsuz (sonsuz geri dönüş halinde, döngüsel zamanlı) ve hesaplanamaz ("sermaye" mantığına aykırı, değersiz) insanın özgürlük arayışı; değersizliğin ortaklaşacağı, esersiz -aylak- alanlar: aşk, sevgi, düşünce, yaratı, yalın yaşam...

21

Komün(izm), mülkiyetin, iktidarın ortaklaşmasından ziyade varoluşun ortaklaşmasıdır: ölüm karşısında, ölüme gidiş karşısında ortaklık – bu yüzden, yaşam karşısında da. Anarşi, buna aşkınlık katar (birey, kendinden fazladır; topluluk, bireylerin toplamından fazladır), döngüselliği katar (yaşam-ölüm döngüsü). Yaşam, yani komün, "ile"dir – çokluk ve yakın/uzak, ama salt sayısal bir çokluk değil, aşkın çokluk (meta-fizik ya da fiziksel anlamda öteleyen, aşan ve taşan), bu yüzden yakın/uzak da salt uzamsal değil tinseldir *aynı zamanda*. "İle", birlikte ve başka, başka ve birlikte.

22

Komünizmi, geçmişte adına yaşanmış yaşantılarla değil, hâlâ süren anti-komünizme bakarak *da* sahiplenmeli.

23

Politika da etik de imkânsıza bakar; bu yüzden, arzunun ve aşmanın konusudur her ikisi de.

24

Dönüştürücü olan tek şey isyandır. Her gün evden işe işten eve gidip gelen insanların, televizyon karşısında, alışverişlerde aptallaşan insanların bir gün, aniden sokaklara dökülüp, meydanları doldurmasıdır; tek tek, farklı ama yan yana -sayıları milyon da olsa, tek tek. Hangi iktidarın devrilip hangisinin kurulduğu politologların, tarihçilerin alanında kalacaktır. O isyanı yaşayan kişiler, aynı hayatlara geri dönseler bile, içten içe, bir daha eskisi gibi olamayacaklar, kendi aşkınlıklarının biraz daha farkına varmış bir hayat süreceklerdir; anlık, dönemsel ve uçucu olan, eğer özgünse, eğer rutini kırıyorsa kalıcılaşır - anı olarak bile kalsa (facia da böyledir).

25

Hayatın rövanşı yok, tekrarsız. Biraz da bu yüzden öfkemiz kalıcı bir iz bırakıyor zamanda: Adalet, sorumluluk.

26

Politika üstüne düşünmenin, yazmanın talihsizliğini politika eylemenin talihsizliğine yeğlemenin de bir sonu olabileceğini hep hissetmiş biri, o son günde artık politika üstüne düşünüp yazmanın da fuzuli olduğunu hissedebilir; o günün, her kuşağın kendi ömründe hissettiği, birçok kez hissettiği bir kırılmadan, fay kırığından daha büyük, daha şiddetli bir yerküre çatlaması, teknotonik bir çatlama olduğunu, olması gerektiğini, o günden sonra susmanın tercih edildiğini, yazı adına, politik yazı adına yapılabilecek tek edimin de o güne kadar yazılmış olanların, o günden geriye, o günün ışığında son kez okunması ve notlanması olduğunu, olabileceğini bilir, hisseder, bunu yapar ve susar ya da...

www.arsivakurd.org

dar gelirlinin travması olmaz*

turan keskin

23 Ekim Van depreminin üstünden yaklaşık bir buçuk aylık bir süre geçti. Fakat bu sürede ne deprem kentten vazgeçti ne de depremin yarattığı tragedyalar bir son buldu. Depremin şiddetine nazaran yol açtığı yıkıntının ve kayıpların büyük olmaması tek tesellimiz, artçı ve ırkçı sarsıntıların varlığı da yegâne endişemiz olur sanıyorduk. Tüm olan bitene rağmen korkuyla karışık ve halkın en azından bir kısmıyla barışık devlet babamızın kollarının bu kez merhametle uzanacağını umuyorduk ve soğuk kış günlerinde üşüyen ellerinin, yanarak kül olacağını görmüyorduk küçücük bebelerin. Dünyanın öbür ucuna yetişen Anadolu kaplanı sıcağı Van soğuğuna da elbet bir çare bulur diyorduk.

Zaman gösterdi ki yanılıyorduk...

Milyonluk bir kent önce kaderine sonra da kendisini var eden emekçilerine terk edilmiş vaziyette şimdi. Resmi rakamlar bir yana, 23 Ekim öncesi Cumhuriyet Caddesini gören biri, şimdi o lambaları bile yanmayan sokaklarda akşamları dolaşmanın verdiği hüzünden anlar göçüp gidenlerin sayısını. Bulvarlardan, terk edilmiş apartmanlardan, kahvelerden, müstakil evlerden, minibüslerden anlar. Tüm herkes faylarla birlikte kırılan bu umutsuz mekânlardan geçici de olsa uzaklara giderek avutuyor ruhunu. Geriye kalanlar, bir sebeple bir yerlere gidemeyenler ama çoğunlukla emekçiler. Günlük yaşamları ayrı bir trajedinin konusu olan sürekli aktörler. Hayatları bilançolara, tahsil edilecek çeklere, satış rakamlarına, kanuni izin haklarına yani bir şekilde dönmesi gereken ekonomi çarklarına adanan travma lüksüne erişememiş kalabalıklar. Her fırsatta yüzündeki maskeyi düşüren kapitalizmin anlattığı hiçbir hikâyede, yaptığı hiçbir haberde zikredilmeyen sıradan adlar. Bir kent düşünün her köşesi yalnızca kendini yaratan öznelere kalmış ki, bunun adı ütopyadır. İşte Van'daki tam bir "distopyadır".

Depremden kaçamayanlara dönüp bir bakınca aslında ne kadar da tanıdık olduğunu fark ediyoruz hiç dile getirilmeyenin.

Otuzlu yaşlarda sekreter bir kadın, bir araba bayisinin satış ofisinde çalışıyor. "Birinci depremden hemen sonra patronlarımız aileleri ile birlikte il dışına çıktı" diyor. Bizim de takip eden hafta içinde yapmamız gereken ödemelerimiz vardı, bu yüzden hemen ertesi günden itibaren işe gittik. Okullar tatil edildiği için 12 yaşındaki kızımı İstanbul'a gönderdim. Şimdi evimizin önüne kurduğumuz bir çadırda kalıyoruz ve her sabah aynı saatte işe gidiyoruz. Yine aynı yaşlarda bir banka çalışanı, çok başarılı ve yaratıcı olmakla övünen bankasının depremin birinci gününden itibaren kendilerini çalıştırdığını söylüyor. Üstelik yanı başlarında çöken bir binanın enkazından çıkarılmadan henüz insanlar. Sonradan öğreniyorum ki düşen satış rakamlarından ötürü üstü kapalı da bir fırça yemişler merkezden. Bir diğer başarı abidesi banka seyyar şubesini çok katlı binaların altına park etmiş ve onlarca müşterisi önünde kuyruğa girmiş. Büyük deprem yıkmadıysa artçılarda yıkılmaz diye düz bir mantık gütmüşler belli ki. Ama akıllanıyorlar hemen

*Umut Sarıkaya

www.arsivakurd.org

9 Kasım'daki depremde yıkılan bir binanın altında kalınca bir rakipleri.

Özel bir okulda 4 yıldır öğretmenlik yapan başka biri anlatıyor: "depremden sonra öğrencilerimizin tamamı il dışına gittiği ve büyük bir çoğunluğu da kaydını aldırdığı için müşterisiz kaldı okulumuz. Hemen deprem haftasında bize başka işler bakmamız salık verildi. Koskoca okulun kapısına kilidi vurup hepimizi de o kapının önüne koydular. Şimdi çadırlarda kalan onlarca arkadaşımız okulun hakkımızda vereceği nihai kararı bekliyor bir yandan da merkezi sınavlara filan hazırlanıyor". Bir şirketin muhasebe işlerine bakan kırklı yaşlarda üç kız babası bir diğer depremzede, kızlarını ve eşini il dışına göndermiş. Fakat kendisi çadırda yalnız başına, devam ediyor işine. Kızılay'ın verdiği çadırda soba yakılmıyor, boru yeri yok çünkü diyor. Dondurucu soğukta elektrikli bir sobanın umuduna kalmış elektrikler kesilmediğinde. Ama yine de ben şanslı sayılırım diyor. Yaklaşık 20 haneli sokakta kendi kurdukları naylondan çadırlarda kalan kadınlı çocuklu aileleri görünce şanslı olduğunu ben de teslim ediyorum. Yere izolasyon amaçlı serdikleri gazellerin üstünde duran çadırların her birinden çocuk sesleri taşıyor sokağa. Oto sanayi işçisi bu çadır-zedeler depremin ilk gününden beridir hiçbir yardım almadıklarını ve kimsenin kendilerini sormadığını söylüyorlar. Evi ağır hasarlı dul bir kadın tüm resmi kurumların kapılarını aşındırmış aksayan bir bacağıyla, sonra dönüp dolaşıp yine evinde oturmuş çadır alamayınca. Zemininin sağlam olmadığından şikâyet ettiği hastanede ilk günden beri çalışmaya devam eden bir sağlık personeli, bir sahra hastanesi neden kurulmuyor diye soruyor. Bir artçıda altımızdaki bataklığa gömülünce mi anlaşılacak bu aciliyet?

Van'daki depremler sayısal değerleri küçülerek ama toplumsal etkileri büyüyerek devam ediyor. Haberlerde kayıp giden bir altyazıya dönüşüyor artık kentin yüreğini ağzına getiren sarsıntılar. Her deprem birilerini daha koparıp atıyor gurbete. Yakarak öldürüyor çocukları soğuktan koruyamayan çadırlar. Devlet kendisini gizliden seven halkına yaptığı her birim yardım başına politika yapıyor, belediye ve valilik üzerinden yürüyor eski mesellerin yeni biçimleri. Onca hayatla birlikte kayan kent merkezleri yeni rant alanları yaratıyor, eskilerine hesap sorulmadan yeni müteahhitlere ihale ediliyor insan hayatı. Şehrin enkazlarından yükseliyor adeta "deprem zenginleri". Daha önce haller olağanken onlarca kez uzatılan olağanüstü hal bölgesi, tırnak işaretli yasal mevzuatlardan ve çakılacak çivi bulamama korkusundan olmuyor bir türlü "afet bölgesi".

Ama kent tükendikçe, tüketiyor kendisini her gün var edenleri. Belli ki, afet en çok bu ikisinin afeti!

www.arsivakurdi.org

bir sonraki deprem van'ı sevip de kavuşamayanlara gelsin ya da orta sınıf bir van sakininin deprem güncesi

bilgesu sümer

Deprem oluyor diye irkildiğimizde Pazar kahvaltısı üzeri Türk kahvesi keyfi yaptığım diğer asistan arkadaşlarımla göz göze geldim. Deprem oluyor diye bağıran Meryem'in özellikle gözlerindeki korku, ölümü görmüşçesine beni irkiltti. İlginçtir, demek ki aramızda zımni bir soğukkanlılık hiyerarşisi bilinçaltı seviyesinde kurulmuş olmalı ki - belki de ev sahibi olmamdan dolayıdır - deprem anıyla birlikte bir anda ne yapılacağına dair karar verme ve yürütme sorumluluğunu doğal bir şekilde üstlendim. Çıkın, eğilin, sakin olun, koşun... Afet anlarındaki tahakküm hiçbir şekilde özyönetim ve yataylık iddialarımıza halel getirmeyecek bir olağan üstü hal sayılabilir miydi yoksa ben de bir istisna haline sığınıp anlık iktidarımın egomu şişirmesine göz mü yumacaktım? İşte bu yazidaki derdim de su yüzüne çıkmış oldu. Doğal afet, bir sömürge kentinin memuru ve Van'ı sevip de kavuşamayanlar üçgeninde son iki ayda yaptıklarım ve yaşadıklarımın, gördüklerim ve duyduklarım, lümpenliklerim ve aktivist anlarım bana kendim hakkında, Van'daki konumuma dair ve de bireyselliğime dair birçok şey gösterdi. Biraz özeleştiri, bayağı bir eleştiri ve son olarak da bir Hollywood filminin kıyamet senaryosuna isyan etmek niyetim. Beni taşıyan kolonların patladığını bir deprem sayesinde görmek nasip oldu, bakalım deprem uzmanı okuyucular bu bünyeye oturulur raporu verebilecek mi?

Çok fena salladı. Anlamıyor da insan. Ne zaman bitecek, ne kadar güçlü bir deprem? Adana'da ergenliğimin başında 6.3lük bir deprem yaşamıştım. 1998 yılında İncirlik'teydik, babam subaydı. Haliyle kafamıza Saddam bomba indirir mi, bir kimyasal, bir nükleer de buraya sallar mı korkusu vardı. Zaten 7 yaşındayken Terminatör 2'yi seyretmiştim. Kabuslarımda ne kadar kaçsam da mantar bulutu yakalıyordu beni. Militarist çılgınlıklardan her an nasip alabilirim korkusuyla yaşanmış bir çocukluğum var. O yüzden fay hattının patlama sesini duyduğumda ilk aklıma gelen bir deprem değil, haliyle bir bombaydı. Evde kız kardeşimle yalnızdık, sallamaya başlayınca kardeşim bağırdı: abi deprem! Nedense deprem olduğunda biri bana sallandığımızı teyit etmek için bir deprem oluyor diye bağırıyor. Çıktık gittik evden, üç katlı binaydı. Bir şey de olmadı. Eve yaklaşık 5 dakika mesafede olan annem bizi görene kadar ağlamaktan gözleri kapanmıştı. Annemin deprem anları histerik nöbetleri de ayrı bir vaka zaten. Van'daki depremi duyar duymaz Sami'yi ara-

www.arsivakurd.org

mış. Sami de İstanbul'da ama, otobüste olduğu için haberi yok. Telefon çalıyor, Sami açıyor, annem soruyor; Sami, teyzecim neredesin? Ha, yani Van'da değilsin... Bilgesu, ÖLDÜÜÜÜÜÜÜÜÜ! Üç dakika boyunca durmadan ağlayan annemin ne dediğini anlayamayan Sami telefonu kapatıp Van'ı arıyor. Ulaşamıyor. O sırada annem tekrar arıyor: Niye kapatıyorsun telefonu salak, Bilgesu öldü diyorum, 7.2 diyorum, böhühühü.

Deprem insanı öldürmez, binalar öldürürmüş. Aynısını silahlar ve savaş için diyemiyoruz. Silah öldürmez, adam vurur, kadın çocuk ölür. Bina öldürmez, adam bina yapar, göçük altında kalır. Yeni bir mesele daha öğrendim, bina da öldürmüyormuş, ova öldürüyormuş. Ova depremin kuvvetini arttırıyormuş. Zaten yüzyıllardır deprem bölgesi olan ülkemizde Kürtler dağda yaşadığı için hala vardılar, Ermeniler, Yahudiler, Rumlar, Nasturiler, Keldaniler ve Süryaniler de ovada yaşadığı yok olmuştu. Kısacası birileri birilerini öldürüyor gibi gözüküyor ama asıl öldüren o değil hiçbir zaman. Durmadan, asıl öldürenin ne olduğuna dair tehdit ve risk değerlendirmesi yapıyoruz. İşte, çocukluğum beni okul servisime yapılacak bir saldırı mı, eve dönerken kaçıracak bir adam mı, Saddam'in füzeleri mi öldürecek derken her sene ufak da olsa bir deprem yaşayarak geçti. İzmir'de ve Adana'da bir sürü deprem. Deprem olunca dışarıda kalmıyorduk, dayımın evine gidiyorduk mesela. Müstakildi, zemini sağlamdı. Ya da Adana'da zaten yazdı, dışarıda uyumak mümkündü ama sivri sinekler ve sıcaklardan ayrı işkenceydi. Fakat bir şekilde açıkta kalmıyorduk. 2 3 gün kısa süreli bir ara, sonra hayatımıza devam. Sallıyordu deprem öldürmüyordu, birkaç gün duruyorduk, duruluyorduk ama sonra hayatımıza devam ediyorduk. Depremin bu şekline alışmışım. Öldürüyordu, ama süründürmüyordu. Bir şekilde yaşam devam ediyordu.

Çok salladı demiştim. Ama fay hattının patlama sesi gelmemişti. Deprem bittiğinde ilk aklıma o geldi. Deprem güçlüydü, ayrıca uzun sürdü. Fakat o bomba düşmüş sesi gelmemişti. O zaman merkezine uzaktık depremin. Çok kötü bir tümdengelim. Bir an dehşete düştüm. Çaldıran aklıma geldi. Ya da Muş tarafları. Kesin bir şehir yerle bir olmuştur. Bilebilme olanağı daha yoktu. Yaşadığımı gördüm. Etrafımdakilerin yaşadığı gördüm. Deprem olabileceğine dair içimde bir his vardı Van'a taşınırken. O sebeple evimdeki eşyaları bile yerleştirirken, bir sallantıda tepeme düşmeyecekleri şekilde yerleştirmiştim. İçimdeki bencil ben, doktora için gideceğim seneler içersinde kesin bir deprem olacak diyordu. İçimdeki keyifçi ben ise, Van'da bir sene değil, iki sene kalmaya karar vermişti. Ve ikinci senede deprem olmuştu. Bu dünyadan aldığım yükü omuzlarımdan yavaş yavaş indiriyordu deprem. Ve artçılar işte başlamıştı.

Dediğim gibi, deprem olunca birden omuzlarıma bir kurtarıcı yükü binmişti. Evde iki kadın bir erkektik kahve keyfini yaparken, ve evet, erkek olan bendim. O sebeple miydi? Belki. Sakin biri olduğumu söylerdi zaten arkadaşlarım. Kardeşim de mi öyle görüyor ki beni acaba deprem olduğunu teyit etmek için bağırmıştı. Panikleme hakkımın elimden alındığını hissettim. Aklı selim bir insanmışım gibi mi davranıyordum yıllardır, ne ara delirme, panikleme ve şizofreniye dair gizli tuttuğum haklarımdan feragat etmiştim? Biliyorum, ücretli emek rejiminde beyaz yakalı olarak mükemmele yakın bir insan(d)ım ama ben bu sınıfsal intiharı tamamladım sanıyordum. İçindeki kapitalizmi öldürsen de dışındakiler hala sana rasyonel ve mantıklı insan muamelesi yaptıkça, gerçekten de tımarhanelere olan ihtiyacımız asgariye iniyor.

Neyse ki, ev birinci katta, ve biz mutfaktaydık. Biliyorum, bir hata ama ilk fikir balkona çıkmak oldu. Olmadı atlarız. Normalde açıp kapamada çok zorlandığım o pimapen balkon kapısı hemen açılıverdi. Adeta bir süper kahramandım. Balkona çıkınca depremin gerçek şiddetini görmeye başladım. Karşı binanın bacasının bir araba üzerine düştüğünü görünce, yanımdakilere eğilin başınızı örtün dedim. Ben de kafamı kaldırdım, acaba bu bina ne zaman yıkılacak, daha ne kadar dayanacak dedim içimden. O sırada karşı komşum Mahmut'u gördüm, atmıştı kendini bahçeye. Gelin, gelin diyordu. Balkondan atlayamazdım. Çünkü üzerimde saçma bir otorite ve sorumluluk binmişti. Hadi ben atladım, ya arkadaşlarım? Onların atlamasını beklerken ben ne yapacaktım. Koşun dedim. Kapıdan çıkıcağız. Yine emir kipi. Alışkanlık haline geldi 30 saniyelik deprem içersinde. Önden fırladım. Meryem takip

www.arsivakurd.org

ediyordu. Kapıyı açtım, terlik, pijama ve hırka çıktım. Meryem'e bağırdım, kapıyı açık bırak Mihrican için diye. Önden gidiyorum ama, hala arkamdakileri düşünüyorum. Hiç bilmediğim bir alturizm barındırıyormuşum meğer. Hepimiz doğuştan Weberyanız belki ama afet vakti adeta birer kolektivist bilinç ortaya çıkıyor. İyimser bir yorum olarak bu dursun şimdilik. Vali şahsı özelinde ayrı bir parantezde bu önermemi bizzat ben çürüteceğim. Neyse, kapıya çıktım baktım ki Mahmut balkonun dibinde kendini atmış Mihrican'ı yerden kaldırıyor. O sırada artık bitti deprem. Oturduk bahçedeki çimlere. Korku ve terör içersinde. Çöktük, düşünüyoruz. Ne yapacağız? Ve hatta, Que Vadis?

Toprak dalgalanıyor deprem olunca. Ama toz kalkmadı. Herkes toz kalkıyor der, Van zaten tozlu bir şehir. Sanki biri yeryüzünü halı gibi silkelemiş şekilde oluyormuş. Yaşadığım yerde toz azmış demek ki. Belediye çalışıyordu, paket taş döşüyordu Van'da baştan aşağı, ondan olmasın? Elektrik direkleri ve telleri de yerinde. Güzel. İlk deprem gözümüzün aldığı yere kadar çok etkilememiş şimdilik. Ama gözyaşları başladı, şoktan dolayı. Eller telefonlara gitti, herkes birini aramaya başladı. Ve hop, ilk artçımız geldi. Götüm yerdeyken sallayan artçıdan ne olacak dememeli, 10 metre önümde 8 katlı bina var. Bilemezsin, artçı ne yapar ne eder, indirir mi indirmez mi? Ama kıpırdamadık. Arkadaşlarım deprem oluyor diye yeniden teyit ettiler bana. Bundan sonra noter tasdikli olmayan deprem oluyor çığlıklarını kabul etmeyeceğim.

Gerçekten ne yapacağımızı bilmiyorduk. Sitenin bahçesinden caddeye çıktık, açık alana geçin dedi AKUT gibi bir oluşumdan yazın afet eğitimi almış öğrenci komşum. Balkon kapısı açık, pencereler açık, kapı açık... Korkmuyorsun malına mülküne zarar gelsin, zaten o binaya girecek hırsıza saygın olur. Hep birlikte çıktık caddeye oturduk. Ve artçılar devam. Çatılardan kara kargalar havalanıyor, ardından sallanıyoruz. Artık toplu halde deprem teyitleri alıyorum. Ama ayakkabısız, cüzdansız, anahtarsız ve tabi ki cep telefonsuz kalmak dert olmaya başlamıştı. Çok uzakta da değillerdi, masanın üzerinde bırakmıştım. Girip alabilirdim. Kendimi buna hazırladım bir yirmi dakika kadar. Arkadaşlarıma bir Görevimiz Tehlike repliği havasında, ben içeri giriyorum, dedim. Bana telefonları ve cüzdanlarının nerede olduğunu söylediler. Cesaretimi topladım, tam kapıdan içeri girdim, bir artçı daha. Delikanlılığım bacak arasından bir gol yedi. O korkuyla on saat daha giremedim ki eve telefonumu alabileyim. Yavaşça bırakmaya başladım o dakikadan sonra her şeyi yapabileceğime emin olduğumu düşündüren bireysel safsataları. Güçsüzdüm, korkuyordum. Değmezdi bir telefon için demek kolay, eğer telefon kaybolsaydı... Ama on adım ötenizdeki telefonu alamayacak kadar sizi güdükleştiren bir afetin karşısında "değmez" demek kesmiyor bünyeyi. Bu bir yenilgidir. Modern bireyin her şeyi yapabileceğine dair kendine güvenin kaybı. Bırakabilmeyi bilmek, beni özgürleştirecekti.

Mahmut telefonunu almış, ondan ailelerimizi aradık ulaştık. Biz iyiyiz, bakacağız başımızın çaresine dedik. Telefon, cüzdan, anahtar hep evin içinde... Üzerimde, Sami deyişiyle, gerdek gecesinde giyilen türden bir pijama, baba terliği ve annemin ben yatakhaneden atıldığım kış örmüş olduğu hırkam var. Herkesin üzerinde aynı minvalde kıyafetler. Meryem ve Mihrican bir evden plastik terlik aldılar. Benim de çorabım yok. Neyse ki hava açık ve güneşli, 20 derece kadar. Van'ın bu mevsimi çok güzel oluyor. Aslında her mevsimi çok güzel, hava hep açık, ve hep güneş bir yerleri aydınlatıyor.

BDP belediyeleri üzerine yapıyorum yüksek lisans tez araştırmamı. Ne var, ne yok buralarda diye soruyorum. Van için şunu diyebilirim belki, biri şehri yerle bir edip yeniden kurma fırsatı verse, çok mutlu olurdu belediye. Sorunlar girlaydı, imar sıkıntılıydı, şehrin silueti TRT'deki sakallı adamın fırçasından çıkmış gibiydi. Bir de ahı vardı Ermenilerin. Hissediliyordu. Bir tane bile mi eski yapı olmaz on bin yıldan fazla süredir yaşanan bir kentte? Hep depremler mi yıktı canım, yok, biz yıktık, üzerine taş koymadık. Koyduğumuz taşa da o kadar inanmamışız ki, bir zelzele hem o taşı indirdi hem de berisinde durarı kaçırdı, yollara vurdu herkes kendini. Son yirmi yılda ikinci kez, son yüz yılda dördüncü kez yerinden yurdundan olanların kentiydi Van. Tutunabilene şehrin anahtarını vereceğiz deseler, şehrin bir kapısı yok ki? Kim nereden nasıl girmiş Van'a, müphemdir. Orta doğunun en ilginç şehirlerinden biridir, bence. O yüzden bir sonraki artçı da Van'ı sevip

www.arsivakurdi.org

de kavuşamayanlara gelsin.

Göt gibi bırakılmıştık ortada. Haberler gelmeye başlamıştı. 7.2, Erciş'i vurmuş, enkaz varmış, durum kötüymüş... Kendi derdimizdeydik, bize birileri gelip, çadırlar şuraya kurulacak, kentimizin afet planına göre şurada şu şekilde bir şeyler olacak diyecek diye beklenti içinde olabilecek kadar geri zekalıymışım. Geri zekalı tabiri beni kesmiyor açıkçası, deprem olabileceğini tahmin edip, evindeki eşyaları ona göre yerleştirip sonra tevekkül ettiğim için, ben 24 ayar bir geri zekalıyım. Diye düşündüm. Çünkü o sıralar hala bir birey olarak bazı şeyleri yapabileceğime muktedir olduğuma dair inancım sarsılmamıştı. Yapamayacağım ya da yapmadığım şeylerden dolayı hay aklımı seveyim diyebilecek kadar bu katastrofik şeyin beni ne kadar etkilediğini anlamamıştım. Yavaşça dank edecekti.

Memur aklı bir acayip işler. İlk önce dedik ki kurumuza gidelim. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, ne de olsa Van'daki en büyük devlet teşebbüsüdür. Bir afet planı onlarda kesin vardır! Çadır falan vardır üniversitede, o kadar öğrencisi var, lojmanları var, parası var! Onlardan medet umarız. Rana'yı da buluruz, onda hem araba da var. Kampüste bir şekilde çaremize bakabiliriz dedik. Mahmut'un dayısı bizi arabayla bıraktı kampüse. Terlik pijama çıktık yola gittik. Bir vardık ki, herkes dışarıda ama kimsenin bir şeyden haberi yok. İdareden ses seda yok. Rana'yı bulduk, o da diyor ki, yapacak bir şey yok. Dekan da Ankara'da zaten. Öğrenciler yurda giremiyor. Eşyalarını toplayıp memleketlerine gitme planları yapıyorlar ama nasıl olacak bu iş? Telefonlar da çalışmıyor, Pazar günü yemek yiyecek bir şey de yok. Kütüphanede ağır hasar vardı, yolda onu gördüm. Birkaç öğrenciyle karşılaştım, dedim kütüphane yıkılmış siz de çok üzülmüşsünüzdür, uzun saatler orada çalışmaktan bitap düştüğünüz için ayrıca sizde bir maneviyatı vardır değil mi?

Üniversitemizin politikasının laissez-faire olması içimizi inanılmaz ısıttı, serbest piyasanın görünmez elinin bizi parmakladığını hissederken. Öğrencilerin gidebilmesi için uğraştılar ama. Uçak ayarlamışlar mesela. Kimsenin Van'da kalmaya tahammülü mü yoktu yoksa kimse kalabileceğine inanmıyor muydu? Bu şehrin insanı var mıydı o üniversitede hiç diye düşündüm. Şehirde ne oluyor diyebilecek, peşinden gidecek. Menaf hocanın haberlerini aldım o sırada. Ercişli, hemen yola çıkmış gitmiş. Arkadaşlarım, ailem göçük altında demiş. Titredim. Ama hala gözümün önünde bir şey belirmedi. Ensemden teğet geçen ölümün ve başkalarının ölülerinin haberinin soğukluğuydu.

Rana bizi giydirdi. Ayakkabı, çorap, pantolon ve mont verdi. Arabaya atladık ve şehir merkezinde kalan arkadaşlarımızı bulmaya gittik. Migros'un park yerine arabayı bırakıp, yürümeye başladık. Sokaklar insan dolu, ambulanslar hastaneye girip çıkıyor. Biraz daha yürüdük şehir merkezine doğru. Kalabalık arttı. İlk enkazı gördük. Maraş caddesinde iki artı bir dairelerin olduğu, galerisi için yer açmak istediğinden dolayı kolonları kestirmiş Nezir Baş'ın binası. Mesela Sami, Nezir Baş'tan o kadar tiksinirdi ki, Renault almak isteyenlere sadece Nezir Baş'ın bayisi olduğu için saatlerce konuşup, vazgeçirdi. Ve herkes bilir o binayı, görmüştür, büyüktür, yenidir. Memur olarak gelenler en azından bir kere içine girip bakmıştır, daire tutmak için. Şok! O binanın enkazını gören her memur gibi ben de, orada ben olabilirdim dedim. Gözlerimiz doldu, insanlar kendi çabalarıyla enkazı kaldırıyordu. Tanıdığımız öğrenciler geldi. Enkazda öğrenci arkadaşlar var dediler. Maraş caddesinde çöktük. Ne ilk yardımdan anlarız, ne afet yardımdan, ne enkazdan, ne bir şeyden, bize sorsalar siz neye yararsınız, hiç... Ne diye geldiniz, bilmem... Değdi mi bari kendi kendini yerinden yurdun edip köksüzlüğüne çare olarak her taşında bir travmaya şahitlik eden bir coğrafyaya gelmeye? Bir çeşit parazit türü gibi hissettim ve beni buralara atan rüzgara sövdüm, ayaklarım beni enkazdan uzaklaştırırken diğer arkadaşlarımı aradığımı hatırladım.

Diğer arkadaşlarım da iyiymiş. Kedilerini almış çıkmışlar sokağa. Ne yapacağız diye düşünüyorlardı. Cumhuriyet caddesinde öğrenciler yazıhanelerde biletlerini kestiriyordu, kimisi bavulunu toplamıştı artık. Gitmeler başlamıştı. Biz ne yapacaktık? Araba vardı, içinde yatardık. Ama gece uzun. Bir yerlere bir şekilde sığınmak lazım. Gündüz 20 derece de, gece 0'a yaklaşır kesin. Depremden hemen sonra gidip Merit otelde kalalım, orası sağlammış fikrine ben karşı çıkmıştım. Arkadaşlarım önce bana ayar verdiler bayağı ama sonra

www.arsivakurd.org

gene omuzlarımdaki sorumluluk ağır bastı ve benim bir çözüm önermem gerekti. 2000lerde Türkiye'de yaşayan herkese ana akım medya deprem sertifikasını bir kuponla dağıtmış olduğu için, ben de çakıyor olmalıydım bu işten. Ne yapmalı? Zemini sağlam, az katlı binaların olduğu bir yere gitmeli. Gevaş! Artos'un dibinde kurulu bahçeli müstakil evlerin, Vizontele'ye set olmuş, ilçe meydanında Çakmaktaşlardaki Dino'ya benzeyen bir Van gölü canavarı heykeli olan, Ermenilerin soykırımdan önce meskun ettiği alanlardan biriydi Gevaş. Eskilere dair inanılmaz bir saygım ve güvenim var. Onlar yapmışsa, doğrudur. Kar, sürdürülebilirlik ve maliyet gibi parametrelerle kafaları yormadan şehir kuran insanların tercih ettiği bir yere gitmek daha mantıklı olabilirdi. Ayrıca Artos tektonik bir dağdı, o yüzden kayaydı, sağlam olmalıydı. Hocam, bu bilgiler gerçek hayatta işimize yarayacak mı diye soranlara kapak olsun bu detayı hatırlamam.

Sami'ye göre romantik bir akademisyenim. Akademisyenlere göre de rasyonel ve mantıklı biriyim. Demek ki şizofrenik bir insan da olabiliyorum. Romantik bir akademisyen olarak Gevaş hep yaşayabileceğim bir yer olarak aklımda vardı. Van'a 1.5 sene önce geldiğimde ilk olarak Sami , Alev ve Cüneyt ile birlikte gitmiştik Gevaş'a, Sami'nin amcasının bahçeli evine. İşte oraya gidebilirdik tekrar. Ümit'in telefonu gerekiyordu. Onun için de benim telefonum gerekiyordu. Benim telefonumu alabilmem için göt gerekiyordu. Hava da kararmıştı. Siteye gidelim, eşyaları alalım, Gevaş'a gidelim. Teklif kabul gördü. Afet acelesi bitince, kararlar daha yatay ve müzakere ile alınabiliyormuş. Oh be!

Acıkmıştık artık. Zaten akşamdan kalmaydık. Mideler kazınıyordu. Açık dükkan, restoran yok. Bir fırın gördük açık. Sıraya girdim, iki ekmek aldım. Ekmekleri ikişerden veriyorlar. Daha fazla almak isteyen tekrar sıraya girsin. Hemen karneye düşmüş ekmek. Müşteriler de anlayışlı davranıyor. Gerginlik yok. Yolda yürüyoruz, ekmeği dişliyoruz. Sonunda açık bir esnaf lokantası, hastanenin karşısında. Yemek yok diyorlar, ısrar ediyoruz. Tepsilerin dibindekileri önümüze koyuyorlar. Çıkarken de otuz lira para istiyorlar, yirmi var diyip çıkıyoruz. Destur, hemen birileri olaydan kar etmeye başlamış mı acaba?

Siteye gittik. Kapıcı Ekrem Abiyi bulduk. Evin kapısını çekmiş. Oradan giremiyoruz. Balkon kapısı açık. Rana'ya bir omuz verdim, tırmandı. Kapıyı açtı, girdik. El feneriyle bulduk bulacaklarımızı. Bir baktım, mutfakta yağ dökülmüş yere. Of! Yağ temizlemek çok zor bir şey, ne yapacağım ben? Vileda ile olmaz. Sıcak su kullanmak mı lazım yoksa kağıt havlu mu? Evet, aklımdan geçenler bunlardı. Baştan sona parçalanmış duvarlar, yıkılmış fayanslar ve düşmüş kartonpiyerlerin arasında, ben evimi temizleme kabusları görüyorum. Hala geri dönüşün imkanında yaşıyorum. Yazın Aydan'la yaptığımız konserveleri yemeyi ve kuruttuğumuz biberleri ve patlıcanları doldurmayı planlıyorum. Bu evde aslında bitmiş olan hayatım, zihnimde devam ediyor. Film nedense hala kopmamış. Kim temizleyecek bu kadar tozu, pisliği, sıva çatlağını ve yere dökülmüş yağı? İki gün önce de bir sürü alışveriş yapmıştım, kahvaltılıklar falan. Düzenli bir yaşamım vardı, daha da düzenli olacaktı, disiplinli bir çalışma rutinine bürünecektim. Bisiklet mevsimi bitiyordu ama koşu bandı ile spora tam gaz devam. Deprem biraz erteletmiş olabilirdi, ama illaki bayramdan sonra gene kurarız düzenimizi. Ne de olsa konserveler bozulmaz. Bak yineden eskilerin yaptıkları değer kazandı gözümde. Elektrik ve buzdolabının olmadığı bir hayattan kalan pratikler işte...

Mihrican'ın telefonuna kavuşması en çok Rana'yı rahatlattı. Zira Mihrican'ın annesi Rana'nın telefonunu Mihrican'a ulaşmak isteyen halasının yengesinin mahalledeki kankasına dahi vermişti. Hemen telefonlara bakıp, kim en çok aranmış ve en çok mesaj almış yarışması yaptık. 78 cevapsız ve 82 kısa mesajla ben birinci oldum. Daha yeni şarj etmiş olduğum telefon tüm gün titremekten batarya zayıf sinyalleri veriyordu. Buradan herkese sesleniyorum, depremzedeyi aramayın, aranmayı bekleyin. Şarj bitince nerede elektrik bulup şarj edecekler kim bilir bir daha... Önemli bir detay. İzmit depremini yaşamış 2 arkadaşım mesaj atmış mesela, şarjın bitmesin diye aramıyoruz, umarın iyisindir diye. Telefona, cüzdana ve anahtarlara kavuşabilmek iyi geldi. Kapıları da kapattım. Gevaş'a doğru yol almanın vakti geldi. Artık gece olmuştu.

Gevaş güzel bir yer. Eve gittik ama kimse yok. Herkes tandır evine geçmiş. Tandırın etrafında çökmüşler,

www.arsivakfi.org

ayaklarını sokmuşlar battaniye altına. Biz de hemen kıvrıldık yanlarına. Beni tanıyorlardı zaten. Çaylarımızı içtik. Muhabbet ediyoruz. Sami'nin amcası bize laf sokuyor; siz depremzede değil depremzade olmuşsunuz. Dört koldan bir muhabbet. Mekan dar ama, yürekler geniş. Arada eve giriyoruz, daha ısınmak ve uzanmak için. Sonra bir artçı oluyor. Koşa koşa çıkıyoruz yine. 2 katlı ev ama insan korkuyor. Durmadan artçılar oluyor. Başımız dönüyor. Kafamızı kaldırıp durmadan lambaya bakıyoruz. Sallanıyorsa ya da başımız dönüyorsa, artçıdır. 12'ye doğru çok güçlü bir artçı daha oldu. Bir daha yemedi eve girmek. Tandır evinde ısınmaya döndük. Mihrican sordu, amca ne yakıyorsunuz tandırda, kömür mü? Yok, doğalgazla ısınıyoruz kızım, ben şimdi gidip vanayı biraz daha açacağım diyor. Kapının önünde dağ gibi odun kütlesini görmemek elden değil vallahi. Ama bir gün elbet muasır medeniyetler seviyesine çıkacağız ve modernleşme Kürt halkının tandır evini doğalgazla ısıtacaktır.

Yorgan yastık battaniye takviyemizi alıp arabaya yerleşiyoruz. Öyle sabahı ediyoruz. Teşekkürlerimizi edip, çıkıyoruz. Evlere gidiyoruz. Bir bavula temiz eşyaları koyuyorum. Bir bot, bir spor ayakkabısı, birkaç kitap ve netbooku alıyorum. Meryem komşu sitede yaşıyor, beşinci kattaki evine çıkıyor. Asansörü ne kadar kaniksamışız bu binaları dikerken. Evinde her şey yerde, yeni aldığı LCD televizyon da düşmüş kırılmış. Zaten orta sınıfın en büyük yürek sızısı depremin kırdığı daha taksitleri bitmemiş televizyonlar. Mihrican'ın apartmanı en kötü durumda olan. Merdivenler çökmüş, dışarıdan kolonlar patlamış. Minare yıkılmış ve bir tek mihrabı yerinde. O da bir valiz eşya ile çıkıyor. Yarım saat sürüyor, telaşlanıyoruz dışarıda. Evin içi iyi gözüküyor diyor Mihrican, ama dışarısı bayağı hırpalanmış. Belli. O vakittir, Mihrican da ben de o gün hangi eşyaları yanımıza aldıysak, onlar dışında dünyada bir yükümüz yok. Meryem'den emin değilim, o bir ara dönüp eşyalarını taşıdı diye duydum. Yardımcı Doçentlik sınavına da girdi, artık olmuştur da. Benim eşyalar neyse bir yerde duruyor da, ikinci depremde Mihrican'ın binası tamamen çöküyor. İlk depremde yere düşüp patlamayan LCD televizyonu, ikinci depremde göçük altında kalıyor. Taksitle eve eşya almak bir memur için maddi değil manevi bir öneme sahiptir. Nerede yaşayacağına ve nerede kök salacağına dair kendi kendine bir doğrulamadır. Van'da kurulacak bir yaşamın göçük altında kaldığının bir betimlemesidir o yüzden göçük altında kalan bir LCD televizyon. Taze filizlenen hayatların kökünden söküldüğünü görmek boğuyor. Tek umut, belki biz de bir meşe kökü gibi yeniden yeşerebiliriz.

Ben daha ilk başta demiştim Diyarbakır'a gidelim, kalacak yer buluruz orada diye ama demokratik karar alma mekanizması bunu geri çevirmişti. Halbuki çok istiyorsan, atla otobüse kendin git değil mi? Ama bırakamıyorsunuz yanınızdakini, görünmez eller birbirine kenetlenmiş. Bıraktınız mı, nerede olduğunuzu bilemeyecekmişsiniz gibi geliyor. İlla ki birlikte hareket edilmeli, birbirine destek verilmeli. Hiç birimizin bir aile ferdi bile yaşamıyor Van'da. Bir köyümüz yok gidelim. Memleketsiz insanlar olarak kendimize mesken bellemeye çalıştığımız Van'ın bize bir depremle köksüz olduğumuzu hatırlatması adeta bir dostun acı sözleri gibi. Bu sözlere aldırmadan gene de Van'dan vazgeçmek istemeyenler için gelsin bir sonraki deprem.

İkinci gece Van'da kalmadım. Çıktım, Bingöl'de kaldım, Mihrican'ın ailesi beni misafir etti beni. Üç gün sonra Perşembe geri döndüm Van'a. Ankara'ya uçağım vardı. Evime uğradım. Elektrikleri açtım. Bilgisayarımdan önemli dosyalarımı aldım. Ses kayıtlarım, toplu mezarlara dair makalem, tez çalışması falan filan. Elektrikleri açınca, internet de geldi. Ayaküstü baktım e-postalarıma. Anahtarları kapıcılara verdim. Hasar raporu için gelecek uzmanlara benim evimi göstermeyi uygun gördüler. Ne rahatlama! Evdeki yiyecekleri sitenin bahçesinde kamp kuran kapıcılara verdim, helalleştik. Taksici Medeni Abiyi aradım. Müsaitti, beni havaalanına bırakabilirdi. Yolda muhabbet ettik tabi ki, Medeni Abinin yeni çocuğu oldu. Durumları iyiymiş. Hakkari'ye gitmiş herkes. O kalmış, çadırda, çalışmaya devam. Onla da helalleştim. Uçağa binip Ankara'ya Yüzüncü Yıl Üniversitesi iş yeri temsilcisi olarak Eğitim-Sen Yüksek Öğretim Bürosu toplantısına yollandım. Bir sırt çantası ve bir ufak valiz eşya ile, bayramdan sonra dönüp Van'da hayatıma devam etme niyetiyle. Umudu ile değil mesela, gayet net bir şekilde bunu yapabilecektim. İnanıyordum.

www.arsivakur.org

Depremin akşamı arabada uyuduğum için rüya göremedim sanırım. Ama ondan sonraki gün bir yatakta uyudum. Ve uzun süreden beri ilk kez bir karabasan gördüm. Deprem oluyor, binadan kaçmaya çalışırken, eli bıçaklı adamlar beni kovalamaya başlıyordu. Çığlık atmak isteyip, bağıramıyordum. Bir sonraki gün ise, tam anlamıyla bir kabus gördüm. Bu sefer de yattığım yatağı Indiana Jones filmlerinden bir sahneyi andıran bir sürü böcek basıyordu. Ben yatağımdan fırlayıp ışığı açıp, böceklerin olmadığından emin olana kadar kabusun etkisi üzerimde devam etti. Rüya yorumcusuna gerek yok, deprem tırıs tırıs yapmıştı psikolojimi. Hiç beklemezdim kendimden travmatize olup bunu rüya seviyesinde yaşayabileceğimi. Rüyalar ara ara devam etti. Mesela bir artçının evimi yıktığını gördüm ya da eski ev arkadaşımın Van'a dönüp evi tadilat edip tekrar içinde yaşamaya başladığını falan... Fakat genel olarak, ilk iki gün içinde üst üste gördüklerim kadar hiçbir şey beni etkilemedi.

Şefik Abi de benle gelecekti aslında Ankara'ya toplantı için, o kadar da hazırlanmıştık. Ama Şefik Abi'nin Van'da ailesi var, onlarla birlikte kalması gerekiyor. Benim öyle bir bağım yok hiç kimseyle. O sebeple ben yine de gittim. Toplantıda sanki Van'da hiçbir şey olmamış gibi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde yaşadığımız sorunları anlattım. Diğer üniversitelerin sorunları dinledim. Ankara bize çok uzak, Diyarbakır, Mardin, Muş, Urfa ve Van'dan gelen temsilcilerin kendi aralarında buluşup arada toplanmasını önerdim. Onlar da hak verdiler. Merkezi devlet bize zor geliyor, biraz daha küçük bölgeler üzerinden örgütlenmek daha iyi olur. Zaten deneyimlerimiz konusunda da, bir Ege, ODTÜ ya da Boğaziçi'nin, bir Sinop, Bartın, Trabzon'un, bir Van, Diyarbakır ve Mardin'in belki kategorik olarak sorunları aynı ama detaylar ve şekil itibariyle herkesin derdi farklı. Yüzüncü Yıl'da Eğitim-Sen'li olmak PKK'li olmakla eşdeğer görülüyor. Ne alakası var kardeşim?! Ayrıca İzmir'de ya da Ankara'da Eğitim-Senli olabilecekken, sadece Yüzüncü Yıl'da çalıştıkları için sendikalı olmayan ve tutuklanan öğrencileri için onurlu bir duruş sergilemeyen tüm akademisyenlerin sınıf ırkçılığı yaptığını düşünüyorum.

Toplantı güzel geçti. Çay aralarında bir çok değerli insanla tanıştım. Bol bol konuştuk, ben depremi anlattım, Van'ı anlattım, araştırmamı anlattım. Onlar da bana benzer şeyleri ve örgütlenme deneyimlerini anlattılar. Bayramdan sonra dönüyorum Van'a, hepinizi haberdar ederim durumlar nasıl orada, sendika nasıl çalışıyor dedim. Hayatımın normalleşeceğine ve eskisi gibi Van'da süreceğine dair inancım, oturduğum sitenin hala oturulabilir olduğuna dair bilgiyi almamla birlikte daha da kuvvetlenmişti. Biraz güçlendirme yaparlardı herhalde diye de düşünüyordum, eşek değiller ya! Hem doğalgaz da gelmişti. Sıcak su her çeşmeden akacaktı. Van'da hayatım giderek daha orta sınıf bir konformizmi ve lüksü ile bürünür hale gelecekti. Kısmet.

Kuzey Amerika'ya doktora başvurusu yapıyorum bu sene. O yüzden TOEFL diye bir sınava girecektim. Ankara'ya gelmişken, bunu da aradan çıkaracaktım. Yasin'de kalıyordum, keyifliydi. Yasin yüksek lisans tezini kitap haline getiriyordu, ben de doktora başvurum için niyet mektubu yazmaya çalışıyordum. Günler sayılıydı, hızlı geçiyordu. Çalışıyorduk, keyif çatıyorduk. Akşamları ortamlara akıyorduk, muhabbet falan, yeni insanlar tanışmak... Bayramı da orada geçirdim. Kimse bize kurban eti getirmedi, biz de gidip kaliteli sucuk alıp yedik. Her gün pizza, hamburger gibi çirkin gıdalar alıp ufaktan başlamış olan depresif halimi bir oburluk pasiflorası ile geçiştiriyordum. Ve işte ikinci deprem de o sıralarda geldi. Gece haberleri okuyordum, Bayram Otel çökmüş diyordu. Nasıl ya?

Aydan ve Emma Sarya ile Van'a dönmüştü, ama Sami henüz İstanbul'daydı. Çünkü onlar da, benim gibi bayramdan sonra artık Van'ın eski haline döneceğini düşünüyorlardı. İkinci depremde 25 binanın çöktüğünü öğrenince, dehşet içinde hemen Aydan'ı aradım. İyilermiş ama çok korkmuşlar. Aydan ilk depremi yaşamamıştı, ama ikisini yaşayanların bu ikinci depremin çok daha güçlü olduğunu söylediklerini iletti bana. Fakat 5.6 diyordu haberler. Demek ki Richter ölçeği ile insani deneyim arasında bir paralellik yok. O zaman ne diye ölçüyorlar ki? Deprem depremdir, yıkıyorsa, öldürüyorsa, kime ne hangisinin ne kadar güçlü olduğu? Rakamlar insan deneyimini tasvir etmek için mi vardı yoksa iki deprem arasında sidik yarıştırmak için mi?

Mesleki deformasyon akademik insanlarda daha bir

www.arsivakurum.org

ilginç şekilde yüz üstüne çıkıyor. Biraz metodolojiden ve istatistikten anladığım için, maruz görün, bir akıl yürütmesi yaptım. Depremin 6 saniye sürdüğü yazıyordu. İlk deprem ise yaklaşık 30 saniye sürmüştü. Richter ölçeği de katlanarak artan bir vektörel gücü rakamlaştırdığına göre, ikinci depremin 30 saniye sürmüş olma ihtimali onun da en az yedi ölçeğinde bir deprem olabileceği anlamına geliyordu. Kısacası, çok güçlü bir deprem olmuştu Van'da. O yüzden milleti kesmiyordu 5.6 sayısı. Sanki, kendi deneyimleri rakama aktarılırken haksızlığa uğruyormuş gibi konuşuyorlardı. Yirmi beş binanın çökmesi ve gazeteciler ve yardıma gelmiş doktoraların da Bayram Otelde can vermesi hele... O insanları bina mı öldürmüştü, ihmal mi, deprem mi? O insanların ölmüş olmasının Richter ölçeğiyle rakamlaştırılması mümkün müydü mesela? Ve çöken bir oteldi! İnsanların misafir edildiği bir mekan! Misafirperverlikle ile sermayenin buluşması neden salt bir sermaye çıkarına tekabül ediyordu? Depreme mistik bir anlam yüklemek istemem ya da bu trajediyi karikatürleştirmek istemem ama bu ikinci depremde çöken bir otelde insanların ölmesinden daha öte Van'daki iktisadi hayatı anlatabilecek bir metafor olamazdı. Vahşi kapitalizm ile tesadüfen yaşayan insanların kesişim kümesi...

DHA muhabirlerinden birini sima olarak tanıyordum. Toplu mezarlara gelmişti bizle. Aynı şekilde, Çukurca'da öldürülen İl genel Meclis üyesi Yıldırım Ayhan'ı da tanıyordum. Ölüm haberini Almanya'dayken almıştık bu Ağustos'ta. Öldürülmesinden iki hafta önce arayıp, araştırmam için görüşme talebinde bulunmuştum. Meşguldü, yapamamıştık. Ne için yaşadığını gayet iyi bilen insanların, ne için öldüklerini hiç kestiremiyorum işte. Türkiye Kürdistan'ında araştırma yapmak beni ruhen yıpratıyor.

Sami'yi arıyorum. Ne zaman gideceksin, ne yapacaksın? Gevaş'a taşınacağız diyor, gelecek hafta içinde. Salı günü Van'da olacakmış. Ben de Pazar günü geliyordum dedim ama Perşembe'ye ertelemeye karar verdim. Ben de evimi taşırım herhalde Gevaş'a, var mı ev oralarda acaba diye sordum. Ayarlarız dedi. Hala ayarlayamadı çünkü ev yok. Kendilerine bile ev bulamadı ki, sadece annesi ve babası için bir ev buldular. Ev yoksa, nerede kalacağım ben? Beni aciz etmezsiniz Vanlılar biliyorum ama ben size yük mü olacağım şimdi? Dekanı aradım. Bilgesu, gelme! Peki, hocam...

Aslında Pazar günü Antalya'dan Van'a geçecektim. Deprem olmadan önce yapılmış bir plandı ve bozmaya niyetim yoktu. Ama hem Sami hem de dekanla görüştükten sonra Perşembe ertelemiştim. Annem, babam ve ben düğünden sonraki gün İstanbul'a yola çıktım. Bari Perşembe'ye kadar kalayım, hem Boğaziçi'nde işlerimi hallederim, hem de Sami bir ev bulur bu sürede, ben de gider taşınırım diyordum. Sami henüz deprem ve sonrasında Van'da ne olup bittiğine dair hiçbir fikri yoktu. Ne sallanmıştı, ne de evden fırlamıştı, ne de sokakta ne yapacağız biz diyordu. İstanbul'da buluştuğumuzda hala sanki deprem öncesi hayatımızda olduğu gibi muhabbet ediyordu. Van'a döndüğünde kendi deyimiyle motoru kaynatacağından haberi yoktu tabi. Bir ara bana döndü, deprem hakkında bir brifing verirsin artık bana diye şaka bile yaptı. Sertifikalı bir deprem uzmanı olduğuma dair her yerden ve zümreden teyit alıyorum.

Dönmesi, Gevaş'a geçmesi ve Van'ın durumunu görmesiyle birlikte, Sami beni yeniden aradı, dedi ertele biletini. Ben de Pazar'a erteledim. İyi oldu diye düşündüm, henüz İstanbul'da istediğim kadar işlerimi hallememiştim. Doktora başvuruları için hocalardan referans isteme, resmi transkript alma, niyet mektubum hakkında birkaç insanla konuşma gibi işlerimi bitirirsem eğer, Van'a dönmemle birlikte doktora başvuru sürecim baltalanmayacaktı. Gevaş'ta ev bulursam eğer, 2 günde taşınıp yerleşebilirdim, internetimi taşımam birkaç gün sürerdi ve tekrar aksiyon. Sıcak bir ev, bir mutfak, yatak ve çatı ile internetim olduğu sürece ben her yerde akademisyen olabilirdim.

Ama işler öyle gelişmedi. İstanbul'da herkese ben 1 haftadan fazla kalmayacağım, döneceğim, evimi taşıyacağım derken, Sami ve Dekanla tekrar konuştum. Sami net bir şekilde, Bilgesu ev yok, Van'da nüfus 20 bine kadar düşmüş, belediye seçimleri olsa Bekir Kaya belde başkanı olur en fazla dedi. Van merkezde binaların yüzde 90'u oturulmaz durumdaymış. İnsanlar çadırlarda perişan, artçı deprem olduğunda bile çadırdan kaçan bir psikolojiye bürünmüşler. Sadece 350

www.arsivakurd.org

bin, toplu taşıma imkanlarıyla Van'ı terk eden insan sayılmış. Dekan ise, ikinci bir emre kadar hiçbirinizin barınma sorunu çözemiyoruz, gelmeyin dedi. Evet. Bir ay süredir, Van'a dönüp, nasıl tekrar bir yaşam kuracağıma dair bin bir plan yapıyordum. Ankara'ya gidişim deprem öncesi bir plandı. O yüzden çok batmıyordu. Ama şimdi ise süreç uzuyordu. Tamam, gelmeyecektim ama nereye gidecektim. Benim evim Van'daydı. Van'da ailem yoktu, ama Van'da kendime 1.5 senedir bir hayat kurmuştum. Hayat ritmimi ona göre ayarlamış, ona göre koşturuyordum. Yere düşmüşüm meğer ama hala sendeledim diye kendimi kandırıyormuşum. Hayatıma dair karar alma ve yürütme gücümün kalmadığını hissettim. Oturamadığım bir evim, devam ettiremediğim bir hayatım, görüşemediğim dostlarım, hasretini çektiğim dağlar, karanlık ışıltısını merakını çektiğim göl, gönüllü çalıştığım bir dernek, örgütlendiğim bir sendika ve yayın kolektifinde yer aldığım bu dergi... Yaşamımın en belirleyici yıllarını yaşadığım İstanbul'u terk edip, Van'a göçtükten sonra gerçekliğim haline gelmiş her şey, benden sadece iki bin kilometre uzakta değildi, aynı zamanda ucu açık bir zaman boşluğu ile duyulamaz haldeydi.

Dedim ya, hep kendi bireyselliğimin etrafında düşünüyordum o ana kadar. Ben yapamıyordum, ben gidemiyordum, ben devam edemiyordum. Halbuki sadece ben miydim, yalnız mıydım? Değildim ama beni nedense sadece ben ilgilendiriyordu. Başkasının derdi tasası değil. Başkası yapamıyorsa, tamam, istemiyordum belki. Ben istiyordum ama yapmak, dönmek. Annem zaten Başakşehir gibi bir garabet kentine yerleşmiş. 2000lerde TOKİ'nin önderliğinde inşa edilen koskoca ilçenin tek OYAK iştirakli sitesinde, her girişimde güvenlik görevlilerinin kimliğimi annemden teyit ettikleri bu korkunç yerde kalamazdım. Daralıyordum. Babamı da anlamıyorum. 27 sene profesyonel askerlik yaptıktan sonra, tabi halkın arasına dönemez ya, gitmiş kendine İncirlik standartlarında güvenliğe sahip olan bir banliyö sitesi bulmuş. Bir öteki özelliği de Başakşehir'in, Marmara Depreminden sonra gelebilecek bir İstanbul depreminden korkan tüm orta sınıfı barındıran 9 şiddetinde depremlere bile dayanıklı yeni binaların inşa edilmiş olduğu bir AKP cenneti olmasıdır. Boğuluyordum orada. Şehre sadece uzaklığı değil ama mekanın ideolojik inşası beni çıldırtıyordu. Van, mesela, bir sömürge kenti olarak inşa edilmiştir, herkesin adliye, valilik ve askeri garnizon olan merkez çarşıya gelmesini zorunlu kılan ve bir tane bile meydana sahip olmayan ve imarı düzensiz bir kent. En azından Van'da kentin yapısına ve sokaklara bakıp bir devrim tahayyülü yaşatabiliyordunuz, yeni bir kent düşleyebiliyordunuz çünkü tüm o yapıların yerinden sökülmesi toptan dönüşüm politikalarından uzakta kalmıyor. Başakşehir'de böyle bir tahayyül yeşeremiyor, çünkü birbirinden uzak binalar, durmadan sokakları gözetleyen binlerce göz varmış gibi duran pencereler, geniş caddeler ve her panoda bir "sohbet" ilanı var. Van'da yaşayamıyorsam bile kesinlikle bu kendi kendini gözetleyen ama kimsenin tanışmadığı panoptikonda yaşayamazdım. Güvenlik görevlilerinin sizi tanımadığı için şaşırdığı bir nizamiyeden bir kez daha geçmek istemiyordum.

Annemle yaşamamak isteğimi sanki bir politik itiraz gibi sundum. Bu bir ikiyüzlülüktür, riyakarlıktır. Ayrıca Başakşehir'den İstanbul'un herhangi bir sosyal, kültürel ya da eğlence mekanına gidiş iki saat sürüyor. Annemden arabayı alıp gitsem de, ne gece kalabiliyorum ne de içki içebiliyorum. Olmuyor yani, keyif ve sefa Başakşehir'de yaşayıp sürdürebileceğim bir şey değil. İçim içimi kemiriyordu, evde oturup çalışamamamın ya da annemin vitrinde süs diye sakladığı viskileri içip bitirmemim işaret ettiği çok daha temel bir sorun vardı. Evimden olduğu kadar, beni makul derecede tatmin edebilecek sosyal bir alandan da mahrum kalmıştım. Yer yer lümpen pratikler içine girebileceğim bir aktivist zeminden yoksun, hiçbir akademik çalışma yürütemiyordum.

Serde Boğaziçili olduğu sürece, İstanbul'da ilk ev ve ya oda tutma fikri Rumeli Hisarüstü oluyor. Maaşlar zaten 4 Kasım'da yatmıştı, o yüzden sıkıntılı bir 15 Aralık süreci başlamıştı. Çok nakit param yoktu, Van'a göndermiştim bir kısmını da. Bir de iki aylığına tutacaktım ben nerede kalacaksam çünkü Şubat'tan sonra belki Van'a dönebilirdim. Belki de Diyarbakır'a taşınırdım. Başakşehir'e hayatta dönmezdim ama. Sadece iki aylığına tutabileceğim bir oda bulabilmek zor iştir diye düşünürken aslında bunun bir ekono-

www.arsivakurd.org

mi haline geldiğinden bihaberdim. Craigslist diye bir site, Erasmus programı ile İstanbul'a gelen değişim öğrencilerini hazır oda ile kazıklayarak kiranın büyük bir kısmını ödetme ekonomisi yarattığından tabi ki haberim yoktu, çünkü Van'a gelen yabancıları durmadan ben ve Sami misafir ediyorduk. Para almak mı?! Üstüne yok Çukurca'da Newroz, yok Hakkari dağları, yok Ahtamar'da ayin, olmadı ailelerle toplu mezarlar, politik turizm turları düzenliyorduk.

Van'daki imkanlarım oldukça genişti. Büyük bir eve sahip olunca misafir kabul etmek kolay oluyordu. Kimleri ağırlamadık ki? Meksikalı fotoğrafçı, Almanya'dan gelen seçim izleme delegeleri, Hindistan'a otostopla giden öğrenciler, Türkiye'yi turlayan eko-anarşistler, Gever komünlerini duyup gelmiş Macar kadın, toplu mezarda yakınları olan aileler, Kanadalı ressam, Amerikalı gazeteci, Özbek orgcu, Diyarbakırlı kamyoncu, Şemdinli'den engelliler öğretmeni, Yüksekova'dan mühendisler... İstanbul'a bir geldim, bir sürü arkadaşım var ama beni 2 hafta bile misafir edebilecek imkanları yok. Salonlar dahi birinin odası olmuş. Döşek atılacak yer bile yok. Sıkış tepiş yaşamlar, yoğun tempoda sürdürülen bir hayatlar kümesinin içinde, bir zamanlar var olduğum bu çevreye dahil olamıyorum bir türlü. Kasım ayının ortasında olduğumuz için hiç kimsenin ev arkadaşına ihtiyacı yok. Olsa bile, 2 aylığına kalacağım için ikna edebilme ihtimalim yok. Van'da araştırma yapmak için gelen arkadaşım Burcu bende 1 ay kalmıştı ama onun dahi evinde bir kişi misafir edebilecek bir alan yok. Bu kadar daraltılmış bir alanda süren yaşamlara, kalbinizde bana yer açın diyemedim. Ben de bir Erasmus öğrencisi gibi Craigslist sitesinden oda bakmaya başladım. Sonra gerek kalmadı, İsmigül uzun süredir görmemiş olduğum bir tanıdığımın iki aylık odasının boş olduğunu öğrendim. Aralık başı itibariyle taşındım. Artık Hisarüstü camiasında sürekli kalabileceğim bir alanım olmuştu. Mutluydum.

Sonunda mutluydum ama. Bu odayı bulana kadar geçirdiğim iki hafta boyunca psikolojik olarak tam bir enkaza dönmüştüm. Zira İstanbul'daki arkadaşlarıma dair saydığım kıstırılmış beni de sıkıştırmıştı ve 1 çanta 1 valiz ile 1.5 aydır geziyor olmak, dönememek ve de bir yere yerleşememek, üstüne ait olamamak gibi duygular, hem anlam evrenimi hem de alt kümesi olarak ruh dünyamı daraltıyordu. Derken, bu odayı bulup yerleşmek ve ilk doktora başvurumu resmen tamamlamış olmak iyi geldi. Yavaşça düzeliyordum, çünkü geri dönemeyeceğime dair hissiyat, gün sayan bir sürgün hayatına bırakmıştı kendi ki, gün saymak çok daha yeğlenebilir durum.

1 Aralık günü Rumeli Hisarüstünde tacizlerin artması nedeniyle, kadınlar ve LGBTT örgütleri bir eylem yaptılar. Oldukça güzeldi. Ardından tabi ki içmeye gittik. 7 senedir lisans okuyan Rus arkadaşım Alim'le ne zamandır içmiyorduk, onu gördüm aldım götürdüm geçen sene açılmış barlardan La Liberta'ya. Alim'e göre Hisarüstü'nde barlar açılmıştı, o yüzden millet zıvanadan çıkmıştı. Bunu diyen Alim'in tüm lisans hayatının büyük bir kısmını gene Hisarüstü'ndeki tek meyhane olan Bakar'da geçirmiş olması ayrı bir ironiydi. La Liberta da tam bir bar. Bir Diyarbakırlı ve bir Batmanlının ortak olarak Türkçesi 'Özgürlük', Kürtçesi 'Azadi' olan bir bar açması ve buna da utanmadan İspanyolca süsü vermesinden bahsetmeden geçemeyeceğim. Kurdevari alkol tüketimi Özgür Türkü Bar'dan La Liberta Bar'a doğru evrimi tamamlamış. Hayırlı olsun.

6 Aralık günü ise Starbucks'ı işgal etti Boğaziçi'ndeki öğrenciler. Bu süre zarfında okuldaki siyasal ve kültürel eylemlilik oldukça arttı. Sonra Tarih bölümü öğrencilerinden Şeyma Özcan tutuklandı. Bir dejavu yaşadım. Saçma sapan argümanlarla Devrimci Karargah davasına dair gerçekleşen tutuklamayı Boğaziçili öğrenciler protesto ettiler. Yüzüncü Yıl'da her an olabilecek bir gelişmeyi Boğaziçi'nde yaşamak çok yaygın bir şey değil, KCK davasının eli kolu uzun olsa da. Ama asıl çarpıcı olay, Tarih Bölüm Başkanı Nevra Necipoğlu'nun okuduğu basın açıklamasıyla Öğrencime Dokunma demeleridir. Haksızlığa karşı sesini çıkartmayan, ya da haksızlığın tarafı olan Yüzüncü Yıl 'Medresesi' hocalarını hiçbir zaman kanıksayamadım. Gelecekte de iş arkadaşlarım olmaya devam ettikleri sürece de bu mesleğin utanç abideleri olmaya devam edeceklerine dair şüphem yok. Zira Mayıs 2010'da sosyoloji öğrencileri kongresinden sonra tutuklanan Özcan Şimşek için bir tanesi bile çıkıp bir kelime etmedi. Özcan bu Kasım ayında sonunda serbest kaldı.

www.arsivakura.org

Uzun tutsaklığının hiçbir anını hak etmemiş onun gibi binlerce tutsağın olduğu bir ülkede yaşarken, böyle ufak haberler insanın içini ısıtıyor. Fakat Özcan gene üniversiteye devam edemeyecek. O da şaşırmış. Ne yapsın? Belki de adaletin kanaati gelecek altı ay boyunca tehdit oluşturabileceği bir üniversite olamayacağı için bu yönde olmuştur.

Van'da yaşananlardan dolayı kimseye çemkirme, küfretme ve ya daha serin bir tabirle eleştirme hakkımız var mı? Doğal afet Allah'tan gelmiştir diyenlere öncelikle karttır. Devletimiz her şeyi yapmıştır diyenlere de postal girsin. Başbakan ve hükümet oraya varmıştır diyenlere depremzedeyi coplayanlar dövsün. Vali pek metanetliydi, krizi de yönetti diyenlerin başına Vali'nin Edremit'te yaptığı kaçak villa düşsün. Eğer Van şu anda adeta bir Hollywood filmi kıyamet günü senaryosuna dönmüşse, bu kentin çarpık inşasında ve zorunlu göç ile şişen nüfusunu en vahşi piyasa koşullarında yaşamaya ve hiçbir şekilde ucuz yapı malzemesi sağlamadan, zemini en dayanıksız alanlara iskan etmeye yönlendiren neoliberal devletin suçudur. Bu Turgut'un, Bülent'in, Tayyip'in kazdığı mezardır. Ölünün arkasından konuşulmaz diyeceklere şunu hatırlatayım, şu anda altı yüzden fazla ölünün ve yarım milyon evsizin üzerine yazıyoruz. Asfalt ve çimentoyu kalkınma diye bize 10 senedir giydiren bu hükümet, zaten yazın başından beri sayısız ölümün politikasını yapmaktadır. Kürt isyancılarının ve Türkiye ordusunun askerlerinin teker teker ölümüne, Van halkının da topluca ölümüne neden olan, tamamen bu hükümetin sorumluluğudur. Ayrıca, depremden sonra da çekilen acıların ve artçı olduğunda çadırdan dahi kaçar hale gelen, çocukları zatürreeye yakalanmış, kardeşleri sobada zehirlenmiş, amcaoğulları yanarak ölmüş Vanlıların çektiği cefa da bu hükümetin ve onun göndermiş olduğu sömürge valisinin suçudur. Bu insanlar tüm Van'a karşı, Türkiye Devletinin ve ondan önceki gelen Meşrutiyet hükümetinin yaptığı gibi hiçbir adalet önünde hesap verilemeyecek ölçüde bir suç işlemişlerdir. Koskoca bir ili briket gibi saçma bir yapı malzemesine mahkum bırakan, hiçbir yapıyı denetlemeyen, hiçbir afet planına sahip olmayan bu mendebur ve gözü doymaz devlet ve onun Hüseyin Çelik ve Münir Karaloğlu gibi nezdinde yere yakın şahsiyetler tarafından temsili, utanmadan da bu halkın kendi özyönetimi ve örgütlenmesi ile bu trajedisini sağaltmasına stratejik olarak engel olmuştur. Mehmet Ali Birand'ın programında Belediye Başkanı Bekir Kaya'nın gözünün içine bakıp konuşmayacak kadar nefret ve kin dolu bir Vali, benim gözümde tüm Van halkından öcünü alan bir sömürge valisidir. Depremzedelere gaz sıkıp coplayan o sömürge polisleri ise, ciğerini ve namusunu iki paraya satmış, hiçbir alemde ruhuna huzur gelmeyecek mahluklardır.

İsyan ediyorum. Güya benim en yüksek mülki amirim olacak Valiye, onun yönettiği insanlara, muamelesine ve zor ile zulüm ile maneviyata kavuşmuş polislerine isyan ediyorum. Eğer onlar bu toplumun bir parçası olarak yaşayamaya devam edeceklerse, ben de sonuna kadar bu toplumda var olup onlara küfür edeceğim. Devlet taklidi yaparak yaşattıkları bu kurumların perişan halinden biz haberdardık, ama tüm memleketin görmesini sağladıkları için de, tüm evinden olanlar ve ölenlerle birlikte lanet ediyorum. Nefret ettiğin insanların yaşadığı topraklarda duracaksan sayın devlet yetkilileri, benim bir çift lafım var sizlere: Ya Kürtleri ve Kürdistan'daki tüm halklarını bütün çeşitliliği ile sev! Ya da bırak, biz kendi aramızda sevişelim.

www.arsivakurd.org

sol'un geleceği

murray bookchin
çeviren: ahmet sezer

Yirminci yüzyıl başlarında kadar, Sol olağanüstü bir düşünsel sofistikeliğe ve örgütsel olgunluğa erişmişti. O zamanlar solculuk denildiğinde, genellikle, değişen ölçülerde Karl Marx'ın çalışmalarından etkilenmiş sosyalistler anlaşılırdı. Orta Avrupa'da durum özellikle böyleydi, fakat sosyalizm Doğu Avrupa'da popülist fikirlerle ve Fransa, İspanya ile Latin Amerika'da sendikalizmle de iç içe geçmişti. Birleşik Devletler'de ise bu fikirlerin tümü birbirine karışmıştı, Eugene V. Debs'in Sosyalist Partisi'nde ve Dünya Endüstri İşçileri Sendikası'nda (IWW) olduğu üzere.

Birinci Dünya Savaşı arifesinde solcu fikirler ve hareketler o denli gelişmişti ki, kapitalizmin ve hatta bizzat sınıflı toplumun varlığına ciddi olarak meydan okuyan bir güce sahip göründüler. *Enternasyonal*'de geçen "işte bu nihai çatışmadır" sözü yeni bir somutluk ve doğrudanlık kazandı. Kapitalizm, dünyanın sömürülen sınıflarının, özellikle de endüstri proletaryasının ayaklanmasıyla karşılaşmış göründü. Aslında İkinci Enternasyonal'in kapsamı ve devrimci hareketlerin Batı'daki gelişimi göz önüne alındığında, kapitalizm emsalsiz bir uluslararası toplumsal ayaklanmayla karşı karşıya gibiydi. Birçok devrimci, politik olarak olgun ve iyi örgütlenmiş bir proletaryanın toplumsal yaşam ve gelişim üzerindeki bilinçli kontrolü en sonunda ele alacağına ve varlıklı bir azınlığın seçkinci çıkarları yerine çoğunluğun genel çıkarlarını sağlayacağına ikna olmuştu.

O zamanki adıyla "Büyük Savaş" gerçekte sosyalist devrimlerin ortasında sona erdi. Rusya, görünüşte devrimci Marksist ilkelere uygun bir "proleter diktatörlük" kurdu. Bavyera, Macaristan ve başka yerlerde kısa süreli ayaklanmalar olurken Avrupa'nın en büyük ve ideolojik olarak en gelişmiş proletaryasına sahip olan Almanya, Marksistlerin etkisi altında üç yıl süren bir siyasal karışıklıktan geçti. Hiçbiri kararlı bir devrimci noktaya ulaşamasa da İtalya ve İspanya'da savaşın bitiminde büyük grev hareketleri ve ayaklanma noktasına gelen olaylar oldu. Fransa bile, Batı Cephesi'ndeki bütün alaylar 1917'de kırmızı bayraklarını çıkardıklarında ve Paris'e yönelmeye çalıştıklarında, devrimle sendeler gibi göründü. 1930'lu yıllara kadar tekrarlanan bu türden ayaklanmalar, Lenin'in "can çekişen" kapitalizmin, sonunda, yakın bir gelecekte ancak sosyalist veya komünist bir toplumun kurulmasıyla sonuçlanabilecek bir savaş ve devrim dönemine girdiğine ilişkin görüşünü destekliyor gibiydi.

klâsikçilikten çöküşe

Dahası, bu döneme kadar, önemli entelektüel öncüler – Diderot ve Rousseau'dan, Hegel ve Marx'a kadar çeşitli özgürlükçü isyancılar – seküler ve radikal ideolojileri tarihsel gelişmeye *rasyonel* bir anlam kazandıran mantıksal bütünlük oluşturacakları bir noktaya ulaştırmışlar, böylece entelektüel ve toplumsal özgürlük umutlarını insanlığın maddi ihtiyaçlarının koşulsuz kabulü ile birleştiren bir çerçeve sağlamışlardı. Öyle görünüyordu ki, tarihte ilk defa, ilahi veya başka arkaik insan-dışı müdahalelere müracaat etmeden, insanlık *kendi* gelişmiş entelektüelliğini, bilgi ve meziyetlerini,

www.arsivakurd.org

emsalsiz olan yenilik yapma kapasitesini, insanların özgürlük ve yaratıcılığını gerçekleştirebilecekleri bütün koşulları sağlayacak yeni bir dünyanın yaratılması için kullanabilecekti. Her şeyden önce insanî olan bu amaçlar, Marx'ın Aydınlanma'dan esinlendiği fikirlerin yanı sıra kendi geliştirdiği yeni fikirlerin oluşturduğu büyük teorik sentezde somutlaşmıştı. Bu amaçlar, *pratikte* kapitalist toplumun çelişkileri sonucu devrime ve bütün insanlık için rasyonel bir toplumun kurulmasına kaçınılmaz olarak sürüklenen ezilenlerin kendileri tarafından başlatılabilirdi.

Bu noktada, kullandığım birçok kelimenin – "kaçınılmaz olarak", "can çekişmekte", "çürüyen" ve "genel çıkarlar" gibi – yirminci yüzyıl başlarındaki solcu teorisyenlerin ve hareketlerin literatüründen alındığını açıklamam gerekir. Yine de bu literatürün ve yazarlarının sınırları ne olursa olsun – binyıl dönümünde, biz şimdi buna geri dönüp bakma ayrıcalığına sahibiz – bu kapsamlı dil yalnızca bir sloganlaştırmanın ürünü değildi: Büyük Savaş arifesinde bütünleşmiş ve tutarlı olan bir solcu bakış ve kültürden ortaya çıkıyordu. Bu bakış ve kültür, 1789-1794 Fransız Devrimi sonrası kuşaklarca sürekli genişletilen ve bizim uygun bir şekilde evrensel fikirlerin *klasik* manzumesi olarak adlandırabileceğimiz şeyi oluşturdular. Geçen yıllar içinde, bu fikirler manzumesi, insanın özgürleşmesi ve toplumun yeniden kurulması amacıyla milyonlarca insanın enternasyonal hareketlere katılımdaki deneyim ve başarıları ile muntazam olarak genişletildi.

Çok açık biçimde, Aydınlanma'nın hedefleri ve başarılı sosyalist devrim vaatleriyle birlikte Lenin'in teşhisleri yirminci yüzyılda gerçekleşmeyecekti. Aslında, yirminci yüzyıl ortasından itibaren vuku bulan şey çok farklı bir gelişmeydi: devrimci fikirleri ve hareketleri ilgilendirecek boyuttaki bir kültürel ve teorik *çöküş* dönemi – bir parçalanma dönemi, gerçekte, neredeyse Aydınlanma'nın üretmiş olduğu bütün felsefi, kültürel, etik ve toplumsal standartları süpüren bir parçalanma dönemi – ortaya çıktı. 1960 ve 1970'lerde radikal bir bakışa sahip olduğunu iddia eden birçok genç insan açısından solcu teori kapsam ve içerik olarak izleyici bir estetik seviyeye doğru büzüşürken – genellikle tereddütlü eleştirmen Walter Benjamin, postmodernist Jacques Derrida veya kabız yapısalcı Louis Althusser gibi insanların dağınık çalışmalarına odaklanan bir teori – toplumsal teori 1930'lar sosyalizminin canlı tartışma forumlarından çağdaş üniversitelerin tecrit edilmiş seminer salonlarına doğru geriye çekildi.

Şimdi, yirminci yüzyılın sonuna gelindiği bir zamanda şu soruyu sormakta bir maruzata sahibiz: Neden insanın özgürleşmesi başarısızlıkla sonuçlandı? Özellikle de neden proletarya beklenilen devrimi gerçekleştirmekte başarısız oldu? Hakikaten neden bir zamanların radikal Sosyal Demokratları, daha işin en başında, Almanya gibi merkezi yerlerde çoğunluk oyunu bile kazanmakta başarısız oldular? Neden, 1933'te, Hitler'e bu denli uysalca teslim oldular? (Alman Komünistleri, tabii ki, 1923 sonrasında kolaylıkla bertaraf edildiler, eğer o yıl toplumsal kargaşa korkusuyla orta sınıfları tehdit etmek için demagojik propaganda amaçlı suni hedefler olmaları dışında ciddiye alındıklarını farz ediyorsak).

Dahası, kapitalizm nasıl 1930'lar boyunca umutsuzca içine batmış göründüğü "kronik ekonomik krizden" kendini kurtarmayı başarabildi? Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında, neden teknikte o denli göz kamaştırıcı ilerlemeler kaydetti, öyle ki burjuva toplumu şimdi sonuçlarını öngörmenin zor olduğu bir *sürekli* "Endüstri Devrimi"nden geçmektedir? Son olarak, 1930'ların kapsamlı ekonomik ve toplumsal krizlerini takip eden İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, kapitalizm nasıl geçmişte olduğundan daha *kararlı* ve *toplumsal olarak daha yerleşik* bir düzen olarak ortaya çıkabildi?

Devrimci Marksistlerin tahmine dayalı hesaplarında öylesine önemli yeri olan bu sonuçların hiçbiri esasen ve tarihsel anlamda yeterince açıklanmadı, bilhassa da Marx'ın tarihsel "aşamalar teorisinde" kapitalizme atfettiği *ilerici* rolün durumu açıklanmadı[1]. Onun yerine, Marksistler yıllarca polemik enerjilerini birbirlerine ve diğer emek hareketlerine "ihanet" yaftaları yapıştır-

1 İster Rusya'da ister Almanya'da olsun, "burjuva demokrasisinin (bu, kapitalizmdir) toplumun sosyalizme giden yolda önkoşul niteliğinde bir aşama olduğu konusundaki inanç Sosyal Demokratların 1917-1919 yılları arasındaki işçilerin proleter bir devrim yapmalarına öncülük etmekte tereddüt göstermelerini haklı çıkarmaya yardımcı oldu. Marx'ın aşamalar teorisi gerçekte yalnızca tarihsel gelişime bir yorum yapma girişimi değildi, 1917-21 Alman ve Rus Devrimleri'nden 1936-37 İspanyol Devrimi'ne kadar Marksist politikalarda yaşamsal bir rol oynadı

www.arsivakurd.org

mayla harcadı – en başta Marksizm'in neden ihanete bu kadar açık olduğu sorusunu sormadan. Daha yakın zamanlarda, Marksistler bir zamanlar hor gördükleri Fouriercilik gibi (tek bir örnek verilecekse, Marcuse) ütopik ideolojilere veya sendikalizm, anarşizm, ekoloji, feminizm ve toplulukçuluk [communitarianism] gibi yabancı ideolojilere ait olan fikir parçalarını kendilerine mal etmeye çalıştılar; değişen bir burjuva realitesine ilişkin kendi sınırlı görüşlerini yenilemek için bunların birinden veya diğerinden alınan, birbiriyle uyuşmayan ideolojik prensipleri, bugün genellikle Marksizm denen şeyin esasen birbirine yabancı ideolojilerle döşenmiş bir zemine yapıştırılan bir fragmanlar pastişi olması noktasına kadar kendilerine mal etmeye çalıştılar.

Kısaca sorarsak, devrimci düşünce ve pratikteki tutarlılığı ve birliği ile bilinen klasik çağ, özellikle özgürlük, kendini ifade etme ve yaratıcılık ile kaotik nihilizmi – pazaryerinin kendi kaotikliğinden farklı olmayacak biçimde – birbirine eşitleyen bir postmodernizm adına tutarsızlığın alkışlandığı, tam bir çöküş halindeki bir çağa yol açarak nasıl sona erdi?

can çekişen kapitalizm mi, olgun kapitalizm mi?

Bu sorulara yanıt verebiliriz, çünkü şimdi biz yarım yüzyıl geriye dönüp bakabiliyoruz. Geçmiş elli yılın bizlere gösterdiği şey, 1917 ile 1939 arası ortaya çıkan benzersiz ayaklanma döneminin, Lenin'in zannettiği gibi, kapitalizmin can çekişmesinin bir kanıtı olmadığıdır. Bu dönem daha ziyade bir *toplumsal geçiş* dönemiydi. Bu on yıllar süresince dünya koşulların yarattığı gerilimlerle o denli parçalanmıştı ki, Lenin'in kapitalizme ölüm döşeğindeki bir toplumsal düzen olarak bakışı hakikat tarafından doğrulanmış görünüyordu.

Bu klasik teşhislerin ve onları destekleyen teorik manzumenin dikkate almadığı şey ise, Büyük Savaş patlamadan önce ve hatta savaşlar-arası dönemde kapitalizmin karşısına çıkan farklı alternatif gelişmelerdi –yirminci yüzyıl başındaki sahnenin gürültüsü altında yatan alternatifler. Klasik Sol kapitalizmin kendini kararlı kılmak için takip edebileceği– en sonunda da takip ettiği– diğer olası toplumsal yörüngeleri dikkate almadı. Başarısızlığı yalnızca bu yeni toplumsal yörüngeleri anlayamamak değildi, büyük ölçüde işçi-yönelimli analizinin ötesine geçen yeni sorunların ortaya çıkışını, cesaretsiz biçimde olsa da, öngörme konusunda da başarısız oldu.

Bir kere savaş öncesi ve savaş zamanı sosyalizminin formüle ettiği klasik devrimci teşhisleri bu denli çelişkili kılan şey, çoğu klasik solcunun devrim umutlarını bağlamış oldukları "can çekişme" döneminin, bırakın "ölüm döşeğindeki" bir kapitalizmi hâlâ "olgun" bir kapitalizm dönemi dahi olmamasıdır. Büyük Savaş öncesi dönem, hâlâ, seri üretimin, cumhuriyetçi yönetim sistemlerinin ve "burjuva-demokratik" olarak adlandırılan özgürlüklerin, kapitalizm öncesi zanaat ve ticaretten, kral aileleri ve maiyetlerince yönetilen devlet yapıları ile Alman Junkerler'i, İngiliz aristokratları ve Latin Grandee'leri gibi soylu toprak sahiplerinin devasa, teknik olarak geri kalmış köylü nüfusuyla bir arada var olan ekonomilerin oluşturduğu bir krizalitten *ortaya çıkmakta oldukları* bir dönemdi. Burjuva unsurların İspanya'daki gibi en büyük gayrimenkule sahip oldukları yerlerde bile, bunların tarımsal yönetimi, kapitalizm öncesi bir çağa ait parazit tarımsal elitleri karakterize eden, çekinik ekonomik alışkanlıklarından kaynaklanan bir uyuşukluk içinde götürülüyordu. Kapitalizm Birleşik Devletler, Büyük Britanya, Almanya, daha muğlak biçimde Fransa ve yalnızca marjinal biçimde diğer Avrupa ülkelerinin baskın *ekonomisi*yken, *kültürel* ve hatta *yapısal olarak*, hâlâ, genellikle burjuva olmaktan ziyade feodal olan kan bağı temeline dayalı ve kaybolmakta olan bir çağın ayırt edici özellikleri olan rantiye ve militarist değerlerle yüklü elit tabakaların emrine tabiydi.

Aslında, yirminci yüzyıl başında büyük ulus-devletlerin gelişmesinde merkezi hale gelen modern endüstri bile hâlâ bir zanaatçı-köylü dünyasına demir atmıştı. Toprak ve genellikle ailelerin yönetimindeki küçük atölyelerin sahipliği, İngiltere ve Almanya'da olduğu gibi, statü merkezli bir dünyada toplumsal statünün geleneksel özelliklerini oluşturuyordu. 1900'lerin başlarında kadınların gerçek statülerinin ne kadar düşük olduğunu; mülksüz ve genellikle sadakayla yaşayan işçilerin statülerinin ne denli alçaltıldığını; zengin ka-

www.arsivakurd.org

pitalistlerin bile soylu ailelerle evlenmek için ne denli hevesli olduğunu; kalıtımla geçen ayrıcalıkların ve hükümdarların otoritesini kabul eden bir dünyada temel insan haklarının ne denli zayıf olduğunu ve endüstriyel disiplinle çalışan proletaryanın (daha doğal yaşam döngülerine sahip olan bir köy yaşamından genellikle bir veya iki kuşak önce koparılmışlardı) reformist sendikaları örgütleme çabalarının bile ne kadar güç koşullarda verildiğini hatırlamak bugün çok zordur.

Akıl almaz bir olay olan Büyük Savaş "tarihsel bir zorunluluk" değildi; ekonomik emperyalizm kadar, eğer fazlası değilse, hanedanlık hırslarının, askeri kalın kafalılığın ve kendilerinden gurur duyan hükümdarlara verilen dehşetengiz yetkilerin de bir sonucuydu. Karmaşa içindeki bir Avrupa, Kayser II. Wilhelm'in çocuksu pozlarına ve Alman ulusal heybetinin baş döndüren imgesine, ülkenin Alsace-Lorraine bölgesinin 1871'de Wilhelmine Reich'a kaybının ardından Fransız *rövanşçılığının* kör ruhuna ve sınıf enternasyonalizmleri genellikle gerçek olmaktan daha ziyade retorikte kalan kitlelerin naif milliyetçiliklerine sarılmıştı. Bu faktörler hep birlikte, uygar bir insanın bırakın dört kanlı yıla birkaç aya bile tahammül edemeyeceği korkunç bir siper savaşına neden oldular. Alman kapitalizminin simgesel ifadesi olan Alman Mark'ı, geçtiğimiz yüzyılda ne Wilhelm'in ne de Hitler'in süngüleriyle gerçekleştirmeyi umut edemeyecekleri ekonomik harikalar gerçekleştirmeyi başardı –bunlar nihayet savaş sonrası dönemde ortaya çıkan ve çok daha farklı olan alternatiflerdi!

Yine de, ironik olarak, 1917-18 devrimlerinin sebebi Büyük Savaş'ın cepheleri değildi. Cephedeki korkutucu silahların, makineli tüfeklerin, tankların ve zehirli gazların asla başarmaya muvaffak olmadığını gerideki açlık gerçekleştirdi: ekmek ve barış gibi sorunlar üzerinden (tam da bu sırayla) yapılan bir devrim. Üç yıl sürekli kan akıtılmasından, hasardan ve her günkü inanılmaz korkulardan sonra, yakıcı devrim kokuları taşıyan Ocak 1918 Alman grevlerinin fiilen yatışmasını ve Alman işçilerin, General Lunderdorf'un aynı yılın bahar ve yaz aylarındaki saldırıları sonucu Batı'daki Fransız ve İngiliz taburlarından Reich'ın "büyük onuru" için önemli kazançlar elde ettiğinde, sabır içinde sessizce kaldıklarını düşünmek nefes kesicidir. Bakunin'in kutlamaya alışık olduğu halkın "devrimci içgüdüleri" işte bu kadardı. Büyük Savaş'ın yarattığı dehşete rağmen kitlelerin fiziksel olarak tamamen tahammül edilemez olana dek savaşmaya devam etmeleri hakkında ciltler doldurulabilir. Bu, uyumun, geleneğim ve gündelik hayat alışkanlıklarının gücüydü.

geçiş dönemi

Rus Devrimi'ne karşın, Büyük Savaş dünya kapitalizmi bir yana Avrupa kapitalizmi dahi alaşağı olmadan sonlandı. Savaş gerçekte klasik sosyalizm geleneğinin çok sınırlı olduğunu ve birçok açıdan tamir edilme ihtiyacı olduğunu ortaya çıkardı. Anlaşılır biçimde, Lenin ve Troçki tarihsel gelişimi hızlandırmaya ve kendi yaşam süreleri içinde sosyalizm ihtimalini yaratmaya çalıştılar. Bu durum, Luxemburg ve özellikle de kendi takipçilerinden çok daha fazla Marksizmin eleştirmeni olan Marx için daha az geçerliydi. Aslında Marx, feodalizmin ölüp kapitalizmin ortaya çıkmasının yüzyıllar aldığı konusunda uyarıda bulunmak için çok uğraşmıştı. Bu nedenle, Marksistlerin burjuvazinin bir yıl, on yıl hatta bir kuşak süresince alaşağı edilmesini pek fazla beklememeleri gerekirdi. Kapitalizmin "can çekiştiği", "çürüdüğü", "bozulduğu" veya parçalandığı ve proletaryanın "güçlenerek" , "daha fazla sınıf bilincine sahip olarak" veya "organize" olarak büyüdüğü inancındaki Troçki, Lenin'den çok daha iyimserdi. Fakat onun beklentilerini ve teşhisleri kurcalamak bugün için pek önemli değildir.

Buna karşın Büyük Savaş –patlak vermesine o denli katkıda bulunan feodal kalıntıları tamamen silip süpürmeksizin – Batı dünyasını kültürel, moral ve politik açıdan sersemletti. Kuşkusuz bir çağ sona eriyordu, fakat yakında vuku bulacak bu unutuşla yüzleşecek olan kapitalizm değildi. Ortadan kaybolan, geleneksel ve zamanın aşındırdığı statüler ile feodal bir geçmişe ait sınıf sistemiydi, fakat bu durum kapitalizmin gelişmiş herhangi bir biçimi bunların yerini almadan gerçekleşti. Büyük Bunalım ile beraber İngiliz toprak lordluğu zor hatta harap edici bir döneme girdi, fakat 1930'lar boyunca tümüyle ortadan kalkmadı. Prusya Junkerle-

www.arsivakurdi.org

ri 1930'ların başında hâlâ Alman ordusuna kumanda ediyordu ve Hindenburg'un Alman devletinin cumhurbaşkanı olarak seçilmesinin yardımıyla Hitler döneminin başlarında yerleşik seçkinler olarak ayrıcalıklarının birçoğuna hâlâ sahipti. Fakat bir zamanların bu mağrur tabakası en sonunda Hitler'in *Gleichshaltung*'unun meydan okumasıyla karşılaştı, bu sonu Prusya subay kastının rütbe tenzilatına giden bir toplumsal tasviye süreciydi. Sonunda Junkerleri Batı'da sosyo-ekonomik bir güç olarak ortadan kaldıran onların Doğu'daki mülklerine el koyan Anglo-Amerikan ve Rus orduları oldu. 1930'ların ortalarında, Fransa, Katolik gericiler ve zengin, soylu liderlerin önderliğindeki bir aristokratik Gallicilik peşindeki Croix de Feu'nun genç faşistlerine karşı bir orta sınıf cumhuriyeti olarak son muharebelerini yapıyordu.

Bu nedenle, savaş-arası yıllar, hâlihazırda dağılmış fakat defnedilmemiş çöküş halindeki yarı-feodal bir dünya ile müthiş *ekonomik* gücüne karşın hâlâ toplumun bütün gözeneklerine sızmamış ve yüzyılın temel değerlerini tanımlamamış yükselmekte olan bir burjuva dünya arasındaki fırtınalı bir *geçiş* dönemiydi. Büyük Bunalım, gerçekte, ayaküstü söylenegelen "para her şey değildir" lafının ancak paranın dolaşıma girmediği zamanlarda doğru olduğunu gösterdi. Aslında, Bunalım, dünyayı, özellikle de Birleşik Devletler'in büyük kısmını 1870'ler ve 1880'lerin heyecanlı popülist çağını andıran bir düzensizliğin içine fırlattı, böylece sendikacılık, şiddetli grevler, büyük gösteriler ve "Kızıl" ajitasyonun ateşi 1930'larda Amerika ve Avrupa kıtalarını silip süpürdü.

Toplumsal olarak hiperaktif, fakat eski ile yeni arasındaki toplumsal gerilimlerin belirsiz kıldığı bu dönemde, baskı altındaki kitlelerin yanı sıra yönetici sınıfların da birbirine ölümcül bir antipati duyduğu bu zamanda, tarih, devrimci ayaklanmalara kapıyı aralamadı. Gerilim dolu bir dünyanın belirsizlikleri arasında Marx'ın hayalinin –demokratik işçilerin yönetim sistemi– gerçekleştirilmesi mümkün göründü. Savaş-arası dönemde var olan gerilimlerin bir sonucu olarak, kapitalizm ekonomik olarak çökmüş ve demokratik, muhtemelen özgürlükçü sosyalist bir topluma doğru giden dünya çapındaki bir hareket gerçekleştirilebilir göründü. Fakat böyle bir toplumu yaratmak için yetenekli bir liderliğe ve keskin bir amaç duygusuna sahip çok bilinçli bir harekete ihtiyaç vardı.

Trajik biçimde, böylesi bir hareket ortaya çıkmadı. Frederich Ebert ve Philip Scheidemann gibi çoğunlukla pragmatik olan bürokratlar ve Karl Kautsky ve Rudolf Hilferding gibi ayaküstü teorisyenler, Sosyalist Enternasyonal'in altı boşalmış çatısını devraldılar ve Alman faşizminin yükselişine kadar bu fikri seslendirdiler. Çok kısa süre sonra Stalin Avrupa'daki her muhtemel devrimci duruma müdahale ederek onu Rusya'nın – ve kendisinin – çıkarlarına hizmet etmesi için zehirledi. Bu tiranın kesinlikle hiçbir katkıda bulunmadığı ve iktidara geldiğinde kötülediği Bolşevik devriminin prestiji, klasik Sol'un kendi özgün hareketlerini yaratmasına ve vizyonunu kapitalizmin kendisindeki değişimleri yansıtan, yükselen toplumsal konularla uyumlu olmasına izin verecek kadar henüz lekelenmemişti.

Bugün kabul etmemiz gereken, kapitalizmin 1914 ve 1945 arasında seri üretim ve yeni endüstrilerle temellerini *sağlamlaştırdığı*, Lenin ve Troçki'nin söylediğinin aksine kendi mezarını *kazmadığıdır*. 1917'de kendi statüsünü hâlâ hakim bir dünya ekonomisi *ve* toplumu olarak sunuyordu, geride kalmamıştı. Ve hâlâ dünyayı –şehir kadar kırsal dünyayı da– endüstrileştirdiğini görmemek düpedüz körlüktür, "küreselleşme"nin temel anlamı budur. Dahası, hâlâ insanları milliyetçilik, din ve etnik köken temelinde bölen partikülleşmeciliği aşındırmaktadır. Dünyada bugün patlayan "köktendinciliklerin" ve "kimlik politikalarının" çoğu, esasında derinden derine dinsel, milliyetçi ve etnik geleneği yavaşça aşındıran iş-yönelimli ve artan ölçüde aynılaştırıcı kapitalist uygarlığın saldırgan sekülerliğine ve evrenselciliğine karşı olan tepkilerdir. Meta hâlâ kapitalizm öncesi kültürlerde, iyi olsun kötü olsun, Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'nun ilk bölümünde tanımlamış oldukları gibi, toplumsal erozyonun mucizelerini gerçekleştirmeye devam ediyor. Makul düşünüşün ve aklın insan ilişkilerini yönetmediği yerde, kuşkusuz, iyi olan neredeyse her zaman kötü olan tarafından kirletilir ve herhangi bir ciddi devrimci düşünürün görevi, toplumsal gelişmede rasyonel eğilimleri ortaya çıkaran umudun içerisinde bu ikisini ayırt etmektir.

www.arsivakurd.org

Aynı zamanda, kapitalizm yalnızca eski toplumları aynılaştırıp onları şehirleşmiş, meta-yönelimli kendi imgesi içinde yeniden oluşturmakla kalmayıp bunun aynısını, doğal dünyanın güçlerini "idare etme" adına gezegene ve biyosfere de yapmaktadır. Bu, tam olarak Marx ve Engels'in alkışlayarak kapitalist üretim biçimine atfettikleri "tarihsel olarak ilerici" roldür. Bu aynılaştırma sürecinin nasıl "ilerici olduğu", gerçekte, görülmesi gereken bir harabedir. Bugün için, bu durum bizi Marksizm ve anarşizmin (bunları devrimci geleneğin iki temel kanadı olarak belirtebiliriz) yirminci yüzyıldaki geçişin niteliğini ele alırken yaptıkları hataları gözden geçirmemizi gerektirmektedir.

devrimci geleneğin değerlendirilmesi

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Marx'ın tarih, sınıf savaşımı, kapitalist gelişme ve politik etkinlik hakkındaki şemasının en zayıf noktaları eleştirel biçimde gözden geçirildi[2]. Kapitalizm *homo sapiens*'i *homo consumerans*'a dönüştürüyor olsa ve insan kitlelerinin gerçekliği büyük bir pazar olarak algılama eğilimlerini beslese dahi, *bir bütün olarak* bakıldığında tarih, Marksist yasaların aksine, Marx'ın temel çalışmalarında göstermeye çalıştığı gibi ekonomik faktörlere indirgenemez. Marx'ın temel görüşleri, öğrencilerine toplumsal gelişmenin *zorunlu* veya ön şartlarıyla ilgili sâikleri sağlasa dahi –herkesin kabul ettiği gibi maddi veya ekonomik olan saikler – toplumsal değişim için *etkin* olan sâiklerin –kültür, politika, ahlâk, hukuki pratikler ve benzerlerinin (Marks'ın "üstyapı"olarak ifade ettiği) devasa öneminin açıklamasında başarısız kaldı.

Aslında, tarımsal ve zanaatkâr ekonomilerde değişen ölçülerde daima var olan kapitalizmin gelişiminin binlerce yıl engellenmesinin ardından, neden on dokuzuncu yüzyılda, yalnızca tek bir ülkede (İngiltere'de) hâkim bir ekonomi haline gelebildiğini "üstyapısal" (özellikle ahlâki, dini ve politik olan) faktörler dışında ne açıklayabilirdi? Veya devrimler neden yalnızca *tam* toplumsal çöküş koşulları altında ortaya çıkarlar ki bu da muazzam şekilde etkili "üstyapısal" inanç sistemlerinin (kendi zamanlarında genellikle ezeli ve ebedi gerçeklikler olarak algılanırlar) parçalanmasından sonra olmaktadır? Marx inanç sistemlerinin kapitalizm öncesi toplumlarda burjuva güçlerine üstün geldiği noktalarından bihaber değildi, özellikle Grundrisse'deki tarımsal değerlerin şehir değerlerine üstünlüğü tartışmalarında görülebileceği gibi. Marksistler, çok önemli bir konu olarak, kapitalizmin gelişmesinin değişik aşamalarındaki statüsüyle ilgili anlaşmazlıklarla delik deşik oldular, özellikle de burjuvazinin kendi tarihinin en fırtınalı dönemlerinden biriyle karşılaştığı yirminci yüzyıl başlarında –tam olarak kapitalizmin feodalizmin tuzaklarını tamamen atlatamayıp, tabiri caizse, "tamamen kendisi olamaması" *nedeniyle* yapılan tartışmalarda.

Örneğin, seri üretim, otomobil gibi yeni radikal ulaşım biçimlerinin, elektrik ve elektronik makinelerde ve mallardaki ilerlemelerin ve yeni kimyasal icatların Büyük Savaş'ın hemen ardından ortaya çıktığı bir zamanda, Marksistlerin çoğu kapitalizmin gerilediği konusunda nasıl ısrarlı olabildiler? Her şeyden önce, "bütün üretici güçler [teknoloji] kendi gelişimlerinin bütün alanlarını tüketmeden hiçbir toplumsal düzen ortadan kalkmamıştır", diye Marx yazmamış mıydı[3]: 1914-18 ve 1939-45 arasındaki kapitalizm için bu koşul sağlanmış mıydı? Aslında bu gelecekteki kapitalist üretim biçimi için *hiç* söylenebilecek mi?

Bu soruları sorarak kapitalizmin asla kendini alaşağı edecek veya değiştirecek sorunlar üretmediğini söylemeye çalışmıyorum. Benim amacım, daha ziyade, insanlığın büyük bir kısmının kapitalizme karşı dönmesini tamamen sağlayabilecek sorunların, dar anlamıyla ekonomik veya katı bir sınıf sorunundan kaynaklanmak zorunda olmadığını söylemeye çalışıyorum.

Marx'ın toplumsal gelişime ve onun geleceğine yönelik üretime dayalı yorumu tartışılabilir olsa da çok zorlama ve yüzeysel kalmakta, hatta diyalektik düşünce,

2 Burada Marksizme karşı politik muhalifleri tarafından yöneltilen eleştirilere – Marx'ın teorik faaliyetlerinin başlangıcından ve değişen ölçülerde onun fikirlerine dayalı sosyalist hareketlerin ortaya çıkışı ile yapılan eleştirilere –göndermede bulunmuyorum. Ne de Marksist harekete 1890'larda içerden eleştiriler yönelten Eduard Berstein gibi eleştirmenlerle ilgiliyim. Frankfurt Okulu ile ortaya çıkan, Karl Korsch gibi Marx'ın felsefi ve tarihsel düşüncelerinin birçok yapıtaşına ciddi meydan okumalar yönelten çeşitli yazarların eleştirilerine göndermede bulunuyorum.

3 Karl Marx, "Preface to a Contribution of the Critique of Political Economy," Selected Works (Moscow: Progress Publishers, 1969) içinde, Vol. 1, s. 504.

www.arsivakura.org

yani politik ve toplumsal ideoloji, ahlâk ve etik, hukuk, hukuki standartlar ve benzerleri tarafından büyük oranda değiştirilmediği sürece tarihin çarpıtılmış bir açıklaması olmaktadır. Marksizm hâlâ yaşamın bu farklı veçhelerinin kendi diyalektikleri olduğunu, aslında, yalnızca "tarihin materyalist yorumu" olarak adlandırılan üretime dayalı bir diyalektiğin basit bir sonucu olmayıp kendi iç güçlerini açığa çıkarabileceklerini açıkça kabul etmek zorundadır. Dahası, etik veya dinsel bir diyalektiğin, üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin diyalektiğini büyük ölçüde etkileyebileceği, yine, vurgulanmak zorundadır. Örneğin, Hristiyan teolojisinin bireysel değere artan biçimde saygıya ve en sonunda radikal toplumsal özgürlük düşüncelerine mantıksal olarak izin verdiği gerçeğini ihmal etmek mümkün müdür?–bu, sonrasında, insanların birbirleriyle ve maddi dünyayla olan etkileşimlerini değiştirerek toplumsal gelişmeyi derinden etkilemiş olan bir diyalektikti.

Fransız Devrimi'ne gelene kadar, mülkiyet hakkında yüzyıllar boyu değişmeden kalan düşünceler, örneğin toprak sahipliğine eşlik eden büyük itibar, artarak kapitalistleşen bir pazarın büyümesi gibi görünüşte nesnel olan toplumsal güçlere müdahale etmekte ve onları değiştirmekteydi. Sonuç olarak, bir parça mülkiyeti ve zanaat odaklı köyüyle birlikte Devrim'in hemen ardından ortaya çıkmaya başlayan, bağımsız ve genellikle kendine yeterli köylünün yüceltilen imgesi, kentlerde seri üretilen mallara karşı iç pazarın büyük kısmını kapatarak, aslında, Fransa'nın kapitalist ekonomik gelişimini on dokuzuncu yüzyıla gelene kadar engelledi. Fransız Devrimi'ni içerde kapitalist gelişmeyi besleyen bir "burjuva" devrimi olarak gören imgenin, uzun vadede endüstri burjuvazisinin yükselişi için birçok önkoşulu yaratmış bile olsa, gerçek olmaktan ziyade hayali olduğu tartışılabilir.

Kısaca, tarihin diyalektiğinden ezici biçimde üretime dayalı hatlar boyunca sonuçlar çıkarmakla, özellikle Lenin ve Troçki gibi birçok önemli takipçisinin yanı sıra Marx da, burjuvazinin en sonunda sosyalizm için gerekli bütün ekonomik önkoşulları hazırladığını ve bu nedenle sosyalizm tarafından yerinden edilmeye hazır olduğunu varsayarak kapitalizmin hastalıklı olduğu hakkında kendini kolaylıkla kandırdı. İhmal ettiği şey ise, neredeyse tamamen kapitalizmin üzerine yıktığı sorunların, çelişkilerin ve karşıtlıkların birçoğunun, aslında, toplumun parçalamadığı kalıcı feodal bağların ürünü olduğuydu; dahası, görünüşte "üstyapısal" olan kurumların ve kapitalizm öncesi toplumları karakterize eden değerlerin hâlâ doğmakta olan sözüm ona baskın kapitalist toplumun tanımlanmasında büyük bir rol oynadığıydı. Bu noktada, özgür bir toplumun oluşumunda çok önemli olan moral ilerleme –Marksistlerin "özel yaşam" alanı içinde kalan konular olarak çoğunlukla görmezden geldikleri ilerlemeler – çağrısında bulunurken proletaryanın ekonomik ilerlemesine bu denli çok çağrıda bulunmayan anarşistler haklıydılar.

Marx ve Marksizm, ayrıca, ezici biçimde işçi sınıfına odaklanarak–endüstri işçileri sayısal olarak açıkça azalırken beyaz yakalı ücretliler gibi küçük burjuva oldukları aşikâr olan öğelerin muhtemelen proletarya statüsüne çıktığını varsayarak onların toplumsal ağırlıklarını arttırarak bile– bizi yanılttılar. Marksizmin altın çağında neredeyse mistik bir sınıf statüsü olarak görülen otantik proletarya da bir sistem olarak kapitalizmle çatışmasında, düşünüldüğü gibi, benzeri olmayan hegemonik bir tarihsel özne olarak davranmadı. Dünyanın ileri endüstri ülkelerinde, hiçbir şeyin kendisine *ekonomik bir sınıf* olarak başvurulan işçi sınıfının kendi verili yaşam biçiminin –fabrika ve dağıtımın (değişimin) burjuva biçimleri– dolaysız koşullarının ötesini görebileceği mitinden daha fazla yanlış yönlendirici olmadığı tecrübeyle görüldü.[4] Daha yüksek maaş, daha az çalışma günü, daha uzun tatil ve iyileştirilmiş çalışma koşulları olarak tasarlanan reformist programları müthiş olaylar onları devrimsel eylemlere sürükleyene kadar – bunun da proleter-olmayan tabakalarla birlikte olduğunu ilave etmek gerekir – değişmez biçimde kabul ettiler. Bahse değer olan, gerçekte hiçbir klasik sosyalist hareketin işçileri ebeveynler, kent sakinleri, kardeşler, kendileri ile evlatları için iyi bir çevrede iyi bir yaşam sürmeye çalışan bireyler gibi *insanlar* olarak görmediğidir.

4 Bunların hepsi Georg Lukács'ı liderlerinin çoğunluğu genelde küçük burjuva olsa da bir sınıf olarak proleteryayı mistik olarak temsil eden "proleterya partisi"ne bu hegemonik rolü vermeye ikna etti.

www.arsivakurma.org

Çoğu geleneksel Marksist teorisyenin görüşünün aksine, işçiler her şeyden önce insandırlar, katı sınıfsal terimlerle basitçe tanımlanabilir olan "toplumsal emeğin" cisimleşmiş hali değildirler. Klasik sosyalizmin işçileri insanlar ve yurttaşlar olarak görmeme –hatta onları bir sınıftan daha fazla bir şey olarak ciddi olarak düşünmeme – hatası sosyalist örgütlerle onların sözüm ona "seçmenleri" arasındaki ilişkiyi çarpıttı. Klasik Sosyal Demokratların, özellikle Alman Sosyal Demokratların, işçilere eğitim etkinliklerinden spor kulüplerine kadar çok çeşitli bir kültürel hayat sağlamış olmasına karşın, proletarya genellikle kendisinin en doğrudan maddi çıkarları ile ilgilendiği bir dünyaya konuldu. İkinci Dünya Savaşı öncesinde bile, İspanyol Sosyalistleri tarafından kurulan *casas del pueblo* gibi sosyalist kültür merkezleri öncelikle fabrika ve atölyelerde öyle ya da böyle gündelik olarak yaşanan kapitalist sistemin sömürüsü ve yaşamın kötüleşmesi hakkındaki tartışmalarla beslendi. Proletaryayı yeniden tanımlama ve onu ulusal nüfusun çoğunluğu yapma çabaları, kapitalizm kendilerini hisse senedi, tahvil, gayrimenkul, emekli aylığı ve benzeri burjuva mülkiyetlerine – büyük burjuvaziyle karşılaştırıldığında önemsiz görünse de – iyice yatırım yapmış yeni bir orta sınıf olarak gören ofis çalışanları, yöneticiler, satış elemanları ve servis, mühendislik, reklam ve medya ile devlet personeli ordusu devasa bir "ücretli" grubu ("salariat") yaratmaya başladığında bütün inanırlılığını kaybetmiştir.

Son olarak, Marksizmin çok önemli bir başarısızlığı, devrimci bir hareket oluşturmaya sıra geldiğinde devletin ele geçirilmesine ve parlamenter iktidarın korunmasına bağlı kaldığında ortaya çıkar. 1870'lerin sonlarında, Marx'ın Paris Communard'ları ve onların yarı-anarşist konfederal yönetim biçimine yönelik övgüsüne rağmen Marx ve Engels "Kızıl Cumhuriyetçiler" haline gelmişlerdi. Burada genellikle ihmal edilen şey, bir on yıl sonraki ölümünden önce Marx'ın bu övgüyü reddetmiş olmasıdır. Marx'ın bir cumhuriyete ilişkin düşüncesinin yaşadığı dönemde Avrupa ve Amerika'da var olanların herhangi birinden daha demokratik özelliklerle bezendiğine hiç şüphe yoktur. Asgari bir bürokrasiye ve ümit edilir ki işçi sınıfına dayalı bir milis sisteminin yanı sıra devletin bütün kademelerindeki vekillerin geri çağrılabilme hakkını savunmuş olmalıdır. Fakat sosyalist bir devlete atfettiği bu *kurumların* hiçbiri "burjuva-demokratik" devletinkilerle uyumsuzluk arz etmiyordu. Sürpriz olmayan biçimde, sosyalizmin İngiltere'de, Birleşik Devletler'de ve Hollanda'da –Engels sonradan bu listeye Fransa'yı da ekledi– seçimle geleceğine inandı.

Yalnızca ayaklanmanın ve devletin tamamen yeniden yapılandırılmasının sosyalizmle uyumlu olduğuna çok derinden inanmış olan Lenin ve Luxemburg, diğerlerinin yanı sıra (özellikle Troçki), kendilerinin ileriki dönemlerinde Marx ve Engels'in politik görüşlerinden kesinlikle ayrıldılar. En azından cumhuriyetçi kurumların içinde çalışmayı deneyen ilk Sosyal Demokratlar devrimci eleştirmenlerinden daha kararlı biçimde Marksisttiler. 1918-19 Alman Devrimi'ni, sosyalizme geçiş sürecinde barışçıl olan ama daha önemlisi *kurumsal olarak anlamlı* olan bir yolu açabilecek cumhuriyetçi bir sistemin yaratılması için vazgeçilmez bir başlangıç olarak gördüler. Radikal olarak daha demokratik olan Rus Sovyetleri ve Alman *Räte*'leri gibi işçi konseyleri, kurumsal ölçüler açısından genel oy kullanımı ile seçilen parlamentodan ziyade anarşistlere ve hiç kuşkusuz Bolşeviklere benzemeleri nedeniyle onları korkuttu. Daha genç bir Marx konseylerin etrafında oluşturulmuş bir devleti daha çok beğenebilecekse de sonraki yazılarında (Paris Komünü'nün liberter özellikleriyle flörtünü bir yana bırakırsak), Lenin'in terminolojisiyle, parlamenter yönetimi reddetme noktasına kadar "devleti parçalayabileceğini" gösterecek çok az şey vardır.

Bu durum yaklaşık iki yüzyıl önce tohumları atılmış olan anarşist kuralların Marksizm'in yerine geçebileceği anlamına mı gelmektedir?

1950'ler kadar erken bir tarihte kabul ettiğim bu ideoloji ile 40 yıl çalışmayı denedikten sonra benim kesin kanaatim böylesi bir umudun gerçekleştirilemez olduğudur. Böyle hissetmemin tek nedeni genç eylemcilerin son yıllarda ortaya çıkardıkları, adına "yeni-anarşizm" denilen şeyin başarısızlıkları da değildir. Anarşizmin yarattığı sorunlar, Proudhon gibi yazarların ortaya çıkmakta olan kapitalist toplumsal düzene karşı yeni bir alternatif olarak kutladıkları ilk günlerine aittir. Aslında anarşizmin, ahistorik bir "kişisel otonomi"ye –bunun anlamı, ölümün kendisi dışında

www.arsivakurd.org

herhangi bir kısıtlamadan, önkoşuldan veya tehditten yoksun olan bencil ve asosyal bir egodur– bağlılığından gayrı tutarlı bir teorik bütünlüğü yoktur. Bugün aslında birçok anarşist bu teorik tutarsızlığı kendi bakışlarının çok özgürlükçü olan doğasının ve bu bakışın genellikle baş döndürücü fakat çelişki yaratmayan çeşitliliğe saygısının bir kanıtı olarak kutlamaktadır. Bu esasen Anarşistlerin yalnızca devlete değil fakat herhangi bir kısıtlamaya, hukuka, genellikle örgüte ve çoğunluk oyuna dayalı demokratik bir karar alma mekanizmasına karşı muhalefetini mazur gösteren, ideolojik olarak katılaşmış bir "otonom birey" fikrine öncelik vermeleriyle gerçekleşmektedir. Bu türden bütün kısıtlamalar "baskının", "tahakkümün", "iktidarın" ve hatta "tiranlığın" –bu kavramlar sıklıkla birbiriyle eşit düzeyde ve yer değiştirebilir şekilde kullanılarak– çeşitleri olarak prensipte reddedilmektedir

Anarşist teorisyenler, genellikle çok kişisel bir mesele veya hatta kopuk bir olay veya "kendinden geçme" deneyimi olarak tanımlanan "Anarşi"ye nail olma gücünü sınırlandıran veya değiştiren toplumsal ve tarihsel koşulları da idrak edemediler. Kendi mantıksal sonuçlarına, aslında en temel önermelerine kadar gidildiğinde, anarşistler için Anarşi'nin esasında ahlaki olarak arzulanan bir şey olduğunu, bir anarşistin önüme sürdüğü gibi, zamandan ve mekândan bağımsız bir "yaşam tarzı" olduğunu görürüz. Anarşi, bu sonuca varmak hakkımızdır, katıksız bir isteğin uygulamaya geçmesiyle ortaya çıkar. Yeterli sayıda Anarşi'yi "benimseme" iradesi bir araya geldikçe, o basitçe *gerçekleşecektir* – bir İngiliz anarşist ideologun öne sürdüğü üzere, eriyen karın altındaki bir toprak gibi ortaya çıkacaktır.

Anarşi'nin dünya sahnesine nasıl çıktığını ifşa eden bu yorum anarşist vizyonun çekirdeğinde yer almaktadır. Anarşi, göründüğü üzere, 1930'larda İspanyol anarşizminin en önemli teorisyeni Isaac Puente'nin öne sürdüğü gibi, daima "oradadır", çağlar boyu tarihsel olarak zorla kabul ettirilen ve devleti, uygarlığı, tarihi ve ahlakı simgeleyen kurumlar ile yerleşik gelenekler ve değerler tarafından üzeri örtülerek gizlenmiştir. Öyle ya da böyle, gizli bir jeolojik tabaka gibi yalnızca lekesiz geçmişinden yeniden restore edilmek zorundadır.

Bu özet anarşist yazında insanın bu kadar sık karşılaştığı ilkelcilik ve "kurtarılma (geriye kazanma)" düşüncesi üzerindeki vurguları kolaylıkla açıklar. *Kurtarma*, doğrunun ve erdemin zaten tüm yönleriyle var olduğuna fakat baskıcı ve karartıcı tarihsel gelişim ve kültür tarafından üstünün kapatıldığına yönelik modern öncesi inanışa karşı çıkmak zorunda kalan modern düşüncenin ve rasyonalizmin *keşif* ve *yenilik* fikrinden ayırt edilmelidir. Epey bir anarşist bu formülü protesto harici herhangi bir toplumsal hareketsizliği mazur göstermek için kolaylıkla kullanabilir. İnsan Anarşi'nin restore edilmesi için yalnızca "kar"ın (bu, devlet ve uygarlıktır) eriyip gitmesine izin vermek zorundaydı, bu görüş günümüz dünyasında neden her yerde pasifizmin bu denli yaygın olduğunu pekâlâ açıklayabilir.

Son yıllarda çoğu anarşist insanlığın bugün içinde yaşadığı en büyük başarısızlığın nedeni olarak uygarlığı, tekniği ve rasyonelliği öne sürüyor. Zaten bazı anarşistler de, insanlığın kendisiyle ve neredeyse mistik olan bir "Doğa" ile başlangıçtaki "uyumunu" restore etmek için tarihin getirdiği bütün kazanımlardan uzak duran, daha ilkel ve muhtemelen "otantik" olan bir kültürün, bu başarısızlığın yerini almak zorunda olduğunu savunmaktadır. Anarşistler şu anda bu görüşü benimsedikleri ölçüde, aslında yüzyıllar boyu sendikalizmin labirentlerinin veya temelde kendine yabancı diğer toplumsal amaçların içinden geçen kıvrılmaların ardından anarşizmi kendi eksenine döndürmüş oluyorlar. Proudhon'un her şeyi bilen aile reisleri tarafından akıllıca yönetilen kendine yeterli çiftlik veya köye ilişkin arzulu imgesi en sonunda kurtarıldı – bu, ekleyebilirim ki, tarihte hiç olmadığı kadar dünyanın birbirine bağımlı ve teknolojik olarak sofistike olduğu bir zamanda söylenmektedir!

Anarşizm kültürleşmeye karşı ilkelciliğe, keşfe karşı kurtarmaya, karşılıklı bağlılığa karşı otarşiye (kendine yeterliliği, özerkliği), uygarlığa karşı doğacılığa ağırlık verdiği sürece, genellikle düşünsel donanımlarını rasyonalizmin ve "uygarlığın" teorik yüklerinden arındırmış, "doğal", "asli" bir tarih dışı otonom egoda kökenlendirmekle, gerçekte *her daim* verili bir zamana ait, teknolojik, kültürel, geleneksel, entelektüel ve politik çevrede yerleşik olan *gerçek* ego ile çarpıcı bir zıtlık içinde olmaktadır. Basit ve gerçekte anlamsız olan anarşist türden bir ego rahatsızlık verici biçimde Homerus'un

www.arsivakurd.org

Odyssey'deki Lotus Yiyenleri (kendilerini hayal dünyasına kaptırmış kişiler için kullanılır) betimlemesini andırmaktadır. Bunlar lotus meyvelerini yerken gerçekte kişiliği ve şahsiyeti *yok eden* bir unutkanlık, daimilik ve tam mutluluğun gevşekliği içine savrulurlar.

Tarihsel olarak, bu "otonom ego" genellikle ona çok toplumsal ve devrimci bir perdah veren değişik türden hareket-vari yapıların yaratılmasında anarşistlerin kullandıkları yapı taşı haline geldiler. Sendikalizm, en istisnai örneği verecek olursak, bu yapıların en yaygın biçimde düzenlenmesinin mimari biçimidir –anarşist bir hareketin tanımlayıcı bir tesisi olarak değil, çok kararsız bir üstyapısı olarak. On dokuzuncu yüzyılın son on yıllarında işçiler sosyalizm, sendika, örgüt, demokrasi ve daha iyi yaşama ve çalışma koşulları için mücadele etmeye aktif şekilde katıldıklarında, anarşizm radikal sendikacılık biçimini aldı. Bu birlik en iyi halinde bile istikrarsızdı. Her ikisi de aynı özgürlükçü atmosferi paylaşmış olsalar da, saf anarşistlerin genellikle bütün örgütsel kurumların üzerinde –ve *onlara karşı* – çok değer verdikleri köklü bireycilik sendikalizm ile keskin bir gerginlik içindeydi.

Her iki ideoloji –Marksizm ve anarşizm- endüstri toplumlarının henüz başlangıcında ve ulus-devletlerin hâlâ biçimlenmekte oldukları bir zamanda ortaya çıktı. Marx küçük-ölçekli, genellikle iyi-eğitimli Parisli zanaatkârları "proleterler" olarak kavramlaştırmaya çalışırken Bakunin'in imgesi toplumsal eşkıyalar ve köylü ayaklanmaları ile doluydu. Her ikisi de, hiç şüphe yok ki, devrimci teoriye değerli katkılarda bulundular, fakat onlar toplumsal olarak sınırlı bir dönemde fikirlerini formüle eden devrimcilerdi. Ölümlerinden sonra gelen ateşli yüzyılın sorunlarını tahmin etmeleri pek beklenemezdi. Radikal toplumsal düşüncenin ve eylemin bugün karşılaştığı en büyük sorun, eski yarı-feodal bağımsız köylü ve zanaatkar dünyasının çoktan ortadan kaybolduğu ve Endüstri Devrimi'nin tekstil-metal-buhar-makinesi dünyasının artan mülkiyetsiz proleter yığını nüfusunun da büyük ölçüde yok olduğu yeni ve çok dinamik bir kapitalist çağda, nelerin o zamanlardan bugüne taşınabileceğidir. İş dünyasının neredeyse bütün alanlarında işgücünü yerinden eden teknolojiler büyük ölçüde proletaryanın yerini aldı ve yaşam araçlarında on dokuzuncu yüzyılın hayal gücü en yüksek ütopyacılarının dahi tahmin edemedikleri bir bolluk düzeyine ulaşıldı.

Tıpkı irrasyonel bir toplumda ilerlemelerin en değerli insanî başarıları daima kötülükle lekelemesi gibi, Endüstri Devrimi de başa çıkılması için yeni araçlar gerektiren yeni sorunlar ve potansiyel krizler yarattı. Bu araçlar, kendi çağlarının teknolojik yeniliklerini tahrip etmeye çalışarak geçmişe dönmenin ötesinde pek bir öneride bulunamayan Ludditler gibi hareketlerin ıstırapları çekilmek istenmiyorsa, yalnızca protesto etmenin ötesine geçmek zorundadır. Devrimci geleneğin herhangi bir değerlendirmesi, toplumsal bir çevredeki Sol'un geleceği sorusunu yalnızca yeni sorunlarla etrafını kuşatarak değil yeni çözüm talepleriyle de acilen sormalıdır. Devrimci gelenekten –Marksizm ve anarşizm– bugün karşılaştığımız türden sorunların diliyle konuşacak hangi yolları ve biçimleri alabiliriz? Aslında yirminci yüzyılın kayda değer dinamizmi ve değişimlerin bu yeni dönemde daha kapsayıcı olma ihtimali göz önüne alındığında, bize düşen önümüzdeki gelişmeyi, muhtemelen karşılaşacağı krizlerin türünü ve toplumu rasyonel hale getirmede ve insan yaratıcılığına bir alan açmada umut oluşturabilecek kurumları, yöntemleri ve hareketleri açıklayabilecek analizleri zihnimizde tartmaktır. Her şeyden önce, günümüz geçiş döneminin yanı sıra en azından bizden bir sonraki kuşağın –daha sonraki kuşakların olmasa da– yaşayabileceği sorunları öngörmeye çalışarak şimdiki anın ve yakın geçmişin ötesini düşünmek zorundayız.

kapitalizm ve küreselleşme

Yüz elli yıl sonra bile Marx'ın yazdıklarından günümüz için çok geçerli kalan şey kapitalist gelişmenin doğasına ilişkin getirdiği kavrayıştır. Marx, alıcı-satıcı değişiminde zorunlu olan rekabetçi güçleri tamamen keşfetmişti. Bu ilişki burjuvaziyi kapitalizm koşullarında girişimlerini ve faaliyetlerini sürekli genişletmeye *mecbur kılmaktadır.* Dünyanın kayda değer bir kısmı üzerinde yaygınlık kazanmasından sonra kapitalist ekonomiye rekabetçi pazarın "büyü ya da öl" buyruğu rehberlik etti, bu da sürekli endüstriyel genişlemeye ve rekabet endişelerinin

www.arsivakurdi.org

daha büyük, tekel benzeri yapılar oluşturmasına yol açtı. Sermaye birikimi süreci, bir veya birkaç şirketin vesayeti altındaki bir dünya ekonomisine yol açıp birikim sürecini sonlandırarak kapitalizmi ortadan kaldırabilir mi? Veya sermaye genişlemesi (bu,"küreselleşme" dir) pazarlar arasındaki farkları neredeyse eşitlediğinde meta değişimi bir birikim kaynağı olarak imkânsız hale getirebilir mi? Bunlar klasik Marksizm'in en parlak dönemlerinde ciddi tartışma konularıydı. Ve bugün için de bir muamma olarak durmaktadırlar.

Bugün kesin olarak söyleyebileceğimiz şey, var olan tekel benzeri komplekslerin toplumun ekonomik ve toplumsal değişimini ivmelendirdikleridir. Şirketler yalnızca rakiplerini ortadan kaldırarak veya onları yutarak sürekli artan bir hızla genişlemiyor, ürettikleri metalar ve bitirdikleri kaynaklar gezegenin her köşesini etkiliyor. Küreselleşme modern kapitalist dünyaya ve finansa özgü değildir – burjuvazi izole ve görünüşte kendine yeten kültürlerin içlerine giden yolu yüzyıllardır açmakta ve onları dolaylı veya dolaysız dönüştürmektedir. Bugünkü küreselleşmeyi olağandışı kılan şey vuku bulduğu ölçek ve bir zamanlar modern meta üretiminden ve ticaretinden ve ulus-devlet egemenliğinden yalıtılmış görünen kültürler üzerinde sahip olduğu geniş kapsamlı etkisidir. Kapitalizm öncesi insanların "tuhaf" özellikleri şimdi "ilkel" parçalara veya deneyimlere sahip olmak için fahiş fiyatlar ödeyen Batılı turistlerde hoş bir heyecan yaratmak için pazarlanabilir mallara dönüştürüldüler.

Marx ve takipçileri bu genişleyen endüstrileşme sürecini ve pazar ilişkilerini tarihin kapitalist "aşamasının" ilerici bir niteliği olarak gördüler ve bunun en sonunda önceden var olan bölgesel, kültürel, ulusal ve etnik bağları ortadan kaldıracağını, yerlerine sınıf dayanışmasını koyacağını, böylece devrimci enternasyonalizmin gelişmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırabileceğini ümit ettiler. Metalaşma, Marx'ın meşhur bir şekilde vurguladığı gibi, katı olan her şeyi buharlaştırıyor. Bir zamanlar loncaların ekonomik dışlayıcılıklarını ve yeniliğin önüne çıkan diğer ekonomik bariyerleri ortadan kaldırmıştı; ve şimdi sanatı, zanaatları, aile bağlarını ve insan dayanışmasına ait bütün ilişkileri – aslında, insan ruhunu besleyen bütün onurlu gelenekleri– aşındırmaya devam etmektedir.

Marx küreselleşmenin aynılaştırıcı etkilerini toplumu bir arada tutan anlamlı ilişkileri ve duyguları çözdüğü sürece tahrip edici gördü; fakat o yalnızca bir eleştiride bulunmuyordu. Kapitalizm öncesi ve partikülleştirici tortuları yoldan temizlediği sürece bu etkileri aynı zamanda ilerici olarak da gördü. Bugün radikaller ezici bir çoğunlukla dünya çapındaki meta istilasının yıkıcılığının altını çizmektedirler. Kapitalizm (basitçe yalnız küreselleşme ve şirketleşme değil) yalnızca var olan her şeyi buharlaştırmıyor fakat daha önceki gelenekleri de belirgin biçimde burjuva özelliklerle değiştiriyor. Marx'ın söylediklerinde üstü örtülü biçimde küreselleşmiş kapitalizmin rasyonel bir toplumun taslağını oluşturmak için geleceğe temiz bir sayfa açtığı inancı ifade edilmiştir. Fakat kapitalizm benzersiz burjuva değerlerinden oluşan mesajını yazarken muhtemelen canavarca olacak gelişmeler yaratmaktadır ki bunlar bizzat toplumsal yaşamın altını pekâlâ oyabilir. Dayanışma ve toplumun geleneksel bağları yerine her yerde yaygın olan bir açgözlülüğü, bir servet iştahını, "kâr hanesine" odaklanmış bir ahlâki muhasebe sistemini, fakirlerin, yaşlıların ve fiziksel engellilerin umutsuzluğuna karşı duygusuz bir ilgisizliği geçirdi.

Bu açgözlülük ve duygusuzluk kapitalizmin geçmişinde de vardı. Fakat önceki zamanlarda burjuvazi görece marjinal kalıyordu ve toprak sahibi soyluluğun himayeci bakışı karşısında güçsüzdü; kapitalizm öncesi değerler kapitalistleri az ya da çok kontrol altında tutuyordu. Pazar ekonomisi sonradan kendini yücelten azgın bir kapitalist tinselliği ve ruhsuz bir sömürüyü artan bir şekilde yaygınlaştırdı. Balzac ve Dickens gibi büyük yazarların keskin gözlemleri ile ortaya çıkarılan çıplak burjuva açgözlülüğü ve duygusuzluğu, bunlara maruz kalmış insanlara yayılan bir tiksinti dalgası yarattı. Geçmiş çağlarda zenginlere ne hayranlık duyulur ne de onlar meziyetin somutlaşmış biçimi olarak görülürlerdi. Kapitalizm öncesi dünyanın büyük kısmında onurlu olan meziyet kendini yüceltmek değil kurban etmekti, biriktirmek değil vermekti, her ne kadar bu meziyetlerin onurlandırılmasında çok fazla ihmal olsa dahi.

Fakat günümüz kapitalizmi hayatın *her* alanına sızdı; açgözlülük, aşırı bir servet iştahı, muhasebeci bir zihniyet ve fakirler ile zayıflara küçümseyici bir bakış ahlâki

www.arsivakurd.org

bir hastalığa dönüştü. Bu koşullarda, burjuva özellikler "güzel insanın" ve yuppi neslinin ünlü sembolleri olmaktadır. Bu değerler şanslı olanlara gıpta hatta huşu ile bakan ve ayrıcalıktan yoksun olmaları ve "asla iyi olmayan" durumları nedeniyle kendilerini suçlayan nüfusun daha az şanslı tabakasına doğru sızmaktadır.

Bu yeni burjuvalaşmada mülksüzler "zengin ve güzel" (bu emsalsiz bir araya geliştir) olanlara karşı hiçbir sınıfsal düşmanlık gütmemekte hatta onlara saygı duymaktadır. Bugün alt ve orta sınıftan insanlar burjuvaziye nefretten ziyade kölece bir hayranlık duymaktadır; para yapma ve zengin olma yeteneğini, artan biçimde, birkaç kuşak öncesinde olduğu gibi yağmacı bir mizacın ve ahlâki huzursuzluktan yoksun olmanın bir göstergesi olarak değil yaratılıştan gelen yeteneklerin ve zekânın bir kanıtı olarak görmektedir. Gazete bayileri ve kitapçı rafları kazanç ve başarı örnekleri olarak gösterilen yeni zenginlerin yaşam tarzlarını, kariyerlerini, kişisel ilişkilerini alkışlayan devasa bir literatür ile doludur. Yokluktan ortaya çıkan bu postmodern "ünlüler" ilave bir değerdir: hayranlık duyan fakat borç batağı içindeki okuyucunun da yeni bir burjuva dünyada "bunu gerçekleştirebileceğini" söyler. Tanınmayan herhangi bir aday bir televizyon şovundaki oyunu veya çekilişi kazanarak "milyoner veya multi-milyoner haline gelebilir". Burjuvaziye gıpta eden ve hayranlık duyan sayısız milyonlar artık kendilerini bir sınıfın üyeleri olarak görmezler; onlar daha çok şansın ve çabanın bir sonucu olarak yaşam lotaryası talihlileri haline gelen bir "meritokrasidirler [yönetimdeki yetenekliler sınıfıdırlar]". Amerikalıların çoğu bir zamanlar nasıl herhangi birinin Birleşik Devletler başkanı olabileceğine inanıyorduysa şimdi de milyoner veya kim bilir dünyanın en zengin on kişisinden biri olabileceğine inanmaktadır.

Böylece kapitalizm artan biçimde binlerce yıl boyunca tarihin kendisine doğru ilerlediği olayların doğal hali olarak görülmektedir. Kapitalizm bu ihtişamı kazanırken bile modern dünyanın başlangıcından beri görülmemiş bir kamuoyu ilgisizliği, akılsızlık ve kendini beğenmişlik gözlemlemekteyiz. "Fast food" ve hızlı seks gibi, fikirler ve deneyimler de özümsenmek ve genellemeler için yapıtaşları olarak kullanılmanın çok uzağında insanın zihninde basitçe yarış yapmakta, daha yüzeysel ve bayağı özelliklere sahip daha yeni ve hızla hareket eden fikirlere ve deneyimlere yer açmak için çabucak ortadan kaybolmaktadır. Her birkaç yılda bir, görülüyor ki, yeni bir kuşak yalnızca on veya yirmi yıl önce tüketilen sözüm ona "yeni amaçları" başlatmakta, böylece radikal bir toplumsal deneyim için vazgeçilmez olan paha biçilmez dersler ve bilgiler ideolojik unutuluşa terk edilmektedir. Her yeni kuşak tarihin yalnızca kendisi doğduğunda başladığına ilişkin benzer bir kibirli fikre sahiptir; böylece geçmişin, hatta yakın geçmişin bütün deneyimleri ihmal edilir. Bu nedenle anti-emperyalizm başlığı altında on yıllardır sürdürülen kavga küreselleşmeye karşı mücadele olarak yeniden uydurulduu ve isimlendirildi.

Tanımların ve özgüllüklerin kaybolmasının, her şeyin "buharlaşmasının", Sol bir geleneği yerleştirmek için hayati öneme sahip deneyim ve derslere ait yıkıcı hafıza kayıplarının oluşturduğu sorunlar gelecekte devrimci bir hareket yaratma çabasının karşısında durmaktadır. Teoriler ve fikirler, boyutlarını, ağırlıklarını, geleneklerini ve bağlamlarını kaybetmekte, sonuç olarak çocuksu bir ciddiyetsizlikle kabul edilmekte veya terk edilmektedir. Sınıfsal ve hiyerarşik bir toplumum *yan ürünü* olan şoven "kimlik" kavramı, sosyo-politik farklılığın aleyhine büyük ölçüde psikolojik farklılığa öncelik tanıyarak, "sınıf" kavramını ideolojik olarak aşındırmaktadır. "Kimlik", radikal bir *toplumsal* yaklaşım yoluyla anlaşılmak ve çözülmek zorunda olan temel bir toplumsal problemden ziyade bireylerin psikolojik ve kültürel olarak uğraşmak zorunda oldukları çok kişisel bir soruna dönüşür.

Aslında, burjuvazi böylesi bir sorunu etnik ayrımcılık yapılan çalışanlarını üst düzey yöneticiler olarak yükseltmekle, ordudaki kadın teğmenleri binbaşı veya generalliğe terfi ettirmekle kolayca çözebilir. Böylece yeni işletmeler ve medya, operasyonlarında ve medya temsillerinde siyahları ve kadınları yüksek mevkilere seçerek bu inanılmaz isteksizliklerini sergilerler. Gösterişli anarşist özelliklerle beraber işyeri yönetiminde hiyerarşik-olmayan deneyim fikirlerine olgunluk kazandıran Tom Peters gibi "baby-boomer" kuşağı kapitalistler ırk ve cinsiyeti genellikle modası geçmiş şeyler

www.arsivakuru.org

olarak kabul ederler. Colin Powell, Afrika kökenli bir Amerikalının bile (Amerikan ordusunda hayati bir ihtiyaç olduğu üzere) genelkurmay başkanı olabileceğini göstermiştir ve Oprah Winfrey Amerikalılara ne okunmaları, ne almaları gerektiğinin söylemesinin bunu söyleyen televizyon satıcısının ırkından ve cinsinden bağımsız olduğunu bize kanıtlamaktadır.

Orta sınıflar ve çalışan sınıflar şimdiki toplumu sınıf yapıları etrafında düşünmemektedir. Geçerli düşünce zenginlerin hak edip fakirlerin ise hak etmediğidir, her ne kadar sayısız insan bu iki kategori arasında bir yerde olsa dahi. Batı dünyasındaki kamuoyunun büyük bir kısmı baskıya ve sömürüye özgül toplumsal düzenin içsel özelliklerinden kaynaklanan bir şey olarak değil arızi bir kötüye kullanım olarak bakma eğilimindedir. Hakim toplum ne rasyonel olarak analiz edilmiş ne de ona meydan okunmuştur; ihtiyatlı biçimde psikanalizi yapılıp nazikçe ikna edilmeye çalışılmaktadır, sanki bu toplumsal problemler kararsız bireysel davranışlardan kaynaklanıyormuş gibi. Her ne kadar tiz perdeden protestolar yer yer patlak verse de artan bir kibarlık toplumsal itilafı ve düşmanlığı sulandırmaktadır, hatta kendini solcu gören kişiler arasında bile durum böyledir.

protesto politikasının ötesinde

Tek tük ortaya çıkarken patlayıcı bir niteliğe sahip olan bu türden bir muhalefette eksik olan şey, yalnızca ciddi ve her şeyden önce *rasyonel olan* araştırmaların ortaya koyabileceği *nedensel sürekliliklerin* kavranmasıdır. 1999 Kasım sonu ile Aralık başında Dünya Ticaret Organizasyonu'na karşı "Seattle ayaklanması" olarak adlandırılan olayda konu "serbest ticaretin" yerine "adaletli ticaretin" geçirilmesi değildi. Modern toplumda dünya zenginliğinin nasıl yaratıldığı ve dağıtıldığıydı. Bazı militan göstericiler kapitalizmin "haksızlıklarını" –gerçekte kapitalizm hastalık veya ölüme yol açan bir basil bakterisi ne kadar "vicdansız" ise o kadar "adaletsizdir"– dile getirme girişiminde bulundularsa da göstericilerin çok azı pazar ekonomisinin mantığını anlamış gözüktüler. DTÖ karşıtı gösterilerde bu örgütün neden suçlu olduğunun ve delegelerinin işlerini yapmalarının "engellenmesinin" neden gerektiğinin temel nedenlerini açıklayan çok az kaynak dağıtıldığı bildirildi.

Aslında, birkaç ay sonraki Washington DC'deki gösteriler gibi Seattle'daki gösteriler de iyi niyetli olmalarına karşın artan biçimde kullanılan toplantıları engelleme yönteminin, tek başına, küreselleşmenin "aşırılıklarını" ılımlılaştırmaktan daha fazlasını yapabileceği yanılsamasını yarattı. Washington gösterisi, gerçekte, yalnızca yasa dışılığın bir sembolü olan tebeşirle çizilmiş çizgilerin dışında göstericilere yürüme ve ardından tutuklular olarak kendilerine otobüslere kadar refakat edilme izninin polis tarafından verilmesi türünden müzakereler ile geçti. Polis sözcüleri genç göstericilerin "terbiyeli" ve "toplumsal olarak sorumlu" iyi niyetli "çocuklar" oldukları konusunda mutabık kalmaktan memnundular. DTÖ delegeleri, göstericilerin kendi dikkatlerini düzeltme gerektiren can sıkıcı ekonomik ve çevre problemlerine çektiklerini hoşgörülü biçimde kabul ettiler. Kuşkusuz, otoriteler "toplumsal olarak sorumlu" bu "çocukların" en sonunda büyümelerini ve iyi yurttaş olmalarını beklemektedir.

Gösteriler gözleri açan protesto eylemleri olmaktan ziyade katarsis [boşalma] eylemleri olarak görüldüler; göstericiler birbirlerini sevgiyle kucakladı ve kendilerini istemeden kültürel tuhaflıklara dönüştüren özel gösteri giysileri giydiler. Halkın geneliyle ilişki kurmak yerine kendilerini onlardan *ayırdılar*. *Herhangi* türden bir protestonun bugünlerde çok nadir olması nedeniyle anlamlı protestolardan çok gösteriler dikkat çekti. Sınırlı sayıda katılımcı DTÖ'nün temsil ettiği şeyin derin anlamını biliyor göründü. "Kapitalizmi" protesto etmek bile, kapitalist toplumsal ilişkiler, bunların dinamiği, bunları ortadan kaldırmak için gerekli ön şartlar ve nihayetinde bunların yerini alacak alternatifler hakkında bize hiçbir şey anlatmayan soyut bir isme karşı basitçe muhalif bir ses çıkartmaktı. Göstericilerin çok azı bu soruların cevaplarını biliyor görünüyordu, bu nedenle sanki kapitalist üretimin tarihsel sonuçlarından kaçınılabilirmiş gibi şirketleri ve çokuluslu yapıları kınadılar. Şirketler daha küçük olduğunda küreselleşmenin tehlikelerinden kaçınılabilir mi? Daha temel olarak, daha küçük olan girişimlerin modern çokuluslu ya-

www.arsiyakurd.org

pılardan farklı olmayan endüstriyel, ticari ve finansal devlere dönüşmeleri engellenebilir mi?

Benim amacım, Seattle ve Washington'daki göstericilerin ilgilendikleri problemleri hakkıyla kavrama derecesini sorgulamaktan ziyade eleştiriyi derinleştirmektir. Aslında, bir gösterinin anlamı yalnızca gösteri yapmak mıdır? Yalnızca protesto etmek değil, başlangıç biçiminde de olsa, *resmi iktidara halkın gücü ile göğüs germektir.* Gösteriler sokaktaki çok sayıda ciddi insanın iktidar tarafından yapılacak belli faaliyetlere karşı olduğunu otoritelerin bilmesini sağlayan seferberliklerdir. Çocuksu muzipliklere dönüştürüldüklerinde kendi kendini sönümleyen eğlence biçimleri haline gelmektedirler. Bu şekilde otoriteler karşısında hiçbir meydan okuma gerçekleştirmezler; aslında kendine özgü davranış katı muhalefet gücünün yerine geçtiğinde yalnızca halka ciddiye alınmaması gereken, amaçları önemsiz aykırı görüşlerin savunucuları olduklarını göstermektedirler. İtibar sağlayan bir ağırlık –ve, evet ciddi bir amaçlılık ortaya konan bir disiplin – olmaksızın, gösteriler ve benzeri tezahürler nafile olmalarından da kötü sonuçlara yol açarlar, önemsizleştirmekle amaçlarına zarar verirler.

Programatik içerikten, bir alternatif önerisinden, insanlara yön ve süreklilik sağlayan bir hareketten yoksun olan bir protesto politikası tek başına yalnızca bir başlangıcı ve sonu olmanın ötesinde pek bir şeyi olmayan *olaylardan* müteşekkildir. Toplumsal düzen bir olayla hatta olaylar dizisiyle yaşamını sürdürebilir, hatta bu olayları takdire şayan dahi bulabilir. Daha da kötüsü, böylesi bir politika muhalif olduğu toplumsal düzen tarafından oluşturulan bir takvime göre yaşar veya ölür. Şirketler DTÖ'nü öneriyorlar; çünkü onların Örgüt'e dünya çapında bir katılıma ihtiyaçları vardı ve kendi yollarında ilerlerken onu demokrasiden, insanlıktan yoksun olmakla itham eden ciddi bir muhalefet yarattılar. Muhalefet olacağını tahmin etmişlerdi ve yalnızca polislerin amatör olmaları Seattle'da muhalefetin kontrollerinin biraz dışına çıkmasına yol açtı. Bu durum, göstericilerin çoğunun varlıklarına karşı çıktıklarını iddia ettikleri gerçek güçlerin toplanması karşısında böylesi bir muhalefeti anlamsızlaştırdı. Aslında göstericiler, ne kadar iyi niyetli olsalar da, herhangi bir rasyonel toplumda haklı bir yerleri varmış gibi, bu gruplara uluslararası ticarette politikalarında değişiklik yapma çağrısında bulunarak onların varlıklarını meşrulaştırıyorlar.

Bir protesto politikası hiçbir surette politika olamaz. Hakim toplumsal sistem tarafından oluşturulan parametreler içinde ortaya çıkarlar ve böylesi bir toplumsal sisteme meydan okumaktansa tedavisi mümkün olan hastalıklara, genellikle de yalnızca onların belirtilerine yanıt verirler. Cam çerçeve indirerek bu olaylara katılan maskeli anarşistler cam şangırtısını sınırlı sokak protestolarını şiddet görüntüleriyle daha çekici hale getirmek için kullandılar.

geleceğin solu

Bugünkü Sol'un durumu hakkındaki bu eleştirel gözlemleri insanları, aktiviteleri ve etkinlikleri kusurlu bulmak için yapmıyorum veya bunlar genelleştirilmiş veya sekter bir küçümsemeden kaynaklanmıyor. Tam tersine, eleştirilerim adaletsizliklere duyarlı ve özellikle onları düzeltmek için çabalayan insanlara karşı olan derin sempatimden kaynaklanıyor. Tüketici-merkezli bir toplum tarafından üretilen kayıtsızlığı basitçe devam ettirmektense halkın rıza gösterdiği sessizliği sona erdirecek bir şeyler yapmak daha iyidir.

Marksizme ve anarşizme karşı eleştirilerimi – klasik Sol'un asli oyuncuları – yeni bir eylemciler kuşağını devrimci tarihin bir şekilde geri kalmamak zorunda oldukları ihtişamı ile şaşkına çevirmek için de sunmadım. Yine tam tersine, klasik Sol'a yalnız bize öğretebileceği şeylerin neler olduğunu göstermek için değil, fakat farklı bir çağın, iyi veya kötü asla geri gelmeyecek bir çağın, ürünü olarak onun sınırlarına dikkat çekmek için başvurdum. Klasik Sol'un bize öğretmek zorunda olduğu şey, eğer temel toplumsal değişime adanmış insanlar için üretken ve cidden anlaşılır olacaklarsa, fikirlerin sistematik –*tutarlı* – olma zorunluluğudur; aslında geleceğin Sol'u, görünürde umutsuz olan günümüz toplumunun sorunlarının birbiriyle *ilişkili* ve bir bütün olarak ortadan kaldırılması gereken genel bir toplumsal hastalıktan kaynaklandığını göstermek zorundadır. Dahası, var olan toplumsal düzeni değiştirmek için girişilen hiçbir girişim problemlerin birbiriyle

www.arsiyakurd.org

nasıl ilişkili olduğunu anlamadan ve çözümlerinin rasyonellik ve öz-bilinçlilik gibi insanî potansiyellerden nasıl çıkarılacağı görülmeden *köklü* olamayacaktır.

Tutarlılıkla yalnızca temel şeyleri keşfeden bir metodolojiyi veya bir düşünme sistemini kastetmiyorum, daha ziyade değişik toplumsal hastalıkları ortak nedenlere bağlama ve onları bir bütün olarak çözme çabası sürecinin *etik* bir girişim olduğunu söylüyorum. İnsanlığın özgürlük, rasyonellik ve öz-bilinçlilik için bir potansiyele sahip olduğunu –ve, önemli bir şey olarak, bu potansiyelin gerçekleştirilmediğini ve harekete geçirilmediğini– ilan etmek her toplumun kendi varlığını, bu normları gerçekleştirme ölçüsüne bağlı olarak, haklı çıkarabileceğinin acımasızca talep edilmesine yol açar. Bir toplumun başarısının özgürlük, rasyonellik ve öz-bilinçliliğe erişmekle değerlendiren herhangi bir girişim bir yargılama içerir. Kendi maddi ve kültürel sınırları içinde bir toplumun nasıl "olması gerektiği" şeklindeki yakıcı soruyu gündeme getirir. Bütün düşünen insanlar için toplumsal gelişimin ortaya çıkardığı gerçek kılınabilir ideali oluşturur ve şimdiye kadar özgürlüğün gerçekleşmesi çabası içindeki hareketlerin canlı kalmasını sağlamıştır.

Sürekli ve varlığı etkin kılacak böyle bir idealin yokluğunda insanın özgürlüğü için çabalayan hiçbir uzun süreli hareket mümkün olmayacaktır - yalnızca özgür olmayan bir toplumun temel irrasyonelliğini lekeleri kozmetik olarak ortadan kaldırma arayışıyla maskeleyebilecek tek tük protestolar olacaktır. Bunun tersine, verili toplumsal irrasyonelliğin çok derinlerde olduğunun, onun ciddi hastalıklarının birbirinden yalıtılmış olmadığının, parça parça değil krizlerin ve acının genellikle gizli olan kaynaklarında kapsamlı değişiklikler yaparak çözülebileceğinin sürekli farkında olmak –bu farkındalık bir hareketi tek başına neyin beraber tutabileceğini gösterir - ona bir süreklilik verir, mesajını ve örgütünü bir kuşak geçtikten sonra da korur ve yeni konular ve gelişmelerle ilgilenme yeteneğini geliştirir.

Bazı pratiklere yol açması gereken fikirler çoğunlukla akademiye havale edilir, müfredatı "zenginleştirmek ve tabi ki genişleyen bir profesörler kadrosuna iş yaratmak için. Bu Marksizm'in karşılaştığı mutsuz kaderdir, bir zamanlar savaşçı ve üretici bir fikirler bütünüydü ama şimdi üzerinde çalışılmaya değer görülen akademik bir saygınlığa kavuştu.

Aynı zamanda "eylemci" sözünün rutin kullanımı istenmeden gerici olabilecek problemler ortaya çıkarır. Toplumsal hastalıkların doğasına ilişkin bir teori ve kavrama yeteneğiyle onları çözmek için hangi önlemlerin alınması gerektiğine ilişkin bir anlayış olmadan eylem olabilir mi? Yıllar içinde gelişen ve suyun altında kalan görünmez tehlikeleri gösterebilecek deneyimler ve fikirler veya önceki kuşakların testinden geçen birçok stratejinin zengin bir hazinesi olmadan bir eylemci anlamlı ve etkin biçimde harekete geçebilir mi?

Gelecek yüzyılda kapitalist toplumun izleyeceği muhtemel doğrultular ve insanlık için yaratacağı en temel sorunlar neler olacaktır? Devrimci bir hareket yaratma umuduna sahip olmak zorundaysak, toplumun içinde kendisine başvurmak zorunda olduğumuz *özel* bir sektör, sınıf veya grup var mıdır? Toplumsal değişimde liderlik yapacak ne türden bir hareket ve kurumlar yaratmak zorundayız? Her şeyden önce, iyi örgütlenmiş bir harekete ihtiyacımız var mı? Yoksa değişim umutlarımız belirli konular etrafındaki gösterilerden veya kooperatifler, alternatif girişimler ve benzeri topluluksu girişimlerden kendiliğinden mi ortaya çıkacaktır? Veya biz politik yapılar mı oluşturmak zorundayız, eğer öyleyse ne türden yapılar? Bu yeni politik yapılarla devrimci bir hareketin ilişkisi ne olur? Ve rasyonel bir toplumda iktidarın yeri nedir ve nasıl kurumlaştırılacaktır? Son olarak, çabalarımıza hangi etik düşünceler rehberlik etmelidir?

Marksizm çok yönlü bir insanî varlık olarak işçinin uygun bir resmini verme konusunda başarısız oldu ve aslında onu bir absürtlük noktasına kadar fetişleştirdi. İşçileri ekonomik varlıklar olmanın ötesinde bir şey olarak görmedi. Kendi çıkarlarını anlayacak gizli güçlere ve var olan toplumdaki radikal olasılıklara ilişkin benzersiz duyarlılıklara sahip devrimci özneler olarak onları yarı mistik özelliklerle donattı. Rosa Luxemburg, Karl Liebknect, Leon Troçki, sendikalist propagandacılar ve hatta sıradan ilk dönem Sosyal Demokratlarını okuyunca, insanda devrimci işçilerin kendilerine kayda değer devrimci güçler atfedilerek huşu içinde yapılmış bir değerlendirmeye sahip oldu-

www.arsivakurdi.org

ları algısı oluşmaktadır. Bu işçilerin ayrıca faşist veya gerici olabilecekleri akıl almaz bir şeydi.

Bu mistikleştirme tamamen ortadan kalkmadı, fakat öyle bile olsa sormak zorunda olduğumuz soru; toplumun hangi parçasının bugün radikal bir değişimde liderlik rolü oynayabileceğidir? Batı kapitalizminin tesviye edici rolü ve toplumsal çatışmaların daha müphem konular etrafındaki artan gelişimi bir zamanlar klasik Sol'u hipnotize eden şeyden çok farklı bir manzara oluşturdu. Endüstri Devrimi'nin teknolojik seviyesi emek yoğundu; emeğin kaba sömürüsü ve emeğin kuvvetten düşürücü bölünmesinin becerileri yıkıma uğratan sonucuyla birlikte iş sürecinin basitleştirilmesi, Marx ve diğer teorisyenler için proletaryayı kapitalizmin esas kurbanı ve onun ölümünün temel motoru olarak diğerlerinden ayırdı.

Birçok geleneksel fabrika özellikle Üçüncü Dünya'da hâlâ bizimle beraber olsa da Avrupa ve Kuzey Amerika'da onlar yerlerini çok donanımlı ve farklılaşmış bir üretim sistemlerine bırakmaktadırlar. Birçok yeni tabakaya herhangi bir endüstriyel anlamıyla "işçi" denilmemektedir, eğer bu kelimeyi çok esnek bir anlamda kullanılmıyorsak. Bu insanlar "işçi sınıfının" çoğunluğunu oluşturmaya başlasalar bile (Marx'ın beklentilerinin aksine) nüfusun görünür biçimde küçülen bir azınlığına denk düşmektedirler. Bugün için bu işçiler en azından iyi ücretler (genellikle günlük veya haftalık yerine aylık) almaktalar, beğenide tüketici odaklılar, işçi sınıfı bakışından ve toplumsal solcu görüşleri savunma eğilimden çok uzaktadırlar.

Kapitalizm, gerçekte, mesleki fırsatların genişlemesi ve artması, yaşam kalitesi ve daha hoş bir çevre üzerine odaklanan *popülist* politikalar –umut edilir ki radikal ve devrimci politikalar– için bir temel oluşturmaya başlamıştır. Olgunlaşmakta olan kapitalizm varlıklı olanlar, hali vakti yerinde olanlar, konforlular ve fakirler gibi tanımlayıcı tabakalara ekonomik anlamda uygun şekilde bölünebilir. Batı'daki ücretli endüstriyel işçiler, neredeyse lümpenleşmiş fakirlerle, "fast-food" restoranlarında, perakende satışında ve benzeri hizmet sektörlerinde düşük ücretle çalışan niteliksiz işçilerle değil, aylıklı teknisyenler ve profesyonellerle ortak özelliklere sahiptirler. Ekonomik krizler olmadığında toplumsal huzursuzluk, suç, kamu hizmetleri ve eğitimdeki eksiklik, geleneksel değerlerin azalışı ve benzeri korkulara odaklanabilmektedir. Popülist bakış açısı daha ciddi biçimde çevresel çöküşten, açık alanların ortadan kaybolmasından ve bir zamanların insanî boyuttaki topluluklarının –aslında, bütün boyutları ile toplumsal yaşamın– artan tıkanıklığından korkmaktadır.

Kapitalizm yarım yüzyıldan fazla bir süredir Marx'ın beklediği türden bir kronik ekonomik krizden kurtulmayı başarmakla kalmadı, potansiyel olarak patlayıcı bir karaktere sahip olan krizleri de kontrol altında tutabildi. Bir sistem olarak kapitalizm tarihin en kararsız ekonomilerinden biridir ve bu özelliği nedeniyle daima tahmin edilemezdir. Fakat aynı ölçüde belirsiz olan, kronik krizlerin yanı sıra periyodik krizlere de düzenli biçimde girmek zorunda olacağına ilişkin geleneksel radikal düşüncenin geçerliliğidir. Avrupa ve ABD nüfusunun geneli ekonomik operasyonlara kayda değer bir itimat sergiledi; ABD ailelerinin yüzde 40'ından fazlası borsada yatırım yapmış ve onun devasa iniş çıkışlarını geçmişteki finansal piyasaların yakalandığı gibi paniğe düşmeden kabul etmiştir. Endüstride çalışan işçilere dayalı sıkıdan sıkıya sınıf merkezli olan politikalar inişe geçti ve Sol bugün olduğu haliyle "halka" şimdi yalnızca ekonomik sömürü ve yevmiye konularına odaklanarak değil kendi toplulukları, sivil özgürlükleri, genel çevreleri ve yiyecek, hava ve su tedariklerinin bütünlüğü ile ilgili konular etrafında daha kolay radikalleşebilecekleri beklentisi ile ulaşacak popülist bir politika yaratma mecburiyeti ile karşılaştı. Ekonomik konuların önemi göz ardı edilemez, fakat özellikle göreceli refah dönemlerinde geleceğin Sol'u kamuoyunda bir sınıfa değil bir "halk"a, huzursuzluğu en az ekonomik krizler ve maddi güvensizlik kadar özgürlüklerle, yaşam kalitesiyle ve gelecekteki refahla ilgili olan bir nüfusa seslendiği ölçüde başarılı olacaktır[5].

5 Burada ekonomik konuların önemini azaltmaya çalışmıyorum. Tam tersine, yalnızca son zamanlarda, yirminci yüzyılın ortalarından beri, kapitalizmin meta ekonomisi bir meta toplumu haline geldi. Metalaştırma bugün kişinin ve toplumsal yaşamın en derin özel ilişkilerine sızdı. Bugün hâkim olan iş yaşamında hemen her şeyin bir satış değeri vardır. Sevginin kendisi kendi değişim değeri ve kullanım değeri, hatta kendi fiyatı ile bir "şey" haline geldi – her şeyden önce kendi davranışlarımızla başkasının sevgisini "kazanmıyor" muyuz? Bu türden metalaştırma hâlâ sona ermemiştir; sevginin değeri emek, tedarik ve talep terimleriyle tamamen ölçülebilir değildir.

www.arsivakurd.org

Aynı şekilde ele aldığımızda, geleceğin Sol'unun yalnızca sınıf hatlarını aşan konular üzerinde insanları harekete geçirebilecek bir etkide bulunma umudu olabilir. Marx'ın zamanından Büyük Depresyon'a ve 1930'ların faşist on yılına kadar, üretim noktasındaki işçiler kapitalist sömürünün asli kurbanları olarak göründüler. Fransız Devrimi, daha önce gösterildiği gibi, köylülerin toprak üzerinde daha fazla kontrol kazanmalarını sağladı ve on sekizinci yüzyılın demokratik devrimleri aşağı orta sınıflara Fransız toplumunun bütün alanlarında önemli bir konum sağladı. Fakat bir sınıf tatmin edilmedi: haşin çalışma şartlarına maruz, örgütlenmesi engellenmiş ve düşen yaşam standartlarından ıstırap çeken, ortaya çıkmakta olan endüstriyel proletarya. Engels birinci Endüstri Devrimi'nin zirvesinde 1844'ün İngiliz proletaryasına dayalı bir işçi sınıfı yaşamını tasvir etti; Marx sermaye yoğunlaşmasının ve makinelerin işçileri yerlerinden etmesinin İngiltere ve kıta Avrupası'ndaki fabrikalarda dayanılmaz bir sefalet yaratabileceğini ileri sürdü. Bu anti-kapitalist vizyonda sayıları nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturacakları bir noktaya doğru artarken proletaryanın maddi yaşam koşullarının sürekli olarak düşeceği inancı esas alınmıştı.

Fakat on dokuzuncu yüzyılın sonuna dek bu beklentiler gerçekleşmemiş ve 1950'lere kadar da itibarını tamamen yitirmişti. Makinelerin gelişmesi, elektroniğin ortaya çıkışı, motorlu araç üretiminde görülmeye değer artış, kimya endüstrisinin yükselişi ve benzerlerinin yarattığı sonuç endüstri işçilerinin nüfusa oranının artması değil azalmasıdır. Dahası, özellikle proletaryanın yaşam koşullarının iyileşmesi doğrultusunda büyük bir kısmı yasal sendikalar ile yapılan mücadeleler sonucunda sermaye ve emek arasındaki çatışma önemli ölçüde sönümlenmekteydi. Marksizm bunun akabinde açıkça tarihsel açıdan sınırlı bir döneme ait olan birinci Endüstri Devrimi çağına ait sınıf ilişkilerine hapsedildi.

Marx'ın tahmin ettiği gibi proleterleşmeyen veya nüfusun bir azınlığı haline gelmeyen orta sınıf, daha üst bir statü umudundaki insanların psikolojini ve bilincini korudu. Gerçekte mülksüz olabilen ve genellikle gerçek burjuvazi tarafından sindirilen küçük burjuvazi pazar ekonomisinde ayrıcalıklı bir yeri olduğu konusunda ikna olmuştu (ve büyük ölçüde öyle kaldı) ve kapitalist sistemin toplumsal başarı merdiveninde yukarıya doğru tırmanabileceği beklentilerini taşıdı. İlle de bir fark aranacaksa, işçi sınıfı ebeveynlerinden daha iyi bir eğitimle donanan çocuklarının yaşamlarında daha yukarıya tırmanmalarını bekledikleri yeterli kazanımlar elde ettiler. Küçük mülk sahiplerinin mülklerine finansal pazardaki milyonlar ile yatırım yapıldı. İşçiler kendilerini şimdi "orta sınıf" olarak veya emeğin itibarını artıran bir nüans ile "çalışan aileler" olarak tanımlıyorlar. Bir zamanlar sınıf savaşının varlığını kapalı biçimde ima eden "işçiler", "ırgatlar" ve "emekçiler" gibi kavgacı ve dışlayıcı kavramlar şimdi artan bir nadirlikle kullanılmakta veya hiç kullanılmamaktadır.

Bir zamanlar bir fabrikanın muhasebe ofisi ile proletaryayı birbirinden ayıran keskin duvarlar ideolojik olarak bulanıklaşmaktadır ve işçi sınıfı bilincini yiyip bitirmektedir. Marx'ın tarih teorisi sınıf savaşımlarının bir anlatımı olarak birçok doğru şeye sahip olmasına rağmen bir sınıf onunla gerçekliği gördüğü bilincinden daha otantik olamaz. Ne kadar sömürülse de toplumsal yaşamı burjuva gibi gördüğü sürece hiçbir işçi gerçekten bir *sınıfsal* varlık değildir. Burjuvazi proletarya içindeki etnik, dini, cinsiyetçi ve mesleki bölünmeleri bir bütün olarak sömürdüğünde bu gerçeği oldukça erken öğrenmişti. Bu nedenle mavi yakalı veya beyaz yakalı işçi, kendisini nasıl gördüğüne, patronuyla ilişkisine ve yaşamdaki beklentilerine bağlı olarak sınıfsal bir varlıktır. Mücadeleci bir sınıf bilincinden yoksun bir işçi, bütün pratik amaçlar açısından, bir polisin sıradan bir çalışan olmasından daha fazla sömürülen bir proleter değildir. İşçinin radikal entelektüeller tarafından mistikleştirilmesi kökenini "bilincin varlığı izleyeceği" iddiasında bulur, bu ise işçinin *kendisinin* sömürüldüğünü ve kapitalizmin onun düşmanı olduğunun farkına vardığında gerçekleşir.

Geleceğin Sol'u açısından bunun anlamı nedir? Kapitalizm beklenmedik biçimde büyük bir kronik krize yakalanmadığı sürece (böyle bir durumda işçiler pekâlâ Fransa'daki bir Le Pen'in faşizmine veya ABD'deki bir Buchanan'ın gericiliğine dönebilir), Sol doğası *sınıflar ötesi olan*, işçi sınıfının yanı sıra orta sınıflara da hitap

www.arsivakurd.org

eden konulara odaklanmak zorundadır. "Büyü ya da öl" zorunluluğunun en derin mantığı nedeniyle kapitalizm bu gezegen üzerindeki yaşamın bütünlüğünü ölümcül biçimde tehlikeye sokabilecek ekolojik bir krizi pekâlâ üretiyor olabilir. Fabrikaların çıktıları, ham madde endüstrileri, yıkıcı tarım pratikleri ve dünyanın ayrıcalıklı bölgelerindeki tüketim alışkanlıkları doğal evrimin milyonlarca yılda ortaya çıkardığı çok kompleks ekolojik bağları basitleştirmekte, çok verimli alanları beton manzaralarına indirgemekte, kullanılabilir suyu artan biçimde azalan bir kaynağa dönüştürmekte, gezegenin etrafını iklimi radikal biçimde değiştirecek bir karbon dioksit tabakasıyla çevirmekte ve ozon tabakasında tehlikeli delikler açmaktadır. Nehirler, göller ve okyanuslar zehirli ve yaşamı kısıtlayıcı atıklar için çöplükler haline gelmektedir. Günlük yaşamın hemen her somut bileşeni, yemek masasındaki yiyecekten işyerinde kullanılan materyallere kadar, bilinen veya potansiyel olarak tehlikeli toksinlerle kirlenmektedir. Nüfusları birkaç on yıl önceki birçok ulus-devletinkinden daha fazla olan şehirler kirlenmiş uçsuz bucaksız alanlara doğru büyüyor. Gezegenin toprak alanlarını çevreleyen tropikal ormanların ekvator kuşağı ve ılıman bölgelerin geniş alanları ormansızlaştırılmakta ve kompleks yaşam biçimleri yok edilmektedir.

Yine de kapitalizmin kendi anlamsız genişlemesinden vazgeçmesi kendisi açısından toplumsal bir intihar olacaktır. Tanımı gereği kapitalizm genişlemesini durduramayacak olan rekabetçi bir ekonomidir. İnsanlık için bir bütün olarak yaratacağı problemler – sınıf farklarını aşan problemler – engin bir eleştiriye kolaylıkla temel oluşturabilir, tabi günümüz çevrecileri kendi kaygılarını radikal bir toplumsal analiz seviyesine çıkarmak istiyorlarsa ve yalnızca seçilmiş türlerin korunması veya otomobil üreticilerinin rezaletleri konularında değil var olan irrasyonel ekonominin rasyonel bir ekonomiyle değiştirilmesi konuları etrafında örgütlenirlerse. Örneğin nükleer endüstrinin hâlâ var olduğu gerçeği basitçe bir kötüye kullanım veya bir aptallık konusu olarak görülemez, daha büyük bir bütünün tamamlayıcı bir parçası olarak görülmek zorundadır: büyümek veya rakipleri karşısında yarışma dışı kalmak zorunda olunan rekabetçi bir ekonomideki bir endüstri için bir ihtiyaç olarak görülmelidir. Benzer biçimde, kimya endüstrisinin tarımda toksinlerin kullanımını desteklemekteki başarısı ve otomobil ve petrol endüstrilerinin artan üretimleri –hepsi köklü biçimde yerleşmiş bir sistemin *iç* işleyişi olarak görülmek zorundadır. Yalnızca işçiler değil halk da ortaya çıkan ekolojik problemlerin irrasyonel toplumumuzdan kaynaklandığı gerçeği konusunda eğitilmek zorundadır.

Cinsiyet ayrımcılığı, ırkçılık ve ulusal şovenizm gibi konular yalnızca kültürel ve toplumsal gerilemeler olarak değil hiyerarşinin ürettiği hastalıkların kanıtı olarak yeniden değerlendirilmek zorundadır. Artan bir kamuoyu farkındalığı baskının sadece sömürüyü değil egemen olmayı da kapsadığı ve yalnızca ekonomik nedenlere değil cinsel, etnik ve benzeri niteliklere göre insanları bölen kültürel ayrımcılıklara da dayandığı gerçeği ile beslenmelidir. Bu konuların açık suiistimaller biçiminde ön plana çıkarıldığı yerlerde bilinçli bir devrimci hareket bunların ima ettiklerini var olan toplumun temelde irrasyonel ve tehlikeli olduğunu göstermek için genişletmelidir.

Böylesi bir devrimci hareket herhangi bir konunun kapsamını, ilk bakışta bunlar reformist olarak görülseler de, onları sürekli radikalleştirerek ve ona potansiyel olarak devrimci bir itki vererek *genişletmek* için tasarlanan ayırt edici bir taktikler bütününe ihtiyaç duyar. Liberallerle ve burjuvaziyle var olan düzeni devam ettirecek herhangi bir anlaşma yapmamalıdır. Eğer herhangi bir özel çevre probleminin çözümü oldukça pragmatik görünüyorsa, o zaman hareket onu bütün ekolojik problemlerin *sistemik* olduğunu gösterebilecek ve onu bu şekilde kamuoyuna deşifre edebilecek yarısı açık bir kapının aralanması için bir adım olarak görmek zorundadır. Bu nedenle devrimci bir hareket yalnızca nükleer bir tesisin yapımını engellemeye çalışmaz, bütün nükleer tesislerin kapatılması ve bunların çevreyi iyileştirecek alternatif enerji kaynakları ile değiştirilmesi konusunda da ısrarcı olmak zorundadır. Sınırlı kazanımlara nihai bir amaç olarak bakmaz, daha ziyade bir isteği temel toplumsal dönüşüm ihtiyacına açık biçimde bağlamak zorundadır. Aynı stratejiyi tarımda kimyasalların kullanımına, günümüz yiyecek yetiştirme yöntemlerine, ulaşımda zarar veren araçların imalatına, tehlikeli ev aletlerinin imalatına –as-

www.arsivakurdi.org

lında, üretimi ve kullanımı çevreyi ve insanî değerleri indirgeyen her türlü şeye– de uygular[6].

programatik konular ve beklentiler

Başka bir yerde iktidar konusunun neden ihmal edilmemesi gerektiğini gerekçeleriyle yakından inceledim –İspanyol anarşistlerini kuşatmış olan bir sorun. Fakat bir halk hareketinin ona rehberlik eden bir aracı olmadan iktidarı ele almasını hayal edebilir miyiz?

Protesto gösterisinden *devrimci* gösterilere doğru bir ilerleme arayışı içinde olan bir devrimci Sol, örgütlenme sorunuyla kararlı biçimde yüzleşmek zorundadır. Burada ayaküstü planlama yapan gruplardan bahsetmiyorum, uzun süre dayanıklı, yapılandırılmış ve geniş bir programa sahip olan bir örgütün yaratılmasından ve devam ettirilmesinden bahsediyorum. Böylesi bir örgüt tanımlanabilir bir birim oluşturur ve bu birim onu işlevsel kılacak kalıcı ve formel kurumlar etrafında yapılandırılmak zorundadır; ideallerine değişmez ve bilgili olarak sıkı sıkıya bağlı sorumluluk sahibi üyelere sahip olmak zorundadır; toplumsal değişim için her günkü pratiğe tercüme edilebilecek kapsamlı bir program geliştirmek zorundadır. Böylesi bir örgüt bir koalisyonun içine (ve geleneksel Sol'un adlandırdığı üzere, bir birleşik cepheye) katılabilse de, bu türden bir koalisyonun içinde kaybolmamak veya bırakın kimliğini bağımsızlığını da yitirmemek zorundadır. İsmini her daim korumak ve kendi kuralları ile yönlendirilmek zorundadır. Örgütün programı toplumun karşılaştığı problemlerin, onların tarihsel kaynaklarının ve teorik özlerinin gerekçelendirilmiş bir ürünü ve toplumsal değişim için potansiyelleri ve gerçeklikleri takip eden açıkça görülür hedeflere sahip olmak zorundadır.

Geçmişteki devrimcilerin (on yedinci yüzyıldaki İngiliz devrimcilerinden yirminci yüzyıldaki İspanyol devrimcilerine kadar) karşılaştıkları en büyük sorunlardan biri, gerici muhaliflerine karşı koyabilecek kararlı, iyi yapılandırılmış ve tam bilgi sahibi bir örgütün yaratılmasındaki başarısızlıktı. Bilgi sahibi bir liderlik olmadan yalnızca birkaç ayaklanma kargaşalığın ötesine geçebildi. Tamamen kendiliğinden gerçekleşen devrim miti, geçmişteki ayaklanmaların (benim *Üçüncü Devrim* çalışmasında yapmaya çalıştığım gibi) dikkatli biçimde araştırılmasıyla, boşa çıkarılabilir. Öz bilinçli özgürlükçü örgütlerde bile her zaman bir liderlik vardı, etrafındaki kalabalıkların sokak gösterilerini doğrudan ayaklanmalara dönüştüren çekirdeği oluşturan, güçlü erkek ve kadınların "etkileyici militanlar" olarak adlandırıldığı zamanlarda bile. Ünlü "Ayaklanma" gravüründe, Daumier diğer isyancılar arasında kitleleri harekete geçiren çığlığı yükselten tek bir kişiye sezgisel olarak odaklanır. Görünüşte "kendiliğinden olan ayaklanmalarda" bile isyancı kalabalıkların içine dağılmış önde gelen militanlar kararsız kitleleri daha ileri eylemlere teşvik ettiler. Anarşist mitlerin tersine, Rusya'da 1917'de, Almanya'da 1918'de ve İspanya'da 1936'da ayaklanan sovyetlerin, konsüllerin ve komitelerin hiçbiri basitçe kendiliğinden oluşmadı. Her zaman belirli militanlar (bu liderlerin olduğunun münasip biçimde söylenmesidir) bunları oluşturmakta ve deneyimsiz kitlelerin radikal eylemleri kabul etmelerini sağlamakta inisiyatifi ele aldılar.

Tamamen somut ve acil taleplerin karşılanmasıyla meşgul olan bu konsüllerin ve komitelerin yalnızca birkaçı kendilerinin başlatmış oldukları isyanların açtığı toplumsal olasılıkların geniş bir bakışına sahipti veya geçici olarak yenilgiye uğrattıkları düşmanlarını açıkça biliyordu. Bunun tersine, burjuvazi ve onların devlet adamları, girişimciler, politik liderler ve askeri kumandanlar olarak kayda değer bir deneyime sahibi olduklarından kendilerini nasıl örgütleyeceklerini çok iyi biliyorlardı. Fakat işçiler, çoğu durumda, bir bakış açısı geliştirmekte çok hayati olan bilgi ve deneyimden yoksundular. Kendilerinden üstün askeri güçlerce doğrudan yenilgiye uğramamış ayaklanmaların iktidarı bir kez düşman sınıftan aldıktan sonra genellikle hareketsiz biçimde donmaları ve bu iktidarı

6 Halkın herhangi bir anda ne düşündüğü rasyonel bir hareketin politikalarını belirlemede hiçbir rol oynamamalıdır. Halk eğer nükleer güç istiyorsa o zaman bu yanlıştır - daha fazla söylenecek bir şey yoktur – ve hareket demokratik prosedürlerle uyumlu olacak bir tarzda halkın fikrini değiştirmek için ne yapabiliyorsa yapmalıdır. Benim görüşüme göre, hiçbir zaman kamu desteğinden yoksun olduğu veya insanları kendinden uzaklaştıracağı için nükleer gücün ortadan kaldırılması konusunu bırakmamalı, değiştirmemeli veya atlamamalıdır. Bu korkunç baş aşağı olmuş ve çocuksulaştırılmış toplumda, tabiri caizse, doğru olan şey kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenmek ve halkın naifliğini, cahilliğini ve aptallığını sürekli kemirmek zorundadır, yalnızca bir dürüstlük örneği vermek için olsa dahi.

www.arsivakurd.org

sürekli kılmak için nadiren gerekli örgütsel adımları atmaları trajik bir ironi olarak kalmaktadır. Yapılacak görevlerin geniş bir toplumsal vizyonuna sahip ve işçilere başlatmış oldukları devrimi tamamlamaları için pratik programlar önerebilen, teorik olarak eğitimli ve militan bir örgütlenme olmadığında devrimler bir sonraki adımın atılamaması nedeniyle hızla parçalandılar. Başlangıçta ve ardından gelen kısa dönemde onları hevesle destekleyenler bu nedenle bocaladılar, eksiksiz bir programın yokluğu nedeniyle morallerini ve şevklerini (*élan*) kaybettiler, ardından da fiziksel olarak ezildiler. Bu yıkıcı süreç hiçbir yerde 1918-1919 Alman Devrimi'nde gerçekleşenden daha bariz değildir. Aynı süreç, 1936-1937 İspanyol Devrimi'nde Anarko-sendikalist birlik, CNT, Temmuz 1936'da Katalan işçilerden aldığı iktidarı burjuvaziye teslim ettiğinde de büyük ölçüde geçerlidir.

Geleceğin Sol'u bu trajik deneyimleri dikkatle incelemek ve örgüt ile iktidar sorunlarını nasıl çözeceğini belirlemek zorundadır. Böylesi bir örgüt – devrimci şevkini (*élan*) kaybetmeden – konvansiyonel bir parti olamaz ve parlamenter bir devlette kendine konforlu bir yer de bulamaz. Merkezileşmeyi, parti içi hiyerarşiyi fetişleştiren, yukarıdan aşağıya bir örgüt olarak kurulan Bolşevik Partisi, bize bir partinin yalnızca bir devletin kopyası olabileceği, bürokratik ve otoriter bir yapıya dönüşebileceği yolu göstermektedir.

Kendilerini devrimci durumlarda bulan Marksistler devleti ortadan kaldıracak herhangi bir politika tasarlayamadıkları yerde anarşistler ve trajik biçimde onların düşünsel olarak derinden etkiledikleri sendikalistler de devletten kaçınmaya o kadar odaklanmışlardı ki kendi kendini yöneten hayati devrimci kurumları da yok ettiler. Burası İspanyol anarşizminin ve Chris Ealham'ın çok yerinde deyişiyle onun daha karışık anarko-sendikalist "farrago" sunun tartışılacağı bir yer değil[7] ama CNT-FAI liderliği özgürlükçü komünist bir devrimin nasıl kazanılacağı hakkında en küçük bir fikre bile sahip görünmedi; iktidar onların titreyen ellerine geçtiğinde gerçekten onunla ne yapacağını bilemedi.

Her devrim, aslında her temel toplumsal değişim girişimi bile, daima iktidarda olan elitlerin bir direnciyle karşılaşacaktır. Bir devrimi savunmak için sarf edilen her çaba büyük bir güç gerektirir –kurumsal ve idari olduğu kadar fiziksel de olan bir güç – bunun anlamı bir yönetim organının yaratılmasıdır. Anarşistler devleti ortadan kaldırma çağrısında bulunabilirler fakat aynı türden bir zorlama burjuva devletin azgın bir terörle birlikte tüm gücüyle geri dönmesini engellemek için de gerekecektir. Özgürlükçü bir örgüt için devrimci kitlelerin desteğiyle iktidar alınabilecekken, yersiz bir "devlet" yaratma korkusu içinde bundan sakınmak en iyisinden bir kafa karışıklığı en kötüsünden ise tam bir sinir kaybıdır. Belki de CNT-FAI gerçekten kendini varlığını ortadan kaldırmaya adadığı aynı devlet aygıtının huşusu içinde yaşadı. Böylesi bir hareketin kitlelere gerçekleştiremeyeceği sözler veren görünüşte "radikal" olan kamuflajı altında bahaneler üreterek durmasındansa yoldan çekilmesi daha iyidir.

Özgürlükçü Sol'un tarihi, bununla beraber, sol bir özgürlükçü toplumun yaratılması çabalarıyla uyumlu bir örgüt biçimini ısrarla önermektedir. Bir konfederasyonda görünürde daha yüksekte olan birimler örgütün tabanında alınan politik kararların yerine getirilmesinde rol oynamaktadırlar. En sonunda, neredeyse bütün politik kararlar, özellikle de önemli olanları örgütün şubeleri veya bölümleri tarafından tabanda alınmak zorundadır. Tabanda alınan bu kararlar yukarıya gider ve değiştirilmiş olarak tekrar tabana gelir, ta ki tabandaki çoğunluk oyuyla politikalar haline gelinceye kadar, bu politikaların yürürlüğe konmaları genellikle özel veya daimi komiteler tarafından üstlenilir.

Buna karşın hiçbir örgütsel model gerçek hayatın zorunluluklarıyla doğrudan tezat oluşturacak bir noktaya kadar fetişleştirilmemelidir. Olaylar bir ölçüde merkezileşme gerektirdiğinde bir politikanın veya taktiğin yürürlüğe konması için konfederal düzeydeki bir koordinasyona –gerekliyse ve gerekli olduğu sürece– daraltılmak zorunda kalınabilir. Bir konfederasyon geçici bir temelde sürekli bir merkezi örgüte yol açmadan gerekli merkezileşmeye izin verir. Bu da

7 Chris Ealham, "From the Summits to the Abyss: The Contradictions of Individualism and Collectivism in Spanish Anarchism," The Republic Besieged: Civil War in Spain içinde, editörler. Paul Preston and Ann L. Mackenzie (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996), s. 140. Bu makale anarşizmdeki çelişkiler hakkında literatürde okuduğum en önemli katkılardan biridir.

www.arsivakurdi.org

yalnızca üyelerin merkezileşmenin suiistimallerine karşı bir savunma gerçekleştirmede bilinçli ve teorik olarak *hakkıyla* bilgi sahibi olması halinde ve yalnızca örgüt gücünü suiistimal eder görünen liderleri geri çağıracak bir yapılanma varsa mümkündür. Aksi halde *herhangi* bir özgürlükçü pratiğin gerçekleştirileceğine dair bir netliğe sahip olmayız. On yıllarca özgürlükçü pratiklere ve prensiplere bağlı kalmış insanların, olaylar onların akıllarından ziyade duygularına hitap ettiğinde ideallerini rüzgâra savurduklarını ve hatta kaba milliyetçiliklere kaydıklarını gördüm. Özgürlükçü bir örgüt, örgüt üyeleri tarafından geri çağrılma hakkı ve konfederal bir yapının pratiklerinin tam bir hesabını talep etme hakkı gibi tedbirleri oluşturmak zorundadır, fakat bu durum bilgi ve bilincin hiçbir eşdeğeri olmadığı gerçeğini değiştirmez. Kesinlikle hiçbir dogmatik formül gerçek yaşamın zorunluluklarına, özellikle silahlı çatışma dönemlerinde, karşı koymak için uygun bir metot sağlayamaz.

Özgürlükçü komünist bir toplum kaynakların nasıl sağlanacağı, üretileceği, tahsis edileceği ve dağıtılacağı hakkındaki kararları vermek zorunda kalacaktır. Böylesi bir toplum iç savaşa ve askeri düzene girişecek olan kapitalizmin ve eski ve yeni ayrıcalık sistemlerinin restorasyonunu engelleme zorunluluğu içinde olacaktır. Topluluklar arasında devasa ölçekte bir idari koordinasyon ve düzenleme derecesine ulaşmaya çalışmak zorundadır ve herhangi türden bir toplumsal yaşamın tamamen çöküşe uğramaması için alınan kararlar yaptırımlarla uygulanmak zorundadır.

Bu kısıtlamalar mümkün olan en yüksek özgürlük derecesini sağlamak için gereklidir, fakat bu kısıtlamalar sadece "iyi niyet", "karşılıklı yardımlaşma", "dayanışma" veya hatta "gelenek" ve insan deneyiminden ziyade ibadete dayalı olan herhangi bir fikirle dayatılmayacaktır. Maddi istek herhangi bir "iyi niyeti" ve "dayanışmayı" kolayca erozyona uğratır, başarılı ve aslında yaptırım gücü olan bir devrim zafer kazanan özgürlükçüler arasında mücadele ve rakip kamulaştırmalar yaratır; bu nedenle komünalist bir toplumun bir ön koşulu olarak kıtlık-sonrası gereklidir. 1936-37 İspanyol Devrimi'nde yeni toplumun kolektifleri –hepsi anarko-sendikalistlerin siyah ve kırmızı bayrağını dalgalandırıyorlardı – hammaddeler, teknisyenler ve hatta pazarlar ve kârlar için birbirleriyle utanmazca bir rekabete giriştiler. Sonunda CNT tarafından "toplumsallaştırılmak" zorunda kaldılar – bunun anlamı sendikanın malların dağıtımını ve pahalı makinelerin paylaşımını eşitlemek için ve "zengin" kolektiflerin zenginliklerini fakir olanlarla paylaşmalarını kontrol etmek için otorite kullanmak zorunda kalmasıydı. (Sonraları bu otorite Madrid ulus-devleti tarafından kendi amaçları için devralındı). Bütün köylüler de küçük mülk sahipleri olarak çalışma fırsatı elde edebildiklerinde kolektiflere katılmaya can atmıyorlardı. Diğerleri herhangi bir korku duymadan kendilerini özgür hissettiklerinde kolektifleri terk ettiler. Diğer bir deyişle, yaşanabilecek bir komünalist toplumu kurabilmek kişisel ve ahlâki bağlılıklardan daha fazlasını –en azından "insan doğasına" ve "karşılıklı yardım içgüdüsüne" dayalı bu aşırı ölçüde istikrarsız değişkenlerden fazlasını– gerektirmektedir.

Özgürlükçü komünizmin *gerçekleştirilme* sorunu özgürlükçü repertuarın en teorileştirilmemiş yanlarından birisidir. Komünizmin "herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" ilkesi, malların yeterliliğini bu nedenle de karmaşık teknolojik gelişmeyi önceden varsayar. Bu gelişme Marx'ın komünizmin ön koşulunun üretim araçlarındaki ilerlemeler olacağı vurgusuyla yakın bir uyum içindedir. Özgürlükçü komünizmin başarısı o halde yüzyıllar boyu süren üretici güçlerin gelişimine ve yaşam araçlarına artan bir oranda erişime çok derinden bağlıdır.

Tarih, doğal kıtlığın veya sınırlı kaynakların insanları halk yönetimlerini krallıklara, esirleri kölelere, kadınları boyun eğmiş angaryacılara, özgür köylüleri serflere ve benzerlerine çevirmeye zorladığının sayısız örneğiyle doludur. Bu türden gelişmelerde aşırılıklar eksik değildir ve şefkatli krallar merhametsiz despotlara dönüşmüyorlarsa bu mucize kabilindendir. Bu toplumları, devletleri ve onların baskıcı yöntemlerini yargılayabiliyor olmak gelişmenin *olduğunun* ve eşdeğer bir öneme haiz biçimde *bizim* şartlarımızın onlarınkinden son derece farklı olduğunun kanıtıdır. Açlığın bir zamanlar yaşamın normal bir hali olduğu yerde biz bugün açlıktan ölenleri beslemek için hiçbir çaba gös-

www.arsivakurd.org

terilmediğinde şoka uğruyoruz. Şoka uğramamızın nedeni kıtlığa kayıtsız kalmaya müsaade etmeyecek düzeyde yeterli üretimi sağlayacak araçları hâlihazırda geliştirmiş olmamızdır. Kısaca, yaşam araçlarının dağıtımındaki adaletsizlik devam edebilecek olsa da şartlar tamamen değişmiştir. Aslında, bu dağıtımın adaletsiz olduğu hükmü bile yalnızca maddi kıtlığı ortadan kaldırabilecek –ve potansiyel olarak *kıtlık-sonrası bir toplum* yaratabilecek– bir toplum tarafından verilebilir.

Bu nedenle bizim genişleyen özgürlük vizyonlarımız bugün kendi önkoşullarına sahiptir: en azından, teknolojik ilerleme önkoşuluna. Yalnızca Büyük Depresyon deneyimine sahip olmayan kuşaklar bizim daha cömert davranan ideolojilerimiz için önkoşulları yok sayabilir. Klasik Sol –özellikle Marx gibi düşünürler – tarih ve çağdaş toplumsal ilişkiler üzerine daha sistematik düşünmemizi sağladılar. Fakat bizim yönetimimizde kaynakların gerçekten özgürlükçü bir kullanımına, halk meclislerine, konfederasyonlarına ve kapsamlı sivil haklara dayalı demokratik, komünist ve komünalist bir toplum yaratmayı mı seçeceğiz? Yoksa giderek devletçi, merkeziyetçi ve otoriter olan bir yolu mu takip edeceğiz? Burada başka bir "tarih" veya diyalektik rol oynamaya başlar – Bakunin, Kropotkin ve Maletesta gibi özgürlükçü düşünürler ve bilinmeyen devrimciler tarafından zaman içinde detaylandırılmış özgürlüğün büyük gelenekleri. Bu nedenle birbiriyle bir çift oluşturarak açılan iki mirasla karşılaşırız: maddi olan ve ideolojik olan.

Dürüst olalım ve bu mirasların iyi bilinmediğini ve kolaylıkla anlaşılmadığını teslim edelim. Fakat bize çabalarımızın tanımını verebilecek bir toplumsal değişim için etik bir yaklaşımı ve bir başarı olasılığını onlardan gelenlerle dokuyabiliriz. İlk önce, "ne olması gerektiğinin", insanlığın özgürlük, rasyonalite ve özbilinçlilik potansiyellerinin gerçekleştirilmesi ve bizim toplumsal yaşamlarımızı yönlendirmesi gerektiği ilan edilebilir. "Ne olması gerektiğini" kesinlikle reel maddi olanaklar ve gerçekleştirilebilir ideolojik olanaklarla teyit edebiliriz. "Ne olması gerektiği" bilgisi, eğer akıl bizim davranışlarımıza rehberlik edecekse, toplumsal değişimler yapmak ve rasyonel bir toplumu kurmak için bizi yönlendiren güç haline gelecektir. Bizim mevcut maddi önkoşullarımız ile ve potansiyellerimizi, özellikle rasyonel bir toplum kurma potansiyelimizi gerçekleştirme konusunda bize rehberlik eden akıl ile, geleceğin Sol'unun amaçlarını başarmak için atmak zorunda olacağı somut adımların formülleştirilmesine başlayabiliriz. Maddi önkoşullar ispat edilebileceği gibi elimizin altındadır ve geçmişin görece rasyonel bir toplum ortaya çıkarma çabaları ile tahkim edilmiş olan akıl, tahmin edilebilecek bir geleceğe uygun bir yeni Sol'u adım adım ortaya çıkarmaya yönelik önlemleri ve araçları formülleştirmek için gerekli araçları bizlere sağlamaktadır.

sol için etik bir pusula

Akıl ve teoriden çekinmeyen anlamlı bir geleceğin Sol'u, eğer bugünü geçmişle ve geleceği şimdiyle ilişkisi içinde anlama gücüne sahip olacaksa sağlam biçimde teoriye dayanmalıdır. Olayları, geçmişi ve şimdiyi yorumlamak için felsefi bir donanıma sahip olmaması onun teorik anlayışlarını parçalı hale getirecek ve bağlamından ve sürekliliğinden yoksun kılacaktır. Belirli olaylarla daha büyük bir bütünün nasıl ilişkili olduğunu da gösteremeyecek ve bunları daha geniş bir perspektifle bağlayamayacaktır. İşte bu takdire şayan amaç, kaydetmeliyim ki, Marx'ı ideallerini sistematik ve birleşmiş bir biçimde sunmaya sevk etti, yoksa bu kişisel yaratılışındaki bir "totaliterlikten" kaynaklanmıyordu. Onun içinde yaşadığı dünyada sermaye birikiminin ve burjuvazinin endüstriyel kaynakları amansızca bir araya toplamasının nedeninin acımasızca rekabetçi olan bir ekonomide girişimcilerin açgözlülüklerinin değil yaşamsal gerekliliklerin sonucu olduğu gösterilmek zorundaydı.

Kişi yalnızca şeylerin var olan düzenine *rasyonel* alternatifler –nesnel ve mantıksal olarak insanlığın özgürlük ve yenilik potansiyellerine dayalı olan alternatifler–geliştirerek var olan topluma bir alternatif tasarlayabilir. Bu açıdan, insanların verili koşulların ötesinde kendilerini tasarlayabilme, kendi dünyalarını ve toplumsal ilişkilerini rasyonel biçimde yeniden yaratabilme ve etik yargılarla yenilik aşılayabilme yetenekleri rasyonel bir toplumun gerçekleştirilmesi için gerekli temeller haline gelir.

www.arsivakurd.org

Akıl tarafından çıkarsanan bu "ne olması gerektiği", var olan ve faydacı "ne olduğundan" doğruluk ve bütünlük açısından daha yukarıda bir seviyede durur. Mecazi olarak konuşursak, deneyim tarafından olduğu kadar akıl tarafından da detaylandırılan ve meydan okunan "ne olması gerektiği" ile "ne olduğu" arasındaki gerilim, diyalektiğin kalbinde yatar. Aslında, "ne olması gerektiği", verili olanın geçerliliği hakkındaki yargıya dayandığında toplumsal dünyadaki diyalektik gelişme biyosferdeki diyalektik gelişmeye katılır. Bu bize bir toplumun rasyonel olup olmadığını ve sahip olduğu rasyonel içeriğin ölçüsünü belirlemek için bir temel oluşturur. Böylesi bir kıstas olmadığında ego merkezli, tesadüfi, anarşik ve çok öznel "ben seçerim" ifadesinden ayrı duran toplumsal bir etik için bir temele sahip olmayız. Toplumsal bir etik nesnel bir temele, ilksel olandan giderek karmaşık olana doğru kapsamlı bir evrime ve gelişimini destekleyecek tutarlı bir içeriğe sahip olmadan havada asılı olmaktan kurtulamaz.

Dahası, rasyonel olarak algılanan bir realiteden ayrı varoluşsal bir gerçeklik "yargısına" dayalı nesnel bir potansiyel (bu, yalnızca hayal kurmanın tersine kendisini rasyonel bir çıkarıma sunan *örtülü* gerçekliktir) olmadan yalnızca kişisel olan beğenilerin ötesinde bir etiğin üretilmesi için gerekli herhangi bir yönteme sahip değiliz. Özgürlüğün doğasını anlamak için bize ne rehberlik edecektir? Özgürlük neden yalnızca gelenek ve alışkanlık olandan daha üstündür? Beğenilerden ve tahminlerden ayrı olarak, neden köleci değil özgür bir toplum arzulanmaktadır? İnsan evriminin başlangıcındaki potansiyellik alanındaki ilksel kökenden gelen, bu evrim içinden geçerek rasyonel ve mantığa dayalı bir seviyeye ulaşan bir davranışsal süreç algısı olmadan hiçbir *toplumsal* etik arzu edilmesi bir yana mümkün dahi olmaz. *Diyalektik olarak türetilmiş* "olması gereken" tarafından sağlanan kıstaslar olmaksızın devrimci bir hareketin ilkeleri kişisel seçimin anarşist boşluğuna, "benim için iyi olan şey iyiyi ve doğruyu oluşturur" – işte o kadar! – fikrinin karmaşıklığına savrulur

"Ne olduğu" – kapitalizmin içinde olduğu yaşamın varoluşsal gerçekleri – ile ilgilenmek zorunda olduğumuz kadar, Hegel'in söyleyebileceği üzere, kesinlikle rasyonel bir toplumu tanımladığı için bizim daima rehberimiz olarak kalmak zorunda olan diyalektik olarak türetilmiş "doğru" ile de ilgilenmek zorundayız. Rasyonel olan terk edildiğinde bizi özgür kılma eğilimindeki bir tarihin seyrinden, özgürlük için büyük insanî çarpışmaların seviyesinden yalnızca hayvani olan bir seviyeye düşeriz. Bu özgürlük ve yeniliğe doğru rasyonel bir gelişim olarak algıladığımız Tarih'e inancımızın kopması ve belirleyici insanî standartlarımızın düşmesidir. Eğer genellikle akıntıya kapılmış sürükleniyor gibi görünüyorsak benzersiz insanî ve toplumsal potansiyellerimizi gerçekleştirme yönünde bizlere rehberlik edecek bir pusulaya ve haritaya sahip olmadığımız içindir.

Toplumsal olarak doğru olanın elde edilmesinde bize rehberlik edecek başka bir öneri ise bir pusula olarak diyalektik düşünmenin önemidir. Bu mantık hem bir metodu hem de akıl yürütmenin ve açımlanmanın gelişimsel sürecinin gerçek özünü oluşturur. Potansiyelin ortaya çıkarılması rasyonel gerçekleşmeye yani özgürlük ve yeniliğe uygun düşen kapalı nitelikleri içkin olarak ortaya seren prosedürdür. Bir derin ekolojist bir zamanlar bana özgürlüğün neden özgür olmamaktan daha istenir olması gerektiğini sorarak meydan okumuştu. Ben yalnızca varlığını sürdürmeyi seçmektense akıl ve yenilik ile çevrenin yeniden yaratılmasına doğru özgürlüğün yaşamın yükselişinin değişik fazları yoluyla nesnel olarak gelişirken dünyayı doğal güçlerin oyun alanı olarak elde edilecek her şeyden daha yaşanılır, insanî ve yaratıcı kılabileceğini söyleyerek buna cevap verdim. Aslında Hegel'in ünlü bir aksiyomunu söylersek, özgür olmayanın gerçek (veya aktüel) olmadığı yerde özgür bir topluma erişebiliriz.

Aslında diyalektik düşüncenin bir görevi keyfi, dışsal ve tesadüfi olandan iç görü kadar hatırı sayılır bir entelektüel cesaret isteyen bir girişim içindeki rasyonel olanı ayırmaktır. Bu nedenle, çürüyen şehir-devletlerini ve parazit monarşilerden oluşan parçalanmış bir dünyayı birleştirdiği ve Helenik düşünceyi ona aktardığı sürece Büyük İskender'in fetihleri Tarih'in rasyonel hareketleri ile mükemmel biçimde uyuşmaktadır. Fakat Moğol süvarilerin orta Asya steplerinden zincirlerinden boşanması olayların rasyonel gelişimine, sözgelimi, engin ormanlık alanları müthiş ürkütücülükte bir çöle çeviren

www.arsivakurd.org

Kuzey Afrika'daki yağış miktarındaki azalmadan daha fazla katkı sağlamadı. Dahası, bir Moğol istilasından bir "şeytani potansiyelin" kanıtı olarak bahsetmek *potansiyel* terimini yaratıcı ve zengin felsefi içeriğinden mahrum bırakmaktır. Burada herhangi bir fenomen için herhangi bir yerde –ve anlaşılır bir amaca başvurmadan– kullanılabilecek ideolojik olarak tarafsız *kapasite* terimini kullanmak daha iyi olacaktır.

özgürlükçü belediyecilik

Bazılarına çok uzak düşebilecek diyalektik düşünme, bana göre, yeni Sol için bir harita çıkarılması ve bir gündem oluşturulmasında vazgeçilmez bir unsurdur. Rasyonel bir toplum için insanî potansiyellerin etkinleştirilmesi –insanî gelişimle elde edilebilecek "ne olması gerektiği"– tamamen demokratik belediyede, onlar için *politikanın* anlamı demokratik kurumlar aracılığıyla topluluğun kamusal ilişkileri üzerinde doğrudan halk kontrolü olan özgür yurttaşlardan oluşan yüz-yüze demokratik meclislere dayalı belediyede ortaya çıkar. Böylesi bir kontrol sistemi görüşme, deneyim, tarihsel bilgi ve yargılamadan rasyonel olarak türetilen, usulüne uygun olarak oluşturulmuş bir yasal sistem çerçevesinde ortaya çıkar. Özgür belediyecilik gerçekte yalnızca politik taktiklerin kullanıldığı bir alan değil aklın bir ürünüdür. Burada amaçlar ve araçlar, kısa süre sonra parti diktatörlüğüne dönüşen "proletarya diktatörlüğünün" bir zamanlar bize verdiği baş ağrıtıcı "geçişler" olmadan mükemmelen eşleşmiştir.

Dahası, özgürlükçü belediyecilik tüm toplumsal oluşumlar gibi insan eliyle yaratılmıştır. Herhangi bir etik kıstastan yoksun, bu nedenle kolaylıkla baskıcı kurumlara ve kaotik topluluklara varabilecek keyfi "seçimler" tarafından değil bilinçli olarak akıl ile yaratılmak zorundadır. Belediyenin anayasası ve kanunları yurttaşların haklarının yanı sıra görevlerini de belirtmelidir –bu, özgürlük alanının yanı sıra gereklilik alanının da açık hale getirilmesidir. Belediyenin yaşamını kanunlar belirler, keyfi biçimde "insanlar" değil. Bu türden kanunlar zorunlu biçimde baskıcı değildir: aslında binlerce yıldır baskı altında kalanlar keyfi yönetimi ve "yapısızlığın tiranlığını" engellemek için *nomos* olarak kanun talep ettiler. Özgür belediyecilikte kanun daima rasyonel tartışmaya dayalı ve açık olarak türetilmek ve dikkatlice değerlendirmeye tabi tutulmak zorundadır. Aynı zamanda sürekli baskı altında olan insanları onları baskı altında tutanlara bağlı tutan kuralların ve tanımlamaların farkında olmak zorundayız.

Rousseau'nun gördüğü gibi, belediye binaların yığışmış bir kümesi değil özgür yurttaşların bir kümesidir. Akılla birleşmiş düzen tutarlı *kurumlara* neden olacaktır. Düzen ve akıl olmadan halka karşı sorumlu olmayan ve hesap vermeyen kontrolleriyle keyfi yönetim sistemine –kısaca, tiranlığa– terk edileceğiz. Bir devleti oluşturan şey kurumların varlığı değil, halka öyle ya da böyle baskı kurulmasını garantileme açık amacıyla onlara hâkim olmak için tasarlanmış halktan ayrı profesyonel kurumların varlığıdır.

Devrimci bir politika kurumların var olmasına meydan okumaz, verili bir kurumun özgürlükçü ve rasyonel veya baskıcı ve irrasyonel olup olmadığını değerlendirir. Muhalif hareketlerdeki artan bir eğilim olan kurumlara ve kanunlara yalnızca kurum ve kanun oldukları için karşı gelinmesi gerçekte gericidir ve, her durumda, halkın dikkatini kurumların demokratik, popüler ve rasyonel varlıklar olarak yaratılması veya bunlara dönüştürülmesi amacından uzaklaştırılmasına hizmet eder. Bir kargaşa "politikası" veya "yaratıcı kaos" veya naif "sokakları ele geçirme" pratiği (genellikle sokak festivalinden öte bir şey değildir), rasyonel olanı "ilksel" ve "şenlikli" olanla değiştirerek katılımcılarını bir çocuk güruhu davranışına geriletir; Aydınlanma'nın uygar, eğitimli ve bilgili olana olan bağlılığını terk eder. Devrimler bazen neşeli olabilse de esasen ciddi, hatta kanlıdır –ve sistematik değillerse ve zekice liderlik edilmiyorlarsa değişmez biçimde karşı-devrim ve terörle sonuçlanırlar. Komünardlar 1871'de "cennetlerde fırtına estirirlerken" hezeyan içinde sarhoş olmuş olabilirler, fakat ayıldıklarında Paris'in etrafındaki duvarların karşı-devrimci Versaycılar tarafından yarılmış olduğunu gördüler. Bir haftalık çatışmadan sonra direnişleri çöktü ve Versaycılar binlercesini keyfi biçimde ve partiler halinde vurdular. Asli davranışında yeterli ciddiyetten uzak bir politika harika bir Anarşi olabilir fakat felaket getirici bir devrimciliktir.

Bu gözlemlerin sağladığı özgül politik sonuçlar nelerdir? Hangi politik gündemi desteklemektedirler?

Öncelikle, "ne olması gerektiği" geleceğin politik gün-

www.arsivakuru.org

demini ve hareketini oluşturan her ilkenin önünde olmalıdır. Bir protesto politikası da onun kadar önemli olabilse bile bir toplumsal yenilik politikasının yerine geçemez. Bugün Marksistler ve anarşistler benzer biçimde savunmacı biçimde davranmaya, yalnızca var olan toplumsal düzene ve yarattığı sorunlara tepki vermeye eğilimliler. Kapitalizm bu nedenle kendi sezgisel muhaliflerinin davranışını iyi yönetebilmektedir.

Dahası, protestoculara kurnazca kısmi imtiyazlar tanıyarak muhalefeti kısmayı öğrenmiştir. Bu nedenle nükleer-karşıtı bir hareket büyük desteklere ulaştığında bir ülke yeni reaktör yapımını sınırlandırmayı seçebilir – fakat nükleer-karşıtı hareketin tehdit edici noktada olmadığı ülkelerde reaktörleri çoğaltmaktadır. Benzer biçimde, biyomühendislikle üretilen yiyecekler halkın onların etkileri hakkında korkusu nedeniyle bazı yerlerde kısıtlanabilir fakat biyomühendislik diğer yerlerde ve disiplinlerde ivmelenerek artmaktadır; veya endüstri tamamen halkın kontrolüne boyun eğmektense kendi kendini sınırlandıran ölçülü önlemler alma konusunda anlaşmaya varabilir.

Belediye, gördüğümüz gibi, insanlığın toplumsal potansiyellerini özgür ve yenilikçi kılacak otantik zemindir. Kendi haline bırakıldığında, en özgürlükçü belediye dahi içe dönük, kapalı ve dar bakışlı olabilir. Konfederalizm, herhangi bir belediyenin özgürlükçü komünist bir ekonomiyi başlattığında büyük olasılıkla karşılaşacağı eksiklikleri giderecek operasyonel bir araç olarak hazırda beklemektedir. Yalnızca birkaç belediye, o da yapabilirse, kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılayabilecektir. Ekonomik otarşi elde etme çabası –ve buna eşlik eden, çok sıklıkla ekonomik olarak az gelişmiş toplumlara neden olan kültürel dar bakışlılık– toplumsal olarak istenmez. Ne de fazla ürünlerin takası tek başına meta ilişkisini ortadan kaldırır; malların gerçekten özgürlükçü bir bakışla dağıtımı pazardaki değiş tokuşu çok andıran malların takasından çok daha farklıdır. Fazla metaların "değerini" belirleyecek olan standart ne olacaktır – onlardaki ölü emek mi? Kapitalist bir ekonominin belirtilerinin ortaya çıkmakta olduğu, aralarında komünist kanaatleri ile övünenlerin bulunduğu anarşist Katolonya'da dahi fark edilemedi.

Ayrıca politik kararların verilmesiyle kesinlikle idari olanlar arasındaki başka bir ayrım hattı da çizilmek zorundadır. Dağıtım problemlerinin bir topluluğu kapitalist törelere ve pazar pratiklerine sürüklemesine engel olmak zorunda olduğumuz gibi idare edenlerin de meşru olarak halk meclisine ait olan politik kararları almalarına engel olunmak zorundadır. Bu türden hareketler, çok basitçe, yasadışı kılınmalıdır –bunun anlamı, topluluğun halk meclislerine ait olan haklarının kullanılmasının, cezalandırıcı önlemlerle, komitelere ve vekillere *yasaklanmasıdır.* Bu türden önlemler hassas özgürlükçü duyarlılıklara ne kadar aldırmaz görünürse görünsün, zorlukla kazanılan hakların çoğunluk aleyhine kendileri için ayrıcalık arayışı içindeki elitler tarafından yavaşça erozyona uğratıldığını gösteren bir tarih tarafından haklı çıkarılmaktadır. Yaşam araçlarının sağlanmasındaki bir kıtlık-sonrası dönem herhangi bir ekonomik ayrıcalık peşinde koşmayı komik bir anakronizme dönüştürebilir. Ama hiyerarşik toplumun gösterdiği üzere, statü ve iktidarın artırılması gibi bazı konular ekonomik ayrıcalığın ötesindeki şeylerdir.

İnsanlar kendi potansiyellerini yalnızca özgür belediyede değil rasyonel ve akla dayalı olarak oluşturulan ve kurumsallaştırılan özgür halk meclislerinde de gerçekleştirirler. Bu gelişmeyi hangi politika teşvik ederse etsin tarihsel olarak ilericidir; bu gelişmeyi engelleyen kendinden menkul hangi politika olursa olsun gericidir ve var olan toplumsal düzeni güçlendirmektedir. "Sokak festivallerine" devredilen yapısız "topluluk" ifadeleri tek başlarına, özellikle özgürlükçü bir belediye politikasının yerine geçmek üzere yapıldıklarında (veya daha rahatsız edici biçimde, onların çarpıtılmasıyla) toplumu kitlesel ölçekte dilsizleştirme gücü nedeniyle kapitalizmin teşvik ettiği genel çocuklaştırmayı beslemektedir.

radikal meydan okuma

Savaş arası dönemde, devrimci değişim amacındaki proaktif güçler toplumsal düzenin varlığını ciddi şekilde tehdit ederken klasik Sol belirgin bir küme sorun üzerine odaklanmıştı: planlı bir ekonomi ihtiyacı, kronik bir ekonomik krizin sorunları, yaklaşan bir dünya savaşı, faşizmin gelişimi ve Rus Devrimi'nin sağladığı meydan okuyucu örnekler. Bugün, çağdaş solcular daha çok büyük ekolojik altüst oluşlar, şirketlerin devasa hale gelmeleri, günlük yaşam üzerinde teknolojinin

www.arsivakurd.org

etkisi ve kitle iletişim araçlarının etkisi üzerine odaklanmaktadır. Klasik Sol derinlerde yatan krizlere ve toplumsal değişimi yaratmak için yapılacak devrimci yaklaşımların uygulanabilirliğine baktı; çağdaş Sol ise farklı suiistimaller kümesine bakmaktadır.

Bugün ön planda olan konular kendi yörüngesi etrafındaki değişim taleplerini yerine getirebileceğini hisseden, görünürde yerleşik ve temelde endişesi olmayan bir toplumun karakteristiğidir. Var olan hastalıklar, ne kadar rahatsız edici olsa da var olan toplumun özüne meydan okumadan düzeltilebilir görünmektedir. Özellikle sinizmin bir "tarihin sonu" mantığı içinde derinlere kök saldığı ve statükonun sonu gelmez tekrarının insanlığın tek geleceği olarak kabul edildiği Kıta Avrupası'nda, Birleşik Devletler var olan düzenin sarsılmaz bütünsel kararlığının simgesi olarak görülmektedir. Amerika ise neredeyse açgözlü bir tüketici hale geldi; sermaye birikimi bu tüketiciyi içinde sonsuz çeşitlilikteki yeni ürünleri satın alma ihtiyacı duyan ve doyumsuz olan sayısız alıcının yer aldığı bir halk kitlesine dönüştürdü. Aslında, Amerikan endüstrisinin ve ticaretinin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri, halkın zevkini gıcıklayacak yeni ürünlerin nasıl yaratılacağıdır, hatta bu eski, uzun süredir bir kenara bırakılan eğlence biçimlerinin ve ürünlerin su üstüne çıkarılması ve üzerine çağımızın vülger şaşaasının eklenmesi anlamına da gelmektedir.

Bugün içinde yaşadığımız kapitalizm Marx'ın bildiği ve her türden devrimcinin yirminci yüzyılın ilk yarısında ortadan kaldırmaya çalıştığı kapitalizmden çok farklıdır. Aslında, kapitalizm büyük ölçüde Marx'ın *Kapital*'in ilk cildinin kapanış bölümlerinde önerdiği doğrultuda gelişti: çok hayati olan kanunu, biriktirme, yoğunlaşma ve genişleme olan bir ekonomi olarak. Bu doğrultuda gelişemeyeceği zaman kapitalizm olmaya son verecektir. Bu, rekabet ve teknolojik yenilikte ifadesini bulan meta değişimini takip eden bir sonuçtur.

Marksist üretkenlikçilik ve anarşist bireyciliğin her ikisi de, ne kadar birbirlerinden ayrı olsalar da, kör patikalara yürüdüler. Marksizm elit liderlerce rehberlik edilen partilere, sendikalara ve proleter "ordulara", insanları aşırı biçimde örgütlemeye eğilim gösterirken anarşizm örgütten ve liderlerden "öncüler" olarak sakındı, teori ve akıl tarafından yönlendirilmeyen bir içgüdüsel itkiyi devrimcilik olarak alkışladı. Marksizm teknolojik gelişmeyi, onu rasyonel, etik ve ekolojik bir bağlama koymadan alkışlarken anarşizm gelişmiş teknikleri, akıl ve uygarlığı cehennem azabı ile aklı çelinen "teknokratik adamın" şeytani kaynağı olarak şiddetle eleştirdi. Teknoloji sevgisi teknoloji korkusu ile kapıştırıldı; analitik akıl ham içgüdüyle ve sentetik bir uygarlık muhtemelen ilk çağların doğası ile.

Sol'un geleceği, son tahlilde, günümüz –ve görüntüye girmekte olan gelecek– için Marksizm ve anarşizmde neyin geçerli olduğunu kabul edebilme yeteneğine bağlıdır. Sürekli bir teknolojik devrimin olduğu bir çağda bir teorinin ve bir hareketin geçerliliği tamamıyla önünde neyin uzandığını nasıl açık biçimde görebileceğine bağlıdır. Hayal edilmesi hâlâ güç olan, bütün dünyayı dönüştürücü bir etkiye sahip olacak radikal olarak yeni olan teknolojiler kuşkusuz yürürlüğe konulacaktır. On yıllar boyunca görülmemiş bir toplumsal dengesizlik derecesini pekâlâ üretebilecek yeni iktidar dizilişleri ortaya çıkabilir. Tarifi mümkün olmayan cinayetlere ve ekolojik katliamlara yol açan yeni silahlar ortaya çıkabilir. Ekolojik kriz devam edebilir.

Fakat insan bilincine Aydınlanma programının kaybedilmesinden daha fazla ıstırap verebilecek daha büyük bir hasar yoktur: özgür ve insanî bir toplumda ilerici bir yer bulmak için değiştirilmek zorunda olan aklın, bilginin, bilimin, etiğin ve hatta tekniklerin gelişimi. Aydınlanma'nın öğrettikleri olmadan hiçbir özgürlükçü devrimci bilinç mümkün değildir. Devrimci geleneğin değerlendirilmesinde *akla dayanan* bir Sol, Marx'ın uyardığı gibi, yaşayanlar üzerindeki ağırlıkları devam eden ölü gelenekleri silkeleyip atmak ve kendisini rasyonel ve kapsamlı bir uygarlığın yaratılmasına adamak zorundadır. Proletarya egemenliği üzerinde anlamsız biçimde odaklanan bir Marksizm ve aklın, uygarlığın ve tekniğin "kar örtüsü" altındaki "toprağı" asla eşelemeyen bir anarşizm, geçmişin devrimci ideolojilerinin, kalıcı başarıları zamanımızda büyük ölçüde ihtiyaç duyulan ve hâlâ geçerli olan bileşenlerini geçersiz kılmaya pekâlâ hizmet edebilir.

www.arsivakurd.org

özgürlükçü belediyeciliğe genel bir bakış

murray bookchin
çeviren: cengiz apaydın

Toplumsal yeniden-yapılandırma hareketlerinin belki de en büyük kusuru –özellikle Solu, radikal ekoloji gruplarını ve ezilenlerin sözcülüğünü yapmaya çalışan örgütleri kast ediyorum-insanları statükonun belirlediği sınırların ötesine taşıyacak bir siyasetlerinin olmayışıdır.

Günümüzde *siyaset* sıradan 'seçmeni' cezb etmek için 'toplumsal adalete' ilişkin anlamsız programlar öneren seçim bürosunun iktidardaki ve muhalefetteki bürokratik partileri arasındaki düelo anlamına gelmektedir. Büroya dâhil olunur olunmaz, programları genellikle bir "uzlaşmalar" zincirine dönüşür. Bu bakımdan, Avrupa'daki birçok Yeşiller Partisi geleneksel parlamenter partilerden sadece kısmen farklı olmuşlardır. Sosyalist partiler de, bütün farklı yaftalarına rağmen, kapitalist karşıtlarından temelde çok az farklılık göstermişlerdir. Kuşkusuz, Avrupa- Amerika toplumunun duyarsızlığı–"apolitikliği"- oldukça moral bozucudur. Mütevazı beklentileri doğrultusunda, insanlar oylarını kullanırken, pratik sorunlar için çeşitli çözümler üretebilen güç merkezleri olarak mevcut partilere yüzlerini çevirirler. Bir vatandaş oyunu merkez partilerden biri için kullanmaktan rahatsızlık duyduğunda bir çok kişi, büyük partilerin bütün özelliklerini bünyesinde barındıran ve başarıya ulaşması durumunda eninde sonunda yozlaşacak yeni marjinal bir örgüt için neden bir oyun heba edilmesi gerektiğini sorgularlar? İçsel ve kamusal yaşamı çoğunlukla yeni Reich'teki öteki partilere yakın olan Alman Yeşiller'ine bir bakın.

Bu "siyasal işleyiş"in, on yıllardır, hiçbir temel değişiklik göstermeden olduğu gibi kalması önemli oranda sürecin kendi ataletsizliğinden dolayıdır. Ard arda gelen hayal kırıklıkları nedeniyle, zaman beklentileri aşındırmış ve artık umut tek geçer akçe olmuştur. "Yeni Politika"dan, politikanın kendisi kadar eski yenilgi geleneğinden söz etmek inandırıcılığını yitirmiştir. On yıllardan beri, en azından, radikal politikada gerçekleşen değişiklikler çoğunlukla yapıdaki değişikliklerden ziyade retorikteki değişikliklerdi. Alman Yeşiller Partisi –ironik olarak, Bundestag'ta, tüm kesimler arasında!- alt gruplara yönelik siyaset yapma girişiminden tipik bir parlamento partisine dönüşen (örgütlerini orijinal olarak tanımladıkları biçimiyle) "partisiz partiler" geleneğinden gelen son zamanlardaki tek örneğidir. Özgürlükçü vizyonlarına rağmen, Almanya'daki Sosyal Demokrat Parti, İngiltere'deki İşçi Partisi, Kanada'daki Yeni Demokrat Parti, Fransa'daki Sosyalist Parti ve diğer partilerde Franklin D. Roosvelt veya Harry Truman'in içinde rahatça yer alabilecekleri liberal partiler olarak bile nitelendirilemezler. Geçmiş dönemlerde bu partiler hangi toplumsal ideallere sahip olmuş olursa olsunlar günümüzde parlamento ve bakanlıklara ilişkin iktidarlarını elden kaçırmama, büyütme ve onları elde etme pragmatizmine kapılmışlardır.

Bugün "siyaset" dediğimiz şey kesinlikle parlamento ve bakanlıklara dönük bu hedeflerden ibarettir. Modern siyasal tasarıma göre, "siyaset" rasyonaliteye, top-

www.arsivakurd.org

luma ve özgürlüğe dayalı ahlaki bir çağrı yerine, temsili kurumlarda –özellikle yasama ve yürütme alanlarında- iktidarı ele geçirme teknikleridir.

medeni ahlak

Özgürlükçü belediyecilik, örgütlenmede sokaktaki insanları niteliksel olarak ise ahlakı egemen kılmaya yönelik gerçekten ciddi, esaslı bir tarihsel projeyi temsil eder. Yalnızca retorik açısından değil, yapısal ve ahlaki bakımdan da öteki muhalif mücadele örneklerinden farklıdır. Bir yandan halkı temsil etmenin bir aracı olarak parlamenterizmin kasvetli döngüsü ve onun "parti" mekanizması mistifikasyonundan sıyrılırken, öbür yandan gerçek yurttaşlığa işlerlik kazandırmak için kamusal alanı geri alma arayışındadır. Bu bakımlardan, özgürlükçü belediyecilik sadece bir "siyasal stratejiden" ibaret edğildir. Gizil veya henüz yeni ortaya çıkmakta olan olanaklardan toplumun yeni radikal bir konfigürasyonuna doğru mücadele etme çabasıdır; insanların ihtiyaçlarını karşılayan, ekolojik gerekliliklere cevap veren ve paylaşıma ve işbirliğine dayalı yeni bir ahlak geliştiren komüncü bir toplum. Daima bağımsız politik bir duruşun gerekli olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Daha da önemlisi, politikanın yeniden tanımlanması gerekir; tamamlayıcı ve dayanışmacı bir ahlaka dayalı ve kamu siyasası formülasyonuyla halkın doğrudan katıldığı meclisleri aracılığıyla toplumun veya polisin yönetimi olarak sözcüğün özgün Grekçe'deki anlamına dönüş şarttır.

Bu bakımdan, özgürlükçü belediyecilik belirsiz ve tanımlanmamış bir hedefe ulaşmaya niyetlenen sayısız çoğulcu tekniklerden biri değildir. Özünde demokratik, yapısında hiyerarşisiz, iktidarı ele geçirme hedefiyle atılabilecek ve benimsenebilecek yalnızca envai çeşit siyasal araçlardan veya stratejilerden birinden ziyade bir tür beşeri yazgıdır. Özgürlükçü belediyeclik, aslında, yeni bir toplumun kurumsal hatlarını tanımlamaya çalışmakta ve aynı zamanda günümüzün yeni radikal politikasının pratik mesajını geliştirmektedir.

amaçlar ve araçlar

Buarada, amaçlar ile araçlar rasyonel bir bütünlük içinde bir araya gelirler. Şu anda siyaset sözcüğü - toplumsal ve bölgesel politikaları formülize etmek için yurttaşın hakkını herkesten önce ele geçiren temsili cumhuriyetçi sistemlerden ayrı olarak, bu- belediye meclislerinde gerçek demokrasiyi sağlayıp, varlığını idame ettirerek yuttaşlarca toplumun doğrudan halkın denetlenmesi anlamına gelir. Böyle bir politika –belirginde bir şekilde halktan ayrı, baskıcı bir aygıt olarak varolanlara benzer, bürokratlar, polis, asker, yasa koyuculardan oluşan profesyonel bir varlık olarak- devlet yapısından veya devletten kökten farklıdır. Özgürlükçü belediyeciliğin yaklaşımı –bugün genellikle *"siyaset"* olarak tanımladığımız- devletin yapısında ve prekapitalist demokratik topluluklarda bulunduğu tarzdaki siyasetten farklıdır.

Kaldı ki, özgürlükçü belediyeciliğin –siyasal alanının yanı sıra- toplumsal alanı da ıslah etmesi gerekir, sözcüğün gerçek anlamıyla *toplumsal*: özellikle, içinde özel yaşamlarımızı sürdürdüğümüz ve üretime katıldığımız yer. Böylece, toplumsal alan hem devletin hem de siyasetin alanından ayrılır. Toplumsal, siyasal ve devlet gibi terimlerin birbirlerinin yerine kullanılması çok büyük bir kötülüğe yol açmıştır. Aslında, düşünüş biçimimiz ve gündelik yaşam gerçekliğimizde onları birbirleriyle tanımlama eğilimi söz konusu olmuştur. Ancak devlet tümüyle yabancı bir formasyon, insanın gelişimi önünde bir engel, toplumsal ve siyasal alanlara durmaksızın tecavüz eden dış kaynaklı bir varlıktır. Çoğu kez, aslında devlet Asya imparatorluklarının, antik imparatorluk Roma'sının ve modern zamanların totaliter devletinin tanığı olarak, kendi içinde bir son olmuştur. Bundan da öte, devlet, toplulukları, sosyal grupları ve bireyleri, geçmişteki bütün eksikliklerine rağmen, güçlendiren siyasal alanı daima işgal etmiştir.

Bu tür işgallere özellikle göz yumuldu. Gerçeği söylemek gerekirse, bir yandan devlet öbür yandan siyasal ve toplumsal alanlar arasındaki çelişki yüzyıllardır süregelen gizli bir iç savaş (biçiminde) olmuştur. Modern zamanlarda 1520'lerdeki İspanyol monarşisine karşı Kastilya şehirlerinin çelişkisinde, Parisli seksiyonların 1793'teki merkeziyetçi Jakoben konvansiyonuna karşı yürüttüğü mücadeledede ve hem bunlardan önce hem de sonra sonu gelmeyen diğer çatışmalarda olduğu gibi - bu savaşlar çoğunlukla alenen gerçekleşmiştir.

Bugün, ulus-devlette artan merkezileşme ve güç yoğunlaşmasıyla, belediyelerin kurumsal olarak iktidarı restore etmesi suretiyle -gerçekten yeni olan- "yeni" bir "siyaset"in

www.arsiyakurdi.org

yapılandırılması gerekir. New York, Montreal, Londra ve Paris gibi dev şehirlerde bu yalnızca gerekli değil aynı zamanda mümkündür de. Sosyologlar tarafından böyle adlandırıldığı halde, bu şehir kümeleri, doğrusunu söylemek gerekirse, bu terimlerin geleneksel anlamıyla kent veya belediye değiller. Bunların şehir olduğunu düşünmemiz durumunda sorunlarının sayısı ve lojistiği karşısında şaşırmış oluruz. (Fredrick Engels'in yanı sıra Peter Kropotkin'in de önceden tahmin ettiği) *Fiziki* adem-i merkeziyetçiliğin ekolojik gerekliliğiyle karşılaşmadan önce bile, *kurumsal olarak* onları merkezsizleştirme sorunumuzun olması gerekir. Francois Mitterand birkaç yıl önce Paris'i mahalli şehir salonlarına bölmeye çalışırken, (başkentin sağcı belediye başkanının otoritesini zayıflatmaya çalışmasından ötürü), gerekçeleri tümüyle taktikseldi. Buna rağmen, büyük metropolün yeniden-yapılandırılmasının imkânsızlığından çok, varlıklı Parislilerin çoğunun belediye başkanını desteklemelerinden dolayı başarılı olamadı.

Kuşkusuz, kurumsal değişiklikler toplumsal boşlukta oluşmazlar. Sorumluluğu dağıtılmış bir belediyenin, yapısal olarak demokratik bile olsa, kamusal sorunlarla ilgilenirken zorunlu olarak insancıl, rasyonel ve ekolojik olacağının bir garantisi yok. Özgürlükçü belediyecilik rasyonel ve ekolojik bir toplumu oluşturmayı önceller ki, bu mücadele eğitim ve örgütlenmeye dayanır. Başlangıçtan itibaren, insanların, ulus-devletin büyüyen güçlerini ele geçirmek ve kendi topluluk ve bölgeleri için bunu geri istemek için gerçek bir demokratik arzuyu varsayar. Bu amaçları geliştirmek için -etkili Yeşil Sol- bir hareket olmadıkça, adem-i merkeziyetçilik kolaylıkla yerel cemaat sistemine yol açabileceği gibi, ekolojik insancıl topluluklara da neden olabilir.

Ancak ne zaman temel toplumsal değişimler risksiz olmuş ki? Marx'in merkezi devlet ile planlı ekonomiye olan bağlılığı durumunun kaçınılmaz bir şekilde bürokratik totaliterizme yol açması, sorumluluğun merkezden yerele aktarıldığı özgürlükçü belediyelerin zorunlu olarak otoriter olması ve dışlayıcı ve dar görüşlü davranışlara sahip olması durumundan daha iyidir. Karşılıklı ekonomik bağımlılık bugün hayatın bir gerçeğidir ve kapitalizmin kendisi mahalli özerklikleri canavara dönüştürmüştür. Belediyeler ve bölgeler kendi kendine-yeterlilik tedbirini alma arayışına girebiliyorken, önyargılarına boyun eğebilen kendi kendine yeten toplulukların mümkün olması için bizim daha uzun süre beklememiz lazım.

konfederalizm

Konfederasyona duyulan gereksinim aynı derecede önemlidir- tek işlevi eşgüdümlülük ve yöneticilik olan ve belediye yurttaş meclislerinin sorumluluğunu üstlendiği geri-alınabilen vekiller aracılığıyla toplulukların birbirleriyle birleştirilmesidir. Konfederasyonun antik toplumlara uzanan kendine özgü uzun bir tarihi geçmişi vardır ve ulus-devlete karşı önemli bir alternatif olarak ortaya çıktı. Amerikan devriminden itibaren Fransız Devrimi ile 1936'daki İspanyol Devrimi aracılığıyla konfederalizm, devletin merkeziyetçiliğine karşı büyük bir itiraz olarak belirdi. Yirminci yüzıldaki mevcut imparatorlukların parçalanması zorla devletin merkezileşmesini ya da nisbeten özerk ulus sorununu yaratırken, kondeferalizm yine de çağımızda ortadan kalkmış değil. Özgürlükçü belediyecilik ulus-devletlerin konfederasyonlarını değil, belediyelerin, dev metropol alanlarının mahallelerinin yanı sıra kasaba ve köy konfederasyonlarına çağrıda bulunarak çağdaş konfederasyon tatışmalarına radikal demokratik bir boyut katar.

Söz konusu özgürlükçü belediyecilik olduğunda, cemaat sistemi bu nedenle yalnızca ekonomik karşılıklı bağımlılığın zorlayıcı gerçeklikleri tarafından değil aynı zamanda katılımcı toplulukların çoğunluk isteklerine saygı duyan kent yönetimindeki azınlıkların katılımıyla da denetlenebilir. Bu karşılıklı bağımlılıklar ile çoğunluk kararları bize çoğunluğun kararının doğru karar olduğunun garantisini verecek mi? Elbette vermez –ancak rasyonel ve ekolojik bir toplum inşa etme ihtimalimiz merkezleştirilmiş yapı ve bürokratik aygıtlara dayanan bir toplumdan daha yakın. Belli başlı kasaba ve şehirlerde tümüyle geleneksel ve içine-kapanmış yerel siyasetle haşır neşir olan, Almanya'nın dört bir yanındaki şehir meclislerinde yüzlerce temsilcisi bulunan Alman Yeşiller'i arasında kentsel bir ağın olmamasına hayret etmeden duramam.

Hatta güçlü konfederal vurgusuyla- özgürlükçü belediyeciliğe karşı ileri sürülen bir çok tez siyaset-oluşturma ile yönetim arasındaki ayrımın yanlış anlaşılmasından kaynaklanır. Bu ayırım özgürlükçü belediyecilik

www.arsivakurdi.org

için çok önemlidir ve daima akılda tutulması gerekir. Siyaset bir topluluk veya özgür yurttaşlardan oluşan bir mahalle meclisi tarafından yapılır; yönetim bölge, kasaba ve köyler güvenilir, geri-çağrılabilen vekillerden oluşan konfederal konseyler tarafından yürütülür. Eğer bazı topluluklar veya mahalleler –yada onlardan bir azınlık grubu- insan haklarının ihlal edildiği veya ekolojik kargaşaya izin verildiği bir yerde bildiğini okumayı seçerse, başka bir yerdeki çoğunluk veya bölgesel konfederasyonun kendi konfederal konseyi aracılığıyla böyle bir suistimali önlemek için her yolu deneme hakkına sahiptir. Bu demokrasinin ret edilmesinden çok, medeni hakların tanınması ve bölgenin ekolojik bütünlüğünün sürdürülmesi için herkesin onayladığı ortak bir uzlaşma iddiasıdır. Bu haklarla ihtiyaçlar konfederal vekilleri aracılığı ile isteklerini ifade eden geniş bir topluluk olarak anlaşılan genel meclislerin çoğunluğu tarafından öne sürüldüğü kadar, federal konsey tarafından öne sürülmez. Bu nedenle politika-oluşturma yine de mahalli düzeyde kalır, ancak yönetimini *bir bütün* olarak konfederal ağa devreder. Konfederasyon sonuç itibariyle çeşitli insan haklarıyla ekolojik şartlara dayanan topluluklar Topluluğudur.

Özgürlükçü belediyeciliğin eğer biçimi tümüyle çarpıtılmamış ve anlamı tahrif edilmemişse, o zaman uğruna *mücadele* verilmesi gereken bir ihtiyaçtır. İnsanlar yetkilerin ellerinden alındığını ve etkin bir şekilde yetkiyi elde etme arayışına giriştikleri, -neyse ki henüz gelecek olan- bir zamandan söz ediliyor. Ulus-devletle artan gerilimle varlığını idame ettirmesiyle, yazgı olmasının yanı sıra bir süreçtir, devletin tepesindekiler tarafından hibe edilen bir miras değil, tamamlanması gereken bir mücadeledir. Mevcut devlet iktidarının meşruiyetiyle yarışan bir *düelo* iktidarıdır. Devletle yer değiştirmek üzere tüm kurumsal iktidarı talep etmek için bulunan yeterince birbirine bağlı konfederasyonlardan önce toplumun yapılandırılışını değiştirmek için başlangıçta yalnızca *ahlaki* otorite talep edebilen köşedeki bucaktaki topluluklarda, böyle bir hareketin yavaşça, belki de belirli aralıklarla, başlaması beklenebilir. Kent konfederasyonlarının aciliyeti, yaratılmış olan bu artan gerilim devlet ile siyasal alanlar arasındaki meydan okumayı temsil eder. Bu sorun ancak özgürlükçü belediyecilik bir halk hareketinin yeni siyasetini biçimlendirdikten ve sonuçta milyonları cezb ettikten sonra çözülebilir.

Belli başlı noktaların, yine de, belirgin olması gerekir. Konfederalizm ile devletçilik arasında başlangıçta düelloya girişen insanlar sonuçta özgürlükçü belediyeciliği elde edecek olanlarla aynı insanlar olmayacaklar. Onları eğitmeye çalışan hareket ve özgürlükçü kentsel ilkelerine gerçeklik veren mücadeleler, onları, edilgen "bileşenler" yerine, etkin yurttaşlara dönüştürecektir. Toplumsal yeniden yapılandırma mücadelesine katılan hiç kimse dahil olduğu mücadelenin hassasiyetleri, alışkanlıkları ve önyargılarıyla ortaya çıkmaz. Neyse ki, o zaman, -cemaat sistemi gibi- bu tür önyargılar çoğunlukla cömert bir işbirliği duygusu ve karşılıklı bağımlılığa özen gösteren bir duyguyla yer değiştirecekler.

ekonomiyi belediyenin kontrolü altına almak

Özgürlükçü belediyeciliğin, bütün geleneksel devlet karşıtı siyaset kavramları arasında akla gelen tek örnek olmadığının belirtilmesi gerekir. Özgürlükçü belediyecilik, nasıl ki konfederal düzeylere geçen katılımcı kentsel demokrasileri içermek için yeni bir siyaset tanımı getiriyorsa, ekonomiye karşı da kentsel ve konfederal bir yaklaşımı esas alır. Asgari düzeyde, özgürlükçü belediyeciliğe yaslanan bir ekonomi, bir yandan hükümete ait "kamulaştırılmış" işletmelerin merkezileştirilmesini veya diğer yandan "işçilerin denetimindeki" kolektif kapitalizm biçimlerine indirgenmesini değil, ekonomiyi belediyenin kontrolü altına almak ister. "Çalışanların denetimindeki" işletmelerin sendikalar tarafından konrol edilmesi (başka bir deyişle sendikalizm) miadını doldurmuştur. Bürokrasileri inceleyen herkesin şunu bilmesi gerekir ki, 1936'daki İsyanya İç Savaşı'nda devrimci sendikaların bile ne olduğu ortaya çıktı. Bugün, kurumsal kapitalizm de çoğunlukla işçiyi "işyeri demokrasisi" aracılığıyla kendi sömürüsüne suç ortağı yapma arzusundadır. Ne İspanya ne de diğer ülkelerdeki devrimler hammade, pazar ve kar için işçilerin denetlediği işletmeler arasında rekabetin varlığını ortadan kaldırdılar. Daha yakın zamanda, başlangıçta kurulurkenki yüksek ideallerine rağmen, sömürüsüz, ihtiyaç-eksenli işletmelere örnek olarak İsrail'deki kolektif çiftçilik (deneyimi) başarısızlığa uğramıştır.

Özgürlükçü beldiyecilik kökten farklı bir ekonomi biçimi önerir –ki bu sendikal kurallara göre ne kamulaştırılmış ne de kolektifleştirilmiştir. Toprak ve işletme-

www.arsivakurd.org

lerin denetiminin topluma verilmesini önerir – daha doğrusu, yurttaşların denetimini bağımsız meclislere ve vekillerinin konfederal konseylerde olmasını amaçlar. İşin nasıl planlanması, hangi teknolojilerin kullanılması ve malların nasıl dağıtılması gerektiği ancak uygulamada çözülebilecek sorunlardır. Malların en iyi kalitede ve dayanıklılıkta olması, ihtiyaçların rasyonel ve ekolojik standartlara göre idare edilmesi ve sınır ve dengenin eski nosyonlarının burjuvazinin "yetiştir ya da öl" pazar düsturuyla yer değiştirmesi durumunda, "herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre", düsturu ekonomik açıdan rasyonel bir toplumun temel kılavuzu olacaktır.

Yalnızca teknolojik standartlarla değil, ekolojik standartlarla konfederal, bağımsız – böyle bir kentsel ekonominin, insanları bugün işçiler, meslekler, yöneticiler vb şeklinde bölen şahsi çıkarlar, kişisel eğilimlerle mesleki ilgilerden çok, tam olarak topluluklarının ve bölgelerinin gereksinimlerine göre yönetilen yurttaşlar olarak kendilerini gören insanların genel çıkarlarla bütünleşmesini bekleyebiliriz. Burada, yurttaşlık hak ettiği düzeye gelir ve kamu yararının ekolojik ve rasyonel yorumları sınıfsal ve hiyerarşik çıkarların yerine geçer.

Bu; ahlak temelli topluluklar için ahlaki bir ekonominin ahlaki temelidir. Ancak kapsayıcı önemi, potansiyel bütün ahlaki topluluklara destek olan genel toplumsal çıkar olmasıdır ki bu; insanlık canlı bir tür olarak varlığını sürdürdükçe, sınıf, cinsiyet, etnik ve statü silsilelerini aşması gereken bir uğraştır. Bu sorun çağımızda ekolojik felaketin yarattığı bir sorundur. Kapitalizmin "yetiştir ya da öl" önermesi ekolojinin karşılıklı bağımlılık ve sınır önermesiyle kökten çelişir. Her iki önerme artık bir arada bulunamazlar – ne de uzlaşabilecekleri miti üzerine kurulmuş hiçbir toplum varlığını sürdürmeyi umabilir. Ya ekolojik bir toplum inşa edeceğiz, ya da konumlarına bakmaksızın, toplum herkes için denizin dibini boylar.

Bu ekolojik toplum otoriter mi, veya belki de totaliter mi ya da bir "uzay gemisi"nde olduğu gibi adeta gezegenin suretinde olan hiyerarşik bir görev dağılımı mı olacak? Veya demokratik mi olacak? Eğer tarihi olabilirse, komutaya dayalı ekolojik sistemden ayrı olarak, demokratik ekolojik toplumun gelişimi, kendi mantığını izlemelidir. Köklerine ulaşmadan hiç kimse bu tarihsel ikilemi çözemez. Ekolojik sorunlarımızın ve onların toplumsal kaynaklarının analizi araştırılmadan, şu anda sahip olduğumuz habis kurumlar artan merkezileşme ile daha çok ekolojik felakete yol açacaktır. Demokratik ekolojik bir toplumda, bu kökler, kelimenin tam yeni anlamıyla, özgürlükçü belediyeciliğin geliştirmeye çalıştığı "sıradan insanlar"ın hareketidir.

Haklı olarak yeni bir teknoloji, yeni enerji kaynakları, yeni ulaşım araçları ve yeni ekolojik hayat tarzları isteyenler için, yeni bir toplum devletçilikten çok, konfederasyona dayanan topluluklar Topluluğundan başka ne olabilir ki? Biz zaten ekonominin "aşırı derecede küreselleştiği", aşırı düzeyde merkezileştiği ve aşırı derecede bürokratikleştiği bir dünyada yaşıyoruz. Yerel ve bölgesel olarak yapılabileceklerin çoğu, kolaylıkla azaltılabilen küresel ölçekteki karmaşıklık –çoğu kar, askeri ihtiyaçlar ile emperyal iştah için – aslında şimdi yapılıyor.

Eğer, bu, çağımız için çok "ütopik" olarak görünüyorsa, o zaman enerji politikalarında köklü kapsayıcı değişiklikleri, su ile hava kirliliğinin erişilmesi zor seviyelere düşürülmesini ve küresel ısınma ile ozon tabakasının delinmesini engellemek için dünya çapında yapılacak planların formülünü isteyen şu anki literatür yığınının da "ütopik" olarak görülmesi gerekir. Amerika'nın –aslında, dünyanın- en soylu demokratik ve siyasal geleneklerine derinden yerleşmiş olan, gerçekten geleneklere dayanan çok etkili kurumsal ve ekonomik değişiklikler istemek ve bu talepleri bir adım daha ileri götürmek istemek çok şey mi istemek olur?

Bu değişikliklerin derhal gerçekleşmesini beklemek zorunda değiliz. Sol; sonuçta nihai hedeflere götürecek, şimdi geçici ilerleme ve orta adımlarla birleştirilmiş, orta adımların atılabileceği değişim için minimum ve maksimum programlarla çok uzun süre çalıştı. Şu anda atılabilecek asgari adımları, genel mahalli ve ilçe meclislerini öneren Sol yeşil kent hareketlerini harekete geçirmek– başlangıçta yalnızca ahlaki işlevleri bile olsa- diğer genel kurumlar ile bu meclislerin (varlık) nedenini geliştiren ilçe ve şehir konseylerini seçmeyi kapsar. Bu asgari adımlar konfederal yapıların kuruluşuna ve gerçek demokratik kurumların artan meşruiyetine adım adım yol açabilir. Kentsel işletmelere ve toprak satın almaya fon sağlayacak belediye (civic) bankaları (nın kurulması); toplumun sahip olduğu yeni ekolojik eğilimli işlet-

www.arsivakurd.org

melerin geliştirilmesi; ve kamu refahı ile bir çok girişim alanında alt-gruplar için şebekelerin yaratılması -bütün bunlar siyasal hayatta gerçekleştirilen değişikliklere uygun bir hızla geliştirilebilir.

Sermayenin, muhtemelen özgürkçü belediyeciliğe doğru yönelecek olan topluluk ve konfederasyonlardan "göç" edecek olması siyasal hayatı radikalleşmiş olan her topluluğun, her ulusun karşılaşmış olduğu bir sorundur. Sermaye, aslında, *normalde* siyasal görüşleri, dikkate almadan yüksek kar getiren yerlere "göç eder". Sermaye göçünün yarattığı korkunun yenilgisini aşmış, kayığı her an kayalara çarptırmayacak iyi bir sistem kurulabilir. Bundan başka şunlar mümkündür; belediyenin işletmeleri ile çiftlikleri şimdi halka kakalanan düşük-kaliteli mallarla mahsüllerin gittikçe farkına varan halka, ekolojik değeri olan yeni ve dengeli beslenme ürünleri sağlayabilir. Özgürlükçü belediyecilik halkı heyecanlandırabilecek, acilen yön ve hedef fikrine ihtiyaç duyan bir harekete uygun bir siyasettir. Bu seçkide beliren makaleler –artakalan demokratik geleneklerini rasyonel ve ekolojik bir toplumda genişleterek- yalnızca şimdiki toplumsal düzeni yıkmak için değil, aynı zamanda zorla yenisini inşa etmek için görüş, yol ve araçlar önerirler.

ek

Bu ek gerekliymiş gibi görünüyor çünkü özgürlükçü belediyeciliğin bazı yandaşları –ve, ne yazık ki bazı rahipleri- özgürlükçü belediyeciliğin neye ulaşmaya çalıştığını- doğrusunu söylemek gerekirse, özünü anlamış değiller.

Bazı araçsal (rahip) yardımcılarına göre, özgürlükçü belediyecilik bazı işçi liderleri ve örneğin (Ulusal Kadın Örgütü) NOW'ın önerdiği "halka dayalı siyaset"e çağrıda bulunan yeni üçüncü şahıslarla sözde bağımsız hareketlere girmeyi başarmak için taktik bir aygıt oluyormuş. "Özgürlükçü belediyecilik" adına, bu görüşün bazı radikal rahip yardımcıları, kentsel ile devlet arasındaki alanı *geliştirmeleri* gerektiği gerilimini yaymaya hazırlanıyorlar –muhtemelen valilik, kongre ve diğer devlet daireleri için seçim kampanyalarında halkın dikkatini daha çok çekmek amaçlanıyor. Bu radikaller ne yazık ki özgürlükçü belediyeciliği yalnızca "taktik" veya "strateji"yle çarpıtmakta ve onun devrimci içeriğini boşaltmaktadırlar. Ancak "sol kanadı" olarak başka bir reformist parti veya örgütlülüğe girmek için araç olarak "taktiksel" nedenlerle özgürlükçü belediyeciliğin ilkelerini kullanmayı önerenlerin bu fikirle çok az ortak yanları vardır. Bir çok radikalin "diyalektiğin" kendi "yöntemleri" olduğunu iddia etmelerine rağmen, özgürlükçü belediyecilik sol kanat "analizler" ile "stratejiler"de bugün öyle derin kökleri olan formel bir mantığın ürünü değildir. Eskilerinden (veya eski kurumların tümüyle değiştirilmesinden) yeni kentsel (civic) kurumlar ve kentsel konfederasyonlar yaratma mücadelesi kendi kendisini- oluşturan bir mücadeledir ki toplumsal çelişki geriliminden oluşturulan yaratıcı bir dinamik. Bu çizgilerle çalışma çabası, bütün güçlükleriyle, bir çocuğun yetişkinliğe ulaşan dek geçirdiği olgunlaşma süreci kadar –görece belirsizlikten tümüyle belirgin özelliklere erişene kadar- amacın bir parçasıdır. Kentsel konfederasyon, "mülkiyet"in kentsel denetimi ve dünya çapında kentsel konfederasyonun bilfiil elde edilmesi için verilen *mücadele* yeni bir yurttaşlık ve topluluk etosu kazanmaya yönelir.

Bu nedenle, özgürlükçü belediyecilik daha fazla "çevre dostu" bir şehir yönetimi kurmak için şehir meclislerini "ele geçirme" çabası değildir. Özgürlükçü belediyeciliğin bu yandaşları –veya muhalifleri- sonuç itibariyle, şu anda göz önündeki kentsel yapılara bakarlar ve aslında (bütün retorik bir yana) onları nasılsa öyle görürler. Özgürlükçü belediyecilik, tersine, şehir yönetimlerini dönüştürme ve demokratikleştirme, genel meclislerde kök salmalarını sağlama, konfederal çizgilerle onları birbirine bağlama, konfederal ve kentsel hatlarla bölgesel bir ekonomi oluşturma çabasıdır.

Aslında, özgürlükçü belediyecilik, yaşamını ve bütünlüğünü, kesinlikle ulus-devlet ile kentsel konfederasyon arasında ön plana çıkardığı diyalektik gerilimden alır. Eski bir Marxçı terimle ifade edecek olursak, kendi "hayat kanunu"nu kesin olarak devlete karşı yürüttüğü mücadeleyle oluşturur. Kentsel konfederasyonlar ile devlet arasındaki gerilim net ve kesin olmalıdır. Bu konfederasyonlar öncelikle devlet yönetimine karşı olduklarından, bu araçlarla kazanmak şöyle dursun eyalet seçimleri, bölgesel veya ulusal seçimlerle uzlaştırılamazlar. Özgürgürlükçü belediyecilik devlete karşı yürüttüğü mücadeleyle oluşur, bu mücadeleyle güçlenir, aslına bakılırsa bu mücadeleyle tanımlanır. Devletle bu diyalektik gerilim-

www.arsivakuru.org

den yoksun bırakıldığında özgürlükçü belediyeciliğin "bitpazarı sosyalizmi"nden pek bir farkı kalmaz.

(Bir gün) Kapitalizmin kozmik güçleriyle savaşmaya hazırlanan birçok kahraman yoldaş, özgürlükçü belediyeciliğin siyasal bir topluluğa bağlanmayı tercih etmesinin veya onunla uğraşmasının çok zorlu, alakasız veya muğlâk olduğu sonucuna ulaşırlar. Bizim sprey-kutumuz veya "alternatif kafe" radikalleri özgürlükçü belediyeciliği "gülünç bir taktik" olarak bir tarafa atmayı seçebilirler, ancak kapitalizmin "yıkılışına" gönülden bağlı olan iyi niyetli-radikallerin gerçek bir demokrasiye dayanan yeni bir politika için kendi muhitlerinde siyasal –ve, evet seçimlerle ilgili- faaliyet yürütmeyi çok zor bulmaları beni asla şaşırtmayacaktır. Aslında, kültür merkezleri, parklar ve güzel konutlar yapılarak kapitalizmin hiyerarşik sınıflı bir toplum olarak temelinde yatan özgürlük karşıtlığını ortadan kaldırmadan ona insancıl bir görünüp sağlayıp sistemi daha çok geliştiriyor olabilirler.

Bir takım "kimlik" mücadeleleri, yabancı milliyetçiliklerden yerel milliyetçiliklere kadar değişen derecelerde, 1960'lardaki SDS'den beri ortaya çıkan radikal hareketlerin sıklıkla önünü kesmiştir. Çünkü bu kimlik mücadeleleri bugün o kadar popülerler ki, özgürlükçü belediyeciliğin bazı eleştiricileri ona karşı "kamuoyu"na başvururlar. Ancak ne zamandan beri "kamuoyu"na - hatta görüşleri çoğunlukla çok gerici olabilen ezilenlerin "kamuoyu"na- teslim olmak devrimcilerin görevi olmuştur? Hakikatin ne olup ne olmadığına ezilen kitlelerin ona nasıl yaklaştığına bakmaksızın, hakikat kendi bildiğini okur. Bu görüş özellikle belirli bir topluluğa bağlılık siyasetine veya hatta ırkçılığa geri dönmeye çalıştığında, hatta radikal kamuoyunun tersine, hakikate başvuracak kadar "elitist" de değil. Dört ayak üzerine düşmek bugünlerde çok kolaydır, ancak biz radikallerin en önemli ihtiyacı iki ayağımız üzerinde durmaktır- başka bir deyişle, olabildiğince insan olmaktır, cinsiyet, ırk, yaş vb temelinde değil, ortak insanlık değerlerimiz adına mevcut topluma meydan okumaktır.

Özgürlükçü belediyeciliğin eleştiricileri "kamunun yararı"na olan bir olanağı bile tartışma konusu yaparlar. Onlara göre, eğer özgürlükçü belediyeciliğin savunduğu katılımcı demokrasi ile özgürlüğü tamamlamak için yalnızca adaletin ötesindeki demokrasi öncüllerine uzanma gereksinimi "kamu yararı" olarak yetmiyorsa, bana öyle geliyor ki, doğal dünyayla ilişkimizi onarma ihtiyacı tartışmaya mahal vermeyecek şekilde elbette "kamu yararı"dır ve aslında sosyal ekolojinin geliştirdiği "kamu yararı" olarak olduğu yerde durur. Şimdiki toplumdaki birçok gayr-i memnun unsuru sistemin bir parçası haline getirmek mümkün olabilir ancak doğa sistemin bir parçası haline getirilemez. Aslında sol için geriye kalan tek siyaset toplumu demokratikleştirmede ve gezegeni korumada "kamu yararının" olduğu öncülüne dayanan siyasettir. Şimdi işçi hareketi gibi gelenekesel güçler tarih sahnesinden çekilmişler, tam bir kesinlikle, şu söylenebilir ki, özgürlükçü belediyecilik olmaksızın solun bir siyaseti olmayacaktır.

Konfederalizmin ulus-devletle ilişkisi hakkındaki diyalektik bakış, anlayış darlığı, alt üst olmuş kişilik ve kimliğin cemaat sistemi –hareketler ve işçi hareketinin aslında ölü olduğunun tanınması- bütünüyle şunu ifade eder; eğer yeni bir siyaset bugün gelişecekse, bugünlerde birçok radikalin geliştirdiği alternatif- kafe "siyaset"inin tersine, gözü kara bir şekilde bu siyaset halka dayanmalı. Kent yönetiminin; temelinde seçimi esas alması, görünümünde konfederal ve karakterinde devrimci ol ması gerekir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, fikrimce, konfederalizme ilişkin vurgusuyla, özgürlükçü belediyecilik kesinlikle geçen iki yüzyılda anarşistlerin uğruna mücadele verdikleri "komünler Komünü"nden başka bir şey değildir. Bugün, eğer radikal bir hareket kamusal alana bir kapı açacaksa bu basılması gereken bir "kırmızı alarm düğmesi" olacaktır. Bu kırmızı alarm butonunaa dokunmadan bırakmak ve "iktidar" nosyonunu ütopik ve yaratıcı niteliklerinden mahrum bıraktırıldığındaki, 1968- sonrasının en kötü alışkanlıklarına doğru kaymak, radikalizmi rasyonel bir geleceğin umutlarından çok muhtemelen kahramanlık anılarında yaşayacak başka bir alt kültüre indirgemek olur. ¤

03.07.1991 - Ek: 01.10.1991

Bu makalenin orijinal hali, konuya ilişkin bir seçkide, Özgürlükçü Belediyeciliğin Sosyal Ekoloji Projesinin Okumaları'nin girişi olarak yayınlandı.

www.arsivakuru.org

ahmet sezer'le demokratik özerklik ve toplumsal ekoloji üzerine söyleşi

Qijika Reş: ***Murray Bookchin'in görüşlerinin son dönemde yeni toplumsal hareketlerle birlikte gördüğü ilgi ve Bookchin'in görüşlerinin anarşist gelenek içindeki komünalist damarı yeniden canlandırdığı konusunda Bookchin literatürünü çok iyi bilen biri olarak neler düşünüyorsun?***

Ahmet Sezer: İzninizle sorunuzun ikinci kısmından, komünalist damar ile ilgili kısmından başlayayım. Öncelikle Bookchin'in görüşlerinin ana eksenini, her şeyden önce ve her şeyin ötesinde, *doğrudan demokrasinin* oluşturduğunu belirtmekle söze başlamak isterim. Doğrudan demokrasiden kasıt ise, insanî ölçekteki bir topluluğunun kendisiyle ilgili konularda yüz-yüze bir araya gelerek kararlarını doğrudan alması ve alınan kararları başka bir onay mekanizmasına gerek duymadan yürürlüğe koymasıdır. Tüm bunlar topluluğun halk meclisi içinde gerçekleştirilir. Öte yandan, eğer bu karar kendilerine komşu başka bir topluluğu da ilgilendiriyorsa, toplulukların her birinin halk meclisinde alınacak kararlar bu durumda bir üst federasyona politik karar alma yetkisi olmayan ve her an geri çağrılabilir temsilciler aracılığıyla iletilecek, buradan müzakere edilerek çıkacak ortak karar ise, tekrardan, her bir topluluğun halk meclislerinin onayı ile yürürlüğe girecek ve bağlayıcı olacaktır. Burada insanî ölçekteki topluluk yerine komünü, federasyon yerine de komünler komününü koyarsanız, modernlik sonrası siyasal kavramlar olan sosyalizmin, Marksizmin ve anarşizmin çok öncesinde tarihin derinliklerinde kök salmış ve günümüz radikal politikasında kapsamlı ve detaylı olarak keşfedilmesi ve yenilenmesi artık acil bir ihtiyaç haline gelen komünalist damarı açığa çıkarmış olursunuz. Parlamenter rejimin insanların gözünde açık bir temsiliyet krizi yaşadığı bir zamanda bu komünalist damar radikal politikanın en büyük gücü olacaktır.

Günümüzün toplumsal krizi ve kökenini bu toplumsal problemlerin oluşturduğu ekolojik kriz, yalnız ve yalnızca eşitlikçi, sınıfların ve bunları da kapsayan hiyerarşinin sönümlendiği ve insani potansiyellerin gerçekleştirilebildiği özgür bir dünyanın yaratılması ile gerçekten ortadan kalkacaksa, işte bunun yegâne anahtarı doğrudan demokrasidir. Toplumsal Ekoloji ve komünalizm olarak bir araya getirilen Bookchin külliyatının özü budur. Aksi durumda, örneğin, ekolojik krizin yoksul olduğu kadar zengin ve ayrıcalıklı olanların da üzerinde yaşadıkları zeminin altlarından kaymasını önlemek için gezegenin ekolojik sorunlarının yukarıdan aşağıya dikte edilen "ekolojik" bir diktatörlük ile çözülmesi de pekâlâ mümkün olabilir. Yani eşitliksiz, hiyerarşik ve otoriter bir toplumu yaratan toplumsal kriz çözülmeden de ekolojik kriz "çözülebilir". Ama böylesi bir toplum, nihayetinde Stalinizme varan reel sosyalizm ne kadar "sosyalist" bir toplum olduysa o kadar "ekolojik" bir toplum olacaktır.

İşte, ister geçmişin (II. Dünya Savaşı öncesinin) özgürlükçü sosyalizmi, ister liberter Marksizmi, ister devrimci sendikacılığı ve isterse de toplumsal anarşizmi olsun doğrudan demokrasiyi özümsedikleri ölçüde bu komünalist damarı açığa çıkardılar. Bookchin'in yazdığı bir makalesine verdiği isim, "Komünalizm: Anarşizmin Demokratik Boyutu"dur.

www.arsivakurd.org

Dolayısı ile ideolojik mekânı (anarşizm, Marksizm veya başka türden bir politik gövde) ne olursa olsun Bookchin'in asıl peşine düştüğü şey işte bu demokratik boyuttu. Son yıllarında bu doğrultuda sürdürdüğü düşünceleri, Komünalizm'in yalnızca herhangi başka bir siyasal düşüncenin demokratik boyutu olmadığı, Komünalizm'in bizatihi kendisinin bir politik ideoloji olduğu sonucuna vardı. Derginizin bir önceki sayısında yayımlanan *Komünalist Proje* isimli makalesi tam da bu ideolojik kopuşun bir ifadesidir.

Şimdi sorunuzun ilk kısmını cevaplamaya çalışayım: Yeni toplumsal hareketleri genel olarak devlet ve sınıf merkezli, devrimi gerçekleştirmesi beklenen sınıf olarak proletaryanın Leninist partiler ve sendikalar etrafında örgütlendiği, Üçüncü Dünya'da ise kendi devletlerini kurma amacındaki ulusal kurtuluş mücadeleleri şekline büründüğü Eski Sol ideolojinin egemenliğindeki hareketlerden ayrılan hareketleri tanımlamak için kullanıyoruz. Bu tanımdan yola çıktığımızda yeni toplumsal hareketleri Batı'da 60'lı yıllarda ortaya çıkan karşı kültür ve yurttaş hakları hareketlerine kadar geriye götürebiliriz. Üçüncü Dünya (veya şimdi Güney) olarak adlandırılan coğrafyada ise bunlar reel sosyalizm sonrası neo-liberal dönemde, 90'lı yılların ortalarından itibaren ortaya çıkan, kırsal bölgelerdeki küçük çiftçi ve yoksul köylülerin toprak işgallerinin ve yerli hakları mücadelelerinin karakterize ettiği hareketlerdir. Via Campesina, ağırlıklı olarak küçük çiftçiler ve yoksul köylülerden oluşurken, EZLN Meksika devleti tarafından lağvedilmek istenen komünal hakları yeniden yaratmak ve sürdürmek amacındaki Chiapas yerlilerinden, MST ise Brezilya kırsal alanında toprak işgalleri gerçekleştiren ve ağırlıklı olarak kentlerde marjinalize olmuş Brezilyalılardan oluşur. Tüm bu hareketler neo-liberal saldırıları ve ekolojik yıkımları önlemenin ön planda olduğu hareketlerdir. Bunlardan ayrı olarak, Batı ülkelerinde günümüz neo-liberal ve ekolojik yıkım çağında 60'lı yıllardaki hareketlerin devamı niteliğinde görebileceğimiz en yeni toplumsal hareketler, özel şirketlerin devasa egemenliklerine ve kapitalizme karşı Seattle'dan başlayan ve bugün "Wall Street'i İşgal Et" ile devam eden anti-kapitalist hareketler ile birçok ekolojik problemin yanı sıra İklim Adaleti için de çaba gösteren hareketlerdir. 1970'lerden bu yana gelen feminizmi, Nükleer Enerji karşıtlığı gibi çevre hareketlerini, cinsel tercih farklılıkları karşı mücadele eden hareketlerle birlikte bunlara eklemek gerekir. Bir küreselleşme çağında Kuzey ve Güney'deki tüm bu hareketlerin birbiriyle ilişkili hatta iç içe olduklarını belirtmeme sanırım gerek yoktur.

Bookchin'in görüşleri bu yeni toplumsal hareketlerde etkili oluyorsa bunun nedenini tüm bu hareketler ortaya çıkmadan çok önce, henüz Eski Sol tüm dünyada, hem Batı'da hem de Doğu'da, büyük bir hâkimiyete sahipken Marksizm-öncesi özgürlükçü ve ütopyacı düşüncenin izinde ulus-devletin ve kapitalizmin ortaya çıkaracağı sorunları öngörmesinden ve teorisini bunların üzerine temellendirmesinde aramak gerekir. 1950 sonları ve 1960 başları gibi erken bir dönemde çevre kirlenmesinin ve insanî boyutların dışına çıkan şehirlerin insan sağlığı ve psikolojisi üzerinde yaratacağı yıkımların kapitalizmin -bir türlü gerçekleşmeyen nihaî ekonomik krizlerle çökeceği beklentisinin ötesinde- sınırlarını belirleyebileceğini, yalnızca sınıflar üzerine değil sınıfları da kapsayan her türden hiyerarşi üzerine kurulan bir toplumsal mücadelenin gerekliliğini ve doğayı egemenlik altına almak için öncelikle insanın insanı egemenlik altına almak zorunda olduğunu savundu. Sonraki yıllarda yeni toplumsal hareketler içinde ve kapitalizmin sonraki dönüşümleri çerçevesinde bu önerileri giderek daha fazla bir doğruluk ve somutluk kazanmaya başladı.

Son olarak Bookchin'in, birçok teorisyenin aksine, yalnızca bir devlet, kapitalizm ve çevre eleştirisi yapmadığını, aynı zamanda bunların yerine konulabilecek *uygulanabilir* özgürlükçü politik kurumların ve ekonomik ilişkilerin ne olacağına ilişkin çerçeveyi de oluşturduğunu belirtmek isterim. Yani toplumsal hareketlerin var olan sistemi protesto etmelerinin ötesinde, *kurucu nitelikteki* bir politik örgütlenmeyi nasıl oluşturulabileceklerini de göstermiştir. Bookchin'den etkilensinler veya etkilenmesinler, bu örgütlenme biçimleri toplumsal hareketlerde ortaya çıktıkları ölçüde bu hareketler özgün bir nitelik ve geniş bir toplumsal destek kazanmaktadır. EZNL'nin bir gerilla örgütü iken yerli hakların hiyerarşik olmayan geleneksel karar alma ve yerinden yönetim mekanizmalarını benimse-

www.arsivakurd.org

melerinin ardından uzun soluklu bir yerli hareketine dönüşmesi örneğinde olduğu gibi.

Qijika Reş: ***Kürt siyasal hareketinde bir paradigma değişikliğinden söz edilmektedir. Hareketin, ulusal kurtuluşçu bir çizgiden, iktidar karşıtı komünalist bir çizgiye doğru evrilmesini nasıl buluyorsun? Ayrıca "Demokratik Özerklik" projesinin komünalist bir özyönetim politikası olarak Kürdistan'da hayat bulmasının dünyadaki yeni toplumsal hareketler ve çağdaş teorilerle ilişkisini nasıl okumak gerekiyor?***

Kürt siyasal hareketinin neden ulusal kurtuluşçu bir çizgiden ayrıldığını açıklamak çok güç değildir. Aslî neden Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrası ulusal kurtuluş mücadelelerine bu alanı sağlayan konjonktürün ortadan kaybolmasıdır. Genel dünya siyasetinde bu denli geniş çaplı bir değişim olmasaydı Kürt siyasal hareketi de 20. Yüzyıl'da dünyanın üçte birinde var olan devlet iktidarını ele geçiren veya kendileri ayrı bir ulus-devlet kuran Marksist-Leninist veya Maocu komünist partilerden birisi olabilirdi. Soğuk Savaş döneminin bitmesi aynı zamanda Kürt gerilla hareketinin de daha geniş bir taban bulmaya ve toplumsallaşmaya başladığı, artık siyasal bir harekete dönüştüğü bir dönemle çakışıyordu. Bu siyasallaşmanın kaynağı gerilla hareketinin gücünden ve ideolojisinden ziyade devlet güçlerinin bölgedeki baskıları, köy boşaltmaları ve bölgeyi terörize etmesiydi.

Artık toplumsal bir tabana sahip olan gerilla hareketi bu şartlar altında var olan ulus-devletin sınırları içinde bir çözüm aramak zorunda kalmış, söylemini de buna uygun olarak "devrimci" bir retorikten Kürt kültürel kimliğinin tanınması ve demokratik hakların genişletilmesi çerçevesi içinde kalan reformist bir dile çevirmiştir. Bu yeni politikaya Kurtuluş Savaşı'nın Türk ve Kürt halkları tarafından birlikte kazanıldığı, 1921 Anayasası'nda Kürtlere bugün talep ettikleri hakların ve özerkliğin verilmiş olduğu ama 1924 Anayasası ile bunların lağvedildiği doğrultusunda bir köken de aranmıştır. Bu söylem sonradan radikalleştirilerek "Kürdistan üzerinde egemen olan devletlerin küçültülüp demokrasiye duyarlı hale getirilmesi" şeklinde formülleştirilecektir. Başlangıcında reformist görünen bu politika değişikliğini kendisi devlet kurmaktan vazgeçmiş ama var olan devletlerin ve kapitalizmin devasa gücünün farkında olan bir hareketin kültürel hak, demokrasi ve hatta olabilirse ekonomik adalet arayışı olarak görmemiz gerekmektedir.

Peki, var olan bu "devletin küçültülüp demokrasiye duyarlı hale getirilmesi" nasıl mümkün olacaktır? Devlet iktidarını kendi kendine sınırlandırmayacağına göre onu sınırlandıracak, onun karşısında yer alan tabandan gelecek başka bir iktidar, yeni bir ulus-devlet kurulmasından da vazgeçildiğine göre, nasıl kurulacak ve asıl nasıl kalıcı hale getirecek, yani kurumsallaştırılacaktır?

Devlet, bilindiği üzere, bölgenin kültürel hak taleplerinin karşısında yer aldığı gibi bölgeden gelen diğer taleplerin, özellikle köylerin zorla boşaltılmasından sonra kentlere sığınan, bu kentlerdeki işsizlik ve altyapı sorunlarıyla boğuşan bölge insanlarının çözüm taleplerine de kulaklarını kapamıştı. Bugüne kadarki bütün hükümetlerin bölge için söyleye geldikleri ekonomik kalkınma söylemine rağmen bunun içeriği ne geçmişte ne de bugün doldurulabilmiştir. 1999 yerel seçimlerinden sonra HADEP'in 38 belediyeyi kazanması ile ortaya çıkan boşluk işte bu yerel yönetim organları ile doldurulmuştur. Elbette Kürt hareketinin siyasal örgütlenmesi karmaşıktır, ama bunun yalnızca legal alandaki bir parçası olarak düşünülen belediyeler "devleti küçültecek" bu siyasal alanın ne olduğunu beklenmedik biçimde görünür hale getirdi. Bu belediyeler aracılığıyla kentler, imkanlar dahilinde, bir dönüşümden geçmiş, kültürel olarak canlanmış ve görece daha yaşanır hale gelmiştir. Belediyeler devletin merkezi kurumlarına karşı bir denge, legal ve meşru olan bir denge sağlamıştır. Çünkü merkezi iktidar ile yerel iktidar arasındaki ilişki bileşik kaplar teorisine göre işler, birinde olan güç aslında diğerinden alınmıştır. Dolayısı ile yerel iktidarın gücünü artıracak bir kurumsallaşma yaratırsanız merkezi iktidarın gücünü kalıcı biçimde azaltmış olursunuz.

"Demokratik özerklik" veya "demokratik konfederalizm" gibi isimler altında oluşturulan önerilerin elbette değişik teorik kaynakları olabilir ama bence bunun pratikten gelen kıvılcımını yerel yönetimlerin yukarıda

www.arsivakurd.org

bahsettiğim otantik niteliğinin *bir şekilde keşfedilmesi* oluşturdu. Bu noktadan itibaren pandoranın kutusu açıldı. Siyaset alanının dışında yer alması ve insanî duyguların ön planda olması gereken deprem gibi bir afette halinde bile gelen yardımların devlet mi yoksa buralardaki belediyeler aracılığıyla mı dağıtılacağı konusu ciddi bir çatışma alanına dönüşebilmektedir. İktidar alanının kime ait olduğuna ilişkin bu çatışmanın, hoş olmamasına rağmen *nedensiz olmadığı* aşikârdır.

Kısaca ifade etmeye çalışırsam; gerilla hareketi nasıl Kürt siyasal hareketi için gerekli olan alanı zorla açmışsa, yerel yönetimlerin keşfedilmesi de doğrudan demokrasinin kurulabileceği ve kalıcı hale getirilebileceği siyasal zemini açmıştır. Burada üzerine vurgu yapmak istediğim nokta, var olan durumları ve sınırlılıkları ile belediyelerin (aslında bir geçiş dönemi ortamında içinde belediyelerin de bulunduğu daha karmaşık bir politik ağın) bize doğrudan demokrasiyi, kültürel ve ekonomik problemlerin çözümünü kendiliğinden getirmediği ama bunların üzerinde inşa edileceği zemini sağladıklarıdır.

Sonuç olarak, ulusal kurtuluşçu bir çizgiden komünalist bir çizgiye doğru gerçekleşen bu evrilme gerçekte şaşırtıcı ve çarpıcıdır. Özellikle bunun demokrasi geleneğinin çok fazla güçlü temellerine sahip olmadığı Ortadoğu gibi bir coğrafyada, ortodoks hatta Stalinci bir Marksizmin çok ötesine geçememiş bir Sol geçmişe ve bunun getirdiği bir politik kültüre sahip bir ülkede gerçekleştiği düşünüldüğünde bu şaşırtıcılık ve çarpıcılık katlanmakta, neredeyse gerçeküstü bir niteliğe sahip olmaktadır. Dolayısı ile özgürlükçü politikayı olağanüstü genişleten bu imkân kendisine ilerici, radikal ve devrimci gibi sıfatlarla tanımlayan herkes tarafından değerlendirilmeli, asla heba edilmemelidir.

Asıl iş bundan sonra başlamaktadır. Yabancı bir deyişe göre, "iyi bir öneri sahibinin elinden kayar ve artık herkesin olur". Bu öneri yapılmıştır. Her ne kadar karşılıklı bir şiddet sarmalının ve her türden kapsamlı bir baskının içinden geçiyor olsak da bu öneri üzerine ciddi olarak düşünmeye, ciddi olarak geliştirmeye, çeşitlendirmeye ve hayata geçirmeye çalışmalıyız.

Kürt toplumsal hareketi bu evrilmeyi gerçekleştirdikten sonra yukarıda da adlarını zikrettiğim EZLN, MST ve Via Campesina gibi kırsal hareketlerin klasik Marksist-Leninist söylemden uzak duran, özel mülkiyeti ve üretim ilişkilerinin kapitalistleşmesini eleştiren ve ulus-devlet kurmayı hedeflemeyen benzer bir dili konuşmaya başlamıştır. Kürt siyasal hareketi bunlardan ilham almış almıştır ama aralarında doğrudan bir etkileşim bulunmamaktadır. Bunun nedeni çok büyük ölçüde Kürt siyasal hareketinin bu dönüşümünden sonra yöneldiği komünal niteliklerinin, bunların bahsettiğimiz diğer toplumsal hareketlerle olan paralelliklerinin ve hatta bütün bu hareketlerin ötesine geçme potansiyeline sahip bir kuramsallaştırma çabasının bizim coğrafyamız dışında bilinmiyor veya çok az biliniyor olmasıdır. Örneğin, EZLN'nin bu komünal karakteri tüm dünyada bilinir, tanınır, desteklenir ve başka hareketlere ilham vererek onları etkilerken Kürt siyasal hareketi esas olarak yalnızca devletle olan çatışması nedeniyle dünya gündemine gelmektedir. Bu anlamda politik olarak henüz yeterince küreselleşememiş bir hareket olduğunu söylemek zorundayız.

Kürt siyasal hareketinin komünalist özyönetim anlayışının Bookchin dışındaki çağdaş siyaset teorileriyle olan ilişkisi hakkında çok fazla bir bilgiye sahip olduğumu söyleyemem. Aslında devlet ve parti merkezli radikal siyasetlerin açmazları konusunda çok fazla sayıda çağdaş teorisyen pek çok şey söyledi, olağanüstü incelikte sosyolojik gözlemlerde bulundu. Ama bence esas soru her zaman komünal yönelimli bu hareketlerin ortaya çıkmaları sonrası devletin merkezi kurumları karşısında yer alacak özgürlükçü kurumlar içinde nasıl kalıcı hale gelecekleri konusuydu. Yani bir zamanların işçi ve asker sovyetlerinin, özgürlükçü sendikalarının ve diğer özyönetim kurumlarının günümüz kapitalist küreselleşme çağında örgütsel karşılıklarının ne olabileceği konusu. Benim bilgim dâhilinde politik bir praksis oluşturacak biçimde bu soruya yanıt vermiş başka bir çağdaş teorisyen bulunmamaktadır.

Qijika Reş: ***Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı coğrafya; bir taraftan uzun bir tarihsel dönem boyunca aşiret konfederasyonları şeklinde merkezi devlet yönetimlerinden uzak otonom bölgelerin varlığını sürdürdüğü, köylerde imece kül-***

www.arsivakurd.org

türünün yaygın olduğu, doğayla organik bağın her daim yoğun olduğu ve direniş kültürünün hiç eksik olmadığı bir tarihsel mirası barındırmaktadır. Diğer taraftan devlet özleminin insanların bilincinde sıcaklığını koruduğu, siyasal aktörlerin politik yaşamı tepeden belirlediği, liderlik kültünün çok güçlü olduğu, mülkiyet ilişkilerinin derin sınıfsal eşitsizlikler yarattığı bir coğrafya konumunda. Bu mirasların liberter bir politika açısından avantajları ve dezavantajları nelerdir?

İmparatorlukların karakteristiği merkezin imparatorluk bölgelerinden asker ve vergi dışında bir şey talep etmemesi ve bölgeleri olağanüstü koşullar ortaya çıkmadığı sürece kendi hallerine terk etmeleridir. Bu kendi haline bırakma durumu Kürt isyanları gibi arızî durumlar haricinde Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Kürt coğrafyası 1950'lerden sonra başlayan endüstriyel kalkınmacı hamlelerinin yürürlüğe konulduğu bölgelerin dışında kalması ve dağlık bir alan olmasının etkisiyle, bir köy ve aşiret toplumu olma özelliğini korumuştur ve bu durum tüm zorunlu göçlere rağmen kısmen de olsa devam etmektedir. Bölgenin dağlık olmasının buradaki direniş kültüründe önemli bir payı olduğunu söylemem gerekiyor.

Bu köy ve aşiret toplumunun görece organik yapısının, doğrudan ve yüz-yüze ilişkilerinin ve Anadolu'da da var olan imece kültürüne sahip olmasının bizim modern toplumumuzun yabancılaştırıcı etkilerinin uzağında kalmayı sağladığı muhakkaktır. Böylesi bir toplumsal yapı her şeyden önce sizin etkin, çevresinde olup bitenlere ilgili politik bir kişi olmanızı kolaylaştırır. Sözünü ettiğiniz aşiret konfederasyonları aşiretler arasında çözülmesi gereken önemli konuları her aileden veya köyden gelenlerle birlikte aşiretler arası meclislerde (konfederasyonda) tartışıp bir karara bağlamakta, aşiret liderleri de bunları yürürlüğe koymaktaydı. Ama bu "konfederasyon sistemine" katılım isteğe bağlıydı ve fiiliyatta da çok sınırlı kalmaktaydı, dolayısı ile sürekliliğe sahip bir gelenek oluşturmuyordu. Öte yandan aşiretler kan bağına, genç-yaşlı, kadın-erkek ve ağa-maraba türü hiyerarşilere dayalı feodal yapılardır. Bölgede bu hiyerarşilerin görece zayıf olduğu köylerde köy içi meclislerin bir karar alma organı olarak çalıştığını biliyoruz.

Burada söyleyebileceğimiz, liberter bir politikanın oluşturulmasında cılız olsa da bu mirasın pozitif olan kısmını desteklemek, negatif taraflarını ise bir daha geri gelmeyecek bir şekilde geçmişe gömmektir. Kürt siyasal hareketinde bu kısmen gerçekleştirilmektedir, doğrudan demokrasinin gerçekleştirileceği meclislerin canlandırılması çabalarında ve kadınların bu karar alma mekanizmalarında artan rolünde olduğu gibi. Diğer yandan, gerilla hareketinin hiyerarşik yapısının ve politik şiddet kültürünün getirdiği ciddi sorunlar bu çabaları gölgelemekte, gelişimini engellemektedir.

Qijika Reş: ***Son olarak "Demokratik Özerklik" projesinin Türkiye'deki solun siyasal tahayyülünü ve örgütlenme modelini etkileme potansiyeli ve solun bu projeden alması gereken ilham nedir?***

Bu proje Türkiye genelindeki Sol'a (ki söylemlerindeki tüm değişikliklere rağmen çoğunluğu aslen eski Sol'un merkeziyetçi, işçici ve devletçi örgütlenme ideolojisini taşımaya devam etmektedir) radikal ve devrimci bir organizasyonun koşullar değiştiğinde kendisini nasıl değiştirebileceğini göstermiştir. Bunun illa dört başı mamur olması gerekmediğini, önemli olanın bu adımın atılması, buna cesaret edilmesi olduğunu göstermiştir. Eğer bu Sol, Kürt siyasal hareketinin etkisiyle merkezi ve devletçi olan ideolojik körlüğünü bir kenara atabilirse, yalnızca dayanışmacı bir desteğin ötesine geçen, kendisine de bir çıkış sağlayabilecek bir kapının aralandığını da görebilecektir.

En az bu kadar önemli olan şey, bu gelenekçi Sol'un dışında kalan, HES'lere ve diğer çevre katliamlarına, cinsiyetçi politikalara, neo-liberalizme vb. direniş temelinde ortaya çıkan Türkiye'deki özgürlükçü hareketlerin bu projenin toplumsal dönüştürücü potansiyelini kavraması ve içinde yer alması olacaktır.

Ben Türkiye'nin toplumsal yapısını özgürleştirecek ve demokratikleştirecek en büyük etkinin Kürt sorununun çözümü üzerinden gerçekleşeceğini ve tarihsel bir imkân olarak kaçırılmaması gerektiğini tekrarlayarak sözlerimi tamamlamak istiyorum.

www.arsivakurd.org

kapitalist modernitenin son'ul uygarlık krizi ve büyük uygarlık devrimi

yasin bedir

Ve ki
O cömert fahişeler
*O beş binyıllık uygarlık söylencesi**
Tanrı'yla yaşıt
Devlet'le yaşıt
***
Onlar ki
Dişil bir içki damıtır
Tüm zaman'lara
Ve kâinat'lara
***
Ve emzirir
O kutsal tanrı çocuklarını
Bir ilah uykusunda
Bir ilah yalnızlığında
*İnsana ve asr'a***
[Yasin Bedir]

* Sümer mitolojisinde fahişelik kurumunun tanrı ve devletle, özcesi uygarlıkla eşzamanlı olarak inşa edildiği anlatılır.

**Asr suresi [1-3 Ayet]. Mekke döneminde inmiştir. Tanrı burada zaman'a yemin ederek tarihi şahadete çağırmaktadır.

giriş

Bu bölümde uygarlık sisteminin özelde son beş yüzyılında ifadesini bulan kapitalist karakterli modernite ve genel olarak beş binyıllık uygarlık sisteminin genel bir analizi, yaşamakta olduğu kriz süreci- buna kaos aralığı de denebilir- ve kaos aralığında patlak veren- ya da verecek olan, olası-devrimsel süreç- yeniden inşa süreci- tartışılacaktır. Öncelikle uygarlık sisteminin tarihsel sürecini tartışalım.

Kent, sınıf ve devlet temelli uygarlık sistemi, beş binyıllık uzun erimli bir inşa sürecine dayanır. İ.Ö.3000-yaklaşık-yılında kurulan ilk devlet örgütlenmesi olan Uruk kent devleti, genellikle uygarlığın başlangıcı olarak kabul edilir.[1]

Uruk kent devleti, adından da anlaşılacağı üzere bir kent devletidir. Sümer Zigguratlarının döl yatağında inşa edilen bu kent, sınıf karakterli bir devlet örgütlenmesine dayanır. Devletin sınıf karakteri, esasen bu gerçeğin bir sonucudur. Dolayısıyla uygarlık sistemi de, tıpkı devlet gibi, doğar doğmaz sınıfsal karakter almıştır. Devletin doğurucuları olan rahipler ve devletin zor gücünü elinde bulunduran askeri kadro, dönemin hâkim sınıfıdır. Bu da iktidarın sınıf ve sermayeden önce doğduğunun çarpıcı bir örneğidir. Nitekim uygarlık teorisyeni F. Braudel 'İktidar da sermaye gibi biriktirilir.'[2] derken bu gerçeği dile getirmek istemiştir.

1 Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak
2 F. Braudel: Maddi Uygarlık 1.2.3

www.arsivakurd.org

Özetlersek uygarlık, iktidar ve sermayenin iktidarın kurumsal ve tarihsel ifadesi olan devlet, kent ve sınıf üçgeninde yoğunlaşmış ifadesidir.

Uygarlığın genel tahlilini yaptıktan sonra şimdi de tarihsel serüvenine ve güncel kriz durumuna göz atalım.

Uygarlık sistemi esasen bir kriz rejimidir. Doğduğu günden beri bu böyledir. İktidar ve sermeye tahakkümünün devlet eliyle icrasına dayandığı ve en önemlisi topluma dıştan dayatılan bir inşa modeli olduğu için, doğduğu veya inşa edildiği günden itibaren- diyalektik akıl gereği- çelişkisini de yaratmıştır. Bu çelişki, iktidar ve sermayenin, emek ve demokrasiyle olan çelişkisidir. Sermayeye karşı emek ve iktidara karşı demokrasi çelişkisi *Bu, uygarlık düzeyinde bir çelişkidir.*

Marx, uygarlık tarihini sınıf savaşımı olarak tarif ederken, esasen çelişkinin bir yönüne vurgu yapar. Hâlbuki demokrasinin bir de iktidar-demokrasi boyutu vardır. Marksist uygarlık tahlili bu yönüyle, doğru olmakla beraber eksik bir tahlildir. İktidar ve dolayısıyla devlet olgusuyla yeterince hesaplaşılmamıştır. Bu noktada özellikle Anarşist teorisyenlerin devlet tahlili son derece önemlidir. Nitekim Bakunin, Tanrı ve Devlet adlı başyapıtında devletin tanrısal rolünü irdelemiştir.[3] Burada tanrı, devletin meşrulaştırma aracıdır. Nitekim devletin doğurucuları- Sümer rahipleri- devlet inşa ederken, eşzamanlı olarak tanrıyı da inşa etmişlerdir. Zigguratların en üst katı onlara ayrılmıştır. Bu, devletin mistifikasyon sürecidir. Aynı zamanda halk nezdinde meşrulaştırma işlevini de görecektir. Ayrıca barındırdığı muazzam iktidar ve sermaye tekelinin görünmez kılınması için muhteşem bir fikirdir! Rahiplerin uygarlık inşasındaki rolü bu denli belirleyici olup, asıl uygarlık sahipleri de bizatihi onlar olmuştur. Bu gerçek halen günceldir. Nitekim ilk devlet yapılanmalarına Sümer rahip devleti denmesi, bu gerçeğin sonucudur.

Sümer rahip devleti, yukarıda da izah edildiği gibi, uzun erimli bir inşa sürecidir. Öncesinde insanlığın milyonlarca yıllık uygarlık birikimi vardır. Devlet ve uygarlık inşası bu büyük tarihsel mirasın üzerine çöreklenen rahip sınıfı ve askeri kadronun –önemin hâkim sınıfı- dışarıdan zoruyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla devlet olgusu ve uygarlık sistemi, sanıldığı gibi doğal bir gelişim süreci olmayıp, bilakis topluma zorla dayatılan, insanlığın milyonlarca yıllık komünal demokratik değerlerini 'askıya alan' ve halen de güncelliğini koruyan bir 'kazadır.'

Uygarlığın Uruk'ta -Yukarı Mezopotamya- doğmuş olması esasen, insanlık tarihinin milyonlarca yıllık tarihsel gelişiminin bir sonucudur. Dahası, doğum yerinin Mezopotamya Ovası olması da bir rastlantı değildir. Zira Verimli Hilal denen Yukarı Mezopotamya, Neolitik tarım devriminin gerçekleştiği coğrafyadır. İ.Ö. 12.000- 10.00-yaklaşık- gerçekleşen bu devrim, uygarlığa giden sürecin en önemli kilometre taşıdır.[4]

Neolitik devrim, beraberinde bir artı-değer yaratmıştır. Bu artı değeri işlemek, Zigguratların en alt katında depolamak için hâlihazırda bir rahipler zümresi mevcuttu. Daha sonraları bir sınıf olarak doğacak olan bu zümre askeri kadroyla işbirliği yaparak bu artı-değeri gasp etmiştir. Kentlerin kurulmasıyla birlikte bu süreç tamamlanmıştır. Uygarlığın şafağı atmıştır!

A.Öcalan, Sümer uygarlığını ana nehir uygarlığına benzetir.[5] Ana nehir, doğası gereği bir mecraya akmak, çoğalmak ve büyümek isteyecektir. Nitekim Sümer uygarlığı da doğar doğmaz dünyanın her tarafına yayılmıştır. Uygarlığın girmediği, özcesi ana nehir uygarlığının akmadığı mecra kalmamıştır. Bu durum, uygarlığın yayılmacı, emperyalist doğasına işaret eder.

Bu yayılma süreci beş binyıl boyunca devam etmiştir. Son beş yüzyıllık kapitalist modern çağda ise uygarlık sistemi en gelişkin, en saldırgan, dolayısıyla kaos sürecine girmiştir. T. Hobbes devleti tarif ederken Eski Ahit'te geçen Leviathan metaforunu kullanır.[6] Rivayet edilir ki Leiathan- bir ejderha ismidir- kuyruğunu ısıra ısıra büyümekte ve en son kendi kendini yiyecek duruma gelmektedir. Sümer rahip devletinden modern ulus-devlet sürecine kadar devletin ve devletli uygarlık sisteminin yaşadığı tam da budur.

Uygarlık sistemi de doğar doğmaz, Eski Ahit'teki ejderha gibi sürekli büyümüş, çoğalmış ve dünyanın

3 M. Bakunin: Tanrı ve Devlet

4 G.Childe, Kendini Yaratan İnsan

5 A.Öcalan, Bir Halkı Savunmak

6 T.Hobbes, Leviathan

www.arsivakurd.org

dört bir yanına dağılmıştır. Bu durum, uygarlığın hegemonik karakterli olduğunu gösterir. I. Wallerstein hegemonya yerine *dünya-sistem* kavramını kullanır. Wallerstein'e göre *dünya-sistem* hiçbir zaman hegemonyadan yoksun olmamıştır.[7]

Öcalan'ın ana nehir uygarlık kavramı ile Wallerstein'in dünya sistem kavramı, özünde aynı gerçeği, uygarlığın hegemonik karakterini ifade eder. Aynı şekilde M. Hart ve A. Negri'nin günümüz dünya sistemi için kullandığı İmparatorluk kavramı özünde aynı gerçeği ifade eder.

Uygarlığın sürekli bir kriz rejimi olduğunu belirttik. Bu durumun, onun hegemonik karakterinden kaynaklandığını izah etmeye çalıştık. Aynı şekilde zora ve sömürüye dayanan bir inşa süreci olması, esasen krizli durumun ana kaynağıdır.

Uygarlığın tarihsel serüvenini inceledikten sonra, son büyük uygarlık aşaması olan moderniteyi yakından inceleyelim.

modernite

Uygarlığın kesintisiz bir nehir gibi akışkan olduğunu belirttik. Öcalan uygarlığı tarif ederken ana nehir benzetmesini yapar. Öcalan'a göre uygarlık sistemi, Uruk'ta doğup New York kıyılarında Atlas Okyanusu'na dökülen beş binyıllık bir nehirdir.[8] Bu, son derece çarpıcı bir benzetmedir. Zira New York kıyılarında okyanusa dökülmesi demek, uygarlığın son bulması, özcesi ana nehir uygarlığının artık akacak bir mecrasının kalmaması demektir. Bu durum, uygarlığın son'ul krize girdiğinin işaretidir. Buna kaos çağı demek de mümkün.

Uygarlık sistemi son demlerini yaşamaktadır. Bu da onun en gelişkin olduğu çağ olan modern çağa rastlıyor.

Moderniteyi, uygarlık sisteminin son beş yüzyıllık dönemi olarak belirtmek mümkün. Wallerstein dünya sistem kavramını esasen bu çağ için kullanır. Öcalan buna kapitalist modernite der.[9] Marx da üretim ilişkilerini esas alarak buna kapitalist dönem der.[10] A. Negri ve M. Hart ise imparatorluk kavramını kullanır.[11]

Egemenlik teorisyenleri- T. Hobbes, J.Bodin vd.- moderniteyi, modern devleti esas alarak tanımlar.

Tüm bunlar, özünde aynı gerçeği ifade eder. Ancak egemenlik teorisyenleri sadece modern devleti, Marx ise salt üretim biçimini esas alarak meselenin sadece bir boyutuna dikkat çeker.

Wallerstein'in dünya sistem tabiri özünde doğru olmakla beraber, uygarlık sisteminin sadece beş yüzyıllık son dönemini esas aldığı için eksik bir tespit.

Öcalan tüm bunları tüm bunları dikkate alarak kapitalizmin modern devlet- sonrasında ulus-devlet -olmadan yaşayamayacağı tespitinden hareketle, moderniteyi, kapitalist üretim ilişkilerinin modern devletle 'çiftleşmesi' olarak tanımlar. Ve adına da kapitalist modernite der.

Ancak bu teorisyenlerin hemfikir oldukları nokta, uygarlık sisteminin son demlerini yaşadığı gerçeğidir. Zira modernite, uygarlık sisteminin en gelişkin olduğu, çelişkilerin en yoğunluklu yaşandığı, dolayısıyla krizli halinin son raddeye çıktığı çağdır. *Uygarlık sistemi hasta döşeğindedir!*

Wallerstein, dünya sistemin 1970'lerin başlarına kadar en olgun halini aldığını, sonrasında ise büyük tarihsel düşüşün yaşandığını, bunda da 1968 Gençlik Kültür Devriminin- ki buna 1968 Dünya Devrimi der- belirleyici rol oynadığını iddia eder. Wallerstein'e göre 1968 Dünya Devrimi, Liberalizmi o mağrur ve görkemli yerinden söküp atmış, yepyeni bir dünya için taze umutlar doğurmuştur.[12] Aynı şekilde güncel olarak yaşanmakta olan Wall Street ayaklanmaları ve AB'nin yaşamakta olduğu finans krizinin de yeni bir 1968 hamlesi yaratabileceğini iddia eder.

Benzer şekilde Öcalan da, Ortadoğu'da güncel olarak yaşanmakta olan halk ayaklanmalarının sistemin nihai krizini haber verdiğini iddia eder.[13] Bunun için çok çarpıcı bir metafor kullanır. Öcalan Uruk'ta doğan

7 Wallerstein, Dünya Sistemleri Analiz: Bir Giriş
8 Abdullah Öcalan, a.g.e
9 Öcalan, a.g.e
10 K.Marx- F.Engels, Komünist Manifesto
11 M.Hart - A.Negri: İmparatorluk
12 Wallerstein, a.g.e
13 Öcalan, a.g.e

www.arsivakurd.org

medeniyeti- uygarlıkla eş anlamlıdır- ihtiyar bir anneye benzetir. Bugünkü modern dünya sistemi - ABD'nin öncülük ettiği dünya kapitalizmi- ise bu annenin çocuğuna -son mirasçısı- benzetir. Öcalan'a göre ABD'nin Irak işgali- ki Irak, Uruk'tan gelmektedir- çocuğun baba ocağına dönmesidir. Ancak bu dönüş sanıldığının aksine bir özlem giderme amaçlı değil, bilakis tarihsel bir hesaplaşmadır. Çocuk, baba ocağına –veya anne kucağına- savaş ve işgalle dönmektedir. Belki de hastalıklı doğurduğu için kendisini, annesinden-anavatanından- hesap sormaktadır! Nitekim yaşanmakta olan büyük trajedi, söz konusu tarihsel hesaplaşmanın ne kadar derinlikli olduğunu gösteriyor.

Irak müdahalesi, burada sembolik bir anlam taşıyor. Aslolan Ortadoğu'da yaşanan büyük dönüşümdür.

uygarlığın sonu mu?

F.Fucuyama 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin çözülme sürecini fırsat bilip 'tarihin sonu'nu ilan etmişti.[14] Bu sonla kastettiği sosyalizmin yenilgisi ve liberal demokrasinin mutlak zaferi. Ancak ne hazindir ki sistemin ideologuna soyunan Fucuyama zaferini ilan ettiği sistemin aslında farkında olmadan sonunu ilan etmişti!

Evet, Fucuyama özelde beş yüzyıllık kapitalist uygarlık, genelde beş binyıllık uygarlık sisteminin sonunu ilan etmişti!

Reel sosyalizm, kapitalist uygarlığın üvey evladıydı. Çözülmüş olması, Fucuyama'nın iddia ettiği gibi sistemi haklı çıkarmadı, bilakis sistemin artık hamle yapamaz bir pozisyona girdiğini gösterdi.

Kapitalizm, tarihi boyunca üç farklı hamle yapmıştır. Bunlar sosyal demokrasi, ulusal kurtuluş hareketleri ve reel sosyalizm. Her üç hamleyi de kendisini uzun ömürlü kılmak için yapmıştır- Şah'ın mat olmasını geciktirmek. Ancak her üç hamle de başarısız olmuştur. En son giriştiği reel sosyalizm hamlesi, Lenin'in intiharvari çabalarına rağmen ömrünü bir yüzyıl uzatmaya yetmiştir. Ancak sadece ömrünü uzatmıştır. Dolayısıyla ölümünü engelleyememiştir. Şah, mat olmak üzeredir!

14 F.Fucuyama, Tarihin Sonu ve Son İnsan

uygarlık krizi ve büyük uygarlık devrimi: devrimci - yeniden inşa süreci

Uygarlık sistemi, son'ul-nihai- kriz sürecine girmiştir. Kriz mutlaktır! Açmaz mutlaktır! Ancak nasıl evrileceği, sonrasında nasıl bir sistemin doğacağı, karşıt güçler arasındaki mücadelenin rengine ve muhalif hareketlerin alacağı pozisyona bağlı. Wallerstein bu noktada üç temel görevden söz eder. Bunlar entelektüel, ahlaki ve politik görevlerdir.

Entelektüel görev, aydınların bilimi iktidarın tekelinden kurtarması, bilimi özgürleştirme görevidir. Bu görev esasen aydınlara ve entelijensiyaya düşer.

M.Foucault iktidar analizlerinde yoğunluklu olarak bilim-iktidar ilişkisi üzerinde durur. Modernitenin hegemonik karakterini irdelerken Foucault, bilginin iktidarlaştığını özellikle belirtir.[15] Benzer kaygıyı F.Nietzsche'de de görmekteyiz. *Nietzsche bilimin, modernizmin mabetlerinde vaftiz edildiğini anlatır.*

Ancak bu, salt modernizme özgü bir durum değildir. Yukarıda da izah ettiğimiz gibi uygarlık sistemi hegemonik karakterlidir. Doğar doğmaz her şeyi tekeline almak istemiştir. Sermayeyi tekeline aldığı gibi, bilim ve teknolojiyi de tekeline almıştır. Nitekim devletin doğurucuları olan rahipler, aynı zamanda dönemin bilim insanları ve teknoloji uzmanlarıdır. Benzer şekilde din ve tanrı inşası da bizatihi rahipler tarafından icra edilmiştir. Devletin ve tanrının bizatihi rahipler tarafından inşa edilmesi, uygarlığın esasen bir rahip inşası olduğunun kanıtıdır.

M.Weber moderniteyi, bu hegemonik karakterinden dolayı 'demir kafese' benzetir.[16] Nietzsche modernite üzerinden tanrının ölümünü ilan eder![17] Foucault ise, tanrının değil, bizatihi insanın öldürüldüğünü iddia eder. Foucault'ya göre insan, modern çağda çarmıha gerilmiştir. Benzer şekilde T.Adorno *Aydınlanma'nın Diyalektiği*'nde, aydınlanmanın ve onun çocuğu olan modernitenin aslında bir barbarlık olduğunu anlatır![18]

Entelektüel görevleri inceledik. Wallerstein ikinci olarak ahlaki görevden söz eder. Bu, sisteme topyekûn bir

15 M. Foucault, Toplumu Savunmak Gerekir
16 M.Weber, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu
17 F.Nietzsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt
18 T.W.Adorno -M.Horkheimer, Aydınlanmanın Diyalektiği

www.arsivakurd.org

tavır alma durumudur. Ahlaki görev, tek tek bireylerin ve bir bütün olarak toplumun sistem karşısında muhalif pozisyon alma görevidir.

Wallerstein, üçüncü olarak politik görevden söz eder. Bu en önemli görevdir. Zira uygarlık devriminin kaderini belirleyecek olan, politik görevlerin başarısıdır. Bu da devrimci kadrolara düşer.

Ortadoğu'da fiilen üçüncü bir dünya savaşının yaşanmakta olduğu bir gerçek. Özellikle Arap coğrafyasında yaşanan halk ayaklanmalarını -Mısır, Tunus, Libya, Yemen ve güncel olarak Suriye- uygarlık krizine halkların devrimci müdahalesi olarak değerlendirmek mümkün. Her ne kadar Batı tarafından manipüle edilse de bu müdahale, devrimciliğinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Özellikle Tahrir Meydanı'nda oluşan devrimci ruh, büyük umutlar vaat etmektedir. Kısa vadede Müslüman Kardeşler gibi reformist hareketlerin iktidara gelmiş olması da bu gerçeği değiştirmeyecektir. Halklar kararını vermiştir! Bu, Wallerstein'in ifadesiyle ahlaki görevdir. Halklar ahlaki görevlerini yerine getirmektedir. Geriye iki şey kalmıştır: Entelektüel ve politik görevler.

Uygarlık devriminde aydınların ve entelijansiyanın rolü son derece önemlidir. A.Gramsci *Hapishane Notları*'nda iki tür aydından söz eder: Geleneksel aydın ve organik aydın.[19]

Geleneksel aydın, uygarlık sisteminin içinde kalan, onun ideoloğuna soyunan aydın tipidir. Fucuyama ve Hegel'i bu kategori içinde değerlendirebiliriz.

Hegel, özünde bir ulus-devlet teorisyenidir. Öcalan, ulus-devleti kapitalizmin yaşayabileceği en elverişli iklim olarak tanımlar. Hegel'in de bu gerçeği önceden sezinlediği için, belki de bu işe girişmiş olabileceğini iddia eder. Nasıl ki uygarlık inşasında, dönemin Sümer rahipleri, devleti anlaşılmaz ve görünmez kılmak için tanrı inşasına giriştilerse, çağımızın yeni rahipleri olan ulus-devlet teorisyenleri de ulus-devleti göklere çıkarmışlardır. Hegel bununla da yetinmeyerek, devletin, özcesi ulus-devletin tanrının yeryüzündeki gölgesi, Napolyon'un da -ilk ulus-devlet olan Fransa'nın efsanevi komutanı- yeryüzünde yürüyen tanrı olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir![20]

Hegel'in bu devlet inşasından ne yazık ki Marx da nasibini almıştır. Denilebilir ki reel sosyalizmin bu denli başarısızlıkla sonuçlanmasının belki de en önemli sebebi, Hegel'in devlet teorisinin olduğu gibi kabul edilmesidir. Bu, Marx için tarihsel bir yanılgıydı!

Bu durumu ilk fark edenler Anarşistler olmuştur. Nitekim Bakunin'in Birinci Enternasyonal'de Marx ile olan kavgasının esas sebebi Marx'ın devlet ve devrim algısıydı. Lenin "Genel bunalım döneminde temel mesele devlet ve devrimdir"[21] derken esasen bu gerçeğin altını çiziyordu. Ancak O bile devletin ve iktidarın o tanrısal cazibesinden kurtulamamıştır!

Devlet olgusu ve uygarlık sisteminin en radikal eleştirisini yapan kuşkusuz Anarşistler olmuştur. Keza tanrı ve devlet olgusunun eşzamanlı olarak inşa edildiğini dâhiyane bir şekilde fark eden yine Anarşistler -Bakunin- olmuştur. Ancak ne hazindir ki, bu denli radikal bir ideoloji güçlü bir alternatif hareket yaratamamış, bilakis cılız bir entelektüel akım olmaktan kurtulamamıştır. Ancak İspanyol iç savaşında kazandıkları mevzi ve güncel olarak Yunanistan'da yaşanmakta olan durum, Anarşizm adına büyük umutlar vaat etmektedir.

Gramsci ikinci olarak organik aydından söz eder.

Organik aydın, uygarlık sisteminin dışında kalan, uygarlığın yeniden inşası ve büyük uygarlık devriminin entelektüel görevlerini icra edecek olan aydın kadrosudur.

Kuşkusuz tarihte birçok organik aydın yetişmiştir. Marksizm başlı başına bir organik aydın külliyatıdır. Anarşizm, keza bir organik aydın hareketidir. Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi gerek Marksizmin devlet algısı, gerekse Anarşizmin güçlü bir alternatif hareket yaratamaması, entelektüel görevlerin istenen başarıya ulaşamamasının en temel nedenidir. Keza her iki ideolojinin de pozitivizmden türemesi, bu başarısızlığın bir diğer önemli nedenidir. Bu noktada Wallerstein, sosyal bilimlerin yeniden inşasını önerir. Benzer şekilde Öcalan da sosyal bilimlerde bir devrim ihtiyacı olduğunu söyler. Bunun için Sosyal Bilimler Akademisi'ni önerir. Akademi'de uygarlık devriminin

19 A.Gramsci, Hapishane Notları

20 Hegel, Tarih Üzerine

21 V.I.Lenin, Devlet ve Devrim

www.arsivakurd.org

entelektüel mimarları olan organik aydın kadrosu yetişecektir.

Sosyal bilimlerde bir devrime ihtiyaç olduğu muhakkak. Zira yukarıda da değindiğimiz gibi uygarlık tarihi boyunca bilim hep, iktidarın tekelinde gelişmiştir. Bu durum sosyal bilimler için de geçerlidir.

Sosyal bilimlerin yeniden inşası, yeni bir bilimse paradigma gerektirir. Zira pozitivist bilim paradigması iflas etmiştir. Ancak iflas eden salt pozitivizm değil, bir bütün olarak pozitivizmle beslenen tüm bilimler- özelde sosyal bilimler- ve ideolojilerdir. Buna ne yazık ki Marksizm de dâhildir.

Marksizm esas itibariyle üç sacayağından oluşur. Alman ideolojisi - Hegelci diyalektik ve ulus-devlet teorisi-, Fransız ütopik *sosyalizmi-pozitivist sosyoloji bilimi- ve İngiliz ekonomi-politiği.*

Pozitivist sosyoloji bilimi, Marksizmin sosyal bilim teorisidir. Dolayısıyla iflası, Marksizmin dolaylı iflası anlamına gelir. Aynı şey Hegel'in ulus-devlet teorisi için de geçerlidir. İngiliz ekonomi politiği, başlı başına kapitalizmin iktisat teorisidir.

Pozitivizm, esasen Newton fiziğinin determinist algısıyla şekillenmiştir. Marx, tarihsel materyalizmi inşa ederken pozitivizmden yoğunluklu olarak etkilenmiştir. Bu da düz-çizgisel-lineer- bir tarih algısına yol açmıştır.

Ancak tarih söz konusu lineer-determinist algıyı mahkum etmiştir. Zira Kuantum fiziğiyle gelişen anti düalistik- çoğulcu ilerleme teorisi yepyeni bir tarih anlayışı yaratmıştır. Buna göre tarih, Marksizmin iddia ettiğinin aksine, salt sınıfsal- düalistik tezlerle izah edilemez, zira tarih, atom-altı parçacıklarda gözlemlenen o muazzam-yerine göre çoğulcu, yerine göre diyalektik- ilişki biçiminin bir yansımasıdır.

Bu minvalde, eğer yeni bir uygarlık inşa edeceksek her şeyden önce yeni bir sosyal bilim teorisi ve yeni bir uygarlık paradigması inşa etmeliyiz. Bu da ancak Kuantum bilimin devrimci perspektifiyle mümkündür. Öcalan buna *'hakikat rejimi'* der.*

Entelektüel görevler, organik aydınların misyonu ve sosyal bilimlerin yeniden inşa sorunlarını tartıştıktan sonra şimdi de sıra en önemli görevde -politik görev.

Uygarlığın uzun erimli bir inşa süreci olduğunu belirttik. Aynı şekilde uygarlık devrimi de uzun erimli bir inşa sürecini gerektirir. Zira sistem, nihai kriz sürecindedir. Atom altı parçacıklarda bu süreç, *"kaos aralığı"* olarak adlandırılır.

Uygarlık devrimi, yeni bir uygarlığın inşa edileceği kaos aralığını ifade eder. Bu sürecin nasıl şekilleneceği ise karşıt güçler arasındaki mücadelenin rengine ve muhalif hareketlerin pozisyonuna bağlı.

Bu noktada, mücadele halindeki sistem karşıtı hareketlere baktığımızda, Latin Amerika'da Maocu gerilla hareketlerinin büyük mevziler kazandığını, Latin Amerika kıtasının belli oranda dönüştüğünü, benzer şekilde Güney Asya'da- Hindistan, Endonezya vd.- da Maocu gerilla hareketlerinin belli mevziler kazandığını. Afrika Kıtası'nda da bu yönlü -cılız da olsa- hareketlerin varlığını görüyoruz. Aynı şekilde Kuzey Afrika'da güncel olarak yaşanmakta olan bir var- özellikle Mısır deneyimi son derece önemlidir. Keza Birleşik Devletler'de -ve Kanada'da- son dönemde yaşanan Wall Street eylemleri yeni bir 1968 ruhu doğuracağa benziyor. Aynı şekilde Yunanistan'da Anarşist gençlerin kazandığı büyük mevziler ve yine güncel olarak Avrupa Kıtası'nda finansal krize yönelik kitlesel tepkiler, Rusya'da Komünist Parti'nin yeniden sahneye çıkması, benzer sürecin Çin Halk Cumhuriyeti'nde yaşanması ve son olarak - aynı zamanda en önemlisi- Ortadoğu'da alevlenen halk ayaklanmaları büyük umutlar doğurmuştur.

Bu noktada özellikle Ortadoğu'ya ayrı bir parantez açmak gerek. Zira uygarlık bu coğrafyada doğmuştur ve uygarlığın kaderini tayin edecek olan da bu coğrafyada yaşanacak olan gelişmelerdir. Özellikle güncel olarak yaşamakta olan halk ayaklanmaları- Suriye ve Yemen, keza İran'la olan Batı gerginliği, aynı şekilde İsrail- Filistin sorununun geldiği aşama, en son Filistin'in BM'ye yaptığı devletleşme başvurusu, son derece kritik gelişmelerdir. *Son olarak Kürdistan Devrimi'nin geldiği aşama dikkate alındığında, uygarlık devriminin, esasen Ortadoğu'da şekilleneceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Zira Kürdistan coğrafyası Ortadoğu'nun kalbindedir. Uygarlığın inşa edildiği Yukarı Mezopotamya havzası - Zagros-Toros dağ kavisi- , bugün Kürdistan Devrimi'nin en kritik mevzilenme alanıdır!*

www.arsivakurd.org

A.Öcalan İmralı sürecinde geliştirdiği özgürlükçü okumalarla, Marksizm'le tarihsel bir hesaplaşmaya girerek yeni bir uygarlık perspektifi inşa etmiştir. Özellikle F. Braudel'ın *Maddi Uygarlık** tezleri, I. Wallerstein'in Dünya Sistem Analizi, M. Hart ve A. Negri'nin İmparatorluk tezleri ve en önemlisi M. Bookchin'in Komünalist Devrim perspektifini muazzam bir senteze dönüştürerek yepyeni bir yepyeni bir uygarlık modeli inşa etti. Adına da Demokratik Uygarlık Sistemi dedi.[22]

Öcalan, Demokratik Uygarlık Sistemi'nin ideolojik perspektifini Komünal Demokrasi veya Demokratik *Komünalizm - Radikal Demokrasi- olarak adlandırdı. Komünal Demokrasi, sosyalist devrim gibi devleti amaçlamayan, toplumun komünal demokratik örgütlenmesini esas alan radikal bir devrim-demokrasi teorisidir. Bu devrim teorisine göre toplum, komün-konsey ağlarıyla birbirine bağlanmış ve en üstte halk kongresinde ifadesini bulan bir örgütlülük içinde yaşar. Bu, dikey bir örgütlenme değil, bilakis aşağıdan yukarıya, tüm komün birimlerinin kolektif rızasına dayanır.*

M. Bookchin, Komünalizmi, anarşizm ve sosyalizmden sentezleyerek başlı başına bir ideoloji olarak tanımlar. Çoğu kez anarşizmin farklı bir yorumu ya da sosyalizmin özgürlükçü yorumu olarak algılansa da Bookchin buna karşı çıkar. O, Komünalizmin bir ideoloji yorumu olmayıp, bizatihi bir ideoloji olduğunu anlatır.[23]

Öcalan, Komünalizmi uygarlık tezleriyle geliştirerek Demokratik Komünalizmi formüle eder. Bunu da Büyük Uygarlık Devrimi'nin ideolojik -politik ana perspektifi -yol haritası- olarak tanımlar.

Komünal- Demokratik Uygarlık Sistemi, uygarlığın son'ul krizine, Mezopotamya'dan yapılan devrimci bir müdahaledir. Bu minvalde, Komünal- Demokratik Uygarlık siyaseti, özelde Ortadoğu Devrimi'nin ve en genel anlamıyla Büyük Uygarlık Devrimi'nin öncüsü olabilecek radikal bir devrim siyasetidir!

kaynakça:

A.Öcalan: Bir Halkı Savunmak
A.Öcalan: Kapitalist Uygarlık
A.Öcalan: Özgürlük Sosyolojisi
A.Öcalan: Ortadoğu'da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü
Wallerstein: Dünya Sistemleri Analiz: Bir Giriş - Modern Dünya Sistemi 1.2.3
F. Braudel: Maddi Uygarlık 1.2.3
K. Marx - F. Engels: Komünist Manifesto
K. Marx: Kapital 1.2.3
V.I.Lenin: Devlet ve Devrim
G. W.F. Hegel: Tarih Üzerine
M.Hart - A.Negri: İmparatorluk
M. Bakunin: Tanrı ve Devlet
M. Foucault: Toplumu Savunmak Gerekir
T.W. Adorno - M. Horkheimer: Aydınlanmanın Diyalektiği
F. Nietzsche: Böyle Buyurdu Zerdüşt
A.Gramsci: Hapishane Notları
F. Fucuyama: Tarihin Sonu ve Son İnsan
M. Bookchin: Özgürlüğün Ekolojisi
T. Hobbes: Leviathan
M. Weber: Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu
G. Childe: Kendini Yaratan İnsan
M. İlmiye Çığ: Tarih Sümer'de Başlar
Herald Bream: Gılgameş Destanı

22 Öcalan, a.g.e
23 M.Bookchin, Özgürlüğün Ekolojisi

www.arsivakura.org

şiddet tekeli karşısında ahlak ve vicdan

ahmet arslaner

Son çeyrek yüzyıldır coğrafyamızın gündemine iyice girmiş olan "savaş", "ulusal kaderini tayin" ve "şiddet" kavramlarını sosyal olaylara ilgi duyan her kesim kendi meşrebince kullanıp bu kavramlar üzerinden olan biteni yorumlamaya çalışırken anarşist-liberter literatürde de bu konulara dair pekçok şey yazılıp çizilmiştir. Bu son derece anlaşılır bir durumken anarşist liberter literatürde olan bitene dair yapılan yorumlarda reel politik'e dair tartışmalara bir tarafından eklemlenme çabası reel politik konularında özellikle geri durma titizliği gösteren anarşistleri "ellerini temiz tutma", hayata dokunmama" ve "somut bir şey söyleyememe" gibi suçlamalarla itham etmek son dönemde nedense moda haline getirilmeye çalışılmaktadır.

Oysa anarşistler arasında reel politik konusunda bir tartışmaya girmeden önce üzerinde tartışılan kavramlar **konusunda bir genel bir konsensüs varmış gibi** davranarak doğrudan tartışmalara girmek yerine önce varolan kavramların mevcut popüler algılarının zihinlerde tüketim-tahakküm kültürü lehine yarattığı tahribatı radikal bir kopuşla tamir edip tartışma yoluna döşenmiş zaman ayarlı mayınları temizlemek, verili algıların dışına çıkmak ve kâh semantik anlamları kâh da anarşist-liberter etik'e içkin bir terminolojiyi yerli yerine oturtmak gerekir. Ne yazık ki anarşist-liberter çevrelerde süren gündelik tartışmalarda bu çabaları kimileri daha çok "hayata dokunmak adına" mevcut "politik" hareketlerden birine eklemlenme hedefine endekslemekte kavramların anti otoriter-liberter bir etik üzerinden yeniden tanımlanması "gereksiz bir ayrıntı", "hayat sırtını dönme", "ellerini temiz tutma çabası" vb. biçimlerde küçümsenmektedir. İşte bu yazının yapmaya çalışacağı şey "reel politik"in alanına giren güncel "devlet ve iktidar" sorunlarına dair "reel politik"in alanına dahil olmadan anti-otoriter liberter bir eksenden söylenebilecek şeylerin söylenmesi çabasıdır.

iktidar-muhalefet ikilemi:

Sol (marksizm dahil) gelenek ile liberal gelenek arasında **iktidar - muhalefet** ilişkisini kavrayışa dair ilkesel planda herhangi bir fark yoktur. Her iki anlayışa göre iktidar şiddet tekelini ve toplumsal hayatın örgütlenmesini (yönetilmesini) gerçekleştirebilme gücünü elinde tutmak anlamına gelir. Muhalefet ise bu iktidarı ele geçirme potansiyeli taşıdığı gibi buna açıkça aday olan ve farklı biçimlerde toplumsal destek bulan siyasal güçtür.

Sol-marksist gelenek ile liberal geleneğin ayrıldığı yer iktidarın ele geçiriliş biçimlerinde ve iktidarın muhalefet edenlere davranış biçimlerinde ortaya çıkar. Buna göre bir sol sosyalist için; **"iktidarın ezilenler tarafından ele geçirilmesi için uygulanan yöntemlerin ille de ahlaki olması gerekmez, çeşitli nüansları olmakla birlikte kitlelere dayanması ve örgütsel bir disiplin içermesi koşuluyla her**

www.arsivakurd.org

yöntem meşru kabul edilebilir. Şiddet tekelini elinde tutan kapitalist devlet iktidarı pekala örgütlenmiş bir şiddet ile alaşağı edilebilir. Bunun yerine kurulacak proletarya (sosyalist) iktidarı aynı şiddeti kapitalizme ve devrim karşıtlarına meşru zeminlerde pekala uygulayabilir. Kapitalizmin iktidarında ordusu, polisi, mahkemeleri ile kitlelere zulmeden unsurların devrimden sonra yeniden aynı güce kavuşmamaları için devrimci milislerce takibata uğratılmaları, devrimci şiddete maruz kalmaları, devrim mahkemelerinde yargılanmaları ve devrimci hapishanelere tıkılarak cezalandırılmaları bir başka deyişle burjuva hukuku yerine devrimin hukukunu koymak çok normal ve meşrudur."

Siyasal liberalizmin geleneği açısından ise; **"kaba şiddet ister iktidar tarafından ister de muhalefet tarafından uygulansın her bakımdan ahlaki olmayan bir eylemdir".** Zira şiddet meşru olabilmek için ancak hukuksal bir temele dayanmalı ve toplumsal bir konsensüs içermelidir. Bu anlayışa göre bu ilkelere uyan iktidarlar "adil" muhalifler ise "meşrudur". Yani liberaller siyasal şiddete ilkesel olarak karşı olmamakla birlikte bunun kabaca uygulanmasına ve "meşru" temellere dayanmamasına karşıdırlar. O meşruiyetin kaynağını ise **"evrensel hukuk"*** oluşturur. Bu şu anlama gelir; **"şiddet iyi bir şey değildir ama onsuz da olamaz, toplumsal yaşamda kaos oluşmaması ya da siyasal iktidarın şiddet tekelini hiçbir sınırlama olmadan kullanmaması (diktatörlük ya da totalitarizme yol açmaması) için sınırlarını belirleyerek şiddet tekelini hukuksal bir temel üzerinde kurarak devlete bırakılmasını onaylamak gerekir".** Yani evrensel hukukun değerlerini kriter alarak siyasal iktidarın şiddeti sınırlanmalı halk tarafından kabul edilebilir hale getirilerek minimize edilmelidir, buna karşılık siyasal muhalefet ise şiddet araçlarına başvurmadan hukuksal ve meşru zeminlerde çoğunluğun iradesini kazanarak mevcut sistemi zorlamalı veya değiştirmeye çalışmalıdır.

Burada özetlediğimiz gibi sol-marksist ve siyasal liberalist gelenekler açısından bakılınca ilk elde pozisyonlar farklı gibi görünse konuya biraz daha derinlemesine girince her iki geleneğin de şiddeti bütünüyle gayri meşru ve gayri ahlaki bulmama konusunda ilkesel bir görüş birliği içinde olduğu fark edilecektir. Uzun tanımlamalara ve açıklamalara takılmadan söylemek gerekirse sol gelenek ve liberal gelenek örgütlenmiş (kurumsal) şiddeti o anki politik trendlere göre ele almayı tercih etmekte uygulanan siyasal ve örgütlü şiddetin meşruiyetine "çoğunluğun iradesi", "evrensel hukuk", vb. normlar üzerinden bakarak karar vermektedirler. Başka bir deyişle burada örgütlenmiş siyasal şiddetin meşruiyeti hiçbir biçimde ahlaki bir süzgeçten **geçirilerek sorgulanmamakta her iki gelenek de örgütlenmiş siyasal şiddet konusunda açıkçası "politik" davranmaktadır.**

şiddet kavramı üstüne yeniden düşünmek:

Konuya doğrudan giriş yapabilmek için herhangi bir alıntıya başvurmadan kısaca özetlediğim bu iki anlayışa bakılırsa **"öncelikle politikanın alanına giren siyasal (örgütlü) şiddet konularına dair etik temelli bir kavrayış üzerinden eleştiri getirmek her nekadar kulağa hoşgelse de pratikte herhangi bir değeri olmayan naif ve ütopik eleştirilerdir."** Ancak gerçekten öyle midir?

Tam da burada anarşist geleneğin iktidar ve politika karşısındaki anti otoriter etik felsefesi üzerinden temellendirdiği tavizsiz eleştirel tavrından ve şiddet konusundaki ayrıntılı tartışmalarından yararlanmanın tam zamanı...

Liberterlerin genellikle "politika"yı reddetmesi tesadüf değildir, onu savunmak erkin pratik ve bilimini yapmak olacaktı ve erk tahakkümle birlikte tanımlanıyor (gerçekten de varolan toplumlarda bu tanımlama kuraldır)[1] Amedeo Bertolo ve birçok anarşist-liberter düşünür politika üstüne düşünürken diğer siyasal doktrinlerden ve siyasal devrimci ideolojilerden farklı olarak politikayı tırnak içine alma ihtiyacı hissediyorlardı; çünkü anarşist-liberter düşüncenin politika ile ilişkisi ancak siyasal iktidar hedefi içermeyen negatif bir politiklik temelinde olabileceğini bilmekteydiler. Bu ayrımı yapmadan

* Anarşistlerin "evrensel hukuk" hakkında herhangi pozitif bir algı içine giriyor olmaları tabiiki söz konusu olamaz.

1 (Otorite, Erk, Tahakküm, Amedeo Bertolo, efendisiz, S:1)

www.arsivakurd.org

(politika kavramını tırnak içine almadan) kurulmaya çalışılacak amalı, fakatlı, lakinli bir politik söylem de ancak tırnak içinde bir anti otoriterlik iddiası taşıyor olacaktır. Politika kavramına dair anarşist-liberter düşüncenin olmazsa olmaz normlarından biri olan bu saptamanın altını çizdikten sonra daha sonra dönmek üzere şimdilik konuyu burada bırakalım.

Şiddet konusuna nereden baktığımızı algılayabilmek için bu konuda tartışmanın tarafları olarak; "öncelikle aynı şeyden sözediyor ve kavramın içini aynı biçimde dolduruyor olduğumuz sanısına fazla da kapılmadan "şiddet nedir" konusu üstüne yeniden ve yüksek sesle düşünmekte yarar var.

Şiddeti vareden birinci etken şiddeti uygulayan (öznenin) kaba güç ya da elinde bulundurduğu silahlar bakımından (şiddetin nesnesi olan) kurbana göre asimetrik bir pozisyonda olmasıdır. Silahlı adamın silahsız adama uyguladığı şiddet, güçlü adamın güçsüz olan kadına uyguladığı şiddet, tam donanımlı olan polisin donanımsız ve silahsız olan hükümet karşıtı göstericilere uyguladığı şiddetten sözediyoruz burada. Yani güçlü olan tarafın güçsüz olana karşı elindeki silahlar aracılığıyla uyguladığı ve aynı zamanda "kamu vicdanı" açısından da meşru olmayan etik dışı bir saldırıdan sözediyoruz. Çünkü şiddet kullanılan araçlara bağlı olduğu kadar zalim ile mazlum diyalektiğini yaratan ilişkiye de bağlı olan bir eylemdir. Buradan hareketle şiddet eşitsiz araçlarla eşitsiz bir ilişki üzerinden üretilen bir eylem olup başında ve sonunda tahakküm olan bir duruma neden olur.

Konuyu böyle ele alınca silahları denk iki gücün çatışmasında her biri açısından bir diğeri için şiddet içerdiğinden (kullanılan araçlara bakarak) söz edemeyiz. Çünkü niyet itibarıyla zaten her iki taraf da bir diğerine şiddet uygulamak arzusundadır, çünkü orada sahip olunan silahlar ve başvurulan yöntemler aşısından eşitler arasında geçen bir mücadele söz konusudur. Ülkeler ve ordular arasındaki savaşları bu duruma örnek verebiliriz. Ancak konvansiyonel silahlarla sürmekte olan bir savaşı taraflardan biri nükleer silahlara başvurarak bitirmeye kalkarsa bu durumda diğer tarafa şiddet uygulamış olur.

Bir de silahların tam olarak eşit olmadığı kolonyalist ve anti kolonyalist politik mücadelelerin durumlarını ele alalım. Burada kolonyalist devletler ellerindeki teknolojik imkanlarla üstün bir askeri güce dayanmaktadırlar. Askeri bakımdan zayıf ve daha geri teknolojik imkanlara sahip anti kolonyalist ulusal kurtuluş örgütleri (AKUKÖ) ise kolonyalist zulme karşı olmanın getirdiği ahlaki üstünlüğün sağladığı meşruiyete ve bu temelde oluşan geniş halk desteğine dayanırlar. Böylesi bir durumda şiddet konusuna yaklaşımda ve savaşan tarafların desteklenip desteklenmemesi konusunda liberal ve sol-marksist tutumların ne olacağı konusu temelde "politik" konjonktür tarafından ya da tarafların "milliyetçilik" katsayıları tarafından belirleniyor olsa da ana çerçeve yukarıdaki iktidar muhalefet başlığında açıklanan durumdan pek de farklı olamayacaktır. Bizi burada öncelikle ilgilendiren soru; "kolonyalizm ile anti kolonyalist hareketler arasındaki savaşlarda alınacak tutumlarda anarşist-liberter düşünce ve tutumun temel parametreleri neler olmalıdır" sorusudur. Açıkçası bu soruya dair anarşist-liberter düşüncenin verilecek tek bir cevabı olmamakla birlikte kendini bu geleneğin bir parçası sayan bu satırların yazarının tutumu; **kendini anarşist-liberter olarak kabul eden bazı kişi ve hareketlerle dahi "reel politik karşısında" zaman zaman ortak tutumları paylaşmamak pahasına amasız fakatsız lakinsiz bir anti otoriter etik kaygı taşımaktan vazgeçmeme** biçiminde özetlenebilir.

Burada en bıçak sırtı durum kolonyalist devletlere karşı konvansiyonel savaş metodolojisi ile savaşan AKUKÖ'lerine yaklaşımda ortaya çıkar. Sorulardan biri; "gündelik hayatta kolonyalistler orantısız şiddetleriyle koloni halklarını acımasız bir kıyıma tabi tutarken AKUKÖ'lerine geniş destek veren halk ile bu hiyerarşik ve militer örgütleri nasıl birbirinden ayıracağız" olsun. Bir diğer soru ise; "kolonyalistler her türlü ahlak dışı baskı ve şiddet yoluna başvururken bulunduğumuz yerden ezilen yerli halklara ne söyleyebiliriz" olsun. Bu sorulara cevap vermeye girişmeden önce her iki sorunun da soruluş biçimiyle ve varolan üzerinden tasarlanarak güncel hayata müdahele kaygısı taşıyor olması hasebiyle "reel politik" in alanına girdiğini hatırlatmakta yarar gördüğümü söyleyerek cevaplara geçelim.

www.arsivakurd.org

Gündelik hayatta hiyerarşik ve militer AKUKÖ'ler ile bunlara geniş destek veren halkı nasıl birbirinden ayırt edeceğiz?

Soruyu bu biçimde sorarak kendini politik bir özne (halkı da yönetilmeye muhtaç bir kitle) olarak gören AKUKÖ'ile halk arasında kavramsal bir fark bulunduğunu kabul etmiş oluyoruz. Çünkü kolonyalistlerin yerine kendi ülkesi (sınırları tanımlanmış coğrafyası) dahilinde iktidar olma iddiası taşıyan (pro devlet) militer hiyerarşik örgüt ile halk arasında bir aynılaştırma ve/veya ulusal kurtuluş örgütlerine verilen geniş halk desteğini örgütün o "ulusu" temsil ettiği gerçeğini kabullenmek gerektiği biçimdeki popüler "politik" tavra düşmediğimiz, temsil sorununu kökünden reddeden bir geleneğin izinden halâ yürümeğe devam ettiğimiz anlamına gelecektir. Çünkü anti otoriter olma meşrebimiz ile birçok cephede yürütülen bir savaşın taraflarından biri olan hiyerarşik militer (haliyle de otoriter) bir örgütü adı ve iddiası her ne olursa olsun yerli halklar ile aynı şeylerin sebebi ve sonucu gibi aynı kategoride ele almayı kabul edemeyiz. Özgürlüğün **dezonformatif ve propagandif manüplasyonlarla gözardı edilen somut toplumsal-bireysel alanlarının ahlaki kaynağının bittiği yerde özgürlüğün kendisi de biter. İşte bunun için bütün devletler katildir, bunun için şiddet etik dışı bir durumu yani bir tahakküm biçimini ifade eder.**

"Tagore, şöyle demiştir: "Ulus olma ideası, icat edilen en etkili uyuşturucu maddedir. Yoğunluğunun etkisi altında bütün bir ulus neredeyse sistematik bir şekilde ahlaki çöküntüsünün farkına varamadan, bu tehlikeli bencilliğe tutsak olur. "Genel bir hukuk bilincine sahip olan her toplumun; kin, yalan, casusluk veya cinayet olarak nitelendirdiği olgular, ulus belirlemesinin soyut bir ilkesi uğruna gerçekleştirildiği anda, haklı eylemler olma niteliği kazanır." Böylece, bir anlamda vicdana, yani üst benliğe uyuşturucu verir. Öyle durumlar vardır ki, uluslar, bireylerinden (şiddet içerse bile) ulus adına davranmalarını isterler ve hatta bunu emrederler. Böylece şiddet eylemi de meşrulaştırılmış olur"...[2]

Kolonyalistler her türlü ahlak dışı baskı ve şiddet yoluna başvururken bulunduğumuz yerden ezilen yerli halklara ne söyleyebiliriz?

Bu soruda ise önceki sorunun aksine soruluşu itibarıyla kolonyalizme karşı somut "politik" bir alternatife işaret etme ve AKUKÖ'lerle yerli halklar arasındaki ayrımı önemsizleştirerek bir anti kolonyalist cephe açma ya da mevcut cephelerden birine dahil olma beklentisi öne çıkmaktadır. Aydınlanmacı bir söylem üzerinden kurulan bu cümle dışsal bir nesne haline getirilmiş yerli halklara "evrensel akıl"** ya da "doğruluk" adına yukarıdan bir çözüm üretme sorumluluğunu üstlenmiş gibidir. Bu aynı zamanda; **"eğer yerel halklara bir yol gösteremiyorsan ya sus ya da onlara bu yolu gösterenlere katıl"** anlamına da gelmektedir. Oysa "reel politik"in bu alanına girdikten sonra bildik anlamıyla politika'nın (iktidar olma sanatı anlamında) mayınlarına basmadan bu alandan çıkabilmek mümkün değildir. **Anarşi'nin etimolojik olarak hiyerarşi karşıtlığı anlamına gelmesi dilbilimsel bir gerçekliği ifade ediyor olmaktan öte kendine anarşistim diyenler açısından da aynı kavram her durumda etik bir kaygı taşıma zorunluluğuna işaret etmektedir.** Bu anarşistlerin hiyerarşik örgütlenmelerle örgütsel ya da ittifaki bir bağlantı içinde olamayacağı ancak bu tür örgütlenmelerde bulunan bireylerle hayatın çeşitli alanlarında dayanışma ilişkisi içinde bulunabileceği anlamına gelir. Temsil sorununa anarşist bakış yerli halkın hiyerarşik militer AKUKÖ'lerinin kendisini temsil ettiğini düşünüp düşünmemesinden bağımsız bir durumdur. Yerli halkların büyük çoğunluğu AKUKÖ'lerinin kendisini gerçekten de temsil ettiğini düşünüyor olsa bile anarşist etik'in "hiçkimsenin bir başka kimse tarafından temsil edilemezliği" ve "doğrudan demokrasi, doğrudan eylem" düsturları anarşizm geleneğinden böylesi bir "sapma" ya izin vermez. Reel politik'in güncelin (mevcut güçler dengesinin etki alanları ile sınırlı) yasaları üzerinden bize dayattığı güncel çözümlere dair kitlelere birşeyler söyleme durumunda olmak kurtarıcıların kurtarılanlara; "siz kendinizi kurtarmaktan acizsiniz ve biz olmadan eksiksiniz bize itaat edin birbirimizi tamamlayalım, biz sizi kurtaralım sizler de yöneten yönetilen ilişkisinde bizi kolonyalistlerden boşalan yere yerleştirin" demekten başka birşey değildir.

2 (Rafael Moses, Şiddet Nerede Başlıyor, cogito Sayı: 6-7, 1996)

* Aynı şey "evrensel akıl" için de geçerlidir.

www.arsivakurdi.org

Yani anarşistler "reel politik"in açmazlarında ahlaki bir yabancılaşma yaşamak istemiyorlarsa kendi anti otoriter etikleri çerçevesinden dışarı çıkmamaya her durumda özen göstermelidirler. Bu özen şiddeti ve her türlü canlı yaşamını araçsallaştıran **kolonyalist metodolojiden** her bakımdan (etik ve pratik olarak) kesin olarak kopmuş olmayı gerektirir. Bu ise şiddetin ahlaki ve vicdani reddi ile başlar. Kolonyalistler teknolojik donanımları ve üstün silahları ile anti kolonyalist kurtuluş örgütlerinden daha güçlü olsalar da AKUKÖ'leri şiddeti araçsallaştırarak kolonyalist savaş metodolojisini kullandıkları, kolonyalistlerin ahlak dışı araç ve yöntemlerine bakarak onları "sonuç odaklı olarak" taklit ettikleri, amaç araç bütünlüğünü göz ardı ederek giderek kendi cellatlarına benzemeye başladıkları sürece mazlum yerli halklardan ayrı bir kategoride ele alınmak zorundadırlar.

sonuç

Şiddetin kendisi eşitsiz ve her durumda tahakküm üreten bir ilişki olduğu için, özgürlük ve şiddet kavramlarının birlikte ele alınması ya da kolonyalist şiddetin karşısına "anti kolonyalist ve "özgürlük için şiddeti" koymak imkansızdır. Bunu yaptığınız zaman vazgeçtiğiniz şeyin özgürlüğün ta kendisi olduğunu bilmek zorundasınız. Kavramlar Orwel'in 1984 romanında söylediği gibi "Savaş Barıştır", "Diktatörlük Özgürlüktür" ya da nazilerin söylediği şekliyle "Çalışmak Özgürlüktür" biçiminde tersyüz edilerek kendini inkâr eden bir duruma getirilemez. Filistin'de siyonistlerce bir soykırım politikası güdülmesine karşı çıkmak orada Hamas ya da Filisitinli radikal bazı gruplarca İsrail'in yerleşim bölgelerine hedefi çok da belirli olmayan füzeler gönderilmesine bunun sonucunda halklar arasında bir düşmanlık iklimi doğmasına neden olmaya karşı çıkmaya da engel değildir. Bir militarizm biçimi olarak siyonizme karşı tavır almak aynı zamanda savaş mekanizmasını besleyen Filistinli intikamcı silahlı mücadele örgütlerinin yerli Filistin halkının yaşama hakkını da araçsallaştıran militarist politikalarına karşı da tavır almayı gerektirir. Bu tür örgütlerin İsrail devletine göre daha donanımsız ve mazlumlar adına savaştıkları iddiası İsrail'in orantısız misillemelerine ve bombardımanlarına neden olacak saldırılar üreterek kimi zaman bombaların kimler tarafından atıldığının dahi anlaşılamayacağı karanlık bir savaş iklimi doğmasında tarihsel ve ahlaki sorumluluk taşıdıkları gerçeğini de değiştirmez.

Kürdistan coğrafyasında silahlı mücadeleyi temel belirleyen olarak gören anlayış için de aynı şeyler geçerlidir. Silahların patladığı yerde ölme-öldürme eylemi sıradanlaşır "haklı savaş-haksız savaş" tartışmaları içinde savaşın psikolojik metodolojisine uyarlanmış dezonformasyon biçimleri siyasal gündemi işgal eder. İnsanlar arasında, bulundukları coğrafyaya, inandıkları değerlere bağlı olarak ahlaki-vicdani bir kutuplaşma oluşmaya başlar. Bu ise gerçekte ahlaki ve vicdani bir çöküntüden başka birşey değildir. Ölme ve öldürme gibi en temel insani davranışlar rasyonalize edilerek haklılaştırılma süreçlerine tabi tutulduğu zaman, halâ birilerine her türlü savaşın ve insan öldürmenin ne kadar kötü birşey olduğuna dair mantıklı açıklamalar yapmaya ve teorik referanslar üzerinden pozisyonlarımızın haklılığını anlatmaya çalıştığımız zaman zaten söz çoktan bitmiş ve bizler saçmalamaya başlamışız, vicdanlarımızın seslerini duymamıza engel olan bir akıl tutulması durumuna hep birlikte teslim olmuşuz demektir. Yukarıda Amedeo Bertolo'dan yaptığımız alıntıda söz ettiğimiz "politika" işte bu akıl tutulmasının taşlarını teker inşa eder.

"Westley'e göre şiddeti kabullenmek, şiddetin artmasına yol açar. Arlow ise profesyonel katillerin bile (ekmek paralarını kazandıkları) cinayetleri işlemeden önce, birbirlerine kurbanlarının ölümü hak ettiklerini ve hatta onları öldürmenin doğru ve önemli bir iş olduğu inancını aşılayıp bu inancı kuvvetlendirmek için biraraya geldiklerini öne sürmektedir. Bir başka deyişle insanlar, planlanmış bir şiddet eylemini haklı görmeye çalışarak vicdanlarını rahatlatmak zorundadırlar".[3]

3 (Rafael Moses, Şiddet Nerede Başlıyor, age)

www.arsivakurd.org

nev-i şahsına münhasır bir hristiyan anarşist: tolstoy

alexandre christiyannopoulos
çeviren: alişan şahin

Gerçek anlamda Hristiyanlık Hz. İsa'nın Çarmıha gerildiği, ta ilk dönemlerden itibaren devletin varlığına son vermeyi savunur.

Leo TOLSTOY

Leo Tolstoy'un İncil okumaları Hristiyan anarşistler için dahi olağan değildir. 50'li yaşlarda Hristiyanlığa döndüğünde, geleneksel Ortodoks Hristiyanlığı benimsemedi. Ona göre, Hz. İsa ne Allah'ın oğludur, ne de doğaüstü mucizeler gösteren biridir. Tolstoy, incildeki doğaüstü hikâyelerin, Hristiyanları hipnotize etmek maksadıyla uydurulduğunu, (Kilise'nin devlet gibi olduğunu) savunulamayacak şeylerin sorgulanmasını engellemek maksadıyla kilise tarafından eklendiğini söyler. O, Hristiyanlığın dürüstçe ve tümüyle uygulamaya konması halinde kilisesiz ve devletsiz bir topluma yöneleceğini, aksini savunanların ise ikiyüzlü olduğunu söyler.

hristiyanlığa dönüş

Tolstoy 1828'de varlıklı ve aristokrat bir aileden dünyaya geldi. Süreç içinde kendini saygı duyulan bir roman yazarı olarak yetiştirdi. En ünlü iki romanı olan *Savaş ve Barış* ve *Anna Karenina* 1863-1869 ve 1873-1877 arasında yazılmıştır.

Onun yaşamı 1869'da değişmeye başladı. Rusya'nın uzak kasabalarına yapmış olduğu bir gezi sırasında ölüm ıstırabı deneyimi ile yüz yüze geldi. Bir gece vakti ölümün hakiki bir veri olduğu ve tüm uğraşların boş olduğu duygusuyla doldu. O'nu dehşete düşüren ölümün kendisi değil, fakat Yaşamı takip eden ölümün yaşama manasızlık kattığı gerçeğiydi. İtiraflarım isimli eserinde ifade etmiş olduğu gibi, durup dinlenmeksizin artan bir enerji ile felsefi bilim ve din alanında eser vermiş düşünürlerin eserlerinde yaşamın anlamına cevap aradı. Yaşamın anlam ve değerine ilişkin bir yanıtı hiçbir şey ve yerde bulamadı. İntiharı bile düşünmüştü.

Ve sonra o an geldi. Etrafındaki köylülerin – ki o zamana kadar onlara yukarıdan bakan gururlu bir aristokrattı – ölüme sakin ve dinginlikle yaklaşmakta olduklarını gözlemledi. Fakat neden? Onları yaşamın bu apaçık manasızlığına karşı dingin kılan, onlara yardım eden ne idi? İdrak etti ki onların sadece bir "inançları" var idi. Bu onun hem ilgisini çekmiş, hem de umut vermişti. Bu sefer, yaşamın manasını idrak edeceği umuduyla yenilenmiş bir aşk ile İncil'i okumaya gömüldü.

dağdaki vaaz

Hz. İsa'nın Dağdaki Vaaz'ında özel ve çok ünlü olan bölümünü okurken, bu esinlenme ona aniden geldi. "İnancım Neden İbarettir?" de anlattığı gibi, o'nun va-

www.arsivakurd.org

roluşsal kaygısına son verip, İncil'in manasını çözmesine yardımcı oldu.

Bu önemli cümleler Matthew (bizde Matta olarak bilinir) İncil'inden 5:38-42 ve Kral James versiyonundadır:

Göze göz, dişe diş denildiğini duydunuz.

Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbürünü de çevirin.

Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyene abanızı da verin.

Sizi bin adım yol yürümeye zorlayanla iki bin adım yürüyün.

Sizden bir şey dileyene verin, sizden ödünç isteyenden yüz çevirmeyin.

Bu önerilerin uygulanması, Tolstoy için, bir devrimden başka bir şey değildi. Hz. İsa insanoğlu için, "kötü"ye karşı koymada radikal ve zekice bir metot önermekteydi. Bu, baskı altına alınıldığında ya da haksızlığa uğranıldığında aynı ile karşılık vermeyi değil, sevgi ile, affedicilik ve cömertlikle yanıt verilmesini önermekte idi.

Tolstoy, Hz. İsa'nın önerilerinden hareketle insanoğlunun öyle ya da böyle bir fasit daire içine girdiğini gözlemledi. Kötü'ye karşı kötü ile şiddete karşı şiddet ile savaşa karşı önlem olarak savaş ile yanıt verildiğini idrak etti. Bu yanıtlar acı, öfke ve sefaleti yaymakta, kötülüğün garantisi olmakta, acıları derinleştirmekte idi. Şiddetin bu fasit dairesine yegâne çözüm (Tolstoy simdi idrak etmişti), Hz. İsa tarafından çok iyi bir şekilde vurgulanan, sevginin erdemli dairesini ikame etmekti. Kötü, öfke ve kin'in yıkıcı çemberinin üstesinden, affedicilik, adanma ve sevginin sabır çemberi gelebilirdi. Öbür yanağını çevirmek kısa vadede çok acı çekmek anlamına gelir, fakat kötülük yapanın yavaş yavaş yolunu değiştirecek ve pişman olacaktır. Şiddet bulaşıcı olduğu gibi, sevgi de bulaşıcıdır.

Tolstoy'un anladığı, bu yolla bir kimse başka birini kendi isteğine göre zorlayıp, bir yola sokabilir. Tarz ve sonuç olarak bir farkları yoktur: şiddet şiddeti besler. Sadece ve sadece sevgi bir topluma merhamet ve barış getirebilir. Ve sevgi ancak örneklenerek öğretilebilir. Bunun için cesarete ihtiyaç vardır. Adaletsizce kovuşturmaya uğrasa bile Hz. İsa'nın takipçileri sonunda ölüm (ya da çarmıha gerilme) bile olsa sabırla sevmeli ve affetmelidir.

Tolstoy'a göre Hz. İsa'nın insanoğluna öğrettikleri budur. Budur hizmetleri süresince yaşamı ve ölümüyle pratik olarak gösterdikleri. Dağdaki Vaaz'ında en iyi şekilde gösterdiği prensipleri direnmemek ve sevmektir.

Birileri elbette bu vizyonun ütopik ve gerçek dışı olduğunu söyleyecektir. Fakat bu bakış açısına karşı "İnancım neden ibarettir?" adlı eserinde Tolstoy'un yanıtı var.

"Bu kuralın ara vermeksizin uygulanmasının zor olduğu düşünülebilir. Ve herkes ona uymaktan mutluluk duymayacaktır. Bunun aptalca olduğu söylenebilir. İnançsızlar, Hz. İsa bir hayalperest, bir idealist ve öğretisi salakça ve uygulanamaz kuralları varmış gibi davranabilirler. Hz. İsa açık, kesin ve net olarak söylemiş olduğunu itiraf etmemek mümkün değildir: bu da, "insan kötüye karşı direnmemeli ve bundan dolayıdır ki bu öğretiyi kabul eden biri direnemez"dir. Bundan dolayı, sadece riyakârlar çarmıha gerilen İsa'nın öğretisinin kötüye (her ne şekilde açıklanıyorsa) direnmemek için çağrı olduğunu inkâr eder."

hristiyan olmayan kurumlar

Tolstoy'a göre, Hristiyanlığın özü bu ise, bundan hareketle, devletle olan ilişkiler yeniden gözden geçirmelidirler. Dağdaki vaaz'da takipçilerini direnme, yargılama ve yemin etme diyerek yönlendirmiştir. Buna karşılık Devlet, bağlılık için yemin ister, vatandaşlarını yargılar ve kriminallere ve düşmana karşı kor. Bunun yanında, devlet yasalarını uygulamak için şiddet uygular ve vatandaşlarını ekonomik kölelik vasıtasıyla yola getirir. Bundan dolayıdır Tolstoy'un Devlet'in Hristiyan bir kurum olmadığını düşünmesi...

Daha da ötesi; eğer Hristiyanlar hakikaten Hz. İsa'nın düşüncelerine göre davransalardı – kendi kendilerini sevgi, affedicilik ve merhamet ile idare etselerdi – Devlet'e ihtiyaç kalmazdı. İnsanlar birbirlerine yardım etmeli ve yaşamak için temel ihtiyaçlarını istekle paylaşmalıdırlar. Toplumun prensibi sevgi olmalı, zorba Devlet tarafından uygulanan kurgusal bir "Adalet" değil.

www.arsivakurd.org

Bundan dolayı, toplum için Hristiyanlık ve devlet birbirine uymayan iki bakış açısıdır, Tolstoy'a göre. Devlet'in meşruiyetini savunan biri aynı zamanda dürüst bir Hristiyan olamaz. Çünkü Devlet Hz. İsa'nın tavsiyelerine karşı gelmekte. Hz. İsa'nın tavsiyeleri hayata geçirilmiş olsa idi devlete ihtiyaç olmazdı.

Fakat neden Hristiyanlara Devlet'e bağlılık bildirmeleri söylenmektedir? Bunun cevabı Tolstoy'a göre çok açık: İmparator Konstantin'den beri, ikiyüzlülükle Devlet gücünü kullanan kilise Hristiyanlara ihanet etmiştir. Bundan dolayı Tolstoy, kilisenin devlet kadar kötü olduğunu söyler. Kurnazca ve mantık dışı yalanlarını sürekli kılmak ve Hristiyanları tevekkül ile hipnotize edip, şiddeti meşrulaştırmak vasıtasıyla iktidarlarına sarılıp, devam ettirerek oyunlar oynadıkları için Devlet ve Kilise'yi suçlar. Kilise'yi Hz. İsa'nın öğretilerine ihanet ettiği ve Dağdaki Vaaz'ında özetlemiş olduğu esas mesajından ziyade törenler ve hurafeyle yoğunlaşmayı seçtiği için ağır bir dille eleştirir. O'na göre Kilise ve Devlet'in uygulamaları Hz. İsa'nın öğretilerine karşı işlemektedir. Bundan dolayı her iki kurum da Hristiyan olmayan kurumlardır. Gerçek bir Hristiyan toplumda bunların ikisine de ihtiyaç kalmayacaktır.

Hayatının son 30 yılında hakiki Hristiyanlığın özünü Hristiyan dostlarına anlatmak ve onların uyanmalarına yardım etmek maksadıyla din ve politika üzerine onlarca kitap, broşür ve makale yazdı. O'nun Devlet ve Kilise'ye karşı şiddetli eleştirileri sık sık sansüre uğramasına ve yasaklanmasına neden olduysa da, yazıları ülke dışında, Rusya'da ve başka yerlerde dolaşıma girdi ve yayınlandı. Rus dostları Çar'a karşı çıktığı için o'na saygı duymaktaydılar. Gandi de dahil olmak üzere her yerden mektuplar almaktaydı. Çok sayıda insan onun Hristiyanlığa dair yorumları için ziyaretine gelmekteydi. Ve yeni bir yüzyıla girerken uluslararası önemli bir figür oldu. Bugün bile biz o'nu Hristiyanlığa dönmeden evvel yazmış olduğu romanlarından hatırlıyoruz esasen.

rasyonalist bir hristiyanlık

O'nun Hristiyanlık anlayışı problemsiz değildir. İncil'in ihmal edilmiş boyutlarına dikkat çekmesinde haklı olabilir. Fakat İncil'in ardındaki metafiziğe dair yorumu birçok Hristiyan'ca bugün kabul edilemez olarak kalmıştır. Neden? Çünkü Hz. İsa'nın öğretilerindeki bozulmayı görüp, temizlemeye teşvik etmesinde Hristiyanlığa oldukça rasyonalist yaklaştı ki bu tavır Hristiyan birini gelenek, ritüeller ve hikmetten uzak tutar.

Yaşamın anlamına dair araştırmalarında Tolstoy'un tek meşalesi 19. Yüzyılın aklının ışığıdır. Hz. İsa'nın mesajlarının yorumunda başarılı olmuşsa, bu o'nun Hz. İsa'nın bu dünyaya gelmiş olan en rasyonel öğretmen olduğuna inandığı içindir. Yani vücudu yeniden dirilen ya da cennete geri dönen "Allah'ın oğlu" olduğu için değil. Tolstoy Hz. İsa'nın ilahlığı, bakire Meryem ve yeniden doğum gibi geleneksel hikmetlerin anlamsız ve yeniden rasyonalize edilmesi gerektiğine inanmaktaydı.

O'na göre İncil, içinde gizil olan akılcı öğretisinden okuyucunun dikkatini dağıtan mantıksız hurafelerle dizayn edilip bozulmuştur. Bundan dolayı, Tolstoy gospelleri yeniden yazmış(sadece bir özeti İngilizce'ye çevirilmiş), tüm irrasyonel eklentileri ayıklamış, çelişkili anlatımları harmonize etmiş ve Hz. İsa'nın hayatını mantıklı kronolojik anlatımlara göre düzenlemiştir. Bu gospel'de Tolstoy'a göre doğaüstü mucizeler yoktur. Aklın ışığı belirgin bir şekilde göze çarpmakta ve metin Hz.İsa'nın çarmıhta ölmesi ile bitmekte ve yeniden diriliş (resurrection) yoktur.

Tolstoy, bundan dolayı din'i ahlak'a indirgemiştir. Bundan dolayı O'nun için en önemli ahlak kodları bir insanoğlunca vurgulanan Hz. İsa'nın Dağdaki Vaaz'ıdır. Tüm dinsel dogma ve anlaşılmaz şeylerin yalancı Kilise ve Devlet otoritesi tarafından eklenmiş olduğundan şüphelenmekteydi. Bundan dolayı İncil ve o'nun teolojik okumalarını çok dikkatli ve aklın değerlerinin ışığında, her ifadesini filtreden geçirerek okunması uyarısını yapmaktaydı.

Öldükten sonra yaşama asla inanmadı. O'nun daha önceki bastırılmış varoluşsal rahatsızlığını anlamak, açıklamak zordur. Çünkü kendisi de bunu iyi bir şekilde açıklamaz. Fakat sonlu olanın ötesindeki sonsuz olanı idrak etmede ve yaşamın anlamının bu

www.arsivakurd.org

bağışlanmış bilgisindeki "inanç"ta yapılacak bir şeyleri olmalı. "Sonsuzluk"un ne olduğu, her nasılsa, anlaşılmaz kaldı. sevgi ve akılla yakın alakalı gibi görünür fakat yazılarında bulanık bırakılmıştır.

O'nun "yaşamın anlamını" rasyonalist Hristiyanlık anlayışında bulduğu açıktır. Yaşamak için tüm kötülüklerin üstesinden sevginin bulaşıcı gücü yoluyla gelecek bir amaç (Hz. İsa'nın öğretilerini canlandırmak için çalışmaktır bu) görmekteydi. Bu, o'nun fikrince, insan ilişkilerinde daha ileri bir gelişmeyi başarmanın yegâne yoluydu.

O'nun çeşidinden Hristiyanlık sabırla muhakeme ve gayretli ritüel vasıtasıyla ortaya çıkabilecek olan ilahi hikmet'e samimi şekilde inananları rahat ettirmeyecektir. Ve eleştiriler Tolstoy'un ekstrem ve hemen hemen köktenci Hristiyanlık yorumlarının bıktırıcı olduğunda haklı olabilirler. Fakat bol miktarda üzerine yazmış olduğu Dağdaki Vaaz'ın politik uygulamalarının ihmal edilmiş olmasına dikkat çekmiş olması O'nun Hristiyan Anarşizme yapmış olduğu önemli katkı olarak halen dikkate değerdir. O'nun Hristiyanlık yorumu hakikaten tuhaf (nev-i şahsına münhasır) olabilir, fakat çalışmaları Hristiyan anarşist literatürde onu mümtaz bir yere sahip kılmıştır.

referans listesi

Tolstoy, Leo. A Confession and Other Religious Writings. Çev. by Jane Kentish. London: Penguin, 1987.
---------. A Confession and the Gospel in Brief. Translated by Aylmer Maude. London: Humphrey Milford, 1933.
---------. Essays from Tula. [Çev. by Free Age Press.] London: Sheppard, 1948.
---------. The Kingdom of God and Peace Essays. Çev. by Aylmer Maude. New Delhi: Rupa, 2001.
---------. On Life and Essays on Religion. Çev. by Aylmer Maude. London: Humphrey
Milford, 1934.
---------. What I Believe. [Çev.by Fyvie Mayo?] London: C. W. Daniel, n.d.

www.arsivakurd.org

hüseyin kaytan'la röportaj

röportaj: samî görendağ

Bilinen röportajlardaki girizgah soruları senden duymak istediğimiz şeyleri karşılayamayacakmış gibi bir his yaratsa da, biz yine de kimdir Hüseyin Kaytan diyerek başlayalım.

Budalanın önde gidenidir.

Sen yazı ve şiirden ortaya çıkan adamı soruyorsun, onlar sömürgeci devletin eserleridir. Ben dağlarda alabend ve kenger yerdim, taşlardaki biçimleri severdim, o zaman Wuso Budela idim. Bak ne yaptılar bana, benden ne yaptılar? Dersim'e okullar ve askerler getirdiler. Bir hatıra: Denizim, en küçük kardeşim de okuduğumuz ilkokula başlamıştı. Öğretmen, adı Hasan Garip olmalı, Türkçe'yi hem daha hızlı öğrenmemiz ve hem de ailelere de yaygınlaştırmak amacıyla, Kürtçe konuşmamızı evde de yasaklamış ve kardeşleri birbirlerine karşı muhbirlikle görevlendirmişti. Evde birbirimizi kollardık ve okullu kardeşler birbirimizin yanında Kürtçe konuşmazdık. Denizim beni izliyor, ben de onu. Akşamdan mayaladığı südü sabah yayıp yağını çıkaran annemizden tereyağı dilenmek her zamanki lüksümüzdü. Deniz sabah dönüp durdu annenin çevresinde, yağ isteyecek ama yağın Türkçesini bilmiyor. Ve gözüm üstünde, kesin isteyecek ve Kürtçe konuşmak zorunda, biliyorum. Sonra da onu öğretmene ihbar edeceğim. Deniz kıvrandı, elindeki ekmeği uzattı ve şöyle dedi: "Anne bana rüya ver." Dersimce "Ron" ile rüya arasında bir ilişki kurdu allahsız ve arzu ettiği tereyağına kurnazca gülerek kavuşurken, hayatımdaki tek muhbirlik fırsatını elimden almış oldu.

Sonra Denizim büyüdü, masallara uygun olarak, üç erkek kardeşin en yiğidi oldu. Bedeni savaş yaralarından delik deşiktir, ama kime sorsan, Deniz gerçekten Denizdir. Bense budalalığı geliştirdim, eşekliğe, öküzlüğe kadar ve dahası da var ama, yeri değil.

İnanılmaz birşey, ama gerçeği anlamanın sömürgeci devlete açık hedef olmak anlamına geldiğini çok erkenden keşfetmiştim. Kurnazlık ettim filan, çünkü Sayder gibi yiğitlik edecek donanımım yoktu. Verilmemişti bana ve bende de yoktu. Taşlarla ve yapraklarla ve kuzularla daha çok ilgiliydim. Sessizdim.

Bu sessizliğin, dinlediğim bir masaldan çıkıp, hayatımı yirmili yaşlara kadar korkuyla yönlendiren, her uyku denememde (ama hepsinde) hep orda olan bir kadınla da ilgisi vardı: Gerze. Gelir ve ben kaskatı kesilirdim, gözlerim açıktı, bu canlı bir hayaldi, önce evin dışından, dış duvar boyunca yükselen merdivenden çıkışını duyardım, elinde bir idare lambası (yağ kandili gibi birşey) olurdu, hayallerin de karanlıkta ışığa ihtiyaçları vardır. Sonra içeri girer, eğer kış ise, sobanın küçük kapısından çıkan ışığın önünde durur, karmakarışık saçları arasından bakardı. Kindar mı, meraklı mı, suçlayıcı mı, bilemem hala. Ama korku müthişti. Dilim dönmezdi. Bağıramazdım. Yastığımın altına Kuran dedikleri Arapça bir cep kitabı koydum –anam görüp kızmıştı bunun için, sebebini sormadan-, başka bir zaman bir bıçak koydum, geldi, bıçağı alıp kovaladım onu, evin önü yokuş ve taşlıktı, ordan yuvarlandı. Bir süre gelmedi ama, sonra daha korkunç biçimlerde geldi. Velhasıl, 21 yaşına filan geldiğimde, bunun bir

www.arsivakurd.org

rüya olduğunu ve onu tek bir kişiye bile anlatmamış olduğumu farkettim. Bunu da, bir psikoloji kitabında "rüyalar anlatılınca etkileri engellenir" gibi bir ibare okuduğumda anlamıştım. Birine anlattım. Gerze küstü. Artık işkence etmedi ama, hala zaman zaman buluşuyoruz.

Yirmi yaşına kadar bir kâbusun egemenliğinde kalan bir budaladan ne beklenir?

Sonrası tufandır. Devlet, gerçek kâbustu. Ama yürekli Beşikçi'nin dediği tarzda değil, Dersim'de veya benim çocukluğumda böyle değildi. Türk jandarmaları, köye haspelkader geldiklerinde, bir tebligat veya şikayet üzerine, başları önündeydi. Korkarlardı. Bir erkeğe veya kadına yan bakamazlardı. Korkularını ve utançlarını yüzlerinden okurdum. Tabii bu durum 80 cuntasıyla, o da adım adım değişti. Türk askerleri daha "har" oldular. Bunun sebepleri var, ayrı konu.

"Askerler" bize kadınlar, anneler ve teyzeler tarafından anlatılmıştı. Dersim'de ne yaptılar. Ve tabii Civê Kêj ve oğlu Hemed'in direnişleri. Xidir Axa'nın "bext"i ve Seyit Rıza'nın "himmet"i. Bunlardan dolayı biz çocuklar bu askerlerin böyle mıymıy olmalarına dayanamazdık, biraz atak olsunlar da savaşalım diye can atardık. Ormanları, dağları dolaşırdık Sayder ile, nerde gizlenip nerde vuracağız? Gelsinler isterdik, bir daha. Ama bu dileğimiz gerçekleştiğinde, ben rehabilite edilmiş ve silahsızdım. Sonra Karasu, cezaevine çağırdı, dedi "tarihe müdahale etmemiz lazım", inandım.

Velhasıl defteri kalemi harcamayalım, devlet efendiyle kafa kafaya geldik sonunda, ben mi seni öldüreyim, sen mi benim uşağım olacaksın? Kafam bozuldu, yerim senin devletini, puşt, insanların hayatını zehir etmekten para kazanan bir ittihatçı çetesi. Benim gibi bir budalayı hazmedemeyen devleti, Neyzen Tevfik'in "bir karanlıktan gelip / gitmekteyiz bir karanlığa / önü zulmet / sonu zulmet / sikeyim gündüzünü" mealine uygun olarak, şey edip kaçtım Öcalan'ın yanına. Önce sevdim Öcalan'ı, dedim bu da bizim "Deli Petro"muz olsa, hoş olur. Sonuna kadar götürdüm bu fikri. Kendimle çeliştim, arkadaşlarıma bu yüzden haksızlık ettim. Sonra Öcalan İmralı'ya gözleri bantlı götürüldüğünde, ölelim daha iyi diyenlerden oldum. Ölemediğim zaman da, "o düşmana esir, bizde özgür olmalı" hikâyesi yarattım. Sonra bu hikâye, biraz da Duran Kalkan'ın "demek Önderliği yaşatacaksın, bari bana politika yapma" söylemiyle tuzla buz oldu.

Şimdi de bir "proto devlet Öcalan" söylemi çıktı, ne diyeyim?

Budalayım, şimdi farkettin mi?

Ama bunlar geçer, ve ne ben kalırım, ne Türk veya Suriye devletine biat edenler kalır. Daha zaman çok, biz ölüyoruz. Başka bir kuşak gelecek. Onlar için sadece gerçek olacak, kişiler değil. Gerçek, Kürdistan dağları ve o dağlarla olan ilişkinin sömürgeci askerlerden ve onların uşaklarından arınmışlığı olacak. Yeniden Sayder'ler gelecek ve hem derviş, hem savaşçı ve hem de bilge olacaklar. Onlar zekanın son kertesinde olacaklar ve benim senin gibi budala olmayacaklar. Bize Türk diye giydirilen şeyin, insanlık dışı ve adaletsiz ve pis birşey olduğunu görecekler. Biz Türk değiliz ve ayrıca kendine öyle hırsla Türk diyenler de Türk değil. Bu Türk denen, bütün dünyaları kılıçtan tüfekten geçirildikten sonra ana kucağından alınıp asker edilmişlerin Türklüğü. Hastalık bu. Gerçekten Türk olanlardan uzak olsun, pis bir hastalık ve bakın, Erdoğan'a da bulaştı. Yazık. Türk olmanın bir ırkçı hastalık olduğunu biliyorum, -ortada Türk yokken, ve Türklere de hakaret olsun diye, böyle bir devlet oluştu. Devşirme ve adapte olmuşların dışında Türkler gördüm, cidden Türklük gibi bir problemleri veya ırkçılıkları veya Kürt düşmanlıkları yoktu. Ama işte devşirmelerin gelenekleri, böyle bir devlet yarattı. Bu devlet haksızdır, bu yüzden pespayedir, 'komünizmi de ben getiririm gerekliyse eğer' deyişiyle köksüzdür. O yüzden tehlikelidir. Dersim'de senin Dersim nüfusundan daha fazla askerin var, ne arıyor bu zavallılar burda? "Devlet olmanın gereği", öyle mi? Sıkar biraz devlet olmak. Politik olarak kullandığın Osmanlının Muhteşem Kanuni Sultan Süleyman'ı, "... ben ki .... Diyarbekir'in ve Kürdistan'ın ve ... hükümdarıyım", ve hitabettiğine buna karşılık, "sen ki filan eyaletin küçücük Françesko'susun" diyordu. Sen Kürdistan demeye korkuyorsun ve Cumhuriyet tarihinin en büyük gücü elinin altındayken. Böylece, Erdoğan kültü de bir aldatmacaya dönüşüyor. Yazık olacak, çok yazık. Çünkü Osmanlı Süleyman'ın

www.arsivakurd.org

dediği lafı –Ben Kürdistan'ın da hükümdarıyım- deyişindeki Kürdistan'ı esgeçen bir adamdan yeni Osmanlı filan olmaz. Demem şu: Mademki "vatan bir bütündür parçalanamaz" dedin, o zaman göğsünü gere gere Kürdistan da diyeceksin. Demiyorsan, sahtekâr olursun işte, en az İttihatçılar kadar. Hükümdarın da sahtesi olursun.

Şiir ve yazılarında çok ilginç ve gerçekten sadece senden duyduğumuz kelimeler, imgeler var. Bunun arkaik kökenleri nelerdir? Mesela çocukluğun? Uzaklık nedir? Taş nedir?

He, bunlar var. Sadece bende değil. Çoğunu Neruda'dan, Murathan'dan, Paz'dan, Hilmi'den ve tabii Dersim coğrafyasından çalmışımdır. "Uzaklık gibi yuttun herşeyi / Deniz gibi. Ve zaman gibi. / Sende herşey gömüldü gitti." Ya da, "Billur bir söğüt, sudan bir kavak..." Önceleri bu kelimelerle kızların aklını çelerdim, sonra bulaştı işte.

Tamam, bu böyle de, kelimeler yoluyla kaybettiğimiz bir dünyayı orda tutmaya çalıştım. Bu dünya o kadar çok arkaik değil, bu Dersim'de hala vardı. Taşların kişilikleri vardı, sadece biz çocuklar değil, boylu poslu pala bıyıklı adamlar ve büyük memeli kadınlar da taşlarla konuşurlardı, hatta öperlerdi onları, bazen sitem ederlerdi. Söğüt ağacından bir dal koparmıştım, küçük bir dal, o zaman herhalde altmış yaşlarında olan Xidir Sezer önüme çıktı: "O dalı neden kopardın? Ne istedin ağaçtan?" dedi, yerin dibine girdim. Yerler dolaştım dünyada, ama Dersim'in o dağ köyündeki kadar büyük bir evren görmedim. Neden orada daha büyük bir gökyüzü vardı, neden Uzaklar duygusu daha sihirli birşeye işaret ediyordu? Galiba yaşayanların hayatın diğer varlıklarıyla ilişkileri, en az cemaatin kendi ilişkileri kadar, hatta daha fazla, içtendi. Taş iyiydi, onu vurmak için kullanabilirdin, kırınca içinden milyonlarca yıl öncesinin kokusunu duyardın, güzel biçimleri vardı, severdin veya küserdin. Demir ile ilişkimiz öyle değildi, demir paslanır ve sanki haincedir. Çelik de öyle. Sıçrayıp vuran bir yılandan sözederlerdi, o "moro polat" idi, çelik yılan. Bunlar hayatı kırmaya dönüktü. Sevmezdim.

Kürtler uzağa giderler, eski zamanlarda da giderlermiş. Fakat bu gidişin yalnızca Batıya olmasında bir puştluk var, bir tembellik ve çıkarcılık var. Oysa Kafkas tarafına da gidebilirlerdi, Hazar kıyılarına, İran'a, şimdi Türkmenistan olmuş Part ülkesine. Ben olsam oralarda daha mutlu olurdum. Sahtekar yönetimleri ve mülteci parasını değil, toprakları izlemek. Uzak derken kastettiğim daha çok İran ve Asya'dır. Elburz dağlarına kadar ve İran'dan inerek Okyanusa. İskender'i büyük yapan şey, izlediği yöndür. Adam sihri nerde aramış? Bizimkiler belki de o yüzden inmek istemiyorlar Kelaşin'den veya Kato'dan, ben de olsam inmezdim. Norveç'e sen git kardeşim, bana Mereto'yu, Besta'yı, Dersim'i ver, herşey ve hatta hükümdarlık da senin olsun. Ferikê Wusiv mıydı, "Ez şah im delala min..."

Velhasıl benim bu taş ve uzaklık ve benzeri kavramlarım hayra alamet değil, -uzaklık sitemimdir. Baktım ki hiç birşey Kürdistan'ı işaret etmiyor, siyaset puşt bir iştir, savaşçıları kastetmiyorum, onlar Kürdistan'ın kendileriydi zaten. Fakat işte umutsuzluğa kapılınca insan, -ve umutsuz. Şimdi ben nerdeyim, Dersim dağları nerde? Bu yüzden öfkeliyim herşeye. Kar ve deniz içindeydim, sapkınlığa elverişli çöldeyim şimdi.

Bir kaç ay önce sahafçının birinde Nietzsche'nin bir kitabıyla karşılaştım. Çok eski bir baskıydı ve senin çevirdiğini farkettim. Neden Nietzsche?

Rakı için para lazımdı. O çevirinin parasını Osman Akyüz vermişti, Karadenizli. Sonra o yayınevi Tümzamanlar olmuş. Tek kuruşunu başka birşeye harcamadım diye hatırlıyorum. Rakı için yazıdan para kazanmak önemli birşeydi. O sıralarda, 90 başları, Soysal Ekinci de oralardaydı. Hala oralarda mıdır, yoksa kendini astığında Serhada gitmiş midir? Devletin asmaya kıyamadığı adam nasıl kendini asar? Asar işte. Nevzat Çelik, "Beni buralarda arama anne" derken, Soysal "Kanı sil de emeyim, Xwînê bimale ku bimijim" diyordu. Soysal kederli bir devdi. Büyük köprüler ve gizli yönetimler şehrinde, öfkesini kendine çevirdi.

Okul ve öğretmenlik yıllarından sonra MKM'nin kuruluş sürecinde yer alıp, özellikle Kürtçe Ti-

www.arsivakurd.org

yatro alanında çok özgün ve değerli çalışmalarda bulundun. Çok iyi oyunları Kürtçe yazıp, yönettin. Bize biraz bu dönemlerden söz eder misin?

Ebesinin dini gibi bi zamandı. Tarlabaşı'nda MKM'nin karşısında, galiba Çiçek Pasajına doğru giderken, bir kelle paçacı vardı. Nefis Kelle Paça yapardı. Paramız olduğunda ordan kelle alırdık Kemal Orgun ile. Kemal iyi etçiydi, yamyam herif. Erdal Ceviz daha nazikti ve iyi gözlemci bir allahsızdı. Biz de onu tasfiye ettik. Şaka bu, Erdal'ı severdik, hala severiz.

Tek kelime Kurmanci bilmeden Kürtçe dergi çıkardık: Rewşen. İyi halt yemiş miyiz? Sonra Genim bize güzel şarkılar söylerdi. "Porê Xeriva mi sor e..." Serap başka bir damardı.

MKM'ye başladığımda, hayatımda birkaç tiyatro izlemiş ve hiç tiyatro metni okumamıştım, Shakespeare dışında, ve onu da tiyatro diye değil, bilgece metinler olarak okumuştum. Tiyatro metinlerini Sedat öğretmenle yazardık, Diyarbakırlı. Tek kelime Kurmanci bilmezdim, o tercüme ederken, kendinden de çok hoş şeyler katardı. MKM'de asıl tiyatro işini Cemil Hoca yapmıştır, Mişko ile. Sonra da Erdal Ceviz. Orda benim adımın geçmesi, o müthiş emekçiler ve cesur çocuklar nedeniyledir. Benim yaptığım tiyatro değildi, Müslüm Yücel dalga geçerdi zaten. Senin oyunlarında bütün yaşlılar bilge, bütün kahramanlar gerilla ve bütün kadınlar kötü kocalarını öldürüyor ve kaplumbağalar da o mevsimde bulunmaz, derdi. Orda tek iyi tiyatro metnimiz Teneke General idi. Kola-gazoz kapaklarından madalyalarını yaptığımız generallere sahnede kazaymış süsü vererek bok yedirirdik. Çünkü onlar da bir Kürde bok yedirmişlerdi. Bu arada Teneke General rolünü de hep kendim oynadım, kimseye kaptırmadım. Cemil Hoca, Yıldız, Saniye (bu ikisi tiyatromuzun kraliçeleriydi), Sarya, Fatê, Şevin, Rojê, Kemal Orgun, Erdal Ceviz, daha niceleri, bu bizim Zimandirêj, Cabbar, Nihat, Kazım sinemaya tüydü sonra, sonra Newroz Baz, daha küçüktü, ve Berxo. Tiyatroyu bunlar yapıyordu, ben sadece orda olmakla ve arada inciler yumurtlamakla meşguldüm. Elbette çok güzel günlerdi. Cahildik ama iyiydik.

MKM'nin o zamanki maskotu Esma idi. Sekreterlik gibi bir görevi vardı ama, hepimizi sanki o yönetirdi. Herkes çok severdi Esma'yı. Cesurdu. Çok cesurdu. Devlet de korkar mıydı ondan bilemem ama (korksa iyi ederdi), biz korkardık Esma'dan. Kırılmaz bir Kürt ilkesi gibiydi kız.

İbrahim Xort'u anmadan olmaz. Diyarbakır'a gidip MKM'cilik etmeye sadece o cesaret edebilmişti.

Ha bir de, o Tarlabaşı MKM'sinin gizli bir hükümdarı daha vardı: Yabo. Adı Abdullah Baba herhalde, ama biz ona Yabo derdik, eşine de Yadê; kızları Leyla, Şevin ve Rojê MKM çalışanlarıydı. MKM'den bir iki sokak arkada, eski ahşap bir apartmanda yaşarlardı. Yabo, seyyar bir arabada midye satardı, hepimiz onun emir erleri gibiydik, ve tabii eşinin. İnanılmaz bir çiftti Yabo ve Yadê. MKM'yi MKM yapan, diğerleri yanında, bunlardı. Şimdi Yabo ve Yadê yaşıyorlar, sanırım Qurdîse'ye dönmüşler. Yabo, Kürdistan gibi adamdı.

... Ve ardından dağa gitmeye karar verdin. Dağda kaldığın zamanlarda da neler yaptığını, ürettiklerini ilgiyle izledik. Dağdaki "Zaman" lar hakkında bize neler söylemek istersin?

Dağ evet. Size bir sır vereyim, sömürgeciler Kürdistan dağlarını ovaya çevirmedikçe, orda hep Sayderê Tornê Xidir Axayî ve Kendalê Guyî gibi muhteşem adamlar dolanacaktır ki, dağları ezmenin yolu yoktur. Çünkü bir dağı ezmeye çalıştığında, o başka bir yerden hemen yükselir. Kim Sîpan'ı, Cîlo'yu, Haydaran ve Demenan dağlarını devirebilir? Bakma o zavallı askerlere, hepsi fanidir. Ömrümüz boyunca kaldılar, ama bizimkiler de az değildi. Şimdi "vatan bir bütündür" ve Mustafa Kemal büstü önünde savaşçılarımızın cesetlerini sergiliyorlar, her zaman yapmışlardı bunu, ama onlara mı kaldı? Hayır. Ne kadar karmaşık işler çevirirlerse çevirsinler, içimizden en kelli felli olanlarını satın alıp bizi onlar aracılığıyla yönetsinler, onlara kalmayacak. Dersim'i yok ettiklerini düşünüyorlardı, ama Sayder çıktı sonra ve dağlara yaslandı. Daha niceleri, ne müthiş savaşçılar gördüm. Bir tanesi bir orduya bedel Kürt savaşçıları gördüm. Yazık ki iki ateş arasında kalırdı hepsi, stalinist bir hayatsızlık ile sömürgeci güç arasında. Tankları ve uçaklarıyla galip geleceklerini sanı-

www.arsivakurd.org

yorlar, öyle değil. Haksızlık etmeyi bırakmaları gerek, zulümle sadece kendi çöküşlerini hazırlarlar. Kürtler, ilginç bir halktır, sadece büyük düzenlemeleri ve büyük hükmetmeleri sevmezler. Bugün bir zaaf olabilir bu, ama zaman içinde doğal bir güce dönüştüğünde -ki dönüşüyor, farkında değiller- tufan gibi yutacaktır zulmü. Türk devleti şimdi reform, demokrasi filan yapıyor ama, daha topraklarımıza el koyduğunu bile itiraf edecek cesarete sahip olmadı. Çünkü haksızdırlar. Dilimizi unutturarak, kuşaklarımızı entegre ederek işin içinden çıkacaklarını sanıyorlar. Basmakalıp bir düşünce bu. Erdoğan, şimdi Predator ile dağları gözleyebileceğini ve hükmedebileceğini sanıyor. İnsansız araçlar, anlıyor musun, ve o anlıyor mu? Bu kadar korkaklık olur mu? Biz de sandık ki Türklere yeni hükümdar gelmiş, ama korkuyor ve şimdi insansızlığa sığınıyor. Yapmasın, yakışmıyor Kasımpaşalı'ya. İnsansızlığa başladığı zaman, insanlığından kaybedecektir. O zaman ne değeri kalır?

Kasımpaşalı hatırlamaz, orda doğmadı ve şimdi kim hatırlatacak ona Gürcü dağlarını? Gerçekten halkların birbirleriyle kaynaşmalarına ilişkin umutsuzluk için yeni nedenlerimiz oldu.

İki güzel varlık hala kaldı dünyada, biri dağ, diğeri okyanustur. Onların dili ayrıdır, çok Türk ile de karşılaştım dağda, aynı muhabbetle bakardık dağlara. Mirim, Cilo, Çarçela, Govendê, Şîrîn, Mîrbahar, Cudî, Mereto. Bunlar Allah gibi şeyler, kıyamazsın yürümeye. Ve tabii kar, sonsuz kar. Bahar açılmaları, su, yaz doğumları. Nasıl kıyıyorlar haksız olanlar, uçak uçurup bombalıyorlar bu kadim dünyayı? Onlarda ne ahlak, ne sevgi, ne erdem vardır. Onlar şaşırmışlardır, yanılmışlardır. Yiğitliğin, kadir bilirliğin esamesi yoktur zaten. Pis bir kibir vardır sadece ve sahtedir o da. Saddam'ın dişlerinde çürük ve saçlarında bit aradılar, neden? Saddam akılsız olduğu için değildi, kendini yanılttığı içindi. Hükümdar olduğunu ve sonsuz olduğunu düşündü, çukurları Kürtlerin cesetleriyle doldururken kılı kıpırdamadı. Ne oldu şimdi? Haksızlığın kibri kadar yıkıcı birşey yoktur.

Yedi senedir burada kimliksiz ve sürgündesin. Ayrıca 25 senedir Dersim'i görmedin. Edebiyat ve şiir adına bu kadar önemli bir ismin, bir yığın trajik yaşanmışlıklardan sonra kendi ülkesinde kimliksiz ve sürgün olması doğrusu bizim de canımızı çok yakan bir durum. Bu konu hakkında ve şiirlerinde çokça bahsettiğin, 25 yıldır görmediğin Dersim'le ilgili neler söylemek istersin? Dersim'i özlemek nedir? Son şiirinde söylediğin gibi 'Dersim ne zaman yeniden Dersim' olacak?

Hilmi Yavuz:
Ne zaman diye sorma, ne zaman?
Yaprağın fetreti gülün kıyamına
Gülün kıyamı ağacın isyanına
Dönüştüğünde, işte o zaman.

Yazmakta olduğun son şiir kitabın 'Sae'nin Defteri'nden bir kaç şiir okuma fırsatım oldu. Ve orda durmadan 'Zaman'dan bahsediyorsun. 'Zaman' nedir? Aslında 'Zaman' diye bir şey var mıdır?

Zaman bir serçedir ve bazen ölse de, kuşlar o kadar çok ve her yerdedir ki, aslında ölüm yoktur onlar için.

Sae'nin Defteri'nde 'bu dünya Şahaydar'a kalmadı ya' diyorsun. Bize Şahaydar'ı anlatır mısın?

Şahaydar: Kürt ve yiğit adam gördün mü, ben Sayder'i gördüm. Soyağacı şöyleydi: Haydaran aşiretinin "Bextê Xıdır Axayî" diye kendisine giden hiç bir varlığı yüzgeri etmemiş Xıdır Ağanın iki eşi vardı. Birincisi Besê. Diğeri Areyize. Başka adı da vardı ama, o böyle aşireti anılarak çağrılırdı. Bu Areyize, sonradan Kawa destanının Dersim versiyonunu yaşayacak olan Cemil Gündoğan'ın babası Wusê Dursî'nin kızkardeşiydi. İşte önce Hamidiye alaylarında askerlik edip, sonradan devlete tüfek atan ve en sonunda da yatağında ölme ayrıcalığını yaşayan o Xıdır Ağa'nın Areyize'den olma bir oğlu vardı. Hasan. Devleti Ali, bir de soyadı vermişti bu asi aileye: Alparslan. Sayder, Persi deyişle Şahaydar, Xıdır Axa'nın oğlu Hasan'ın oğluydu. Ve tabii bibemin de, Gülizar'ın. Nüfustaki adı Haydar Alparslan'dı. Biz dağ köyündeydik, onlar eskiden Ermenilerle paylaştıkları daha aşağıdaki, ceviz ağaçlarından görünmez olmuş Zağge köyünden,

www.arsivakurd.org

yükseklikten ötürü nerdeyse hiç ağaç yetişmeyen Hengirvan'a yaylaya geldiklerinde, evimizin yanındaki bir "page"yi kullanırlardı. Sayder'in annesi Gülizar, benimle Sayder arasına pek fark koymazdı ya da ben öyle hissederdim. Zaten bir gülmesi yeterdi ama, o yine de ekmek üzerine tereyağı sürüp verirdi. Onu çok severdik, her zaman sevdik.

Velhasıl Şahaydar büyüdüğünde, oniki yaşını geçtiğinde ve tüfek taşıyabilir olduğunda, Xıdır Ağanın damarını göstermeye başladı. Babasına isyan etti, evden kaçtı ve bu kaçışlarında bazen beni de yanına aldığı oldu. Bu kaçışlarda en önemli şeylerden biri de tütün içmekti. İlk tütünü Şahaydar ile içtik. Hoş kokulu, güzel tütün. Babasının tüfeğine el koyan Şahaydar ile ormanlarda dolaşırdık. Birgün Şahaydar babasının evini bastı, ben de o çocuk Don Kişot'un Sançosuyum. Silahı o taşıyordu, azık torbasını ben. Her zaman.

Sonra büyüdük, devrimciler filan oldu. Şahaydar'la babasının yol kenarı lokantasında çalışıyoruz ama, babasına gıcığız, (oysa aslında hoş bir adamdı). Grev yaptık, basbaya grev. Devrimcilerden biri, bize desteğe geldi, aramızı buldu ve bu arada Şahaydara bir kalaşnikof emanet bıraktı. 79 olmalı. Birgün bir faşist konvoyu gelmiş, en gıcık olduğumuz Kahramanmaraş Tur otobüsüyle. Şahaydar garson, hakaret etmişler galiba, ya da sırf gıcık olduğundan faşist kavramına ve sarkık bıyıklara, almış fiyakalı AK-47'yi, tünelin üstüne tüneyip beklemiş, otobüs lokantadan kalkıp yanaşınca da ver etmiş kurşunu. Galiba altmış kadar mermi yağdırmıştı otobüse ama, komik olan, kırk küsür kişilik "faşist" topluluğundan tek adamın burnu kanamamıştı da, gariban, sığınma ve sadece yolcu bir "devrimci" yaralanmıştı. Şahaydar dağa çıktı. Bütün amacı buydu zaten Allahsızın. Artık o bir eşiği aşmıştı, hepimizi geride bıraktı ve 38'den kalma bir tüfekle geziyordu.

Tabii devrimciler kalaşnikofu aldılar Şahaydar'dan. O da bir yerlerden atadan kalma bir mavzer bulmuştu ve sadece beş ya da altı mermisi vardı. Onlar da patlamadı zaten. Başka bir çılgın devrimcinin pususuna düştü Şahaydar. Yine aynı Dersim-Erzurum yolunda, bir uçurum başında kıstırmış Şahaydarı. Şahaydar'ın mavzeri çalışmamış. 8 kurşun yeyip yola yuvarlanmış Şahaydar. Jandarmalar gelip kaldırmışlar, yarı ölü, 40 km sonra hastane kapısında kendine gelmiş bizimki ve zafer işaret yapmış jandarmalara: "Haydarlar ölmez" diye bağırmış.

Komik bir eşkıyaydı mirim. Çok tatlıydı.

Yattı uzun yıllar.

Sonra çıktığında, ben Lüleburgaz'da, Kepirtepe'de öğretmenlik ediyorum, baktım kapıda Şahaydar. 90 veya 91. Cezaevinden çıkmış, gelmiş Meriç'i geçip Avrupa'ya geçmek istemiş, yakalamışlar. Birkaç gün dayak attıktan sonra bırakmışlar. Rakı düzenledik mirim. Dedim "Şahaydar, sana Avrupa yakışmaz." Sana da devlet memurluğu yakışmamış zaten" dedi. Dersime döndü.

Yeniden dağa çıktı.

Anlatıyor arkadaşları, birgün çevrelemişler bunları binlerce asker, bir kadın takım komutanı, telaşlanmış, korkmuş. "Kemal arkadaş, bizi bulacaklar, nereye girsek?" demiş. (Kod adı Kemal'di. Zap Kemal.) Şahaydar, "Gel, taşaklarımın altına gir, seni orda kimse bulamaz" demiş. Böyle en sıkı stalinist düzenden bile eşkıyalıktan taviz vermeyen bir adamdı mirim.

Sonra yıl oldu 2000.

Geri çekilme dönemi. Şahaydar inmek istemedi. Direndi.

Velhasıl parti, onu ikna etmek için uydu telsizlerinden ona topal karınca hikayesini söyledi. "Topal karınca Hacca gidecek, yoluna çıkanlar bu tek ayakla Hacca varamazsın, derler. Karınca, varamazsam da Hac yolunda ölürüm demiş."

Şahaydar gönülsüz ikna oldu.

O zaman en küçük kızkardeşi, Cemile, masallardan çıkmış bir kız, abisini uğurlamaya gelmiş, bir Mazgirt köyünde.

İkisini orda vurdular mirim.

Bu Şahaydar ve Cemile onlardır.

İstihbarat örgütlerinin dünyayı yönettiği bu dönemde bir yazarımız diyor ki: 'Kürtler güçleri oldukları halde uşak olmayı tercih ediyorlar.' Bu

www.arsivakurd.org

teze katılıyor musun? Kürtler talihlerini kendileri mi böyle belirliyorlar?

Cevabı cesaret isteyen bu zor soru, benim gibi yaşlı ve güçsüz bir adama sorulur mu?

Korkaklık, bedenin gücü veya güçsüzlüğüyle ilgilidir. Bahsettiğin tez, bir piyasa gözlem tezidir. Oysa piyasa dışında bir alan var, -zihinlerimizde. O dediği Kürtler, yaşamak için para kazanmaya yönlendirilmiş olsa da, dur hele, sürü dışında adamlar ve kadınlar var. Uşaklık bir tercih değil Kürtlerde, bakma sen, en uşak görünenleri bile öyle değildirler. Hatta en çok onlar diş bilerler. Fakat bu çıkış değil. Bu ölen gençlerimiz neden ölüyor, efendinin keyfi için değil. Türk sömürgecileri bizdeki bu gücü denetlemenin bir yolunu geçici olarak buldular, ama bütün sancıları, karın ağrıları, bu gücü yoketmenin bir yolunu bulamadıklarındandır. Bulamazlar da. Bizim Türk efendilere sunduğumuz en önemli hizmet, onların uuşaklığını yapmak değil, onlar eliyle ölmektir. Fakat burda bir handikapları var efendi hazretlerinin, kendisi de yaralanabilir, 'vulnerable". Bu yüzden korkuyor. Sonuçta hepimiz etten ve kemikten olmuşuz ve bir damarı açarsan, kan tükenir, sonuçta sayılı litreler. Sana daha önce söylemiştim, bir Afrika atasözü: "Köle efendisinin önünde eğilir, ama bu arada sessizce osurur." Biz Kürtler dilediğimiz yerde osururuz, ama efendinin karşısına çıktığımızda, tüfeğin tetiğini ya da hançerimizi düşünürüz. Onların efendilikleri, onların uşaklığından dolayıdır. Biz uşaklık etmediğimiz için efendi değiliz ve olmak da istemeyiz. Yayılmak için kardeşini öldüren bir soy, Arabi İslama uşaklık etmedi mi? Şimdi o mu değer kazandı? Ve devran değiştiğinde, İngiliz uşaklığı etmedi mi? Şapka Devrimi diye birşey var mı başka bir halkın tarihinde? Şapkanın devrimi mi olur? Bu uşaklığın devşirme halidir. Üstelik bunun için yığınla adam astılar. Bir halka şunu giyeceksin ve bunu giymeyeceksin düzenlemesini kim icat etti? Uşaklık budur. Pespaye adamlar. Biz Kürtler bizden daha büyük bir gücün tehdidi altında yaşamaya çalıştık, yaşam itkisi bazı kıvraklıklara zorlar. Ama devşirmeler, yaşamlarını devam ettirmek için değil, daha çok tıkınmak için uşaklık ettiler ve hala ediyorlar. Hazret demiş ya güya İran Şahına: "Bu millete her şeyi öğrettim, ama uşaklığı öğretemedim." Dert olsun ona.

www.arsivakurd.org

rastiya bazarê, xewna azadiyê

hüseyin kaytan /jiyan sarya

"Le silence eternel de ces espaces infinis m'effraye."
"Ji bêdengiya daîmî ya vê alema bêdawî xof dibim."
Blaise Pascal

Beriya Maran: Lîstikvan, gerila. Xewna zilamê nexuya. Xewn bi xwe. Di dest de erbaneyek, bi rismekî çavê yê mezin û reş ve xemilandî.

Jiyan Çiya: Lîstikvan, gerîla. Beriya Maran a ku di xewna temaşevanan de dimire, xewn bû, lê ev keçik rastî ye. Rastiya xwe.

Sarya Sima: Rêvebira xewn û rastiyê, tehammulkara xerabî û başiyê.

Dekor: Li mileke sahnê sêdarek, li rastê. Li çepê beramberê wê hêlandokek. Navbera wan de deriyek mezin, nîv-vekirî. Li pêşiyê, pencereyek li navbera rastî û xewnê de, yekî bi xaç. Derûdor bi sincan ve dagirtî. Bi sincan ve girtî mayîne kirasên rengareng. Li orta pêşiyê, platformek bilind bo govendê. Li pişta sahnê du deriyên din, ku vebin, ji pişta wan ronahiyek tuj û bayek bihêz tijî hundiru dibin. Carina yê vebin. Ji navbera du deriyan, merdiwanek tê xwarê. Li çend cihan mertalên daliqandî, ku werin lêdan, dengên cuda cuda didin.

Aksesuar: Erbaneyek, zengilek, destiyek, destiyek tijî morikên spî, kofiyek, şitlek, kêrek.

Prologos

(Yek ji deriyan vedibe, di eynî nişkê de stran li ser xofa ji bêdengiya daîmî ya herderê dest pê dike, û Sarya Sîma ji ve deriyê ronahiyê dikeve sahneya tarî. Derî hêdî tê girtin.

Ev stran:

(Strana Yekem a Xewnê)

Lîr lîr ha

Lîr lîr ha xewka gurî

Nişka berfê li kêfa destê

Lîr lîr ha lîra dûrî

Ba hat cemidî ber derî

Xem ma û ewr bihurî

Lîr lîr ha

Lîr lîr ha!

(Çawa stran nizim dibe, ronahî bi tirs, hêdî, dike ku vebe. Sarya û Jiyan, li ser temaşevanan, li dûr dinêrin.)

Jiyan Çiya: Ma wê rastî ji vir xuya bike?

Sarya Sîma: Çavên te bi perde nebin, rastî ji her derê xuya dike. Lê binêr!

Jiyan Çiya: Ay!

Sarya Sîma: Lê ket! Tam li ser serê dilê wî! Helî birîndar bû.

Jiyan Çiya: Xwedeo! Wê bimre!

Sarya Sîma: Li heyva tijî dinêre. Li Beriya difikire.

www.arsivakurd.org

Jiyan Çiya: Heyva tijî li ser asoyê Cîlo! Çi mirinek xweş e, bo gerîlayekî! Lê Beriya wenda ye.

Sarya Sîma: Çi wenda? Ew Fahîşeya Pîroz çûye xewna bazirganên bajarê jêrîn.

Jiyan Çiya: Lê wê soz dabû Helî. Li ser heyva tijî soz dabûn hev ku...

Sarya Sîma: Soza keçikan, heya valabûna heyvê ye. Tu jî! Gazî wê reşqijakê bike bila were, belku em Helî xelas bikin. De!

Jiyan Çiya: Çawa?

Sarya Sîma: Çawa 'çawa'? Lez bike! Stran û govenda heyva lal! Li serkeviya zinaran! Zû!

Jiyan Sarya: Fam bû, rêvebira min!

(Dest bi govend û stranê dike. Weha...)

(Strana diwem a Xewnê)

Ram

Ram

Ram dewrana zerbêndera bin heyvê re ram

Ram bêndera bin heyvê ya sehrayê re ram

Ram heyva sehraya pilingê ram

Ram bêkesiya dildarî ram

Ram tenhayiyâ jîndarî ram

Ram

Ram...

(Ber bi dawiya stranê, ronahî bi tirs tê girtin. Deriyê paş vedibe, ji nav ronahiyê Beriya dikeve hundir. Derî tê girtin, ronahî hêdî vedibe. Beriya, halê wê perîşan, cilên wê yên sipî qirêj û qetyayî, porê wê tevlihev...)

Sarya Sîma: Tu li ku bûy?

Beriya Maran: Li bin heyva tijî... Min dixwest...

Sarya Sîma: Ketî! Çawa tu cesaret bi derewê dikî? Ma ji halê te nexuya ye tu li ku bûy? Şermê! Ma tu ji beredayiyên bazarê têr nebûyî? Xwefiroş!

Jiyan Çiya: Tu jî pir dogmatîk nêzîk dibî hevala Rêvebir. Dev jê berde, hevala Beriya hinek teng bûye... Em jin divê hev fam bikin...

Beriya Maran: Ez hinek teng bibûm...

Sarya Sîma: Helî birîndar bû, dixwaze di xewna xwe ya dawî de te bibîne.

Jiyan Çiya: Tam ji ser dilê xwe mermîyek zer girtiye, ber bi heyva tijî ya ser Cîlo, weke şervanek azadiyê, weke Kurdekî bêkes û tî, li te difikire.

Beriya Maran: Bila bimire. Ez ji xewna wî aciz bûm êdî... Weke çol e, weke zindanek reş e. Jixwe wê bimre, min bibîne wê çi feyde jê re be?

Sarya Sîma: Ew hevalek baş bû. Rast e, ew jî weke zilamên din girtiyê mejiyê xwe bû, bes berî her tiştî dixwest azad bibe. Dixwest bibe zilamek rastiyê.

Jiyan Çiya: Zilamên rastî bo hevala Beriya pêwîst nakin. Ew naxwaze di zilaman de rastiyê bibîne. "Heqê min jî heye ku ez xerabiyê jî fêr bibim." Havva me ji cenneta bêgunehkariyê teng bûye. *(Dikene.)* Xwedêo, gunehkarî çiqas xweş e! Çiqas dikşîne rihê jinê!

Sarya Sîma: Dev ji beredayîtiyê berdin. Belku em dikarin Helî ji mirinê xelas bikin!

Jiyan Çiya: Çawa?

Sarya Sîma: Bi qeweta rastiyê, bi hêza heqîqetê.

Beriya Maran: Of! Rastî! Qasî barê yanzdeh keran êş û westan û diltengî û sebir û...

Jiyan Çiya: Gelo em dikarin bi qeweta rastiyê wî ji mirina qaîm xelas bikin?

Sarya Sîma: Tenê rastî dikare li hember mirina qaîm xwe bigre. Tenê heqîqet...

Jiyan Sarya: Xwedeo! Hêza rastiyê, yanî?

Sarya Sîma: Hêza rastiyê, yanî hêza eşqê!

Jiyan Sarya: *(Bi şahî diqîre)* Hêza eşq û evînê!

(Ronahî.)

Xewna Yekem

Kilama ji Cegerxwîn, strana sêwem, *ji tariyê dest pê dike, ronahîyek teng li ser dekorê sahnê hêdî digere* **:**

Ez ji xew rabûm gulfiroşek dî

Pir gelek şabûm.

www.arsivakurd.org

Gul bi dil didî, gul bi dil didî

Hebû me yek dil, tev jan û kul bû

Nebûme bawer

Gul bi dil didî, gul bi dil didî

Bazar me kir go: ser bi ser nadim

Ê gulperest bî

Can û dil didî, can û dil didî

Min can û dil dan, dil kirye qêrî

Go ho Cegerxwîn, dil bi gul didî

Dil bi gul didî.

Sarya Sîma: Em dest bi lîstika rastiyê bikin. Hêza kê bi rastiyê heye? Berî her tiştî hêza jinê. Temam! Beriya, Jiyan! Ji we re bêjim: Rastî dirû ye. We fam kir?

Beriya Maran: Rastî dirû ye...

Sarya Sîma: Erê dirû! Û rastî jin e. Rûyekî rastiyê Fahîşeya Pîroz e. Rastiya jin û mêrên îro, yên ketî, feqîr, belengaz, sexte, derewkar, bêqewet, bêwar, bêqanun, bêmîzan, bêfikir... Û her wekî din. Zimanê vê rastiyê, di vê lîstika rastiyê de, tu yî. Beriya, tu!

Beriya Maran: Çima tim rolên xerab dikevin para min?

Sarya Sîma: Ji ber ku tu dixwazî gunehkariyê fêr bibî... Tam li gorî te ye, hevala min a şox û şeng.

Jiyan Çiya: *(Bi şox li Beriya distirê)* Şox û şengê, zuhrerengê, dil ji min bir, dil ji min...

Sarya Sîma: Jiyan, bes e! Dev ji henekan berde. Hêlî wê bimre, divê em lez bikin!

Jiyan Çiya: Ji gunehkariyê kêfa min jî tê êdî, Beriya...

Sarya Sîma: Jiyan! Bes e min go! Di vê lîstika rastiyê, rûyê rastiyê yê diwemîn tu yî. Û Ez jî, qanuna destpêkê me. Hem lîstikvan, hem jî rêvebir. Baş e? Ha, ji we re pêşnivîşên lîstikê.

Beriya Maran: Rola sereke te ji xwe re girt dîsa. Ev nivîsên kî ne?

Sarya Sîma: Yên Saro ne.

Jiyan Çiya: Ay! Dîsa ew marê sar!

Sarya Sîma: De lez dest pê bikin! Lez, xwîna Hêlî yê birîndar nema. Pêşî tu, Beriya. Ronahî!

(Ronahî tê li ser rûyê Beriya disekine.)

Beriya Maran: Gelo tu li wir î?

(Tarî. Ronahî diguhere, em govenda Jiyan Çiya ya bi tenê seyr dikin. Erbane. Deng.)

Dema govendê, ji ser qeîdeya rêvebirê, Sarya: Li nav hemu deriyên vê dinyayê derbas bû rihê min, û min bawer dikir ku ez rastî însanekî bêm. Li vê dinyayê hemu cemedên keskereş ên beriya vî zimanî şikestin, lê baweriya min neşikest. Camê serê deryayên mezin şikest; hemu zinar şikestin, stûnên ezmanan şikestin, rûbarên destpêkê û yên dawiyê şikestin. Lê baweriya min ma, ku ez rastî însanekî bêm, ku ew dê were wê manê ku ez rastî însaniyetekê rastî bêm. Çawa ku berî jiyan bê afirandin her der behrek ji tariyê bû, çawa ew tariya destpêkê ya mezin şikest; carina ez dizanim ku di nav dil û mejiyên me de behreke weha ji tariya kûr pêktê çêbûye. Ev tarî, ya îxanetê ye. Însanê ku li xwe xayintiyê dike, dijminê canê xwe, li ser jiyana xwe bi neheqî desthilatdar e.

(Govenda bêdengiyê sekinî.)

Beriya Maran: *(Ji mêrdîwanek hêdî tê xwarê.)* Xuşk û birayên ezîz, vê saetê hûnê xewnekê bibînin, ku ev xewn weha ye. Çawa hûn dibînin. Ez, lîstikvana asoyên Kurdistanê yên bilind, ji we re hunera xwe pêşkêş dikim. Berdêlê bîletan, weke zembîlên tijî gulçiyan bişînin qerargehê. Spas dikim!

(Dengê zengil ji milekî.)

Dev jê berdin. Rêvebira lîstikê ye.

Hûnê li ser vê sahnê sêdarek bibînin ku ev mirina min e, û ya we ye jî. Hûnê hêlandokek bibînin ku derguşa min e, û ya we bû, û niha weke gor e, tê da îda bêdawî ya mar û mûrîyan e. Di navbera mirin û bûyînê de deriyek heye ku, niha hûn lê ne. Mekanê we deriyeke vekirî ye. Deriyek vekirî ber bayê jahrê, vekirî ber tariya destpêkê, vekirî ber ronahiya tuj a qiyametê.

(Dengê mertal. Îkaza rêvebirê.)

Sarya Sîma: Beriya! Kes ji vê fam nake. Tu mecbur î zimanê rastiyê bikarbînî. Xerab be jî rastî, heqîqet! Ji

www.arsivakurda.org

me re rastî divê!

Beriya Maran: Xuşk û birayên delal, ev xewna we ye. Û xewna Hêlî, gerîlayê birîndar. Piştre nebêjin em hatin xapandin. Hûnê belku ji bîr bikin. Ji ber ku herkes xewnên xwe carina bi tevayî ji bîr dike. Weha neba, rastiya mirov ewqas nedihat jibîrkirin.

(Dengê mertal. Îkaza dawî. Beriya diçe dikeve hêlandokê.)

Sarya Sîma: Beriya! Tê dest bi gerra mar bikî. Ji gerra mar, tu dê nîşan bidî, çawa em xwe bi jahr dikin. Çawa bi fikir! Çawa em xencerê dixin sînga xwe û xwîna xwe vedixwin û em çawa pê serxweş in. Serxweşî tê çi manê, viya nîşan bide. Jiyan! Bila di dengê te de em êşa dûrketina rastî û evînê guhdar bikin. Ji ber ku rastî û evîn, yek in. *(Hêrs)* Rastî û evîn, yek!

(Bi strana Beriya, hêlandok dest bi hêjandinê dike.)

Strana Çarem: *(Ji dengê Jiyan Çiya.)*

Sînga margestî reşdewran e digere

Mar hay ji jahrê nîne

Derguş diheje li serkeviya zinaran, li ber devê bîra rojên bihurî

Zar hay ji qehrê nîne

Kezeba min tijî bû ji behra nav stêrkên bê rehm

Masî hay ji behrê nîne

Ez dîl im, dîlê zindana çîroka dayikên bêhejmar, dayikên koçkirî, dîl im bêhay

Dîl hay ji surhê nîne

(Beriya tê pêşiyê.)

Gelo tu li wir î?

(Ronahî. Tenê hêlandok xuya dike. Hêdî hêdî diheje. Dema disekine, ronahî. Di tariyê de dengê Sarya Sîma.)

Sarya Sîma: Niha divê hûn nîşan bidin ku, her kesek dinyayek e. Însan eger xwe weke dinya, weke alemek fam bike, dibe însan. Niha ez sucê we herduwa bêjim: Hûn weke huriyên hundirê fanusê çêdibin. Hûn xweş dileyizin, bes xweşikbûna we xwestekek mirinê ye, ne ya jiyanê. Bi vî awayî be, wê me bighîne mirinê. Lê tiştê em dixwazin nîşan bidin, jiyan e. Jiyana basît, ya rojane. Fam bû? De!

Xewna Diwem

Govend, çawa merhov ji xwe re îbadetê dike

(Dema govenda Beriya Maran, strana pêncem ji dengê Jiyan.)

Nîşan bide rojê li behra jorîn, û bişewite dema tu rojê nîşan didî

Û bibêj, ku alem xeyalek e

Û tu ev marê kesk î ku wê xeyalê dibîne

Ew marê ku di navbera me û bexçeyan de dirêj dibe.

Bibêj ku alem jihev dûrçûyînek û cudabûnek e, zindanek e, zemanek e ku tu kesî derbas nekiriye, zemanek dûr e

Bibêj dergeh tev xeyal in û rastî tu yî, heqîqet tu yî

Çawa tu dixwazî bi raperîna pilingê, çawa piling ji nişkê ve ber bi sehrayê xwe davêje

Ew seraba bilez, ew hikmeta ji awirên çavên cemed

Ew marê dirêj qasî zemanê serzemîn...

Li ber mêweya yekemîn, sêva ji bexçê gunehê, ji qiyameta eşqê

Bibêj dergeh xeyal in, û destên te heqîqet in, ku ew ji her zinarî tenêmanek çêdikin

Dema te bihîst qêrîna mêrxasê kevin, ku ji nav kezeba latên sar û reş qîr dide

Bibêj, ku rastî tu yî,

Rojê li behra jorîn nîşan bide, bişewite, dema tu şewitî dîsa bibêj

Ku tu yî rastî li ber xeyala çerxê, li ber xeyala zindanê...

Beriya Maran: Tu kes nîne. Û ez im.

Meger ez di xewnekî de me, û bi xwe xewn im, tu kes nîne.

Tu kes nînbe, Xwedê jî nîne. Û ez im.

Ezê ji xwe re perestgehek ava bikim. Lê kî wê ji min re îbadetê bike?

Ezê ji xwe re îbadetê bikim.

Xuşk û birayên ezîz ku bi awirên we em têkildar in. Bibihîsin! Ez im, tenê me li xewnekê de, tenê weke

www.arsivakurd.org

Xwedayekê, û ji xwe re îbadetê dikim.

Ji ber ku, di esasê de, herkes bi tenê ye. Tenê bi serê xwe li vê alemê, li nav zemanê ku tu car kes nikare derbas bike, li nav zemanê fireh, û ji durahiyê dorpêçayî, tenê bi serê xwe, bêkes, bêwar, bêhêvî.

Ji xwe re perestgehek ava bikim, ku hem bedena min be, û hem dervayî min be, û her ku biçe bilind be, û her ku biçe kûr be, û bila rastî di wê kurahiyê û di wê bilindahiyê de sir be. Û sir ew be: Ez im. Rastî.

Sarya Sîma: Ev çi bû? Tu ji ber xwe dibêjî! Tiştek weha nehatiye nivîsandin!

Beriya Maran: Min ji ber xwe got. Ez ne lîstikvana te ya şexsî me. Ez dikarim bafirînim.

Sarya Sîma: Tu pesnê tenebûnê didî!

Beriya Maran: Na, ez pesnê yekbûnê didim!

Sarya Sîma: Ez bawer nakim wê weha were famkirin. Te xwe kir Xwedê, tu ji rastiyê dûr ketî. Bila lingê te bi erdê bigrin.

Beriya Maran: Erê, ez dixwazim ji vê rastiyê dûrkevim! Tiji xayintî û dirûtî ye!

Sarya Sîma: Tu xewnek î, xeyalek î, rast e. Lê dîsa jî... Dev jê berde, girêdayî qanuna lîstikê bimîne. De!

Beriya Maran: *(Xemgîn)* Xewn ji rastiya we çêtir e. Rastiya we tarî ye, lê xewn wekî xwe ye. Xewn dikare bîra dilê herkesî zelal bike, lê rastiya we dilreşiyek mezin e.

Derew! Derewê bidin sekinandin, ez jî we weke rastiyê, weke heqîqetê bipejirînim. Derewê bidin sekinandin. Tenê rojek, bê derew bêjin, bê derew çêkin, bê derew bifikirin: Rastî ew e.

Kurdino, hevalino, bêkesino, bêeşqno! Hûn dizanin çima hûn bê eşq in? Bizanin: Ji ber ku hûn bê rastiyê ne, bê heqîqet in.

Însanê dûrî rastiyê, nikare nêzîkî eşqê bibe.

Û însanê dûrî eşqê, nikare nêzîkî rastiyê bibe.

Însanê xwe difroşin, însanê hev difroşin, însanê ku dinyayê difroşin, çawa bikaribin rastiyê bi dest bixin, bibin rastî?

(Digrî.) Bêçareno!

Bêrastîno!

(Stran şeşem ji Sarya Sîma. Govenda Jiyan Çiya.)

Ez ji xew rabûm gulfiroşek dî

Pir gelek şabûm.

Gul bi dil didî, gul bi dil didî

...

Min can û dil dan, dil kirye qêrî

Go ho Cegerxwîn, dil bi gul didî

Dil bi gul didî.

Jiyan Çiya: Diwestim. Baş e. Nefesê distînim. Dijîm. Xwedeo, hêj dijîm.

Beriya Maran: Tu li wir î?

Te nabînim. Derûdorê te tarî ye. Tu bixwe tarî bû... Xwezî hinek ronahî heba li wir, lê qet ronahî nîne.

Te ji min re digot, "Ronahiya min". Lê tu bi xwe tarî bû.

Herkes di xewên giran de ye vê saetê. Tu jî dixewî.

Mirov tenê di zarokatiya xwe de mecal bi şiyarbûnê dibîne. Yek jî, di nişka li hember mirinê de... Ji bo demeke kurt, gelek kurt. Kêlikek şiyar dibe û xelas. Ê şûn de dimîne xew e. Xewa bê xewn. Xewa tijî bi netutiştî, tijî bi valahiya hemu mekanan.

Tu li wir î? Va ez hatim. Îro ku tu birîndar bibû, te fikirî ku rihê min bi te re ye.

Niha tê bifikirî ku, ez xeyalekê me. Xeyalekê te.

Tu xewê dibînî. Lê rastî çi ye?

Çima tu jinekê, û çima tu min dibînî di xewna xwe de? Tu qet fikiriyî?

Di rojên kevn ên niha wendabûyî de, te carina digot, ku ez xeyaleke te me. Bîne bîra xwe, çawa te digot, "ez fikirîm û tu çêbûy." Lê ev ne rast bû. Yê ku tu afirandî, ez bûm. Ya jin ez bûm, ya dafirîne. Min, jinê; tu û her kesê din afirandiye.

Ez, Beriya Maran, eza lîstikvan, ku jin im, çêkera jiyanê me.

www.arsivakurd.org

Tu viya fam nakî. Ji ber wê dev jê berde...

Jiyan Çiya: Îro 29'e Hezîrana sala 2001'an e. Ew roja ku kesî hêvî nedikir ku bê. Çawa ku kes hêvî nake ku roja mirinê bê.

Mirin ji jiyanê bi însaftir e. Ji ber ku herkes dimre, lê hinek kes tu caran jiyan nakin. Ez bixwe, mirovên weha dizanim ku, jiyankirina wan qet îhtimalek jî nîne.

Beriya Maran: Erê, zeman ev e: 29'ê Hezîranê 2001. Ez, jina lîstikvan Beriya Maran, îro ji we re dibêjim. Lê hûn kî ne? Bi rastî hûn îro li vir in?

Meger ez niha xewnek im, hûn ên ku min dibînin, kî dizane di kîjan xurfeyên tarî de xew dikin...

Hûn min di xewnê de dibînin. Gelo xerab e?

Xwedeo, jiyankirina di xewnekê de...

Sarya Sîma: 29'ê Hezîranê. Rojek şûn de, Xwedayeka Kurdan wê çalakiyeka nemumkun pêkbîne.

Beriya Maran: Xwedayeka Kurdan? Hêj na.

Sarya Sima: Bo?

Beriya Maran: Xweda pişti çalakiyê çêdibe. Yek sebeb e, yek encam e. Çalakî sebeb e, û Xwedatî encam. An na?

Strana heftem, *ji dengê Jiyan Çiya.*

Te ji rubarekî re îbadet dikir, ji zanebûneke avê re

û dema te jiyana xwe da di qedeheke axê ya reş de

hêj dia, agir û xwêy ma li ber Cizîre, bermayên te.

Bibêj, û bi destê xwe yê rastiyê, bi tîrejê bigre, bi ronahiya paqij.

Bi zinarî bigre li ber çiyayê reş, ku zinar yek dergehê çiya ye, û wekî din nîne.

Bi bagerê bigre, ku bager dergehê bêdengiya mezin e.

Ji nav bagerê dirêj bike destên xwe,

û weke destekî mezin pê bigre, bi tîrejê, bi ronahiya her derê.

Vebe li ber ezman, weke kêfa destekî mezin vebe

Bi tîrejê bigre, û weke wîşiyek genim ê çê, li ber wê serî bitewîne

Û guh bide vê efsuna avê:

Dibêje, "mar rubareke jahrê ye, ku diherike dibe rubareke şîr"

Sarya Sîma: *Erê, te ji rubarekî re îbadet dikir, ji zanebûneke avê re*

û dema te jiyana xwe da di qedeheke axê ya reş de

hêj dia, agir û xwêy ma li ber Cizîre, bermayên te.

Beriya Maran: Tu li wir î?

Tê bawer bikî ku, ***te*** ez bi vî awayî xeyal kirime. Erê.

Lê ê tu xeyal kirîye, ez im. Ji ber ku herkes, ji kokê ve xeyala jinê ye. Eger mirov xeyala jinê nebûwa, tu kes heqiqat nedibû. Lê tu tam di vê de şaş bû: "Min tu afirandî." Gotinên vala.

Lê em dev ji te berdin.

Xuşk û birayên ezîz, ev xewna hûn dibînin, xewneke xerab nîne. Belku ji we re weke xewna kawis were, lê bawer bikin ne ew e. Ji ber, ku hûn li wê derê ne û ez li vir im, mucîzeyek e. Lê gelek mumkun bû ku, hûn ne di vê jiyanê de bin. Hebûna we mucîzeyek e. Lê nebûna we, nejiyankirina we ne weha ye. Û mirina we, tiştekî adî ye. Di dawiyê de, hûn jî, e' jî, em tenê îhtimalek in. Em tenê îhtîmalek biçûk in ku çêbûna me mucîzeyek e.

Mirov weke mucîzeyekê be, ji wê gelek kêfa min tê.

Meger ez xewn û xeyalek bim jî, ez, Beriya Maran, hez dikim ku ez mucîzeyek im.

Yanî aniha, îro, li roja bîstûnehemîna meha Hezîrana sala duhezarûyekan a zemanên modern, di ser de jî li ser çiyayên Kurdistanê, mirov bibe jin û lîstikvan û gerîla... Ma ev jî kar e?

Lê ez, Beriya Maran, kî me?

Sarya Sîma: Bes e! Lê binêrin! Hûn dibînin Hêlîyê gerîla?

Jiyan Çiya: Dibînim çawa xwîna wî ziwa û reş bûye li ser sînga wî. Xwedeo, çawa kurm dikevin goştê zindî...

Beriya Maran: Wî xwe weke egît dihesiband. Çawa digot "em ji bo azadiyê şer bikin!" De, bu kurmên birîna bêderman, de şer bike şêrê min! De, êşa te giran e, de bila bikşîne!

www.arsivakurd.org

Sarya Sîma: Mesele ne Hêlî bi tenê ye, Beriya. Ew bimre, hêviya vî gelî qut dibe. Ew gerîla ji bo qewma Kurdistanê nîşana azadî û lêgerina rastiyê bû.

Beriya Maran: Ez westiyam, bes e. Teng bÛm ji xewna wî ya nexweşiya ber mirinê. Ez dixwazim dîsa biçim gerra xortên meydana bazirganiyê...

Sarya Sîma: Bêrehmî, bêbextî xisusiyetek jinê yê baş e carina. Bes ne niha, Beriya!

Beriya Maran: Ew gerîla bû û gerîla hêviya gel e, rast e. *(Beredayî)* Lê tu qet nekeve mereqê; gel ji xwe re zû hêviyên nû çêdike.

Sarya Sîma: *(Hêrs)* Jina bêrastî! *(Ciddî, bi tehdit)* Hinek tişt hene tu nikarî henekên xwe pê bikî. Para xulaman!

Jiyan Çiya: Helî, sihek tiji ezmanan dadikeve li ser te. Tê ji bîr bikî jiyana fireh û tiji ronahî, tê ji bîr bikî kulîlkên sermayê, tê ji bîr bikî bayê ber derî, û kovî û banî tê ji bîr bikî... Dilê te yê bê xwîn bimîne, tu yê bê vexwarina zelal bimînî heya dawiya hebûnê, bê şîr û bê jahr. Û wê ji bîra te biçin zindî û kuştiyên vî erdî...

Beriya Maran: *(Hêrs)* Bes e! *(Beriya qet ne dilnizm e)* Hûn xwe dildar dihesibînin, dildarên azadiyê... Ez ji we re tiştekî bêjim: ew dildariya we gelek erzan e. Li meydanê bazirganiyê heroj bi hezaran kîsên tijî van gotinan tên firotin. Û ez careke bejna xwe badim, û singê xwe wekî zereqa beyana tavê bihejînim, ezê wan dildarên dildariya we tevan carekî de bikirim. Û di şeveka bêxew a xortên biyanî de gava...

Sarya Sîma: Bes bi van axaftinên çirçîtiyê! Beriya, tu heqeret li jiyana destpêkê dikî!

Jiyan Çiya: Heqeret li jina destpêkê...

Beriya Maran: Çar cewheran nas dikim, û dido ev in: Yek, ev cewhera reş a zilamtiya reş, reşiya reştir ji şevên reş ên şevbagera zemheriyê. Sincên derûdorê bexçeya xewna Helî, ew strîyên sehrayê yên bi jahrê kiretiyê. Dilê min tiji vî jahrî ye. We nas kir? Û dido: hêviya gel, hêviya qewma mezin, ku di dilê min de weke xencereke kevin car bi car li goştê min ê lerizî diceribîne. Û ew xencer ez im; eza wendabûyî di bîra dil de, eza jibîrkirî. We ew jî nas kir?

Sarya Sîma: Te div ji hebûnê berdaye, Beriya. Heya kadîna sîxurên Romiyan rêka te heye. De!

Jiyan Çiya: Lê ew dido cewherên mayî çi bûn, Beriya?

Beriya Maran: Ez çûm. *(Ber bi deriyê ronahiyê ve...)*

Sarya Sîma: Tu ne tenê ketî yî, hey huriya goristana gunehkariyê. Tu zanî hurî di zimanê rastiyê de tê çi manê? Tu tam ew î Beriya!

(Beriya ji derî destê xwe dihejîne...) Xweliya min li serê te be! Bêrastî! *(Derî hat girtin. Bêdengiyek.)*

Jiyan Çiya: Em bi lîstika rastiyê dewam bikin. Belku em dikarin...

Sarya Sîma: Hayde, Jiyan. Tu bixwîne...

Jiyan Çiya: Ez xewna Hêlî dewam dikim, erê: *(Amade dibe. Dixwîne.)* Herkes ji cihên dûr ve hatiye dorpêç kirin. Û zemanê derbasbûyî ku dûr e, û rojên sibê ku dûr in, pêr û sibê, ji her alî ve te dorpêç dikin. Tu li navenda zemanê bêdawî dimînî û xof dikî. Tenêbûn ji wê tê. Û kesîtiya mirovî ya destpêkê, tenêbûna wî ye. Tenêbûn e ku mirovî gelek xweş dike, tenêbûn e ku mirovî gelek kirêt dike. Û tenêbûnek mezin, esaseke evînê ye.

Sarya Sîma: Bise, bise! Diviya ku te rastiya jinê bigota... Dema tê gotin "cihên dûr" û "zemanên dûr", tu behsa dûrbûna mirovî ji xwe û ji yên din dikî. Tu fam dikî? Û tenêbûn...

Jiyan Çiya: Temam, aniha... Ez qesta viya dikim: Dûrbûna di navbera Beriya û zilamê ku wû wenda kiriye an qet rast lê nehatiya...

Sarya Sîma: Zilam nayê dîtin û wendakirin. Lê zilam tê afirandin.

Jiyan Çiya: Ax Sarya! Tu çiqas xeyalperest î! Ez tu caran rastî jinekê nehatim ku bikaribe zilamek bafrîne.

Sarya Sîma: Tu hêj rastî xwe nehatiyî, çawa tê rastî jinê bê? Nîqaş bes e, çawa hatiye nivîsandin, dewam bike.

Jiyan Çiya: Jina ku vî nivîskarî nivîsandiye, jiyan nake.

Sarya Sîma: Ma tu bawer dikî ku tu jiyan dikî? Tu xwe weke yeka rast û sahî hesab dikî?

www.arsivakurd.org

Jiyan Çiya: Dev ji min berde. Lê binêr: *(Temaşevan)* Li wir jin jiyan dikin.

Sarya Sîma: Temaşevan? Yên vê xewna Helîyê gerîla dibînin?

Jiyan Çiya: ...

Sarya Sîma: Ez zêde ne bawer im ku ew jî tam rast û sahî bin.

Jiyan Çiya: ...

Sarya Sîma: Ewên ne azad, nikarin bibin sahî û heqîqî.

Jiyan Çiya: Xwedeo! Cehennem!

Sarya Sîma: "Ev dinya lihevhatineke cennet û cehennemê ye" Jiyan. Dewam bike. Beşa "Tenêbûnek sahî, qanuneke evînê ye."

Jiyan Çiya: Tenêbûnek sahî, qanuneke evînê ye.

Û ne tenê ev:

Tenêbûna şervanekî? Yekî ku mecbur e bikuje û bi qurbanên xwe yên kuştî re jiyan bike, tenêbûna wî?

Tenêbûna me Kurdan? Em Kurd, ji ber ku em li Netuderê ne, em tenê ne. Ne li welatê xwe, û ne li derek vê dinyayê, û ne li derek vê alemê. Bi vî awayî tenê, ji xwe û ji her tiştî dûr, û bêkes. Bêkesiya mezin.

Lê bi hêvî bin ku, ew sehraya bêkesiyê wê bibe rêka rubarê jiyanê.*(Derî vedibe. Ronahî diguhere, Beriya tê. Dîsa eynî Beriya: cilên wê qirêj, peritî û westiya.)*

Beriya Maran: Ez ji mijê çêdibim. Mijê jin, mijê çiya, mijê sipî.

Û ez, Beriya Maran, ez jî weke herkesî xeyalekê jinê me. Eger ez weha nebama, ez heqiqet nedibûm.

Lê îro jinên di xewnên zilaman de, weke mucewherên sexte yên diziyê ne. Ji ber zilam di rastiyê de nikarin xeyal bikin; xeyalên wan sexte ne; û jinên ku di xeyalên wan de ne, sexte dibin. Ji rastiya xwe derdikevin, dibin tiştekî din, tiştekî xerabe.

Erê weha. Hûn şevek mezin in û ez hatime xewna we. Ez, lîstikvana gerîla, Beriya Maran.

(Dema Beriya dest bi Govenda Westanê dike)

Strana Heştem, ji Cegerxwîn, *ji dengê Jiyan Çiya*

Ji yarê re çi rêkim ez diyarî
Diyar e yar dixwaze min dubarî
Dixwazim can û dil jê re bişînim
Tenê şerm e hemû derd û hejarî

Dixwazim herdu çavan jê re rêkim
Bi kêr nayên, ji wan tim xwîn dibarî
Divêm dev û lêv û zar bidime destan
Ne hêja ne şev û rojan dizarî

Beriya Maran: Ji we re ezê tiştên basît û biçûk bêjim. Ezê ji we re zemanek bêjim, zemanê we.

Çawa hûn di nav zemanekî de jiyan dikin û çawa zeman weke bayêkê ji derûdorê we derbas dibe diçe. Û rojek tê, ku hûn qetiyayî dimînin, çawa bayê darweşînê striyekî hişk li keviya zinarekî dihêle û diçe. Û bi ser we de çawa berfa sipî tê weke mirina sipî.

Ez, Beriya Maran, çima van tiştan ji we re dibêjim?

Ji ber ku ez ji awayê xewndîtina we ditirsim. Xewnên we nabin rastî, ji ber ku sexte ne, û ez ji viya ditirsim.

Gelo we bihîstiye, çîroka jina çil salan li ber termê destgirtiyê xwe li benda zindîbûna wî maye? Ji bo ku evîndarê wê vegere jiyanê, sihûneh sal û sêsedûşestûçar roj û bîstûsê saetan bê xew li bendê maye.

Lê di saeta dawiyê de, êdî mecal nemaye ji bêxewiya çilsalî. Û jinikê ji rêhevaleka xwe ya herî baş gotiye, min çil sal e li ber cesedê destgirtiyê xwe dipêm bo ku şiyar be, lê rih û canê min nema, saetek tu bisekine li şuna min, ku ez kêlikeke xew bikim. Û xew ve çûye. Rêhevala wê, ew şiyar nekiriye, saetek li ber cesedê ciwan sekiniye, û ciwan şiyar bûye. Gotiye "tu kî yî?" Gotiye "ê çil sal li ber cesedê te sebir kiriye ez im, destgirtiya te."

Jinika ku çil sal li bendê mabû, şiyar bûye ku tu kes nîne.

Û çîrok bi vî awayî berdewam û dirêj dike diçe.

Erê ev çîrokeke adî ye.

Lê hûn evîndarno, şewitîno, bo zindîkirina hezkirinekî, bo dîtina nêrîneke destpêkê, hûnê bikarin çil sal li bendê bimînin?

www.arsivakurd.org

Hûnê bêjin ev çîrok e. Çîrok e, rast e; lê ji rastiya we çêtir e.

Xewna sêwem

Meydanê Bazirganiyê

Sarya Sîma: Jiyan, ew dê îro bimre.

Beriya Maran: Kî?

Sarya Sîma: Ê te di xewna xwe de dibîne.

Beriya Maran: Yanî?

Sarya Sîma: *(Hêrs)* Tu mirov dîn dikî...

Jiyan Çiya: Çi ji destê me tê?

Sarya Sîma: Em dikarin wî xelas bikin.

Jiyan Çiya: Mêrikî qerara xwe ya mirinê daye. Ez bawer nakim kes bikare wê qerarê biguherîne.

Beriya Maran: Yek jî; navê ku em wî rizgar bikin. Bimre çêtir e.

Sarya Sîma: Lê tu xewna wî yî. Ew bimre, tu jî namînî.

Beriya Maran: Ma kî dixwaze di vê xewna netutiştî de jiyan bike?

Sarya Sîma: Mesele ne tenê ew e. Em lîstikvan in. Nivîs çawa hatiye nivîsandin, em mecbur in wusa bileyizin.

Beriya Maran: Ez êdî naxwazim xewna yekê ber mirinê de bimînim. Min derxin ji vir...

Jiyan Çiya: Kes nikare te ji wir derxîne. Tu mecbur î. Em hemu mecburê hev in.

Sarya Sîma: Tu ji wir derkevî, tê tune bibî.

Jiyan Çiya: Ji vê xewnê re derî nîne. Alem, mekaneke girtî ye.

Beriya Maran: Tarî.

Sarya Sîma: Bes tu dikarî ronî bikî.

Jiyan Çiya: Bi qewata rastiyê. Bi hêza rastiyê...

Beriya Maran: Rastî, belê...

Ez ji we re behsa çi dikim? Belku mana îsyan û serhildanê...

Min çima serî hilda? Û derketim çiya? Û belku îro ezê şehîd bikevim? Û niha ez, Beriya Maran, li vir im; li xewna we, kû demekê hûn xewna min bûn...

Min li hember sextekarî û rezîlbûna vê dinyayê îsyan kir. Hûnê ji vî karî re bêjin şoreşgerî. Bila bêjin, çi ferqa xwe heye? Lê ma şoreş çi ye, ji bilî hilweşandina vê dinya sexte?

Gelek ji we bawer dikin ku şoreş karê komeleya mafê mirovan a Stenbolê ye an karê hinek hucreyên binerdî yên rêxistinên veşartî ye, an nizanim çi ye... Wusa ye? Li gorî min, eger şoreş e, ew şikestina zincirên aqlê tevahî ye. Şoreş ev e ku, ew fikrê xwînxwar ê bidestxistina mirov têkbiçe. Şoreş, tiştê di rihê însên de heye û tu caran nayê bidestxistin, bi rastxistina wî ye. Şoreş êrîşa ser sextebûna însên e, û tenê li ser navê hebûna azad.

Jiyan Çiya: Û sahîbûna şoreşê, mirin e.

Lê ew kesên ku tu caran ji meydana bazirganiyê derneketine, wê şoreşa çi bikin?

Ew kesên ku dema bê pere man xwe û hev difroşin, wê şoreşa çi bikin?

Tam bazarekî dilan. Wê ew dinya kiriye meydanê bazara dilan... Bazara reş.

Strana Nehem, ji dengê Sarya Sîma:

"Zembilfiroş zembîla tîne
Kolan kolan digerîne
Nan û danê pê distîne
Zarokan pê ditevîne

Gava ew zembîla tîne
Xatun li bircê dibîne
Bi eşqa dil dihebîne
Aql diçe sewda namîne..."

Jiyan Çiya: Zembîlfiroş, ne tucara zembîlen vala ye, lê ticareta hîssên însanan dike. Dilfiroş e!

Lê dilfiroş, qet nebe eşkere kar dike. Lê hûn bawer dikin ku, hûn veşartî ne.

Fahîşeyek tenê eşkere ye, lê bi hezaran mêvanên wê veşartî ne. Û hûn herdu yek ji wê hezarê veşartî ne.

Dilê we, meydanekî bazirganiyê ye.

Niha hûnê bêjin "em civakparêz in, şoreşger in,

www.arsivakurd.org

sosyalîst in. Di ser de jî sosyalîzma îlmî.

Beriya Maran: Wê demê ez hinek dersa sosyalîzma ilmî bidim we: Semînereke kurt. Eger wexta we hebe.

Ew alîmek sosyalîst bû, ku psîkolojiya mirovê hemdem di dereceya herî bilind de tahlîl kir. Navê wî Pavlov. Gelek ji we dizanin. Ev alîmê mezin, keriyek kuçik li laboratuvara xwe girêdabû. Mêrikî sibê, nîvro û êvaran goşt dida kuçikên dîl. Lê berê goşt bide, tim zengilek lêdixist. Pêşî dengê zengil, û derhal goşt. Weha xweş. Kuçik bi vê elimîn. Dema zengil lêdixist, dihat wê manê ku goşt tê. Xweş e. Lê piştî demekî, Pavlovî tenê zengil lêdixist, lê goşt neda. Kuçikan bawer dikir ku goşt bê, dema dengê zengilî bihîstin, li cihê xwe nedisekinîn, dûvikê xwe hejandin, û gilêj ji devê wan dihat. Refleksa bi şert. Jiyan weke elimandinekî. We fam kir?

Va, ew sosyalîstên we yên reel an jî îrreel, gel bi vî awayî bi rêvebirin. Çawa Pavlov kuçikên laboratuvarê bi rê ve dibir: Wana zengil lêdidan, piştre goşt didan, zengil lêdidan, goşt didan, zengil lêdidan û goşt nedidan û êdi timî zengil lêdidan. Û gelê me duvikê xwe dihejand, gilêj ji devê wî diçû. Ticareta hêviyê.

Lê hûn çawa ne? Dema dengê zengilê dibihîsin, refleksa we çi ye? Çi gotibû Napolyon? Dengê jinê, dengê avê, dengê perê. Ew jî şertên wî bûn. Û refleksa Napolyon: Li her derê şer. Bi rastî jî, ev Napolyon mêrikekî zêde xerab nebûye.

Refleksa bi şert:Tahlîla saha psîkolojiya civakê ya ku îlim bi navê Frankenstein bidest xistiye. Û ev ew saha ye ku hûn rasterast lê jiyan dikin.

Hûnê hêrs bibin. Lê ev jî nakokiyek e û hûn mecbur in çareser bikin. Eger refleksên we girêdayî şertan in, tu mana xwesteka we ya bi azadiyê ve namîne. Ji ber ku hûn hêj weke elimandineke jiyan dikin.

(Zengilê lêdide. Dikene.)

Ma ez bi we nizanim: Hûn şertên somut bi awayeke somut tahlîl dikin û piştre jî dibin koleyên şertên somut. Koleyên herî somut ên ku min li vê jiyanê dîtine, hûn in.

Li ser vî esasî: Şert bazar in. Û refleks jî xwefirotin e. Nêrînên ku bi xwestekek mezin we dorpêç dikin bazar in; û refleks jî, xwefirotin e.

Refleksa bi şert: Wa, ev fonksiyoneke matematîkî ye. Hemû antiqê we, hemû îlmê we, zanebûna we ya kûr, li ser vî bingehî ava bûye. Va binêrin, em bêjin şert bila A bin, û refleks jî bila B bin. Refleksa bi şert, ji A ta B fonksiyonek e.

Wusa li rûyê xewna xwe nenêrin. Ev zanîna peritî min îvad nekiriye. Diroka we ya çend hezar salan ev e. Ez, niha li xewna **we** me. Xewna we me. Û hundirê serê we eger ne meydaneke bazirganiyê ye bi tevayî, Xwedê min bêrastî bihêle.

Bi a we, gelo xewneke weha çend pere ye?

(Kenek bilind.)

Temam, temam. Ez naxwazim her tiştî bixim saha bêîmkaniyê. Lê di vê fonksiyonê de ez tiştekî bêîmkan nîşanî we bidim: Însanbûn.

Xuşk û birayên ezîz, semîner xelas. Li salona şanoyê cixare nayê kişandin.

(Ronahî.)

Beriya Maran: Ev hatina min a dawiyê ye. Ez, ku li bêdengiya dawî idgerim, ezê êdî viya bi zimanê bêdengiyê bigerim. Bi wî awayî ku hûn qet nikarin bibihîsin.

Li meydana bazirganiyê, herkes fahişeyek e. Û ewên ku bixwazin bi rastî bibin mirov, ew gunehkar in. Va binêrin, ez im.

Min dixwest ez bibim jin. Di nav bêdengiyê de, min dixwest ez bighêjim bêdengiyeke mezin, fireh. Min dixwest bighêjim wê bilindahiyê, bighêjim wê kuraniyê ku hemû dengên rastî yên jiyanê bibhîsim. Ew evîn bû.

Hûn dizanin; ev meydanê bazirganiyê, mekaneke mirinê ye. Û em hemû di nav mirinê de jiyan dikin. Tiştê me li bazarê ji çaraliyan dorpêç dike, mirin e. Ew kaniya destpêkê ya tirsa me ye. Zemanê ku ji çaarliyan ve me dorpêç dike, û mirina li dora wî zemanî. Bi vî awayî, hêj li destpêka destpêkê, li destpêka hemu hebûnê, em bi mirinê, bi tirsê û bi zilamî vê dibin rêheval.

Zilam, biyanî ye û mêrkuj e.

Bavê me. Bavê me yê îlahî. Kalê me yê mezin û mezin, zilamek e û mêrkujek e. Û gunehê wî jî em in, weha dibêje.

www.arsivakurd.org

Ez jî mecbur bûm bi biyanî û mêrkujê di rihê xwe de, hev re jiyan bikim.

Ez mecbur bûm bi tirsa xwe re bibim rêheval.

Û ez ji bo tolhildanê jiyam. Tolhildan ji biyanî û mêrkujê di rihê min de. Îro, li vê şeva dawiyê ku ez hatim xewna we, min dev ji wê xwesteka xwe ya tolhildanê bernedaye.

Tolhildan ji bavê xwe yê mêrkuj. Tolhildan ji zilamê biyanî.

Lê di eslê xwe de, ez li bêdengiyê digerim; ew bêdengiya ku ezê lê guhdara hemu alemê bibim. Ez li wê bêdengiyê digerim ku, lê evîn mumkun e û tenê evîn mumkun e. Ez ji we re weha dibêjim, hûnê bêjin ew behsa mirinê dike. Ji ber ku, evîn mirina we ye. Tolhildan.

Jiyan Çiya: Li xwe digerim. Ji bo dîtina xwe, diviya ku ez heft qatên binerdê derbas bikim. Di qata yekemîn de min xwe wenda kir, a diwemîn de min xwe dît, a sisiyan de dîsa wenda, û a heftan de min dîsa xwe wenda kir. Êdî nîne. Heft, hejmareke asîl e.

Ji bo dîtina xwe, diviya ku ez heft qatên ezmanê derbas bikim. Di qata yekemîn de min xwe wenda kir, a diwemîn de min xwe dît, a sisiyan de dîsa wenda, û a heftan de min dîsa xwe wenda kir. Tiştê ku mirov di gava yekemîn de wenda kir, di gava dawiyê de jî wenda dibe. Te tiştekî li vir wenda kir, te ew li her derê wenda kiriye. Çima?

Ji ber ku, di navbera destpêk û dawiyê de hûn henin: Meydanê bazirganiyê.

Meydanê bazirganiyê ew meydan e ku mirov lê hatiye wenda kirin.

Ezê ji dûr ve, li malên we binêrim. Ezê weke mirinê li doraliyên we bigerim, belku weke jiyanê.

Ji dûr ve li warên we binêrim, li bazarên we: Weke Xwedê.

Ji bo Xwedêbûnê, diviya ku ez li tiştên ku min jê hez dikir û wana ez biçûk kirim, îxanetê bikim. Diviya ku ez li hertiştî îxanetê bikim, ewên ku min ji min dûr dixin. Hemu tiştên ku min dikin yeka wendabûyî.

Beriya Maran: *(Dema axaftina wê, govenda Jiyan Çiya)* Ji we re çîrokekî bazarê ya dawî bibêjim. Ew, çîroka welatê me ye.

Hebû tunebû, tucarek hebû, û jineka wî, û keçeke wî hebûn. Çawa di çîrokên bav û kalên we de padşahek û sê kurên wî hene, ev çîrok ne weha ye. Di vê çîrokê de zilamek û du jin hene, û zilamê sereke tucar e.

Rojeke zilam bawer dike ku jina wî gunehkar e, ji ber vê, jinê bi dareke ve girê dide. Bi vî awayî dixwaze ciza bike. Jinik dema avê dixwaze, xwê didê. Çiqas avê dixwaze, ewqas zêde xwê didê.

Lê keça wan bi dizî alîkariya dayika xwe dike. Dema tarî dikeve erdê, avê tîne didê.

Tucarê ku her sibe li benda ziwabÛna bedena jina xwe ye, her sibe dibîne ku jinik selamet e, dikeve şubhetê. Xwe di tariyê de vedişêre, dibîne ku keça wî avê tîne ji dayika xwe re, keça xwe digre, dest û piyên wê girê dide, dibe serê çiya, dikuje. Dema dikuje, porên keçikê ber bi jêr ve diherikin, dibin rûberek. Ew rûbar Efrat e, ku navê wê keçikê ye. Efrat ji porên wê keçikê çêdibe ku bi destên bavêkî tucar hatiye kuştin.

Dema tucar vedigere mala xwe, dibîne ku jina wî wenda ye.

Û efsane weha berdewam e.

Ev çîroka me ye.

Tucar, zilam e. Ne tenê zilamê jinan, zilamê zilaman, ên ku wargehê wan meydanê bazirganiyê ye.

Zilamê tucar, pergala fikr e, mantiq e. Ew aql e ku dinyayê îro bi rê ve dibe.

Û guneh jî, wahşeta piyasaya serbest e. Wehşeta di tarzê jinê de.

Jiyan Çiya: Diwestim.

Xerab e.

Nefesê digrim.

Dijîm.

Xwedeo, hêj dijîm.

(Ronahî.)

Xewna Dawî

(Jiyan û Beriya, westiyayî, stûxwar, radiwestin. Sarya

www.arsivakurda.org

Sîma ji deriyê dawî tê, ji ser temaşevanan dinêre. Vedigere herdu lîstikvanan.)

Sarya Sîma: Derew! Derew! Derew! Bêîmkaniya şahiyê: Tu! Bêîmkaniya mirovahiyê! Derew! *(Vedigere ser temaşevanan, li dûr dinêre.)* Yê bimre! Çend dilop xwîna wî maye.

Jiyan Çiya: Çawa hêdî dibe dilê wî, weke hêdîbûna bêdengiya geliyên dûr ên zivistanê... Hêlî, bêdengiya dinyayê ya nexuya gazî te dike. Biçe hevalê min, me nekarî te xelas bikin. Mecala rastiya me bi mirinê nebû.

Beriya Maran: Bîranîn û şabûn xelas bû, xewna dawî, tarîya dawî dest pê dike. Hêza rastî ewqas bû. Tu tişt li ber mirinê xwe nagre.

Jiyan Çiya: Ji ber wê dibêjin "dinya derewîn e." Derew, zimanê mirinê ye.

Sarya Sîma: Min, hêza qanuna destpêka dinyayê; min, hêza qanuna rastiyê, qanuna azadiyê, nekarî tiştekî bikim li hember mirina şervanekî azadîxwaz... Xwedeo, ez çi bikim?

Jiyan Çiya: Niha ew bimre, Beriya jî dimre. Em nenas bûn jê re, bes Beriya xewna Helî bû.

Beriya Maran: Tu wusa bawer dikî? Min jî got qey tu zimanê heqîqetê dizanî... Heyfa we herduyan, ku hûn qanuna rastiya destpêka însaniyetê ne,. Heyfa we ku, hûn qanuna destpêkê ya jinê ne. *(Destiyê ku heya niha li ser bilindahiyeke rawestibû, di nav bêdengiyek kin de xwe bi xwe diteqe, dişkê û morikên sipî li her derê belav dibin.)*

Sarya Sîma: Ax li minê, ax li minê! Helî êdî nefesê nagre...

(Di ronahiyê de hereketên anî. Hinek dekor dest bi hilweşandinê dikin. Beriya Maran dişewişe. Tirs.)

Jiyan Sarya: Xwedeo, çi bû?

Sarya Sîma: Xewn belav dibe. Pêta agirê jiyanê ditefe.

(Bêdengiyek. Nefesgirtina Beriya, lênêrîna herduwên din. Bêdengiyek û...)

Jiyan Çiya: Beriya! Xewna Helî!

Sarya Sîma: Beriya? Xewna Helî ya destpêkê... Tu...

Jiyan Çiya: Tu dijî.

Sarya Sima: Tu hêj dijî Beriya! Lê Helî... Çawa çêbû?

Beriya Maran: *(Xemgîn, westiyayî, bêhnçikyayî.)* Helî, min ji te hez dikir. Çawa mirov ji rojên piştî mirina xwe hez dike, ji rojên dinyayê yên bêyî xwe çawa mirov hez dike, min weha ji te hez dikir. *(Bi giri)* Ev dinya tu bûy, ji vê dinya tevî cennet û tevî cehennemê min hez dikir, ku tu bûy... Lê te nedixwest ji hezkirina jinekê fam bikî; nexwe te fam dikir, lê te nedixwest... Çi bêjim?

Sarya Sîma: Çawa? Eger tu xewnek bû, û eger rastî Helî bû, lê tu dijî û ew...

Jiyan Çiya: *(Diçe pêş temaşevanan.)* Hêj xewnê dibînin. Lê Beriya, tu xewna kîjana bûyî?

Beriya Maran: Rasterast xewna Helî. Ez li bazara dinyayê gelek geriyam, lê ez girêdayî rastiya xwe mam. Rastiya weke bazinê dilbûnê. Gelek asî bûm ez, lê girêdayî zindana xwe asî. Bi awayê bazarê: Ev dinya weha bû: Bazarek di zindanê de. Ji ber ku dinya bo jinê zindanek firehtir bû; lê ne firehtir ji xewna Helî. Ez ji bêdawîbûna xewna Helî ditirsiyam.

Jiyan Çiya: Em hemû xewna vê dinya zindanê bûn, belku niha jî em weha ne. Weke cinên nemir, periyên ku tim di eynî temenî de dimînin.

Sarya Sima: Periyên ku tu nikarî dest lê bidî, û tenê weke xeyalekî hene, weke fikrekî, weke rihekî bê cesed...

Beriya Maran: Şahî! *(Dest bi govendê dike. Bêdengiyek.)* Şahî!

Jiyan Çiya: Beriya! Şerm bike! Ku tu xewna Helî bû, ew aniha mir, hêj cesedê wî germ e, tu dest bi şahiyê dikî. Qet nebe heya hevalê wî wî veşêrin, xwe bigre.

Beriya Maran: *(Lez tê gel hevalên xwe.)* Cahilno! Hûn ji tiştekî fam nakin! Hûn jin in, lê ez ji we hemuyan jîntir im. Werne govenda rastiyê! *(Vedigere govendê.)*

Sarya Sîma: Eger me rastî û heqîqet bizaniba û bida Helî, me ew xelas kiribû. Em pê nizanin.

Beriya Maran: Belê hûn dizanin. Bes kêm e zanebûna we.

Jiyan Çiya: Me li ku derê xeta kir?

Beriya Maran: *(Lez tê gel wan)* Hûn bi rastiya mirinê

www.arsivakurd.org

nizanin. Mesele ev e. Niha Helî mir, lê em, xewna wî, em bûn rastî.

Sarya Sîma: Rastî em in!

Beriya Maran: (Di govendê de, qîr dide) Belê! Heqîqet em in!

Jiyan Çiya: Xewna Helî bû rastî. Rastî! Evîn! Şahî!

Beriya Maran: Şahî! Şahî! *(Disekine. Bêdengiyek. Ronahî hêdî tê guhertin, diçe û tê, disekine. Hêlandoka vala dest bi hejandinê dike. Ji kur ve dengê lêdana saetekî an dilekî. Dema hêlandok bilez dibe, sêdar ji nişkê ve hildiweşe! Govenda Beriya ya dawî.)*

Sarya Sîma: Mirin têkçû!

Beriya Maran: Rastî weke dilekî evîndar lêdide!

Sarya Sîma: Rastî!

Beriya Maran: Şahî!

Jiyan Çiya: Evîn û eşq!

Sarya Sîma: Lê çi pêwîstiya me bi vê rastiyê hebû?

Jiyan Çiya: Em çi bikin ji rastiya bê xewn?

Sarya Sîma: *(Ber bi temaşevanan ve...)* Rastîno! Xewna we dibe rastiyek. Lê piştre?

Jiyan Çiya: *(Ji pencerê)* Rastî mal e, lê xewn pencere ye. Tarî û ronahî...

Sarya Sîma: Rastî malzariyek e, lê xewn zarok e.

Jiyan Çiya: Qalik û cewher, şikl û mana, alem û mirov... Û hûn, ku hûn di xewa dinyayê de ne, dikarin xewneke xwe heta rastiyê bilind bikin? Dikarin hiloyekî heta ewrê ber asoyê Rojava bilind bikin? Hûn, ku xwedî xewnên wekî me ne...

Sarya Sîma: Rastî cesed e, lê xewn can e.

Beriya Maran: Îca dora min e. Ezê xewnekê bibînim heya rastiyeke nû, heya ku we ji dilbûna di dilê min de îsyan bikin. Dilê min, -ku ji we re bibe qedehek tijî şîr û jahr û xwîn; bedena min a ku ji we re bibe fanusek tijî ronahiya dîl. Û hûnê sermest bibin, heta ku camê tijî şorava dilê destpêkê şikestin.

(Cara yekê di vê lîstikê de tilîlî. Û hemû dest bi govenda bêdawî dikin. Tarî. Herdu deriyên ronahiyê vedibin. Strana hersêyan.)

Lîr lîr ha
Lîr lîr ha pesnê yarî
Sînga zozana biharî
Lîr lîr ha lîra siwarî
Derbas kir asoyê tarî
Şahî ma û ewr bihurî
Lîr lîr ha
Lîr lîr ha!
(Dawîya xewnê, destpêka rastiyê)

www.arsivakurd.org

brecht'in boncuğu, gerçek, yabancılaşma, vesaire...

hüseyin kaytan

Yazarın Sesi: Hayır efendim, adamın asılması yalnızca gerçek. Tabii ki asılacak. O konuda kesinlikle taviz veremem. Hayatta nasılsa, sahnede de öyle olacak; o kadar.

Bn. Peachum'u oynayan oyuncu: O kadar ha!

Peachum'u oynayan oyuncu: Tiyatrodan haberi yok ki! Gerçekmiş!

Macheath'i oynayan oyuncu: Gerçekmiş! Tiyatroda en saçma şey! Aklına başka birşey gelmeyince, gerçek! İnsanlar buraya gerçeği görmek için mi sekiz Mark para verip giriyorlar sanıyorsunuz? Gerçeği görmemek için para ödüyor insanlar.

Peachum'u oynayan oyuncu: Ben anlamam, bu finali değiştirin kardeşim. Bu oyun böyle biter mi yahu? Şu anda bütün oyuncular adına konuşuyorum: Oyun bu şekliyle oynanmayacak!

Yazar: O zaman buyurun, bokunuzdaki boncuğu kendiniz arayın.

Yabancılaşma konusuna değinmek isterken, "yabancılaştırma efekti" ile meşhur Berthold Brecht'in Üç Kuruşluk *Opera*'sının ilk gösterimlerinden birine eklediği güzel bir finali yukarıya aldım. Gerçeğin, yazarın, oyuncunun ve izleyicinin bir tartışmasını vermesi açısından, hoş bir tablo ortaya çıkmış. Gerçekçiliği tarihle ve toplumla kan davası haline getirmiş olan bizlere ilan olunur. Gerçeği verip vermediği tartışma konusu olan yazarın, gerçeği "hayatta olduğu gibi" verme isteği, bunun karşısında gerçeği bedenlerinde görünür kılan oyuncuların tepkileri ve izleyicinin bir sanat yapıtında gerçeği görmek isteyip istememesi sorusu. Bunlar, çözümlemek için karmaşık denklemler gerektiren sorunlar, hatta bazen karşısında her türden mantıksal çözümlemenin çuvalladığı paradokslar oluşturuyor. Ne yazık ki, her halükarda sanat yaklaşımı, yöneldiği alıcının (izleyicinin, okurun, dinleyicinin) dünya anlayışını hesaba katmadan edemiyor. Hal böyle olunca da, olan sanata ve gerçeğe oluyor. Piyasa koşullarına göre piyasa sanatının ürettiği yeni gerçekler, izleyicinin tüketim dünyasını zenginleştirdikçe, ruhunu yoksullaştırıyor. Ve en değme sanatçının bu türden her tartışmanın sonucunda tepkisi bu: "O zaman buyurun, bokunuzdaki boncuğu kendiniz arayın!"

Çünkü gerçek bu haldedir: modern toplumun lağımında boncuk, -gerçek budur. Sanatçının işi de onu bulmak. Orta halli Avrupa filmlerinde ikinci dereceden kahramanların en çok bilinen repliklerinden birini anımsayın: "Bu pis işler de zaten hep bana düşer." Gerçeğin en iddialı arayıcısı olan sanatçının meslek icabı en sık tekrarlayacağı repliği de herhalde bu olmalı.

Şaka değil; gerçeğin ve sanatın en etkin ifade alanlarından biri olan edebiyatın (diyelim ki romanın ve şiirin) durumu, burada giriştiğimizden çok daha

(*) "Sanat, sanat içindir."

www.arsivakurd.org

fazla istihza ile ele alınacak kadar ciddidir. Salon sanatçılarının bir önceki akşamdan belleğine dolanan bumburuşuk olmuş kelimeleri, kötü bir tütün ve rakı kokusu karmaşası, üstüne şehir sokağının yapış yapış kiri, ve yağmur altında kalmış bir un çuvalı kadar dağınık haliyle, tek başına bir sokakta, sabah serinliğinde ancak ayılıp kendine gelirken "Ars gratia artis!*" diye gururla inleyen görkemli Can Yücel'in durumu kadar ciddidir edebiyatın durumu. Veya ne bileyim, hem Osmanlı'nın son dönemini, hem de Mustafa Kemal'in şafağını iliklerine kadar yaşamış güzel Şair Eşref'in, sanata yaklaşımları açısından Cumhuriyet döneminin özgürlükçü politikası ile Abdülhamit'in istibdat dönemini karşılaştıran şu dizeleri de, edebiyatın durumunun ciddiyetini biraz daha iyi izah edebilir. Şair-i azam söylemiş:

Devr-i istabdatta söz söylemek menuğ (yasak) idi
Ağlatırdı ağzını açsan hükümet mananı
Vakt-i hürriyetteyiz şimdi, devir değişti
Söyletirler evvela, sonra s....ler ananı...

Gezinti çantalarında her sürece uygun, hazır bir politik yaklaşımları olan bizim sanatçı ve "kültürcü" arkadaşların "demokratik sanat" kavramını ne güzel açımlıyor, değil mi? Karşımızda Şair Eşref gibi dobra bir sanatçı duruyor, boru değil. Adam sanatçının, sanatın, hele söz söyleme gibi ciddi bir işin, modern veya gerici her türden sisteme baştan karşı olduğunu biliyor. Sistemin biri dobra öldürüyor sanatı, biri nazikçe. Mülkiyetçi temeller üzerine kurulmuş her sistem, insanı alınıp satılır bir meta, sahip olunabilir bir mal haline getirmekle suçludur ve alçakçadır, haincedir. Bugün sol politik yapılar dünya genelinde bir politikasızlığı yaşıyorlar diye, herhalde sanat buna uyum sağlayarak susacak değil. Sanat, siyasetin artçısı değildir; en kötü haliyle ona öncülük edebilir. Ama sanat. Apocular boşuna fedai sanatçıdan söz etmiyorlar; sanatın bu niteliğini iyi biliyorlar. Kişiler siyaseten susabilirler, Galileo ölüm cezasından kurtulmak için, mahkeme kapısından çıkıncaya kadar dünyanın aslında dönmediği yalanını kabul edebilir. Ama sanatçı tutumu bu değildir; onun dünya görüşünün adı sanattır. Ve sanat, insanın asli düşünce tarzıdır, insanın ilk doğasına, onun insan oluşuna bağlı kalmak temelinde şu veya bu düzeyde ayakta kalabilmiş bir disiplindir. Sanatın köktenciliği, onun bu kökene, insanlığın kökenlerine bağlılıktan kaynaklanır.

Bir mesel daha: Anti-Sovyet kampanyanın en etkili olduğu zamanların birinde, Amerikan sanatçıları da kendi ülke hükümetlerinin sanatçılara baskıcı yaklaşımını protesto etmek için bir etkinlik düzenliyorlar ve Picasso'dan, (nasılsa Paris'ten ve genç sevgilisinden ayrılmaz diye) bu tepkilerini destekleyen bir telgraf çekmesini istiyorlar. Picasso gerçek bir sanatçı tutumuyla reddediyor; çünkü ona göre devlet devlettir, sanat da sanat. Sanat eğer sanatsa, devletten baskıyı durdurmasını dilenmez, bir derdi varsa kendi silahlarıyla savaşmak zorundadır. Sanatçı sahi insandır, sanat ise insanın sahi doğasıdır, dileme-dilenme bilmez özgürlüğüdür.

"Increscunt animi, virescit volnere virtus. = Tin büyür, güç yaralanmayla tazelenir" demişti Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*. Tam da sanatçı için demiş olmalı. Sanatçı, sanatın insanın kendi doğasına ulaşma savaşımı sürecinde güçlenir, sanatçı olur, sanat yapar. Bu cevheri savaştır onu biricik yapan ve insan yapan. Ötesi yakınmadır, şikayettir. Demokrasiden sanatın daha rahat gerçekleşebileceği bir ortam olarak söz etmek de, kıdemli devlet sanatçılarının harcı olmalı. Bu demokrasi, oysa sanatın incelikle öldürüldüğü ortamdan başka bir şey değil. Bir farkla: Diktatörlük sanata tecavüz eder, ama burjuva demokrasisi aynı işi yasal bir kılıf uydurarak yapar.

Şaka değil; eğer yabancılaşmadan söz edeceksek, adam gibi yaklaşmamız gerekir. Beylik laflarla çok fazla izah edilmiş bir konudur bu çünkü. Gerçek yabancılaşma, yaşam biçimiyle bağlantılı olduğu kadar, aynı ölçüde ve aynı anlamda, bir zihniyetle, bir düşünme biçimiyle bağlantılıdır.

Yazımızın başına aldığımız Brechtyen pasaj, çok şey anlatıyor. Yazarın yabancılaşması, oyuncunun yabancılaşması, izleyicinin yabancılaşması. Neye yabancılaşma? Kendi doğasına, gerçeğine elbette. Kimin yabancılaşması? Sanatçının, ve izleyicinin, sanat alıcısının.

Her tarihsel-toplumsal olgudan söz ederken, bu olgula-

www.arsivakurd.org

rın temelde birer ortam olduklarını unutmamak gerek. Sanatçı da böyle; o bir ortamdır. Her insan bireyinin bir ortam olduğu gibi, hatta her fiziksel varlığın bir ortam oluşu gibi, sanatçı da bir ortamdır. Sadece kendi içinde, kendi ruhunda ve kişiliğinde bir ortam değil, ama dışında görünen evrenle birlikte bir ortamdır. İnsanda ve sanatçıda mucizevi olan, onun öz ortamının bilinçli bir ortam oluşudur, evet. İşte insanın ilk doğası, bu alandadır: İnsanın düşünen bir varlık olarak oluşturduğu ortam, insanın doğasıdır. Bilinçle donanmış bir varlığın evrende yer alması, evrensel oluşumun yepyeni bir düzey kazanmasıdır. İlk bilinç, insan olma bilinci.

Ama insan, aynı zamanda zayıflıkları üzerinde insan olabilmiştir ve belki de onun bilinçli bir varlık olarak ayrımlaşması da, onun bu zayıflıklarıyla bağlantılıdır. Biyolojik bir zayıflık, diğer canlı türleri arasında en kolay öldürülebilir olmaktan gelen bir zayıflık. Bu durumda bir tür olarak hayatta kalmak, düşünme yeteneğini, onunla karşılıklı bağlantılı olarak araç yapma yeteneğini, giderek sözlü iletişim kurma yeteneğini vb. gerektirir. Fakat bu kritik aşamalarda uygulamaya giren daha farklı özellikler de var. Bunların en önemlilerinden biri, insanın insan oluş aşamasının kritik başlangıçlarında, kendi türünden beslenen, kendi türdeşini yiyen bir varlık olarak ortaya çıkmasıdır. Bu, olumsuz olan ve insan doğası kavramı çerçevesinde mutlaka vurgulanması gereken bir noktadır. Bir diğeri, insanlaşmaya başlayan türümüzün ilk dönemdeki anaerkil özelliğidir. Düşüncenin, araç kullanma yeteneğinin ve konuşmanın, kısaca ilk toplumsallaşmanın geliştiği kronolojik alan, ananın doğallıkla belirleyici olduğu, bugünkü anlamda bir ata olarak erkeğin yabancı olduğu bir alandır. Biyolojik olarak, daha doğru bir deyişle doğal olarak, kadın insanın insan oluşunda bir yaratıcı olarak belirleyicidir. İnsanın ilk doğasının en temel özelliği de budur: Erkeğin yamyamlığı, kadının yaratıcılığı. Türün yok olmakla yüz yüze kalışına kaynaklık eden bir zayıflık üzerinde, böyle olumlu ve olumsuz iki özellik gelişmiş ve bunlar bugüne kadarki insanlık tarihine damgasını vurmuştur. Bugünkü insanlık düzeyinin de, biraz derinliğine bir bakışla, başlangıçtaki o yamyamlık özelliğini daha da inceltterek, uygarlık kılıfına büründürerek korumaya devam ettiği görülebilir. Dahası, insanın çağdaş yamyamlığını görmemek için körden beter kör olmak gerekir. Alın size erkek egemen mülkiyet sisteminin eylemleri: Sermaye ve savaş. Milliyetçilik, bireycilik, diktatörlük, ve adı ne olursa olsun, temelinde mülkiyet olan her sistem. Jorge Luis de Borges kör bir yazardı, ama en uzağı görenlerimizden daha çarpıcı bir tümceyi sıradan bir kitabının adı olarak hepimizin belleğine kazıdı: *Alçaklığın Evrensel Tarihi*. Yamyamlığın, yabancılaşmanın tarihi budur.

İnsanın kendi özüne, kendi özgürlüğüne yabancılaşması. Yabancılaşma. Bunun pratik, toplumsal yaşama ilişkin, üretim güçleri ve üretim ilişkilerine ilişkin görüngüleri, bizim ele alışımızın da temelini oluşturmakla birlikte, daha fazla siyaset biliminin alanına giriyor. Eğer edebiyat ve sanat bağlamlarında bir yabancılaşmadan söz edeceksek, onun zihniyete, dünya görüşüne, kısaca düşünme tarzına ilişkin görünümlerini tespit etmemiz gerekir. Sadece sakatlanmış ayaklar değil, ama sakatlanmış bir kafa ortada durmaktadır. Bunların hepsi, ilk doğanın inkârı ve onun erkeğin yamyamca düşüncesi tarafından inkarı temeline dayanıyor. Ana reddedilmiştir; insanlığın kaynağı olan kadın çok tali bir plana itilmiştir ve geriye kalan, bugünkü kendini tanımaz, kendini bilmez insanlıktır. Oğulun anaya yabancılaşmasıdır bu; insanın hem kendi ilk doğasına, hem bir bütün olarak kendinde doğaya yabancılaşmasıdır.

Sonuçta ortaya çıkan toplumsal oluşumlar, bu inkar temeli üzerinde ortaya çıkmaktadır. Sonuçta ortaya çıkan edebiyat ve sanat da, bu inkar temeli üzerinde değerlendiriliyor. Toplumsal üretim ilişkileri, esas olarak insan türünün yaşamını sürdürmek üzere kurduğu ilişkileri belirliyor. Bireyin günlük yaşamını sürdürmek amacıyla girdiği bütün ilişki biçimleri, doğrudan doğruya onun diğer bireylerle, dahası kendi kendisiyle girdiği ilişki biçimini belirliyor. Yaşamını sürdürmek için pazar konusu olan birey, diğer insanları da pazar konusu yapar. En çarpıcı haliyle günümüzün modern toplumlarında an be an görünür olan bu ilişki tarzı, sanata ve edebiyata bütün yönleriyle yansıyor.

Sanat, siyasetin asla vazgeçemediği, ama her zaman da düşmanlık yaptığı bir düşünme tarzıdır. Siyaset eğer sanattan vazgeçerse, insanın doğal duyularından

www.arsivakura.org

vazgeçmiş olacaktır. Oysa bütün mülkiyetçi sistem, pazarını bu duyular üzerine kurmuştur. Toplumlar ve onların tek tek bireyleri, en köklü tarzda yaşamsal duyularından ve güdülerinden sisteme bağlanmış, bağımlı kılınmışlardır. Mülkiyet tarihinin bütün sistematik kurumları, dinden siyasete, aileden devlete kadar, temellerini bu yaşamsal zemin üzerine kurdukları için, kapitalizm bugün kendini son ve ebedi sistem olarak ilan etmektedir. Ebedi ve nihai olan, insanın kendi türünü sürdürme yolundaki yaşamsal içgüdüsüdür. Bütün sistematik sömürü sistemi, bu yaşamsal güdü üzerinde kurumlaşırken, en çok düşmanca olduğu sanata dayanmadan edemez. Bundan vazgeçtiği anda, insanı kendisine yabancılaştıran, kendisine düşman kılan mekanizma hızla deşifre olup yıkılacaktır.

Ama öte yandan, sistemi toptan deşifre edip yıkacak olan da, insanın asli/cevheri düşünce biçimi olan sanatsal düşünce biçimidir. Marksizmin, proletaryanın emeği üzerinde yükselen sermaye sisteminin, yine proletarya tarafından yıkılacağı yargısı, onun temsil etmesi gereken düşünce tarzı çerçevesinde daha iyi anlaşılabilir. Burada çıkan sorun şudur: İster proletarya olsun, ister daha farklı sınıfsal girişimlerin bir ifadesi olsun, hiç bir güç, mülkiyetçi sistemin kendi düşünce tarzıyla onu yıkamaz. Sorun o kadar köklüdür ki, bilimden sanata, siyasetten bireysel yaşam eğilimlerine kadar, mevcut tarihsel-güncel aklın işleyiş tarzı toptan değişime uğratılmaksızın, bu demektir ki kendisine yabancılaşmış olan kendi doğasına dönmeksizin, tarihin ve onun somut görünümü olan uygarlığın gelişim mantığı ve bugünkü zihniyeti bir bütün olarak deşifre edilmeksizin, insanın gerçekten sanatsal bir ifadesi, bu demektir ki onun özgür ifadesi, mümkün değildir.

İnsan duyularının mülkleştirilmesi, kendisine karşıt hale getirilmesi, bir sömürü aracı olarak yine insanın kendisine karşı kullanılması ve tarih boyunca bunun küresel bir sistem haline gelmesi, insanın kendisine yabancılaşmasının temelleridir. Ve bütün bunlarla bağlantılı olarak, insanın yaşama içgüdüsünün mülkiyetçi sisteme bağlanma güdüsü haline getirilmesinin tarihi dehşet vericidir. Sistem, on binlerce yıldır bunu, kendi doğasına göre, bu demektir ki özgürce yaşamak isteyen insanı öldürmek ve buna eğilimli olanı da ölüm tehdidi altında tutmak suretiyle kurumlaştırılmıştır. Yabancılaşma ölüm tehdidi veya yaptırımıyla karşılaştığında, insan yaşamı tam bir yaşamsızlığa, bir bütün olarak yaşam tam bir yaşamsızlığa dönüşmektedir.

Sonuç, korkunç boyutlarda bir kirlenmedir. İnsan ilişkilerinde dehşet verici bir kirlenme, insanın kendine yaklaşımında kirlenme ve en önemlisi, düşünce tarzında bir kirlenme. Sadece ve sadece ABD'nin insanlığın gözünün içine baka baka, Ortadoğu'yu her şeyden önce psikolojik bir cehenneme çeviren alçakça yönelimine bakılarak anlaşılacak bir kirlenme. Herhangi bir geleneksel sistematik kurumlaşmanın işlevine bakarak anlaşılacak bir kirlenme. Herhangi bir bireyin kendi özgürlüğü karşısındaki kendi tutumuna bakılarak anlaşılacak bir kirlenme. Özgürlüğünden, kendi doğasından vebadan kaçar gibi kaçan çağdaş bireyin ruhundaki, düşüncesindeki, kişiliğindeki kirlenme. Bugün Ortadoğu'da, bütün bu alçaklık tarihi karşısında sözü bir değer ifade edebilecek bir kişilik bırakmayan bir kirlenme.

Tekrar Brecht'in başa aldığımız pasajına dönebiliriz: Adım adım adamın ne demek istediğine bakalım:

1. Yazarın Sesi: Hayır efendim, adamın asılması yalnızca gerçek. Tabii ki asılacak. O konuda kesinlikle taviz veremem. Hayatta nasılsa, sahnede de öyle olacak; o kadar.

"Reel yaşamda asılması gereken suçlu sahnede de asılmalı", yabancılaşmış yazarın gerçekçilik anlayışıdır. "Somut şartların somut tahlili" derken, olaylara hükmetmesi gereken yerde, reel politik gelişmelerin, dolayısıyla bir türlü gerçekleştiremediği iradesi dışındaki olayların egemenliğine giren ve yaptığı tahlille kendi sonunu hazırlayan "reel sosyalist"in trajik yazgısı olan yabancılaşma. Peşine düştüğümüz gerçek, oysa, pazarın çıkarlarına göre kurgulanmış bir gerçek olmamalıydı.

2. Bn. Peachum'u oynayan oyuncu: O kadar ha!

Peachum'u oynayan oyuncu: Tiyatrodan haberi yok ki! Gerçekmiş!

Oyuncuların, yazarın gerçekçiliğine karşı gerçeğe

www.arsivakurd.org

karşıymış gibi görünen tepkileri, çok daha gerçekçidir. Onların buradaki reel gerçekçilik karşısındaki sahici gerçekçilikleri, Fransız gerçeküstücülerinin sosyalist realistler karşısındaki sahici gerçekçiliklerini çağrıştırmaktadır. Reel gerçeklik insanın yabancılaşmasına dair bir gerçeklikse, oradaki gerçekçilik yabancılaşmayı aşan bir yöntem değilse, en alasından bir sahtekarlık anlamına gelir. Siyaseti cevheri bir faaliyet olarak sanata en çok yaklaştıran Öcalan'ın haince realite karşısındaki tutumu: "Ben gerçeğin diktatörüyüm!" Brecht'in aktörleri de, (Tiyatrodan haberi yok ki! Gerçekmiş!) derken, aynı haince gerçekliğin karşısına sanatın gerçeğini çıkarmak ister gibidirler. Gibidirler, çünkü söylemleri bir doğruya, gerçeğe işaret etse de, aslında bunu yabancılaşmış ve kendi doğası ile karşılaşmaktan korkan izleyiciyi tedirgin etmemek için yapmaktadırlar.

3. Macheath'i oynayan oyuncu: Gerçekmiş! Tiyatroda en saçma şey! Aklına başka bir şey gelmeyince, gerçek! İnsanlar buraya gerçeği görmek için mi sekiz Mark para verip giriyorlar sanıyorsunuz? Gerçeği görmemek için para ödüyor insanlar.

Bu Macheath, rol icabı asılması gereken oyuncuydu. Gerçeği en iyi kavrayanı da o. İzleyicide, reel gerçeklikten bir kaçış eğilimini diğerlerinden daha çarpıcı tespit ediyor. Bu eğilim, izleyicinin kayıp cennet duygusundan kaynaklanıyor. Ama aynı zamanda, belki de daha ağırlıklı olarak, onun kendi özgürlüğünün gerektirdiği bedellerden kaçışını da anlatıyor.

4. Peachum'u oynayan oyuncu : Ben anlamam, bu finali değiştirin kardeşim. Bu oyun böyle biter mi yahu? Şu anda bütün oyuncular adına konuşuyorum: Oyun bu şekliyle oynanmayacak!

Yazar: O zaman buyurun, bokunuzdaki boncuğu kendiniz arayın.

Anti-Sovyet kampanya sırasında Amerikan polisine bütün komünist arkadaşlarını ihbar eden Brecht'in kendi tutumudur bu. İşler bir zihniyet sorununa, bir kafa kirliliği sorununa dayanarak sarpa sarınca, teslim bayrağı çeken edebiyatçının durumudur. Ya da, en radikalinden bir sosyalist gerçekçi olup da, ülke gemisi su almaya başladığında, değme politikacılardan önce soluğu Fransa'da alan Arnavut yazar İsmail Kadere'nin durumu. O da, esasta kendi kafasının kirliliğinden kaçıyordu.

Romalı şair Lucretius'un muydu, herhalde bir senatör için söylediği ve benim aklımda kalan şu mısralar:

O suyu bulandırmaya kıçın yetmez

Kafanı daldır, Zolius, kafanı...

Daha fazla söze ne gerek var? Bugünkü edebiyatın da, sanatın da, onun toplumsal zeminlerinin de hali ortada. İnsana ihanet temelinde oluşan insanlığın hali ortada. Bir muhtar kadar duyarlığı olmayan Bush diye bir ahmağın yönetmeye cüret ettiği ve bunu da bir ölçüde başardığı insanlığın ve onun sözüm ona öncüleri olan sanatçıların, edebiyatçıların beylik duruşları da ortada.

Ama insanlığın hala bir umudu var. Bütün dünyayı insanlığın karanlık zındanına çeviren evrensel alçaklık karşısında, yeryüzünde hala eni-boyu üç adım zındanları özgürlük mekanlarına çeviren güzel insanlar var. Yaşıyorlar. Yaşıyorlar.

www.arsivakura.org

sae'nın defterinden

hüseyin kaytan

1.

Sen birden konuşmaya başladığında
şöyle düşündü dağlı: "Bu bir büyü
o kaplan diyor ve benim ruhumda bir kaplan
sıçrıyor.
/
Nasıl gerçekte ormanda olan bir kedi
şu kadının ağzında da var?
Ruhumuzda mı yani herşeyin bir sureti?
O söyleyince, varlıklar çözülüyor bağlandıkları
çalılardan."
/
İşte sen söylediğinde uyanıyor dünya
suyun gizlendiği yerden yükseliyor buğu,
nehir yola çıkıyor henüz olmayan bir dağdan
kökler yayılıyor karanlık toprakta.
/
Sen söyleyince ışık alıyor nesneler senin
soluğundan
karanlık alıyor bir yanı yosun dokunuşlu
Senin kurduğun renklerde açıyor gizli göller.
/
Diyorsun ki,
"Ey geçmekte olan nine, bırak eteğinde gizlediğin
saatleri."
O bırakıyor söylenerek
Dersimde bir öğlen vakti gibi beyaz peştemalında
katladığı çiçekleri.
Böylece zaman oluyor.
bir dağ şafağı geliyor henüz uykulu,
yeni doğmuş bir gazelin ayakları gibi incecik ruhlu-
Sabah oldu diyorsun
açılıyor gözleri ağaçların birçok yapraktan.
/
Herşey senden oluyor ve sana dönüyor
çağırdığında.
Ve çok olan bu kelimelerden böceklerin en garibi
Zaman.
Çünkü o her yerden bizi tutuyor
içinde olduğumuz bir su gibi yayılan.
Seni hatırlayınca sessizlik geliyor ya daha adını
vermediğin her yerden,
kadın, bir okyanus gibi kapanıyorsun geçmişe
Zaman doluyor senden bütün aralıklara
bütün geçitlere, evlere
ve gece birden oluyor herşeye:
Biz görmeyelim birbirimizi de,
böylece sessizlik gibi yaygın ve bölünmez olalım
diye
daha doğmamış bir şeyin bugünkü hayalinde.
/

2.

Geçtiği zaman tanıyacağın gibi, rüzgarın sesi
ve ışığın izleri geçen nesnelerin yüzeylerinde
eşsiz bir şiirin belgeleriydi. Kadim bir oluşun.
Bir kez duymuşsundur belki, -bir kez olmuştur
zaten-
asıl anlamını dünyaya bakmanın.
/
Çünkü insan bilmemekle başlar
ve hayatı geriye iter
ateş kaynayan bir bellekten korkunun ittiği
fazladan günler gibi.
/
Geçtiği zaman bileceksin
ne sabahın, ne sabah içindeki sonsuz açılmanın

www.arsivakurd.org

bir daha gelmeyeceğini. Bunlar
senden oluştular, uzayan elden, kalan bakıştan
yaralanabilir dirimden, -tutsak kaldığımız bir
zamanın
aç bir kurt gibi durmadan tükettiği.
/
Ağaçta kalan son bir meyve, Sae
durup anlamak için değil ki zaman. Aşağıda
Erbil ovasında
yalnızca ölüm, unutuş, biriken şeylerin içinde
umutsuz dolaşan yabancı hayvanlar, görülmemiş
yüzler
acı andaçları tüketilmiş herşeyin. Herkesin.
/
Şimdi duysa nefesini,
Çocukluğumuzun giysileri içinde Dersim
duysa ah
vahşi kuş yükselir, su şaha kalkar, ney uzayıp durur
henüz varolmadığı bir saate. Hazırlamak için ağıdını
dönmeyen çocukların. Atların ve tozların.
Birden kırılan yolların. Birden beliren uçurumların.
/
Daha bekle: Bunlar ayrılığın gözleri, bunlar
kesilmiş adımların
susmuş şarkıların güneş yanığı dizeleri.
/
Bekle: Rüzgar gelip dağıtıyor yüceltilen şeyleri
geçitlerin sunağında. Buyere dağında.
Orda sana ibadet edilmişti.
Boynunda siyah bir urganla gelmişti Heli adlı biri
kanayan ayaklarıyla işaretleyerek kendinden
önceki izleri.
Gerdanında gözyaşlarından bir gergi, Savile
çiçekleri
kara-kızıl tohumlar, adanmış yıllar, külden
tasarılar.
Ve koymuştu kayanın eteğine olduğu herşeyi
günleri, bahçeleri, evleri, bez düşlerini
ve önceden sana verilerek yüceltilmiş bir geleceği,
Yani şimdi beliren toprak kalıntılar, tütsünün
eskittiği kayalar
silinmiş sırları aynaların
ki içlerinde dağ keçileri birikmişti.
/
Sae. Bizim var ve olmadığımız bir dünyada
gönül eğlendiriyor rüzgar ölü bir Zamanla
tükenmiş bir kaplan
açıyor merakla incelmiş örtüsünü kımıltısız
günlerin.
/
Bu yarı karanlık saat, gözleri hala açık olan bu
sabah
tahta düşsel masalar, yıpranmış kitaplar,
unutulmuş diller.
Bu sevişme eşiği, kuşlar ve güzel deyişler
karşıladığın yer.
Bu taşlar, açılmamış bir sandığa
gizlice giren anlar gibi girmiş hayal gülleri
ve yanılmış kelimeler.

3.

Rüzgar dönerek yıkık evlerin üstünde tükeniyor
/
Şiir dönerek yokluğun girdabında
yutuyor yaprakları, sesleri, beyaz taşları.
/
Kendisi değil dünya, günler yaralı kuşlar gibi
kaçıyor izleyen bir saatten.
/
Kendisi değil hayat
bir boyun yarasında dönüp duran hançer gibi
kelimeler
kendisi değil
yankısı
durmaksızın kaybolan bir seste eridiğim.
/
Ruhunun denizinde kaybolduğum fırtına geçmiyor
geçmiyor bu sabah
dilsiz bir çocuğun bulduğu eşsiz bir çakıltaşı olan
seni
Tajnu köyünün meyveleri gibi
durmaksızın bulup güneşe serdiğim.
/
Görünmez kuşlar gibi bedeninde dolaşıyor ellerim.
/
Demenan ve Haydaran ve Arezan ve Alan
yönünden
ve geçmek bilmez bir geçmişten gelmekte olan
günler içinden
gelip zamanın içinde yerleştim,

www.arsivakurd.org

sonsuz mezarı olan ateşe yerleşir gibi
beyaz neşesiyle bir gece kelebeğinin.
/
Nedir ki ayrılık, nedir kavuşma
geçen saatler geçince çoğalıyor mekanlar
içlerinde seni sevdiğim.
/
Cam nedir ki, tül nedir
yüzünün önüne geçen bir kuş gibi gerdiğin?
/
Ey sevdiğim, uçuruma ev kurulmaz ya
bu uçurumdan ruhum senin evin,
kurulmaz bir hayal gibi dolaşıyor vadilerinde
imkansız bir ülke olan Dersim'in.

4.

Işık
başka birşeydir onu görmediğin zaman
karanlık başka birşeydir
gözlerini kapadığında.
/
Bildiğimiz gibi değil dünya
bilmediğimiz bir andan çoktan boşaldı bütün varlıklar
başka bir aynada yansımaya.
/
Beden sahipleri ve olmayanlar
yani zamanın nehir yatağında kuruyup kalan ve daha süren
herşey ve herkes
bilmediğimiz bir anda toplanmada.
/
Bildiğimiz gibi değil dünya
olsaydı öyle eğer, ne gök kalırdı senin üstünde
ne benim başımda bu anlaşılmaz sevda.
/
Işık
başka birşeydir onu görmediğin zaman
karanlık başka birşeydir
gözlerini kapadığında.
/
Nefes alamazsın ölürsün
büyük bir gökyüzü yoksa ruhunda.
/
Ölürsün susuzluktan
yağmurun yıkadığı taşlar üzerinde durmuyorsa
eski yapraklar gibi
asılmış bir Seyyidin mektuplarından kalan
kelimelerin.
/
Dünya bildiğimiz gibi değil
sen gerçekte orda değilsin
Şahaydar'a da kalmadı ya
gerçekte bir hayaldi Dersim.
/
Herbirimiz kendi ruhunun kuşlarıyla
gece gündüz dönüp duruyor çevresinde aynı ateşin.
/
Sabahlar bazen yanık kanatlar gibi kokuyor
bu rayiha ayrılıktan yanan bizlerin.
/
Sensizlik ya da Dersim
karanlık yeraltının yutup durduğu bir sessizlik gibi
çöküyor durmadan
dokunulmamış taşlar arasından
kum oluyor dağılıyor kelimelerden ellerim.
/
Bir yas günü olup genişliyor çöl
artık hep ayrılacak olanların yüzündeki
bu sürekli akşam üzeri.
/
Asla bir sabah olmayacak
ve dönülmez olandan dönmeyecek Şahaydar
gecenin üstünü açık bırakıp bu koca boşlukta
geçmişte bir çocukluğa gittiği.
/
Çürümek bilmez bir cesettir şimdiden
tutunamayan ellerinden kayıp gidince o güzel gün
zamanın daha olmadığı bir derine düşen.
/
Kalan yerlerde
sonsuz bir ayrılık şarkısı sızıp duracak her evden.
/
Gelen çocuklar gibi gelip gözlerine bakacak hayat
her sabah. Diyecek
"bu yürek ağrısı sana nerden?"
/
Hiç cevapsız bir soru gibi duracak şakağında
ateşli bir hayat gibi fırlayıp namludan
Cemile'nin kalbini parçalayan mermi.

www.arsivakurd.org

/
Zamanın artık olmadığı yerde mutlu bir kaya evi
gibi giyinerek yosundan giysilerini
kuzeye bakıyor olacak
ayrılmış bir rüzgarın
kuşlarını daha kuzeye sürerek tükettiği.

5.

Sae Sonsuz sevgilim
Sen olduğun zaman açılan geçitler
açıldı dağlarında eski baharın.
/
Yeryüzü soğuk çakıltaşları ve çiçeklerle kaynaşıyor
kokusu sarıyor her yeri daha bilinmeyen bir
elmanın.
/
Yalnızca saçlarının arasında ağlamak için
sessizliği uzun çocuklarla binyılın evlerinden
kaçtım
toprak giysiler giydim, kara oldum, soldum,
silahlandım
diyebilmek için: Sae, sonsuz sevgilim
taştan bir çukurda birikti kara kanı
senin için dövüşen kardeşlerimin.
/
Sütunsuz yükselen konakların içinde döndü rüzgar
kimsesiz kışlarında terkedilmiş ülkemin
Üşüdü ağaçlardan ellerin, yağmurdan boynun
bitmeyecek olan neyse o şarkıda
senin su kaynaklarını söylediğin yerlerin.
/
Açılan ne varsa çevresinde ilk meşenin
sana dokunmak gibi beyaz, yüzüne bakmak gibi
serin
yükselen ne varsa toprağın karanlık hayatında
çıplak ayaklarla yaklaşıyor.
/
Eski bir şarap taşıyor dağ çocukları
o şölen zamanına
seni son kez yitireceğim.
/
Sae, sonsuz sevgilim
beni vurdukları her yerden sana
başka bir yadigar getirdim, ayrı bir bakış, gergin bir
uyanış kaçak dağ sabahlarının görünür kıldığı ne
varsa
/
Sae
/
yalnız ölmek isteyen bir adamın elindeki taşlarda.

www.arsivakurd.org

ji rastperestiyê ta helbestê...

bîra çîya

Rastperesti; erê, peyva ku min gelek dixwest bêjim, ev bû. Û ev jî ne karê siyasetmedaran e, û ne karê mîlîtanan e. Ew, karê însanên rojane ye. Û karê hunermendan e. Eger însanên netewekî rastperestiya xwe bi awayekî eşkere nedin nîşandan, ew netew di rastiyê de nabe netew. Rastî, eger ji netewekî re nebe saha jiyanê, ew nikare bi serbilindî jiyan bike. Ew bi awayekî çawa? Her kî çi dibêje û çawa jiyan dike bila bike, divê îllahî çend rûmetên netewekî hebin ku li rûyê dost û dijminên xwe rastbêj bin, û divê ew, ji canên xwe bêhtir rastiyê biparêzin. Hinek kes, divê ku ji bo berjewendiya civakê xwe bidin qurban kirin; ku civak li ser birînên wan xwe dirust bike. Eger gorîbûn ji bo zarokên dema pêş e, bila; mirov ji vê naêşe. Tiştê herî dijwar, elimandina mirovan a bi bêrastiyê ye. Belê berf sipî ye û şev reş e. Reşbûna şevê, wê xerab nake; û sipîbûna berfê jî, wê nake rastiya dawî. Her tiştê xwedî beden û her însan, wekî xwe baş e; ew tê wê manayê ku, bi rastiya xwe baş e. Weke ku zanayekî Hewramî yê kevin ku navê wî niha nayê bîra min, dibêje: "Ruwos je ruwos, wergen je wergen." Rovî ji rovî çêdibe û gur ji gurî. Gur xwe weke rovî nîşan bide, wusa biçe nêçîrê, dibe qurbanê nêçîrvanekî din. Û heryekî ji me, çîroka roviyê ku xwe bi zorê weke gur dide nîşandan û di dawî da wext namîne jê re bo poşmanbûnê, dizane.

Gotin hêsan, bes pêkanîn dijwar e. Gotin dest e, pêkanîn huner e. Li ser gora hunermendê bêhempa yê Îtalî weha hatibû nivîsandin: "Dema Ew dijiya, yadê xweza tirsî ku li hember wî têkbiçe. Û tirsî ku bi Wî re bimre, dema Ew mir." Însanên rastperest, mînakên xwezayê ne, cisimbûna Xwezayê yên di şiklê însanan de ne. Însanên wusa nebin, însan derveyî xwezayê dimîne. Dervayî xwe dimîne, nabe xweyê xwe.

Meselokekî Kurdên Rojhilat hebû, digotin: Kurd dema ji xew radibin, dest bi derewê dikin. Diqîrin û ji zarokên xwe re dibêjin, "kuro de rabe, bû êvar!" Yan jî aksê vê, -dema bi şev diçin xewê, gotina wan a dawiya rojê jî derew e. Hêrs dibin ji zarokên xwe re: "Kuro de binive, bû sibê!" Ew meselokeke adî ye, dîsa jî weke her meselokê hinek hîkmeta xwe heye. Niha ev, hindik an zêde, em in; ji belengaziyê em ji zarokên xwe re diqîrin û qêrîna me derew e. Rast e, ji ber perçebûnê ye derewa me, ji ber bêmecalîyê ye, ji zextê dagîrkeran e. Lê îro, çi dibe bila bibe, hinek Kurd dibin xwedî hêz. Hêza aborî, siyasî, hêza leşkerî. Bes ew hemu hêzên jiyanê, ji hêzekî bingehîn çêdibin. Ew hêz, fikir e. Û fikir, ne ew tiştê weke hestiyê ga ye û nayê şikandin. Fikir, lêgerîna rastiyê ye; û tu caran nabêje ku "min rastîya dawî dîtiye û ew jî weha ye û wekî din rastî nîne". Ew, lêgerîn e, dîtin, kêmdîtin û dîsa lêgerîn, lêkolîn e. Dawiya zanînê nîne, heta ligel Xwedê jî nîn e. Eger Xwedê têrî rastiya zanînê bûya, çi pêwîstî hebû bi afirandina vê alemê û vî mirovî? Heryek ji me, divê ji xwe re îtîraf bikin ku heryek qasî xwe pêwîstî bi zanînê heye û em qasî xwe cahilê vê alemê ne. Ji ber; ew alem ne ewqas e wekî ku ji me re hatiye fêrkirin. Û tiştekî fikrî be jî, Xwedê jî dizane ku ew alem ne qasî afirandina wî ye; nexêr, tiştekî hêj zêdetir e, firehtir e. Û di ser de jî, li dervayî vê alemê, alemên din hene.

www.arsivakurd.org

Netewbûn, kî çi dibêje bila bibêje, girêdayî qewetbûnê ye. Tiştekî ku ez gelek bi tesîr kirime, dixwazim vê derê jî bêjim: Zanayê fîzya yê Îrlandî Maxwell, weha difikire, dibêje: "Li ser alemê hemû cure qewet, ji çar qewetên esasî çêdibin. Yek, qeweta kişandinê ya cismê (kutleyê); dido, qeweta elektromagnetîzma, sisê, qeweta radyoaktîf a bihêz, û çar, qeweta radyoaktîf a zeyîf. Û li derveyî vana, yek qewetekî bingehîn heye ku van qewetan hemu bi rêve dibe: Qeweta rastiyê, ya heqîqetê." Ji her demê bihurî bêhtir îro, ji me re qeweta rastiyê divê ku em hemu van qewetan rast û dirust bi rê ve bibin. Qeweta rastiyê nebe, her tişt tevlî hev dibe, aheng ji holê radibe, kes nizane çi bike, û li ser van hemu kêmasiyan jî, belî nabe ku kî rast û kî derew e.

Helbestvanê Yewnanî Yannîs Rîtsos nivîsiye ku:
"Ez ji şi'îr, ji evînê û ji mirinê bawer dikim; û jiber vana, jî nemirtiyê bawer dikim."
Bi çend xetên şi'îrê xweş bimînin:
Li zimanê dostê xwe binêr weku tîra mar e
Digere li xwe dide, ji ber mar neyarê mar e
Em tev rabûn cerdê dijmin, serdarê me ser evîndar
Dema hez kir jê re dost neyar û dildar mar e
Rom nekarî bi şerkariya me, mirin bi me nekarî
Dost sîng veda ji me, tijî bi çend hezar mar e
Bavo çîroka fîrdewsê got ji me re, go têkevin bi hêvî
Em ketinê ku berd dupişk e û, daristan û dar mar e
Mar û bîmar bendê hev in, bes dijmin in bo dermanî
Derman Kurdan nesax dike, ji ber ku ew jahrê mar e
Maro, destê te şikestî ne, nekarin bi qelemê
Fêr be bi zanîna jînê, nûsîna birûyên yar mar e

www.arsivakurd.org

mi bilure viraşte eve morê miyanê xo ra

vladimir mayakovsky

tercumekerdox : alişan ünlü

Sima ra van qomo,
naê ke zere mi cirê vesayvî u hona kî vêseno
Naê ke jê milaketonê saniku xo dardo we, kewte tariya eskevtê canî!
Ala pêro bêrê pêser ke, ez berz kerîne astê tosa qafika xu
qafika min a ke tede gîrênê şar û kilamî!
Ez astê qafika xo eve şarav pir kerî u berz kerî şerefê sima rê
Na veyvê ma wo peen de
bisimîme piya eve movet u giranî...

Nê camerdêne, ciwanikênê
her ke sono, zere mi tayna jêde vêseno sima rê-
Eke henî yo
Ma çae ez qersunade polate nêbestî ve penîya kilama xo ra!
Ewro
wext o endî
ez kilamonê xu yê peenu vajî serva sima
vajî xatir ve sima, şerî wera dima.

Nêrê sima ê ke mi vîra nêşîye u yê ke mi xo vîra kerdê
ala bêrê pêser meydana mezgê mi de

Sima ê ke mi vatênê gonya mi ve sima ra vo
ala bêrê eve çêf u sayî bibebereqîyê çimê sima,
de adirê cematî wekerê ke cera cor roşt vo na sewe

Bejn u lesonê sima ra
zereweşiya qomê dîna têra vo.

Va kêş vîra nêşero na sewe.

Ala gosde qomo:
Mi bilure viraşta astê morê miyanê xo ra
gosde ke ez cinenu sima re!

1.
Ez rawonê dîna-dugelu ra sonu eve gamonê gaê şayî
Raa mi derg a qomo, qorê mi amey ve war astê mi rijayî
Ez kata berî berjî na cenemo ke biyo barê poşta mi, penîya dîna de berjî zere deryayî

Ala vazê
No çi sayîro asmen ra gino waro, na letê sewe te tip u teyna
ze cinawirode xofin
beno eskera verva sima?

Ala bêrê
laşerê qomê ma ê çêf u sayîyê re, teng yenê na rayî
Herkesî cilê xaşî guretê payî,
her juyê cematî hetê ra sono,
hen mendê ra pa
vanê no çi mordem o, ma ke kamîj het ra
niyadame wu het ra vejîno
astorê kilamu fetelneno ma vera fîno kayî

Ez kî fikar u xaalî ken gaz kowu sero, verva hewr u pakayî
hen ze peltonê gonî germ u nerm
fikarê mi benê war zere tosa sarê mi ra, bereqînê jê surelayî
jê peltonê gonî qesê verenî çare u kerikonê mi ra yenê war
serê hardê dewreşî de wela sure kenê şayî...

Ya Heqo ke herçîyo wes viraşto cemaatî rê
her wext teyna bê silayîya mi, teyna eve serê xo

www.arsivakurd.org

mi de niyade ke ez çiturî cor de asmenî ra ginon waro
lemine wayî
niyade çiturî kemeronê meydanê Nevskî sero
sarê mi beno pirtle u vilayî.

Heya, mi kafirenî kerde,
mi sond werd, mi heq înkar kerd.
Nara heqî kî
cenikade henene onte vete arde ke binê cenemî ra
seke a durî ra vejîye
gaz u koyî hurendîya xo de recefiyayî
Heqî a arde verva mi
Ame ra mi ser, vake:
- Nae ra has bike!

Heya heq comerd o
hema serê qerazê gilê koyî, binê asmenî de
ezo mordemode teyna bîyo bom, koto sama
herke sono hen beno barî, beno derg
heq kî mi de seyr keno, vano ala çiturî mireno...

heq xaal keno, vano:
"Cenik! Ala na Vladîmîr de niyade
wu vî ha, vireniya verene ra heta nika, wu vî...
Ma nara dima endî kam bizano ke ti kam a
Ey îqrar davî mi, ke to rê bivo mêrde
Serde kî vengê însanî nay ro ve têlonê tamurî...

Heya cenik! Eke mi eve dizdenî pisewe çeverê bonê to rakerdenê
mi ke wuşîra xo serê sofê to de naver bover bifetelnenê
buwa pembuyê vêsayî amenê, maneke pembo zere ve zere vêseno, bê kile...
Heya erê, ez zanon-
wu çax dumanê seytanî vejîyenê ro heta serê sarê ma...

Sebikerî ke hen nêbî
heta sodir hewnê mi niyame, ez bîne sews, hêrsu ra recefîne
mi vake ti rema şîya yarê xo de
Ez oroj voştu, davacer voştu, mi xo da na virade ro, ha virade ro.

Bervîsê xo mi binê ristonê kilamû de dard we
Jê mordemêde bomî, jê bomêde birnaoxê elmasî
- Nêro ala biyarê îskamîle kaykerîme lao
Ala bêrê na zera bela ke nêşkîna endî nefes
bîjero, berjîme werte şaravî, va xo rê tey mird bimano. Ma qeyî?"

De def be wuca ra!
To mi rê ne lozim a!
Reyna kî, tae wextî estê ke
zanon
ke ez to rê niya biqorî:
Ti ke esta Heqo
ya xelaskarê mi,
eke cor astirê astaru tu viraşto,
eke na derd u dezê ke her roze benê jede
na qotik u xiştikî to ma rê rusnê war,
eke henî yo, de cincila hakimî xo vera ke
ez qurvanê to,
serva to vo ke, ez helmode senik yon diyarê to
meterse, ez herey nêmanon
ju roze vo kî, qe herey nêmanon
De gos ro mine, ya perskarê serê na alemî!

Niyade mi fekê xu guret, lewê xo gos kerdî
"wîy" nêvejîno werte lewonê mi ra...
Çitur ko mordemî astoru dima gîredanê
ti kî mi hen gîrede kemeronê asmenî dime ra
hen cîrte fîye ke
goştê mi pirtley vo gilê astaru sero!

Ya kî
key ke roê mi lesa mi caverdê
eke ci ra vejîya bî berz, destê xu kerdî xo vera, gira gira
ame verê dîwanê to,
wu çax
dezgehê şaset u îşkenceyî raa simerê pîre sero rone
şaset ro roê mi bike.
lesa mi bike çor leteyî, hema hen caverde jê cendegê seyî.
Wodê olî vo ke
ez ve xo şun gonîya destonê to...

www.arsivakurd.org

Hema teyna ju çî wazon to ra:
ti ve wayîrê xo kena
na seytana qefçile mi ra dur fîye
naa ke to kerda waştîya mi, sarê mi rê kerda bela
ae mi ra bîje...

Ez rawonê dîna-dugelu ra sonu eve gamonê gaê şayî
raa mi derga qomo, qorê mi amey ve war astê mi rijayî
ez kata berî berjî na cenemo ke biyo barê poşta
mi, penîya dîna de berjî zere deryayî

II.
Ya asmen u hewrî, sima ra van
Ya asmen, ti ya ke cor werte dumanî de menda
ti ya ke xo vîra kerdo ku tu ravêr kesk bîya...
Ya hewrê ke jê qeflonê sirgun û qirkerdenû lerze kenê
ala niyadê
ala niyadê ez çitur vejîn jê sipelaê verva sodirî
verva sodirê haskerdena xo
Ala niyadê çitur bereqîna lewonê mi sero
gonîya piska mina wêrane!

Ez ve xo, zelemela garane kon kêmî
A garana mordemonê ke xo vîra kerdo
xo vîra kerdo orosê memleketî u şîya dêsê çeyî...
Ala gosderê, cemat!
Ala vejîyê meterisonê xo ra, bêrê serê şuyê
Meşte wext esto huwena ke sima qewxa reyna têra kerê
alîm kerê cer u cor u viradeyî...

Nêro sima kî,
ae ke jê serxosu nêşkînê xo sero vinderê
rî u destî werte gonî de mendê jê Bakusê heqê şaravî...
Qewxa de nêşkînê bojîyê xo berz kerê,
onca kî vanê "yara mi ez to ra haskeno",
ma moziko azev çi naskeno pul u hêgayî!

Ala heq kenê bêrê na Almanu de niyadê
Nêro heya ez zon ke hezar ser o piste-pista sima wa
Gredîka Goethe ser şiwaru vanê.

Na eskerê Fransu kî singu pereno ci pey de vejîno
onca kî bine zimelu ra huyînê.

Ala niyade çiturî teyarê înglizu gineno waro
tede pîloto çer çiturî xo tadano giranênî keno.

Kaşkena nî pêro biyamenê
lew nêne lewunê tora Travîata.

Hama ala reê kî mi de niyadê!
nêro ma mi rê çi
yê liskê pembuyê ke sima hezar sero cutê...
Waştîya mi juya poresura
lew u buriyê xo kî boya kerdê
Ae ser van ez na kilama jê adir u barute.

*****
Ez van ke,
na roze ewroenê ke jê fekê singuyê tifongî biyê tuj
eke vêrdî ra,
eke se seronê dîna herdîsa mi kerde spiya şemenî,
teyna ti nêvurîna, teyna ti jê nika manena
ju kî ez
na dugele u a dugele de
to dima fetelîn.

Erê Lîlê, ti ke şîya pee deryayî de zeweciya
to ke xo dard we eskevtê tarîya sewe de--
Ez yen suka Londonî, werte miz u dumanî de
eve lewonê çilawonê cadu
bon ra derg, lew nan riyê to ra...

Rozê eke ti şerê çolê Aravîstanî
dorme to de çîv danê şêrê paygiranî
jê pukeleke fîne ra hewa benê ondêrê canî
Ti ke wuca kota tenge
ezo binê lingonê to werte wela çolî de
mi çarê xo binê qumî de dardo we
ke ti pay ro cinê bivêre
mor û muleçiku ke amey huwena çimê mi nêwerdo
ezo hurendiya mineta xelaskarê olî de namê to biwanî

www.arsivakurd.org

Mi huwayîsê to gureto pay, erê Lîlê
amune kewtune vereniya gawonê qewxayî
Mi ke hema xafilde çimetengiya xo vete
eşte verva serê qorê miletî
bizone ke ma ra ju roê yê bîn gureto
endî roşt nêdanê çimê gayî...

Ti ke rozê eve tersê canî
hurdî hurdî bêrê serê pirdî
xo ve xo xaalî kerê, vazê çitur beno ke mordem weşîno
binê na awe de jê mosê surê werte deryayî...
Wu çax bizone ke wu çem ez o
eve awa kesketarî cera vêreno
jê cendegode hezar serî
eve riyode powayî huyîno to rê
vano ti kî bê
ma bikuyîme têvirare şîme heta penîya na hardê wondêrê vêsayî

Ti ke rozê bîya aspor, vêrda ra na dîna ra
çîkê binê lingonê astorê to ke
sewa letey kerde roşte, gaz û ko û deştî werte kile de verdayî
reyna sarê xo wede serê xo de niyade
ezo bîne asme
to sero ben berz
hetê ra jê serdê vora çileyî virare fîn lesa to ra
hetê ra vêsnon çimonê to de nur û çilayî

Heya, erê ez zanon
rozê ke herv dekuyo, milet beno motacê çer u sevkanonê jê mi
mi rê benê hîra welax u rayî
yênê emir danê mi vanê
so herv de gonî bide, xo bide kiştene!
Ezo şerî
ti kî zonena ke meremê mi dismenenî nîya
kotî ke dur o ti wuca vîya, çime mi to dima perayî
qersune ke ginê vilê mi ro, ez ke huwena nêmerdo gonî nê
namê to ber beno werte lewonê mi ra
ez van roê mi nao reşt Lîle, va cendegê mi bivo
bara verg u vayî...

Erê Lîlê, ti vana peniya peene de
tacê hikumdarîye danê sarê mi?
Ya kî mi rusnenê Senhelen sirgunê peê deryayî?
Ezo ke efsarê puk u pukeleka na weşîye destê mi de vîye
nîştu ro ve çerxê dîna jê mayînade miyanebarîye
mi to dimera fîşte cîrt u kayî!
Nika hem heqê mino ke ez bivî hikumdarê na dîna alemî
hem kî heqê mino ke
ez ve dest u pawonê xo ra bestî cincil u helqê hesîrênî
hesîreniya serva to tayna wes a verva hikumdariya nacayî

Eke qedera mi de esto, ezo rozê bivî saê na welatî
emir bidî mamuronê xo
va riyê tu yo jê asma poncese virazê
serê pêro zernonê hukmatî...
Eke hen nêvo, mi birusne zindanê tarî yê wêran u kanî
ezo namê to Lîle binusnî serê helqonê cincila xo ra
tarîyê zindanî de mirdê xo lew piranî...

***
Ewro
wext o endî
ez kilamonê xu yê peenu vajî serva sima
vajî xatir ve sima, şerî wera dima.

Nerê sima yê ke mi vîra nêşîye u yê ke mi xo vîra kerdê
ala bêrê pêser meydana mezgê mi de

Sima ê ke mi vatênê gonya mi ve sima ra vo
ala bêrê eve çêf u sayî bibebereqîyê çimê sima,
dê adirê cematî wekerê ke cera cor roşt vo na sewe

Bejn u lesonê sima ra
zereweşiya qomê dîna têra vo.

Va kêş vîra nêşero na sewe.

Ala gosde qomo
Mi bilure viraşta astê morê miyanê xo ra
gosde ke ez cinenu sima re!
....

www.arsivakurd.org

anarşizanlaşan kürtler: mağdurun postkolonyal şiddeti ve parçalanmış özne

engin sustam

Tarihin en yersiz coğrafyasına ve düstursuz çocuklarına...

1980'li yıllar dünya'da, Türkiye'de ve Kürtlerde bir dönemin önemli politik kopuşlarından ve ayraçlarından birinin yaşandığı siyasal kriz zamanlamasıdır. Bu zamansallık sadece ortodoks dünya okumalarından bir kopuşu ifade etmez, aynı şekilde dünyalaşmış küresel sermayeye karşı farklı okuma biçimlerininde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu genel çerceve içinde fantazilerle süslenmiş ideolojik analitik okumalarda yani katı aşkınlık teorileri de bir sekilde (mutlakçı hegeliyen piramid ve betimlemeler, radikal olumsallık) sistematik olarak kendi kriz hallerini ortaya çıkarmaktadır. Özel olarak Habermas'ın avrupa kamusal alanının eklektik sapkınlığı, bireysel sosyalliği ve batı haritacılığına kenetlenmiş siyasal teorik yetmezliği ise aslında artık ehemmiyeti çoktan mesele olmus bir paradoksal saçmalığı islemekten öte bir şey de ifade etmiyor. Öyle ki bütün ideolojik özne tekniklerinin antagonist okuması ise aynı minvalde bir sorunlar zinciri olarak seyir ediyor artık. Keza, bütün sosyal hareketlerin halihazırda evrenselci, hümanist (Tourain teorileri gibi) tamamlayıcılığa muhtaç oluşu ve fundamentalist bir indirgemeciliğe yerleşmesi, bize bu özgül ağırlıkların çoktan krize girdiğini gösteriyor ve makro analizden çoktan koptuğu bir sosyallikler patlaması diyebileceğimiz süreci analiz ediyoruz. Çünkü siyasal ve ekonomik determinist okumalar bir şekilde ütopyanın iktidara ulaşma üzerinden olunamadığını, devletin aslında bütün diğer iktidar odakları gibi (hukuk mesela) ancak ve ancak çürümeyi tescil eden, çürümek denilen sefillik üzerinden arz edilen bir ahlâkî valizden öte bir şeyi ifade etmediğini gösterdi ki ekonomik determizm sadece bir yanılsama olarak kaydedilebilinirdi. Çünkü gelişme ve ilerme başlı başına "marksist" bir teorik hata, düşünmsel bir yanlışlık modeliydi. Genel olarak bir *"izm"*ler kültürü (stalinizm, maoizm, feminizm, anarşizm, vs.) etrafında örümlenen bu olgusal makina çağı, bir çok sosyal hareketin, cinsel kimliklerin ve sınıf teorilerinin ulusal programlar dahilinde ele alınmasına, tek partici kurtuluş teorilerine indirgenmesine, umutlu devrim teorilerinin yaratılmasına, kurtuluşun kimliksel haz modeline yansıtılmasına ve kahramanlık destanları üzerinden eğimlenmesine, direnişin toprak, yurt, kimlik, determinist bir içerimde okunmasını sağlayan algılanmaya yardımcı olmuştur. Öyle ki, Toni Negri'nin 1980'ler sonrası ulus devletin icazet göstermediği minvalde ekonomik determinizmin ilerleme fikrinin bir saçmalıktan ibaret olduğunu söylemesi, latin amerikalı bir köylünün "gelişim bilinci" ve "sınıf karakteri" gibi saçma sapan bir analiz için post fordist bir gelişimden geçmek zorunda olmadığını belirtmesi, yani aslında sınıf bilinçlenmesi için bir süreçten geçmek zorunda olmadığımızı, gelişimin hiç bir zaman

www.arsivakurd.org

aslında olmadığını ilerleme denilen yanılsamanın küresel minvalde iflas eden determist münzevil bir okuma olduğunu söylemleştirmektedir. Dolayısıyla bu şey bizi kapitalizmin global bazda her tür patlamiş sosyal hareket deneyimiyle yeniden kendini bedenleştirdiğini söylemeye götürebilmektedir, ki hala bazı alternatif küresel modellerin bir gelecek vaadi üzerine kurgulanışı determinist bir saflıktan öte bir şey ifade etmiyor. Keza, bütün iktidar kurgularının ilerleme hedefi üzerine kurgulandığını geçmiş değil ama gelecek üzerinden söylemleştiğini ve bunun "pozitif" değişim denilen antagonist okumayla aşılamayacağı ise bütün bir son yüzyıl pratikleri görünür kıldı. İsterseniz siz buna sosyalist iktidar deyin, bunun bugün itibariyle bir yanılsama yeni bir devlet tekniği olduğunu ise sanırız bütün marksist pratikler, okumalar bütün bir 20.yüzyıl boyunca görselleştirdi. Öyle ki sadece Berlin duvarının simgesel yıkılışı değil aslında Türkiye'de de örneğin solcu popülizmle yerelleşmiş otokratik kemalist devletle hesaplaşan bir süreci de ifşa eden bu sey (ve bunu aslında-solcu aristokrasi bir yana popüler kültüre borçlu olduğumuzu) hayatımızın bütün damarlarına asimilasyonist bir üretim makinası olarak nüfuz eden bu kimliksel ideolojik kriz aynı determinist tarih okuması dahilinde örülmüş nefes borularının tıkanıklılığını belirgin kılmaktadır. Ve devamında küresel sermayenin ulusaşırı bir hal alması, tüketim ve denetim biçimlerinin de değişmesini sağlamıştır. Sermayenin sınırlardan çok değerleri ortaya çıkarması; kendi yasalarını, politikasını devlet rejimlerinin üstüne koyması, bunun etrafında gelişecek yei egemenlik biçimlerini, yeni cemaatçilik şekillerini ve krizin vadisi olmuş ulus-devlet tartışmalarını da körüklemiştir.

Kültürün bir tahayyülden öte bir şey olmadığını yaratılan kültürel direnişin dahi aslında bir ulus-devlet corpus'u (derlemesi), bir patolojik bloğu ve görünür olma imaji dahilinde bedenleşmiş yalan sistemi üzerinden kurgulanmış bir ortodoks stratejisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu okumayı çıplaklaştıran ve bazen pornografik heyulaya yaslatan yine popüler kültürün kullandığı çıplak dil olan "mazlum", "eşitlik" ve "mağdurluk" üzerinden şekillenen odipsel süreçtir. Bu şey Rancière'in *Cahil Hoca*'da (prof. Jacotot, otorite, öğrenme teknikleri, arzu ve ezber bilgi) söylemeye çalıştığı, bilginin aydınlanma dönemi itibariyle otoriter bir bilgi akliği yaratmasının yanında eşitlik fikriyle de burjuva demokrasisinin işlerliliğini açımlayan yedek bilgi arzı dahilinde örülmüş "illa da bir sey demek" üzerine kurgulanmiş pedagojik "her seyi bilen cahil adam" söylemini, yani Kant'in ergin modern bireyini yetiştirme tekniğini daha belirgin kılıyor. Eşitlik, keza mazlumun üzerine dayandığı mağduriyet fikri etrafında örülmüş ve sistemin düzeyleştirme tekniği üzerinden nüfuz eden bir çerçeveyi sadece sunmuyor, ama aynı minvalde söylemin kendisini üretiyor. Öyle ki, hukuk'un eşitlik ve adalet fikri üzerine dayanması da Rancière'in diyeceği gibi kollektif fikrini ya da onun "halk" dediği (yani "öznelliklerden oluşmuş halk" lakin bu söylem Rancière'de sorunlu duruyor; Negri ise buna haklı olarak "*multitudes*-çokluk" diyecektir) öznelerin kendi akıl hegomanyası dahilinde intihara götüren yapının kendisidir. Burada Spivak'in "madun" dediği mağdur öznenin "eşitlik" (égalité) dahilinde kendini diğeriyle aynılaştırma fikri çokta kabul edilebilecek bir pozisyon ya da durum olarak görünmüyor gibi. Eşitlik fikri (kültürel, ekonomik ve dilsel) bir burjuva devrimci fantezisi olarak ayni şekilde organik bir determist okuma olan ve ne yazik ki aydınlanma düşüncesinin lanetinden onun 'insanlık' fikrinden çokta uzak bir yerde durmayan ve sömürge tarihinden çalıntı bir iktidarlaşma eylem fikridir. Her halükarda bu şey bilgi beden diyebileceğimiz bir iktidar nosyonu olarak kendini totaliter bir aydınlanma fikri değeri olarak sunabilmektedir. Şöyle ki, eşitlik için girilen mücadele biçimleri bile asılı duruyor burada, eşitlenmek sömürgeyle sömürülenin eşitlenmesi modeli her halizarda yine aydınlanma fikrinin "mağdura ve maduna" yüklediği özneleştirme pratiklerinden öte bir şey değil, muktedir birey olmaktan gizli bir şey değil. Marx buna metadaki biçimlerin sırrı, biz ise bilinçdışındaki kaymaların özneleşme arzusu diyeceğiz. Fanon eşit olmak fikrinin sömürge kimliği üzerinden olan imkansizlığından bahsedecektir ki, psikolojik olarak eşit olunamama eşiği travmatik özne ile travmayı eyleştiren arasındaki sorunlu odipsel uzamda kendini ötekileştirme tekniği üzerinden yeniden üretiyor ve aynılaştırıyor olacaktır. Dolayısıyla sanırız eşitlik isteme arzusundan, onun

www.arsivakurd.org

devrimci ütopyasından çok, ona gidilen, o yoldaki *süreçte* belirlenen "devrimci oluş" belki de daha kayda değer olacaktır. Çünkü eşitlenme fikri muktedir olmayı isteme dolayımında olan mağdurun kendini teşhir etme arzusudur ve gücü kendi lehine çevirebilmekten öte bir arzuyu ne yazık ki, ifsa etmiyor. Belki de, eşit olmamayı isteme fikri daha kışkırtıcı bir eşik gibi sunuyor. Mağdur bir şekilde görünür olmak üzerinden bir cesareti de serimler, çünkü bu şey bir yer değiştirme, değerlerin aidiyete dahil olarak yer değiştirmesidir. Yani simdi şunu diyoruz, eşitlenme fikri bir şekilde bir direniş modeli yaratmaktadır ki, bu şey ise, kamusal uzamda görünür olmayı arzular, keza görünür olmak aynı şekilde eşitlenmekle birlikte gücü de kendi lehine çevirmektir. Gösteri yapan göçmenler, kağıdı olmayan "yabancı", kaçak işçiler, evsizler bir sekilde komünal bir paylaşım dahilinde (bu şey gündelik kapitalizme ya da yönetimsellik biçimlerine karşı-*gouvernementalité*) görünmek üzeriden bedenleşmektedirler. Rancière buna, "parçalanmışlıkların" ve komünlerin bir minvalde duygulanımlar (*affect*, Spinoza) üzerinden ortaya çıkan "*partage du sensible*" ("duyarlılığın paylaşımı") diyecektir ki, bu şey, herhalükarda politik olarak komünal bir anlamın kendini göstermesi dahilinde belli olacaktır. Lakin işte burada sorunlu olarak eşitlenme fikri (mesela Kürtlerin kendini Türklerle eşitleme fikri) aslında, işte o *a priori* bilginin katıksız bir sömürgeleşmiş bilinçdışı kaymasından ve ampirik olarak muktedir olma, eziklikten kurtulma fikriyatından gelmektedir. Oysa sömürge öznesi bu misyonu reddedip dışına kaçmakla ancak olağan görünüyor, o da yedirilen bilgi tekniğinin doğasını, kimyasını bozacak bir edinimle ancak mümkün olacaktır. Yani öğrenilmiş maddi aşkın birey ve cemaat fikrinden kurtulmak ideolojik aydınlanmacı meta masturbasyonundan filliyatıyla kaçmaktır. Yine eksik tamamlayıcı olarak Rancière'e dönersek eğer, hemen ardından Rancière ekleyecektir tabi ki, "duyarlılığın paylaşımı" bir iktidar pratiği ya da iktidar için sınıf savaşı, veyahutta ona sahip olma arzusu değildir (ki devamında kendisi determinist bir okuma dışında olan buna "duyarlı marksizm" demektedir). Kamusal alanda belirginleşen bu "duyarlılığın paylaşımı" veyahutta benim daha çok çokluğun parçalı halleri veyahutta *tekil direnişler* (ideoloji tarafından belirlenmemiş sizofrenik toyluk pratikleri, cahil hoca versus bilge terorist) diyeceğim bilgi sağlayıcı olmayan eklemelerdir. Kapitalizmi geçelim, marksizmin ve anarşizmin bile hala kendisi bütün bu çevre-merkez okumalarına, dünyanın hegemonik mevcudiyetinin batısal kategorisine, üçüncü dünyayı merkezine alan sistem karşıtlığına indirgediğini, durumu ancak enternasyonal bir çöplüğe çevirerek okuduğunu görüyoruz. Yani bu şey en kaba haliyle örnegin, Atina'daki direnen anarşistlerin bir örnek klavuz niteliğinde sürekli temcit pilavı gibi sunulmasını gerekli hissediyor, on yıl önceki eskimiş örnekler pratiği olacak Zapatista hareketini hala örneklem olarak sunuyor, ama mesela kürt coğrafyasında patlayan özel savaş gücünün yarattığı Toplu Mezarları, öldürülen coçukları, militarizmi, gerilla cenazelerini ve hatta pratiklesen belirli derecedeki komünal otomatları görmezden geliyor; ve onlara verilen siyasal tepki derecesi ne yazık ki, hiç ama hiç aynı durmuyor. Bu şey, işte "cahil hoca"nın sablon bilgi tekniği, eşitlenme aralığı, piramidal eylem bürokrasisini ve halihazırda fiili özgürlük pratiklerinin kendilik üzerinden değil ötekini gözlemleme ve o örneği kimlikleştirme "gelişmiş" diye nitelenen ideolojik bir evrenselci okumaya indirgeme üzerinden anlatımlaşan ümitsizce sarınılmış bir özne semptomu olarak söylemleşiyor. Keza bütün köylü ve işçi sınıfının eşitlenme fikri de bunun üzerine bütün bir 20.yy boyunca marksist pratiklerde oturdu (batı işçi sınıfı, gelişmiş merkez, az gelişmiş öteki). İşte ondandır, belki de sınıf antagonizmi sadece devletin elinde kitle imha silahı olmaktan, uluslaşmaktan, daha bir ulus işçi kodlarının işlenmesinden öte bir şeyi ifade etmedi. Bu şey, belki de yerelin direnişi küreselin etnikliği olarak sürece yazılabilinirdi.

Kant, 18 yy aydınlanmış ergin, yahut 'bilinçli' bireyin gelecek bir toplumsal sözleşmenin aktörü olabileceğinden dem vurmaktaydı. Bu şey modernitenin kendi ahlaki virtuellerini yaratma, oradan bir anlatı oluşturma eylemini bütün bir endüstri ve yıkım dönemlerinde belirginleştirdi. Bu aralıkta ergin birey, eşitlenme arzusu içinde olan modern bireydir, yani 'bireydir'! (individu) İşte belki de burada postkolonyal okuma 20.yy daki bu gelişme, gelişim ve ilerleme fikri dahilinde örülmüş ve aslında aydınlanma ve kolonyalizm kül-

www.arsivakuro.org

türel geleneğinden devşirme olan "beyaz akla" bir cevap olarak oluştu, ama aynı şekilde marksist eşitlenme fikrinin çalınıp bir beşiğe yeniden yedirilmesiyle bu sefer bir çingene edasıyla hareket eden ideolojik bir oluşturma söylemine şahit oluyoruz. Bu şeyin herhalükarda marksist geleneğe yaslanmaması kaçınılmaz bir şeydi, çünkü hem Marx'ın hem de sonrasında Gramsci'nin mağduriyet fikrini kültürel ve ekonomik çıkarımlar üzerinden okuması ve bir şekilde travma geçirmiş bu mağdur'un (kolonize edilmis "madun" gibi) eşitlenmesi "gerektiği" fikri bu eylemsel bilgi akışını a priori eylemsellikte sağladı, ki postkolonyal öznede ne yazik ki bir dönem bunun dahilinde sağlandı (Guha: ırk, Memmi: ötekilik, Spivak: madun ve Bhabha: metislik, vs). Bu yüzden postkolonyal örtüşmeler ve incelemeler madunun endişe ve ümitsizlik alanında kültürel karşılaştırmalar dahilinde muhasara altına alınmış bazen de moda okumalara maruz kalmış bir mahiyet düsturunda tartışmalar yarattı. Sadece edebi okumalar veyahutta plastik sanatların analizinde kullanılmadı, ama aynı şekilde örneğin sömürgenin tip metinlerinde, gündelik siyasal okumalarında da etkili oldu. Batıdan yükselen bilgi sersemliğine karşı burada madun (subaltern) okumaları biraz da mağdurun aidiyet kimliğinin pataojik parçalanmışlıklarına gönderme yaptı. Oradaki arzu özelerinin nasıl ve hangi biçimde ideolojik görüngülerle bilinçdışı yaptırımları barındırdığını egemenin nesne ve kültür söylemleri dahilinde görselleştirdi. Keza postkolyal özne parçalanmışlık belirtisi olarak bir mikro politik ifade biçimi olarak bir çok şeye de cevap verdi gibi. Yani bir yandan mağdurun eşitlenme arzusu etnik giysiler üzerinden açımlanırken buradaki kültürel kodların farklılığına da gönderme yaptı. Bu anlamda belki de iki dönem bir postkolonyal okuma yapmak gerekecektir: Birinci dönem Fanon, Said ve Guha'ların oryantalist eleştirileri minvalinde sömürge pratiklerine karşı gelişen nosyonların açılımı olarak görülebilirken; ikinci dönem okumaların daha cok (örneğin Spivak'in ve özellikle Bhabha'nın) metislik ve parçalanmış özne pratiklerini problematize edişi üzerinden gelişen (birarada yargılamayan eleştiri ve çevirmenlik sözkonusu) kaçınılmaz olarak yersizyutsuz bir alansallığı eşitlenme fikri dışında tutan parçalanmış tekillikler süreci üzerinden okumamızı sağladı. Belki de, burada ikinci dönem postkolonyal alansallığın en önemli katkısı okuma biçimlerinin akademik otoritenin dışına kaymasına yardımcı oluşu ve arada kalan travesti mikro kimliklerin nefes almasını sağlayan dahil oluş hallerinin problematize edilişidir. Örneğin Qijika Reşş'in dergi ve fikir olarak, ortodoks bir talepten cok (buna Türkiye'deki İstanbul meyilli şablon anarşizm okumaları da dahil) bu parçalanmış tekillikler üzerinde işleyen ihtiyaç olarak ortaya çıkışı (buraya kürt cografyasindaki eşcinsel ve anti-militarist hareketleri de katabiliriz) sadece kavramsal bilgi dağarcığının eleştirel okuması olarak gündelik hayat pratiklerinin görselleşmesinden kaynaklı değil ama örneğin kürt coğrayasındaki sosyallikler, direniş şekilleri ve mikro politik tecrübelerin, travmaların, eylemselliklerin de etkisi olduğunu söyleyebiliriz. İstanbul sokaklarında selpak satan çocuklardan (örneğin, göç sonrası paratiğin ve postkolonyal yazım bağlamında Kawa Nemir'in 2003 yılında ele aldığı *Selpakfiros* kitabı bu anlamda minor bir edebi direniş modeli olarak ortaya çıkıyor) polise taş atan ve cezaevinde olan kürt çocuklarının mikro siyasal direnişi bütün o ortodoks ideolojik kamplaşma ve determinist okumaları altüst eden bir etkiye sahiptir. Onun için kürt coğrafyasında (savaşın ve göçün izleği olan göçmen kenti Diyarbakır ya da İstanbul gibi) büyük göç şehirlerinde, benim göç sonrası sosyallikler diyeceğim pratikler, ritüeller ve kodlar o alansallığın, kamusal alan okumalarının ve politik sablonculuğun göremediği muthiş bir gündelik ve mikro politik heteretopik bir dili çoktan belirginleştirmiştir. Öyle ki, bu yazım ve entelektüel faaliyet şimdiye kadar Kürtler üzerine çalışmış bir çok batılı oryantalistin ötekileştirdiği kürt okumalarını da alt üst etmistir. Yani şimdiye kadar edebiyat, kürt ayaklanmaları, kürt tarihi ve dili üzerine çalışmalarını sürekli bir biçimde edinilmiş romantik, batı kamusal alanının ekzotik okumaları içinden yapmış oryantalist aydın kusağı (buna bugün ki yeni kuşakta dahil) bugünün sömürgecilik sonrası yazın alanında altyapısı olmayan teçhizatlara sahip misyoner bir havadadırlar. Oryantalistlerin tahakküm okumaları Kürtleri ya da orada bulunulan coğrafyayı edinimsel bir tezahür ve bilinç üzerinden betimleme halleri, diğerini ötekileştirmekten ve mağdur konumu-

www.arsivakurd.org

na yerleştirip söylemleştirmekten, Foucault'nun da diyeceği gibi, viktoryen bir fanteziye yerleştirmekten öte bir şey yapmadı. Oryantalist aydınların, araştırmacıların gördüğü aşırı yorumsama, kültürelcilik üzerinden işleyen mazlumluk diline yaslanmış dekoratif düzenlemeler (ki ne yazik ki Kürtler, kürt hareketi bu mağdur "acilarin çocuğu" yorumlarını oryantalist ve modernist jakobenciliği bir dönem bayağı bir benimsediler) sanat, edebiyat, dil ve politik kartaj dolayımında en kolay tensel tanıma ulaştı ve despotik aydınlanma düşüncesinin imge hallerinden ileriye ne yazik ki gidemedi. Keza, Türkiye'nin batısından da oradaki alternatif hareket okumalarından da cok farklı bir ses çıkmadı. Hatta bu batı alanındaki en basmakalıp anarşist "birey", "cemiyet", "cemaat" bile, ne Kürt hareketini ne de Kürtlerin ulus-devleti reddeden coğrafya temelli direniş modellerini okuyamadı, gerektiğinde toprak bütünlüğüne sahip reaksiyoner bir söylem havasında oldular. Toprak, söylemsel olarak hem oryantalistlerin hem de politik bagajın ideolojik zemininde yüzen "devrimci" abilerin, ablaların vs.lerin ilkesel savunması olageldi. Oryantalistler (bugün hala Avrupa kamusal alanında varolanlarda buna dahil) "mazlum" Kürt halkı adına bir toprak çiziktirdiler, orayı sahiplik, aidiyet üzerinden kimlikleştirdiler, keza bunu Kürtlerin kendisi değil ona öteki ve ezilmiş, büzülmüş, incinebilir ve dermansız kabul edilmiş (vulnerability) onlar adına, hareket ettiği kabul edilmiş büyük abiler yaptılar. Çünkü oryantalist okumalar, o kadar da tek taraflı değil, örneğin Avrupa'daki Kürt aydın diasporası bundan müthiş zevk almaktadır. Öyle ki, mağduriyet üzerinden yedirilmiş kimlik dahilinde konuşma hakkına sahip olabilmektedir. Onun için aslında, Kürtler adına konuşan, yazan, akıl veren o akîl adamlar mesele değil, o kimliksel aidiyet fikrini madun özne olarak kabul etmiş ve modernist rol etiği içinde yedirilmiş ahlakı kusurunu (halk olabilmek, toprak, devlet ve kültür sahibi olabilmek) tamamlamaya calışan, mazohist bir bedenselliğe girmiş Kürtler burada sorunlu durmaktadır. Biz burada Kürtlerin özgürleşmeyi ya da bir coğrafyayi "*hakketmediğini*" söylemiyoruz, tersine kendi adına konuşma zorunluluğunun bir gereklilik olduğundan bahsediyoruz. Kendi adına konuşabilen parçacıklı sosyallik, diğeriyle sürekli temas halindedir, modern "adam" özne degildir ve ne acı ceken sapkın acıların çocuğudur ne de mazohist bir itaat halinin içinde olandır. Deleuze disiplin ve bondaj'ın (kullanılan sadist ve mazohist alet ve elbiseler) karşısındaki itaatkar öznenin kabulu ve arzusu (ki bu bir 'anlaşmadır' der, Deleuze) dahilinde olduğunu söyler ve ekler azınlıkların problemleri aslında bu meselenin kendini tanımlama alanıdır. Masoch 19.yy sonu alman romantizm geleneğinden (Wagner'i ve *Genç Werther'in Acıları*'nı hatırlayınız) çok etkilenmiş, oradaki sahiplik, devlet, ölüm, savaş kodlarından etkilenmiş bir bilinçli haz makinasıdır, öznedir. Bu ilişkiler ağı, mağdurun mazlum olma pozisyonu, ve ona akıl veren "cahil hoca" (disiplinci haz özne) bir ahlaki yasa dahilinde bedenleşir. Öyle ki, sadist *Cahil Hoca* aslında karşısında zevk alan bir mazohisti hayatta kabul etmez (ki Kürtler burada bilinçli acıdan haz alan mazohist olarak görünmüyor, *mağdur* olarak kendini işlemektedirler) zaten mazlum ve mağdur mazohist değildir; haz almaz, tersine bu acı çekme hallerini kimlikleştirmiş olandır, o kimliğe bir kurban olarak girmiş *vulnerable* (incinebilir, yaralı olan) olandır ve ahlaki bir kanıksama dahilinde tanımlanmış patolojik öznedir. *Cahil Hoca*'ya öğrenmeyi kendine ödev ahlaki edinmis parçalı özne gereklidir, "tamamlanmamış" özne (bebek, çocuk, bilmeyen, vs.). Dolayısıyla burada Freud'un saçma Odip okumalarının (ama bununla birlikte, Freud'un hazza dair belirttiği "kimliksel bir bilinç kaymasının varlığı" meselesini ise kabul ediyoruz), Reik'in hezimete uğramış zafer manyağı mazohist kadınların erkek hallerinin ve Lacan'in dilsel görsel göstergelerinin cok dışında seyreden bir şeyden bahsetmekteyiz. Disiplini, tanımlanmayı ve hatta haklı olarak yaralanabilir alandaki (espace de vulnérabilité) kendilik biçimlerini de dahil eden kontrol tekniklerinden oradaki hard bir şekilde seyreden itaatkar özne hallerinin parçalanmiş travmasından, ussal yarılmasından, paradoksal olarak göç hareketi sonrası oluşmuş çatal dilden sözediyoruz. İşte bu şey anarşizanlasan, toplumsallaşan, politikleşen bir hareket dinamiğini, eylem pratiğini görselleştirirken, ideolojik valizleri bir kenara bırakan okumaları bize sergilemektedir.

Yine devamında, ekleyerek gidersek eşitlenme fikri başlı başına yurttaş olma ve anayasal haklılık talebi fikrinden farklı bir şey değildir; bu bir iktidar arzusundan da öte

www.arsivakurd.org

bir şeyi ifade etmiyor. Tabi biz burada kemikleşmiş bir red kültüründen bahsetmemekteyiz. Kürtlerin direnişi burada biyolojik okumaları yıkması açısından önemli, sadece ideolojik bagajın ve söylem tekniklerinin dışına çıkılması gerektiğinden dem vurmaktayız. Burada aslında bir oyun tekniğiyle Deleuze'den belki de çalıntı yapabiliriz; Türkçede ayrımsal bir fiil olarak çok ifadesi olamayan "être" (olmak: adam olmak, avukat olmak, öğretmen olmak, statik yasa bireyi olmak) ve "*devenir*" (Deleuze'ün diyeceği gibi kendi kimliğinden ödün vermek bir şeye dönüşmek anlamında olmak, kadın olmak, hayvan olmak, bir oluş hali) eylemlerinin burada işimize yarayacağını söyleyebiliriz. 1. "Olmak" (être) yukarda parantezde açımladığım direkt güç arzusuna temas eden büyük harfli muktedir özne biçimiyken 2. "olmak" (devenir) deleuzien anlamda bir şeye dönüşmek ve aslında dönüşürken kendinden ödün vermek kaybetmek, iktidarını, fallusunu yitirmek anlamında bir olmayı gerçekleştirmektedir. Keza, Kürt hareketinin ve kürt coğrafyasındaki çeşitli pratiklerin gösterdikleri de asağı yukarı bu şekilde seyir etmektedir. Bir yandan eşitlenme fikrine dahil olmak isteyen parlementer bir direniş modeli varken, bir yandan bunun dışında başka bir mikro dilde vücud bulan çoklu perspektifler sözkonusu. Zaten bahsettiğimiz de bu heterojen konuşma ve süreçleridir. Kimlikleşmeyen, kimlikten ödün veren, ama diğer yandan cinselliğin, mikro milliyetçiliğin, melezliğin bağlamlarının tartışıldığı bir yeni kamusal alandan bahsediyor. Keza, Kürtler 1990 sonrası kendi kamusal uzamlarını oluşturdukları gibi kendi popüler kültürlerini de oluşturmuşlardır. Birinci dönem postkolonyal öznenin başkalık fikrinin dışına çıkan bu sey tamamen savaşın yarattığı post-travmatik bir anlatıyı, zorunlu göçün yarattığı göç sonrasi bir dilsel yarılmayı, çatal dilliliği ele vermektedir. Keza, Türkçe ile Kürtçe arasına sıkışmış tek dilin içinden konuşmayan bir anarşizan eylemselliğin daha cok şey söyleyebilecek yeteneğe ve güce sahip olduğunu da tekrarlamaya gerek yoktur sanırım. Ondan ki, çatal dilli seyreden Kürtler, kürt hareketi ve Qijika Reş'in tek dilin içinden söylem teknikleri geliştirmeye çalişan ideolojik dilden daha çok yetenekli bir arıza alanda olduğu kesindir. Burada özne pratiklerinden bahsetmiyoruz, tekillik pratiklerinden onun sosyal fallusu yaran icabetinden konuşmaktayız. O nedenle, belki de Diyarbakır'da bütün kimlik okumalarının ortasında eşcinsellikten, vicdani redçilikten, özgür kadından bahsetmek, travmatik parçalanmışlıklardan konuşmak, kadın intiharlarını çıplaklaştırmak, barajlara karşı haykırmak, ekolojist bir hareketlenme yaratmak gelecek düstüru üzerine kurgulanmış kalıp alegorik cümlelerle hareket eden bir siyasal hareketten ya da teoriden daha devrimci bir içeriğe ve sürece sahip olduğunu söylebiliriz. Bu ise, iste bir öznenin kendini diğeriyle eşitleme ve eşitlenmek fikri dahilinde bedenleşmesini gereksiz kılan bir eylemi görselleştirmektedir.

Bununla birlikte bölgesel ve ulusaşırı entegrasyon politikaları dışına çıkmış dinamikler, sosyallikler, postkolonyal söylemin yeniden üretimi, yeni sömürgecilik biçimleri, Kürt dinamiği ve direnişi, 11 Eylül, Afganistan ve Irak savaşları, Arap baharı ve Libya'ya emperyalist müdahale, Batı'da islam ve terörizm fobisi (en son Norveç'teki faşist bir eylemcinin sivillere karşı terorizan saldırısı), göçmenlere karşı gelişen ayrımcı ve dışlayıcı politikalar, aşırı sağın dünyanın heryerinde çıkış yapması ve ırkçılığın artışı, -ki Türkiye'de buna maruz kalan Kürtlerdir ve Kürt illerinde artan MGK'nın savaş politikalarıdır, dünyanın ve biyolojik ulus-devlet modellerinin bu kriz söylemlerinin çeperinden hala besleniyor olduğunu da gösteriyor. Bir yandan mazlumlar söylemi, diğer yandan bu söylem üzerinden eğreti bir edebiyat tarzı çıkaran mağdur politikaları aslında hiçbir seye cevap vermeyen pornografik özneden öte çokta bir şey değiller. Örneğin, Türkiye'nin batı illerinde Kürtlere karşı geliştirilen ırkçı saldırılar, Kürtlerin banal bir klişeyle her zamanki gibi cumhuriyet ve kemalist söylemin bölünme fobisi dolayımında "bölücü, iç düşman ve terörist" ilan edilmesi (buraya Ermenileri eklemek gerek), beyaz Türkün dışlayıcı, kendi kürdünü keşfetme ve nefret etme fantezisi, linçlere maruz bırakılan bir dinamiğin ve toplumun mağduriyet, mazlum ve oryantal fallus dahilinde örülmüş bütün travma jestlerini sunmaktadır. Bu terörizm fobisi, linç kültürü bize şunu gösteriyor ki, egemen ulus-devletler, kriz halinde seyreden travma politikası içinde hala mağduriyet politkası üzerinden nefes almaktadır. Eski kolonyalist pratiklerden kalan bu dışlayıcı olağan klişe, makinasal düzen, yine ırkçı olan devlet politikaları bize bakmamız gereken yeni siyasal alanları, politik

www.arsivakurd.org

sefaleti (ki buraya biz söz üretemeyen ama sürekli akıl veren beyaz Türk solunu, solu ve çeperini de ekleyeceğiz) dünyada yaratılan yeni emperyal söylemin antropolojik göstergelerini onun meta-politikalarını resmetmektedir. Ve aslında biz buna, biyopolitik diyeceğiz. Ondandır ki, model örneklem sunmak yerine belki de tecrübelere bakmak, toplumsalı (toplumsallıkları: göçmenler, Kürtler, eşcinseller, ekolojist hareket, kadınlar, çocuklar, vs.) gözlemlemek ve iyi analiz etmek gerekiyor. Çünkü 1980'lerden beri süregelen savaş teknikleri ve militarist fetişlestirme toplumları patolojik reaksiyoner hale sokmuştur, ki bundan kaynaklı ırkçılığın ve faşizmin sürekli banal bir biçimde işlendiği gündelik hayat politikaları kültürel bir tepkime gibi doğallaşmış ve olağan hale gelmiştir.

Kim kimin efendisi?

Cevap: "Kimse !"

Buradan çıkışla, bilgi kuramın çözüm üretme ve yönetimsellik modellerini 1990'lı yıllarda politik bagajın kopuşunu hızlandıran sosyal travmanın içinde büyüyen bir çocuk kuşağın kendi kodlarını ritüellerini yazdığı ademi-merkeziyetçi direnişin muktedil oluşunu serimleyen, ve belki de 1980 döneminden önceki kuşaktan daha politik ve bir o kadar da daha güncel olan bir *a-muktedir* kuşağın izleksizliğini gözlemleyerek açımlayabiliriz. 2. Dünya savaşı sonrası itibariyle fordist örgütlenme tarzının segmantik bitişi ve şuanki post-fordit seküler anlatı, her halükarda bizim güvensizlik toplumu diyeceğimiz, "précaire" (egreti) bir dönemi ve onun kodlarını aralaış bulunuyor. Adorno'nun kendi evinde olmamak fikri (tabi bu Frankfurt ekolünü doğru kılmıyor), 1968 hareketinin "précarité"yi (eğretiliği) olumlama fikri sanırız, fiziki cevabını dünyalaşmış küresel kapitalizm döneminde ters bir farklı plastik ve güncel anlatılar dahilinde görsellestiriyor. Yani öyle ki, dünün antikapitalist direniş modeli olan *egretiliği* (précarité'yi), bugünün kapitalizminin karşı çıkılan, istenilmeyen, geçicilik ve güvensizlik meseleleri dahilinde korku nesnesi haline gelen bir yeni durum olduğunu söyleyebiliriz. Bir dönem marksist hareketin, sosyal hareketlerin (68'in, feministlerin, cinsel kimlik mubadelelerinin) ve alternatif undergrand fikrin savunduğu çalışamama hali ya da geçici işler modeli (précarité-egretilik) ne yazik ki küresel kapitalizm cağında iğdiş edilmiş ve her öznenin dahil edildiği güvensizlik duvarı etrafında örülmüş bir korku ve geleceksizlik gösterisine dönmüş bulunuyor. Çalışamamak fakirler ve evsizler için bohem bir rüyadan daha başka bir durumu ele veriyor, çalısamamak fikri her anlamda yüzümüze çarpan gerçek bir korku öznesinin nedeni, güvensizlik fikrinin baz'ı olarak bugün yerleşik dilimize yerleşmiş bulunuyor. Öyle ki, burada eşitlenme fikri bile artık kriz halinde olan, ulaşılamayan, « imkansız » özne ve rüya olarak duruyor. Keza eşitlenmek fikri tipik bir orta sınıf arzusundan ötede bir şey ifade etmiyor; keza, madunlar eşitlenme fikrini orta sınıf bohemlerden, aydınlardan apartmaktadır. Burada popüler kültürün ve bilginin öğrenilme tekniğini ise yadsımamak gerek. Fiziki olarak bu şey herkesin ve toplumsalın kriz dahilinde bir "gelecek korkusu" üzerine yaslanması demektir, yarının belirsizliği korkusu olan bu sey, önümüzdeki gelecek zaman fikrinin tahayyül edilemiyor oluşuyla alakalı bir modern-meta akıl-fikrinin patlaması anlamına geliyor.

Belki de devamında şu soruyu sormak gerekiyor, dünyada ekonomik kriz itibariyle iflas eden bir finans kapital üzerinden işleyen bir sistem var. Ve bu sistem insanları başarılı olmaya, taahütlere, hırsa yönlendirirken evsizleşen, çöp toplayarak yaşayan, batılı kamusal alanda göçmen olup güvensiz ve kağıtsız olan lumpen yeni bir "sınıfı" yaratıyor. Ki, bu sınıflar, sınıf savaşı teorisinin antagonist okumalarının çok dışında olan aşırı modernist akıl hocalığından kaçan yaşama, ama sadece yaşam üzerine odaklanan bir duruşu ve pratiği gösteriyorlar. Belki de şunu sormak gerek, nasıl oluyor da hala bu ideolojik gömlek ve nevrotik güç oluşumu bütün bu travma anlatılarının resmedildiği coğrafyalarda kendini muktedir kılabilmektedir. Cevap : Bilge özne olma arzusu, bilen cahil hoca. Dolayısıyla savaşlar (ekonomik, kimliksel, kültürel, petrolier, emperyal bir sosyopolitik çıkarım dahilinde olan savaş sistemlerinden bahsediyoruz) ve onun dahilinde olan siddet, travma, pataloji ve risk anlatımları, bizim artık dünyanın içinde bulunduğu nevrotik kapitalist çağı başka türlü okumamız gerektiğini imlemektedir. Bu

www.arsivakura.org

şey artık ne bir parti ne de bi savaş makinası dahilinde örülmüş *katalizör* saçma güçler (keza hala katalizör güç söylemine inanmak eski Leninci şablonculuktan başka bir şey ifade etmiyor) dengeler ve ideolojik çerçeveyle açıklanamaz, açıklanamadı da zaten. Gerçeğin bu söylemsel ve vurucu diyaletikği ideolojinin bir cahil hoca bagajından daha öte başka bir şeyi ifade etmediğini gösteriyor.

Uzaktaki Sömürgenin Fantezisi: Yerel Masturbatorler "Mağdurum, mağdursun, mağduruz... "

Mesele aslında başlı başına parçalanmış eşitlenme arzusu içinde olan postkolonyal öznenin bugüüki işlevsizliği ve bu mekanizmanın olaylar, meseller üzerinden fetişist nesneye dönüştürüllmesidir. Aslında farklılıkları kavramak açısından postkolonyal "beden ve özne" daha "derinden" bir söylemle postkolonyal yapısökümü (Bu ne demekse?) 1968'lerin kültürel çalışmalarından, sosyal hareketlerin farklılık ve ötekilik (periferik, feminizm, eşcinsellik, vs) okumalarından, çoğaltılmış üçüncü sayfa haberlerden, gramscici marksist okumalardan, sömürgeden tahlil edilmiş mimiklerden, metanın saltanatından, sürekli bilgi üretiminden cok etkilenmişti. Sonuçta, zamansal anlamını marksist sınıf okuması (ezen=ezilen / sömürgeci=sömürülen) üzerinden biçimlendiren birinci dönem postkolonyal özne okumaları biçimsel bir kolonyalizm ve oryantalizm karşıtlığından nefes almaktaydı, oysa yeni dünyanın kapitalist ahfadi buna göç sonrası pratikler dahilinde izin vermiyor. Yersizyurtsuzlaşan bir sermaya aktî sözkonusuyken, aynı sekilde yersizyurtsuzlaşan bir göç anlatımları da sözkonusu. Bu şey sadece sürgünde acı çekmekle açıklanabilecek bir şey değil, nostaljik paradigmanın çok dışında patalojik bir travma haliyle, sizofren bir çatal dilsellikle belki de anti-psişik bir eylemsellik örnekleriyle güncelleşen bir durum. Öyle ki bütün sömürge sonrası kodların, ritüellerin ve mimiklerin halihazırda analize girişi, o sonrasılık direnişiyle çok alakalı durdu diyebiliriz. Yani postkolonyal okuma hatta "postkolonyal anarşist" okumalarda buna dahil bütün bu bagaj okumaların etkisi altında bir şeyler söylemeye başladı. Yani aslında eski düsturun tekrarından öte gitmeyen marjinal olmak, ötekilik, alternatif sunumlar, ihlaller, kötülük fikri vs. Böyle bir anlam coğrafyasını oluşturmaktaydı ve çokta modernist öznenin ve onun cilali bireyinin telafuzunu biçimlendirmekteydi. Ondan inatla ve üzerine basarak söylemek gerekliliğinden kaynaklı, postkolonyal okuma ancak ve ancak bu çiftli alansallık içine sıkışmış hem sömürge hem de göç pratiğini yaşayan Kürtlerde görselleşmesi ve bedenleşmesi kaçınılmazdı; keza Türkiye tarihi ve hala kültür merkezli bir yerden postkolonyal okuma yapmak büyük bir absürdlük ve haddinden fazla sırıtan bir durumdur. İşte başından beri bahsettiğimiz ideolojik kodlar üzerinden nefes alan şeyler bize, belirli ezber diktomlar sunuyor: farklı olmak, marjinal olmak, toplumun dışında olmak, eylem halinde olmak, aktivist olmak gerekliliği - aktivist Bakunin versus kötü masa başı teorisyeni Marx gibi. Yani demek istediğimiz şu ki, kolonyal tahakküme karşı bir durum olarak kendini söylemleştirirken postkolonyal özne bazen de ideolojik okumaların tuzağına düşebilmektedir. Burada belki de postyapısalcı anarşist teorinin de gözden geçirilmesi gerekmektedir. Öyle ki, bazen kendini deklare eden farklılaşma ani ve eylem pratiği farkında olmadan ortodoks okumaların tuzağına düşmektedir. Yani söyle ki, bir İZM (anarşizan olmak değil de, büyük harflerle sıraladığımız ANARŞ-İZM perspektifi) pratiği üzerinden kurgulanan ideolojik bagaj ne yazik ki Lacanci gerçek kavramından öte bir teoriye yaslanmamaktadır. Mesele sanırız 21.yy küresel kapitalizm çağında (ya da bütünleşmiş dünya kapitalizminde) eski bir öğretiyi yeniden sunmak değil, iste tam da bu fikriyatın içindeki imgesel düşten çıkıp gerçeğin kendi içinde parçalanma atomlaşma süreçlerine dahil olmak gerek: anarş-izm-leşme değil de, belki de anarşizanlaşma ani, yani bireyselleşme pratiği değil de, tekilleşme süreci (Yukarda ki "être ve devenir" arasındaki uçurum gibi). Bu noktada klasik anlamda bir eleştiri yapmıyoruz, hatta hiç yapmıyoruz diyebiliriz. Bir şeylerin siyasi analize denk gelmediğinden dem vuruyoruz, ki, örneğin her şeye rağmen mesela kürt hareketinin seçim dönemindeki blog calışmasını "desteklemek" her şeye rağmen devletsel iktidarın parlementer rejim düsturuna belki de en yerinde duruş gibi geliyor; ama, aynı şekilde onu aşırı eleştirel masturbasyona kaçmadan iz-

www.arsivakurd.org

leyebilmekte gerek. Yine sivil cuma namazlarının bütün o inançsal ve iktidarsal düstüra (islam fobisi / mutlak tanrı fikri) rağmen devletin imamlarının arkasında olmamakla başlayan bir hareketlilik zemininde oluşan mikro devrimci bir duruşu gösterdiği gibi. Örneğin, bedensel olarak hala çıkarılamamış bir elbise olarak merkezi okuma üzerinden gelisen Qjjika Reş'e yüklenmek istenen "misyoner" hava, kürt coğrafyasında olup bitenden bihaber olan söylemselliğin ezber dili, sanki olması gereken misyoner pozisyon gerekliymiş gibi, oradaki dinamikten bir tahakküm modeli oluşturmaya, orayı kimlikleştirmeye çalışmaktadır ("en çok siz eziliyorsunuz, tabi ki en çok siz konuşun"). Herhalükarda bu şekilde seyir eden bir "ergin ve bilen" eylemci anarşizminin doğruluk söylemiyle de çok alakalı olduğunu söyleyeceğiz ki, biz bunu ne yazik ki sosyalist solda da, islamcılarda da, liberallerde de görmekteyiz (ödev ahlakı ve bilen, yol gösteren, reçete sunan, düstürunu *bildiren* özne, bilge aydın, devrimci aktivist).

Zira aşkın bir perspektiften baktığımız da ontolojik belirli statüler, idealist belli bir tabi olma biçimleri bir şekliyle *oldurulma* formülleri sunuyor. Ondan belki de "postyapısalcı anarşizan olmakla", "postyapısalcı anarşizan" arasında bile bulundukları mevcudiyet ve akışkanlık açısından tüy kadar büyük bir mikro fark var. Burada mesele bir şeyin reddi (refus) ya da simgelerin nitel sunumlarını alt-üst etme gereksizliği gibi bir sürekli eleştirel algı sakatlığı da değil (keza her şeyi eleştirerek doğruyu bulan Davud misali), siyasi kimliklerin insani sırasında oluşan romantik söylem çerçevelerinin bu ergin, eşitlenme ve madunun haklı direnişi dahilinde toplumsal betimlemeye girdiği anlıkta, yani tanımlanmaya başlandığında, esasen de sunulan örneklemlerin müthiş bir modernist fiiliyata dayandırıldığı ve hatta pozitif saflıktan öte bir şey de ifade etmeyen bir teorik nesneler birliğini bize cağrıştırdığıdır. Çünkü hem postkolonyal özne, hem de anarş-izm-le yoğrulmuş pozitif kendilik, herhalükarda bir töz olarak kendini inşa ediyor. Haklı olarak Foucault'nun üzerinde durduğu biyopolitik üzerinden özneleşen bireylere dair, yeni epistemeler yani bilgi üretme, bilme türü aslında bizim yabancı olmadığımız misyoner devrimci gelenekten (20 yy aydınlanmış, gösteren bilge, akıl hocası, devrimci pratiklerinden) gelen bu düsturu haliyle kolayca çıplaklaştırıyor. Bir mazonun deli gömleğini giymiş odipsel akıllılık bile diyebiliriz buna aslında. Yani bir yandan yeni dönem toplumsal hareketlerden bahsederken (bu söylem bile müthiş bir krizde) eski jargonla konuşma ve ajitatör patalojiyle söylemleştirme hali, başlı başına etki alanını, hakkını bireyin bedeni üzerinden teknikleşmiş hoyratça kullanılan kelimelerin istatiksel vurgularıyla kurtarmaya calışıyor ki, bu aslında çok hoyratça duruyor. Şu sekilde devam edelim, örneğin sivil itaatsizliği güncelleştirmiş ve militarist boyuttan arındırmış, bütün basmakalıp ideolojik sloganların dışına tasmış Kürt coğrayfasındaki dinamik ve Arap baharındaki devrimci süreç, ne yazik ki Atina'da gelişen anti-kapitalist direniş sırasındaki olaylar ve eylemler kadar haber değeri bulmuyor belirli analiz ve dergilerde. Onun için buradaki dinamiği, Kürt dilinin o mikro alandaki direnişini, makro bir edebiyatın bütün tahakküm hallerine karşı yeniden yaratılan bir edebiyatın (Kürt edebiyatının: Kawa Nemir, Renas Jîyan) bütün o nevrotik hallerini, daha öncesinde devletin paramiliter grubu kontralar tarafından öldürülen Uğur Kaymaz'ın bedenini ve bütün o taş atan Kürt çocuklarının dinamiklerini görmezden gelmek, hissedememek körlüğü, buradan analizlere gidememek kompleksi (keza 4000'e yakın Kürt çocuk tutsak, ortaya cıkarılan toplu mezarlar, KCK davaları, sivil cumalar, Ceylan Onkol'lar, vs. buna dahil), ortodoks bir sapkınlık değil de başka türlü daha nasıl açıklanabilinir. Tabi burada sorunlu duran ve patolojik halde ilerleyen politik takıntı halini açımlayan başka bir şeyde sözkonusu; Atina'daki anti-kapitalist direnişin, Tahrir meydanındaki direnişin neden Türkiye'nin batısında olunamadığı, ama Kürt coğrafyasında haddinden fazla olduğu sorunsalı. Keza avrupa kamusal alanın etkisi altındaki anarşist bagajında dahil olduğu bu sorunsal, çokta bir şey üretememe, yaratamama halinden pek de uzak değildir. Ondan belki de sürekli bir reçete halinde, belirli bir romantik özne pratiği dahilinde Zapatista Ulusal Kurtulus Ordusu tecrübesi hala örnek olarak sunulabilmektedir. Çünkü sanırız çok açık bir şekilde bu şey Kürt coğrafyasından, oradaki gündelik anlatılardan bihaber kurumsal bilgi aklığı ve saflığı içinde yüzen ergin bireylerin somut ve sert siyasal duruşlarından kaynaklıdır,

www.arsivakurd.org

yani *Cahil Hoca*'ların bilgi aklığından ve iktidarından. Çünkü zaten sorunda burada başlıyor, umuda ve devrime sürekli yüklenen büyük anlam ve ihtiyacın sürekli bir biçimde örneklem alan üzerinden teyid edilmesi saflığı. Onun için episteme yüklenme halinin neye göre biçimlendiğini görebilmek gerek; yani eski solcu (marksist, bakunist, maoist, troçkist, vs.) gelenekten gelen enternasyonal çıkarımla hareket eden makro okumalar dahilinde örülen bir 'anarş-*izm*' bagajı, ya da marsizm pratiği kendi stratejik ortodoks körlüğü dahilinde hareket ederek, dışarının farklı sosyal ve politik modlarını reddetmektedir. Sanırız sorun, tam burada düğümleniyor, bazen körleşen, detayları kaçıran ve bütün mikro politik okumaları bir kalemde silen tipik paganist bireysellik içinden konuşan bir red kültürü, meseleyi okunamaz hale sokuyor. İşin içine Kürt hareketi ya da "özne Kürt" girince rengi değişen eylemsellik hali, keza aynı misyoner devrimci ödev ahlakıyla hareket eden dolayısıyla kodları ideolojik bagaj üzerinden yeğinleştiren bir pratikten bahsediyoruz. Görülmesi gereken şey burada yargılamadan yapılan bir problematiğin ve soru sorma biçimlerinin çoğaltılması gerektiğinin sözkonusu olduğudur. Aslında bu şey, fantezi halindeki teorik reçeteyle de açıklanamaz. Keza Kürtlerin bugün itibariyle "anarşizanlaşan" mikro direniş modelleri, travmanın içinden konuşan patolojik bedenselliği, bastırılmış ve patlamış özne pratikleri, boyun eğmeyen arzu süreçleri, sınır okumalarını zorlayan militarist bedenin reddini sağlayan sınırı geçme ve oradaki simgeleştirilmiş "terörist" bedeni devletin sefaletine rağmen *sahiplenme* ani ve eylemi artık ona örnek sunmak tekniğine nail ideolojik ve antagonist beyin sürecinin anlayamayacağı çatal bir dil, kod, ritüel ve stratejilerdir. Keza Kürt cografyasının bütün coğrafyalarda olduğu gibi ulus dışılaşması için sanırız bir reçete veya örneğe ihtiyacı yok gibi, keza bu örneklem sunma psikolojisi de başlı başına gosist bir idealizmden öte bir şey değil, hani, öğreten ve yol gösteren bilge adam sakatlığı. Kürtlerin hallerinin anarşizan oluşu bu mikro direniş modeli İZM üüzerinden yedeklenmiş ideolojik tahhakküme ihtiyaç duymuyor, Kürt coğrafyasının kendi travmatik yaşam koşullarından arınmaya, içinde bulunduğu politik patolojiden, bilinç yarılmasından kopmaya veya çıkmaya ihtiyacı var. Kürt coğrafyasındaki okumalarında bu anlamda ehemmiyeti var, keza Qijika Reş'in çatal dilli pozisyonu onu batıdan devşirme edilmeye çalışan şablon ve ortodoks anarşizm örneklerinden ama anarşizm örneklerinden de çoktan ayırıyor. Bu bir uçurum, çünkü Qijika Reş bir travmanın, bilinç yarılmasının, soömürgenin, bedensel militarist matbaanın içinde doğdu ve o coğrafyanın kılcal damarlarında nevrotik yaklaşımları bilmekte ve transnasyonel bir analizle heteredoks bir mikro politikayla problematize etmektedir. Yani derdi, red değil çatal ve melez bir dile sahip olmaktır. Bu ise, liberalizm değildir, ama özgürlük anıdır. Belki de artık, herkesin okumalarını yaparken ezbere büyük analizlerden yorumlardan ve teorilerden çıkıp, görmeye çalışmak üzerinden bir sorunsala dayanması gerek, öyle ki, örneğin neden Kürt coğrafyası Zapatista'lar üzerinden sürekli sunulan örneklem dahilinde sunulmaya calışılıyor. Bunu anlamak mümkün değil. Bu işte derdi olanın, parçalanmış tekilin soru sormasıdır, bir şeyin reddi ya da kabulu degil, yani Zapatista 'Ulusal Kurtulus Ordusu' pratiği (devrimci gerilla savaşı ve Chiapas yerlileri komünü) reddedilecek bir şey değil, ama *reçete* verir gibi sunulacak formül ise, hiç değil. Şöyle ki, teorik olarak daha esnek durmasına ve örgütlenme tarzı olarak daha yatay ilişkiler ağı üzerinden oluşmasına rağmen, inatla söylemek gerektiğine ihtiyaçtan, kabul edilmek istenmezse de Zapatista örneği de *militarist* bir örgütlenme tarzı olarak, sanırız Kürt hareketinin askeri okuma biçiminden fiziki olarak ayrılmıyor. Bu şey parlementer rejim okuması değil, ayrık bir zemin otunun, lanetli bir koksap'in ve sivil bir eylemselliğin başka türlü bir direniş modeli dahilinde okunması gerekliliğinde ısrarlıdır. Demek istediğimiz Kürt coğrafyasının, deneyimleri de aynı şekilde, örneğin, Chiapas yerliler hareketine örnek olabilecek konumdadır da, lakin bunu bile örnek sunmak gereksizdir. Üzerimizdeki sol reaksiyoner sapkın gömleği atmanın zamanı geldi ve geçiyor da. Devrimci reaksiyon tavır ile devrimci oluş aynı şey değil, biri romantik ütopizmin etkisi altındayken diğeri yaşanan nevrotik gerçekliğin şenliği ve etkisi altında olabilmektedir. Bu şey tersine belki de, ütopyada ya da komün sitelerinde kurgulanması gerekli olmayan gelecek algısına yatırım yapan ideolojik proje anlatımlarından kaçma zorunluluğudur.

www.arsivakurd.org

Keza, unutmamakta ve hatırlatmakta inatla yarar vardır: Kropotkine'in Fransız Devrimi'ne olan hayranlığını (Marx gibi) ve ütopik gelecek devrim tasarımını, bu ulusal çerçeve üzerinden projeleştirildiğini (yani Fransız Devrimi'nin gelecek bir devrim için model alınması). Ama aynı şekilde Darwin evrimi üzerinden ilerleyen positivist model anlayışının ise, bir perspektif olarak anarko-komünizm felsefi temelini oluşturduğunu kaçınılmaz piramidal eksenlerin toplumsalın gövdesi gibi sunulduğunu, hegeliyen ve sakat olan prenatüralist bir söylem dahilinde bunun örüldüğünü ise hatırlatmakta sürekli bir yarar olacaktır. Öyle ki, şimdiye kadar iktidarin bütün uzuvlarını unutmuş, bütün red politikalarını ve hedefini sadece devlete, aygıtlarına ve kapitalizme yüklemiş ütopyacı bir makro anarşizm pratiği bize çokta bir şey demiyor. Onun için belki de "tercih" edilmesi gereken daha heterotopik mikro direnişleri ve anlıkları kucaklayan *anarsisan olus*'a girebilmektir (*ἀναρχία / anarkhia*= iktidarsizlik). Evet *anarkhia*'nın bir belki de, ilk usül olarak iktidarsizlığı tarif eden haline dönmek gerek, kendinden, aynen fallus öznenin kendi menisinden de ödün vermesi anlamına gelmektedir bu; bir şekilde üretim tekniğinden, erkeksel objeden salınım vermesi demek, lakin aynı şekilde başka bir kimliksel politikanın içine ise saplanmamaktır. Ondan ki, sinik ve stoist tanımlamalardan çok anlık ve oluş hallerinden, affect'lerden (duygulanımlardan), monadlardan onların ağlar ve yatay kesişmeler halinde seyreden kayışlarından otonom formlardan bahsetmek gerek (Ivan Illich : 'şen şakrak karşıt-üretkenlik'). Hatta bir dönem Todd May'in "eksik" bir raksta dillendirdiği postyapısalcı anarşist felsefe analizlerindeki bazı haklılıklara rağmen, anarşizmin mutlak kötü ve iyi tanımlamalarını, anarşist iktidar kavramına, temsiliyet ve mevcudiyet biçimlerine dair eleştiriler, vs. konusunda pek de etkileşime sahip görünmüyor. Keza, belki de Cezayir'de doğan savaşa ve sömürge pratiklerine bir şekliyle tanık olan Derrida'nın, Althusser'in, Lyotard'ın, ve dahilinde Fanon'un, 1968 beyaz Fransa'sının içinde doğmuş bir çok angaje entelektüllerden daha çok "söze" ve koda sahip olduğunu görmekteyiz. Çünkü tecrübenin içinde oluşan çatal dil metis bir entelektüel faaliyeti ifade ediyor (Said ve Filistin örneğinde olduğu gibi). Bu şey homojen ve statik görselliğin kavrayamayacağı bir etkiye sahip, yaşanmışlık ve dahil olma halidir. Bu şey, Kafka'nın karnaval havasında seyreden çek yahudilerinin dışlanmis 'yaban' dili olan yiğdişçenin çekiciliği içinde olma ısrarıdır ve tersine sosyal organizasyon modellerine ve politik totaliter sunum şekillerine karşı farklı pozisyonlarda bulunan bir eylem anlığıdır, anarş-izm-leşmeyen tekil direniş şeklidir. Aynı şekilde bütün bir sürgün (zorunlu ya da istekli) ve göç hikayeleri de mikro anlatıları resmeden birikime ve belleğe sahiptir. Öyle ki, burada mübadele halinde ilerleyen bir politik bilincin eski kuşak "bilge adam" posizyonunun (Cahil Hoca'nın) hala tefekkür ettiği söyleyebilir ki, bu şey muktedir olmakla sentetik bir dilin oluşmasını sağlıyor. Ve bazen de liberal hocalardan daha beter bir hal alan ("akil adamlardan") gosist antagonizmin misyoner örnekleme ve rasyonalize etme üslupları gibi (logisizm) yorucu bir patente de dönüşebilmektedir. Bu aslında yukarıda değinmeye çalıştığımız motiflerden uzak olmayan bir vaziyet; yani idealist töz mantıkçılık dediğimiz bu usül mutlak devriye aletinin hegelyen okumasından ne yazik ki hiç ama hiç uzak değil. Bu şey anarş-*izmi* (sadece aksiyon ve yıpratma olarak okuyan bireysel özne gibi) otonom üzerine odaklanmış mutlak hegelyen düşünceden uzak tutmamakla birlikte, ona misyoner bir anlam yükleme gayretindedir. Öyle ki, sol hastalık pratikleri dahilinde örülmüş adalet fikrini bile kaostan çok düzeneğe sokmaya çalısan hatta düzenleştiren bir topolijiyi görebilmekteyiz. Keza bu şey, bize bir ekilde otantik bir bireyselleşme doktirinini çağrıstırmaktadır. Oysa ki, anarşizan olma hali, bunun dışında olan (burada Rancière'in *politik yalan formu* dediği) ve tekilliğe daha çok yaslanan ve parazit politik eylemselliğin, o mutlak romantik idealizme dayanan fikrinin tamamen süpürülmesini öneren bir durum gibi geliyor. Öyle ki, bu, septom olarak paranoyak bir hal alabilmektedir, oysa ki şizofren duruma dönüşebilmek belki de kapitalizme her alanda bir performans sunabilmek demektir. Evet, eylem değil, ama performans gösterebilme hali bizi daha cok karnavala yakınlaştırmakta, hatta Illich'in o "şen şakrak karşıt-üretim" dediği, daha festif bir parçalanmış tekillikler pratiğine yaslandırabilmektedir. Burada ilginç olan şey, tek durum, acaba anakronik anarşizmin

www.arsivalturk.org

bu fenomenleri, sosyallikleri açıklayıp açıklayamayacığıdır. Bu şey zıtlığı değil de, postkolonyal okuma üzerinden iki kısımlı bir siyasal duruşu, mübadeleyi, diyaloğu gerekli kıldığı gibi, anarşizmin içine yerleşmiş hegelci diyalektiğin arzu hallerinden kurtulma gerekliliğini de serimlemektedir.

Sonuç olarak, biyolojik bir örneklemde düznelenmiş militarist özne pratiklerinin Kürt coğrafyasında yarattığı patolojiyi, travmayı ve orada oluşmuş siddet düsturunu anlamadan, ona bir şekliyle tepkileşmeden konuşmak; sanırız iktidar tekniğine ve zihniyetlerine çokta uzak durmayan disiplinci bir duruştan başka bir şeyi ifade edemiyor. Öyle ki, Türkiye'de modern devlet ve kurumlarının, toplumun banal aksanının ne denli ırkçı olduğunu görmek demek, aynı şekilde bu kemikleşmiş biyolojik ırkçılığa karşı başka türlü bir stratejinin gerekliliğini özgünleştirmektedir. Keza ırkçılığa maruz kalmamış hiç bir pratik, sömürge söyleminden nem almamış hiç bir tecrübe ötekini anlamama üzerine kurulu bir düzeneği bilgi sürecinde disiplinlestirir. Halihazırda, bu söylem, zaten ötekileştirme tekniklerini olumlamaktadır. Öyle ki, Kürtlere dair her şeyi, toptan milliyetçilik okuma hastalığı, Kürtlerden gelişen direniş modellerini hazır bir şekilde isimlendirme, tanımlama ve teorikleştirme isteği, işte başından beri dert yandığımız solcu öznenin, oryantalist fantezinin, Leninci katalizör öznenin, yine onun sözüyle "küçük burjuva çocukluk hastalığından" başka bir şeyi ifade etmiyor. Sanırız, buna sonuç itibariyle, epistemik acizlik ve diyalektik nihilizmin içine girmiş homojenleştirme tekniği diyebiliriz. Dediğimiz gibi, Türkiye'deki ırkçılığın inanılmaz entrikasına ve onun iktisadi işgaline bir türlü cevap bulmak istemeyen hegelyen fallus sentrik tepkimenin, Kürtleri ve oradaki sosyallik pratiklerini madunlaştırma arzusu benmerkezci bir siyasetten öte bir şeyi ifade etmiyor. Oysa, yeni direniş tekniklerinin modellere ihtiyacı olmadığını her dönemin ve tecrübenin kendi dilini yarattığını görmek gerekecektir, ki 1970'lerin undergrand (Guy Debord, Situasyonist hareket-Cobra), marjinal (Jim Hendrix, rock müzik ve uyuşturucu), baby-boom (Beat kuşağı), Karşıt-kültür (subculture, vs.) veya Kitsch okumaları bile, artık, burada yetersiz durmaktadır. Tarihsel ve bio-antropolojik bir müphenlik içinde kendi dilini ulus-devletin mesiyanik figürleriyle ören, kurtuluş teorileriyle, kahramanlık kültüyle projeleşmiş olan 20.yy ve onun sosyal hareketler tecrübesi bugün itibariyle bizi düşünümsel başka eleştirel okumalara itmektedir. Örneğin batı kamusal alanında yeni kentsel direniş taktikleri yaratan Zones Autonomes Temporaries (geçiçi otonom bölgeler) ya da Reclaim the Street gibi yeni sosyal hareketler, 1968'in marjinalliğe yüklediği anlam dolayımındaki söylemsel pratiklerden ve politik paradigmalarından daha başka bir yerde durmaktadırlar. Yine aynı minvalde, Kürt coğrafyasındaki son dönemlerdeki militarist aygıtı ve onun yurt kodlarını değiştiren, biyo-iktidarın o nüfus ve yetki politikalarını bertaraf kılan "ölü bedenin" (gerilla cenazesinin) başka bir topraksal alandan alınıp başka bir topraksal alana taşınması dahilinde mikro-direnisin kapma biçimi bütün o ulus-devlet, millet, sınır, ideoloji, ütopik devrim tezlerini okumalarını alt-üst etmektedir. Sınıraşırı (transfrontière) bu eylem, sadece oradaki militarist gövdeyi iplememekle kalmıyor, iktidarın bütün o tanımlayıcı tekniklerini de çöpe atıyor, tekil bir pozisyondan kayıp cemaate yaslanan bir kollektif forma bürünüyor, o toprak tanımlarını yersizyurtsuzlaştırıyor ve savaş makinası olarak arzu biçimlerini değiştiriyor. Öyle ki, bundan dolayı biz Türkiye'deki kamusal alanın bile artık eskisi gibi okunamayacağından yeni bir kamusal alansalıktan ya da kamusal alanlardan bahsetmek gerektiğinden dem vuracağız. Benzer şekilde madun okumaları üzerinden meyil eden eşitlenme fikri dahilinde örülmüş özne pratikleri de (victim: kurban ve fail) kendi ekonomik sözcelemini yaratmaktadır ki, burada mağduriyet bir üretim ilişkisi olarak kendini sürekli başkalık tekniği üzerinden oluşturmaktadır. Bu ortantalize edilmiş eksik basamaklı dil bugün açısından çok da bir şey ifade etmemektedir, bu kurban olma halide değişmektedir. Benzer bir şekilde Kürtler artık o eskimiş marketing dili olan popüler kültürün dilini de kabul etmemektedir, öyle ki, "acıların çocuğu" imajinda yedirilmiş Küçük Emrah ya da İbrahim Tatlıses minvalinde nefes alan muktedir dil bugün için geçerliliği olmayan bir dildir.

"Madunlara" ve ezilenlere yüklenen devrimci rol sonuç itibariyle kendi aktörlerini de kamusal alanda güç ve söylem üzerinden biçimleştirmiştir. Bir çok devrim ge-

www.arsivakurd.org

leneği iktidara gelen direniş geleneğindeki *madun*'un nasıl iktidara geldikten sonar, yine iktidarın kapsayıcı öznesi olarak aynı egemen iktidar olma yasalarını uygulayabildiğini göstermiştir. Buradaki tehlike ve kavramsal kargaşa (*madun*un ezik, kurban biçiminde okunuşu, ezilenlerin kendini temsil hakkı) ideolojinin gözünden bakan bir edebiyat, sanat ve entelektüalizm geleneğinin meseleyi bütünlükçü, ilerlemeci bir tarih anlayışının ve kültleştirme kültürünün içinden okumasından ileri gelmektedir. İşte ondandır ki, eşit olma hakkı, eşitlenme fikri madun'un arzu hallerinin tanımlanmasını gerekli kılar.

Burada sanırım sanatsal bir sunum üzerinden gitmek meselemizi daha da açıklayıcı yapacaktır. Matéi Visniec Romanyalı zamanında Fransa'ya göç etmiş bir yazardır. *Histoire Du Communisme Racontée Aux Malades Mentaux* (Akıl Hastalarına Anlatılan Komünizm Tarihi) adlı eserinde (sonrasında tiyatroda sahnelenecek olan) Visniec, Stalin ölmeden iki-üç hafta önce Sovyet Yazarlar Birliği tarafından Moskova merkez akıl hastanesine gönderilen genç kuşaktan bir yazarın Louri Petrovski'nin başından geçenleri anlatır. Petrovski bu akıl hastanesine, akıl hastalarına, delilere, şizofrenlere ve diğerlerine komünizmi anlatabilmesi ve Sovyetlerin devrimci sosyalist düşüncesiyle akıl hastalarının nasıl tedavi edilebileceğini öğretmesi için gönderilir. Bu büyük misyonla hastaneye giden genç yazar akıl hastalarına bir ütopya olarak komünizmi nasıl anlatabileceğini ve bunun büyük Stalin sayesinde nasıl mümkün olduğunu söyleyecektir. İlkin, delilerle karşılaşması planlanır. Ve Petrovski delilere sistemi anlatabilmesi için bir kitap yazmaya başlıyacaktır. Oyunun içinde humoristik teknik çok kullanılır. Örneğin genç yazar Petrovski'nin yazacağı ve delilere anlatacağı kitap büyük Stalin'in ve Lenin'in insanlığı kurtaran (ki insanlık bir felaket içindeydi) devrimci macerası üzerinedir. Bu şey "Ütopya" olan sosyalizmdir. Ve "Ütopya" delilere anlatılacaktır. Kitap hümoristik olarak yazarın Lenin'in bir sözünü referans almasıyla başlar. Lenin'e göre insanlığın kurtuluşu "bok içine batmış felaket içinde olan insanların birleşmesiyle" mümkündür. Aslında kendiside buna inanmayan ve hatta sovyet ideolojisi düşüncesinden farklı hümoristik bir tarzda yazan ve kendisine biçilmiş bir *misyonla* hastaları Stalin'in sosyalist düşüncesiyle tedavi etmeye giden genç yazar Petrovski bunun tersi bir şeyle karşılaşacaktır. Geceleri bu travma mekanının akıl hastaları tarafından "Sovyetlerin en özgür alanı"na nasıl dönüştürüldüğünü delilik üzerinden başka bir devrimci projenin nasıl mümkün olduğuna şahit olacak olan genç yazar Petrovski asıl deliliğin o ütopya düşüncesi etrafında nasıl örüldüğünü geceleri göreceği kabuslarla anlamaya çalışacaktır. Stalin ise, ölmüştür. Büyük kahramanın mobelesi halk tarafından ziyaret edilirken, akıl hastanesinde deliler ölen büyük Stalin imajını çözemeyecekler bütün halkın tersine yas denilen şeyden haberleri bile olmayacaktır. Deliler kendi ilan ettikleri "La zone libre du Soviet" (Sovyetin özgür alanı) içinde bolşevik devriminin liderlerinden Stalin'in ölümünden habersiz hiç bir bürokratik yasa olmaksızın, deklare edilen karnaval halindeki anarsizan oyunlarını oynamaya devam edeceklerdir. Onun için biz burada, Stalin iktidarının da viktoryen bir pratik olarak deliliği ve delileri kapsayamadığına, onları işçi sınıfı gibi özneleştiremediğine şahit olmaktayız. İktidarın burada, insanları *normalleştirme ve sapkınlıktan uzaklaştırma* çabaları, iktidarın yeni ele alacağı "özgürlük tekniklerine" (özgürlük tekniklerinden bahsim, ideolojiyle sağlıklaştırma tekniği olan biopolitiğin içselleştirilmesidir) yönelmesini sağlamıştır. Bu durum, sadece Stalinist bir öğretinin anlatımı değil ama aynı şekilde Rancière'in Cahil Hoca'sında resmedilen toplumsal mühendislik ideolojisinin de kapsandığı söz-merkezci (logocentric) bir duruşu ifşa eder. Burada belki de, Rancière'den alıntı yaparak bitirmeliyiz :

Cahil Hoca: *Peki çocuk Ernesto nasıl okumayı, yazmayı, saymayı bu koşullar içinde sökecek ? Ama nasıl çocuk Ernesto bilmediği şeyi öğrenmeyi tahayyül edecek? Ve niçin çocuk Ernesto bilmediği şeyi öğrenmeyi reddediyor, ama neden?*

Ernesto Çocuk : Çünkü, öğrenmek çok *önemli de değil.*[1]

1 J. Rancière, *Maitre Ignorant*, Birinci Ders, 1818, Joseph Jacotot : Devrimci, Sürgün Hoca.

www.arsivakurdi.org

iktidar tuzağı olarak siyasi şiddet!

ömer faruk

Annem'e.
Affetmesi umuduyla...

Aradı!

Yıllar sonra!

Seni görmemek gibi verdiğim özel bir kararım yok, dedi telefondan gelen ses. Kendimle başa çıkamadım, her tutunmaya çalıştığım şeyin elimde kalması mecalsiz bıraktı beni, kendi harcımı nasıl karacağımı bilemedim, dayanamayıp yine çekip gittim, dedi. Nerelere gittiğini, ne yaptığını anlamaya çalışan meraklı bir sessizlikle cevap verdim. Sormadım, ama anladı.

Artık kalmaya çalışıyorum, dinlemeyi öğreniyorum. Her seferinde savrulmaktan yoruldum. Konuşurken hata yapmaktan çekinmediğim tek kişisin, aramadığım, haber vermediğim için kızma bana, dedi.

Yol soran dağ yürüyüşçülerinin konuşmalarına takılmış önce. Kendi aralarında konuşurlarken *'o gece'*den[1] söz ettiklerini anlamış. Nereden duydunuz, diye sorunca sırt çantasından yazıyı çıkarmışlar; iki gündür yürüyüşte kadının söylediklerini tartışıyoruz, demiş kadın olanı. Yazıyı okuduktan sonra yolunu uzatmış, onlara eşlik etmiş. Kendi aralarındaki tartışmaları karışmadan dinlemiş. Kendi sözünün, benim yazdıklarımın ve başkasının okuduklarının arasındaki mesafeye takılmış. *Aynı sözcükleri kullanıyoruz, ama aynı anlamı yüklemiyoruz,* diye düşünmüş. Sessizlik perhizini bozup beni aramaya karar vermiş.

Gelir misin, dedi.

Gelirim, dedim. Yakınlarda bir yerlerde olduğunu varsayarak. Değilmiş!

Orta Karadeniz dağlarında, ormanın içinde bir yayla evinde yaşıyormuş.

Yenice'ye gelince meydanda bir taksi durağı var, bir taksiye atla. Kanyon'dan geçip yaylaya çıkacağım, de, onlar anlar. Bir süre sonra virajın sonunda büyük bir ağaç göreceksin. Şaşırman imkânsız. Yanından bir patika gider. Çekinme, patikadan yürü. Patikanın otlağa karıştığı yerde ben seni karşılarım. Yaklaşık dört saatlik bir yol, biraz yokuş, hazırlıklı ol. Ayağında yağmura, çamura dayanıklı bir botun olsun. Yağmurluğunu, sekiz on çift pamuklu çorabı ve fanilanı unutma, dedi.

Altı saatlik bir otobüs yolculuğundan sonra sözünü ettiği kasabaya vardım. Taksiye binmeden önce biraz dolaştım. Televizyon ve beyaz eşya satıcıları, meydan, heykel, mebzul miktarda kahve, kahvelerin önünde sigara içen, tespih çeken gençler, yaşlılar... Birinde oturup çay içtim, arkada televizyon sesi. Yan masadakiler

1 Bu yazının Gönül Doygunluğu/Ömer Faruk adlı yazının devamı olarak okunması uygun düşer. Bkz: http://www.birgun.net/sunday_index.php?news_code=1309697998&year=2011&month=07&day=03, www.turnusol.biz, www.solarayis.org Okurken, Hata Benim/Bulutlar Geçer (Söz/müzik: Neşet Ertaş, Solist: Neşet Ertaş & Feryal Öney, Bağlama: Neşet Ertaş, Keman: Adnan Karadurman, 2006, Kalan Müzik) adlı parçanın dinlenmesi önerilir.

www.arsivakurd.org

meraklı gözlerle baktılar. Yanımdaki sırt çantası dikkatlerini çekti. Belli, onlardan değilim. Peki, ne işim var buralarda? Sessiz kaldım, göz temaslarına, *'Hoş geldin hemşerim!'*le girişilecek soruşturma başlangıçlarına aldırış etmedim. Derdim, bizimki nerelere gelmiş, onu anlamak!

Taksi şoförü tarifi hiç yadırgamadı. Geçen yıl da biri gelmişti, dedi. Ağaç kırk, kırk beş metre yüksekliğinde bir doğu ladini. Bütün azametiyle viraja hükmediyor. Yeni yol yapılırken kesmek istemişler, azametinden etkilenip vazgeçmişler. Şantiye şefi olan mühendis ile bölgenin çocuğu olan tekniker ağaç için kavga etmiş. Mühendis, *'Kes!'* demiş, tekniker de, *'Kesmem!'* diye inat etmiş; kesmemiş de... Teknikeri doğuya sürmüş şirket. Sürüldüğü yerde PKK'li diye ihbar etmişler, tutuklanmış. Sonra serbest kalmış, başka bir yere sürmüşler. Bu arada mühendisin arabası kaza yapmış, "iş göremez" raporu almış. Şimdi evde içki içmekten başka bir şey yapmıyormuş. Ağacın dallarına birileri üç parça çaput bağlamış, bir haftada bütün alt dalları çaput dolmuş. Olaylar yüzünden epey popüler bir ağaç olmuş. Viraj yolunda ufak tefek çatlaklar oluşmaya başlamış. Ağacın kökü yürüyormuş. Ağaç yolu lanetledi, yolu parçalayacak, dedi bunları bölük pörçük anlatan şoför.

Sözünü ettiği patikadan yürümeye başladım. Bayırı geçtikten sonra yağmur başladı; orman yoğunlaştı, gün ışığı huzmelere dönüştü. Muhtelif ebat ve biçimdeki ağaçların arasından yürüyorum. Ağaçları tanımıyor, adlarını bilmiyorum. Bildiğim sekiz on çeşit ağaç: Çınar, ıhlamur, çam, ceviz, akasya, söğüt, incir, defne... Bu ağaçlar onlardan değil. Kuş sesleri geliyor, bazen kendilerini de görüyorum. Yaklaşık iki saatlik bir yürüyüşten sonra yorgunluk alametleri başladı, benim epey ham olduğu ortaya çıktı. Oturup biraz soluklandıktan sonra devam ettim. Aklımdan, *neden her çağırışında gidiyorum? Neden o hep gidiyor da ben bekliyorum? Neden o anlatıyor, ben dinliyorum* soruları geçiyor, cevaplayamıyorum...

Ormandan çıkınca geniş bir yayla düzlüğünde beni beklediğini gördüm, etrafında keçiler, saçını uzatmış, üzerinde eşofman, başında geniş siperliği olan bir şapka, teni dağ güneşinden yanmış, biraz kararmış...

Gülerek, çok mu yoruldun, diyor. Sıkı sıkı sarılıp, öpüşüyoruz. Bir süre birbirimize dokunarak, hissederek, gözlerimizin ta içine bakarak, yüz yüze duruyoruz. Gülüyor. Çok terlemişsin, diyor, *'Seni gidi şehir çocuğu'*nu muhallebi çocuğu tonlamasında söylüyor. Daha bir saatlik yolumuz varmış. Köyden yol daha kısa, ama hem bölgeyi göresin hem de biraz antrenman yapasın istedim, diyor.

Birlikte keçilerin ritmiyle yürüyoruz. Bir köpek havlayarak eşlik ediyor...

Kısa kısa kimi haber almalar, hatır sormaların, sohbetin arasına bölgenin özelliklerini de sıkıştırıyor. Bu bölgenin benzeri memleket topraklarında yok. Karşılaştırmalı araştırma yapmadım, ama öğrendiğim kadarıyla Avrupa ve Ortadoğu'da da yok. Ormanın sürekliliği ve çeşitliliği dış müdahaleye uğramamış. Bitki ve hayvan çeşitliliği kendi doğal seleksiyonunu koruyor. Çevrede sanayileşme yok, şehirleşme, baraj, otoyol da yok. Nüfus seyrek. Tam bir orman denizi: Toplam 750 km^2. *'Kesintisiz orman'* diyorlar. Dünyada memelilerin bütünlüğünün bozulmadığı en önemli alanlardan biri. Orman olarak korunmada öncelik açısından birinci sırada. İnsanoğlunun unuttuğu bir yer, diyor.

Anneannesi çağırmış. Ölmeden önce torunumu son kez göreyim, demiş. "Dedemi daha önce kaybetmiştik. Ölmeden önce onu göremedim. Zaten her ikisini de görmeyeli çok yıl oldu. Ben ilk torunlarıyım. Çocukluğumda yaz aylarında bu küçük yayla evine gelir, keçi kovalardım. Anneannemi çökmüş görünce, kaldım. Son aylarını beraber geçirdik. O, ben, keçiler, tavuklar bir de Karabaş. Mutlu öldü. Bana türküler söyledi. 'Kınalım,' dedi. Saçlarımı okşadı. Öldükten sonra şehre dönemedim. Kendimi tuhaf bir biçimde burada daha iyi hissediyorum. *'Kalayım bari.'* dedim. Aynı düzeni sürdürerek yaşamaya başladım. Şimdilik iyiyim, dedi.

Eve gelmiştik. Tümüyle ahşaptan yapılmış bir yayla evi. Yanında keçi ve tavuklar için ahır görevini gören bir müştemilat daha var. Elektrik yok. Tuvalet dışarıda. Masanın, koltuk ve sandalyelerin olduğu salonumsu yer hem mutfak hem de oturma bölümü olarak kullanılıyor. Bir duvarın önü kerevet. Hem kuzine hem de

www.arsivakurd.org

ocak var. Sac ocağın kenarına yaslanmış, el altında duruyor. Arkada iki bağımsız oda. Önde veranda.

Hava kararmadan keçileri sağayım, dedi. Kırk yıllık köylü kadını gibi elindeki kaplara keçileri sağmaya başladı. Kaynaması için süt kaplarını kuzinenin üstüne koydu. Akşam yemeğini hazırlamaya girişti; daha önce topladığı otları yıkamaya, doğramaya başladı.

Ekmek, sebze, tuvalet kâğıdı ihtiyaçlarını nasıl karşılıyorsun, diye sordum merakla.

Arada bir yufka açıyorum. Orman, yayla bitkilerini tanımaya çalışıyorum. Tanıdıkça sebze ihtiyacımı gideriyorum. Anneannem bazı otları, yaban yemişlerini, mantarları öğretmişti ölmeden önce. Köy iki saatlik mesafede. Çok özlediklerimi de oradan alıyorum. Yenice'ye çalışan bir dolmuş da bazı ihtiyaç maddelerini köyün bakkalına getiriyor. Anneannemin evlatlığı bir orman bekçisi var. Sık sık hatır sormak, mukayyet olmak için (o öyle diyor) uğrar. O da getirir bir şeyler. Birazdan belki uğrar. Seni yürürken görmüş, izlemiştir muhtemelen. Tehlikeli olup olmadığına bakar, dedi gülerek.

Birazdan Karabaş'ın havlaması duyuldu, ardından kapı çalındı. Yapılı, kırklarında, kara yağız bir adam içeriye girdi. Elinde tüfek, ayağında çizme, sırtında yağmurluk.

Hoş gelmişsin!, dedi dikkatli dikkatli bana bakarak.

Ahmet, yabancı değil, gel otur, beraber yiyelim, dedi bizimki.

Sağ ol abla, evden beklerler, karanlık basmadan köye döneyim. Ay yok bu gece. Bir ihtiyacın var mı diye sorayım, dedim.

Sağ ol, telefonun şarjı bitmiş, fişe taksan iyi olur, arkadaşın telefonu var zaten, şimdilik idare ederiz. Güğüm, sepet hazır.

Süt güğümünü, yumurta sepetini alan Ahmet, iyi akşamlar, deyip gitti.

Bakkala bırakıyor, o da bir yerlere satıyor, benim nevale çıkıyor, sıkıntım yok, dedi.

Yemek için, adını bilemediğim yoğurt çorbasına benzer bir sulu yemeğin yanı sıra muhtelif otları karıştırarak yahni benzeri bir şey ve ota kırılmış yumurta hazırlamış. Hepsi çok güzel kokuyordu. Ben de çantamdan rakımızı çıkardım.

Nereden çıktı bu yazı, diye sordu kadehlerimizi tokuştururken, yazıyla uğraştığını hiç bilmezdim.

Yazmak değil kaygım, bir söz edinmeye çalışıyorum, savunabileceğim, içinde yaşayabileceğim, zamana direnen bir söz. Aktaracak hale gelince de, 'Yazayım bari' dedim. Memleket solunun hali içler acısı. Hâlâ soğuk savaş dönemi mantığıyla siyaset yapılıyor.

Neyi değiştirdi yazdıkların peki? Bir işe yaradı mı?

Bilmiyorum! On beş, yirmi civarında e-posta dönüşü oldu. Bazı arkadaşlarla da tartıştık. Üç web sitesi, gazeteden sonra ayrıca yayımladı.

Geri dönüşleri, arkadaşlarının söylediklerini merak ettim. Dinlemek isterim. Ama daha sonra, bu gece içki içelim. Konuşmayalım, epeydir içmiyordum...

Yemeklerimizi yedik, kadehlerimizi alıp verandaya çıktık, geceye katıldık...

Karanlıkta çoğalan sesler... Yıldızlar...

***

Sabah güneş doğarken uyandırdı. Burada erken kalkılıyor. Gün ışığı sidikliyi yatağında yakalarmış, dedi gülerek. Keçi sütü, peyniri, tereyağı, dağ çileği reçeli, yine otlara kırılmış taze yumurtayla kahvaltımızı yaptık. Ardından melemeye, huysuzlanmaya başlayan keçileri, tavukları saldık. Yumurtaları toplamış. Keçiler önce su içtiler, sonra otlağa doğru yola koyuldular. Peşlerinde Karabaş ve biz.

Burada yaşama nedenin tek başına anneannen olmasa gerek, dedim yürürken.

Öncelikle anneannem. Ona borçlu hissettim kendimi. Çok zamandır görmemiştim. Zamanla burayı sevmeye başladım, dedi.

Ormanda, tek başına; elektrik, radyo, televizyon, gazete, kitap, buzdolabı, çamaşır makinesi, fırın yok!

Sık sık yanılmaktan, tekrar başa sarmaktan yorulmuş, bıkmıştım. 'Neden yanılıyorum, nerede hata yapı-

www.arsivakurd.org

yorum?' diye düşünmeye başladım. Zihnimin yazı, ondan önce söz ile oluştuğunu fark ettim. 'Peki, söz ve yazının aktarıcılığı ile oluşan düşünce sistemlerinden önce ne vardı? Düşünce sistemlerinin temel taşlarını söz ve yazı oluşturuyorsa, onlar nasıl oluşmuş?' diye merak etmeye başladım.

Şaşkınlıkla baktığımı görünce, burada daha önce olmayan yeni sorularım var, dedi. Bunları düşünmek, hayata söz ve yazının nüfuz etmediği, kendi sembollerini ve kurumlarını oluşturmadığı bir iklimden bakmak iyi geliyor. İçimin ferahladığını hissediyorum.

Bir süre otlayan keçileri seyrettik...

Alanlarını, otlarını biliyorlar, hiç şaşırmadan takip ettikleri bir güzergâhları var, dedi. Soran gözlerle baktığımı görünce, devam etti... Söz, yazı ve onu temsil eden aklın tahakkümü 20. yüzyılda doruğa ulaştı. Sonuç iki büyük dünya savaşı ve yüz milyon ölü. Hiçbir yüzyıl bu denli kanlı geçmedi. Hiçbir yüzyıl bu denli kendini süsleyip, gizlemedi, mazeret uydurmadı. Hiçbir canlı türü hemcinsine bu denli gaddar davranmadı. Hiçbir canlı türü diğer canlı türlerini 20. yüzyıldaki kadar yok etmedi, dedi. Ekledi, ya bu zihniyet dünyasının içinde, rolünü seçemediğin pasif oyuncu olacaksın, ya da kenara çekilip 'n'oluyoruz?' diye kafa yoracaksın. Ben kenara çekilmeyi, az kirlenmeyi tercih ettim.

Yenilgiyi kabul etmek değil mi bu? diye itiraz ettim.

Öyle de denilebilir. O akşam da konuşmuştuk. Hiç olmazsa 'soylu' kalayım istiyorum artık.

Yazıya gelen eleştirilerden biri bu, 'soyluluk özentisi!' Kendini aristokrasinin mensubu saymak.

Doğru, böyle de algılanabilir. İçki içerken, yerine ne kullanacağımı bilemeden kullandığım bir söz. Kastım başka bir şeydi, hâlâ da o. Yapıp ettiklerimi seçme, sahiplenme isteği. 'Düşmanlık nasıl başlar, birikir, biter, düello noktasına nasıl gelir?' gibi şeyler düşünüyordum o aralar. 'Düşman' üzerinde çok, 'düşmanlık' üzerinde az düşünüyoruz. Düşmanlığı oluşturan mekanizmalar, kendini sürdürme biçimleri, öldürme noktasına gelme nedenleri... Eskiden düşmanınla yüz yüze vuruşurdun. Kuralları belli. Vuruşan her iki taraf da o kuralların içinde kalıyor. Dışına çıkmıyor. Vuruştuğun kişi seni öldürebilir, ama ona saygı duyuyorsun. Düşmanında edep ve adap var çünkü. Bildiğim kadarıyla bir tek soylular, şövalyeler arasında var bu saygı. Zamane düşmanlarında edep ve adap var mı sence?

Keçiler otlak değiştirmeye karar verdiler, biz de peşlerinden. Karabaş havlayarak efelik yapıyor ama keçilerin aldırış ettiği yok...

İlk insanlık suçunu merak ettim bir aralar. Sıkıntı söz ve yazıdan başlayınca ta oralara kadar gidiyor insan zihni. Şimdilerde pek kimsenin aklına gelmiyor ama bir antropolojik gerçek, bir ilk suç var! O da Âdem'in elmayı yemesi değil; yaklaşık on bin yıl önce birinin ilk sınırı çizmesi, sahipsiz araziyi ilk çitle çevirmesiyle başladı. 'Senin-benim kavgası' o zamandan beri sürüyor. Onu mülk tartışmaları, kabile savaşları, ulus devletler ve dünya savaşları izledi. İnsan ilk çiti çevirerek doğayı, hayvanları, böylece kendini evcilleştirdi. Organize tarıma başladı. Muhtemelen 'yabani hayvanlar ektikleri ürünü yemesin' diye çiti çekti, ama kıvılcım da çaktı. Tarımı, üretim, zaman, dil, sayı, sanat, takvim, saat, din ve stok izledi. İşbölümü ile ilk benlik bölünmesi gerçekleşti. Tahakküm kendi terminolojisini oluşturdu.

Ara verdi, hatırlamaya çalıştığı bir şey vardı sanki. Bu bölgenin paylaşılmayan arazi oranı yaklaşık yüzde 70. Memleketteki en yüksek oran. Tarımın en az yapıldığı bölge. On bin yıl önce çakan kıvılcımın en az hissedildiği yer.

Ses çıkarmadığımı görünce güldü. Daha konuşacak çok zamanımız var? Kalacaksın değil mi?

***

Keçi sürüsünün peşinden sulağa geldikten sonra bir kayanın üstüne oturduk, konuyu değiştirdi... Zihnimi epey meşgul eden bir sorun var. Yüksek sesle düşünmek, tartışmak istedim, geldiğine çok sevindim. Ayrıca keçiler rakı sevmiyorlar, kadeh tokuşturulmuyor, dedi. Gülümsediğimi görünce, iktidarın kendini tahkim ettiği, yansıttığı, karakteristik sözcükleri nelerdir sence, diye sordu. Biraz açmasını istedim...

Dil ilk hapishanemizdir. İnsan duygu ve düşünce dünyasının düzen ve denetim altına alındığı ilk büyük

www.arsivakurd.org

tahakküm taşıyıcısıdır. Adlandırdığımızda, adlandırdığımıza hükmetmeye de başlarız. Adlandırmak, hissederek hayatı algılamaktan çıkmaya başlamaktır aynı zamanda. Doğal olanın uçuculuğundan, çok katmanlılığından vazgeçip, sembole, yazıya düşmektir. Sözcükler masum değildir, yalan söyler, yalanı taşır. Barthes dil için, *'Su katılmamış terörist'* diyordu. Yüzyıllardan beri gelen bir süreç yaşanıyor, farkına varmaktan, dikkatli olmaktan başka yapabileceğimiz bir şey yok. Tahkim eden, adlandırarak denetim altına alan bir dilin içine doğuyoruz. Düşünme, eyleme, kendimizi ifade etme yeteneğimiz o dilin sınırları kadar. Yüzyıllardır süren bir geleneğin içerisinden yoğrularak gelir dil. Geleneği belirleyenler ise hükmedenlerdir.

Dil, hükmedilenleri hiç mi içermez?

İçerir! Hükmedilenlerin yönetilmeye razı olma özelliklerinin gerektirdiği kadarını içerir. Hegel'i hatırla, efendi de köleye bağlıdır. Ama bu bağlılık ne efendinin ne de kölenin konumunu değiştirmez. Bu yüzden dil esas olarak hükmedenlerin taşıyıcısıdır, erkektir. Örneğin: Küfür, argo erildir, hükmeder. Girmek, işgal etmek üzerinden varlığını binlerce yıldan beri sürdürür. Almak ya da buluşmak üzerinden kendini var eden bir argo literatürü biliyor musun?

Şimdi anladım! Sorduğun soruya dönecek olursak silah, öldürme, sömürme, saray, hiyerarşi, otorite, yönetme, kırbaç, şato, işkence, asık surat, otoyol, imha, totalitarizm, toplama kampları, gökdelen, soykırım, kölelik, ırkçılık, kale, dikenli tel, savaş, utanmazlık, tecavüz, aşağılama, yalan, gurur, zincir, kibir, katliam, toplu mezar... vb. Sözcükler iktidarın karakterini oluşturur. İktidarı taşır, çoğaltır, onun normalleştirilme mekanizmalarını kurar.

Çok haklısın! Mazlumların, hükmedilenlerin sözcükleri nelerdir peki?

Adalet, kalenderlik, özgürlük, şiir, dayanışma, eşitlik, emek, kahkaha, demokrasi, isyan, tevazu, aşk, utanmak, türkü, enternasyonalizm...vb. Sözcükler de hükmedilenlerin, mazlumların dilini oluşturur.

Peki, mazlumları savunanların, iktidarın dilini ve araçlarını kullanması sorun yaratmaz mı? Onu amacından uzaklaştırmaz mı? *Silah, öldürme, imha, asık surat* sözcüklerini iktidarın sözcükleri olarak adlandırdın. Bu sözcükler üzerinden bir eyleyiş tarzı iktidarı mı tahkim eder, iktidar karşıtlığını mı besler?

İktidarı tahkim eder!

Belli, sözü bir yere getirmek istiyor. Bir süre keçileri seyretti. Kalktı bir oğlağı okşadı. Daldı...

Sana bir arkadaşımı anlatacağım. Sorma, kurcalama. Söyledikleri dikkate alınması gereken şeyler. Beni epey meşgul etti. Bakalım sen ne diyeceksin?

Merak etme!

Geçen yıl geldi. Amcasını da duyardım. Epeydir görmüyordum. Bazı eylemlerde beraberdik. Hiç geç kalmadı, hiç tutukluk yapmadı, hiç arkasını dönüp kaçmadı, hiç tereddüt etmedi. Sırtını dönebileceğin birisi. Çok dürüst bir çocuktu. On yıl içeride yattı. Çıkınca sosyalist siyasette aradıklarını bulamadı. Bir süre kurulan parti, vakıf, dernek, dergi, gazete, yayınevi, tv ve radyo çevrelerinde bulunmuş. Orada yaşanan hezimetleri, pespayelikleri görmüş, ayrılmış. İş de bulamadı, sefil oldu. Bir süre Türki cumhuriyetlerde çalıştı. Annesi hastalanınca ona bakmak için döndü. Yargısız infaz timi tetikçisi Ayhan Çarkın'ın, *'içimde insanlık var, anlatmak istiyorum. Karanlıktan çıkmak istiyorum'* diyerek bildiklerini anlatmasını, anlattıklarıyla diğer yargısız infaz tetikçilerinin yakalanmasını, yargılanmasını medyada izlemiş. Gecelerini kâbusa çeviren, içindeki kasvetin yoğunlaşmasına neden olan cürümleriyle yaşamaya dayanamamış, dertleşmek için bana geldi. Yine böyle keçilerin peşinde dolaşırken anlatmaya başladı...

Öldürdüm! Sorumlumun direktiflerini yerine getirdim, sonra yakalandım, bana öldür emrini veren sorumlu yakalanmış, işkence yapmışlar, beni ele vermiş, dedi. İşkencede konuşmadım. Mahkemede, *'yapmadım'* dedim, sorumlumun ifadesi işkenceyle alındığı, delil bulunamadığı için o cürümden beraat ettim. Yıllardır sancısını çekiyorum. Tanımadığım birinin hayatını *devrim adına* aldım. Devrim çok uzak bir gelecekmiş oysa. Türki cumhuriyetlerde sosyalizmin kalıntılarını gördüm. Gördüklerim, hiç kimseyi öldürmek için neden oluşturamaz, değmez, dedi.

www.arsivakurd.org

Solu, devrimciliği amcamdan öğrendim. O öğretmedi, ben imrendim, heveslendim. Çünkü amcam, 12 Mart'ta mahkemede, 'Yaptım,' dedi. Yaptıklarına sahip çıktı. Dürüstlüğü ile komşularının, arkadaşlarının, akrabalarının takdirini kazandı. Acemiliklerini, naifliklerini herkes hoş gördü. Baş eğmemesi, ceberut devlete karşı bir tür modern zamanların afili çocuğu olarak algılandı. Hatta insanlar çocuklarına amcamın ve arkadaşlarının adını verdi. Filmleri çekildi, şiirleri yazıldı. 47'liler diye bir edebiyat kuşağı bile oldu. Kırk yıl oldu, fotoğrafları mitinglerde taşınıyor.

Aradan otuz yıl geçti. Ben hâlâ, *'yapmadım'* diyorum. Kimse adımı çocuklarına vermiyor, kimse fotoğrafımı taşımıyor, bizim kuşağı anlatan bir edebiyatın olmayacağı da anlaşıldı. Halk artık yanımızda değil. Bir nedeni, *"yapmadım'* demiş olmam, yalan söylemem. Yaptıklarıma sahip çık(a)mamam. Oysa herkes yaptıklarımı biliyor. Ceset var, ölüm var, kan var çünkü. Ben de ne yaptığımı biliyorum. Ama kendime bile söyle(ye)miyorum. Kendimi, kendime söylediğim yalanla idare ediyorum, yalanla yaşıyorum. Ölmeyi, öldürmeyi beceriyorum, ama yalan söylememeyi beceremiyorum. Doğru, gençtim. Eylemlerimin sonuçlarını tartabilecek olgunlukta değildim. Doğru, faşistler saldırıyordu. Onlarla kavga ederken esas zorbanın, ordunun pusuda, kendi sırasını beklediğini fark edemedim. Ama can alıyorum, yerine koyamayacağım, telafisi olmayan bir şey. Bunun geçiştirilecek yanı var mı? Tek başına toyluk ya da faşistlerin saldırısı bunun mazereti olur mu? Faklı bir amaç için aynı aracı kullanıyorum. Araç, amacı belirlemez mi? Ya da kendime göre gerekçelerim varsa onu açıklamam gerekmez mi? Neden gerekçelerimi savunamıyorum? Arkadaş sohbetlerinde savunmak olmaz, kamuya yönelik bir eylem yapıyorum. Öldürürken özel bir çıkar gütmüyorum. Bu yüzden savunmamı da kamuya yapmak zorundayım. Neden, *'Ben yaptım, çünkü!'* diyemiyorum?

Neden?

Üstelik, *'yapmadım'* diyorum, dedi.

Burada dört hafta kaldı. Daha çok bu konuyu konuştuk. Çok gergindi. Bazı kararların eşiğine gelmiş, kendi üzerine düşeni yapmak istiyordu.

Giderken, savunamadığın, bedelini ödemeye hazır olmadığın eylemleri yapmayacaksın, dedi.

***

Anlattıkları, sol tarihin önemli bir sorununun tartıldığı, solun ilkelerinin yeniden kurgulanmasını gerektiren şeylerdi. Anlattıklarında eksikler de vardı ayrıca. Sol yapılanmaların birbirleriyle ya da kendi içlerindeki sorunları çözmek için başvurdukları şiddetten söz etmemişti.

Soru ve sorun açık: Siyasi şiddet sola dair midir?[2] Farklı bir hayat tahayyülü şiddet üzerine kurulur mu? O tahayyül şiddeti de taşır mı? Zihnimden geçenleri anlatıp, siyaset imkânları olduğu sürece siyasi şiddet reddedilmeli, dedim.

Hayati'nin bu tip sorunların anlaşılmasında anahtar niteliğinde bir sözü var, *'kılıç, kendini ikna edecek gerekçeleri her zaman bulur'* diyor. Aracın amacı ele geçirmesini kastediyor.

Söylediklerine gelirsek, bu sınır nasıl çizilecek peki? Ne olursa, siyaset bitti, denecek? Düşünce ve örgüt-

2 *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Sol* adlı kuşatıcı bir adla yayımlanan ansiklopedik çalışmada "silahlı mücadele" bahsini işleyen aşağıdaki seçilmiş satırlar dönemin atmosferini aktarması açısından epey açıklayıcı. Makalenin tümü okunurken "iktidar" ve "siyaset" sözcüklerinin bağlamına, "ahlak"ın ise koşul dışı tutulmasına dikkatinizi çekerim: "Türkiye'de politik iktidar anayasal yollardan ele geçirilebilir ve korunabilir mi, anayasal yollardan ele geçirilse de muhafazası mümkün mü? (...) Çünkü Türkiye sosyalist hareketi bütün kanatlarıyla beraber esas olarak Komintern geleneğinin çok güçlü etkisi altındaydı. Bu gelenek devrim mücadelesinde 'işçi sınıfının, ister ideolojik, ister sınıfsal öncülüğüne dayansın, bir komünist partisini, onun programını, o programa dayalı bir örgütlenme sürecini' ön gerektiriyordu. Bu olmadan, böyle bir politik merkez olmadan, bu politik merkezin örgütsel biçimlenişi olmadan herhangi bir devrimci mücadele başarıya ulaşamazdı.(...) Bu üç hareketin (TİKKO, THKO, THKP-C kastediliyor. Ö. F.) ortak yanı, mücadeleye başladıkları andan itibaren iktidar meselesini karşılarına koymuş olmalarıydı. Bunu mücadelenin hiçbir anında gözden saklamadılar. (...) Sayıların dili yeterince çıplak: 1974-80 arasında yaklaşık beş bin dolayında insan, bu çatışma sürecinde hayatını kaybetti. Bunun yakın çevresiyle birlikte en az 50 bin insanın silahlı bir mücadele için mobilize edildiğini, Türkiye çapında oluşan ağlar içinde hareket ettiğini, maddi ve manevi varlığını çatışmanın hedefine ulaşması için fedaya hazırlandığını ve çoğu kez ettiğini gösterdiği söylenebilir.(...) Silahlı mücadeleyi, 1974 öncesi çizgide sürdürmeyi önlerine koyanların hiçbiri, önceki dönemin politik militanlarıyla beraber yürümedi. 1974 sonrasında hayatta ve serbest kalanların hiçbiri de silahlı mücadeleye önderlik etmedi.(...) Diğer mücadele biçimleri gibi, silahlı mücadelenin koşulları ve olanakları da tarih ve siyaset tarafından belirleniyor, ahlak ve ideoloji tarafından değil." Kürkçü, s. 494

www.arsivakurdi.org

lenme özgürlüğü yok, diyelim. Şiddet meşrulaşır mı o zaman, diye sordu.

Sessiz kaldığımı görünce devam etti...

Çaresiz kalıp şiddete başvurmaktan söz ediyorsun. Düzeni püskürtmenin, iktidarın oyununu bozmanın tek yolu şiddet mi? Hükmedenin dili yerine farklı bir dil inşa etmenin önünde ne tip bir engel var? Arkadaşınla, yoldaşınla, sevgilinle kurduğun ilişkilerde dilin, aklın, dinin tahakkümünden çıkarak düzen dışını kurmaya başlamanın önündeki engel ne? İktidarın nüfuz edemediği sahici kopuşlar buralarda yaşanmaz mı? Tahakküm içermeyen sahih dokunuşlar için yaşamıyor muyuz? Bütün muradımız bu değil mi? Hissetme kapasitemizin giderek düştüğünü sorun etmek ve bunu yüksek sesle dillendirmek kapitalizmin kalpsizliğinin altını çizen yıkıcı bir eylem sayılmaz mı?

Bir süre keçilere baktı...

Hadi, iktidarın kendini sürdürdüğü için onayladığı bir ilişki biçimi olan evliliğe alternatif öneremeyip, boyun eğdin! Peki, oğlan çocuklarını sünnetçinin önüne oturturken, evladının en hassas organlarından birini ondan izin almadan keserken, geleneğe, dine boyun eğmek de ne demek oluyor? Onun bedenine izin almadan müdahale etmenin ne tip sorunlar biriktirdiğinin farkında değil misin? Savcı, asker, polis pipi kontrolü mü yapıyor? İktidarın asıl gücünü *'normalleştirme mekanizmaları'* üzerinden sürdürdüğünü hâlâ anlamıyor musun? İktidarın kendi doğrusunu kabul ettirdiği sürece zora, şiddete ihtiyaç duymadığını; seni gönüllü ve zinde yandaşı olarak sıraya soktuğunu, tüketici olarak sırtını sıvazladığını; bu yüzden çocuğun bedenini yaralarken, *'aslan evladım'* şefkatinin ikiyüzlü bir tahakküm içerdiğini neden göremiyorsun? Benjamin'in sözünü ettiği *'kitlelerin üretilmesi'* değil mi bu? Gücün parmak kadar çocuğa mı yetiyor? Bunları değiştirmek ölmekten, öldürmekten daha mı zor?

Salvo üst üste geliyordu, dayanamadım, ben de kalkıp açık kahverengi benekleri olan sevimli bir oğlağı okşadım...

En çok da cenazesini imama teslim ederek ölenlere sinirlerim bozuluyor. Artık ölmüşsün, daha ötesi yok, *'belki vardır'* kaygısıyla mı son anda biat ediyorsun? Son hareketinle bütün geçmişini reddedip iktidara, geleneğe, dine ölürken mi teslim oluyorsun? Radikal, devrimci militanın ruhuna fatiha okutuyorsun...

Sessiz kaldığımı görünce tekrar etti...

Banka soyan, işkence gören, hapiste yatan, ölmeyi ve öldürmeyi beceren, ama evlenmenin dışında başka bir ilişki biçimi önermeyi, çocuğunu sünnet ettirmemeyi, cenazesini imama teslim etmemeyi beceremeyen bir radikal, devrimci militan... Senin kulağına da tuhaf gelmiyor mu?

Ara verdi, çantasından çıkardığı dürümü ve termosu uzattı: Acıkmadın mı?

Sessizce yemeklerimizi yedik, termostaki ayranımızı içtik. Bir süre ağaçları, ormanı, gökyüzünü seyrettim. Keçilerin seslerinden başka bir şey duyulmuyor. Karabaş da uzanmış, kestiriyor. Arada bir gözünün birini açıp, kulağının tekini kaldırıp, etrafa göz atmaktan, sineklere kuyruk sallamaktan geri kalmıyor.

Söylediklerini doğru kabul edelim. O zaman adı Ordu, Cephe, Silahlı Propaganda Birliği, Gerilla Birliği, Silahlı Devrim Birlikler vb. olan bütün yapılanmalar çözüm değil, sorun biriktiriyor demektir... Bu adlandırmaların etimolojisine bakarsan hepsinin savaş kültürüne, militarizme yaslandığını göreceksin. Hep aynı yere geliyoruz: Bence araç amacı da belirler; iktidarla onu taklit ederek savaşamazsın. Onun kurallarıyla, araçlarıyla oynuyorsun çünkü. Üstelik araçları icat eden, yapan da iktidarın kendisi. O konuda senden daha yaratıcı, becerikli. Aynı araçları kullanarak iktidarı yensen bile, yine benzer iktidarı kurarsın. Koltuk ve dil değişmez, oturan değişir. Zarf değişir, mazruf aynı kalır. Hükmedilenlerin hayatında bir değişiklik olmaz. Koskoca SSCB bu durumun veciz bir örneği: Putin, bir nevi çar değil mi? Yirmi yıldır iktidarını sürdürüyor, daha da sürdürecek gibi. Peki, biraz spekülasyon yapalım: Putin sürdürülebilir iktidarını Lenin'e borçlu olmasın? Hadi, bir de yerli spekülasyon yapalım: Erdoğan sürdürülebilir iktidarını Kemalist orduya, 27 Mayıs'a borçlu olmasın?

Otoriter ve hiyerarşik örgütlenmelerle, iktidarı taklit ederek, onun araçlarını kullanarak düzen dışına çıkamazsın, yeni bir hayat kuramazsın. Yönetilenlere

www.arsivakurd.org

hükmedilmenin devam ettiği, yeni bir toplumsallığın yaşanmadığı, ama adına *'devrim'* dediğin bir yanılsama yaratırsın sadece. Daha kötüsü yönetilenlerin haklı tepkilerini çarçur edersin. Yönetilenlerin isyan noktasına ne denli zor geldiğini, ne denli ağır bedeller ödediğini düşünürsen bu çarçur etmenin toplumsal mücadele maliyetinin ağırlığı ortaya çıkar. Başka insanların hayatları üzerinden siyaset yapanlar bu maliyetle pek ilgilenmezler.

Türk solu bu sorunla *da* yüzleşmedi. Kürtlerin bu aracı, siyasi şiddeti tereddüt etmeden devralmasını seyretti. İntikamını onların almasını istedi, belki de. Yüzleşse, şimdi yaşadığımız şiddet ortamına bu denli rahat sürüklenir miydik: Soru bu? Üstelik otuz yıldır bu soruyla yaşıyoruz. Cevabı ise, bu sorunun asli aktörlerinin vermesi gerekiyor öncelikle. Cevap vermedikleri sürece sessizliklerinin biriktirdiği sorumlulukları daha da artacak, dedi.

Şair demiş ya, *'Hava kurşun gibi ağır...'* Tam da öyle oldu. Sözün anlamı azaldı. Susmak, çaresizlik ifadesi olarak aramıza yerleşti. O da gözlerini benden kaçırarak keçileri yoklamaya gitti... Bir yerde okumuştum, sen köpekleri gezdirdiğini sanıyorsun, ama aslında onlar seni gezdiriyor. Sana terapi yapıyor gibi bir şeydi.

Keçiler?..

Soran gözlerle baktığımı görünce...

Zihnin işgal altında ve hatta varlığın iktidarın payandasına dönüşmüş durumda, bunu sorun etmediğin için kabul ediyorsun, normalleştiriyorsun. İktidar için altın çözüm! Böylece, düzenin bütün ritüellerini aksatmadan yerine getirirken faşist, polis, asker, korucu öldürmekle düzene meşruluk kazandırıyorsun, iktidarını tahkim ediyorsun. Bu yöntemle düzen dışına nasıl çıkılır? Düzen nasıl değiştirilir?

Bunlar başa çıkması çok zor olan sorunlar da değil. Örneğin, vicdanlarıyla hareket eden bir grup genç, askere gitmeyi reddetti. *'Ordulaşmış millet'*e göre kurulmuş bütün iktidar algısını serseme çevirdi. Sabahtan beri konuştuğumuz radikal, devrimci militanların ağırlığını sürdürdüğü sol politik yapılanmalarda benzeri eylemlere rastladın mı hiç? Vicdani retçilere önayak olduklarını gördün mü?

Bir arkadaşım anlatmıştı... Askere gitmemek isteyen iki genç iktidarın *algısına, asık suratına* bir saldırı düzenlemek istemişler. Eşcinsel ilişki kurdukları iki fotoğraf çektirmişler. Askerlik şubesine fotoğrafları beyan edip sevgiliyiz, beraber askerlik yapmak istiyoruz, demişler. Fotoğrafları görünce subayın yüzü allak bullak olmuş. Kekeleyerek, *'delikanlı, erkeklik, askerlik'* sözcüklerinin çokça geçtiği uzun bir nutuk atmış. Çok eğlenmişler...

Sence kullandığımız dil, o dille organize olan düşünce sistemleri eril, seksist değil mi? Bu dili veri almadan iktidarın dışına nasıl çıkılır?

90'ların başı olsa gerek. T. Çiller, M. Ağar, İ. Şahin, A. Çatlı dönemi. Kürtçe, *'bilinmeyen bir dil'*di. Büyük ümitlerle kurulan Parti'nin bir toplantısında, adlarımıza Kürtçe isimler eklemek için kampanya yapalım, demiştim. Hem Türk ve Kürt milliyetçiliğini içerden vurmak hem de iktidar algısına yönelik bir zihinsel saldırı tasarlamıştım. Toplantıda önerim tartışılmadı bile. Bana enteresan şeyler söyleyen *'mahallenin delisi'* muamelesi yaptılar.

Daldı, keçilere, gökyüzüne baktı. Karabaş'a bir el hareketi yaptı, o da havlayarak sürüyü toparlamaya başladı. Sıkı bir yağmur geliyor, yakalanmayalım, dedi.

Yola koyulurken, *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum* adlı çok okunan bir kitap vardı bir aralar, hâlâ da var sanırım... *'Adına'* hareket etmek bir tür temsil ilişkisi değil mi? Kendine başkası adına, ama onun onayı olmadan bir görev yüklemiş olmuyor musun? Her tür temsil ilişkisi kapitalizme dair ise bu temsil sorunlu bir temsil olmaz mı? Yöneten yönetilen ayrımının ortadan kalktığı yeni bir toplumsallık istiyorsak böylesi bir temsil ilişkisi yeni bir toplumsallığın gerçekleşmesine hizmet eder mi?

Biraz durup ekledi: Belki de sorun iktidarı almaya, iktidar olmaya yönelik bir metodolojiyle hareket edilmesi. Bütün konuştuklarımızı, eylediklerimizi *'iktidarı alma, iktidar olma'* belirliyor. İktidarı almaktan, iktidar olmaktan vazgeçtiğin zaman bu ve benzeri yöntemlerin tümünden vazgeçmek zorunda kalacaksın. İnsanların tümü ikna ol(a)mayacağına göre iktidar ham (=

www.arsivakurd.org

kirli) hayal belki de! *'Doğruyu söyleyen'* yapan ve orada kalan bir noktadan yeniden düşünmenin vakti geçiyor sanırım![3]

Konuyu toparlamak, bitirmek için ellerini, "Söyleyecek başka bir şeyim yok," dercesine kaldırdı...

Siyasi şiddet, iktidarın tuzağıdır, dedi.[4, 5]

Keçiler, Karabaş, o, ben dönüş yoluna koyulduk...

Yüzündeki gerginlik biraz azalmış ama konuyu nasıl bağlayacağını bilememenin sıkıntısıyla, Hayati'nin şu sözlerini hiç hatırdan çıkarmamak gerek bence: Varlıklarını hükmederek, yalan söyleyerek sürdürenler öfke ve lanet biriktirirler..., dedi. Ekledi, bir Etiyopya atasözü var, şöyle der: Akıllı köylü, büyük efendinin karşısında yerlere kadar eğilir, ama sessizce osurur.

Gülümsememe gülümseyerek karşılık verdi...

Gülme! Bizim iki yüz yıldır egemenliğini sürdüren Kartezyen aklımız lanete, bedduaya aldırış etmez, çekinmez. Oysa lanet, beddua binlerce yıldır var. Hayatta karşılığı olmazsa, sürmez. Unutma, dil en uzun süre yaşayan organizmalardan biridir. Büyükannenin lanetinin mi, yoksa annenin uzandığı psikiyatr koltuğunun mu daha sonuç alıcı olduğunu gösterecek kadar zaman geçmedi henüz! Bence, aklımızın bize kurduğu tuzakların farkında değiliz!

meraklısı için

1.Hayati, Abdülgaffar El. *Hayata Dair Meseleler*, çev. O. Fuad, M. Neşriyat, İskenderiye: 1896.

2.Holloway, John. *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*, çev. P. Sıral, İletişim Yayınları, 2003.

3.Gribçeva, Mitka. *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum*, çev. B. Habora, N. Sel, Yar Yayınları, 2009.

4.Marcus. Aliza, *Kan ve İnanç-PKK ve Kürt Hareketi*, çev. A. Alkan, İletişim Yayınları, 2009.

5.Kürkçü, Ertuğrul. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Sol/Türkiye Sosyalist Hareketine Silahlı Mücadelenin Girişi*, İletişim Yayınları, 2007.

6.Schlink, Bernhard. *Gordiyon Fiyongu*, çev. Atilla Dirim, İletişim Yayınları, 1998.

7.Toker, Nilgün, *Şiddete Karşı Politika: Hannah Arendt'in Şiddet Analizi*, Birikim Yayınları, 1992.

8.Zerzan, John. *Gelecekteki İlkel*, çev. Cemal Atila, Kaos Yayınları, 2000.

Belirtmek lazım. Bu yazı sınırlı bir zihinsel kapasitenin ürünüdür ve hata yapmayı göze alarak kaleme alınmıştır. (ofaruk8@hotmail.com)

3 *Pek çok kişi Gordiyon Düğümü'nü çözmeyi denemiş. İskender ise, onu bir kılıç darbesiyle parçalamıştı. Düğümü çözecek olana Asya krallığı vaat edilmişti. Vaat edilene İskender kavuştu. Fakat sonra Asya'da hastalanıp öldü. Keşke düğümü çözmeye çalışsaydı. Bütün düğümler eninde sonunda çözülür, çünkü insanlar düğümleri kendileri atarlar* (Schlink, s. 272).

4 Siyasi şiddeti Soğuk Savaş döneminin argümanı olarak adlandıran bir yorum için bakınız: *Eski ve değersizleşmiş bir devir olan Soğuk Savaş'ın yıllardır geçerli kalıntılarından biri, toplumun geniş bir kesiminin, cinayet yoluyla siyasi eylemi makul görmesiydi. Oysa bugün artık, eskiden böyle düşünenler dahil kimsenin kafası bu konuda karışık değil. Bu fikir yenilgiye uğradı; küreselleşmenin insan haklarının evrenselleşmesine yaptığı çok olumlu katkıya rağmen, diğer bölgelerde nispeten daha az gerilese bile, en azından Avrupa'da mağlup oldu. ETA'nın büyük yenilgisi budur. Örgütün destekleyicileri pratikte görüp anladılar ki, bugün artık Avrupa'da şiddet yoluyla ya da tehdidiyle siyasi avantaj sağlamak mümkün değil* (Lluis Bassets, El Pais Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı, aktaran Yasemin Çongar, 19.11.2011, Taraf.).

5 Toker'in makalesine bu yazıyı bitirdikten sonra ulaşabildim. Politika, şiddet, iktidar, devrim, ölüm konularına kafa yoran ve söz alan her kişinin okumasını ve hesaplaşmasını arzu ederim. Arendt'in Türkçe'ye henüz çevrilmemiş olan *On Revolution / Devrim Üzerine* adlı çok önemli kitabını merkeze alarak kaleme alınmış makalenin bazı bölümlerini aktarıyorum: *Felsefe, Sokrates'le birlikte kendisinin şiddete alternatif bir etkinlik, bir diyalog olduğunu iddia ederek Batı kültür sahnesine çıkmıştır. O, kendisinin söz, şiddetin ise sözün olmadığı yerde varolan bir şey olduğunu ilan ettiğinde, şiddetin ifade edebileceği hiçbir hakikatin olmadığını, çünkü hakikatin logosla, sözle ifade edebilecek bir şey olduğunu bildirir. (...) Arendt'in bu eserde esas kaygısı, şiddeti reddetmek ve onun politika dışılığını göstererek kınamaktır. Ancak bu eserde ortaya konulan şiddet kınaması, salt bir retorik kınama değil, şiddetin insansal meseleler dışında kalması gereken bir fenomen olduğunun gösterilmesi ve hiçbir politik fenomenle zorunlu ilişkisinin olmadığının kanıtlanması şeklinde yapılan ve insansal amaçlar için kullanıldığı iddia edilen şiddetin reddine ulaşacak olan teorik bir kınamadır. (...) O halde şiddetin devrimle birlikte ortaya çıkması ve böylece de politika sahnesine girmesi, devrimin bir savaş olarak sunulduğu anda olmuştur. Arendt'e göre böylece savaş mantığı, devrim mantığına girmiş ve yüzyılımızın devrimlerinde görüldüğü gibi, devrimci mücadele, militer bir organizasyona dönüşmüştür. Bu savaş mantığıyla harekete geçen devrim anlayışında birey, savaşan bir birey olmaktan çıkar ve yalnızca grubun bir üyesi olarak varlık kazanan bir şeye dönüşür. Arendt bunun, silahlı devrim mantığında emir komuta ilişkisinin mutlak hale gelmesine yol açtığını ve itaatin olduğu yerde mevcut şiddet araçlarının kullanımını kolaylaştırdığını söyler. Ancak bu organizasyonda itaati sağlayan şey, diğer militer organizasyonlarda olduğu gibi şiddet değil, rızadır, yani emredenin otoritesinin kabulüdür. Her şeyin iktidar için olduğu bu mücadelede amaç (abç, Ö. F.), mevcut iktidarın çözülmesi ve hedeflenen yeni sistemin tesisidir.(...) Çünkü araçlar, amacı belirler ve amoral bir şey, amacın moral değerini yıkar. (abç, O. F.) (...)* Akıl, insanın şiddeti kendini koruma amacı dışında, örneğin başkasını yönetmek için kullanabilmesini sağladığına göre, akıl, insanı hayvandan daha tehlikeli mi kılar ya da akıl insanı akıldışı mı kılar? İnsan, alet yapan hayvan olduğuna göre ve şiddet, araçlarla etkililiğini arttıran bir şey olduğuna göre, şiddetin akılsal işlevinden çıkmasını sağlayan şey, akıl değil midir? (...) Ayrıca Arendt'e göre şiddetin, şiddet olarak bayraklaştırılması politik bir tavır olamaz, çünkü şiddet ölümü içeren bir şeydir ve ölüm, anti-politiktir. Ölüm, bütün bağlardan kopma demek olduğu için ve politika tam da bu bağlar içinde insanların, eylemle ve konuşmayla ölümsüz kalma isteklerini gerçekleştirdikleri bir alan olduğu için, şiddeti ve dolayısıyla ölümü hedeflemek, politika dışına çıkmaktır. (...) Bunun için de Arendt, insanı politik kılan şeyi yeniden tanımlar: İnsanı politik varlık kılan şey, onun eyleme yetisidir. Ancak bu eylem, konuşma ve kurmadaki eylemdir. İnsanı insan kılan şey, ne akıl, ne bilinçtir; o, dildir. O halde, konuşma acizliğinin ifadesi olan bir eylem, insanın kendini gerçekleştirmek için kurduğu alana ait bir eylem olamaz. Bu nedenle Arendt için, yalnızca şiddete dayanarak bir politika yaratmak mümkün değildir. Çünkü, *'Şiddetle değişen bir dünya, ancak daha çok şiddetin varolduğu bir dünya olur.'"*

www.isyankurdi.org

postmodern zamanda imaj ve görsellik

ednan şur

Kenan Başaran'nın bende saklı olan anısına...
Tanrı sana bir yüz vermiş, sen başka bir yüz yaratmak istiyorsun kendine.
Shakespeare

reklam ve piyasa kültürü

1980'li yıllar dünyada yeni bir Rönesans'sın gerçekleştiği yıllardır. "İktisadi aklın" neoliberalizm'in kalesi olan Amerika öncülük çıkışını yaptığı eşitlik kavramının hiçe sayıldığı bunun yanında "özgürlük" kavramının sloganlaştırılmasının arka planında yatan gerçek tamamen şirketlere ticari ifade özgürlüğünden başka bir şey olmadığı kesinlik kazanmıştır. Kutsallaştırılmış bir kavram olan "piyasa" bireysel ve toplumsal hayata dalarak özgürlüğün ve etik değerlerin yaşama alanlarını parçalayarak yerle bir etmiştir.

Kaybolan değerler karşısında "yükselen değerler"in en büyük gücü olan reklamcılık en gözde "bireyci" girişimcilerin, bütün yer küreyi işgal eden yayın organları, yarışma programları, pembe dizileri ,uydu aracılığıyla yapılan yayınları "maharetli" bir biçimde kullanması sayesinde dünyamızı yalnızca bir imge (fantezi) pazarına dönüştürmüştür. Cilalanmış ürünlerin satılması için beyin tarlalarında tek tip standartlaşmış beyinler üreterek bunun iğfale uygun duruma gelmesini sağlamıştır. Alınan satılan her şeyin, ad, marka ve hayale dönüştüğü günümüzde alışveriş bile ciddiyetini kaybetmiş simülatif bir değiş tokuşa dönüşmüştür.

Dünyanın en güçlü reklam şirketleri kendi aralarında kurdukları uluslar arası ittifaklarla askerlerin ve devlet temsilcilerinin yapamadığını başararak dünyayı global bir imparatorluğa dönüştürmüşlerdir. Cuntaların halkla ilişkilerini üstlenip özgürlük, eşitlik ve demokratik değerler aleyhine dünya ölçeğinde kamuoyu hazırlayan ve her çeşit partinin seçim kampanyasını yürütebilenler, yeni dünya düzensizliğinin cilalandırılmış parlak aktörleri olan reklamcılardır. Adidas, Nike, McDonald's'dan tutun, CocaCola, PepsiCola, Sony, Marlboro, Levis, gibi güçlü markaları dünyanın her köşesinde mevcut ve "arzulanır" kılan; aynı **ürünü** değişik **ülkelerde** değişik imajlarla pazarlayan, hayali ihtiyaçlar yaratanlar, yine reklamcılardır. Geribıraktırılmış **üçüncü** dünya **ülkelerinde** ise, reklam saldırganlığa, **şiddete** ve bir modernliğe dönüşmüştür.

Günümüz dünyasında hangi şehre gidilirse gidilsin her yerde her köşede yanyana dizilmiş aynı ismi taşıyan "marka" satan şatışmağzaları görülmektedir. Newyork' da Londra'da da, Paris'de veya Tahran'da, Kahire'de olmak hiçbir şeyi değiştirmez. Bu kentlerin cilalı lüks semtlerinde Gucci'ler, Prada'lar, Kenzo'lar, Kline'ler sıra sıra durmaktadırlar. İçinde bulunduğumuz dünya bir tüketim kültürü çılgınlığı yaşamaktadır. Artık bugün hangi dergiyi hangi gazeteyi alırsanız alın daha ilk sayfasından başlayarak moda dünyasının ünlü markalarının boy gösterdiğini görüyorsunuz. Bu tüketim çılgınlığı artık insanı Bir hedonizme "zevke" sürüklemektedir.

En kötü durumdadır postmodern insan şehvetli bir tüketicidir. Hazza dalmayacak kadar soğuk olmasay-

www.arsivakurd.org

dı ona yüzeysel hazların meraklısı denebilirdi. Onun beğenileri, yaşam tarzı ve kanıları modaya göre biçimlenir. Önceki yüzyılların kendi kendini inşa eden özlü insanlarının aksine, tanrı proteus gibi istediği şekle girmektedir. Yaşamı "doğru yada yanlış" fikrinden çok "beğeni" fikri çevresinde kurulmuştur. Hiç bir şeye umut yada yanılsama geliştirecek ölçüde tutkuyla ilgi göstermeye asla cesaret etmemiş olmasaydı onun yanılsamalardan kurtulmuş olduğu söylenebilirdi.

Aslında postmodern insan sanıldığından yeni değildir. Kierkegaard yüz yıl önce Don Juan olarak yaşamını tek gecelik duraklarda kısa süreli romantik romantik ilişkilerle geçiren insan olarak tarif etmiştir. Bu insan yaşanan anın üzerine kendi öyküsünü yazdığı boş bir sayfadır. Bir tabularasadır. Klasik bin yüzlü kahramanın aksine derinliklerden sakınan ve bin eğlendirici yüzüyle tatmin olmaktadır. Dev alış veriş merkezleri onun boşalıp rahatladığı yerlerdir. Artık post modern insanla birlikte ahlaki akıl yürütmenin sona erdiği bir noktaya gelinmiştir. Postmodern insan ne över ne eleştirir dünyaya boş gözlerle, duyguyu ve bağlılığı ironi içinde eriten bir bilmişlikle bakar yüzeylerin oyunundan keyif alır, derinlik arayışını nostalji diye küçümser. Artık ruhunu iyileştirmeye, iradesini geliştirmeye yada kendini gelecekteki bir cennet için saklamaya çalışmamaktadır. Tek bir kimlik tutarlı bir bakış açısı yada trajedi karşısında zafer aramayı bırakmıştır. Tutumu romantik değil ironiktir.

medya ideoloji ve imaj

Postmodern insan için imaj her şeydir. Egemen ideolojilerin etkili biçimde yayılması için idealleştirme ve aracılaştırmak bu iki ana strateji üzerinde kurulur. İmaj sistemleri izleyicinin egemen ideolojiyi kabulünü teşvik eden ve egemen ideolojinin döngüsünü sağlayan sunumların dağıtımı için ideolojik sunum yapılandırmalarının ifadesinde ve modern iletişim teknolojisinin işletim ve kullanım taktiklerinde oldukça başarılıdır. Öncelikle dil ve diğer iletişim kodları gibi fikirsel imaj sistemleri özel yorumları ile kitle iletişim araçları özelliklede televizyon belli grupların çıkarlarını savuna politik söylemi onlarda sahip olduğu kodlar aracılığı ile yayar ve onları bir zevk biçimi içinde meşrulaştırır.

Reklamda biçimsel bir temsil olarak kendisini sunma noktasında ideolojik çözümleme içinde oldukça başarılıdır. Hiç şüphesiz ki reklamcıların satışları yalnızca ürünler, hizmetler yada soyut fikirler değildir. Reklamcılar ürünlerin birbirleriyle etkileşim halindeki imajlarını kuşatan, yorumlayan, tasarlayan bütünsel ve çok katmanlı düşünsel sistemleri de satarlar. Ürünlerin satışında kazanç sağlayan büyük şirketler ürünlerden ve hepsinden' de önemlisi de onları çevreleyen politik, ekonomik, kültrel yapıdan ve o yapının kuşattığı toplumsal etkinlik ve değerlerden yararlanan idealize edilmiş tüketicinin bütün tüketim etkinliğine başarılı katılımıdır.

Böylelikle kapitalist toplumdaki öznenin potansiyel tüketici olmasıdır. Potansiyel tüketiciler sürüsü olarak medya izleyicileri ticari ürünlere ve kişiliklere fiziksel sahneler, duyuşsal ortamlar ve onların söz konusu ürün kullanabilecekleri güncel toplumsal durumlar, imgesel ortamlar yoluyla katılmaya teşvik edilirler. Önceden tasarlanmış bu imgesel durumlar tüketici öznenin zaten alışık olduğu kuşatılmış bir değerler yapısı içinde yerleştirilerek ona sunulur. Sözgelimi bir Nissan otomobili reklamında sloganlaştırılmış sözcükler aracılığıyla tüketici hipnoz' lanarak kendisinden geçirilmiştir. " Çünkü eğlence sadece zengin erkeklerin tekelinde olmamalıdır."

Sistem ideolojik yapısını kitle iletişim araçları tarafından daha esaslı bir şekilde yüceltilerek, meşruluk kazandırılarak ayrıntılar içerisinde geniş izleyici kitlelerine ikna edicilik ısrarını parıltılı bir çekicilikle dağıtılırlar. Bu süreç içerisinde seçilen fikir adamlarının özgün anlamlarını her geçen gün içerisinde daha da pekiştirerek ve toplumsal etkilerini de arttırarak sürekli önem kazandırmaktadır. Televizyon kültrel bir akımın parçaların bilişsel kesitlerini eğlenceye dönüştürerek ve popülerleştirerek sunmak için eşsiz bir yeteneğe sahiptir. Öyle ki zaman içerisinde bu parçalar ve kesitler toplumsal dönüşüm ve etkileşim içerisinde ideolojinin akışını gerçekleştirirler. Çünkü televizyon gündemlerin yazarlığıdır. Toplumun siyasal, ekonomik, kültrel yapısı egemenlerin elinde bulunmaktadır. Seçmeli bilgide bütünüyle güçlünün çıkarlarını temsil ederken güçten tamamen yoksun durumda olan diğer kesimler çok düşük düzeyde temsil eden ideolojik

www.arsivakurd.org

alanları oluşturan bir pıhtılaşma olarak görülmektedir. Bu görünümüyle televizyon ve diğer iletişim aygıtları tamamen egemen ideolojinin en güçlü aktarımları olarak ele alınmalıdır. Aslında bakacak olursak kitlesel medyayı hatta az tanınan vitrinleri, pulları, otomobil sistemlerini, tişörtleri, hatta müzeleri, lokanta menülerini bile kapsamaktadır. Bütün bunlar bazı grupların çıkarlarını daha fazla yansıtırken diğer bazılarınınkileri yeterince yansıtmamaktadır. Örneğin şu açıkça bilinen Amerikan çıkartmalarında (siteker) verilen mesajları düşünün.

yeme içme kültüründe imaj

Küresel kapitalizm aynı zamanda yerel kültürlere karşı hızla yerküreye yayılan bir yeme içme kültürüdür' de. Hazla değil hızla yemek modern hayatta yemek yemenin ilkesi ve usulü bu. Bu durum karşısında ne yazık ki ürpertici tablo gözle görülmektedir. Daha çok insanı daha fazla ve daha hızlı tıkandırmaya dayalı fast-food sanayi gelişmiş ekonomilerin büyük bir sektörü oldu. Artık günümüzde temel gıdaların ve hammaddelerin kimyasallarla ıslahından, mutfak işlemlerinin standartlaştırılmasına servis numaratör aygıtı misali otomatik işleyiş kazanmasına, damakların suni tatlandırıcılarla terbiyesine, tüketim kültürünün başarı, mutluluk gibi mitolojik masallarda mideye indirten yemek kültürü bir bütün imaja dönüşmüştür. Yerel kültürlerde gelenekselleşmiş yemek kültüründen yerel mutfaklara kadar işgal altına alınmıştır. Yerel yemek kültürünün karşısına "Global" besin haline gelen Hamburger, midelere ve damak zevklerine dönük bu işgalin öncü gücüdür. Demek ki McDonald'sı odağa alarak görünüşte ekmek arası soslu köfteden ibaret olan bu büyük gücün öyküsü, ekonomisi, ideolojisi bir bütün yaşam kültürüne dönüşmüştür. Böylelikle yeni bir veba olarak fast-food doğu, batı, kuzey, güney demeksizin hızla yayılarak hamburger kendi başarısını yakalıyor.

İnsanın, cips, cornflakes, hamburger ve asitli içecekler yüzünden doğal beslenme alışkanlıkları yok olmuştur. Kimyasal hormonlar insanın yiyeceği ve içeceği hemen hemen her şeye karışmıştır. Bu gün hormonlu kafalar yaratılmıştır. Bir C' vitamin deposu olan portakala karşı besleyici hiçbir özelliği olmayan fanta vb. gibi tüketim maddeleri birinci sıraya çıkınca dünyada nüfusun büyük bir çoğunluğunda C' vitamin eksikliği görülmüştür.

Bu gün tüketiciler, yiyecek endüstrisinin, seri üretiminden çıkan giysileriyle paketlenmiş tatil gezileriyle, televizyonuyla, normlaşmış müzik türü ve ilahları, mobilya ve düşünceler kadar birbirlerine benzeyen karanlık ve yağlı yeni bir tapınağına insan sürüklenmiştir. Artık insanın tüm samimi özel alanlarını yok eden bir nötrleşme işlemi devreye sokuldu. Uzunca bir zamandan bu yana modernleşme insanın en mahrem alanlarından bile uzak durmuyor, seks den tutun yemeye kadar insanın zamanını ve hayal gücünü çaldı.

G. Ritzer Alman toplum bilimcisi MaxWeber' in yapıtlarından yola çıkarak 1970' li yıllardan bu yana toplumun akılcılaştırma süreci ile ilgili kuramsal tespitler geliştirdi. Weber akılcılaştırmanın özellikle tehlikelerinden söz ederken "Demir Kafes" dediği olgudan etkilenmiştir. Akılcılaştırma sisteminin insani olmadığını özellikle toplumu insanilikten uzaklaştıracağını tartışıyordu. Toplumu sonunda akılcı kurumlardan oluşmuş kaçış yolu olmayan bir ağ haline dönüşeceğini ifade ediyordu. Akılcılaşma sistemi bu ölçülerde gelişince akılsallığın demir kafesi ile buluşulacaktır. Artık hiçbir kaçış yolu hiçbir çıkış yolu kalmayacaktı.

Weber'in akılcılaştırma kuramı 1980'lerin başından itibaren fast-food restoranlarının çoğalmasıyla ilgili kaygılı süreç başlamıştır. Artık McDonald's hızla çoğalırken her yerde hazır ve nazır dır. Bunun yanında fast-food alanındaki taklitçileri de tüm topluma yayılıyordu. Böylece Weber' in kuramı somutlaşıyordu. Bir çok iş alanları da McDonald's tarafından geliştirilen çizgide örgütleniyordu. Paris' te fast-food, Pekin' de Kentucky FrideChickenMoskovo' da yine McDonald' s dünyayı bu kuşatma ağı ile ele geçirmiştir.

islam ve imaj

Dindar kadınlar ve erkeklerin kamusal alan içindeki macerası takvadan imaja doğru hızla bir değişim gösteren bir yol eğrisi ortaya çıkardı. Özellikle 1990' ların

www.arsivakurd.org

başından itibaren fikhi esasların medyanın etkisinden ve özellikle medyanın kışkırtıcılığından etkilenerek islam kendi içerisinde bir tartışma başlattı. Bu tartışma süreci içerisinde biri birinden zıt iki farklı duruş biçimi bir bağlaç olarak ortaya çıktı "imaj ve takva" (Tasavvuf dilinde, dünyadan el etek çekerek bir yere kapanıp tanrıyla baş başa kalmak) özellikle imajın ön plana çıktığı yerde takva ve ihlas kelimeleri islamın öncelikleri sıralamasındaki yerini kaybetti.

İslam düşüncesinde modern insana yöneltilen eleştiri modern insanın tek bir yüzünün olmasından ziyade binlerce maskenin olmasını tercih eder. Her yeni maske bir önceki maskeye yüklenecek sorumluluğu bertaraf edecektir. İslamın bilime yönelik bakışında bilime nasıl baktığını şöyle özetleyebiliriz; Bilimdeki her gelişme insanın kendini ve dünyayı algılama biçimini yeniden düzenliyor. Koperniğin bilimsel keşfiyle birlikte dünyanın kainatın merkezi olmadığını öteki gezegenler içinde bir gezegen olduğunu öğrenen insan ile; dünyayı evrenin kalbi insanında dünyanın kalbi olarak algılayan insan arasındaki derin uçurum hayatın takvadan imaja doğru yön değiştirmesinin sebebi. Alem ile insan arasında kurulmuş olan "Alem büyük bir insan, insan ise küçük bir alemdir" anlayışı modern bilimden sonra insanların zihnindeki yerini başka değerlere terk etti. Çünkü alem ile insan arasına tefekkürün içe dönük nazarından ziyade bilimin ölçüp biçen, dünyayı hesaplarla daraltan anlayışı girmiştir.

İslam düşüncesinde Allah' ın yaratmış olduğu kul olarak "bir tarağın dişleri gibi" biri birinin tıpkısı olan insanlar takvadan imaja doğru seyreden ahir zaman yolculuğunda insan olma paydasında eşitlenmek yerine modern dünyanın en büyük tanrısı olan para paydasında eşitlenmeyi tercih etti. Paranın ayarttığı iktidar ortaya çıkan imaja sığınarak yaşam sahnesinde starlaşamayanların tesellisini icat etti. Böylece islamın modern dünya karşısında içine düştüğü karamsar kaygı imajın sanal görüntüsünün aldatıcılığı karşısındadır. Takva görüntülerden kurtularak hakikate ulaşmaya adayan "Allah dostu" olarak var etmeye çalışanların kılavuzudur. İmaj bir sahte maske olarak ortaya çıktığı andan itibaren derhal yıpranmaya mahkumdur. Takva ise kafa gözünden saklandığı için kalp gözünün koruyuculuğunda kemale ermektir.

İslam modern dünyanın felsefi argümanlarından sekülarizm (dünyevi) ve ontoloji (Tanrı kavramının pozitif içeriğinden tanrının varlığını ispat etmeye çalışan kanıttır) karşısındaki rahatsızlığını ve duyduğu kaygıyı şöyle yorumlamıştır; seküler dünya görüşü tamamen değer ve anlamdan yoksundur değerlendirmesini yaparken modern toplumlarda bireyler yaşadığı iletişim kopukluğundan dolayı sıkça ontolojik güvensizliğe düşerler. Ontolojik güvensizlik kişinin algıladığı dünya ile o kişinin çevresinin algıladığı dünyanın farklı olmasıdır.

enformasyon çağında imaj

İmaj dünya ile ilişkilerimizde aracılık yapan iletişimdir. İmajların bizi dünya olaylarıyla nasıl bir ilişki içerisine soktuğu aynı zamanda imajların dünya gerçekliğini gölgede bırakabileceğini düşündürtmektedir. Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin, içinde yaşadığımız gerçek dünya ile ilişkilerimizi kurma biçimlerinin son dönemlerdeki tekno-kültür edebiyatından ve politik bağlamda düşünmemiz gerektiği ileri sürülmektedir. Burada "politik" sözcüğü özel bir anlam taşımaktadır. Enformasyon ve iletişim teknolojilerini toplumdaki iktidar ilişkilerini nasıl belirlediğini ve oluşturduğunu görmek anlamak gereklidir.

Kapitalist imgelemin temel başarılarından biri geleceğin sömürgeleştirilmesidir. Burada insanlığın umut ve olanaklarının sömürgeleşmesidir. Yeni dünya enformasyon ekonomisi teknolojileri ağlar kurarak ağ toplumu oluşumunda "zamansız zaman" dediği şeyi yaratarak zamanın "engellerini" aşmaya çalışmıştır. Böylece küresel toplum rasyonel standartlaşmanın zamansallı-

www.arsivakurd.org

ğına bağımlı hale gelmektedir. Paul Virilio' nun dediği gibi: "Rasyonel standartlaşma tamamen insan yaşamını bir hız üzerinde zamanı tüketmektir." Bunu küresel zamanın kurulması olarak tanımlamaktadır. Virilio' nun bir başka değişi ile "Zaman ağırlığının kesilmesi anlamlı değişim dönüşümün potansiyallerinin iptal edilmesidir." Burada enformasyon toplumunun gelecek takıntısının arzusu geleceği, denetim ve güvenlik altına alma düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu korku bir gelecek korkusu olduğu için geleceği olabildiğince şimdiki zamana benzetmeye çalışmaktadır. Küresel enformasyon toplumu aslında geleceğin üretici olanaklarının yolunu tıkamaya çalışmaktadır. Bu açıdan anlamaya çalışırsak elde edilen şey geleceğin kapitalist kuşatmasından başka bir şey değildir.

Tarih özgürlük ve özerklik projesini kesinlikle tamamlayamamıştır. Ancak efendilik ve kölelik projesinin hegomonyası altında tarih krize girmiştir. Özgürlük ve özerklik projesinin yeniden doğması için yeni siyasi hedeflerin ve yeni insani tavırlar gerekmektedir. Karşımızda bilinmeyen yoksa insani yaratıcılığımız ve özerkliğimizde olamaz. Hazır olmayan verili olandan yola çıkılarak birleştirme veya başka bir yolla ortaya çıkartılmayan bir şeyi meydana getirme kapasitesi demektir.

Günümüzde hızla yeni vizyon ve imaj teknolojilerindeki yükseliş büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Bu teknolojiler toplumsal ve kültrel alanlarda radikal dönüşümlere neden olduğu abartılı değerlendirmelere dönüşerek bizleri şaşırtmamalıdır. Günümüzde beklenmedik bir biçimde bir imaj devriminde büyük bir patlama göstermesi postmodern döneme tarihsel bir geçişle bağlantılıdır. Ekranın kültrel anlamda bütün alanları kuşatması insanın yeni taklitçilikler yaşamasının düzeni gerçekleştirilmiştir. Günümüz insanının gündelik hayatındaki gerçeklikler ve deneyimleri sanal yaşantıların ve siber kültürün hayalleri yanında tamamen sönük duruyor. Geleceğin imaj teknolojilerinin idealleştirilmesi geleceğin yeni bir ütopyacılığın temelleri atılmaktadır. Burada tam anlamıyla post-ütopyacılık olarak görülmektedir.

Yeni imaj teknolojileri dünyanın görsel olarak kuşatılması manipülasyonu ve denetimi içinde daha geniş kaynaklar sağladığı ölçüde değer kazanmaktadır. Düzen rasyonalizasyon yoluyla aşkınlama mantığını izleyen bir toplumsal ve insani proje bağlamında yeni imajlar üstün olarak kabul edilmektedir. İmaj teknolojilerindeki yenilikler kendini sunarken kullandığı devrimci ve ütopyacı terimlerin tam karşıtı olarak tutuculuğun ta kendisine dönüşmüştür. Teknolojik hükümranlık eski fantezileri yeniden ısıtıp yeniymiş gibi insanın önüne koymaktadır. Toplumun imaj kültürünün bombardıman altında tutulmasının asıl toplumun ilgileneceği anlamlı kültrel dönüşümler için alternatif olabilecek gündemlerin yasaklanmasına hizmet etmektedir. Sistemin imajlarının yarattığı yozlaşma ve körleşme karşısında asıl insanın kendi içindeki saklı olan imajını ortaya çıkararak onun gücüne güç katarak kendisindeki görme biçimlerini canlandırmalıdır. İnsanın erdemi yakalaması için geleneksel "ahlak" kalıplarını yıkıp kendi içgüdülerinin ve duyarlılıklarını dışa vurarak kendinde bireysel yeni bir ahlak oluşturmalıdır. Yoksa nasıl beklentilerimizi ve geleceğimizi ele alabiliriz ki ?

İnsanın düşüncelerinin farklı imaj biçimlerinin eş zamanlılık çerçevesi içinde belirlendiğini anlamak gerekiyor. Egemen olan teknokültür tarihsel olarak modası geçmiş "eski" imajların (fotoğraf, sinema, giyim kuşam vb.) görsel medya için hala oldukça önemli bir biçimde kullanılmaktadır. Varolan bütün imaj biçimlerinin sonuçta görme, bakma, izleme farklı karmaşık yollardan geçerek kullanılmaktadır. Maalesef trajik bir durum olarak imajların ve imaj teknolojilerinin dünyayı anlama hissetme duygulara ve düşüncelere nasıl bir anlam verdiği insanlığın son geldiği durum ve haller göstermektedir.

İmajların dünyayı tanımak ve anlamak için nasıl kullanıldığı aynı zamanda dünyamızdaki olayların gerçekliğini önlemek ret ve inkar etmek üzerine kurulduğunu görmekteyiz. Neyin görüntülendiğinin daha ötesinde neyin görüntülenmediğidir. Ekranların aracılığıyla yeni bir dünya düzeninin kurulduğuna tanık oluyoruz. Bu globalleşme daha çok kültrel anlamda ekrandaki imajlarıyla mümkün oluyor. Televizyon, elektronik bir köy yaratmış oldu.

www.arsivakurdi.org

Bugün bizleri çok uzaklarda bir şeylerle buluştururken en yakınımızdaki komşumuzun yardımına koşmaktan kopartmıştır. Bizleri ekran alanında karşılaştığımız öteki insanlarla aynı anda hem bağlanma hem de bağlanmama gibi savunmacı paranoyak bir konuma sokmaktadır.

Özgürleştirici ve bağımlı kılan hapsedici imaj kullanımlarını öteki insanlarla iletişim ve ilişki kurmamızı sağlayanlarla bunu önleyen imajları biri birinden ayırmayı öğrenmemiz gerekmektedir. İmajlar bizi baştan çıkarabileceği gibi kuşkuda uyandırabilir. Bu tepkileri fark etmeliyiz. Bu tepkileri hem birbiri ile hem bütünüyle imaj üreten medya ile bağımlı bir ilişki içinde olduğunu görebilmeliyiz. Konumuzun uzmanları tarafından yapılan değerlendirmede insanlığın önündeki senaryoya göre imaj kültüründe "devrimci" bir dönüşümden geçmekteyiz. Bu durum karşısında büyük umutlarla bakılmaktadır. Yeni imaj kültürü dünyayı tanımak, anlamak zevk ve fantazya boyutlarını genişletebilir. Yeni cemaat türlerini ortaya çıkararak birbirine bağlayabilir. Bu senaryolara göre önceden benzeri görülmemiş yeni bir tekno düzenin eşiğindeyiz. Teknolojik gelecek adeta ütopik kurgusal bir dünya olacaktır. Yani günümüz dünyasının yol açtığı bütün hüsranlar ve facialar gerçekliği ile azledilip bir kenara bırakılabilecektir. İnsanlığı devrimci imiş gibi sunulan şeyin aslında onarma ve düzenlenme olduğu anlaşılmalıdır.

Teknolojik olarak yayılan görüntü insanın kendi çevresine mesafe koymasını dünyayla doğrudan bağlantı kurmanın ürkütücülüğünden kendisini uzak tutmanın tecrit etmenin özel anlamda modern bir yol biçiminde gelişti. Yeni imaj teknolojilerinden çıkan imajları kullananların dünyadan daha fazla uzaklaşmaları bağlarını kopartmalarına neden olmuştur. Vizyon olarak yaşam deneyimlerinden ayrılmakta dünya hızla anlaşılmaz bir duruma dönüşmektedir. Bu gidişle insanın tekno kültür tarafından idealize edilen şey dünyadan kaçmak, geri çekilmek açıkça modern bir stratejiden başka bir şey değildir.

İnsanlığın tamamen imaj alanına çekileceği, rasyonel hakimiyetinin de sanal gelişme alanında oluşturulacağı düşünülmektedir. Tamamen olunması istenen şey alternatif bir "cisimsiz doğa"nın gerçekleşmesidir. Dokunamayacağımız onunda bize dokunmayacağı bir gerçeklik. Bu hizaya getirilme isteği fiziki olan şeylerin kusurlarından ve düzensizliklerinden tamamen kaçma isteğinin bir ifadesidir. Tarihsel gelişme süreci içerisinde ütopik düşünce kendisini öncelikle bilim-kurguya dönüştürerek sonrada asıl olan çevremizdeki dünyayı sanal bir gerçeklik olarak taklit etme arzusundan kaynaklanan tamamen uygulamalı bilim-kurguya dönüşmüştür. Uzak olarak dokunamayacağımız kurgusal alanlardan yola çıkan ütopya sonunda siber uzayın sanal gerçekliğine ulaşmıştır.

Bugün insanlığın yaşadığı ütopya seyahatleri gerçeklikten kaçış olarak görülebilir. Yapay ortamların, yaratılması gerçek toplumsal koşullardaki zorlukları yok sayarak inkar, ret ve kaçınma motivasyonları önem kazanıyor. Zorluklarla düş kırıklıklarıyla karşılaşıp uygarlaşmadan yana olmamak gerçek koşulların sınırlarını kısıtlamalarını görüp bunları istememektedir. Daha derinliklere inecek olursak bu ütopya var olan insanlık durumumuzu hem doğaya hem de insanın doğasına karşı bir küskünlüğün hatta nefretinde ifadesi olabilmektedir.

sümülasyon çağında imaj

Boudrillard post-modern dünyanın anahtar sözcüğü "Gibi olmak" kavramı üzerinde durur. Olmanın yerini "Gibi olmak" From ise buna "Sahip olmak yada olmak" diye bakmıştır. Burada bedenin oyun gücü bir kat daha artmış olur. "Gibi olmak" doğrudan görüntü ile gerçekleştirilebilecek bir kimliktir. "Gibi olmak" bedenin başkalarıyla benzeştirerek içine düştüğü mutsuzluk halinden, kostüm, makyaj ve gençliğe özgü jest ve mimikler yoluyla çıkarılmaya çalışılmasıdır. İnsan dünyayı ve kendini bir başka gözle yani tekno kültürün gözüyle görmeye başlamasından sonra asıl görmek ve bilince erişmenin basamaklarından biri olmaktan çıkmıştır. Görmekle başlayan idrakın yerini görmekle başlayan yenilgi almıştır. Modern insan hiç tanımadı-

www.arsivakurdi.org

ğı ama gördüğü ve haberdar olduğu diğer insanlar karşısında yenilgiye uğramaktadır. Modernleşme projesi tam bir hüsranla sonuçlanmıştır. Modernleşme en başında özgürleşme vaat etmiştir. Politik, cinsel, kadının, çocuğun bilinç ve bilinç altının tam anlamıyla özgürleşmesinin bütün yollarını katletmiştir. Artık özgürleşmenin tüm hedefleri çoktan geride kalmıştır. Her alanda sınırsız bir simülasyon devresindeyiz şimdi. Şu an bu simülasyonun yok olması mümkün olmayacak ama hiçbir şeylerin çıkmasına da müsaade etmeyecektir. Boudrillard sanki dünya' yı sanal dünya' yı bilim kurgusal bir şeklide görmüş gibidir. Simülatif bilim kurgusal Matrix filmi bunu yanında D. Cronenberg' in Varoluş filmi bir şekilde kendisi yazmış gibidir.

Boudrillard kitlelere tamamıyla soğuk bakmaktadır. Modernliğin bu günkü yaşamakta olduğu aşamasının belirgin özelliği kitleyi gösterir. Kitleler kendisine yapılan her türlü çağrıyı yanıtsız bırakmış ve karanlık bir delhize dönüşmüştür. Kitleler tam anlamıyla tepkisizliktir. Toplumsalın içinde kaybolduğu karanlık bir deliktir. En yalın tanımıyla simülasyon olmayan bir şeyi var gibi göstermektedir. Simülasyon gerçeğin tüm göstergelerine sahip olduğu halde gerçeğin kendisi olmayandır. Günümüz dünyası teknolojik bir terim gibi algılanmaktadır. Gerçektende bir simülasyon teknolojisi ile simülasyon teknikleri vardır. Örneğin: deprem simülatörleri, savaş uçağı pilotlarının simülatif gösterileri vb. Boudrillard' ın anlatmaya çalıştığı simülasyon ise bu teknolojik anlamı ifade etmekle birlikte daha genelde toplumsal, politik, kültürel ve ekonomik olanı kapsamaktadır.

Simülasyon evreninde kitlenin enerjisini olumlayan iyiye, yaratıcılığa, dayanışmaya yaşama sevinci Eros' a değil de onun karşıtı olan Tanatos' a dönüştüren yani yaşama değil ölüme eğilimli kapalı bir sistem. İnsanların yüz ifadelerini kaybettiği, birbirlerini görmediği, duymadığı, dokunamadığı hissedemediği ve karşılıksızlıkların yaşandığı evreni inançsızlığa inanılan kollektif olarak paylaşılan tak olgu bencilliktir. Artık insanlar ahlaki pusulalarını şaşırmış; iyilik, cesaret, dürüstlük, dostluk gibi erdemlerin adı bile anılmıyor. İnsan yaşam yolculuğunda genel olarak iki grupta toplayabiliriz. İlk grupta yaşayan bireyler bireysel veri toplama uçları olan duyu organları ve özgür iradeleri ile deneyimler üzerine yaşamlarını kuranlar. İkinci grupta yaşayan bireyler ise; başkalarının tanımları ile kısaca Matrix' lenmiş, sınırlandırılmış bir dünyada yaşamlarını sürdürenler. Artık günümüz insanı sanki insan tarlalarında üretilmektedir. Bilgisayar programlarına göre yaşamaktadırlar sanki bir pil rolünü üstlenmektedir. Matrix insanları sınırlayan ve gelişimini önündeki engellerin ve gerçeği görmememiz için gözümüzün önüne çekilmiş sahte bir dünyanın adıdır.

kaynakça

İmaj - KevinRobins - Ayrıntı
Cilalı İmaj Devri – C. Kozanoğlu – İletişim
Ben ve Toplum – G. İsen / V. Batmaz – Om
Hamburger Çağı – CristianeGrafe – İletişim
Beyin İğfal Şebekesi – A. Mattelard – Ayrıntı
Televizyon: Öldüren Eğlence – N. Postman – Ayrıntı
Toplumun McDonald'laştırılması – G. Ritzer – Ayrıntı
İmaj ve Takva – Fatma Karabıyık Barborosoğlu – Timaş

www.arsivakurdi.org

sürgünde bir kadın: rewşen bedirxan

berjin haki

Ey felek, ka ew sera û
Birc û qûnaxê di min?
Ka rez û bostan û dar û
Kanî ew baxê di min?
[Cigerxwîn]

Çok yazıp, çok anlattığımız halde anlattıklarımız, unuttuklarımızı yeterince geri getirmez. Kahramanlardan, ünlülerden, yazarlardan, şairlerden sıkça sözederiz. Ne var ki, bazıları gölgesinde kalır, bir ötekilerinin. Ne kadar yabancılaşmaya, unutmaya karşı olsak bile unutulup, yitirilir birileri ya da bir şeyler belleğimizde. Rewşen Bedirxan da unutulmaya bırakılan, ara sıra sözü edilip geçilen Kürt aydın kadınlarından en önde gelen isimdir. Malesef çoğumuz onun neler yaşayıp, neler yaptığının üzerinde pek durmaz, çabucak geçiştiririz. Tanıyanların sayısı ise oldukça azdır. Sürgünlüğün o kadın duygularını, nasıl sızlattığını pek azımız düşünmüş olmalıyız. O dönemde sürgün olmanın, başkalarının ülkesinde kalmanın, en önemlisi bir kadın olarak mücadele etmenin hiçte kolay olmadığı kesin. Üstelik yaşadığı yer bir Avrupa ülkesi değil, Suriye. Dinin, feodalitenin etkisinin yüksek olduğu, kadının dışlandığı bir ülkede ısrarla ve inatla mücadele etmek herkesin harcı olmasa gerek. Celadet Beyi okurken hemen yanı başında duran Rewşen Bedirxan'ın duygularının ne olduğunu hep merak ederim. Kimbilir nasıl da içi sızlıyordur eşinin öyle kahırlı tütün içmesine. Duyduğu haberlerde sürekli kürtlüğün yasaklanması, yok sayılması karşısında kim bilir neler söylemiş neler düşünmüştür? Eşini teselli edip güç verirken kendi yüreğine nasıl söz geçirebildi? Kim nerden bilebilir? Ya neşe? Çalabildi mi bir kere olsun kapılarını? Rewşen Bedirxan ve eşi Celadet Bedirxan Şam da çalınan Üm Qelsüm'ü, Asmahan'ı ve onların söylediği şarkıları dinleyip hüzünlendiler mi? Rewşen Hanım Arapçayı çok iyi bildiği gibi öğretmende üstelik. Arapça çalınan şarkıların tılsımını anlattı mı Celadet Bey'e. Bir mırra pişirip içebildiler mi karşılıklı ve keyifle? Dinlerken dengbej Ehmede Fermane Kiki'nin kavalını, hangi dağı, hangi kaleyi, hangi sürgünde yitirdikleri insanları hatırladılar? Kim nerden bilebilir? Hani Hawar dergisini kurarken yaşadıkları heyecana karşılık, dergi kapatıldığı sırada da yaşadıkları üzüntü karşısında neler yaptılar? Rewşen Hanım güç vermiş olmalı eşine. İnatla yeni bir dergi olan Ronahi için. O bir yazardı. İyi bilirdi kalemin mürekkebinin yürek olduğunu. Hani şöyle bir kaç saniyeliğine de olsa camın karşısına geçip, arap sokaklarına dalarken kendi sürgün acılarının dışında, başka insanların neler yaşadıklarını, acılarını yüzlerinde görebildi mi? Görmez olur mu? Kalemini bu kez de başka insanların en çok da başka kadınların yüreğindeki mürekkebine daldırmış olmalı. Yoksa hiç kadınlar için toplantılara, konferanslara katılır mıydı? Kadın derneklerine üye olur muydu?

Tam yazın başlangıcı olan 1 Haziran 1992 yılında hayata veda eden Rewşen Bedirxan'ı ölüm yıldönümü nedeniyle de olsa anmak "unutulmaya" eğilimli belleklerimizi uyandırmak istedim. Aslında kürtler için bu bir vefa borcudur. Bu nedenle bir kez daha olsa onun hayatına kısaca değinme gerekliliğini duydum.

Daha çok Bedirxan ailesinden olup değerli Kürt aydını Celadet Bedirxan'ın eşi olarak bilindi.

Rewşen Bedirxan 11 temmuz 1902 de Kayseri de ülkesin-

www.arsivakurd.org

den uzak, sürgünde dünyaya geldi. Önce sürgünlüğü, sonra kürtlüğü tanıdı. Klamlarda masallarda sıkça geçen ve Kürlerle bir türlü barışmayan feleği daha küçük yaşlarda öğrenmiş oldu. İki yaşında iken ailesi İstanbul'a, 11-12 yaşlarında da Şam'a göç ettiler. Çok geçmeden ailenin bütün sorumluluğunu üstlenen sevgili babasını burada yitirdi. Bir süre sonra Türk ordusu Şam'dan çekilince gittiği okulda Arapça ve İngilizce eğitim aldı.

Öğretmen okulundan mezun olduktan sonra 23 yaşlarında önce Ürdün de, ardından Şam da çalışmaya başladı. Rewşen Bedirxan 1929 yılında evlendi. Ancak yirmi ay sonra eşinden ayrıldı. Bu evlilikte neler yaşadığı, neden ayrıldığı konusunda kaynaklarda pek söz edilememektedir. Rewşen Bedirxan, halkı için çalışmayı ve kendisini sürekli eğitmeyi ihmal etmedi. Kaldıki bu aileden gelen önemli bir öğreti olmuştu. 1934 tarihinde Suriye'de Kadınlar Birliğin'e üye oldu. Anlaşılan odur ki, özellikle o yıllarda toplumda en çok ezilenin kadınlar olduğunun derin bilincindedir. 1935 yılında Celadet Bedirxan ile ikinci evliliğini yaptı. Celadet Bedirxan ile el ele verip Hawar dergisinin çalışmalarını sürdürürken, sürgünlüğün derin acısını iliklerine kadar birlikte yaşadılar. Yaptığı söyleşiler de Celadet Bedirxan'ı sadece bir eş değil, iyi bir öğretmen olarak da gördüğünü söyledi. Rewşen Bedirxan, vatansızlığın nasıl bir anlam taşıdığını çok derinden hissedip yaşarken aynı zamanda tüm kadınların ızdırabının da bir vatanı olmadığının farkındadır. 1944 yılında Suriyeli kadınlar adına Kahire de düzenlenen Dünya Kadınlar Kongresi'ne katıldı. 1946 yılında okul müdiresi olarak atandı. 19 47 yılında ise Suriye radyosunda çocuk programında spikerlik yaptı. Hawar dergisinin dağıtım işlerinin yanında dergide yazılar yazdı. Hawar'da latin alfabesi ile yazılar yazan ilk Kürt kadını olmuştur. Celalet Bedirxan'ın ölümü ile oldukça derinden sarsıldı. Ancak buna rağmen Rewşen Bedirxan çalışmalarını tek başına kalma pahasına da olsa sürdürmekten asla çekinmedi.

1957 yılında ırak Kürtleri ile ilişkilendi. O dönem Atina'da yapılacak olan sömürgeciliğe karşı bir konferansa Kürdistan adına katılmak için büyük çaba sarfetti. Konferansa Kürdistan adına katılmaları için davetiyeler onun eline ulaştı. Davetiyeler Celal Talabani, Nureddin Zaza ve Rewşen Bedirxan'ın adına geldi. Ancak konferansa binbir zorlukla sadece Rewşen Bedirxan katıldı. Bu kongre kürtler için ulusal öneme sahiptir. Bu kongrede Baas partisinin kurucularından Mişel Eflaq'ın Rewşen Bedirxan'ın konuşmasına karşı çıkmasına rağmen Rewşen Bedirxan ilk defa Kürtler adına konuştu. Anılarında konferansda kürt delegeler için ayrılan koltukların konferans boyunca, boş olmasına sitem etmiş ve katılması gereken diğer davetlilerin "hiçte makul olmayan sebeplerle gelmediğini" üzülerek anlatmıştır. Rewşen Bedirxan burada yaptığı konuşmanın metninin fransızcasını diğer delegelere dağıtmayı ihmal etmez.

Sonraki yıllarda Rewşen Bedirxan, Dr. Nuri Dersim'i, Hasan Hişyar, Haydar Haydar ve Osman Efendi ile birlikte 'Kürt Bilim Ve Yardımlaşma' derneğini kurdular. 1971 yılında ise Irak da bulunan Kora Zanyariya Kürd adlı akademinin onur üyesi seçildi. O dönem Kürtlerle ilgili kütüphanelerde bulunan eserlerin toplanması için görevlendirildi. O zaman İstanbul'a giderek bu çalışmayı da başarıyla yerine getirdi.

Ne yazık ki, bu dönemlere ilişkin Rewşen Bedirxan'nın neler yaşadığı nasıl zorluklarla karşılaştığına dair hiç bir anlatıma rastlayamadım. O dönem İstanbul'a dönmek onun için nasıl bir duyguydu bilmiyorum. Ancak bilmeyi çok isterdim. Kaldıki sadece o zaman değil, bir kadın olarak tek başına verdiği mücadele takdire değerdir. Vefatından önce kürt kadınlarının Irak da yaptıkları çeşitli toplantı ve kongrelere katılarak katkıda bulunmaktan hiçbir zaman çekinmedi.

Rewşen Bedirxan'ın Dotmam adlı kitabının yanında Kürt Edebiyatından sayfalar adlı bir kitabı da arapça Beyrut da yayınlandı. Bunların dışında bir çok çeviriler yaparak, çeşitli dergilerde yazılar yazdı. "Jin û Bextiyariya Malê" adlı yazısında kadınlara şöyle seslenir: "Güzellik ve bahtiyarlık para ve köşkler değildir. Evet güzellik şudur: Güzel söz, alışveriş ve kendi milleti ve vatanına harcadığı emek, iş ve çalışmadır. Parayla olan yaşamın güzelliği biter. Ancak yurtseverlik ve bilgi ile olan yaşamın güzelliği bitmez."

Rewşen Bedirxan son yıllarında bir kürt öğrenciyle yaptığı konuşmasında özellikle kürtlerin birliğine değinerek bir arada olmalarını öğütler. Bu konuda söylediği şu söz unutulmazdır: "Bana Kürtlerin birliğini ver, sana özgür bir Kürdistan vereyim".

www.arsiyakurd.org

aydınlanma, etik ve sivil itaatsizlik

tarık aygün

Sivil itaatsizlikle ilgili tartışmaları iki boyutta birden sürdürmek gerekebilir. Öncelikli olarak olayın modern toplum ve felsefesi ile ilgili olan yanıdır ki, çağdaş dünyada sivil itaatsizlik denen eylem biçiminin bu denli yaygın olarak kullanılmasının arka planında bu vardır, ikincisi ise olayın ahlaki boyutta neden önemli olduğu ile ilgilidir.

Sivil itaatsizlikle ilgili yazılı tarihi içinde pek çok gönderme bulunsa da, bu hareketin büyük oranda modern topluma özgü olması, onun modern toplumun örgütlenme pratiğine yönelik bir eleştirisi olması ve özellikle de merkezi devlet örgütlenmesinin yarattığı ağır tahribata karşı söyleyecek bir sözü olması ile ilgilidir ve bu hareketin temelinde ise, doğrudan eylem-doğrudan demokrasi felsefesinin özü bulunmaktadır.

Modern topluma yönelik eleştirilerin başlamasında, özellikle Avrupalı entelektüellerin katkısı azımsanmayacak önemdedir. Ancak dünyanın farklı coğrafyalarında, örneğin başta ilk kitlesel doğrudan eylem pratiklerinin gerçekleştiği Gandhi'nin Hindistan'ında, Martin Luther King önderliğindeki ABD'deki Medeni Haklar Hareketi'nde de görülebileceği gibi hemen her ülkede benzer bir eylem tarzının örgütlenme olasılığı yakalamış olması, bu tarz hareketlerin yaygın, etkili ve hepsinden önemlisi sıradan insanların çoğunu eyleme katma potansiyeline sahip olması ile ilgili gözükmektedir.

Öncelikli olarak modern toplum örgütlenmesi temelinde doğrudan eylem felsefesine değinmek gerekir.

aydınlanma ideolojisinin örgütlenmesi

Aydınlanma kavramının 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra felsefi tartışmalar açısından hayli önemli bir yer işgal etmeye başlamış olmasında, kuşkusuz Frankfurt Okulu'nun büyük katkısı vardır. Aydınlanma kavramının ilk kez Frankfurt ekolüne yakın isimler tarafından ve ilk kez bu derece sistemli bir şekilde eleştiriye uğramasında, Almanya'daki faşizm sürecinin önemli etkisi bulunmaktadır. O güne dek sol ya da sağ hemen tüm kesimler ve tüm siyasi sistemler tarafından neredeyse kutsanan aydınlanma düşüncesinin ve insanlığın modernleşme serüveninin böyle kanlı bir finalle son bulması, özellikle Alman entelektüelleri açısından büyük bir şok yaratmış gibi görünmektedir. Aslında şokun bu derece büyük olması, modernizm olgusuna yüklenen anlamlarla yakından ilgilidir ve daha da önemlisi, modernizmin bir özgürlük projesi olarak lanse edilmesinde ve genel kabul görmesinde Avrupalı entelektüellerin azımsanamayacak bir önemi bulunmaktadır. Bu nedenle aydınlanma sürecine yönelik ilk kapsamlı eleştirilerin, modernizmin üst düzeyde örgütlendiği bir devlet modeline sahip Almanya'nın entelektüellerinden gelmesi de, konuyu daha da çarpıcı bir hale getirmektedir.

Adorno ile Horkheimer'in birlikte kaleme aldıkları *Aydınlanmanın Diyalektiği* 1947 yılında ilk basımını yaptığında, büyük bir ilgi uyandırmayı başaramadı. Kitap, asıl etkisini 1960'lı yıllar ile birlikte göstermeye başladı ve o günden günümüze dek Aydınlanma düşüncesi ile ilgili olan hemen her tartışmanın asıl kaynaklarından

www.arsivakurd.org

biri haline geldi. Kuşkusuz 1960'lardan sonra kitabın ilgi görmeye başlaması, çeşitli çevrelerden modern topluma yönelik eleştirilerin artması ile ilintiliydi. *Aydınlanmanın Diyalektiği*'nin ardındaki temel yaklaşım 1960'larla birlikte, hem daha geniş bir kesim tarafından paylaşılmaya başlandı, hem de bu geniş kesimin açıktan bu tarz bir toplum ve doğa kavrayışına itiraz ederek, insan/doğa ilişkilerinin ve yine insan/toplum ilişkilerinin farklı kurgulanmasının mümkün olduğunu görmeye başladı.

Aydınlanmanın Diyalektiği ile ilgili olarak yapılan genel bir değerlendirmede eserin dört temel saç ayağı üzerinde yükseldiği ortaya konmaktadır. Bu ayaklar; "İnsan aklının tamamen araçsal bir düşünmeye indirgenmesi, kültürün ticarileştirilmesi, Yahudi düşmanlığı ve insan çıkarlarının ekonomik öncelikleri" olarak ortaya çıkar. Willem van Reijen *Adorno: Bir Giriş* adlı eserinde bu dört saç ayağının ve çalışmadaki diğer düşünceleri belirleyen asıl etmenin ilk aforizma olduğunu söyler ve bu aforizmanın açıklanabilmesi için üç temel tez öne sürer.

"Birincisi: niyet eylemlerimizin ve düşüncelerimizin temelidir; kültürümüzde kaçınılmazca karşıtına dönüşmüştür. İkincisi; politika ve bilim tarafından yaratılmış görünen düzen sadece yanılsamadır; kargaşa ardında pusudadır. Üçüncüsü: bunalım yüklü fenomenler, daha iyi bir politik ve bilimsel yönetimle baş edilebilecek sıradan sarsıntılar değildir. Bunlar temel bunalımlardır ve problemlerin ele alınışında sadece 'verimlilik' üzerine dikkatini yoğunlaştıran, amaçlarımızın meşruluğu ile ilgilenmeyen 'aletçi' tutumda derin kökleri vardır.

Yukarıda sözü edilen problemler şu bakımdan aşikârdır:

Bireysellik düşüşle tehdit edilmektedir. Birey ne faşizm altında ne de bilim ve ekonomi altında kendini bulabilir. Dayanışma ortak çıkarlar doğrultusunda başkalarıyla birleşip, hareket etme motifi ya da bakış açısı olmaktan çıkmıştır. Faşizm algıyı ve 'topluluğun' gerçekliliğini saptırır. 'Bilimler' bu olumsuz gelişmelere karşı mücadele etmek yerine pekiştirirler."[1]

Yazara göre Adorno ve Horkheimer'in yaklaşımında, insanların birbirleriyle ve doğayla girdikleri ilişkilerde asıl belirleyici olan araçsal bakışın kendisi olmaktadır. "Herşeyi amaç ve araç, neden ve sonuç bakımından tanımlayan aletçi tutum acımasızca, egoist kendini koruma peşine düşmenin (Eleştirel teorinin düstürüna göre gerçek bir 'kendini' koruma olmasa da) sonucu olarak görülmektedir."[2]

Martin Jay de *Aydınlanmanın Diyalektiği*'ne ilişkin değerlendirmesinde benzer bir yaklaşımı ileri sürer. Ona göre de, *Aydınlanmanın Diyalektiği*'nde Adorno ve Horkheimer, aydınlanmanın içindeki "yabancılaşmadan özgürleşme potansiyeli"nin temelllerini çürütüp yıkmakta olduğu sonucuna vardıklarını söyler. "Rasyonelite insanı mistik düşünceden kurtarmayı amaç edinirken, kendi kendisinin tutsağı olup çıkmıştır. Aydınlanma iki temel nedenden dolayı, tam da kendisinin bir tersi bir durumun ortaya çıkmasına yol açmıştı. Birincisi olan araçsal akıl, her şeyin evrensel alış-verişin hizmetinde oluşu ve herşeyin bir başka şeyin soyut eşdeğerine indirgendiği değişim (exchange) ilkesiyle yakından bağlantılıydı. Ya da Adorno'nun sık sık kullandığı sözcüklerle, niteliksel olarak farklı ve özdeş-olmayan varlıklar, zorla nicel bir özdeşliğe sürüklenmiş bulunuyordu. Bu olgunun kurbanlarının en önemlisi ise, burjuvazinin yükselmesindeki *heroic* dönemde oluşmuş bulunan **biricikliğe sahip birey**'di...

Araçsal aklın kendi isteğine ters düşen tahripkar etkilerinin ikinci nedeni ise, araçsal aklın Doğa'nın tahakküm altına alınması ile olan yakın bağlantısıydı. Doğa alemi, niteliksel farklılıkları bilimsel kontrol adına yitirime uğratılmış tasnife müsait varlıklara indirgendikçe, nesneler üzerinde tesis olunan subjektif tahakküm, öznelerin şeyselleşme (reification) aracılığı ile tahakküm altına alınmasının da yollarını açmıştı. İnsanın dışındaki doğal dünyanın tahakküm altına alınması, insanın kendi içindeki doğal yanların ve giderek bütün bir toplumsal dünyanın da denetim altına alınmasına yol açmıştı."[3]

Adorno ve Horkheimer bu temel yaklaşımdan yola çıkarak ileriki satırlarda değineceğimiz faşizm olgu-

1 Willem van Reijen, Adorno, Bir Giriş, Belge Yay., 1999. s. 42-43.

2 A.e., s. 43.

3 Martin Jay, Adorno, Der Yay., 2001, İstanbul .s. 40-41.

www.arsivakurd.org

su ile aydınlanma ve araçsal akıl arasında önemli bir bağın varlığına da dikkat çekiyorlardı. Çünkü faşizm tıpkı insanın doğa üzerindeki tahakkümü – ki aynı tahakküm kendi üzerinde de bir tahakküm sonucu doğurmuştu- için kullandığı araçları kullanmak zorunda kaldığı sonucuna varıyorlardı ve ironik biçimde "faşizmin doğanın öç alışı olarak da tanımlanabileceğini" söylüyorlardı. Modern teknikleri kullandığı için faşizm ve onun doğmasının koşullarını hazırlayan aydınlanma düşüncesi, tüm dünyanın o güne dek gördüğü en ciddi barbarlığı da ortaya çıkarıyordu. Bilimsel algılayışın, insanı daha da insan yapması beklenirken, bilim kendinden önceki tüm toplumsallaşma biçimlerini yok ettiğinden ve kavrama sürecini tek bir biçime dönüştürdüğünden aslında, insanın tarihsel mirasını da ortadan kaldırıyor ve insanlığı "barbarlığa" biraz daha yaklaştırıyordu. Doğanın tahakküm altına alınmamış dönemlerine ait izler gittikçe artan bir hızla yok edilebildiğinden Adorno ve Horkheimer'e göre; o döneme ilişkin ortak insanlık bilincine ait anılar da yok edilmeye başlıyordu. Böylece asıl aydınlanma bir tür "unutma" olarak ortaya çıkıyordu.

Aydınlanmanın Diyalektiği'nde öne çıkan bir diğer nokta ise, araçsal akıldan bağımsız biçimde ele alınamayacak "kültür" olgusu idi. Artık bir endüstriye dönüşen kültür sayesinde yukarıda sözünü ettiğimiz unutma süreci görülmemiş boyutlara ulaşabiliyordu. Kültür endüstrisi sayesinde geriliyenen beğeni, bu yolla gittikçe alt düzeyde yeniden örgütlenme olanağı buluyordu. Önce radyo, ardından da TV, bu en alt düzeyde örgütlenecek olan yeni beğeni alışkanlığının da taşıyıcı değişimini simgeler hale geliyorlardı. Bu sayede toplumun hücrelerine dek sızan yeni bir ideoloji kendini ifade etmeye başlıyordu. Adorno'nun "yönetim altına alınmış dünya" dediği, Marcuse'nin "tek boyutlu toplum" adını vereceği bu yeni ideolojinin yaratığı ilişkiler sayesinde, tahakküm ve egemenlik öylesine bir hal alacaktı ki, direnmek neredeyse olanaksız hale gelecekti.

Bu en alt seviyede "ortaklaşma" anlayışı ve buna eşlik eden, gittikçe aynılaşan insanların önemsizleştiği ve kolektifin öne çıktığı modern toplum; başkalarına uyma mantalitesini hayata geçirirken, faşizmin düşünsel arka planını da şekillendirmeyi kolay hale getiriyordu. Başkalarına uyma mantalitesi, faşizm ile birlikte, Yahudi düşmanlığına bürünebiliyor, tüm suçların ve toplumsal günahların nedeni sayılan[4] Yahudi halkının –ki aslında yok edilmesi istenen kişi olarak yaşayan, ortada dolaşan, diğer insanlarla birlikte günlük yaşamını sürdüren Yahudi değil, onda özdeşleşen yaşamın tüm kötülüklerinin üzerinde simgelendiği Yahudi imgesi idi- yok edilebilmesi de olanaklı hale geliyordu.

Modernite ve Holocaust: Adorno ve Horkheimer daha kitabın ilk paragrafında, aydınlanma kavramını tartıştıkları ilk bölümde şunları söylüyorlardı; "Aydınlanma, gelişen düşünme'nin en geniş anlamında, başlangıçtan bu yana insanlardan korkuyu kaldırmak ve onları kendilerinin efendisi durumuna getirmek amacını gütmüştür. Ne var ki, tamamen aydınlatılmış yeryüzü bugün muzaffer bir feleketin belirtilerini taşıyor."[5] Yazarlar hemen ardından Bacon'a gönderme yaparak bilgi üzerine bir tartışmaya giriyorlar ve Matbaa makinesinin, top'un ve nihayet önceden bilinen ancak aydınlanma ile birlikte "günlük" yaşayışa giren pusulanın bulunması ile birlikte, matbaa ile bilimde, top ile savaşta ve pusula ile maliye, ticaret ve denizcilikte önemli değişimlerin gündeme geldiğini söylüyorlar ve ardından eserin en önemli aforizmalarından biri olan; "insanın üstünlüğü bilgiden kaynaklanıyor" sonucuna ulaşıyorlardı.

Bilgi üzerine bu vurgu kuşkusuz aydınlanma düşüncesinin en temel yaklaşımlarına yönelik bir göndermeydi. Bacon "bilgi güçtür" derken, "doğa yasalarını kavrayabilenin onu denetim altına alabileceğini kastediyordu."[6] "Ünlü Fransız tarihçisi Jules Michelet'nin (1798-1874) deyişiyle, bu çağ, 'dünyanın keşfedilmesi' ile 'insanın keşfedilmesi'ni birlik-

4 Bu nokta Aydınlanmanın Diyalektiği ve Modernite ve Holocaust'un genel mantığı açısından da hayati önemdeydi. Ötekileştirilen Yahudi, tüm toplum açısından yaşadığı sorunların simgesiydi. İşçiler için sermayeyi temsil eden patron, işverenler için "komünist" düşüncesi ile "bölücülük" yapan işçi, faşistler için komünizm düşüncesinin kuramcıları, komünistler için kapitalizmin simgesi, yoksullar için zenginliğin, zenginler için düzenin tehditi olarak Yahudiler algılanabiliyordu.

5 Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Aydınlanmanın Diyalektiği 1. Kabalcı Yayınevi, Istanbul, 1995, s. 19.

6 Fatmagül Berktay, Küreselleştikçe Parçalanan Bir Dünyanın Düşünsel İzdüşümü: Postmodernizm, İ.Ü. Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Yayın No: 21-22 (Ekim 1999-Mart 2000.) s.2.

www.arsivakurd.org

te başarmasıyla gerçekten benzersizdi."[7] Adorno ve Horkheimer'de aynı noktadan yola çıkarak ve bilgi ile teknik arasındaki bağı vurgulayarak, aydınlanmanın algılamada yarattığı değişimi şöyle ifade ediyorlardı; "...Bir güç olan bilgi hiç bir engel tanımamaktadır... Teknik bu bilginin özüdür. Ulaşmaya çalıştığı hedef imgeler değil, idrakin vereceği mutluluk değildir, tersine yöntemlerdir, başkalarının emeğini sömürmektir, sermayedir..."[8] Çağımızda teknik anlamda değişime giren ve matbaanın yerine radyonun, top'un yerine pike yapan uçağın pusulanın yerine uzaktan kumanda aygıtının alması ile daha da güçlenen teknik bilgi olgusu, Adorno ve Horkheimer'e göre artık "insanın doğadan öğrenmek istediği şey, doğayı ve insanları tamamen egemenliği altına almak için, bu araçları kullanmak, uygulamaktır. Başka bir şey değil."[9]di. Daha Bacon ve Luther'de görülmeye başlanan ve Eski Yunan'dan farklı olarak; idrak etmenin, anlamanın tatmini yerine, bilginin etkili bir yöntem olarak kullanılması görüşü ve buna bağlı olarak bilimin gerçek amacı olarak, değiştirmek, biçim vermek argümanlarının yaşam bulması, sonuçta aydınlanmanın bugünkü duruma dönüşmesinin ardında gizli olan temel yaklaşımı da açığa çıkarıyordu. Adorno ve Horkhimer'e göre insanlar Yeniçağ bilimine giden yolda asıl olarak "anlam"dan vazgeçiyorlar, "kavramları formüllerle, nedeni kurallar ve olasılıklarla değiştiriyorlardı." Bu nedenle aydınlanma düşüncesi; "hesaba katılabirlilik ve yararlılık ölçülerine uymayan her şeye" kuşkuyla bakmaktaydı.

Aydınlanma düşüncesi kendinden önceki kavrayış biçimlerini eleştirirken, öznellik yerine nesnelliğin öne çıkarıldığı bir sistem peşinde koşuyordu. Aydınlanma ile birlikte nesneler arasındaki farklar değil, belirleyici olan bu nesneler arasındaki ortaklık ve eşitleme prensibiydi. Adorno ve Horkheimer'in vurgusu ile "burjuva toplumuna eşdeğer egemedi". Yani nesnelerin karşılaştırılabilmesi ve değiştirilebilmesi esas alınmalıydı. Bu nedenle şeylerin ortaklığı ile onların üzerindeki hâkimiyet tamamlanabilir görünüyordu. Ancak aydınlanma şeyleri ortaklaştırır ve bu sayede egemenliği altına alırken, aynı zamanda onlardan uzaklaşıyor, özgünlüklerini törpülemeyi başardığından, aynı hızla onlara yabancılaşmaya başlayan yeni bir toplum yaratmaya da koyuluyordu. Aydınlanma çağının bilimine ilişkin Adorno ve Horkheimer şunları söylüyordu; "Aydınlanmanın şeylere karşı tutumu, diktatörün insanlara karşı tutumu gibidir. O insanları, davranışlarını yönlendirebildiği kadar tanır. Böylece onların Kendinde'leri Onun İçin haline gelir. Dönüşüm sırasında şeylerin özü hep aynı şekilde, yani egemenliğin dayanağı olarak meydana çıkar. Bu özdeşlik doğanın birliğini, bütünlüğünü oluşturur."[10]

Aydınlanmanın nesneleri aynılaştırma eğiliminde olması, ortak yanlarını öne koyarak, değişebilmeleri için temel kıstaslar üretebilmesi, yani kısaca değişik olan her şeyi eşitlemesi, eski toplumun eşitsizliğini ortadan kaldırma amacının bir ifadesi gibi görünürken, bir anda eşitlenen şeyler arasında, niteliğin önemsizleştiği farklı bir aynılaşma ortaya çıkarıyordu. Daha da kötüsü bu aynılaşma süreci, önceden düşünüldüğünün aksine, liberal söyleme hakim bireyselleşmeyi de sekteye uğratıyor ve aynılaşmış bireylerin üstünde egemen olan kolektif, bireyselleşmeyi yadsıyordu. Sonuçta faşizmin kitlesel tabanın yaratılmasında aydınlanma düşüncesi fazlasıyla önem kazanıyordu.

Aydınlanma düşüncesi ve buna bağlı olarak faşizm olgusunun toplumsal taban bulabilmesinin bir diğer koşulu da kolektifin egemenliğinin somut ifadesi olan toplumsal işbölümünün yerleştirmesi konumunda ortaya çıkıyordu. İşbölümü egemenliği güçlendiriyordu. Daha da önemlisi işbölümü sayesinde birey, kolektifin bir parçası haline getirilirken kişisel sorumluluk, etik gibi temel kaygıların dışına çıkabiliyordu. Adorno'nun söz ettiği vurdumduymazlık ilkesi bu noktada anlam kazanmaya başlıyordu.[11]

7 Berktay, agm., s. 2.
8 Horkheimer, Adorno, A.e., s. 20.
9 A.e., s. 20.
10 A.e., s. 25.
11 Adorno babası kanalıyla yarı Yahudi olmakla birlikte o, özellikle Weimar dönemi boyunca kimliğindeki bu özelliği pek fazla önemsememiştir. Ancak Nazi Almanyasının kanlı Yahudi katliamları sonrasında, Adorno Almanya'ya tekrar geri döndüğünde, kendi Yahudi kimliği üzerine düşünmek zorunda kalmıştır. "Auschwitz'den sonra şiir yazmak barbarlıktır" diyecek kadar ölüm kamplarının dehşetini hisseden Adorno, tıpkı Brecht'in dediği gibi, "böyle bir dünyada kültür alanında verilen seçkinlik ya da başarı madalyalarının bile köpek bokundan değersiz olduğu" savına destek vermeye başlamıştır. Bu duyarlılık hem bir Alman, hem de aynı Almanlar tarafından yok edilen Yahudi toplumuna mensup olmanın acısıyla katliamın ardındaki genel dürtüleri anlamaya çalışan Adorno'nun modern

www.arsivakurdi.org

Bu noktada, *Aydınlanmanın Diyalektiği*'nin tartışılmasına ara vermek, Zygmunt Bauman'ın Modernite ve Holocaust[12] adlı eserine dönmek gerekmektedir.

Bauman, Holocaust'un, ne bir kaç fanatiğin katliam dürtülerinin, ne de faşizmin acımasızlığının doğal bir sonucu olmadığını söylerken, Adorno ve Horkheimer'in yıllar önce öne sürdükleri işbölümü, bürokrasi gibi kavramlarının önemine değinir ve araçsallaşmış aklın kitlesel bir katliamı gerçekleştirilmesindeki önemini gözler önüne sermeye çalışır. Bauman; katillere güç veren ve faşizmin böylesine bir katliamı gerçekleştirebilmesine yol açan asıl nedenin; modern toplum olduğunu, "uygarlığın" yarattığı toplumsal ilişkilerde ve üretim biçimlerinde, katliamın gizli dürtülerinin saklı olduğunu ifade eder. Yazar daha da ileri giderek, soykırımdan sorumlu olanların sadece Naziler olmadığını, Naziler kadar, Almanya'da yaşayan sıradan insanların da sorumlu olduğunu söyler. Bauman soykırıma giden yolun teknoloji, bürokrasi, yerleşik şiddet, ahlaktan soyutlanmış bilimsellik ve akıl sayesinde döşendiğini, insanların sorumsuzluğunun ve modern teknik işbölümünün yarattığı atmosferde üretilen uygar dünyaya özgü kayıtsızlığın, bu yolu Auschwitz'e dek götürdüğünü iddia eder.

Bu noktada Bauman, tıpkı Adorno ve Horkheimer gibi, aydınlanma düşüncesinin yarattığı yeni egemenlik ilişkilerini sorgulamaya çalışır. Adorno ve Horkheimer şöyle der; "Egemenlik bireylerin karşısına genel olan diye, gerçeklikteki akıl diye çıkar. Kendileri için başka bir çıkış yolunun açık olmadığı toplum üyelerinin gücü, bütünü yeniden gerçekleştirmek üzere üstlerine yüklenen işbölümü aracılığıyla birikir ve bütünün rasyoneliteliği bu yüzden tekrar çoğalır, artar. Azınlık tarafından yapılan her şeyin bireyin çoğunluk tarafından ezilmesi şeklinde gerçekleşir: Toplumun baskı altında tutuluşu aynı zamanda bir kolektif tarafından uygulanan baskının özelliklerini taşır. Bu, kolektifikle egemenliğin birliğidir, yoksa düşünce biçimlerinde görülen araçsız toplumsal genellik, dayanışma değil."[13]

Holocaust'un Hitler faşizminin bir sonucu olmaktan çıkarılması, benzer koşullar yaratıldığında benzer soykırımların da yaşanabileceğinin en kestirme yoldan söylenmesidir. Bauman merkezi otoritenin denetiminde bulunan teknolojinin gittikçe daha geniş bir coğrafyada etkili olmasını ve işbölümünün her gün daha da artmasını, bürokratik mekanizmada kişiselliğini yitiren insanın kendi eyleminin sonuçlarından giderek daha da uzaklaşmasını beraberinde getirdiğini söyleyerek, ahlakın kişisel olmaktan çıkarılmasının, yeni Holocaustların zeminin hazırlaması bağlamında da önemli işlevler üstlendiğini ifade eder. Kısacası Bauman'a göre; Yahudi soykırımı uygar bir dünyadan ve gittikçe daha güzele doğru yol alan insan toplumundan bir sapma değildir. Aksine Holocaust baştan sona modern toplumun ürünüdür. Modern toplumun yarattığı üretim ilişkilerinin, işbölümünün, bürokrasinin, insanın yabancılaşmasının, akılcılığın, en doğrudan sonucu, kurbanlarını görmeden yok edebilecek, hatta yok etmek için silaha bile gereksinim duymayacak bir toplumun, yani teknolojik olarak ileri seviyede örgütlenmiş bir uygarlığın en doğrudan sonucudur.

Yahudi Soykırımını tartışma ortamına sürükleyen neden katliamda ölen insanların sayıca fazlalığı değildir. Çünkü II. Dünya Savaşı'ndaki toplam insan kaybı, 6 milyon Yahudi'nin katledildiği soykırımdan çok daha fazladır. 6 milyon Yahudi'nin katledilmesini, diğer cinayetlerden ayıran asıl neden, bu katliamın askeri bir stratejinin doğrudan hesaplanabilen sonuçlarından olmaması, katliamın bizzat tüm Alman toplumunun onayı ile uygulanmasıdır. Daha da önemlisi, Yahudi soykırımı aşırı ırkçı grupların sokak katliamlarına dönen ritüelleri ile gerçekleştirilmez. Nazilerin en aşırı gruplarının sokak infazlarına yöneldiği ünlü Kristallnachte[14] eylemlerinde öldürülen Yahudi sayısı sadece 100 kişidir. Basit bir hesapla Almanların aşırı ırkçı

toplumu ilişkin tezlerini oluşturması bağlamında etkili olmuştur. İleri de Bauman'ın Modernite ve Holocaust kitabında üzerinde duracağımız "kayıtsızlık" olgusunun katliamdaki önemi anlatan alıntılarında da sık sık rastlayacağımız argümanların ilk önermeleri, Adorno tarafından bu psikoloji ile kaleme alınmıştır. "Auschwitz'den sonra, ölümü haketmiş biri olduğunuz halde rastlantılar sayesinde onun elinden kurtulmuş ve hayatta kalmış olabilirsiniz. Böyle biri olmak, alabildiğine vurdum duymaz olmayı gerektirir; onsuz tek bir Auschwitz'in bile olamayacağı ölçülere varmış bir vurdum duymazlığı gerektirir. Bu vurdum duymazlık Auschwitz'i atlatabilmiş, diğerlerinden ayrı tutulmuş herkesin üzerinden atıp kurtulamayacağı kendi suçudur" (Aktaran, Martin Jay, age., s.14.)

12 Zygmunt Bauman, Modernite ve Holocaust, Sarmal Yayınevi, 1997.

13 Horkheimer, Adorno, A.e., s. 39.

14 Kristal Gecesi

www.arsivakurd.org

grupları, her gün benzer katliamlar düzenleseler bile, 6 milyon insanın öldürülmesi için 200 yıla yakın bir zamana gereksinim duyarlar. Ötesinde sokak katliamları esnasında Almanların, komşularının öldürülmesine sonsuza dek sessiz kalmaları beklenmez ve nihayetinde çocukların ve hatta bebeklerin öldürülmesi, faşistler açısından bile kolay değildir. Oysa soykırım özellikle çocukların öldürülmesini zorunlu kılar.

Kimi tarihçilerin Almanya'da etkili olan Yahudi karşıtlığının bu katliamın gerçekleştirilmesinde önemli bir ideolojik işlev üstlendiğini yönündeki genel kabulüne de karşı çıkan Bauman, antisemitizmin Almanya'daki etkisinin, diğer Avrupa ülkelerinin herhangi birinden daha güçlü olmadığını ifade eder, aşırı ırkçı grupların Avrupa'nın her yerinde en az Almanya'da olduğu gibi örgütlendiğinin ya da örgütlenebileceğinin altını da ısrarla çizer

Daha da önemlisi Bauman Almanya'da Naziler öncesinde görev yapan bürokrat-akademisyen kesim ile Nazilerin iktidarı sırasında görev yapanların büyük çoğunluğunu aynı kişiler oluşturduğunu da belirtir ve katil Nazilerin birer "deli" olduğu yönündeki argümanları da reddederek, psikolojik açıdan problemli olduğu iddia edilen Nazi sayısı düşünülenin çok altında olduğunu söyler.[15] Kısacası Alman halkı, herhangi bir halktan daha cani, Alman devleti de herhangi bir devletten daha vahşi değildir. Buna rağmen bu sıradan sayılabilecek Alman halkı dünyada o güne dek görülen en kanlı katliamın başrolünü üstlenmiş, yaklaşık 5 yıllık bir dönemde, 6 milyona yakın Yahudi'yi yok etmeyi "başarmıştı."

Bauman'ın tartışmaya çalıştığı esas nokta burasıdır. Sıradan bir toplum, böylesi bir katliamda nasıl ortak tavır alabilmiş, Naziler Alman toplumunu böyle bir katliam için örgütlemeyi nasıl başarmıştır?

Bauman'a göre Nazilerin başarısının altında yatan temel sır modern toplumun örgütlenişi ile yakından ilgilidir. Naziler soykırım için özel bir sistem gerçekleştirmezler. Aksine onlar sadece toplumun örgütlenme biçimi içinde, kendilerine ait olan "basit" rolleri oynamakla yetinirler. Ardından da yine tüm modern devletlerde olduğu gibi, yurttaşlardan sadece yasalara uymalarını ve işbölümü çerçevesinde o güne dek rutinleşen işlerine devam etmelerini isterler. Bu anlamıyla Alman toplumu, faşizm ile birlikte radikal bir dönüşüm geçirmez. Sadece günlük yaşamın sadeliğinde, her Alman görevini yerine getirmeye devam eder. İşçiler fabrikalarında çalışır, memurlar devletin resmi işlerini yapar, mühendisler gaz odalarını planlar, makinistler tutsakları kamplara taşır, gardiyanlar onların kaçmasını engeller ve büyük çoğunluğu ile Alman halkı kendi bireysel eylemlerinin sonuçlarından "habersiz" ya da işleyişin rutinliğinden doğan kayıtsızlıkla olayları izlemekle yetinir.

Kayıtsızlık ve işbölümü ile ilgili olarak Bauman Nazilerin kitlesel katliamlara yönelebilmesinin ardındaki olgulara ilişkin şunları yazıyor; "Saldırgan olabilecek yeterli 'kalabalık' yoktu; cinayeti ve yoketme olayını görmek, teşvik ettiği kadar da tiksindiriyordu ve büyük çoğunluk gözlerini ve kulaklarını, hepsinden önce de ağzını kapatmayı yeğliyordu. Kitlesel yok etme eylemlerine duygu paylamaları değil, ilgisizliğin ölü sessizliği eşlik etti. Bu bir halk şenliği değil, 'yüzlerce, binlerce boynu acımasızca sıkan kementin urganına sağlamlık veren bir lif haline gelen' halk kayıtsızlığıydı. *Irkçılık önce bir siyaset, sonra bir ideolojidir. Tüm siyasetler bir örgüt, yöneticiler ve uzmanlar gerektirir.* Başarılması için, tüm siyasetler gibi, bir işbölümü ve görevi anlık davranışlardan ve kendiliğindenlikten arındıracak etkin bir korumaya gereksinim vardır. Uzmanlara karışılmamasını ve işlerini rahatça yapmalarına olanak sağlanmasını gerektirir."[16]

Tekrar Aydınlanmanın Diyalektiği'ne dönersek, Adorno'nun ve Horkheimer'in şu argümanları ile

15 Zygmunt Bauman Modernite ve Holocaust adlı yapıtında Nazilerin psikolojik durumları ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçları şöyle aktarıyordu: "Bilinen klinik kriterlere göre 'anormal' nitelendirilebilecek SS'lerin oranı yüzde 10'dan fazla değildi. Bu gözlem, sağ kalan kişilerin verdiği ifadelerdeki, kampların çoğunluğunda şiddetli sadistçe vahşet patlamalarıyla ünlenmiş SS üyelerinin genellikle bir ya da en fazla birkaç tane olduğu yolundaki genel kanıya uygundur. Ötekiler kuşkusuz her zaman nazik kişiler değillerdi ama en azından, davranışları mahkumlara göre makul olarak değerlendiriliyordu...
Bizim kanımızca SS üyelerinin büyük çoğunluğu, gerek yönetilenler gerekse yöneticileri, Amerikan ordusuna yeni katılan erlere ya da Kansas City polisine uygulanan olağan psikiyatrik testlerin tümünden kolayca geçebilirlerdi." (Geoff Dench, Minorities in the Open Society: Prisoners of Ambivalence, Londra: R K P, 1986'dan aktaran; Zygmunt Bauman, age., s. 39.)

16 Bauman, A.e., s. 105.

www.arsivakurd.org

karşılaşırız; "...kendini koruma süreci burjuva toplumundaki işbölümü nedeniyle geliştikçe, bu süreç bedenini ve ruhunu teknik aygıta göre biçimlendiren bireyleri kendinden vazgeçmeye daha da zorlamaktadır.Öte yandan aydınlanmış düşünce bu durumu dikkate almaktadır: Sonuçta bilginin aşkın öznesi görünüşe göre öznellikten kalan son anı olarak ortadan kaldırılmış ve yerine otomatik düzen mekanizmalarının bu yüzden daha uyumlu duruma gelen çalışması geçirilmiştir. Öznellik, serbestçe sahip olmak için, sözümona gelişigüzel olan oyun kurallarının mantığına karışıp kaybolmuştur."[17] Adorno ve Horkheimer şöyle devam ederler; "...pozitivizm bireysel eylemle toplumsal norm arasındaki son ara verici mercii de ortadan kaldırmıştır. Bilinçten silindikten sonra öznenin kendini şeyleştirerek katıldığı teknik süreç, tüm anlamlardan olduğu gibi mitsel düşünme'nin çokanlamlılığından da kurtulmuştur, çünkü aklın kendisi de her şeyi kapsayan ekonomik aygıtın araçlarından biri haline gelmiştir. Akıl, inatla amaca yönelmiş şekilde ve sonucu insanlar için her çeşit tahminin dışında kalan maddi üretimin tam olarak hesaplanmış işleyişi gibi ağır sonuçlar doğuracak şekilde diğer aletlerin yapımına yarayan bir alet hizmeti görmektedir. Sonuçta akıl, amaçların katışıksız organı olmaya ilişkin eski tutkusunu gerçekleştirmiştir."[18] Bu söylem bir önceki bölümde üzerinde ısrarla durulan; "Seri üretimin ve kültürün sayısız acentaları aracılığıyla norm durumuna getirilmiş davranış tarzları bireylere tek doğal, uygun, makul davranış tarzı diye dayatılıyor"[19] argümanı ile de uyum içindedir. Çünkü Adorno ve Horkheimer'in belirttiği gibi, ortak davranış normunun dışında kalanlar, fiilen kolektif tarafından sürekli gözlenir ve tehdit edilir.

Ancak modern toplumun örgütlenişinde ortak normlara uymayanların kolektif tarafından gözlemlenmesi, tehdit edilmesi, olağanüstü koşullarda ve savaş gibi meşru şiddetin son derece yaygın kullanabildiği zamanlarda açıktan yok etmeye dönüşür. Daha da önemlisi modern toplum şiddet olgusunu kolektifin tekelinde olarak tanımlarken, aslında bu mekanizma fiilen şiddeti yoğunlaştırmak zorunda kalır. Daha da kötüsü şiddeti denetleyebilecek toplumsal yapıların örgütlenmesi de artık olanaksız hale gelmiştir. Üstelik tutsakları öldürmek için başlangıçta kullanılan makineli tüfekler iyiden iyiye gereksizleştiğinde, basit bir sağlık memurun bile, sadece elindeki "dezenfekte ilacı" dolu torbayı, içinde ne olduğunu bilmediği bazı odaların özel bölmelerine boşaltmakla sayısız insanı öldürmeyi başarabilir hale geldiğinde, modern toplum insanları katliamdan tamamen soyutlanır. Bürokrasinin hiyerarşik mekanizmasında herkes basit işlerini ve amirden gelen emirleri yerine getirme dışında bir işleve sahip olamaz. Ancak bu kişisel eylemlerin aritmetiksel olmayan toplamı, 6 milyon ölü eşitliğinde kendini ifade eder.

"Unutmamak gerekir ki (soykırıma) katılanların çoğu, Yahudi çocuklara kurşun sıkmış ya da gaz odalarında gaz vermiş değildir... çoğu bürokrat notları düzenlemiş, taslakları hazırlamış, telefonda konuşmuş ve konferanslara katılmıştır. Onlar masalarında otururak tüm bir halkı yok edebilirler. Görünürde zararsız gayretlerinin nihai sonucunu bilselerdi, bu bilgi kafalarının uzak girintileri içinde kalırdı ancak. Yaptıklarıyla kitle katliamı arasındaki nedensel ilişkiyi bulmak zordu. İnsanların, gereğinden fazla kafa yormaktan kaçınma –ve dolayısıyla neden-sonuç zincirini en uç bağlantılara dek gözden geçirmeye yanaşmama- gibi doğal eğilimleri ahlaksal yönden pek ayıplanmazdı. Bu hayret verici ahlaksal körlüğün nasıl mümkün olabildiğini anlamak için, silah fabrikasında çalışan, yeni büyük siparişler sayesinde fabrikalarının 'idamının durdurulmasına' sevinen, ama Etyopya'lılarla Eritre'lilerin birbirlerine yaptığı toplu katliamlara gerçekten üzülen işçileri düşünmek; ya da 'hammadde fiyatlarındaki düşüş' dünya çapında iyi bir haber olarak karşılanırken 'Afrikalı çocukların açlıktan ölmesi'ne aynı şekilde, dünya çapında ve içtenlikle ağlamanın nasıl mümkün olabildiğini düşünmek yararlı olur."[20]

Nazi Almanya'sı her anlamıyla modern bir toplumdur. Modern toplumun kişisel sorumluluğu giderek daha da önemsiz bir ayrıntı haline getirmesi, Nazilerin kitle

17 Horkheimer, Adorno, A.e., s. 47-48.
18 A.e., s. 48.
19 A.e., s. 46.
20 Bauman, A.e., s. 45.

www.arsivakurd.org

katliamlarına karşı top yekun bir direnme olasılığını da daha başından engellemiş olur. Kişisel sorumluluktan kaçınma, kendi eylemi ile toplumsal eylem arasındaki bağı ortaya koymadan, sadece günlük pratiğin detaylarıyla düşünme, insanlardan bağımsız olduğu varsayılan bir sistemin işletilebilmesinin en kolay yolu haline gelir. Hiç kimse tek bir atış yapmadan, milyonlarca insanın öldürülmesine ortak olur ve yine hiç kimse ölümlerden sorumlu olduğuna dair herhangi bir kanıya kapılmadan ve büyük çoğunluğu ahlaksal anlamda hiçbir sıkıntı duymadan ömürlerinin sonuna dek "mutlu" yaşamaya devam eder. Modern Alman toplumu sözün gerçek anlamıyla aydınlanmış bir toplum olarak varlığını sürdürebilir. Makinelerin gelişmesi, egemenlik mekanizmasının gelişmesini de körükler. Bu karşılıklı etkileşim, ilk bakışta hem aydınlanmanın iç dinamiğinde, hem de teknolojinin doğasında, içkin bir kötülük varsayımını düşündürebilir. Başka bir alan tartışması olmakla birlikte teknolojinin ya da uygarlığın kendine has bir kötülüğü olduğu düşüncesi[21] sadece Adorno ve Horkheimer gibi Batı felsefesinin önemli isimlerinin satır aralarında yürüttükleri bir tartışma değildir. Makinalaşmanın ilk sonuçlarının alındığı günden bu yana farklı kültürden, çok sayıda ismin bu tartışmalara yönelik çeşitli görüşler öne sürmesi, bu sorunla ilgili daha spesifik araştırmalar yapılmasını da gereli kılmaktadır.[22]

Modernite ve Holocaust'ta Bauman Alman toplumunun -her modern toplum gibi-akılcı, işlevsel ve tercihsiz olduğunu söyler. Akıllıca olan, Alman toplumunun geleceği ve kişisel anlamda zarar görmemek için olayların uzağında durmaktır. Nazilerle işbirliği yapıldığında şiddetin ve baskının artmasının engellenebileceği düşüncesi, bilinçli bir biçimde olmasa da içgüdüsel anlamda her yurttaşın temel eğilimidir. Ancak daha da önemlisi bizzat kurbanlarında aynı işbirliği içinde hareket etmesi, ölüme gönderilen Yahudilerin büyük kısmının, yine Yahudiler tarafından oluşturulan komiteler kanalıyla belirlenmesidir. Böylece komite üyesi Yahudiler bu işbirliği sayesinde daha çok Yahudi'nin ölümden kurtulabileceğini düşünmektedir. Nazi devletinin en büyük başarısı kurbanlarını bile işbirliğine ve uzlaşmaya yanaştırabilmiş olmasındadır. "Kendini kurnazca koruma üst katmanlarda faşist iktidarı ele geçirme mücadelesidir, bireylerde ise ne pahasına olursa olsun haksızlığa uyum sağlamaktır."[23]

İşlevsellik açısından ele alınırsa, her Alman için asıl olan görevini yerine getirmektir. Görev kimi zaman mühendisler için seyyar gaz odası haline getirilen kamyonların dayanıklılığını artırmak, kimi zaman ise sekreterler için gettolara kapatılacak Yahudilerin listesini hazırlamaktır. Kimya fabrikalarında işçiler durmadan ölüm saçan zehirleri üretirken, büyük çoğunluğu bunların çocukların öldürülmesinde kullanıldığından habersizdir. Ancak rutin işler büyük çoğunluğu sonuçları itibariyle çok daha belirsizdir Örneğin seyyar gaz odalarında yaşanan sorunları çözmek için birden çok ekip, çoğunlukla özel sorunlarla ilgilenmekle yetinir. Kimi grup gaz verildiği esnada kaçmak için tutsaklar kapıya doğru koştuğunda, arka tarafta oluşan yığılmaya karşı kamyonun dengesini koruyabilmek için, yük kayması ile ilgili matematiksel hesaplarla uğraşırken, diğer bir grup yerde birikecek olan insan pisliklerinin

21 Benjamin'in "uygarlığa ait tek bir belge yoktur ki, aynı zamanda bir barbarlık belgesi olmamış olsun." Sözü bu bağlamda değerlendirilebilir.

22 Bu konuya ilişkin farklı söylemleri şu şekilde örneklendirmek mümkündür; "Zanaatkarların ve yapımevi (manüfaktür) işçilerinin XV. yüzyıldan beri korktukları, onları birden XVIII. yüzyılın ortasında yakaladı. Demirden canavarların, bütün gelenekleri altüst eden en becerikli elleri hareketsiz bırakan ve çevresine zenginlikle yoksulluk saçan istilası gerçekleşti. Sefalet çukuruna gitgide daha çok gömülmüş olan proleterya, bu pek çok kollu, yorulmak ve güçleri tükenmek bilmez gibi görünen varlıkları şaşkınlık ve dehşetle seyrediyordu. Kısa bir süre sonra, parola ağızdan ağıza dolaştı: 'Sayıları iyice artmadan onları ortadan kaldıralım! Artmalarına göz yumarsak bizi kendilerine köle yapacaklar.' (Max Beer, Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Genel Tarihi, Can Yay., 1989 s.460.) "Pandit Nehru sanayileşmeyi istiyor, çünkü sanayileşmenin, eğer toplumsallaşırsa kapitalizmin kötülüklerinden kurtulacağını düşünüyor. Bana göre ise, kötülük sanayileşmeye içkindir, toplumsallaştırmanın hiç bir dozajı, bu kötülüğü ortadan kaldırmaz." (Interview to Francis G.Hickman, 17 September 1940, CW, cilt 73. Ss.29-30' dan aktaran Partha Chatter Jee, Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası, İletişim Yay., 1996, İstanbul, s.168) "Binlerce maddesel aracınıza, 'emekten tasarruf mekanizması' diyorsunuz, ama yine de her an 'meşgul'sunuz. Makineniz büyüdükçe siz daha çok yoruluyor, daha kaygılı oluyor, ürkek ve doyumsuz bir hale geliyorsunuz. Neyiniz varsa, daha fazlasını istiyorsunuz; nerede olursanız olun, başka yere gitmek istiyorsunuz. Size ham madde bulmak için kazı yapan bir makineniz var, imalat için bir makineniz var, taşımak için bir makineniz var, mesaj taşımak için, yazı yazmak için, konuşmak için, şarkı söylemek için, tiyatro oynamak için, oy vermek için, dikiş dikmek için makineleriniz var, daha da yüzlerce çeşit iş yapacak yüzlerce makineniz var, ama hala dünyanın en ürkek ve en meşgul insanlarısınız. Sizin araçlarınızın zaman tasarrufu da, ruh kurtarıcılığı da yapmayan makineler. Onların sivri mahmuzları sizi güdüyor, daha çok iş yapacak daha yeni makineler icad etmeye zorluyor." (Martin Luther King, Sevginin Gücü, Arda's Yay., 1995, İzmir, s. 98-99.)

23 Horkheimer, Adorno, A.e., s. 109.

www.arsivakurd.org

en kısa zamanda temizlenmesi için gerekli olan zemin yapısını planlar. Bazı gruplar ise en dar alana, en fazla yükü nasıl sığdırabileceklerinin hesabıyla uğraşır. Bir diğer grup ise sadece kamyon üretimi için gerekli olan finansal desteğin sağlanabilmesi için iktisadi olanakları organize eder. Basit bir ölüm kamyonunda bile işler çeşitli ve tekniktir. Tıpkı fabrika sisteminde olduğu gibi, her grup diğerinden ve nihai ürünün karakterinden bağımsız olarak, kendi pratik sorunlarıyla ilgilenir ve ahlaksal anlamda bir sorumluluk duymadan önüne gelen sorunun en optimal biçimde çözümüne uğraşır. Üretime bu derece yabancılaşma, modern toplumun en doğal sonuçlarından biridir ve sürekli üretilen günlük işleri içinde önemsiz bir ayrıntı olarak durur.[24]

Bu toplum içinde yaşayanlar aynı zamanda pratik olarak da tercihsizdir. Çünkü tıpkı fabrika sisteminde olduğu gibi, işin yapılması için özel eğitilmiş kişilere değil, o problemleri çözebilecek binlerce insandan birine gereksinim vardır ve herhangi bir nedenle, biri üzerine düşen görevi yerine getirmediği taktirde, aynı görevi yerine getirebilecek pek çok yeni insan bulmak hiç de zor bir sorun olarak ortaya çıkmaz.

Modern toplumun bu bölünmüşlüğü, işlerin basit teknik sorunlara indirilmesi, ahlakın da teknik bir sorun olarak algılanmasını beraberinde getirir. Modern toplum için ahlak, o an ve nihai anlamda insanlık için doğru olan değil, yasalar tarafından "doğru" olduğu söylenendir. Yasalar devlete karşı kayıtsız itaati emrettiği için, doğru olan itaattir. İtaat eden ahlaklı, sistem ayakta durduğu için de "çoğunluk"tur. Bauman şöyle der; "Ahlaksal değerlerden ilgiyi kesme, her ikisi de bürokratik eylem modeli için çok önemli olan iki paralel işlemin ürünüdür. Birincisi *titiz bir görevsel işbölümü* (iktidar ve boyun eğmenin doğrusal derecelendirilmesine ek ve sonuçları yönünden farklı olarak); ikincisi ise *ahlaksal sorumluluğun yerine teknik sorumluluğun konmasıdır.*"[25]

Kişisel sorumluluk, insanların bir başkasını öldürmek için kendi yaşamını riske atmamaya başladığı ilk günden bu güne dek, tedricen ortadan kalkmıştır. Makineli tüfekler çağında bile insanlar, öldürdükleri "düşman" ile çoğunlukla karşı karşıya kalmak zorundadır. Ancak uçaklar savaşlarda kullanmaya başlandığında, -Aydınlanmanın Diyalektiği'nde Adorno ve Horkheimer özellikle vurgular- öldüren ile ölen arasındaki ilişki fiilen sona erer.[26] Hiçbir pilot attığı bombanın, kimleri öldüreceği üzerine bir tercih yapma şansına sahip olmaz. Bu anlamıyla pilot, bomba atan basit bir mekanizmanın parçası haline gelirken, sanki bir ruhu varmışçasına katil olma sorumluluğu bombalara ait bir karakter gibi ortaya çıkar. Bu ahlaken bombaları aşağıdaki sıradan insanların tepesine gönderen pilotların sorumluluğun olmadığı yönündeki yanılsamaların da oluşmasında etkili olur.[27] Bomba yapımı, yapıma onay verilmesi, bomba yapımı için vergi ödenmesi, bomba yapımı için gerekli olanakların organize edilmesi ve tüm bunların bir toplumun gözü önünde ve hatta o toplumun "izni" ile yerine getirilmesi modern toplumun örgütlenişi ile sorun olmaktan çıkar. Tek başına

24 Üretimin küçük parçalara bölünmesi ve her grubun kendi küçük sorununu çözmek için uzmanlaşması sadece meta üretimi temelinde değil, toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesi için de modern toplumun en önemli gereksinmelerinden biriydi. Bu mekanizma işlevselliğin en üst düzeyde şekillenmesini kolaylaştırdığı için, işleyişin vazgeçilmez temel argümanları arasında ilk sırayı alıyordu. "Sosyolojik bakımdan, işlevin görevi mekanizmanın işlemesini sağlamaktır ve kapalı bir çevre oluşturan bu dişli düzeninin her bir çarkı, ancak düzenin diğer parçalarıyla açıklanabilir. Otorite itaati, itaatte yeni bir otoriteyi yaratır ve bu böyle sürüp gider. Başka bir deyişle otoritenin kaynağı *işleyiştir*. İtaatin kaynağı da *işleyiştir*. Burada işleyen ise bütün bir toplumsal düzendir." (Catherine Baker, Zorunlu Eğitime Hayır, Ayrıntı Yay., 1991, s. 95.)

25 Bauman, A.e., s. 133.

26 Bir insanın bir diğerini, uzaktan atılan bir bombayla değil de, bir bıçakla ya da elleriyle öldürmesi arasındaki en temel fark uzaktan öldürenin, eylemini, bir insanı değil bir imgeyi yok etmek olarak görmesindedir. Batı Cephesinde Yeni Birşey Yok adlı romanında Erich Maria Remarque, bir askerin "düşmanını" elleriyle öldürmesinin ardından yaşadığı çelişkiyi şöyle anlatıyordu; ... sen bundan önce benim için bir fikir, bir bileşimdin sadece. Beynimin içinde yaşayan ve beni bir karara yönelten bir fikirdin! Ben bu fikri hançerledim. Şimdi ise, senin de tıpkı benim gibi bir insan olduğunu görüyorum. El bombalarını, süngünü ve silahlarını düşünmüştüm. Şimdi ise, karını, yüzünü ve ortak yanımızı görüyorum, bağışla beni, arkadaş!" (Erich Maria Remarque, Batı Cephesinde Yeni Birşey Yok, Görsel Yay., 1993, s. 190-191.) Almanlar da tıpkı bu asker gibi komşusu, arkadaşı ya da yoldan geçen canlı bir Yahudi'yi değil, yıllardır beyinlerinde yer eden Yahudi imgelemini yok etmeye çalışıyorlardı.

27 George Orwell, 1941 yılında bir uçak bombardımanı esnasında şunları kaleme alıyordu; "Şu anda ben yazıyorken, yüksek düzeyde uygarlaşmış insanoğulları beni öldürmek için tepemde uçuyorlar. Benim gibi, onların da bana karşı kişisel bir düşmanlığı yok. Hep söylendiği gibi, 'görevlerini yapıyorlar' yalnızca. Bunların çoğu, hiç kuşkum yok ki, özel yaşamlarında cinayet işlemeyi asla aklından bile geçirmemiş, iyi kalpli, yasalara saygılı insanlardır. Ama öte yandan, içlerinden biri beni paramparça edecek bir bombayı tam yerine isabet ettirmeyi becerirse, bu yüzden uykusu asla eskisinden daha kötü olmayacaktır. Onu suçlu olmaktan kurtaracak kadar güçlü ülkesine hizmet etmektedir çünkü o." (George Orwell, İngiltere, England your England, 1941'den aktaran Zygmunt Bauman, A.e., Giriş bölümü.)

www.arsivakurd.org

bomba atılmasının olağan sonuçlarını üstlenemeyecek milyonlarca insan yan yana gelerek, bizzat aynı sorumluluğu paylaşır ve sonuçta bombanın yarattığı katliamdan hiç kimse kendine pay çıkarmayı düşünmez. Böylece modern toplum, evinden hiç çıkmadığı halde, katliamlarda, insanların tümünü suç ortağı haline getirir. Bu nedenle Holocaust katille, katillere yardım ve yataklık eden büyük bir toplumun suç ortaklığının en doğal sonucu olarak ortaya çıkar ve aslında aynı katliam her gün defalarca tekrarlanır. Daha da kötü olan yanı katliamların bir kez yapılabiliyor olması, her gün benzer katliamların yapılma riskini daha da artırır.

"Kurulu düzen, şiddetin alışkanlık haline getirilmiş bir biçiminden başka bir şey değildir. Hiçbir haksızlık, sövgü, ahlaksızlık, alçaklık, kabalık, barbarlık yoktur ki ahlaki yapımız tarafından kanıksandıkları için, zamanla görgü kurallarına uygun, kibar, ince, nazik bir görünüm kazanmamış olsun."[28]

Holocaust trajedisinin modern dünyaya özgü olması, aynı zamanda modern dünya ile ilgili ahlak tartışmasını da beraberinde getirir. Kuşkusuz soykırıma tüm Alman halkının ortak olabilmesinin en temel koşulu, toplumun bu ortaklığı kabul edebilecek bir ahlak ile yoğrulmuş olmasıyla ilintilidir. Yukarıdaki satırlarda ifade edilmeye çalışıldığı gibi, modern toplumun ahlakı kişisel değil, geneldir. Bu anlamıyla hiçbir birey kendi eyleminin dolaylı sonuçlarından sorumlu kabul edilemez.

Ölüm emrini bir generalin vermesi, kuşkusuz o emri yerine getiren askerin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Bu üst-ast ilişkisinde sorumluluk iki taraflı ve belirgindir. Ancak emir verenle, emri uygulayan kişi arasına bir dizi ara aşama konduğu durumda, sorumluluğun ortadan kalktığını düşünmek, modern topluma özgü ahlak anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkar.

Hitler'in yok etme emrinin yerine getirilmesi için gereken, sayısı milyonları bulan pek çok insanın görevlerini başarıyla yapmasıdır. Bu nedenle son noktada elindeki zehri gaz odalarının özel bölmelerine bırakan sağlık memuru ile, emri memura iletenlerin, bu emri memura ulaştırmak için özel iletişim ağı kuranların, emri uygulayabilmek için tutsakları yakalayanların, onlara gözcülük edenlerin, onları gitmeleri gereken yerlere götürenlerin, zehri üretenlerin, listeleri hazırlayanların, yanındaki komşusu bu ölüm kamplarına götürülürken sessiz kalanların, demiryollarını yapanların, teçhizat üretenlerin, ölüm kamplarını düzenleyenlerin, Nazilerin propaganda kitaplarını ve filmlerini hazırlayanların, onların yasaklarına kayıtsız itaat edenlerin, kısacası işleyişte küçük ya da büyük görevi olan herkesin sorumluluğu "aynı ve eşittir". Çünkü bu ara aşamalardan biri dahi yerine getirilmeyecek olsa, kuşkusuz soykırımın bu boyutta gerçekleştirilebilmesi de olanaklı olmayacaktır.

Hiroşima atom bombaları ile yok edildiğinde, elbette hiçbir Amerikalı çocukların öldürülmesine açıktan onay vermiş değildir. Ancak aynı Amerikalılar atom silahlarının yapımı için vergi ödemekten kaçınmayı düşünmemişler, aynı Amerikalılar atom silahlarını kullanmaktan çekinmeyecek başkanların alkışlamaktan korkmamışlardır. Kuşkusuz bugünün ahlak anlayışı ile atom bombasını üreten bilim adamları da, onları uçaklara yükleyen teknisyenlerde ve hatta bu bombaları Japonya üzerine bırakan pilotlar da tek başlarına katil değildir. Ama zaten önemli olan katilin kim olduğu değil, atom bombasının sayısız insanı öldürmüş olmasıdır. Dostoyevski'nin yıllar önce dediği gibi; "biz hepimiz her şeyden sorumluyuz ve her şeyden önce tüm insanlardan sorumluyuz ve tüm diğerlerinden daha çok da kendimizden sorumluyuz."

Bu anlamıyla akılcı olanla, ahlaksal açıdan doğru olan modern toplumda çoğunlukla karşı karşıya gelir. Tek bir Almanın Nazi iktidarına karşı Yahudileri savunması akılcı değildir. Büyük olasılıkla bu eylemin sonucu ölümdür. Ancak bu akılcılık Alman toplumunun daha mutlu bir toplum olmasının önündeki temel engeldir aynı zamanda. Yahudilerin Nazi katillerine kendi arkadaşlarını teslim etmesi, kendi ve etrafındaki insanlarının kısa vadede hayatlarını kurtarmaktadır, bu nedenle aydınlanmanın algılayışı ile bilimsel kriterlere göre akılcıdır. Ancak bu akılcılık 6 milyon Yahudi'nin hayatını kurtarmaya yetmemiştir.

Holocaust olgusunun örnek olarak alınması modern

28 Edmond Gilliard, L'école contre la vie, Delachauux et Nieestlé, 1970'den aktaran; Catherine Baker, Zorunlu Eğitime Hayır, Ayrıntı Yay., 1991, s. 28.

www.arsivakurdi.org

toplumun örgütlenişi konusunda farklı örneklerin olmadığı anlamına gelmez. Bugün yaşanan sorunların önemli ölçüde modernizm konusu ile ilişkilendirilebilir. Çünkü aydınlanma baştan sonra tüm anlam dünyasını, tüm yaşam deneyimlerini, tüm tarihi, tüm doğayı yeniden tanımlamak zorunda kalmıştır. Bu yeniden tanımlanmanın odağında da insan vardır. Bu nedenle Adorno ve Horkheimer, "Doğanın yozlaşması doğaya egemen oluştan ileri gelir ve bu egemenlik aklın varoluş nedenidir"[29] derken, büyük oranda haklıdır. Ancak daha da önemlisi aydınlanma başlangıçtaki insanın özgürleştirilmesi projesini de askıya almak zorunda kalır. Adorno ve Horkheimer Aydınlanmanın Diyalektiği'nin ilk ara sözünde, "Odysseus ya da Mit ve Aydınlanma" bölümünde, aydınlanmanın ikili karakteri üzerinde yazarken, insanın yeniden "köleleştirilmesi" ile aydınlanma düşüncesi arasındaki ilişkiyi, Nietzsche atıfta bulunarak şöyle anlatırlar: "Hegel'den bu yana pek azı gibi Nietzsche de Aydınlanmanın diyalektiğini görüp anlamıştır. Onun egemenlikle olan ikircimli ilişkisini formüle etmiştir. 'Tüm rahiplerin kara vicdanlarıyla rahip olmaları için Aydınlanmayı halkın içine sürmek gerekir, -devlete karşı da aynı şekilde davranmalıdır. Kralların, devlet adamlarının tüm davranışlarını bilerek söylenen yalan durumuna getirmek Aydınlanmanın görevidir...' Öte yandan aydınlanma, 'büyük politikacılar için (Çin'de Konfiçyus, Roma İmparatorluğu, Napolyon, bugün yalnız dünyaya değil, iktidara da yönelen Papalık) bir araç yerine geçmiştir... Kitlelerin bu konuda kendilerini aldatışı, örneğin tüm demokrasilerde, oldukça büyük bir değer kazanmıştır: İnsanların küçültülmesi ve yönetilebilir bir duruma getirilmesi *ilerleme* adı altında ulaşmaya çalışılan bir hedef olmuştur.'"[30]

Turner'in modernite konusunda temel bir aforizma ileri sürerek; *"Modernite, fethetme ile ilgilidir. Arazinin emperyalist yönetimi, ruhun terbiye edilmesi ve Hakikatın yaratılması ile ilgili bir şey"* demekteydi. Adorno'nun ve Horkheimer'in Aydınlanmanın Diyalektiği'nde de söz ettikleri olguların bir boyutu ile özeti bu aforizmanın içinde gizlidir. Gerçekten de Aydınlanmanın kendi dinamiği ile fethetme arasındaki temel ilişki bugün gözden kaçmayacak kadar belirgin hale gelmiş bulunmaktadır. Fethetmenin gerçek anlamıyla yani, bir coğrafyanın, o coğrafyaya ait olmayan birileri tarafından çoğunlukla zor yoluyla işgali, toplumsal ilişkilerin ele geçirilip, dönüştürülmesi ve nihayet özellikle insanın fethedilip, geçmişten, doğal ilişki ağlarından ve gerçek anlamıyla tam olarak doğadan koparılıp alınması anlamında Modernite, Adorno'nun ve Horkheimer'in üzerinde durduğu gibi aslında bir unutma sürecidir.

Modernitenin bilimsel bakışına eşlik eden Hümanizma anlayışı, insanın doğanın efendisi olması bağlamında yüceltilmesi olarak kendini gösterir. Elbette doğanın efendisi olmak, yani doğayı istenildiği gibi kullanabilmek hakkını ele geçirmek, başka bir deyişle doğanın insan için varolduğunu kabullenmek, fiilen doğanın yağmasını da peşinen kabul etmek anlamına gelir. Modernizm tıpkı coğrafyaları, toplumu ve insanı fethederken yaptığı gibi, doğayı da fethetmekle yetinmez. Onu önce parçalara ayırır, ardından modern bilim ve akla göre yeniden birleştirir.[31] Daha da önemlisi algısal bağlamda değişiklikler yaratmayı başarır. Doğanın olduğu gibi kabullenilmesi anlayışını değiştir ve doğayı işlevsel anlamda ele almayı sağlar. Böylece fethedilen her alan birbirine bağlı çarkların işlediği bir bütünselliğe kavuşur. Fethedilen herşeyin birbirine bağlanması, birlikte işlemesi ve bir bütün olarak tasvir edilmesi, doğal olarak, tümünün nesneleşmesini de beraberinde getirir. Bu nesneleşme, insanın da aynılaşma sürecine eşilk eder. Böylece birbirinden ayrı bireylerden daha çok, birbirinin aynı, birbirinin yerine ikame edilebilecek farklı bir birey algılayışı doğar. Bireyin kendi başına anlamı kalmaz, yerine kolektif ge-

29 Horkheimer, Adorno, A.e., s. 59.
30 A.e., s. 64.

31 İlya Ehrenburg, modern toplumun insan tipine ilişkin olarak "Ve İnsan Otomobili Yarattı" adlı eserinde şöyle bir pasaj kaleme almıştı; "Bay André Citroen'in içi rahattı. Pierre Chardain öleceği güne dek kelepçeleri elinden bırakmayacaktı. Hiçbir vakit devrim yapmayacaktı. Bir bayram gününde ya da bir tatilde ne neşeden, ne de üzüntü ya da öfkeden kimseyle kavgaya tutuşmayacaktı. Makine görevini yapmıştı: Bir insanı parçalara ayırmış, sonra yeniden monte etmişti. Elleri daha çabuk hareket ediyor, göz kapakları daha seyrek inip kalkıyordu. Dış görünüşüyle, sıradan bir insandı o da. Kaşları vardı, sırtında yeleği vardı. Sinemaya giderdi. Ama onunla konuşamazdınız. Artık bir insan değildi. O bantın bir parçasıydı yalnızca: Bir civata, tekerlek ya da bir vidaydı. Başkaları gibi yemek, kadınlarla yatmak ya da gülmek için yaşamazdı. Yok, onun yaşamı daha büyük bir anlam taşıyordu. Otomobil üretmek için yaşıyordu O. On beygir gücü, gürültüsüz motor, çelik gövde..." (İlya Ehrenburg, Ve İnsan Otomobili Yarattı, Payel Yayınevi, 2000, İstanbul, s.40.)

www.arsivakurdi.org

çirilir. Bu yolda aydınlanma kendi ilkelerine de sırtını dönmek zorunda kalır.

Elbette doğanın, toplumun, bireyin bu "garip" bütünlüğü, siyasi, sosyal, ancak özellikle ahlaki bağlamda yeni bir anlayışın doğmasını da sağladı. Bu anlayış "özgür" bireylerin, kendi vicdani yaklaşımlarından başka bir şeydi. Ortaçağ kilisesine atfedilen gelenekselcilik ve alçakgönüllük ilkesi, modernizm ile birlikte insanın tam anlamıyla egemen olduğu yeni bir dünya kavrayışı altında yitip giderken ve bireyciliği öne alan yeni bir etik/felsefi arka plan oluşturulmaya çalışılırken, insan eylemini denetleyebilecek, geçmişten beri kullanılagelen tüm ahlaki sınırlar rahatlıkla ihlal edilebilir hale geldi. Doğanın, toplumsal yaşamın, insanın soyut bağlamda özgürlüğü, pratikte, insan için yapılan her türlü girişimin meşru olduğu yönündeki yaklaşımın gelişimini beraberinde getirdi. Bu sayede bir yandan entelektüel bağlamda önemli tartışmalar yaşanırken, diğer yandan aynı entelektüellerin köle ticareti yapan bir ülkenin yurttaşı olması ya da hümanizma tartışmaları yapılırken şeker plantasyonlarında siyahların çalıştırılması sorun olmaktan çıktı. Çünkü modern çağın geçerli ölçütü etik değil, egemenlik ve fetihdi. Bu nedenle modern düşünce başından itibaren klasik anlamda özgürlükçü değil, aksine tahakküm yanlısıydı. Geleneksel otoritelere karşı geliştirdiği argümanlar özgürlük-tahakküm arasında bir tercih değil, tahakkümün biçimi ile ilgiliydi. Modern düşünce dünyayı güneş sisteminin merkezinden çıkarıp, merkez-çevre formülüyle ifade edilebilecek geleneksel otoriteleri yıkmayı başardı ancak, yıkılan sadece otoritenin bir biçimi olarak kaldı. Ötesinde modern düşünce otoriteyi daha dünyevi bir ilişki biçimi içinde tanımlamayı başararak, iktidarı toplumsal yapının içinde, farklı kanallara dağıtarak, yeniden ve öncesinden çok daha saklı, ancak çok daha güvenli bir şekilde kurumsallaştırmayı başardı. Makinenin örgütlediği yeni yaşam tarzı, yeni tahakküm biçimi ve yeni ilişki ağı, otoriteyi kullanan gücün, görünebilmesini de fiilen engeller hale geldi. Bilgi gücü büyüttü. Güç bilginin yeniden tekelleşmesini olanaklı kıldı.

Modernizmin ilerlemecilik anlayışı da işte tam bu noktada önem taşır hale geldi. Doğanın, evrenin ve insanın tüm gizlerinin bilenebileceği, akıl yürütmelerle sırlara ulaşılabileceği anlayışı, modern düşüncenin yıktığı tanrısal yaklaşımın yerine, aklı koyduğunu ve böylece iddia ettiği "bilimsellik" ile çelişkiye düştüğünü gösteriyordu. Bu çelişki basit bir akıl yürütmenin olası sonuçlarından biri olarak kalsaydı, kuşkusuz sosyal/siyasal/düşünsel bağlamda tartışmaların ancak ayrıntısında önem kazanabilirdi. Ancak bu yaklaşım özellikle 18 yüzyıldan sonra, doğayı, evreni, toplumu ve insanı ortak yasalar bağlamında ele alan total düşünce akımlarının doğmasını sağladı ve daha da kötüsü modern yaklaşımın diğer özelliklerinden de yararlanararak bu total düşünce biçimleri, sadece kavramayı değil, iradeci bireyselliğin yarattığı müdahaleci algılayışın eşliğinde dönüştürmeyi de hedefler hale geldi. Bilimselliğe yapılan aşırı vurgu, tek bir gerçeğin olabileceği yolundaki kavramsallaştırmanın oluşmasında etkili oldu ve buna bağlı olarak total ideolojiler refah gibi çağdaş ideallerin sağlanması için modern düşünceden aldıkları ilhamdan yola çıkarak, tahakümün en son noktaya dek yüceltildiği siyaset ve toplum modellerinin denenmesini sağladı.

İnsanın "mükemmeleştirilmesi", doğanın tamamiyle insan denetimine girmesi, hakikatın tek bir biçimde kavranmasının mümkün olması gibi argümanların eşliğinde modernizm, tarihsel servünenini total düşüncelerin altın çağı ile noktaladı.

Bu nedenle "modernizm gemisinin kayalara çarpması" bir rastlantı olmaktan çok, modern düşüncenin kendi dinamikleriyle yakından ilgiliydi. 20. Yüzyılda yaşanan total düşünce biçimlerinin yarattığı "hakikat", modernizmden bir sapma değil, aksine modernizme içkin yaklaşımların doğal sonuçlarıydı.

moderniteye karşı doğrudan eylem:

Modern topumun bu örgütlenmesine karşı insan direnişinin etik boyutları da daha fazla önem kazandı. Eğer işleyen tüm bir sistemse ve bu sistem ahlakı sadece teknik bir sorun olarak algılıyor, çoğunluk sessiz kalmayı tercih ettiği için de, meşru olduğuna dair bir izlenim vermeyi başarabiliyorsa, isyanın temel karakteristliği de bu havayı bozmak, sistemi işlemez hale

www.arsivakurdi.org

getirmek, olağanlaşmış işleri, rutinleri alt etmek, anlık ve doğrudan yapılan bir muhalefetin zeminlerini hazırlamaktı. Bauman'dan son bir alıntı bu konuya egemenlerin yaklaşımını göstermesi bağlamında önemlidir. Güney Afrika'da siyahların özgürlüğü için mücadele eden ANC (Afrika Ulusal Kongresi) ile ilgili rapor hazırlayan bir devlet görevlisi şunları söylüyordu; "ANC'nin asıl tehlikesi, dedi -ne denli müthiş ve vereceği zarar yüksek olursa olsun- sabotaj ve terörizm etkinliklerinde değil, siyah nüfusu ya da onların büyük kısmını 'yasa ve düzen'i tanımamaya itmesindendir; eğer bu gerçekleşecek olursa en usta ve en kuvvetli güvenlik güçleri bile çaresiz kalır."[32]

Aslında anarşizmin doğrudan eylem felsefesinin ardında yatan temel gerçeklilik de buydu. Etik bir direnişin temelinde asıl olarak birey olmaktan uzaklaştırılmış modern toplum üyesinin kendi kaderini eline alması ve yapılmasında neredeyse hiç katkısı olmadığı mevcut yasaları değiştirebilmek için gerekirse kendi özgürlüğünü telikeye atabilmesi yatıyordu. Modern çağın muhaliflerinin sivil itaatsizlik eylemleri ile kendilerini ifade etmek için çabalayıp durması kuşkusuz rastlantı değildi. İşleyişi bozmak, iyi vatandaş olmak yerine, sıradan bir insan olmayı seçmek anlamında sivil itaatsizlik başka hiçbir eylem biçimi ile kıyaslanamayacak oranda görkemli pratikler yaratması, ama ondan önemlisi, asıl olarak bölünmüş benliğini eylem içinde birleştirebilme becerisi göstermesi bağlamında özel bir anlam taşıyordu. Hemen tüm yazılı tarih boyunca sıklıkla kullanılan bu biçimi ile doğrudan eylem, Colin Ward'ın da dediği gibi, "...doğrudan eylem alışkanlığı, bizi etkileyen kararları verme gücünü onlardan geri almaya çalışma alışkanlığı" idi.

Bu, modern toplumun sıradan, birbiri yerine ikame edilebilen bireylerinin yerine, her biri diğerinden farklı olan, farklı olduğu için anlam kazanan ve bu nedenle toplumu yaratabilen başka bir insanlık hali olarak yaşamın okunabilmesi anlamına geliyordu Farklı olduğu için değerli ve biricik olan bu insan işleyişin sıradan bir parçası olmaktan çıkıyor, kararlar alabiliyor, onları uygulayabiliyor ve merkezi hükümetlerin değil, aksine sadece kendi benliğinin hükmettiği gerçek bir birey haline dönüşüyordu. Bu insan tipinin ana özelliğinin özgürlük olması, yani ancak kendisi için ve kendi adına karar verme süreçlerine dahil olması, kendine ait hayatı savunabilme adına kendini ilgilendiren her konuda aktif özne olmasını da beraberinde getiriyor, sorunlarını ya da taleplerini örgütler, yardım kurumları ya da devlet organları aracılığı ile değil, bizzat kendisinin verdiği tepki ya da kararla dile getirme, eyleme geçirme "ayrıcalığı"na da kavuşuyordu. İşte doğrudan eylem felsefesinin özünde bu biricik birey, toplumsal özgürlüğün temelinde de doğrudan demokrasi koşulu ile bu bireysel özgürlük düşüncesi yer alıyordu. Bugün adına sivil itaatsizlik ya da genel olarak doğrudan eylem adı verdiğimiz özgürlükçü eylem biçimlerinin hemen tümünün talep ettiği birey bu bireydi ve aslına bakılırsa, eğer özgürlük yaratılması gereken bir "gerçeklilik" olarak varlığını koruyacak ise, kuşkusuz bu tarz bir birey felsefesi üzerinde yükselmeyi de görev edinmek zorundaydı. Modern toplumun sıradan bireyi işlevsellik, akılcılık, kayıtsızlık altında özgürlüğünü yitirme tehlikesini hiç önemsemeden tüm haklarını bir kolektife, kurumlara devrederken, her sivil direnişçi, işlevli olmayan, pek akılcı bulunmayan ama hepsinden önemlisi sorumluluk duyarak kendi özgürlüğünü yeniden kazanma sorunsalı ile yeni baştan uğraşmak zorunda kalıyordu ve bu bireyler için olduğu kadar, toplum içinde böyleydi. Thoreau Civil Disobedience (Sivil İtaatsizlik) adlı denemesinde doğrudan eylemi öğütlerken; "Bir insanı haksız yere içeri tıkan bir yönetimde, onurlu her insanın olması gereken yer cezaevidir."[33] diyordu. Siyasal pratiğini itaatsizlik üzerine oturtan ve vergi vermediği için cezaevine atılan Thoreau'nun bir kişi bile olsa mücadelenin anlam kazandığını iddia ettiği, "Ben Massachusetts eyaletinde adlarını verebileceğim, bin, yüz, on hatta bir tek onurlu insanın bile, köle kullanmaya son verip, bu tür bir işbirliğini reddederek hapse atılmasının Amerika'da köleciliğin sonunu getireceğini kesin olarak biliyorum. Başlangıçta atılan adımın cılız olması hiç önemli değildir: İyi yapılan bir şey ebediyen yapılmıştır, kalıcıdır."[34] sözü sivil itaatsizlik eylemlerinin önemini göstermesi bağlamında kaydedilmelidir

32 Bauman, A.e., s. 255-256.

33 Henry David Thoreau, Devlete Karşı İtaatsizlik Görevi Üzerine, Sivil İtaatsizlik, Ayrıntı Yay., 1997, s .41

34 Age. s.40-41

www.arsivakurum.org

Aslında hemen tüm özgürlükçü filozofların sivil itaatsilikle ilgili tartışmalara özel bir önem vermeleri, ama daha da önemlisi siyaset yapmanın neredeyse tek biçiminin doğrudan eylem-doğrudan demokrasi formülünde anlam bulması rastlantı kabul edilmemelidir. Doğrudan eylem, günlük siyasi tavrımızı doğrudan göstermek ve temsilciler aracılığıyla sürdürüldüğü iddia edilen demokrasinin aksine, tüm sürece doğrudan katılabilmemizi sağlayan özel bir anlayışı propaganda etmesi nedeniyle de önemlidir. Daha Atina demokrasisi döneminde vatandaşlık hakkı ile ilgili alınan şu kararın, çağdaş temsili demokrasi söyleminin ne oranda büyük bir kandırmaca olduğunu göstermesi de başka açıdan önem taşır: "bir devrim sırasında belli bir tarafı tutmayan yurttaşın elinden yurttaşlık hakkının alınmasını öngören yasa...Atinalılar hangi tarafı tutarsa tutsun politik olarak etkin olmaları beklenirdi, aksi takdirde yurttaş olmaya layık görülmezlerdi. Bireyin, açıkgöz ve bencil bir tutumla güvence içinde arkasına yaslanıp hangi tarafın kazanacağını beklemesi, Atina yurttaşlık kavramına göre, haraket olarak kabul edilirdi."[35] Atina'dan bu yana yurttaş olmak için hiçbir şeye karışılmamasının bir erdem olarak algılanmaya başlanması bizim trajedimizi de ortaya koyan temel gerçeklilik olması ne acıdır. Ancak o kadar eskiye gitmeye de gerek yoktur. 16. yüzyılda La Boétie ve 18. yüzyılda Rousseau doğrudan eylem ve onun üzerinde yükselen doğrudan demokrasinin insan özgürlüğü açısından taşıdığı önemi belirtme gereği hissediyorlardı. La Boétie Gönüllük Kulluk Üzerine Söylev adlı eserinde, sıradan insanların bir tiranın iktidarı için taşıdığı önemi dile getirdikten sonra, sivil itaatsizliği anımsatan şu cümle ile konuyu tamamlıyordu; "...Kulluk etmemeye karar verdiğiniz an özgürsünüz demektir. Onu itmenizi ya da dengesini bozmanızı istemiyorum. Fakat yalnızca desteklemeyin; işte o zaman onun altından kaidesi çekilmiş bir Collese (Rodos'taki koca Apollon heykeli) gibi tüm ağırlığıyla düşüp parçalandığını göreceksiniz."[36] Rousseau daha da ileri gidiyor, Toplum Sözleşmesi'nde neredeyse günümüz tartışmalarına yanıt verircesine şunu yazıyordu: "Hakimiyet hangi sebeplerden başkasına devir ve terk edilemezse, yine aynı sebeplerden temsil de edilemez...Genel irade ise hiç temsil olunamaz. Bu irade ya kendinin aynıdır, ya değildir. İkisinin ortası olmaz. Şu halde, milletin vekilleri temsilcileri değildirler ve olamazlar...kesin olarak hiçbir şeye karar veremezler. Halkın kendisinin kabul etmediği her kanun hükümsüzdür, kanun sayılmaz."[37] Bu cümlenin sonu şöyle gelebilir, o halde o kanun, yani halkın yapılmasında söz sahibi olmadığı, inisiyatif koyamadığı o kanun uyulması gereken bir kanun olmaktan da çıkar. Daha açık bir deyişle kanunun yapılmasında kimin sözü geçmişse, o kanuna uyup uymama kararı da ona ait olur. Elbette devlet aklı bu yaklaşımın yasadışı olduğunu ve aslında temsilciler kanalıyla kanun yapma yetkisinin zaten halkta olduğunu ilan edecek ve yasama tarafından yapılan her kanunun bizzat halk için yapıldığı ve herkesin onayının aldığını iddia edecektir. Onlar iddia ede dursun dünyadaki sivil itaatsizlik eylemleri de artarak sürmeye devam etmektedir.

Mevzunun özüne bakılacak olursa, öyle ya da böyle hangi model üzerine kurulursa kurulsun her toplumsal organizasyon farklı kişi ya da gruplar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini kendine görev edinir. Devletin olduğu ve tüm baskıcı kurumlarıyla sıradan insanın üstüne bir karanlık gibi çöktüğü dev yüksek modernist projelerde dahi, öyle ya da böyle toplumsal yaşamda uzlaşma ya da siyaset deyimi ile söylenirse bir meşruluk arayışı söz konusu olur ki, yasanın kabul görmesi ya da üzerinde uzlaşılması ancak bu farklı grupların rızasını almakla ilgildir. Bu nedenle eğer taraflardan biri bu sözleşmeye aykırı davranır ya da mevzi kazanma adına sözleşmeyi askıya almaya uğraşırsa, diğer tarafın/tarafların bozulan sözleşmeye uymama hakkı her daim kalıcıdır. Aslında sivil itaatsizlik büyük oranda muktedir olanların saldırısına karşı, sıradan insanların direnmesi anlamında okunabilecek bir isyan girişimidir. Bu öylesine doğal, sıradan ve anlık bir pratiktir ki, günlük yaşamın hemen her alanında hiçbir özel örgütlenmeye ve zorlamaya gerek kalmaksızın, hemen herkesin başvurduğu temel direnme biçimidir. Kölelerin beyazların baskısından kurtulmak ya da

35. Murray Bookchin, Kentsiz Kentleşme, Ayrıntı Yay, 1999. s. 48.
36. Etienne de La Boétie, Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev, İmge Kitabevi, 1995, s. 28 - 29.
37. Jean Jacques Rousseau, Toplum Anlaşması, MEB Yay., 1992, s. 135-136.

www.arsivakuru.org

işleri geçiktirebilmek için, çok sayıda farklı isim kullanması ve beyaz efendinin kendisine seslendiğinde, duymamazlıktan gelip, sorulduğunda kendi adını hep farklı söylemesi de bu eylem biçimi için örneklendirilebilir, Danimarka'da, Nazi işgalcilerin planladığı Yahudi katliamını önlemek için, yahudi olan olmayan tüm Danimarkalıların Davut yıldızı dikili elbiseler girmesi de aynı eylem biçiminin bir başka türü olarak ortaya çıkabilir.

William Godwin yıllar önce Politik Adalet Üzerine adlı kitabında bu noktayı özetlerken şöyle diyordu; "Hükümet yönetilenlerin düşüncesine bağlı olarak ayakta kalır ya da yıkılır. Yeryüzündeki ezilen insanların çoğu düşünce tarzını bir değiştirirse, özgür olmamaları için hiçbir neden kalmaz."

Sivil itaatsizlik bu nedenle önü alınamayacak bir tarz olması itibariyle egemenler açısından hayli ciddi bir sorunun varlığına işaret eder. Hükmetme alışkanlığı ile yönetme ediminin her türlü fonksiyonunu kullanan iktidarın varlığı meşruluğunu aldığı yasalara itaat ile anlam kazanırken, sivil itaatsizlik tüm bu yasaların aslında geçici olduğunu ve onlara uyulmadığı taktirde, iktidarın yaptırıma sahip olmadığının da itirafı anlamını taşır. Çünkü o görünmez olanı görünür, suç olanı meşru, sıradan insanı eylemci, sokağı eylem alanı ilan eder, velhasıl tüm ilişkilerin baştan sona değişmesini sağlar. Akılcılığa karşı romantizmi, işleyişe karşı bozgunu, yasaya karşı ahlakı, kayıtsızlığa karşı sorumluluğu öğütler. Örgütsel disiplin gibi, merkezi karar gibi safsataları çok da umursamadığ için, her eylemciyi bir birey olarak algılar. Ama aynı zamanda Gandhi ve King gibi çağdaş sivil itaatsizlik eylemcilerinin de gösterdiği gibi, ahlaki karşı duruş, büyük oranda mücadele edilen devasa organizmayı da değişmeye zorlar. Çatışma ya da savaş için örgütlenmiş kolektifi heryerinden sarar, kımıldayamaz hale getirir, çoğunlukla şiddetsiz olduğundan, şiddet için örgütlenmiş gücün refleks geliştirmesini engeller ve sonuçta, hem eylemci kitle, hem de izleyicileri için yeni bir anlam dünyası yaratır.

Sivil itaatsizlik tüm gücünü, güçsüz sıradan insan aktif bir politik bir birey olarak algılamasından alır. Modern hayatın işleyişini değiştirme potansiyeli, o güne dek sadece bir sayı ya da istatistik olma dışında hemen hiçbir zaman kayıtlara geçmeyen bireyi, tarihin sahnesine çıkarma avantajına sahip olması ile ilgilidir ve bu nedenle tüm modern kurguyu baştan aşağı değiştirme alternatifi ile donanır. Sivil eylemci tek başına dahi olsa yapacakları olduğunu fark eder ve işleyişteki "görevi"ni terk ettiği zaman, örneğin 6 milyon Yahudinin öldürülemeyeceğini, ormanların bu kadar kolay yok edilemeyeceğini, savaşın engellenebileceğini fark eder. Özet olarak söylemek gerekirse büyük bir devrimle iktidarın el değiştirmesini beklemek yerine, hayatın her alanında bir isyan kültürü yaratmakla uğraşır. Stiner'in Ego ve Biricik'te yaptığı şu isyan tanımı bugün her zamankinden daha fazla tartışılmak zorundadır; "Devrim ve isyan eşanlamlı görülmemelidir. Devrim, koşulların, yerleşik durumun ya da *statünün*, devletin ya da toplumun alt üst edilmesinden ibarettir ve dolayısıyla *politik* ya da *toplumsal* bir edimdir. İsyanın sonunda da kaçınılmaz olarak koşullarda bir dönüşüm olur; ama işe buradan değil, insanların kendileriyle ilişkili hoşnutsuzluklarından başlar; silahlı bir ayaklanma değildir, bireylerin sonuçları dikkate almaksızın ayaklanmalarıdır, ayağa kalkmalarıdır. Devrim yeni düzenlemeler hedefler; isyan bizim için düzenlemeler yapılmasına artık izin vermemeye, düzenlemelerimizi kendi kendimize yapmaya yöneltir bizi ve 'kurumlara' büyük umutlar bağlamaz. İsyan, yerleşik olana karşı bir mücadele değildir, çünkü o başarılı olursa yerleşik olan kendiliğinden çöker... Devrim düzenlemeler yapmayı emreder; isyan *ayağa kalkmayı* ve *kendini yüceltmeyi* talep eder."

www.arsivakurd.org

toplu(m) mezar

samî görendağ

Taş devrinden yıldız savaşlarına, tüm erkek ve kadınları tek bir kumaş içinde dokuyan tek bir küresel öykü vardır; ancak bu, başarının değil, kıtlığın, baskının ve zulmün tarihidir. Adorno'nun ortaya koyduğu şekliyle, kesintisiz bir felaketin masalıdır. Araçsal aklın yarattığı tahribatlara rağmen beden, yaşamını sürdürmüştür; ancak Nazi ölüm kamplarında bu tahribat en ölümcül noktaya ulaşmıştır. Adorno'ya göre, böyle bir olaydan sonra gerçek bir tarihten söz edilemez; insanlık, tam bir sona ulaşmasına rağmen, bu olay sonrası alacakaranlıkta devam eden şey, hala kayıtsızca ve boşboş akmakta olan zamandan başka bir şey değildir. Adorno gibi bir Yahudi için geçerli olan tek şey, o ya da bu şekilde halen yaşamakta olmanın verdiği suçluluk duygusuyla içiçe bir gizemden ibarettir.

Terry Eagleton

İskender'in askerleri, Kürdistan'dan geçerken, ve belki de bazıları sonradan yerleşip kaldıklarında, Beytüşşebab'ın sırtını yasladığı dağ dizilerine Kato adını vermişler. Bölgede birden fazla Grek adı taşıyan köy veya coğrafi alan vardır. Kato, 'iniş, yokuş aşağı', veya 'alt' anlamlarına geliyor Grek sözlüklerinde ve bir de eskiden yeraltında olduğu varsayılan cehennemin mecazı olarak kullanılmış. Bir dizi Kato vardır: Kato Kavala, Kato Marinos, Kato Xelîlan ve Kato Jirkan. Hangi Kato'ya çıkarsanız çıkın, hiç bir dağa benzemediklerini hemen hissedersiniz. Kato Marinos, kendine özgü eşsiz nergisleri ve ballı yaban çiçekleriyle, Kato Jirkan her yandan esen rüzgarıyla meşhurdur. Alışmamış olanlar yazın öğlen güneşi altında üşürler. Kayalıkları karmaşık labirentler gibidir, insanı çeker ve kaybeder. Bazen birden kısacık çalılar halinde bir yaban meyvesi çıkar karşınıza, bazen rüzgara kapılıp yükselmiş bir güvercin. Ve tabii Doğan, rüzgar ile ezeli bir birliktelik kurmuş olan yaban kartalı. Kato'da ender varlıklar bulunur ve bunlar başka yerlerde rastlanmayan bir dünya oluştururlar.

Son yarım yüzyılda Kato'yu daha da gizemli bir yer haline getiren, burada Kürt savaşçılarıyla Türk ordusu arasında yaşanan savaşlardır. Bu savaşlar da, diğer herhangi bir bölgede yaşanan savaşlara benzemezler. Bir an kadar bir zaman içinde inisiyatifi alan taraf, diğerine cehennemi yaşatır. Ancak bu savaşlarda özellikle ordu tarafı, bu dağların yabancı askerlerin ruhunda yarattığı korkudan mıdır, yoksa onların ruhlarında zaten varolan korku ve sapkınlıktan mıdır, hiç bir savaş anlayışıyla bağdaşmayan yöntemler uyguladı. Savaşta ölür veya öldürürsünüz, bu içinize sinse de sinmese de, savaşın doğasıdır. Ancak kişilerin savaştaki korkaklığı ve sapkınlığı, taraflardan birinin eline ölü veya yaralı geçtiğinde ortaya çıkar. Savaşan taraflar, tarihin her döneminde, her yerde, bütün diğer ilkeler dışında, yalnızca karşılıklı düşman olmaktan gelen bir hukuku doğal olarak beraberlerinde getirmişlerdir. Birine düşmanlık edip öldüresiye savaşmakla, onun da seni öldürme hakkını teslim etmiş olursunuz. En ilkel kavimlerde de bu hukuk görülür ve Kürt hikâyeleri, savaştıkları ve öldürdükleri düşmanlarını, öldürdükten sonra özellikle yücelten hikâyelerle doludur. Oysa Kürt savaşçılarına karşı yürütülen savaşta, Türk ordusu bu ilkelerin en asgarisini uygulamak bir yana,

www.arsivakurd.org

ırkçı olmaktan da öte, sapkınca davranmıştır. Sayıca binlerce kat daha büyük bir güçle ve asla karşılaştırma kabul etmeyen teknik üstünlüklerle savaş yürüttüğü Kürt gerillalarına, sözde kendi vatandaşları olmalarına rağmen, dünya tarihinde ender ve ancak en sapkın ve faşist ordularda görülebilecek uygulamalarda bulunmuştur. Şırnak'tan Başkale'ye, Şemdinli'den Ağrı'ya kadarki coğrafyanın her yeri, şimdi bu uygulamaların izlerini canlı tutan toplu mezarlarla örülüdür.

Van ve Hakkari'nin yüksek yaylalarındaki savaşların gerçekleşme biçimlerini anlatmak için, ancak Libya çöllerinde, ellerinde çıplak mavzerlerle, anlık itkilerle yanılıp kaçmamak için önceden dizlerini bağlayan Ömer Muhtar savaşçıları ile tanklar eşliğinde yürüyen İtalyan faşistlerinin karşılaşması belki bir örnek oluşturabilir, -bu bile denk bir örnek değildir. Mevzi almak için bir taşın veya çalının bile olmadığı yüksek yaylalarda, onlarla ifade edilebilecek sayıda Kürt savaşçıları ile, binlerce mevcutlu Türk ordu güçlerinin karşılaşmaları olmuştur. Bu karşılaşmalarda Türk ordu tarafının kullandığı ana unsur, teknik, yani saldırı helikopterleri, savaş uçakları, sahra topları, ve en zorunlu durumlarda nispeten daha çok gelişkin ferdi saldırı silahlarına sahip askerlerdir. Karşı taraftaki silahlar ise, genellikle klasikleşmiş kalaşnikof silahı ve kısmen BKC tipi ağır makineli tüfekler ve ender olarak RPG-7 roketatarlardır ki, bu silahların helikopterler, uçaklar, tanklar karşısında etkileri sıfıra yakındır. Gerçek anlamda askerlerin yer aldığı bir ordu, bu kadar zayıf bir donanımla ve neredeyse sadece bedenleriyle savaşan kişiler karşısında, politik devletin yalan-yanlış ifadelerindeki 'terörist, bölücü', ve 'hain' gibi istihbarat üretimi kavramlarını bir yana bırakır ve savaştığına bakar: Askerliğin gururuyla savaşan bir asker, savaştığına saygı duyar ve öyle savaşır. Üstelik Kürt toprakları yarım yüzyıldır ağır silahlar altında inlerken, isyan edenlere ancak saygı duyulabilir.

Gelgelelim, son yarım yüzyıldaki savaşta ordu tarafı, savaş kurallarını değil, zulmü, savaşçı ölülerini aşağılamayı, parçalamayı, özellikle ölü ya da diri esir düşen kadın savaşçılara tecavüzü, ve her zaman tutsak aldıklarına yerinde işkenceyi nerdeyse bir kural haline getirmişti. Bir askerin, normal şartlar altında bir kadın savaşçıyı öldürmekten utanması gerekirken, Türk askerlerinin savaşta öldürdükleri veya canlı yakaladıkları kadınlara tecavüz etmelerinin, canlı yakaladıkları kadın savaşçıları tecavüz ederek öldürmelerinin, insan lügatlarında herhangi bir karşılığı yoktur.

Haksız olduğunu bilmek, savaşanlar için büyük bir handikaptır. Hem haksız olmak, hem bunu içten içe bilmek, hem inkar etmek, hem de aynı haksızlığı sürdürmek için canını ortaya koymak, askerin dünyasını altüst etmekte, onu hiç bir canlıda görülmeyen sapkınlıklara sürüklemektedir.

Kato Jirkan'dan kuzeybatı yönüne yarım gün yürüdüğünüzde, Sixûrpaşa denen bir alana rastlarsınız ki, Kato orda hala sürmektedir. Dev kayalar ve yine labirentler vardır. Bu labirentlerden birinde, yıllar önce 41 kişilik bir gerilla grubu Türk ordusunca önce ablukaya ve sonra da tutsak alınmıştı. İçlerinde henüz çocuk yaşta biri, ve Andrea Wolf adlı Alman bir kadın da vardı. Büyük ihtimalle bu topluluk, PKK gerilla jargonunda "ağır grup" denilen ve içlerinde savaşamayacak derecede eğitimsiz ya da hasta vb. kişilerden oluşuyordu. Grup gafil avlanır, bir kaya altına sığınır, çatışacak durumları yoktur, çünkü başlarını kaldıracak durumda değillerdir. Vurulan vurulur ve savaşamayacak halde kalanlar da teslim alınır. Cehennem o zaman başlar. Alman Andrea Wolf'a Türk askerleri özel ilgi gösterir. Kadın olmak dışında, bir de Hıristiyan olmak özelliği, bir insanda ortaya çıkabilecek en iğrenç itkileri askerlerde harekete geçirir. Tecavüz ve korkunç işkencelerle, Andrea Wolf diğerleriyle birlikte öldürülür. Kırk küsür kişi kayalık bir çukura doldurularak, üzerleri, dinamitlenek yerlerinden sökülen kayalarla örtülür.

Anlatırken insanı insanlığından utandıran bu türden olayları gerçekleştiren binlerce askerin içinde bir tanesi bile bütün bu iğrenç sahnede bir vicdan veya utanma duygusu yaşamamıştır.

Savaşın, insanın içindeki her türden bastırılmış itkilerin ortaya çıktığı bir alan oluşturduğu doğrudur. Elbette bu her zaman Türk ordusunun Kürtlere karşı savaşındaki gibi ölçüsüz boyutlarda ortaya çıkmaz. Bir kötülüğün, canavarlığın, iğrençliğin, gerçekleşme fırsatı bulduğun-

www.arsivakurd.org

da insanın ruhunda ortaya çıkabilmesi için, onun daha önce orada gizli-açık varolması gerekir. Türk ordu mantığında, "hain, terörist, Ermeni tohumu" vb. tanımlamaların savaşacak askerlere aktarılan açılımı, savaş alanlarında kendini hiç bir biyolojik varlıkta rastlanmayan sapkınlıklar biçiminde gösterir. Tarihsel olarak haksız olmak, kişilikleri, anlatılması bile insanı utançtan yerin dibine koyacak eylemlerin öznesi haline getirmektedir. Kürtleri inkar ve baskı altında tutayım derken, Türk insanı insanlığından kaybetmektedir.

Savaş, aslında ruhlarında potansiyel olarak varolmaksızın ortaya çıkamayacağı aşikar olan bu türden iğrençliklerin görüldüğü alanların başında gelir. Dünyada sömürgeciliğin atası sayılan İngiltere'nin ordusundan bir askeri komutanın, İrlandalı Albay Tim Collins'in, 2003 yılı Mart ayında Irak sınırını geçmeden hemen önce askerlerine yaptığı şu konuşma, The Sunday Times gazetesinde yer almıştı:

"Biz Irak'a işgal etmek için değil, bir halkı kurtarmak için giriyoruz. Orada zafer kazandığımızda bizim bayrağımız değil, onların kendi bayrakları dalgalanacak.

...

Şu anda canlı olan bazılarınız, kısa bir süre sonra ölü olacaklar. Devam etmek istemeyenleri bu sefere göndermeyeceğiz. Kalan diğerlerine diyeceğim şu, dünyayı (düşmanın) başına yıkın... Ancak çatışmada ne kadar acımasız iseniz, zafer kazandığınızda o kadar yüce gönüllü olmalısınız...

...Irak tarihin derinliğinde bir ülkedir; kadim Cennet Bahçesi ve Cennet ırmakları buraya akar ve İbrahim de burada doğmuştur. Bu topraklara özen gösterin (Tread lightly there)...

... Sakın buralı insanlara kendi ülkelerinde mülteci muamelesi yapmayın...

...İçinizden bazıları bu yolculuğun sonunu göremeyecek. Onları öylece uyku tulumlarına koyup ülkeye geri göndereceğiz. Yaslarını tutmaya zamanımız olmayacak...

...Birileri size teslim olduğunda, hatırlayın ki onların da uluslararası yasalardan kaynaklanan hakları vardır; onların bir gün ailelerine geri dönmelerini sağlamakla yükümlüsünüz. Ama savaşmak isteyenler de, evet, buyur edeceğiz savaşalım. Yine de, hatırlayın ki, öldürmede aşırı coşkunluk veya korkaklık gösterirseniz, alayımıza ve onun tarihine zarar verirsiniz ve bilin ki bunun acısını aileleriniz çekecektir. En yüksek ölçülerde olmayan davranışlardan uzak durun, çünkü eylemleriniz tarih boyunca sizi izleyecektir. Ne üniformalarımıza, ne ulusumuza utanç getirmeyelim...."

İrlandalı bir askerin, Albay Tim Collins'in bu sözleri, ordularda verilen derslere alınacak kadar ilginçtir. O, İngiltere gibi emperyal ve diğer birçok ülkelerin yanısıra Irak'ı da sömürgeleştirmiş bir devletin askeri olarak, ve buna rağmen, kelimenin tarihsel anlamıyla bir asker gibi konuşmaktadır. Oysa, "Her Türk asker doğar" sloganını dilinden düşürmeyen Türk ordusu'nda böyle bir subay ortaya çıkmamıştır. Elbette bu Türklerin kendiliğinden sakatlanmış ruhları olduklarını göstermez. Her Türk asker olarak doğmadığı gibi, tecavüzcü ve işkenceci ve sapkın veya katil olarak da doğmaz. (Rakel Dink'in 'bebekten katil yaratmak' çığlığını hatırlayınız.) Türk insanından katiller, sapkınlar, işkenceciler çıkaran şey, Seyit Rıza'nın "hukmato zureker u bêşeref" deyişinin işaret ettiği gibi, işte bu yalancı ve ahlak yoksunu sistemdir. Türk ordusu, Kürdistan'a "vatan" demektedir. Kürdistan, Kürtler dahil birçok halkın vatanıdır, ama Türk vatanı değildir. Türk devleti Kürdistan'a, Kürtleri birbirlerine karşı kullanarak ve ancak asker zoruyla girebilmiştir. Türk ordusu Kürdistan'da yüzyıllardır yabancıdır, oysa bunu askerlerine doğru anlatacak bir diskurları hala oluşmamıştır. Askerleri Kürdistan'da korkak ve iğrenç eylemlerin öznesi yapan şey tam da budur. Lafı evirip çevirmeden, Kürtler söz konusu olduğunda Kürt lafını bile ağzından kaçırmamak için özen göstermeden, "hain, terörist" kavramlarına sığınmadan konuşan tek bir Türk generali yoktur. İnkar, imha, yoksayma yoluyla bir ülke vatan yapılamaz. O ülkenin vatan olması için, sadece kan dökmüş olmak, zulmetmiş olmak ve "şehit" vermek yetmez. İngiltere Hindistan'da binlerce askerini kaybetmiştir, ama bir tek İngiliz "Hindistan bizim vatanımızdır" dememiştir. Amerika, Vietnam'da, Irak'ta ve daha birçok ülkede kan dökmüş ve askerlerini kaybetmiştir. Hiç bir Amerikalı bu nedenle savaştığı halkları yok saymamış, "siz Amerikansınız ve vatanımız da ortaktır" dememiştir. Böyle demiş olsaydı, Amerikan

www.arsivakurd.org

askerleri dünyanın en çapulcu, korkak, tecavüzcü askerleri olurdu. Bunu dememiş olmasına karşın, yalnızca başka halkların vatanlarında onlara karşı savaşmak da, Amerikan askerlerinin ruhlarını bozmaya ve işkenceci yapmaya yetmiştir.

Kürt topraklarında Kürtlerin Türk ordusu eliyle gömüldükleri toplu mezarları şimdi kaleme alırken ve bu arada ender görgü tanıklarından bu mezarların yaratıldığı zamanda Türk ordusuna mensup askerlerin kendilerine tutsak düşenlere yaptıkları işkence, tecavüz, aşağılama ve öldürmeleri dinleyip, nedenleri üzerinde düşünürken, tanık askerlerin çektiği ve ANF ajansının yayınladığı bir resimle karşılaştık. Bu resimde iki genç Kürt savaşçısı iple bağlanıp sürüklenerek bir askeri kurumun bahçesine çekilmiştir. Resmin arka planını oluşturan askeri kurumun duvarında büyük harflerle, "Vatan bir bütündür parçalanamaz" yazısı görülmektedir. Askeri kurumun bahçesindeki Mustafa Kemal büstünün altında ise, "Ne Mutlu Türküm Diyene" sloganı vardır. Parke taşı kaplı bahçede, biri ipe bağlanmış ve sürüklenerek getirilip kurumun önüne bırakılmış, iki gerillanın cesedi vardır. Bu resim, Türk ordusunda Kürtlere karşı savaşta işkence, aşağılama, tecavüz ve yoksayma vb. eylemlerin münferit olmadığını, bunların askeri komutanlıklarca teşvik edildiğini, Kürt savaşçı cesetlerinin askerleri vahşileştirmek ve haksız bir savaşı sürdürmek için kullanıldığını, gerçekleşen tecavüz, aşağılama ve sapkınca davranma eylemlerinin, bir devlet kurumu olarak Türk ordusu tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Ancak bu resmin gösterdiği şey, Kürt savaşçılarını "hain, terörist" yapmamaktadır. Bu Kürt savaşçıları, kendi topraklarını işgal eden, dillerini ve kimliklerini yoksayarak yasaklayan, hiç bir ahlaki ve yasal meşruiyeti bulunmayan ve sadece bir "güç" olmakla temellenen bir orduya karşı, ele geçirebildikleri kıt olanaklarla savaşmak suretiyle, anti-sömürgeci bir eylemde bulunmaktadırlar. Türk ordusu, bu savaşçıların şahsında Kürt halkının ne kadar zayıf ve güçsüz olduğunu kendi askerlerine göstermek için, onları ipe bağlayıp sürükleyerek sergilemektedir. Oysa böyle bir tutum, o askerleri sadece hastalıklı, tecavüzcü, sapkın ve işkenceci yapacaktır. Onları "mutlu Türk" yapmayacak, aksine, mutsuz katillere dönüştürecektir. Zaten Kürdistan'da gerçekleşen de budur.

Kürdistan'da kim toprağı eşelese kemik çıkıyor. Kaldırdığınız taşın altında bir insanın zamana yenik düşmeyen kalıntıları var. O insanların yaşamları ve hikayeleri hiçbir zaman bir anlatıya dönüşmeyecek. Onların belki yazdığı destanlar, ya da yarattıkları dalgalar belki de hataları, günahları, acımasızlıkları, gülüşleri, neşeleri, ağlamaları ve de ağıtları vardı. Katledilmek ve toprağa karışmamak işte o insanlara dair bütün bu şeyleri sanki yokmuş, hiç yaşanmamış ve hiçbir zaman bilenemeyecekmiş gibi yok etti. Bu düşmanlık değildir. Bu erksizliktir. İlkesizliktir. Bu tarihin ilk trajedyalarına konu olmuştur. Sophocles'in Antigone oyununu hatırlatır bize. Creon denilen kral tüm haysiyet ve namus normlarını çiğneyerek kendisine başkaldırmışların gömülmesine izin vermemiş, bunun azabına dayanamayan müstakbel gelini gidip abisinin cesedini gömmüştür. Creon da Antigone'un ölümünü emretmiş, tam af buyurduğu anda artık Antigone çoktan ölmüştür ama. Trajedi sonunda Creon hem gelinini, hem oğlunu, hem itibarını kaybetmiştir. Onursuzca savaşmak denilen şey savaş anında yapılan şeylerle değil zaten, savaştan sonra yapılanlarla ilgilidir. İşte her toplu mezarın hikâyesinde, görgü tanıklarının anlattıkları ölçüde, biz bunları görüyoruz.

Burada onlarca hikâyeden bir tanesini anlatmak istiyorum. Dağların eteklerine kadar kara büründüğü, bir sevgililer gününde gidip gördüğümüz ve hikayesini dinlediğimiz bir toplu mezarı. Bir Şubat günü, karlar içinde aile ile birlikte Çaldıran'a gittik. Belimize kadar gelen kar ve buzlar içinde vardık. Aile emin değil. Mezardakilerin kim olduğuna dair PKK de açıklama yapmadı. Bir umut... On beş seneden beri haber alınamayan bir abi için sağa sola koşturan bir kadın... İlçedekiler bizi karşıladılar. Çay içtik. Bildiklerini anlattılar. Hatırladıklarını, duyduklarını... Çoğu o zaman ya genç ya da çocuk. Kimse doğru düzgün hatırlamıyor ama, bulanık bir tablo çiziyorlar. Fakat ortaklaştıkları detaylar insanın kanını donduran cinsten. Geçiş noktası olan Çaldıran'da bir pusuda öldürülen gerillaları yerel halktan tanıyan kimse yok. Asker cesetleri mezarlığın yakınındaki çöplüğe getiriyor. Üç dört gün sergiliyor. Camilerden yedi ermeni dölünü öldürdük anonsları yapılıyor tüm hafta. Sonra ani bir kararla komutan belediyeye emir veriyor, buldozerlerle cesetler

www.arsivakurd.org

gömülüyor. Ne bir kimlik teşhisi, ne bir otopsi... Üst üste konulup, istif edilmiş bedenlerin sonsuzluğa seyahatleri, yaşamlarının hiçbir değerinin olamayacağı desturu ile, eziyet görerek toprağın altına giriyor.

Bunları dinlemek kolay değil aile için. Düşünüyorlar, biz o sırada neredeydik? Eğleniyor muyduk, ağlıyor muyduk? Düğün müydü, cenaze miydi? Hep bir düşünce ve umutsuzluk çünkü kestiremiyor, nasıl olacak da emin olacak o cenazenin kendi ailesi olduğundan? Bir de yedi kişi arasından sadece biri onun yakını, diğerlerine ne olacak? Mezarı taşımalı mı? Yoksa oraya bir anıt mı yapılmalı? Taziye evi kurulmalı mı, anneye haber verilmeli mi? Doğanın bir neticesi olan ölümün nedeni, sonuçları ve sonrası birer siyasal koz halinde ceberut ve insan sevmez bir devletin elinde. Ama gene de el mahkum, o devlet yediği haltı temizlemeli. O mezarı açmalı, soruşturma olmalı, testler yapılmalı ve cenazeler ailelerine teslim edilmeli. Yinede devleti zorlamalı, ona yapacaksın demeli ama, savcıların götü başı oynuyor. Yanlarına gidince, evet, bu devlet tarihiyle yüzleşmeli derken, üzerinden aylar yıllar geçmesine rağmen o mezarlara hiçbir müdahale yapılmıyor. Yapılsa bile, gene insani değil, canavarca, vahşice... Defineciler andıran yöntemlerle delik deşik ediyorlar.

Filhakika bu alanlara mezar denilemeyeceğini ben Görentaş'ta gördüm. Köylülerin kemikleri hayvanlar götürmesin diye taştan yaptıkları şeye bir mezar demek mümkün değil. Orada sadece toprağın ve taşların altında kemikler var, birbirine girmiş 26 kişinin kemikleri var. Orası toplu bir mezar bile değildi, amansız bir katliama tanıklık etmiş taşlardı. Mezarlar gömülmüş insanların yeridir, sahibi olmasa bile, adı olur mezarların. Kimsesiz olsa bile, kamuya aittirler. Fakat buradakiler, yerin dibine bile girmelerine izin verilmemiş, cansız bedenleri üzerinde türlü işkenceler yapılmış insanların yeriydi. Ortaçağda kuşatılan kalenin içindekiler veba salgını başlamasın diye ölülerini gömemez yakarlardı. Temayüldendi. Fakat modern çağ Türkiye'sinde neden gerillaların cesetleri yakılıyordu? Neden kemikleri, kimlikleri ve nereden geldikleri yok ediliyordu? Yapılıyordu işte... Ve tüm bu insanlık dışı eylemlerin toplumdaki yansımalarını görecektik daha...

İşte o taşlar arasından bir kafatasını çıkarıp havaya kaldıran bir kadını gördüğümde, sanki sürreal bir Hamlet sergilemesindeydim. O ağıtlar, inlemeler, gözyaşları hepsi geç kalmış bir yasın gözyaşı kanalları kurumuş ve birikmiş duygularının anlarıydı. Bir toplu mezara, mezarda yakını olan biriyle gitmek bir anı değildi, bir mizansen değildi. Toplumda bir daha empati kuramayacağım insanlar ve onların can yakıcı deneyimleri olduğunun bir ispatıydı. Aynı şekilde, Diyarbakır'dan bir anne arayıp, oğlum ne olur o mezardakilerden biri benim oğluma ait kemikler olsun bari dediğinde, aslında o annenin oğlunun ölüp ölmediğinden bile haberdar olmadan, en azında ölmüş olsa da cenazesi olsa, taziyesini yapsak da huzura ersek haykırışı, bu halkın sürüklenmiş olduğu en son şizofrenidir.

www.arsivakurd.org

varlık, politika ve gölgeler

mehmet oruç

I. korku ve titreme

İnsanlar savaşırlar ve savaşı kaybederler
ve yenildikleri halde uğrunda savaştıkları şey gerçekleşir
ve gerçekleştiğinde istedikleri şeyin bu olmadığı anlaşılır
ve başka insanlar onların istedikleri şey için
başka bir ad altında savaşmak zorundadırlar.
William Morris

Hayat algımız hep bir şeyleri anlamlandırma, yerleştirip yurtlulaştırma ve kodlamalar üzerinden şekillenmekte. Akışlar, göçebelik ve sonu olmayan belirsizlikler çok korkutuyor bizleri. Bir de bir yüze sahip olmayan mülksüz gölgeler. Bir şekilde yerimizi ve zamanımızı bilme, haddimizi bilme sorunu ile karşılaşıyoruz. Aşkın olan, gücümüzü aşan bir şeyler çıkıyor karşımıza ve bizden korkmamızı ve titrememizi emrediyor, bizde buna gönülsüzce de olsa uyuyoruz işte. Ve ne yapabilirim ki başka, diyoruz. Herkes aynı şeyleri yapıyor, ben neden farklı bir şey yapayım ki. Bu anlamda toplumunda ne kadar tehlikeli bir oluşum olduğunu görebilmekteyiz. Böylesi toplumlarda insan ilişkilerinde farka ve belirsizliğe yer yoktur, bireyler bir tür görünmez mikro-faşizmler ağı ile sarmalanmıştır. Evi terk ettiğinde okul, okulu terk ettiğinde ordu, orduyu bıraktığında çalışma bütün bir yaşamı denetim altına almaya kalkışmaktadır. Bu biyo-iktidarlara karşılık direnişin ötesine geçen kurucu yaratımlara ve yaşamların bir sanat eserine dönüştürüldüğü tarzlara ihtiyacımız var. Şunu iyi bilelim ki ne kadar korkup, titrersek o kadar yaşama gücümüz azalır ve o kadar fazla itaat etmeye eğilimli oluruz. Oysaki hayaletimsi gölgeler bütün bu duygulanımların dışındadırlar ve sadece neşeyi tanırlar.

Bilinçaltımızı açıp baktığımızda hiç şimdiye değin farkına varamadığımız küçük devlet takımadalarına rastlayabiliriz. Özellikle Türkiye'nin doğusunda büyümek zorunda kalan yoksul Kürt çocukları bunu çok daha iyi bilirler. Bu durum hemen hemen bütün ulusal devletlerin ezilen minör halkları için geçerli kılınmıştır. İlkokulda pazartesi ve cuma günleri, rutin bir ritüel haline gelecek olan, göndere çekilen bayrak eşliğinde hazırolda okutulan marşlar, mülkiyete ve devlete saygı duyacak geleceğin uyumlu bireylerini yaratmaya çalıştı. Bedenlerimizin biz farkına varamadan nasıl hareket edeceği uzun zaman aralıklarına yayılmış bir eğitim programı ile programlanmış bulunmakta. Korku duygusu ile ilk tanışmamız da bu dönemde gerçekleşmekte daha çok. Devletin büyük ve yıkılmaz olduğu imgesi zihnimize öyle bir yerleştirilmekteydi ki, bir daha tersini düşünebilmek için kendimizi yeniden icat etmemiz gerekmekteydi.

Çocukken her şey bize ne kadar anlamsız ve boş gelse de anlamlıymış gibi davranmak zorundaydık. Konuşamazdık. Şimdi tekrar çocuk-oluşu yaşamanın ve bir kez olsun dersleri asıp; çimenlere sere serpe uzanmanın, bulutları seyretmenin tam da sırası. Üstelik devletin ve mülkiyetin ilk fırsatta öldürmek isteyeceği, korkup titremeyen bir çocuk olarak. Ya da hiçbir zaman ele geçirilemeyecek ve bu yüzden öldürülemeyecek gölgeler olarak.

www.arsivakurd.org

II. oradalık

Her şey kendi varlığında devam etmek için elinden gelen bütün çabaları yapar.
Spinoza, 2009: 137

Varlık hep kendi varlığında ısrar eder. 'Ben' olmadığımda da, içinde olduğum mekân hep oradadır. Belki de 'ben' de hep oradayımdır, 'Ben' yerinde olmadığında. Ve hep orada olan mekân ile hep orada olan varlık karşılaşıp dururlar. Bu karşılaşma gerçekleşmediğin de boşluk kendini gösterir, zaten hep orada olan boşluk. Boşluk ve gölgeler birbirlerinin ortağıdır. Boşluğun varlığı zamanda sınırlı varlıkları ürkütür, bu da yeni karşılaşmaları tetikler onlarda.

Dışımızdaki nesnelere anlam kazandıran bizim bakış açılarımızdır, bakma biçimlerimizdir. Ve bu bakış açıları Leibniz'in tabiriyle sonsuz küçük bir düzlemde her bir tekil birey de farklı bir biçimde işler. Nesneler hep oradadırlar. Biz olmasak da orada kalmaya devam ederler. Başka bir deyişle dışarısı bizim bedenlerimizin içerisidir. Dışarısının düşüncesi bedenlerimizde bıraktığı imgeler, duygulanımlarla devam eder. Dışarısıyla daha çok göz ve bellek üzerinden bir ilişki kurarız. Hatırladıklarımız kadarıyla bir uzam anlam ve duygulanımsal güç kazanır. Gölgeler ise ne içeride ne de dışarıdadır, onlar yok yerdedir, yani her yerdedirler.

" 'Doğa içeridedir,' der Cézanne. Nitelik, ışık, renk, derinlik- ki orada, önümüzdedirler- ancak vücudumuzda bir yankı uyandırdıkları için, vücudumuz onlara kabul verdiği için oradadırlar." (Merleau-Ponty, 2003: 36)

Dış dünyanın insana ihtiyacı yoktur. İnsansız da varlığını sürdürebilir. Dış dünyadaki, bilincimiz dışındaki varlıkların varoluş nedenleri kendinde içkindir (causa sui). Bizler tarafından sözcüklerle hiçbir zaman anlamlandırılamazlar. Bu yüzden sözcükler, bütün bir varlık karşısında zavallıdırlar.

Dil ile dışarısını anlamlandırma ve sabitleme telaşı içersindeki insan yaşamı katılaştırma tehlikesi içersindedir. Bu anlamda dilin biçimsiz olanı düzenlemek ve belirsiz olanı belirlenir kılma çabasındaki iktidarlarla bir yakınlığı vardır. Her şeye bir yer ve kod biçme düşüncesi insanın kaosa uyguladığı baskıcı güçleri ve aynı zamanda korkusunu gösterir. Dil kendi başına şeyleri temsil etmesi bakımından da sorunludur. Dil'in kendi içinde barındırdığı bu belirlenim ve denetim tehdidinin farkında olan Burroughs konuşmak yalan söylemektir, der. Gölgeler ise yalan söylemezler.

Politika ilkin, dünya içindeki insan ile doğa arasında başlıyor. Daha sonra ezen azınlık insan ile ezilen çoğunluk insan ve diğer ara insan formları arasında devam ediyor. İnsansız bir dünyada politikanın varlığından da söz edemeyiz sanırım.

"Kısa süre öncesine kadar dünya nüfusu iki milyardı: beşyüz milyon insan ve bir buçuk milyar yerli halk. Birinciler Kutsal Söz'ün sahibiydi, öbürleri ise onun kullanım hakkına sahipti. İkisi arasında, aracılık yapan satılmış prenscikler, derebeyler ve yerden mantar gibi biten sahte burjuvazi yeralıyordu." (Sartre, 1999: 135)

İnsanlar gürültü çıkararak birbirlerine karşı hırsla egemenlik kurmaya çalışırken-savaşlar, din, sermaye piyasaları vs.- doğa bir köşede sessizce varlığını devam ettiriyor. Ormanlar, okyanuslar, kutup buzulları ve çöller kendi halinde, kendi ritminde binlerce canlı varlığıyla içkin varoluşunu sürdürüyor. Çok geçmeden politika onlara da bulaşıyor.

Bu anlamda boş mekânlarda artık politik. İnsansız olmaları politikadan kurtuldukları anlamına gelmiyor. Bir defa insan gözü ile karşılaşmaları yeterli politikleşmeleri için. Aynı şey iki insan arasında gerçekleşen karşılaşmalar için de geçerlidir. Yüz yüze gelen iki insan artık politikadan yakalarını kurtaramaz. Burada işin içersine Levinasçı anlamıyla başkasına karşı sorumluluk ve etik giriyor.

Yeryüzünde nereye gidersek gidelim politikadan kurtulamayız. Politika, varoluşumuzdan önce gelen bir etkiye sahiptir. Bu bilgiyi gündelik hayatlarımızda deneyimlerimiz, karşılaşmalarımız üzerinden kestirebiliriz. Fakat tam olarak sınırlarının nerede başlayıp, nerede bittiği konusunda tekil bireyler olarak emin olamayız. Gölgelerin de neye muktedir olduğu oldukça belirsizdir, ne yapıp yapamayacağını kendisi belirleyebilir ancak. Makro ve mikro iktidarların alanında aktif ve pasif tavır almalar arasında salınıp dururken kendimizi keşfedebiliriz. Nasıl ki gerçekten

www.arsivakurd.org

yaşamlarımız ve bedenlerimiz konusunda tam bir belirsizlik sürüp gidiyorsa, politika konusunda da benzer bir yazgı söz konusudur. Yine de tekil deneyimlerin eşsizliği önemini hep korur. Bu deneyimlerin ayırt edici özelliği tekrarlanamaz olmalarıdır.

" Ama içinde yaşadığımızın bilgisi, bu yaşamanın kendisidir ve dıştan gelen hiçbir bilgi, sonuçta onun yerini alamaz. İşten çıkarılmış bir işçi, iflas etmiş bir esnaf, okuldan sıkılan bir öğrenci, yoksulluk içinde kıvranan bir göçmen... Bu bireyler için, dıştan gelen hiçbir görüntü ve söz yaşadıklarının yerine geçemez." (Soysal, 2008: 41)

Kendi varlığımızı olumlamaktan başka seçeneğimiz yok mu? Var, kendi kendini imha etmek. En uçtaki olumsuz nihilizm bu olabilir. Ne kadar anlamaya çalışsak da kendini imha edenleri hiçbir zaman anlayamayacağız. Belki de anlamamız gerekmiyor. Devlet ve düşüncesi galip çıkıyor bu imhada. Soluk, durgun varlığıyla devlet aygıtı ölümü andırıyor. Gölgeler ise yaşamı her şeyin üzerinde tutar, güneşin doğuşundan keyif alır, sonsuz oluşu takip eder.

" İster devletlere bağlı olsunlar, ister başka odaklara bağlı olsunlar, teröristler bugün aynı 'nihilist' (hayatı aletleştirerek yok sayan) dili konuşmaktalar." (71)

Devlet ehlileştiriyor insanı, rasyonel biri haline getiriyor. Tek düşüncesi biraz para kazanıp tüketmek olan günümüzün susturulmuş proleterlerini armağanlara boğuyor. "İtaat edersen daha rahat edersin, itaat edersen daha çok mülkün olur, itaat edersen hayatını yaşarsın" ideolojisini pompalıyor bütün bir ekonomi-politiğiyle. İtaat etmezsen cezaevi orada, ölüm orada, 'terör' orada. Bu itaat kültürü birçok şeyi açıklıyor. Bu yüzden artık en tehlikeli sınıflar bir işe sahip olanlardan çok işsizler, aylaklar ve mülksüzlerdir. (Marx'ın beğenmediği o lümpen proletarya) En az temsil hakkına sahip olanlar ve ciddiye alınmayalar da bu kenardaki toplumsal gruplardır. Bu anlamda en fazla öfke duyan ve sistemden radikal bir kopuşu gerçekleştirebilecekler arasında bu toplumsal kesimler bulunmaktadır, diye bir önermede bulunabiliriz. Burada bu grupların nasıl bir araya gelip, sisteme karşı bir direnişi örgütleyeceği sorusu önem kazanmaktadır. Bu sorunu kendi içlerindeki yaratıcı ortaklıklarda çözmeleri en iyisi olur. Gölgeler de yardım eder onlara bu konuda.

III. göçebe

Deleuze'ün göçebesi bu yüzden oldukça güç bir iş yapıyor. Hem itaat etmiyor, hem de devletin kapma aygıtları tarafından kapatılmamak için kaçış çizgilerini izliyor. Fark edildiği anda imha edileceğini biliyor, bu yüzden hep aralarda soluk alıp veriyor. Bir yüzü yok, bir ben'e sahip değil, bir halk değil. Bu anlamlarda gölgelere çok benziyor. Bu göçebe için tanımlanma bir tehlike olsa da, O'nu kendi farkını yaşamak isteyen bir tekillik, bir azınlık-oluş olarak görebiliriz. Şizofrenlere yakın bir duyarlılığı var ama asla marjinal değil. Ne kalabalıklarla birlikte olabiliyor, ne de onlarsız. Bir nevi kenarda kalmayı olumluyor.

Spinoza ile başlayan neşeli yaşam felsefesini Nietzscheci güç istenci felsefesiyle kesiştiren de bu göçebedir. Nietzsche'in göçebesi yapmak istediği bir şeyi sonsuzca yapmak isteyeceği biçimde yapar. Bu anlamda yaşamı olduğu gibi olumlar ve bir oyun oynama hafifliğinde yaşar. Genel olarak bakıldığında devrim düşüncesi de böylesi oyunlardan biridir. Bir devrimi ancak çocuk ruhuna sahip insanlar gerçekleştirebilir. Gölgeler de hep bizlerle oyun oynarlar.

" - Büyük ödevlerle düşüp kalkmanın bir tek yolu vardır bence, o da oyundur; büyüklüğün belirtisidir bu, ana koşullarından biridir. En küçük zorlama, asık bir yüz, ses tonunda en ufak bir sertleşme, hepsi birer itirazdır bir kimsenin kişiliğine..." (Nietzsche, 1999: 41)

Asık suratlı devrimciler çağını geride bırakmak üzereyiz. Karşıtlıklar ve intikam üzerine kurulu bir devrimci değişim yerini, yaşamın ritmini takip eden bir müzikal devrim arzusuna bırakıyor. Bu yaşanan ölümlerin, ne kadar acı verici de olsa bir şenliğe dönüştürülmesi anlamına geliyor. Güneşin, insan dışındaki varlıklar içinde doğduğunun bilgisine sahip olmak, bizleri belki de bu hınç ahlakından uzaklaştırabilecektir. Devrimci-oluşun neşeli bilgisi biraz da yeniden bu dünyaya inanmayı gerektirir. (Deleuze, 1995: 176) Başka bir dünyanın olmadığını en iyi gölgeler bilir.

www.arsivakurd.org

IV. devrim ve Şiir

Akla ve paraya boğulmuş dünyanın büyülenmeye ihtiyacı var. Bu büyüyü şiir ve devrim birlikte sağlayabilirler. Bu durumu Sitüasyonistlerin deyimiyle şiirin hizmetine sunulmuş bir devrim ile de açıklayabiliriz. Devrimci kopuş anlarının hep böylesi hesap dışı bir esrikliği vardır. Çoğu zaman nedenleri konusunda tam bir açıklama yapılamaz. Gölgeler nedensiz olmayı sever. Marksistler bu anlamda belki de gerçeküstücülerle bir ittifaka girişebilir:

"Gerçeküstücülük ile Marksizm arasındaki karşılaşma çoğunlukla öyle gösterilmesinin aksine bir siyasi parti ile bir 'sanatsal öncü' arasındaki çatışmalı ilişkiden epeyce farklıdır. Bu yakınlaşmada hedef Baudelaire'in o çok değerli dileğini gerçekleştirebilecek güçte bir devrimci kültürün oluşturulmasıydı: Bu dilek rüya ile eylemi, şiir ile yıkıcılığı birleştirmekti." (Löwy, 2009: 47)

Şairler devlet düşüncesi ile hiçbir zaman barışık yaşayamadılar. Bu yüzden hiçbir iktidar şiiri sevmez. Şimdiye dek unutulmuş olması dahi unutulmuş olan varlığın sırrına en fazla yaklaşan belki de şiirdir. Heidegger'de bu düzlemde Hölderlin, Rilke, Trakl, Celan gibi şairlere ilgi duyar. Tekniğin olanca totaliterliğiyle hüküm sürdüğü günümüzde, şiir varlığın gizini kendinde saklar. Şiir bir gölgedir, kendini gösterdiğinde hemen gizlenmesi gerekir.

" Sadece sanatsal söz tek başına tekniğin ele aldığı sonsuz ve kapalı kullanılabilirliğe (disponibilite) karşı varolana (etant) yardım eli uzatan olası vakıf olarak gürledi. Bu şairler eşsiz Hölderlin ile Rilke ve Trakl'dır. Bu şairlerin sanatsal söyleyişi unutkanlık örtüsünü deldi ve zamanımızın hüznünde tarihsel kaderi son bulan varlığı değil, ama varlık sorusunu sormaya ve yaşatmaya devam etti." (Badio, 2005: 38)

Şiir ele avuca gelmez, uyumsuzdur, aşırıdır. Hiç gidilmeyen yollardan yürümek ister hep. Kendi yolunu kendi açmak ister. İsyancıdır, gözünü budaktan sakınmaz. Bu yüzden şair ve şiirine yüzyıllardır acı çektirilir. İktidarı hedeflemeyen devrimciler ile şiirin ortak bir etiği vardır. Her ikisi de kurtuluşu kendi içkinliğinde arar.

"... Derisi yüzülerek öldürülen şairler. Eklemleri kırılarak kazanda kaynatılan şairler. Boğdurulan şairler. Giyotinle boyunları kesilen şairler. Götünden kurşuna dizilen şairler... Ne yapalım; hem şair hem düşünce, her zaman, sürgünde olacaktır!" (Ayhan, 1996: 53)

V. devrimci şiddet

İnsanın devrim ile özgürleşeceği düşüncesi beraberinde şiddet sorunsalını getirmektedir. Pasif direniş biçimleri ile silahlı devrimci şiddet arasında bir seçenekler yelpazesi bulunmaktadır. Her bölgenin kendi durumuna ve acil ihtiyaçlarına uygun biçimi keşfetmesi gerekmektedir. Azınlıkta dahi olsalar yerleşik iktidar sahipleri konumlarını kaybetmek istemeyeceklerdir ve bu yüzden büyük bedellerin ödenmesi gerekebilir.

1966 -1977 yılları arasında Batı Avrupa'da özellikle şehir gerillacılığı biçiminde ortaya çıkan örgütler devrimci şiddet bağlamında anılabilirler. Bu örgütler daha çok ilk dalga olarak anılır. İkinci dalga militan akım 1977'den 90'lı yılların sonlarına dek uzanır. İlk dalga militan akımın ortaya çıkmasında Amerika'nın Vietnam müdahalesinin ve sanayi toplumunun bağrındaki 68' ayaklanmalarının belirgin etkilerinin olduğu görülmektedir. Bu yapılanmalardan – İtalya'da Kızıl Tugaylar, Fransa'da Action Directe, Belçika'da Savaşan Komünist Hücreler, İspanya'da ETA, İrlanda' da IRA vs. - en fazla adını duyuranı ve hiyerarşi içermeyeni RAF olmuştur (Steiner ve Debray, 2009: 123–129). Suikastlar, önemli devlet adamları, bürokratlar ve iş adamlarının kaçırılıp öldürülmesi, dev mağazaların ve bankaların kundaklanması gibi eylemleri gerçekleştiren RAF daha sonra aktif üyelerinin hapsedilip öldürülmeleri ile dağılmıştır. Endüstriyel Batı Avrupa'da böylesi radikal devrimci şiddet uygulayan örgütler tasfiye olsa da gelecek kuşaklara direnme modelleri konusunda zengin bir miras bırakmışlardır. Gölgeler hep vardı ve varolmaya devam edecek, mülkiyetten beridir.

Bu radikal silahlı sol örgütlerin kurulu sisteme karşı ne kadar büyük bir tehdit oluşturduğunu kapatıldıkları hapishanelerde uygulanan sistematik işkencelerden anlayabiliriz. Nazizmin ölüm kamplarından sonra Almanlar için ikinci büyük utanç kaynağı belki de RAF

www.arsivakurd.org

militanlarının cezalandırıldığı, duvarlarının beyazlara boyandığı ve ses geçirmeyen Stammheim ve Köln-Ossendorf cezaevleridir.

Ulrike Meinhof avukatına yolladığı bir mektupta Köln cezaevindeki duygulanımlarını şöyle izah eder:

"Başının patladığı hissi, kafatasının parçalanacağı, patlayacağı hissi. Beyninin tıpkı bir erik kurusu gibi buruştuğu hissi. (...) Normal sesle konuşmak için, yüksek sesle konuşur gibi çaba gerekiyor, neredeyse bağırmak gerekiyor. Dilsiz kalma hissi." (32)

Hardt ve Negri'de otoriter ve baskıcı olmayan gerilla mücadelelerine örnek olarak Meksika'daki Zapatistaları gösterirler. 'Tek bir liderin emri altında, yukarıdaki merkezi bir yönetimden aşağıya hiyerarşik bir örgüt şemasının yerine, Zapatistalarda herkesin herkesle yer değiştirebildiği, esnek ve ağ tarzında yatay bir yapının varolduğunu belirtirler (2004: 101,102). Bu yapıda Leninist merkezi demokrasi yerine çokluğun merkezsiz demokrasisi hüküm sürmektedir. Örgütteki herkesin eşit oranda katılım ve temsil hakkı bulunmaktadır. Gölgelerin bu örgüte katılmaları yasak değildir.

Hapishanelerin, tüm yeryüzünde daha çok mülkiyete sahip bir azınlığın çıkarları adına ve onlara karşı tehdit unsuru olan siyasi birimleri ve insanları kapattıkları bir hakikat statüsüne sahip artık. Sermaye akışının kesintisiz varlığını sürdürmesine engel olacak her türlü unsurun kapatılması gerekmektedir. Bu da devlet düşüncesinin mülkiyet sahipleri ve onların sermayeleriyle hukuksal bir formda işbirliği yaptığını göstermektedir. Yalnız Avrupa'da durum böyleyse diğer az gelişmiş ülkelerde durumun ne kadar vahim olduğunu kestirebilirsiniz. Bunlar arasında aklıma kazınan bir isim de Diyarbakır E tipi cezaevidir. Türkiye'de uygulamaya geçirilen neo-liberalizmin aslında ne olduğuna dair üstü kapatılan ve geçiştirilen bir vahşetin adıdır bu cezaevi. Gölgeler tüm bu vahşete sadece kahkaha ile karşılık verir, acı ile terbiye edilemez.

**

Hardt ve Negri, tepkisel bir karşı-iktidar modeli yerine, yaratıcılıklardan kurulu bir alternatif yaşam tarzı önerirler. Bu bağlamda devrimci şiddetin pratik durumlara göre farklı biçimler alabileceğinden bahsederler. Bu örnekler arasında sistemden toplu çıkış, şiddet içermeyen gösteriler, sessizlik gibi çok çeşitli taktikleri gösterirler. Silahlı mücadelenin her zaman için etkili olamayacağı, bunun yerine silahsız geri çekilmelerin daha fazla bir etkiye sahip olduğu görüşündedirler. Çağımızın yeni sınıf mücadelesi olarak bu geri çekilmeleri örnek gösterirler. Sivil itaatsizlik, şiirsel terörizm gibi yaratıcı eylemlilikleri bu anlamda anabiliriz.

"Aslında bizim kavrayışımız, bugün 'silahsız çokluğun' silahlı bir gruptan çok daha etkili olduğu ve toplu çıkışın saldırıdan çok daha güçlü olduğudur. Bu bağlamda toplu çıkış genellikle sabotaj, işbirliğinden çekilme, karşı-kültürel pratikler ve genelleştirilmiş itaatsizlikler biçimini alır. Böylesi pratikler etkilidir; çünkü biyo-iktidar daima, üzerinde hüküm sürdüğü öznelliklere 'tabidir'. Onlar alanı tahliye ettiklerinde, biyo-iktidarın katlanamadığı boşluklar yaratırlar." (Hardt ve Negri, 2011: 359)

Bu çokluğun toplu geri çekilme düşüncesi direnişin iktidardan önce geldiği düşüncesiyle de uyumludur. Burada yoksul çokluğun kendi durumuna göre, kendi toplumsal bedeninin kudret derecesini artıracak bir şiddet türünü keşfetmesi ve uygulaması gerekmektedir. Direnişin ötesine geçip yeni bir insanın ve yaşamın yaratılması ancak iktidara karşı mücadelelerin şenlik ve kahkahaya dönüştürülmesiyle mümkündür. Devlete ve kurumlarına itaatı sağlayan korku ve umut duygulanımlarının üstesinden gelinip, tüm karşılaşmaların alanının içinde yaşadığımız bu maddi yeryüzü olduğu anlaşıldığında bu sağlanacaktır. Gölgeler ne itaat eder ne de korkarlar, onlar hep yeni oluşların peşindedirler.

VI. sesler ve sessizlik

Kapitalist sistem her zaman için kendisine muhalif akımların dilini ve taktiklerini ödünç alıp, yerliyurtlulaştırır. Sessizlikte böylesi taktiklerin başında gelmektedir. Kapitalist sistem dışında, sessizlik kendi içinde müthiş bir akışkanlığı barındırmakta, adlandırılmalara karşı bir tekinsizliği imlemektedir. Kapitalist sistem ile beraber sessizlikte uysallaşmış ve itaat etmeyen bedenleri cezalandırma aracı olarak kullanıl-

www.artvakuum.org

maya başlanmıştır. Gürültüden arındırılmış gündelik hayatlarda her şey normal algısıyla yaşanılmaktadır. Artık sesler içersindeki en aykırı unsurlar ve akımlar birer ticaret ürününe dönüşebilmektedir. Sessizlik kadar müzikal sesler de eski tehditkâr niteliğini yitirmişe benzemekte. Seslerin ve sessizliğin tekrar yersiz yurtsuzlaşıp, virtüel güçlerini açığa çıkarabilmeleri biraz da tekil bireylerin tepkisel olmayan yaratıcı arzu üretimlerine bağlı. Yeni sesler ve gölgelerin sesleri, devletin ele geçiremeyeceği böylesi bir akışkanlıkta var olur.

notlar:

Ayhan, Ece (1996) " Şairlerin Elinde Şiirden Başka Şeyler de Vardır", *Dipyazılar* içinde, İzzet Yasar ile Söyleşi, Haziran 1982, Gösteri, İstanbul: YKY.

Badio, Alain (2005) " Yaygın Kullanımı Açısından Heidegger" *Felsefe İçin Manifesto* içinde, Çev. Nilgün Tutal- Hakkı Hünler, İzmir: Ara-lık Yayınları.

Deleuze, Gilles (1995) " Control and Becoming" Inside *Negotiations* (1972-1990), translated by Martin Joughin, New York: Columbia University Press.

Hardt, Michael & Negri, Antonio (2004) *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, İngilizce'den Çev. Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hardt, Michael & Negri, Antonio (2011) *Ortak Zenginlik*, İngilizce'den Çev. Eflâ- Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sartre, Jean Paul (1999) " Fanon'un Yeryüzünün Lanetlileri'ne Önsöz", *Hepimiz Katiliz: Sömürgecilik Bir Sistemdir* içinde, Çev. Mustafa Gümrükçü ve Mustafa İdeli, Eylül 1961, İstanbul: Belge Yayınları.

Nietzsche, Friedrich (1999) *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. Can Alkor, İstanbul: YKY.

Löwy, Michael (2009) *Sabah Yıldızı: Gerçeküstücülük ve Marksizm*, Fransızca'dan Çev. Aslıhan Aydın ve U. Uraz Aydın, İstanbul: Versus Kitap.

Merleau-Ponty, Maurice (2003) *Göz ve Tin*, Fransızcadan Çev. Ahmet Soysal, Le Tholonet, Temmuz-Ağustos 1960, İstanbul: Metis Yayınları.

Soysal, Ahmet (2008) *Devrim Düşüncesi*, İstanbul: Versus Kitap.

Spinoza, Benedictus [Baruch] (2009) *Geometrik Düzene Göre Kanıtlanmış ve Beş Bölüme Ayrılmış Olan : Etika*, Bölüm III, Önerme VI, Çev. Hilmi Ziya Ülken, Ankara: Dost Kitabevi.

Steiner, Anne ve Debray, Loïc (2009) *Kızıl Ordu Fraksiyonu: Batı Avrupa'da Şehir Gerillası*, Çev. Ruşen Çakır, İstanbul: Metis Yayınları.

www.arsivakurd.org

göstergenin dayanılmaz çekiciliği

deniz ilgin

Yaşamın şarabı çekilir,
yalnızca tortusu kalır bu süslü mahzende.
Guy Debord, Critique De La Separation, 1961

I.

*En çok üç gün sonra unutulacak olan** İngiliz Kraliyet ailesine ait düğün töreni dünyanın üçte ikisi tarafından anbean izlendi. İki milyar insan "tarihi" diye nitelendirilen bu hadiseye birinci elden tanık oldu. Sıradan bir evlilik töreniyle kıyaslanamayacak kadar görkemli olan töreni herhangi bir aksaklığa mahal vermeden son derece planlı, programlı bir şekilde; prens müstakbel eşiyle öpüşerek başarıyla kapattı.

Antik Yunan'da doğa tasvirlerine pek yer verilmediğinden bahseder Schiller. Bunun nedenin ise zaten doğayla iç içe geçirilen bir yaşamdan kaynaklı olduğunu vurgular. İç içe geçirilen böylesi yaşamda doğanın anlatımı, insanın da onun bir parçası olduğu yönündedir. Peki, iki milyar insana sunulan gösteride izleyiciyle kurulan birlikteliğin temelinde ne var? "Peri masalı" demek salt romantik bir söylem miydi, yoksa romantizmden her an kopmaya hazır bilinçdışı arzunun temennisi mi?

II. arzu ve gösteri

Lacan'a göre arzu, eksiklikle olan ilişkidir ve kişinin ulaşması imkânsız bir yerdedir. Kişisiyle arasındaki mesafe bir tür paradokstur. Tıpkı tavşanın asla kaplumbağayı yakalayamaması gibi özne de nesnesinin peşindedir ancak;"nesneden hızlı olan özne ona gittikçe yaklaşır, ama hiçbir zaman yakalayamaz."[1]. Lacan'in Zenon paradoksuna arzu ekseninde yaklaşımını Zizek; "Lacan meselenin Akhilleus'un Hektor'u geçemeyecek olması değil daha çok onu yakalayamayacak olması olduğunu vurgularken, nesnenin ulaşılmazlığının can alıcı özelliğine hoş bir biçimde dikkat..." çektiğini söyler. Böylece arzunun parlak, renkli ışıkları ile sunduğu şölenin mevcudiyetin sorunsallaştığı noktaya da işaret etmiş olur. Doğrudan bir bakışla görünür kılınamayışı ile biçimsel olmayan arzu, boşluğa konuşmanın veya suya çizmenin perspektif kaymasıyla[2] anlaşılır. Nitekim Zizek'in "bir yerden bakıldığında "bir şey biçimine bürünür" dediği, "hiçten çıkan şeydir" o. Bir tür karşı nesnedir.

arzunun özneden çekilmesiyle "dile/temsile" taşınan "karşı nesne" ne ister?

Şüphesiz her gösteride kayıp bir arzu vardır. Zaten izleyenin bakışı da bu yöndedir, o, kayıp arzunun peşinde gösterideki yerini alır. Ancak kişide doldurulmayı bekleyen boşluk olarak arzunun bir türlü doyurulmayan özneyle gösterideki ilişkisi olsa olsa daha hızlı koşan tavşan ile daha kısa bir yarış parkurundan, yine bir paradokstan ibarettir.

* Vurgu bana ait, "Gösteri üç gün boyunca bir şeyden bahsetmediği zaman o şey hiç var olmamış gibidir. Çünkü artık gösteri başka bir şeyden bahsediyordur" - Guy Debord, Gösteri Toplumu

1 Zizek, Slovaj (2008) Yamuk Bakmak, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, s.16

2 "Perspektif Kayması" isimlendirme bana ait (D.İ). "Anamorfoz" ;Görme duyusuyla dolaysız olarak algılanmayan, belirli bir biçime sahip değilmiş gibi görünen nesnelerin özel bir bakış açısından algılanabilir olması anlamına gelir. "Yamuk Bakmak"

www.arsivakurd.org

Debord'un doğruyu, gösteri dünyasında bir yanlışlık anı olarak değerlendirmesi de benzer bir paradoksun gösteri dünyasındaki gerçekliği bozduğu andır bir bakıma. En çok üç gün sonra kendini yenilemiş olarak başka bir şeyden bahsedecek olan gösteri paradoksta olduğu gibi "asla" sonlanmaz. Hali hazırda gerçekle münasebeti fanteziden öte olmayan masalsı anlatının farkında olunmasına rağmen yine de aradığı nesnesini labirente koyarak öteleyen ve tekrar tekrar onu arama çabasındaki diyalektte ulaşılamayan, vazgeçilmez arzu; gösterinin işgal ettiği sahnede kendisinden başkasına olanak tanımayan yine bir gösteridir. Zira gösterinin kendisi, gösteri dünyasına aittir.

Paradoksun normalin akışını bozan, bilinen gerçekliği bozguna uğratan bir yönü olduğu şüphesiz. Dilde temsil edilen "Peri masalı" ise böyle bir bozgun anını arzunun lehine çevirerek, normal olan bir dünyadan rüyaya geçiş görevi görür. Bu aynı zamanda gerçeğin içinden doğmasına karşın manipülatif oluşuyla gerçeği bozarak yeni istek kipleri ile parıldayan, ambalajından henüz çıkarılmamış arzular oluşturan gösterinin de görevidir. Başka bir ifadeyle arzu gösterinin en etkili silahıdır.

Özellikle medya, reklam endüstrisi ve iletişim teknolojilerinin oluşturduğu geniş ölçekli istek kipleri düşünülürse dezenformasyona uğrayan gerçeğin şüpheli konumuna geçmesi pek muhtemel. İki milyar insanın oluşturduğu aynı amaç için aynı eylem girişimindeki totolojik anlam, gösteri varyantlarının bütünleşmiş, isimsiz, bağımsız ve daha etkili bir gösteriye dönüştüğüne işarettir. Bu aynı zamanda Debord'un "yoğunlaşmış gösteri" ve "yaygın gösteri" tanımlarından sonra bir üçüncü gösteri olarak ortaya koyduğu (Gösteri Toplumu Üstüne Yorumlar-1988) "bütünleşmiş gösteridir". "Bütünleşmiş gösterinin nihai anlamı, gerçeklikten söz ettiği ölçüde kendini gerçekliğe dahil etmesi ve gerçekliği tıpkı ondan bahsettiği gibi yeniden oluşturmasıdır."[3] İletişim araçları yoluyla tüketime endeksli, mutlak kuşatıcı ve övgü dolu kusursuzlukla hareket eden "amaçsallaşmış araçtır" gösteri.

"Bir giyim tarzı bir filmde görünür, bir dergi çeşitli giyim alışkanlıklarının yaygınlaştığı gece kulüplerini över ve "gösteri toplumu" her yönden gösteriyi beslemek için çalışır."[4] Düğün törenine dek sır gibi saklanan ve nihayet övgüyle bahsedilen müstakbel gelinin gösteri nesnesine dönüşen gelinliği tam da gösterinin amacına uygun olan "amaçsallaşan araçtır". Debord ise, gösteri toplumunda nesnenin egemenliğini karşısında insanın edilgenliğini şöyle açıklar; "Gösteri insanları değil metaları ve tutkuları över".

III. amaçsallaşan araç:

Bütünleşmiş gösteri topyekûn sahneyi işgal etmiştir, evet, ancak gösterideki kodları o denli alt parçalara ayrılmıştır ki adeta yeri ve zamana aynı anda bilinemeyen kuarklar gibi her an her yerde peydahlanması olasıdır. Kuantum retoriğince hareket eden kuşatıcı kodların her biri deyim yerindeyse kundaklama görevi görürler. Tıpkı sarıp sarmalanmış bebeğin zorunlu hareketsizliği ile başlayan ve yine zorunlu kabullenişle sonuçlanan süreçte, itaatkârlığın ve otoritenin bebekte nesnelleşmesi gibi, gösteri de iki milyar insanı peri masalına inandırmak için var gücüyle kölesini kırbaçlar. Böylece kundaklanan insanın müsaadesi ortadan kalkar. Salınımını[5] kaybeden insan sıkı sıkıya sarıldığı kundağında kayıp nesnesini bulabilmek için sadece bakınır. Debord ise bu durumu "Gerçek dünyanın basit imajlara dönüştüğü yerde, basit imajlar gerçek varlıklar ve hipnotik bir davranışın etkili motivasyonları haline gelirler." şeklinde ifade eder.

Bir dondurma reklamında, dondurmanın salt dondurma olarak var olduğu bilinmesine karşın aynı dondurmanın haz kaynağı olarak erotik imgeler şeklinde sunulması söz konusu nesnenin dolayımlar yoluyla arzu edilir hale getirilmesidir bir nevi. Dondurulmuş kadın bedeninin yalamakla beden üstünden kurulan ilişkide dondurma bedene ulaşmanın aracıdır artık.

3 Debord, Guy(2006) Gösteri Toplumu, çev. Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent, Ayrıntı Yayınları, s.180

4 Koçak, Dilek Özhan, 13/10/2006, Gösteri Başladı; Sürüyor, Sürecek. Radikal Kitap

5 Bu gönderme, Deleuz ve Guattari tarafından geliştirilen "organsız beden" kavramı içindir ;"Deleuze ve Guattari itaatkâr ve hiyerarşik bedene karşılık, arzuyla hareket eden organsız beden kavramını geliştirirler... Ele geçirilmesi, kodlanması ve adlandırılması zordur, çünkü sürekli kaygan bir zemin üzerinde oluş halindedir. Her an bir şeye dönüşür ve izini kaybettirir." http://www.birikimdergisi.com/birikim/guncel.aspx, Mehmet Oruç, "Makine-Oluş ve Arzu Üretimi", 23.04.2011

www.arsivakurd.org

Şehvet içeren bakışlarını kameraya diken, elindeki nesneden çok izleyiciyle ilgilenen reklam yıldızının öznelliğini yitirerek gösterinin nesnesi haline gelişini "Debord'un Sineması" adlı makalesinde Agamben, "Yapması gerekleri yaparken sabit bir şekilde gözlerini kameraya diken, böylece partnerinden çok seyirciyle ilgilendiğini gösteren porno yıldızının bakışına epeydir alıştık"[6] şeklinde ifade etmiştir.

IV. masalsılık

"Peri masalı gibi düğün töreni" demekle kayıp arzunun peşinde miyizdir?

Gösteri, gösterme eğilimindedir kuşkusuz. Talepkarlığı öylesineymiş gibi anlaşılabilir tıpkı masallarda olduğu gibi. "Bir varmış, bir yokmuş" gibi her an kaybolup değişerek yeniden yüzeye çıkmasıyla masalsıdır. Değiştirilemez, düzeltilemezliğiyle masalın doğasına uygundur gösteri. Keza kraliyet düğün töreninin masalsı yorumlanması mutlu bir tesadüften daha fazlasıdır. Sunulan sıradan iki insanın evlilik töreni değildir. Sunulan kraliyete mensup prensin evlik töreni de değildir. Olan biten bir gösteridir. Zira "gösteri, insanların etkinliklerine tabi olmayandır."[7]

Masalın gösteri ile olan bağı metaforiktir. Gösterinin kişiyi edilgenleştirdiği gibi masal da büyüleyiciliği ile kuşatıcı, kuşatıcı oluşuyla da özneyi sabitleyicidir. Anlatıcılığı karşısındaki dinleyicinin durumu ne ise gösteri karşısında izleyicinin durumu da odur. Tersten söylemek gerekirse, gösteri masal anlatır. "Peri masalı gibi düğün töreni" derken; gösterinin masalsılığı mobilize edilerek, fantazma hiç olmadığı kadar enerjiyle yüklenir. İşte bu hayali enerji bir yandan masalın/gösterinin sürekliliğini sağlarken, öte yandan gösteriye içkin olarak çeşitli nesnelere aktarılıp arzuyu besler. "Kibritçi Kız" masalında yanan her kibrit çöpüyle yinelenen rüya, arzu edilen kayıp nesneyi dile getirirken, ısınmak için yaktığı kibritin alevinde sıcak bir yuva hayal eden kız; sıcak, huzurlu ve güvenli ana rahmine yani kayıp nesnesine geri dönmek ister. Böylece gerilim kendini açıklar, eksik bir şeyler olduğunu söyler. İlksel arzu kibrit alevinde sıcaklık, güvenlik, huzur olarak ev ile sembolize edilir. Bahsedilen hayal enerjisi gösteride yenilenme gibi bir kuvvet oluştururken masallarda ise arzuyu besler. Gösterinin masalı kendisi için bir metodolojiye çevirmesi şüphesiz tesadüf değildir. Debord'un "uzmanlaşmıştır" derken dikkat çektiği nokta gösterinin uygun olanı-masalılık gibi- araçsallaştırarak kendi kaynaklarından kendini yeniden üretmesidir. Çünkü gösteri, "Gerçek dünyaya bir eklenti, ona ilave edilen bir süs değildir."[8] Bütünün ta kendisidir.

Masallarda kullanılan sembol ve ifadelerin, psikanalitik yorum için bereketli mecralar olduğu Freud'dan Lacan'a biliniyor. Yine rüyada kovalanan nesnenin "dile/temsile" taşınan arzu olduğunu Zenon'un Akhilleus ve Hektor üstüne kurduğu paradokstan biliyoruz (Lacan). Zizek ise aynı bilinçdışı söylemin Ezop Masallarından, tavşanla kaplumbağa arasındaki yarışta da var olduğunu söylerken yine Lacan'ı işaret eder. Zaten Freud da masallarla bilinçdışı arasındaki bu yakın ilişkiden bahseder. Freud, "Bunlar çoğunlukla kılık değiştirmiş simgeler olarak rüyalarımızda karşımıza çıkmaktadır. Düşlerin görünür içeriğinde sıklıkla masallardaki, söylencelerdeki ve mitlerdeki tanıdık temaları çağrıştıran resimler ve durumlar buluruz."[9] der.

"Önce sahnenin kendisine bakmakta yarar var; Kapitalizm sadece sermaye değil, herkesin kendini başka herkesle kıyaslanmaya zorlandığı bir toplumsal sahnede sayısız arzu, istek ve hayalde biriktirdi."[10] Yaşadığımız böylesine bir dünyada gösterinin masalsılığı ile masallardaki psikanalitik sembol ve ifadeler aynı matris içinde bir araya gelerek etkili birer kuşatıcı enstrümana dönüşmüş durumda. Gösteri ise tıpkı düğün törenindeki gibi masalsılığıyla kendini modern üretim koşulları içinde süre giden bir rüya misali sunuyor. Son derece somut ve aynı oranda nesnelleşmiş bu rüya bir tek şeyi, gösteriyi anlatıyor. Buna göre Debord'un, gösteride doğrunun bir yanlışlık anı olduğunu söyleyerek işaret ettiği alt üst edilmişlik içinde iki saatlik törenin anbean izlenmesi aksi bir durum değil. Yoksa !

6 Giorgio Agamben, Guy Debord'un Sineması, Çev. Ulus BAKER, 1995, www.korotonomedya.com

7 Gösteri Toplumu, a.y.g, s.41

8 Gösteri Toplumu, a.y.g, s.37

9 Freud, Sigmund(1998), Ruh Çözümlemesine Yeni Giriş Konferansları, Çev: Emre A.Kapkın, Payel Yay, s.24

10 Gürbilek, Nurdan(2001), Kötü Çocuk Türk, Metis Yayınları, s.136

www.arsivakurd.org

şahmaran

amedekar: omer dewran

Hebû, nebû
carek ji caran
rehmet li dê û bavên guhdaran
bi tevî derî û cîranan
bi tevî pepûk û xizanan
bi tevî rêwî û koçberan
bi tevî sêwî û bêmalan
bi tevî birçî û bêhalan
bi tevî mişkên li dîwaran
ji bilî Bekoyê Ewanan
ji bilî Papaxgeniyan
ji bilî dizên xiyaran
ji bilî dêvên keleman
Wî got, min got, we dot
Ba hat, bahoz hat, kêçê Bexdayê hat
Dengê dêvan hat
Şenglo bireve bivirê
Menglo birêve tevirê
Na na, devên xwe vekin çavên xwe bigirin
Yê hat Cansap bû.

Serdemekê li Mêrdînê wan deran mirovek hebû, navê wî Cansap bû. Hêj di zaroktiya xwe de sêwî mabû. Bi tenê dayika wî hebû. Bavê wî di temenê navsale de çûbû ber dilovaniya Xwedê. Bavê wî diviya kurê wî jî, wek wî bibe mirovek zana û têgehiştî û wek wî xizmetê ji bo mirovan û zanistê bike. Lê Camsap berûvajî daxwaza bavê xwe, bû kurekî bê ser û ber. Bê xem û tirs li gel hevalên xwe rojên xwe dikire qurbana xortaniya xwe. Çi giringî ne dida rewşa jiyanê. Hinde caran alîkariya diya xwe dikir û li gel hevalên xwe diçûne nava daristanê êzîng kom dikirin.

Rojek ji rojan helkêşabûn sertara lûtkeya girekê û di destên wan de bivirên wan, ji qurmê darên sitûr, çiqil jêdikirin. Demê li serê gir bûn, ji nişkê ve ewrên reş kom bûn û baranê kire gujeguj û lê kir. Da xwe ji ber baranê biparêzin li hawîrdora xwe geriyan da cihekê peyda bikin. Camsap di nav dar, dirî û gihayên bilind de, şikeftek dît. Ew û hevalên wî heta demekê di nav wê şkeftê de man. Hindî diçû baran tundtir dibû û neradiwestiya. Ji ber bêhntengî her yek di nava şikeftê de diçûn û dihatin. Camsap jî pala xwe dabû dîwarê şikeftê û bi darekê li ser erdê hindek tişt mişt çê dikir. Diviya wê darê li erdê biçikîne, lê demê erd kola rastî mermerekê hat. Hemûyan bi hev re dest avêtine parçê mermerê û rakirin. Demê rakirin dîtin binê mermerê, bîra hingive.

Piştî wê rojê, êdî dest ji êzingan berdan û karê hingivê kirin. Her carê li kerên xwe sîwar dibûn û diçûne serê wî girî û diketine şikeftê hingivê û hingiv tijî dolikan dikirin û dibirin li bazarê bajêr difrotin.

Hemûyan soz dabûne hev, da cihê bîra hingivê nebêjine çi kesên din. Ev xale di navbera wan de bibû raz û nehîniyeka hevpişk. Sûnd xwarin ku vê çendê nabêjine çi kesên biyanî.

Rojan da pey hefteyan, hefteyan da pey mehan û rojek hat êdî binê bîrê diyar bû, êdî di nav wê bîra bê binî de, hingiv kêm bibû.

Di binê bîrê de çend dolik hingiv mabûn. Camsap kindirek li pişta xwe aland, girêda û hevalên wî bi hêdî hêdî ew daxistine binê bîrê. Camsap hingiva li binê bîrê dikire nava dolikekê û hevalên wî jî ew dolik dikêşane jorê. Piştî ku Camsap dolika dumahî jî, tijî kir û hinar-

www.arsivakurd.org

te jorê, li hêviya hevalên xwe bû ku wî ji bîrê bikêşin û helkêşînin serî. Lê hevalên wî, devê bîrê bi kevirê mermerî daxistin û çûn. Camsap ma di nava bîrê de. Camsap wesa dizanibû ku hevalên wî weke hemû caran pê henekan dikin. Piştî heyamekê çi deng ji wan nehat. Kire qêrîn û hawar, dîsa çi dengek û berisvek nehat. Ma heta êvarê lê hevalên wî nehatin.

Hevalên wî xiyanetek li wî kiribûn da bibine xwedanê beşa wî ji. Ewê ku ew şikeft û ew bîr dîtibû Camsap bû, lê ewê ku bibû qurbana xiyaneta hevalên xwe jî, her dîsa ew bû.

Hêvî şkest di binê bîrê de. Çi tiştek ji destên wî nedihat. Piçekê hizra xwe kir û paşê têgehişt, ew bîra ku dîtiye, dibe gora wî. Lê, hewl da xwe, li dewrûbera xwe nihêrî da rêkekê peyda bike. Kulmên xwe li binê bîrê dida û destên xwe dida dîwarên bîrê, lê bê mifa bû çi rêkek nebû da xwe azad bike.

Rûnişte xwarê û pişta xwe da dîwarê bîrê, serê xwe sparte dîwar û bêhêvî li benda dawiya jiyê xwe ma. Piştî demekê dît dûpişkek li ser dîwarê bîrê çû nava kunekê, rabû ser xwe û berê xwe da wê kunê. Dît sînahiyek (ronahiyeka biçûk) xuya dibe. Pêşî wesa hest pê kir ku eve xewne, cihê xwe guhert û careka din li bi rijdî berê xwe da heman cih. Belê, eve ne xewn û rewrewk bû, sînahiyek bû. Yekser dest bire nava berîka xwe û kêrika kalanî anî der, pê dora wê tijkê vekola. Hêdî hêdî li dora wê ronahiyê mezin û firehtir kir. Her firehtir dikir, hinde jî hêviya jiyanê geştir dikir. Di dumahiyê de serket, şiya kuneka biçûk veke.

Di kunê re derbaz bû, baxçeyeka mezin û fireh li pêş çavên wî bû.

Nizanibû ka ew der çiye û çi devere.

Ew cih welatek û werzek cûda bû. Jiyarek û rengek cûda bû.

Baxçeyek mezin û fireh li pêş çavên wî bû. Tê de curewcur gul û darên meyveyan hebûn. Ew asîmanê bê ewir, wek pateyekê şîn li ser baxçeyê girtibû. Lê, çi dengek nedihat ji dewrûbera wî. Camsap ji vê bêdengiyê hem tirsiya, hem jî hêvîdar bû ku rêkekê peyda bike da vegere mala xwe.

Ji aliyekê ve hizir dikir, ji aliyê din ve bi çavên mendehoşî berê xwe dida dewrûbera xwe.

Camsap bi gavên giran ber bi baxçeyê ve diçû. Piştî demekê çavên wî li textekê bilind ket. Serê textê bi zêr û zînetên rengareng û bûhadar, xemilandîbû û bi sifirê neqişandîbû. Demê ber bi textê ve çû, ji nişkê ve veciniqî, dît bi hezaran mar li dora wî kom bûne.

Bêdengiyê şûna xwe ji dîmeneka tirsnak û metirsîdar re hêlabû.

Demê ev baxçe peyda kiribû, gelek pê şad bû û careka din hêvîdar bû ku heta êvarê vedigere mala xwe û digehêje diya xwe ya reben û belengaz. Lê niha ev tirsa henê hemû hêvî û arezuya wî têk da û xof û saweka mezin kire nava dilê wî.

Ji nişkê ve dûkeleka hemereng belav bû, her dûkelek bi rengekê dîtir bilind dibû û li asîman keskesorek çêdikirin û paşê di nav ewrên sipî û gewr de diheliyan û belav dibûn. Camsap xwe di nav mij û moranekê de dît. Piştî demekê hêdî hêdî mij û dûkel vekêşan û hingê di nav wê mij û dûkelê de marek mezin diyar bû. Sêniyeka mezin dabû ser serê xwe. Sênî anî danî ser text, paş bi paş bi kemberbestî vekêşa û çû.

Şahmaran li ser sinîkê bû.

Camsap li beramber vî dîmenê şaş mabû. Li cihê xwe çok danî erdê û li ser çokên xwe rawestiya, bi çavên zîq û mat berê xwe da wê.

Demê çav bi wê ket, ji bînahiya çavên xwe bawer nedikir. Çawa çê dibe, nîvê leşê wê mar, nîvê wê jî mirove. Li beramberî ciwanî û rindiya wê, zimanê Camsap lal bibû, dengê wî di qirikê de fetisîbû, mismit bibû . Heta wê rojê di jiyana xwe de, jineka hinde ciwan ne dîtibû, ne jî bihîstibû.

Şahmaran bi dengekê xweş û nazik gote wî:

"Tu bi xêr hatî xortê delal. Ji wan marên dewrûbera xwe netirse, hamû dostên min in, alîkar û berdestiyê min in.

Navê min Yêmlîxane. Ez şahê hemû marên cihanê me. Hemû benîzade û mar, dibêjne min Şahmaran. Netirse, tu di bin çavdêriya min de yî,. Ka bibêje min, tu çawa hatî vê derê û li çi digerî, navê te çiye?"

Camsap piştî pirsa Şahmaran, dest bi serbora xwe kir û kit bi kit tiştê ku hatiye serê wî, gote wê.

Şahmaran piştî ku guh da Camsap, kire niçeniç û serê xwe hejand.

"Dîsa cihê me peyda kirin. Wesa diyare ku dê careka din û

www.arsivakurd.org

dîsa dê bela li ser serê me kêm nebe."

Camsap li ser vê gotinê yekser xwe avête pêş û got:

"Heger tu behsa wan hevalên min dikî, bila qet tirsa te nebe. Wan karê şermezariyê kirine û lewma ji ber şerma xwe dê careka din nehêne ser bîrê. Wan di wê bîrê de, ez kirim qurbanê çavçiliya xwe û xiyanet li min kirin."

Şahmaran got:

"Ez behsa te û wan nakim ya Camsap. Ez behsa benîzadeyan dikim."

Camsap bersiv da Şahmaran û got:

"Erê ma tu neheqiyê li hemûyan nakî, demê hemûyan wekhev dihêjmêrî?."

Şahmaran got:

"Nexêr, xiyanet parçeyekê jiyana we benizadeyane. Ji ber vê çendê jî divê çi mirovek cihê me nizanîbe. Em çend bi nehînî bijîn, hinde temenê jiyana me dirêjtir dibe. Hizir bike demê te em dîtin, tu çend tirsiyayî, demê me jî, tu dîtî, em hinde tirsiyan. Agehdar be, ez nabêjim ji te tirsiyam. Dibêjim demê min tu dîtî, ez tirsiyam. Berî çend salan min carekê bawerî bi wan anî. Lê paşê min êşa vê çendê gelek kêşa. Lewma jî naxwazim careka din tuşî xiyanetê bibim ya Camsap. Demê mirov bibe qurbanê xiyanetê, êdî nikare wê birînê baş bike. Heger xiyanet bi destê hezkiriyê te û ji heval û hogirên te be, ev birîne hêj kûrtir û xedartir dibe. Dilê mirovan zû pûç dibe. Divê ez bi tenê hizra xwe nekim, hizra rewşa van marên dewrûberê xwe jî bikim û biparêzim. Divê ez ji ber kêmasiya xwe, jiyana wan nekim nav metirsiyê. Tu têdigehê ma ne?"

Camsap bi dengekê sist û xemgîn gote Şahmaran:

"Min diviya ku hûn ji min piştrast bin."

Şahmaran got:

"Ez jî hez dikim wesa be ya Camsap."

Bêdengiyeka dirêj kete navberê. Roj diçû ava û marên hawirdor bi bêdengî guh didane axavtinên Şahmaran û Camsap.

Camsap hemû hêz û wêrekiya xwe kom kir û berê axavtinê da ser babeta vegeryana malê:

"Ma tu rê nadî min ez biçime mala xwe ya Şahmaran?"

Bêdengiya Şahmaran dirêjtir kir. Camsap careka din berdewamî da axavtina xwe:

"Ez sûnd dixwim ku wargehê we eşkira nakim û nabêjime çi kesan, ji min bawer bikin."

Camsap di nav bêhêvî û reşbîniyê de avjenî dikir. Çi hêviya wî nemabû ku careka din vegere mala xwe. Hêj Şahmaran bersiva wî nedabû, Camsap hewl da xwe û careka din dest bi axavtinê kir:

"Ji min bawer bikin. Bawer bikin, heger min bikûjin jî, ez şûna we nebêjime çi kesan. Bi tenê min bişînin wargehê min û mala min."

Şahmaran nav çavên Camsap nihêrî û got:

"Ma tu hîç hizir dikî, tu ji ber xiyanetekê li vê derêyî. Rêka te bi neqenciyê hatiye vekirin. Ji ber ku demê xiyanetek çêbû, êdî dumahiya wê nayê. Her carê bi rengê cûda cûda derdikeve pêşberî te."

Camsap axînek kêşa û got:

"Ez nizanim, çawa baweriyê bidime we."

Şahmaran got:

"Ji bo çi baweriyê bidî me. Tu wek Camsapê niha, dikarî her sûndekê bixwî, belkî tu baweriyê jî bidî min. Lê heger rojekê xiyaneteka te çêbe jî hingê êdî tu ne Camsapê nihayî. Ma tu çawa dikarî ser navê Camsapê ayindeyî sozê bidî? Tu bi xwe jî, niha wî Camsapî nas nakî."

Camsap di nav bêhîvîyêtiyê de kelûgirî bû.

Şahmaran ji ber vê rewşa Camsap gelek tişt got û şîretên curewcur kirin lê Camsap ji ya xwe nedihate xwerê. Di dumahiyê de Şahmaran gote Camsap:

"Heger piçekê xwe bigrî û guh bidî min, ez dê çîroka Belkiyayê bibêjme te."

Camsap got:

"Belqiya kiye?"

Şahmaran got:

"Belê Belqiya. Ew jî wek te mirove, cara yekem wî xiyanet li min kiribû. Hez dikî çîrokê bibêjme te?"

Camsap got *"amade me"* û Şahmaran dest bi çîroka Belqiya kir.

Çîroka Belqiya:
Hebû, nebû
carek ji caran
rehmet li dê û bavên guhdaran

www.arsivakurd.org

bi tevî derî û cîranan
bi tevî pepûk û xizanan
bi tevî rêwî û koçberan
bi tevî sêwî û bêmalan
bi tevî birçî û nexweşan
bi tevî mişkên li dîwaran
ji bilî Bekoyê Ewanan
ji bilî Papaxgeniyan
ji bilî dizên xiyaran
ji bilî dêvên keleman
Wî got, min got, we dot
Ba hat, bahoz hat, kêçên Bexdayê hat
Dengê dêvan hat
Şenglo bireve bivirê
Menglo birêve tevirê
Na na, devên xwe vekin çavên xwe bigirin
Yê hatî Belqiya bû.

Heyamekê fermanrewayek hebûye navê wî Yuşa bûye. Yuşa piraniya jiyana xwe dabûye xwendina Tewradê. Demê Tewradê dixwîne di laperekê Tewradê de dibîne ku Musa ne pêxemberê dawiyê ye.

Li ser vê çendê fermanrewa ketiye nav hizrên bê ser û ber. Ji ber vê çendê jî, ji ber fermanrewatiya xwe ketiye nav tirsekê ku dê lawaztir lê bihêt. Qewmê wî wesa dizane ku ayîna wan di cîhanê de ya reha û yektaye. Xwe razî kirine ku heta hetê baweriyê bi vê yekê bihînin. Lê heger ew rabe vê rastiyê aşkire bike û bibêje Musa ne pêxemberê dawiyê ye, hingê alozî û teşqeleyeka mezin rû dide. Hingê gumanek dikeve di navbera mirov û baweriya wan de. Mirov çi caran naxwezin, nifşên pey wan ji bilî baweriya wan, ji tişteka din bawer bikin. Heger ew rastiya ku di nav rûpelên Tewradê de veşartî, aşkire biba, hingê qewmê wî dê bizanîba.

Lê:

Heger hizra rehayê (mutlaqiyetê) têk çû, hingê çi fermanrewayî nikare xwe li beramberî vê têkçûnê rabigre.

Ji ber vê çendê Yuşa jî wek hemû fermanrewayên berî xwe, kir. Rabû ew rûpelên ku ev rastiye tê de nin, ji Tewradê derxist. Wesa dizanîbû ku heger ji nav Tewradê çend tiştan kêm bike, dê hebûna Tewradê biparêze. Laperên ku jê derxistibû di qutîkeka zîvî de parast û mohra xwe dana ser. Her wesa li dora wê qutîka zîvî dîwarek çêkir û di nava dîwarî de çal kir.

Wesa dizanîbû ku ev raze dê bimîne veşartî.

Çi qedexeyek nikare rastiyê veşêre. Bi tenê dikare piçekê paş bixîne. Rastî, dê rojekê tola xwe ji xiniziyê veke.

Rojek ji rojan Yuşa mir.

Mir, bêyî ku razê Tewradê aşkire bike û bibêje, mir.

Şûna wî kurê wî Belqiya hate ser text.

Yuşa nizanibû ev rastiya ku veşartiye dê rojekê bibe egera jiyana kurê wî.

Belqiya rojek ji rojan li jûra gencîneyê digere û rastî vê dîwarê dorgirtî dihêt. Ew laparên ku ji Tewradê hatine derxistin bi yekcarî xwend. Ji nişkê ve hest kir ku ev laperên ku dîtîne, dê bibe dermanê daxwaza hinava wî.

Vê rastiyê, çavên Belqiya tarî kiribûn.

Her tişt ji bîra xwe avêt.

Tiştê ku niha ew dizane, ji bilî wî çi kesên din nizanin.

Text û taca xwe ji bo birayê xwe hêla.

Bû evdal û derwêş.

Kete ser rêkên dûr û dirêj.

Rojekê geheşte ber perava deryayekê. Li keştiyekê siwar bû û çû. Keştî diçû Şamê.

Da ku li wan deran pêxemberê dawiyê bibîne.

Keştî ber bi Şamê ve diçû.

Belqiya ber bi xewnên xwe ve diçû.

Piştî çend rojan keştî gehişte giraveka tenha û bêdeng. Giraveka zor ciwan bû. Tê de bêhna baharatan belav dibû, ji deryayê bayê hênik dihat û li rûyê wî diket.

Di nav deryavanan de digotine wê giravê, "Girava Xewê" mirovên ku ji keştiyê hatibûne xwarê, belavî hawirdora giravê bibûn, ji bo xwe gihayên bêhnxweş kom dikirin. Belqiya jî qasekê li gel wan piyase kir û paşê ji wan veqetiya û cuda bû. Piştî demekê pala xwe da darekê, bêhna xwe veda û serê xwe siparte darê û kete xeweka giran. Piştî çend demjimêran çavên xwe vekir, lê dît her kes çûye, têgehişt ku keştiyê ew ji bîr kiriye û li wê derê hêlaye. Girava xewê careka din mirovek ji refên wî qetandibû.

Çend rojan di nav bêhêvîtiyê de gevizî û çû û hat. Ji

www.arsivakurd.org

qamîş û sazên wê derê, ji bo xwe kelekek çê kir, lê sîwar bû û çû. Qedera xwe dabû ber dilovaniya deryayê. Ew keleke çend rojan li ser deryayê ma û rojek ji rojan hat li delavên warê min asê bû û rawestiya.

Ew girave girava min bû. Demê Belqiya li giravê digere, rastî çend marên min dihêt. Ditirse û dirive, lê paşê dibîne ku li çarmedora wî bi maran ve tijiye, ditirse û radiweste.

Min gazî wî kir:

"Hoo benîzade! Ji wan maran netirse! Were gel min! Netirse nêzik be!"

Demê xwe nêzîkî min kir, min pirs jê kir:

"Heta niha lingê çi mirovekî li vê giravê neketiye, tu li vê derê çi digerî? Ji kê derê dihêyî û diçî kî derê?"

Belqiya bi dûr û dirêj behsa çîroka xwe kir.

Mirovekî aqil û rêzdar bû. Min hez jê kir.

"Min got navê min Şahmaran e. Ev girave paytexta mine. Heta niha çi mirovek nehatiye vê derê."

Belqiya ji min daxwaz kir da here...

Min got, *"Nexêr, ewê ku gava xwe avêtiye girava min, neçare temenê xwe yê mayî li vê derê derbaz bike. Heger ez bihêlim hingê benîzadeyê cihê min bizanîbin û eve jî dê bibe egera hebûna jiyana me."*

Belqiya gote min; *"Bawer bikin ku ez şûna we nabêjime çi kesan."* Ez keniyam.

Min got; *"Ne diyare ya Belqiya. Xiyanet saxleteka mirovane, em wesa dizanin."*

Ji min pirs kir û got: *"Başe ev tiştê ku hun dizanin, we hiç ezmûna wê kiriye yan ne?"*

Min got *"Nexêr."*

Lê Belqiya guh nedida gotinên min û dirêj û dirêj lavayî min dikir. Demê lava dikir jî kesayeta xwe kêm û sivik nedikir. Bi heybet bû, xweşmêr bû.

Gote min *"Ev der ne warê mine."*

Min got: *"Ma kê gotiye tu diçî warê xwe!?..."*

Got: *"Belkî ew tiştê ku ez lê digerim warê min be. Ev girav ji bo min tenge. Hizir bike min ji bo vê çendê text û tacê xwe hêla."*

Min hizir kir û got: Belqiya ne mirovekî sakare (sadeye). Li pey rastiyekê diçe û temenê xwe ji bo wê dimezixîne. Mirovekî wesa, ji bo parastina razekê dikare canê xwe jî bike gorî. Dizane razekê nehîniyekê veşêre û diyar neke. Ew mirovekî rastgo û dilsoze. Lê heger xiyanetê bike!? Di sirûşta mirovan de xiyanet heye, min ne diviya ku ez xiyaneta Belqiya bibînim. Dudilî bûm. Ya dijwar ew bû ku min nikarîbû biryarê bidim.

Heta çend rojan mêvandariya Belqiya berdewam kir. Piştî çend rojan min ew li kelekekê sîwar kir û azad kir. Min cara dawî ew dît û lê çi caran jî ji bîra min neçû.

Demê em ji hev cûda bûn, min gote wî:

"Ev hevdîtina me, hem ya yekê û hem jî ya dawî ye."

Rojek hat min careka din Belqiya dît. Lê ev Belqiya ne ew Belqiya bû. Ew Belkiyayê ku min hez jê kiribû, ne ew bû. Xiyanet kiribû pêxwarina baweriya xwe. Belqiya dixwest xewna xwe bike berhemê temenê xwe. Lê caran rastî, sînorên temenê me jî dibezînin. Belqiya hêj bi vê çendê tênegehiştibû. Belqiya li pey resulê dumahiyê ketibû, belkê hêj ew resûl ji diya xwe çênebûye. Yan jî belkê hêj gelek maye ku ew resûl bihê. Haya Belqiya hêj bi van tiştan nebû. Di nav xiyaneta wî de beşa nezaniyê û bêhntengiyê jî hebû.

Ket ber bayê Ukap.

Tu nizanî Ukap kî ye.

Ukap cihuyekî zana bû. Ji aliyê Beyrudê bû. Zana bû lê ne zanyar bû. Ketibû pey xewna mohra Silêmanî. Ahîdên berê, pertûkên reş û gelek belgeyên berê xwendibû û gelek zanyariyên nehînî tomar kiribûn.

Ji wan tiştan fêr bibû ku gustîlka ku li ser tiliya çepê ya pêxember Silêman, mohre. Pêxember Silêman bi saya vê mohrê li ser gişt ajelan, ecnan, periyan û hemû mirovan bibû xwedanê hêzeka mezin. Bi mohrekê hemû kiribû bin desthelatiya xwe û bi rê ve dibir. Heçiyê vê mohrê bi dest bihîne, wek pêxember Silêman dibe hêzdarekî cîhanî. Hemû hizra Ukap li dor vê mohrê digeriya da bi dest xwe ve bihîne.

Mohr wek gustîlkekê di tiliya pêxember Silêman de bû.

Termê pêxember Silêman hinde sale hêj neriziyabû û li ser textekê radiwestiya. Ev text li nav şikeftekê de bû.

Ev şikefta ku wek koçkekê hatibû rêkûpêkkirin, li

www.arsivakurd.org

giravekê asê û sext bû.

Da bikaribin biçin wê giravê, divêt li heft deryayan derbaz bikin.

Da bikaribin heft deryayan derbaz bikin, pêdivî bi gihayekê hebû. Heger wê gihayê di nav avê de bikelînin û ava wê li paniyê lingê xwe bidin, wek li ser erdê biçin, dikarin li ser deryayê jî biçin.

Ji bo peydakirina wî gihayî, pêdivî bi Şahmaran hebû.

Cihê ku Şahmaran lê geriyaye, hemû giha hatine ziman û hêza xwe gotine wî, kêrî çi dihên û ji wan çi derman çê dibe, hemû raza xwe û nepeniyên xwe gotine Şahmaran.

Ji ber vê çendê jî Ukap ketibû pey min.

Nav û dengê Belqiya heta Qudusê belav bibû. Her kesî ji bo wî digot mirovekî zana û têgehiştî û bawermend. Gotgotkan li pey wî digerandin. Li dora Belqiya bi hezaran mirov kom dibûn û guh didan çîrok û şîretên wî mirovê ku gelek dîtî û zor geriyayî.

Di nav guhdêran de Ukap jî hebû. Bi balkêşiyekê guh dida gotinên Belqiya û ji çirokên wî têgehişt ku Belqiya cihê Şahmaran dizane. Bi hêminî û hêdîka hizra xwe gote Belqiya. Yekî cihê mohra Silêmanî dizanî yê din jî cihê Şahmaran dizanî. Heger van her du xalan bikin yek, hingê hemû cîhan dikeve bin destên wan.

Arezû û daxwazên Ukap wek dirindeyekê birçî têr nedibûn. Dilê wî weke gerdelûlekê bû û dixwest hemû cîhanê daqultîne. Ukap pir hez ji hêz û hêzdariyê dikir. Wek her mirovê ku birçiyê hêz û hêzdariyê ye, bêxem û belengaz bû. Di jiyana xwe de çi xêr nedîtibû. Her hatibû tepeserkirin û têkdan. Çi kesan hez ji wî nekiribû. Wesa hizir dikir ku kes qedrê wî nizane û her mafê wî dixwin û çi kesek behremendiya wî nabîne. Li beramberî jiyanê pir bi hêrs û kerb bû. Gelek tişt xwendibû û dizanibû, lê hemû ji bo arezûyên xwe birçî tomar kiribûn. Wek mal û milk kom bike, berhemên zanistê kom dikir. Di wan tiştê ku berhev kiribû, tê de tiştek kêm bû, ew jî hezkirin û dilovanî bû. Tiştê ku berhev dikir û kom dikir, nedihêla biherike û here çi deverekê din. Ji ber vê çendê, di bin giraniya wan tiştên komkirî de difetisî.

Lê Belqiya ji ber kevlûjenka Ukap rûyê wî yê rast nas nekir. "heza wî çavên wî kore kiribûn, ji bo wê heza xwe dikaribû min jî bike qurbaniyek di vê rêkê de." Kete ber bayê Ukap, wesa dizanîbû ku heger bigere dê bibîne.

Û cihê min aşkire kir.

Ez bawer nakim, ew soza ku dabû min, ji bîr kiribe. Nexêr

Da bigehêje armanca xwe, soza xwe nehanî bîra xwe.

Bi dizîka hatine giravê û xwe veşartine. Şerbikek şîr û şerbikek jî şerap danîne nav sandoqeqa asinî û hatina min çaverê kirine. Her çend ez şahê maran bim jî, ez jî mar im. Nikarim xwe li beramberî şîr û şerabê rabigirim. Min pêşî şîr û paşê şerab vexwar. Helbet paşê serxweş bûme û hiş ji serê min çûye. Demê ez hatime ser hişê xwe, min dît ez di nav sandoqê de me û li ser deryayê me. Hingê têgehiştim ku hatime xapandin û ketime xefka hindekan.

Lê min hêj nedîtibû ka kî min direvîne.

Min di nav sandoqê de gazî wan kir.

"Hoo, ewên ku min direvînin, armanca we çiye, hun çi dixwazin ji min?"

Ukap bersiva min da:

"Şahmaran, netirse! Me nevêt xirabiyê li te bikin. Mebesta me ne ewe ku em ziyanekê bigehînine te. Em li tiştekî digerin. Gihayek. Bi tenê daxwaza min ew gihaye, divê tu alîkariya me bikî da em peyda bikin. Demê me ew giha dît, careka din te dihînin warê te. Bila çi tirs û gumanek neçe dilê te. Tu mêvanî, ne dîlî."

Min got: *"Çi gihaye ku hun lê digerin."*

Ukap gote min:

"Gihayek heye wek li ser erdê, mirovan li ser deryayê jî digerîne."

Min got: *"Çi li wî gihayê dikî?"*

Gote min: *"Em dê heft deryayan derbaz bikin. Xwe bigehînin mohra Silêman û her wiha dê hemû cîhan di nav destên me de be."*

Hingê têgehiştim ku Ukap dibe qurbana daxwaza xwe. Ev daxwaze dê wî bişewtîne. Çend kesên ku diviyan cîhanê desteser bikin di nav agirê xwe de şewitîn. Ukap her tiştê xwe kiriye qurbana wê daxwaza xwe. Ew mirovê ku hêj nikare xwe bi rê ve bibe, dê çawa cîhanê bi rê ve bibe.

www.arsivakurd.org

Gotibû min:

"Tu ne girtiyê me, mêvanê me yî."

Ev mêvandariya neçarî heta çil rojî berdewam kir. Li her deverê geriyan. Di dawiyê de me dît.

Yekser kelandin û li pêyên xwe dan. Min ji sandoqê derxistin. Min hingê Belqiya dît. Demê min ew dît wê çaxê pê hesiyam ku Ukap bi çi rêkekê hatiye cihê min.

Demê çavên me li hev ket, wî serê xwe şor kir û kire ber xwe.

Min gote wî: *"Ma min negotibû te ya Belqiya, benîzade xiyanetê dikin."*

Çi deng nekir.

Ne poşîman bû, lê wesa diyar bû ku ji ber wê rewşê diêşiya.

Xiyanet li min kiribû, lê hesta êşa min jî dikir.

Nizanim ka şerma Belqiya derbaz dibe yan ne. Lê baş dizanim, piştî çûna xwe dê her tiştî ji bîr bike. Daxwaza wî bûye egereka mezin da çi tiştekî di bira xwe de nagire. Hizra wê çendê nedikir, ew tiştê kiriye navê wê xiyanete. Lê demê xiyanetê dest pê kir, bizanibe êdî dawî lê nayê.

Min gote wan *"Destên xwe nedine mohra Silêman. Ji ber ku hêj ne wextê wê ye. Ew ne ya we bi tenê ye, ew ya her kesî ye û hun nikarin barê wê helgirin. Ji bo hun bibin xwedanê wê, divê li gel we hêz û hestên berpirsiyarene hebin. Hêzeka hinde mezin dê hiş ji serê benîzadeyekî bibe. Mirov di jiyana xwe de li gelek tiştan digerin lê qedrê tiştên ber çavên xwe nizanin. Demê hun bi min re li wî gihayê geriyan, hun pê nehesiyan ka we çi derfet û delîve ji destên xwe dane der. Ji ber ku çavên we hinde tarî bibû we ew ronahiya mezin nedît."*

Ukap xwe negirt û pirs kir got: *"Ma me çi nedît, ew çi derfet bûn ku em pê nehesiyan?"*

Min gote wan:

"Ji bo min tiştê herî dijwar ewe ku we min desteser kir û hun serketin. Lê eve ji bo we derfetek bû. Ev derfeta di jiyana mirovan de bi tenê carekê dihête pêş, divê we baş mifa jê wergirtiba. Ew cihên ku em tê re derbaz bûn, em rastî hezaran gihayên cûrewcûr hatin. Hemû jî hatine ziman û nehîniyên xwe gotin.

Yekê got: ez gihayê gencatiyê me. Heçiyê min bikelîne û ava min vexwe çi caran kal û pîr nabe. Lê we dengê wê nebihîst.

Yekê got: hun min li çi kerestê bidin, yekser ew dibe zêr. Çi caran hejarî nahête ber dergehê we. Lê we dengê wê nebihîst.

Yekê got: ez gihayê nemirinê me. Ji bo mirovan xewneka dêrînî me. Heçiyê ava min vexwe çi caran namire. Lê we dengê wê jî nebihîst.

We nebihîst ji ber ku hizra we tenê li ser tiştekî bû. Guhên we ji bilî dengê daxwaza we, çi dengên din nedibihîst.

Hun mohra Silêman dixwazin, lê, heger hun wê mohrê bi dest xwe ve bihînin jî hun nizanin çawa bi kar bihînin. Heçiyê jiyana xwe li ser îhtîrasan dirust dike, bê armancin. Her tim armanca wan dihê guhertin. Ya reha îhtirase. Ji ber vê çendê jî îhtîras tişteka bê armance. Ez cara dawî dibêjme we, werin destên xwe ji vê daxwaza metirsîdar bikêşînin. Heger hun li ser ya xwe bi rijd bin, encama jiyana we mirine!"

Ukap hewl da ku lava li min bike da em careka din vegerin û li wan gihayan bigerin. Ji çavên wî poşîmanî dirêjiyan. Ez ji ber vê pêşniyarê keniyam.

Min got: *"her xefkek ji bo carekê ye. Derfet jî wek xefkan bi tenê ji bo carekê dihên ber dergehê mirovan."*

Ji ber xatira Belqiya min xwe nêzîkî wî kir û min gote wî:

"Ka bibêje min, bi rastî tu gelek dixwazî biçî wê derê?"

Serê xwe hejand û çavên xwe ji ber awirên min vegu-hest. Hingê têgehiştim ku dê heta dumahiyê here.

Min gote wî:

"Ya Belqiya tu jî baş dizanî tu û Ukap li pey heman tiştî naçin. Tu hez jê dikî lê digerî, lê ew hez jê nake, çi kesekî û tiştekî hez nake. Ji ber vê çendê jî hez dikim qenciyeka dawî li te bikim. Şîretek min heye, bi tenê ji bo te. Heger hun serketin û çûn heta ber mohrê, tu dest nede mohrê, bihêle bila Ukap wê hilgire. Hingê tu bizanibî ka ji bo çi min ev tişte gote te. Çi caran van gotinên min ji bîr neke."

Paşê xatir ji min xwestin û li ser deryayê wenda bûn û çûn.

Min bi awirên xemgînî dirêj û dirêj li pişt wan nêrî.

Vegeriyam li gel komala marên xwe. Min serbora xwe gote wan. Me pêk ve biryarek da, divê em cihê xwe veguhezin, êdî pêdivî bi cihekê nû hebû. Ji ber ku cihê me ji aliyê mirovan, aşkire bibû. Me heta çend rojan hizr

www.arsivakurd.org

kir. Paşê jî em hatin li vê derê akincih bûn. Lê careka din lingê mirovan li warê me ket. Dîsa rojên tirs û gumanan dest pê dikin. Dê nehêlin ku em bi asûdeyî bijîn. Di vê cîhanê de mirovan hemû ajel kirine bin destên xwe. Bi her tiştî dikarin, lê bi tenê bi xwe nikarin. Hêza wî, bêhêziya wî ya mezin vedişêre. Lewre em naxwazin bihêne beramberî mirovan û ji ber vê rewşê jî em her ji wan direvin. Heta roja vejînê her emê xwe veşêrin.

Camsap bi awayekê matmayî guh da çiroka Şahmaran. Paşê pirsek ji Şahmaran kir:

"Ya Şahmaran! Ez jî benîzademe û te maf heye ku ti ji min jî gumandar bî. Gumana te gumaneka ezmûnkirî ye. Lê tu min nas nakî, tu Belqiya nas dikî û hemû mirovan wek Belqiya dibînî."

"Berdêla ezmûnkirina te zor girane ya Camsap. Li vê derê ya giring ne bi tenê jiyana min e. Heger bi tenê jiyana min be, ezê xwe bidime ber destên te, hîç ne xeme, lê ji bîr neke jiyana hinde tebaa min, bi min ve girêdayî ye. Mirina min dibe mizginiya vejîna me jî. Ma tu dixwazî ez berî wextê xwe bimirim? Hingê kêrî çi tiştekî nayê. Çawa ku hêj wextê mohra Silêman nehatiye ku da bikeve ber destên mirovan, her wesa wextê mirina min jî nehatiye, divê ez xwe biparêzim. Tu ji min têdigehêyî?"

Camsap got:

"Lê heta ku ez li vê derê bim tu nikarî min nas bikî ya Şahmaran. Eve dibe baweriya dostekî derewîn, ji ber ku ew dostaniya me nehatiye ezmûn û teqîkirin. Ez li warê te û di nav mercên te de me. Di rewşeka wesa de dostaniya min û hebûna min diyar nabe. Min bişîne ya Şahmaran. Ezmûna min bike, derfetê bide min da ez nîşan bidim ku her mirov ne wek Belqiya ye. Heger tu nehêlî û min li vê derê bigrî, çi caran nizanî ka ez çi tiştim û çi kesim."

"Tu hêj gelek xeşîmî ya Camsap! Tu pir ji xwe bawer dikî. Te jî ezmûna xwe nekiriye û nizanî ka tu çi tiştî. Tu çawa xwe nas dikî û dizanî? Belê raste ev der warê mine û di nav mercên min de dimînî. Ma mercên ser erdê te naguhere? Dê te ber bi xiyanetê ve nebe? Tiştê ku aşkire bibe û derkeve ser rûyê erdê ma hîç veşartî dimîne? Tu her bixwazî behsa min û vê derê bikî. Tu hez bikî ku vê çirokê bibêjî her kesî. Çirokek bi vî rengî ne hêjayî veşartinê ye Camsap! Ez naxwazim di nav vê gumanê de bijîm. Divê çi kesek çarenûsa xwe nede ber destên çi kesên din..."

Camsap têgehişt ku Şahmaran rêk nade wî. Şahmaran got:

"Bêhna xwe fireh bike ya Camsap! Werza havînê emê koç bikin biçin pişt çiyayê Qaf. Madem ketî nav vê çirokê heta dumahiya wê here. Pişt çiyayê Qafê jî bibîne. Cihekê zor xweş û ciwane. Hingê ez jî dikarim her şev beşek ji çiroka Belqiya bibêjme te."

Camsap pirs kir got:

"Eve dê heta kengî berdewam bike?"

Şahmaran got:

"Eve çîrokene ya hezar û yek şevê ne."

çîroka mohra silêman

Belqiya û Ukap di nav biyabanê de wek du bedewiyan ketin ser rêkê û ji heft derya derbaz bûn.

Paşê çûn girava Silêman, gehiştine şikefta Silêman...

Gotinên Şahmaran hatine bîra Belqiya. Xwe nedida pêş û giran diçû. Ukapê ku ev çend sale bi hesreta vê rojê dişewite, bêyî hedar xwe dihavête pêş.

Demê gehiştin girava Silêman, girava xewê hate bîra Belqiya.

Hizra xewa Silêman kir.

Hêj gelek mabû ku bigehêjin giravê lê tijkên ronahiyê hinde zêde bû ku hêza xwe belavî hemû deryayê dikir. Demê nêzîkî giravê dibû hem fêrî hêza ronahiyê dibû û hem jî hesta tûndiya tîjkên ronahiyê dikir.

Şikefta wî bi gihayên sext, darên dir û bilind, bayê şor û tund û bi bêhna baharatên cûrewcûr hatibû dorpêçkirin.

Ronahiya wê derê hinde geş bû ku çavên mirovan kore dikir. Bi dijwarî çavên xwe fêrî vê ronahiyê kirin. Giran giran bi rê ve çûn. Devê şikeftê mezin, fireh û tirsnak bû. Bi konê pîrê ve hatibû girtin. Bi hêdîka tora ber dergeh qetandin û ketine jûr. Nava şikeftê hênik bû. Termê Silêman li ser textekê zêrîn dirêjkirîbû. Ne wek miriyekî, wek mirovekî nivistî dirêjkirîbû. Nava şikeftê wek koçkê hatibû xemilandin. Her der di nav perdeyên hevirmêşî, qedîfeyî, yên neqişkirî, zêrîn, mermerî û zîvan de bû. Li ser Silêman cilekê hevirmêşî hebû û heta ser singa wî vekirî bû. Destên xwe li ser singa xwe gehandibûne hev. Li dor lêva wî girnijîneka nehînî hebû.

www.arsivakurd.org

Tîjkên ku ji gustîlka ser tiliya wî belav dibû, pêşî şikeft, paşê girav, paşê heft deryayan û paşê jî hemû cîhan ronahî dikir. Demê ber bi gustîlkê ve diçûn, şîretên Şahmaran hatine bîra Belqiya. Careka din gavên xwe giran kir û ma li paş. Ukap hemû tişt ji bîr kiribû û dilerizî. Niha li beramberî mohra Silêman bû. Êdî xewna wî dibû rastî. Destê xwe dirêjî gustîlkê kir da ji tiliyê Silêman derbixe, ji nîşkê ve şikeft hejiya û ejderhayek derkete pêşberî wan. Ji dev û çavên wî agir dibariyan.

Ji aliyekî ve tîjkên gustîlkê, ji aliyekî din ve ronahiya çavên ejderha ya hêrs û mirinê li dora wan ragirtibû.

Ev tişte ji bo Ukap wek rewrewkekî bû. Ji ber arezûya xwe çavên wî çi tişteka din nedidîtin. Ji ber vê çendê jî ji ya xwe nehate xwarê. Belqiya pê hesiya bû dê karesetek bihête serê wan. Lê nikarîbû çi tiştekî bike. Êdî Ukap ketibû ser rêka mirina xwe, kêmek mabû ku xwe bigehîne gustîlkê, lê agirê devê ejderha hemû leşê Ukap kire rejûyek.

Ji nişkê ve dengekê berz û gûr ji pişt stûnan hat. Dengê sîberekê bû, gazî dikir.

"Hoo benîzade, hun ji bo çi xwe dikine qurbana tiştê ku hêj wextê wê nehatiye.? Hêj wext maye ji bo mohra Silêman. Heta ku mirov xwe ji wê rewşa kirêt rizgar neke û destên xwe ji xwînê paqiş neke nikare mohra Silêman hilgire. Hêj demek dirêj divê ji bo bi destvehanîna vê ronahiyê. Ma hun hinde mezinin daxwaza vê hêzê dikin? Hun ji bo armancên xwe yên kirêt hatine vê derê. Eve jî dê bibe egera dawiya mirovatiyê. Hun ji ber arezûyên xwe dibine egera toxmên xwe. Ev çende bila ji bo te bibe ezmunek. Dêy ji vê derê derkeve here."

Hingê Belqiya ji şîreta Şahmaran têgehiştibû.

Paşê ji şikeftê derkeft û çû ber perava deryayê. Êdî bi tenê bû. Ev veger ji bo wî bibû azareka giran.

Ne dizanî ka diçe kê derê.

Li pêş wî rêk û rêbûwareka dirêj hebû.

Gelek westiya bû û bê şiyan bû.

Camsap pirs kir:

"Piştî ku Belqiya û Ukap çûn te careka din ew nedîtin. Ma tu çawa dizanî, tiştên wesa hatine sêrê wan?"

Şahmaran bi girnijîneka nîvçe got:

"Belê tu rast dibêjî. Lê, ji bîr neke Belqiya ketibû nava jiyana min. Min her meraqa wî dikir ka çi hatiye serê wî û encama wî çawa bûye. Ewên ku karîgeriyê li jiyana hev dikin, paşê her meraqa hev dikin. Ji ber vê çendê, min jî yek ji ecneyê xwe li pey wî şande koçka wî. Li hola koçkê, wezîrekî Belqiya jiyana wî ji bo giregirên koçkê xwendiye. Ecneyê min kete zarê hespekê boz û ew wezîr li pişt kir û anî gel min. Min ew pertûka ku jiyana Belqiya tê de ne, ji wezîr wergirt û careka din ew vegerand. Belqiya ketiye çilexanekê û çilê xwe dikêşe. Her dinivîse. Tiştê ku ez dibêjme te, min ji wê pertûkê xwendine."

Camsap xwe negirt û pirs kir:

"Erê ma te ji bo çi hêla Wezîr vegere?"

"Min pêdivî bi pertûkê hebû û ewî jî ji bo min jiyana Belqiya anîbû..."

"Başe ma tu netirsiyayî ku wezîr cihê we aşkire bike?"

Şahmaran keniya û got:

"Di navbera min û wî de çi peywendiyeka hezkirinê çênebû, ji bo çi cihê min aşkire bike? Demê hezkirin hebe, wî demî xiyanet heye. Ji ber vê çendê, ez, te bernadim."

Yek ji maran ji Şahmaran daxwaz kir ku Camsap bibexşîne û rê bide wî da here ser rûyê erdê û vegere warê xwe.

Şahmaran bi dengekê tund got:

"Nexêr. Hûn jî fêrî baxişandinê nebin!..."

Şahmaran rojtira din berdewamî da çîroka Belqiya û got:

Belqiya bi tena serê xwe bi rojan û hefteyan li ser deryayê çû û çû. Her wesa tahm kir ka bêhêvitî çiye û çawaye. Di nava dilê xwe de hesta janekê dikir. Di dumahiyê de gehişte peraveka cuda.

Heta demekê li biyabenê bi rê ve çû. Paşê rastî şerê du leşkirên ecneyan hat. Hingê têgehişt ku hêj venegeriya nava mirovan. Demekê cenga ecneyan temaşe kir. Her derê biyabanê bi xwîna ecneyan ve hatibû sorkirin. Destên wan de tîr kevan, bivir, rim û mertal hebûn. Wan jî weke mirovan şer dikir. Piştî demekê şer rawestiya û bêdeng bû.

Paşê ji hebûna Belqiya hesiyan û ecneyan berê xwe dane wî. Milên wî girtin û ew birin pêşberî mîrên xwe.

www.arsivakurd.org

Belqiya kit bi kit tiştên ku hatine serê wî gote mîrê ecneyan. Piştî ku gotinên wî dawî bûn daxwaz kir ku wî azad bikin. Mîrê leşkirên ecneyan çav li bejn û bala Belqiya gerand paşê heta heft roj û heft şevan ew kire mêvanê xwe û xizmeta wî kir. Piştî heft rojan hespekê hêşînboz dane wî.

Gote Belqiya:

"Ew hespê min e. Rêka şeş rojan di nav rojekê de diçe. Ev hespe te dibe welatê wezîrê min Amir."

Amir hespê mîrê xwe nas kir. Ji Belqiya pirs kir ka dikare ji bo wî çi bike. Belqiya carekê jî ji bo wezîr behsa çîroka xwe kir. Wezîr Amir jî heft roj û heft şevan Belqiya kire mêvanê xwe û xizmeta wî kir. Paşê wî jî Belqiya li hespekê din sîwar kir û bi xwe bû rêberî wî û heta ber sînorê welatê mirovan anî. Paşê Amir xatir jê xwest û vegeriya welatê xwe.

Camsap got:

"Demê her kes li gel toxmê xwe be kêfxweş dibe. Eve ji bo hemû giyanewarên siruştê wasene. Ez li vê derê biyanî me. Hûn çendî baş û xweş li min binêrin jî ez biyanî me. Ma tu dizanî mirov wek biyaniyekî bijî çend ya dijware?"

Şahmaran xendeyek da ser lêvên xwe û got:

"Başe, ma tu jî, dizanî ka ji jiyana nehînî û ya veşartinê çend dijware ya Camsap? Bawer bike ew jiyana binê erdê zor zehmete. Hemû desthelatiya min di nav vê baxçeyê de ne. Ji bilî vê derê cihên din ji bo me metirsiye. Min nizanîbû tu li gel min hinde xemdar dibî."

Camsap got:

"Nexêr şaş tênegehê. Ez li gel we ne xembarim. Berûvajî ev çende min kêfxweş dike. Egere xembariya min ne tuyî, ev dere..."

"Ji bilî vê derê, çênabe tu li erdekê din li gel min bî..."

"Hindek evînî, ji ber bê şiyaniya xwe dibine dastan ya Şahmaran."

"Belkê evînî, tişteka bêşiyane ya Camsap"

Piştî vê axavtinê Camsap û Şahmaran navbirek dane axavtina xwe û çûn cihê xwe.

Rojtira din careka din Şahmaran behsa çîroka Belqiya kir:

Belqiya bi tena serê xwe di rêka xwe de diçû. Çend çiya û çend rûbar derbaz kirin. Li ser rêka xwe rastî ecne, perî û dêwan dihat, pirsa rêka çûna xwe dikir.

Di dawiya dawî de, Belqiya gehişte sedê Çînê.

Gelek bilind bû serê wê digehişte erşê ezmanan û dirêjiya wê heta hetê diçû. Sedeka wesa bû ku navika cîhanê birî bû. Cara yekê destê xwe dida tiştekî. Piştî mohra Silêman, hesta çi tiştekî nedikir. Lê demê hate vê derê hest kir ku wek caran dîsa xurt dibe û dihê ser hişê xwe. Li ber quntara wî diwarî bi rê ve çû ta ku dergehekê, kûnekê peyda bike. Lê çi dergeh û cihek nebû ku Belqiya tê re derbaz bibe. Diçû û nediçû nedigehişte dawiya dîwar. Hindî diçû ji ber dirêjî û bilindbûna dîwar, bêhîvitiya Belqiya jî hinde zêde dibû.

Piştî çend rojan rastî derwêşekî kal hat.

Derwêşekî rûsipî, kinc sipî bû, rûniştibû û dikire minemin û nizayan dikir. Li rojê dinêrî û ber bi pêş û paş xwe dihejand û paşê jî ji bo demekê dirêj bêdeng dibû.

Belqiya pir kêfxweş bibû ku dergehek û darezingek peyda kiribû. Bi lez û bez gavên xwe avêt. Xwe gihande nik derwêş. Çok danî erdê. Kalemêr behsa her tiştî kir. Dubare kir û zêde kir, lê her behs kir:

"Di nav sedê Çînê de bi tenê dergehek heye ew jî ev derî ye. Sêsedûşêstûçar rojên salê ev dergeh daxistiye. Bi tenê rojekê salê ev derî vedibe. Yekem roja buharê Zikqurne dihê vedike. Paşê dîsa dihête daxistin, ta buhara saleka din..."

Belqiya got:

"Bihar nêzîk dibe."

Kalemêr jî got:

"Belê nêzîk dibe."

Piçekê dilê Belqiya asûde bû. Mirovek dîtibû û yekem roja buharê jî dê gelek mirovan bibîne.

Çû û hat û destê xwe li Kalemêrî da. Destên wî lerizî û gote Kalemêrî:

"Wesa nabe, ka bibêje, em behsa çend tiştan bikin."

Kalemêr dest pê kir û got.

Hem digot, hem bi hev re li bintara dîwar li ava heyatê digeriyan. Belqiya di demê xwendinê de jî guh li vê peyvê bibû û ji pertûkan xwendibû. Heçiyê vê avê vexwe heta hetê xwedan jiyaneka xweş û baş dibe. Heta niha tenê mirovekî ji vê avê vexwariye ew jî Hezretî Elî

www.arsivakurd.org

ye. Li dûv gotegot û pertûkan, ava heyatê li nêzîkî sedê Çînê bûye. Ev Kalemêre jî, hemû jiyana xwe ji bo vê çendê terxan kiribû da ava heyatê peyda bike.

Dest ji vê lêgeryanê bernedida û wesa diyar dibû ku dê heta dumahiya temenê xwe li pey wê avê here. Bihar nêzîk dibû.

Û yekem roja biharê Zikqurne derî vekir.

Demê çavên Belqiya li mirovan ket, pir pê dilxweş bû. Careka din kete ser rê û ber bi welatê xwe ve çû.

Belqiya vedigeriya welatê xwe.

Camsap got:

"Belê vedigere welatê xwe. Her çend bi tenê be jî, dîsa di nav tovê xwe de, ew bi tenê ye."

Şahmaran got:

"Başe Camsap. Ez nikarim te li vê derê bigrim. Di çirokên min de, bi tenê xalên vegerê bala te kêşaye. Belkê jî hemû çirok, çirokên vegerêne. Bêdengiya min ne ji ber dilreqiya min e, ez jî rêkekê digerim û li çareyekê digerim. Em herduk jî pê diêşin. Lê hez dikî guh bide berdewamiya vê çirokê, niha em hatin ser çiroka Cîhanşah..."

Camsap pirs kir got:

"Te got Cîhanşah?"

"Belê Cîhanşah!... çirokeka şevên zivistanêye û demê guh didî vê çirokê hinava te germ dibe û dilê te pê nerm dibe."

Belqiya çû avahiyeka mermerî, li pêşberî wî. Di nava wê deştê de wek rewrewkekê radiwestiya. Li ber deriyê wê mirovekî genc hebû, rîşên wî yên dirêj bûn û cilekê sipî lê bû. Gote Belqiya:

"Tu bi xêr hatî heyran."

Vê gotinê dilê Belqiya xweş kir.

Cîhanşah, Belqiya kir mêvanê mala xwe. Xwarin, vexwarin û dûr û dirêj axaftin. Pêşî Belqiya dest bi çiroka xwe kir. Cîhanşah bêyî ku pirsan jê bike, guh da axaftinên Belqiya.

Cîhanşah kurê Şahê Tahmurê yê yekane bû.

Paşê Cihanşah dest bi çiroka xwe kir.

Bi salahan sal kurên bavê min çênebûne. Lewma bavê min gelek ber xwe ketiye. Rojekê ji warê ramildaran wezîrekî mizginî daye bavê min. Gotiye bavê min *"Heger tu bi keça padîşahê Xoresanê re bizewicî, dê kurek te çêbe, ew jî keça bavê xwe ya yekaneye."* Bavê min jî çûye xwezginiya keça padîşahê welatê Xoresanê û ez bûme berhemê vê zewacê. Demê bavê min kal bû, textê xwe ji bo min hêla. Lê hezeka min hebû ku ez miriyê wê hezê bûm. Ew jî heza nêçîrê bû. Ji bo çi nêçîr. Ji ber ku her tiştê min hebû. Min çi kêmasî nedît. Ji bo kar û qazancê çi tiştek nedikir. Her tişt amade bû. Bêyî ku ez xwe biwestînim her daxwaza min bi cîh dihat. Jî ber vê çendê jî, nêçîr ji bo min tişteka gelek giring bû. Bi rêka nêçîrî min xweşiya jiyanê tam dikir. Di nêçîrê de çi tiştek ne amade bû. Te nizanîbû ka kengî çi derdikeve pêşberî te. Di nêçîrê de razek hebû û min her tişt bi keda destê xwe û bi hêza milê xwe tomar dikir. Min di nêçîrê de ezmûna hêza xwe dikir û rastiya xwe nas dikir.

Rojek ji rojên nêçîrê di nav daristanê de ez li rastî karxezalekê hatim. Heta wê rojê min karxezaleka hinde rind û ciwan nedîtibû. Te digot qey şahê hemû karxezalane. Min sûnd xwar, divê ew karxezale ya min be.

Ketim pey karxezalê. Bi sîwarî bi rojan li pey wê çûm. Geh xwe nîşan dida û geh wenda dibû. Tişteka pir zehmet bû ku xwe bigehînim wê û desteser bikim. Çend ji min direviya, hinde jî daxwaza min tundtir û zêdetir dibû. Piraniya leşkirên min ji ber vê lêgeryanê westiya bibûn û gêj bibûn. Li hêviya gotina min bûn ku ez bibêjme wan vegerin biçine malên xwe. Ji bilî wê karxezalê çi tişteka din nedihate ber çavên min. Ez hatim ber qiraxa deryayekê. Karxezal li wê derê bû. Ji ber tirsa min xwe wir de vir de hilavêt û dawiyê de xwe avête nava avê. Avjenî kir û çû derkete giravekê. Ew der girava karxazalan bû. Heta hingê lingê çi mirovekî li wê derê neketibû. Hemû hespên me westiya bûn, leşkirên min westiya bûn. Lê daxwaza min newestiyabû. Min yekser kelekek girê da û li gel çend leşkirên xurt, ber bi giravê ve çûm. Min çi dizanîbû ku kuştina karxezalan tişteka bêyome. Di hembêza min de termê karxezalekê kuştî hebû û em vedigeriyane cihê xwe. Demê em vedigeriyan, dengê bayê hate guhertin û derya ne mîna berê bû. Em bi rojan di nav deryayê de li wî alî û li vî alî çeliqîn. Eve gerdeluleka deryayî bû. Em nequm nedibûn, nedifetisîn lê gelek ditirsiyan û pê diêşiyan. Piştî demekê ew rewşa metirsîdar aram bû. Keleka me li tenişta peravekê rawestiya. Hingê têgehiştim ku em hatine erdekê, werzekê din.

www.arsivakurd.org

Leşkirên ku min vegerandibûne mala, çûbûn gotibûne bavê min. Haçaç jî li remilê nihêriye û gotiye:

"Kurê te saxe. Lê piştî çend salan û piştî çend serboran dê vegere welatê xwe..."

Em li wê derê heta cihekê çûn, paşê rastî kelayekê hatin. Deriyê wê hesin û dîwarên wê mermer bûn. Kela vala bû. Me wesa dizanibû ku kes tê de nîne. Em ber deriyê malan û kolanan re derbaz bûn gehiştên koçkê. Tiştê seyir ew bû ku hemû avahî ji mermeran hatibûne çêkirin. Di nava wê kelayê de aveka zelal diherikî û diçû dikete nava cûrneka mezin. Em ketin nav hola koçkê. Di nîveka koçkê de textekê bilind hebû. Bi kevirên giranbûha ve hatibû neqişandin. Ji nişkê ve me dît li dewrûbera me meymûn tijî bûn. Em gelek tirsiyan, lê yekser hatin li pêş min çok danîn erdê û lingê min maç kirin. Nedikete serê min, çawa çêdibe ku ev avahiyên hinde ciwan û bilind ji aliyê meymûnan ve hatine çêkirin. Belkê jî, ji erdekê din hatine vê derê û xwedanên van deran kuştine û ev der dagîr kirine. Lê rengê wan hîç ne yê şervanan bûn. Piştî demekê bi heft kûçikan hatine pêş min. Kûçikên wan pir bilind û mezin bûn. Meymûnan bi dengên cûrewcûr û hejandina dest û milên xwe ve diviyan tiştan bibêjne min. Min birin ber peykerekê mezin. Peyker gelek bilind û ciwan bû. Tiştek pir seyir û balkêş bû.

Li ser kevirê wê ya mermerî tiştek hatibû nivîsîn.

"Ey benîzade!

Ez jî wek te li pey çarenûsa xwe ketim û rêka min hate vê derê. Bûme şahê meymunan. Ev meymunane jî, dema berê wek me mirov bûne. Ev bajêre berhemê wan e, wan bi xwe çêkiriye. Lê roj bi roj jiyana wan têk çûye û rastiyên xwe ji bîr kirine û li beramberî hev ketine nav bêbawerî û gelaciyan. Li ser ked û rencê hev û du jiyane, neheqî û zilim bûye karên wan yê rojane. Wan rojekê şahê xwe jî kuştine. Şahên wan xwestiye careka din rastiyê nîşanî wan bike û jiyana wan rêk û pêk bike. Di vê rêkê de gelek qurbanî hatine dan. Paşê xezaba xwedê bi wan rabûye. Ji ber ku mirovatî ne hêjayî wane Xwedê sizayek daye wan û ew kirine meymun.

Padişahtiya wan hem gelek zehmete, hem jî gelek asane. Gelek dilsozê mirovan in, ji ber ku ew demê mirovatiya wan dihêne bîra wan, hez dikin careka din bibin mirov. Lê dîsa jî ji te hez nakin. Dilsozin lê hez nakin. Ji ber ku ew hewceyî rêveberekî ne. Bi xwe nikarin rêvebirina xwe bikin. Wesa fêr bûne, divê di bin fermana yekî de bijîn. Demê bi tenê dimînin serê wan ji teşqeleyan dernakeve. Heger yek li ser serê wan be, ew çi bibêje dikin, ew çi bike û çi bixweze pêk dihînin û çepikan lê didin. Ji ber ku hizir, hest, daxwez û nirxên wan bi xwe nîne. Bi tenê zarê hev dikin û çi caran ji hev hez nakin. Hemû jî dixwazin wekî hev bin, vê rewşê wek mezinahî dizanîn, ji ber vê çendê jî yek ji nava wan nikare bibe serkirdê wan.

Hiç hizra revê neke.

Heger ber bi başûr ve biçî, li wê derê welatê Reşê şevê heye. Tu jî baş dizanî li ser rûyê erdê wan ji bo xwe çi cihek peyda nekirine. Ji mirovan hez nakin, lê ji meymunan bêtir hez nakin. Ji ber ku wan carekê derfetek bi dest xwe ve anîne da bibine mirov, lê paşê ew derfet dorandine. Ji ber vê çendê jî car caran hêrîşan dibine ser welatê meymûnan.

Heger ber bi rojhelat ve biçî, li wê derê kerba agir heye. Ji ber ku ew der welatê çiyayên volkanane. Her tiştî dişewitîne. Ji ber vê çendê ne dîroka wê ne jî dahatuya wê heye. Ew her dişewitîne lê her carê jî tiştê ku şewitiye careka din şîn dibe. Ev çende jî hêj bêtir wî har û dîn dike.

Heger biçî bakûr, li wê derê welatê mûrîstanan heye. Mûriyên zor mezinin, her yek hinde kûçikekê mezine. Her kar dikin, ji xwe hez nakin, bi tenê di demê karkirinê de hez ji xwe dikin. Cîhaneka wan ya teng û biçûk heye. Çi caran naxwazin kesek destkariyê li jiyana wan bike. Her çend kom bi kom biçin û bihên jî lê hev û du nas nakin. Cira wan ne xweşe û reşbînin. Ji mirovan hez nakin. Heger tu biçî bakur û ew te bibînin, hingê te pirt pirtî dikin û te dixwin.

Heger ber bi rojava biçî, ew dere jî piştî heft deryane. Ev rêk, rêka mirinê ye. Heta niha, çi kesek ji wê derê sax derneketiye.

Ji bo te baştirîn rêk ev dere û li vê derê bimîne.

Li vê derê bimire."

Li bin vê nivîsê gora wî hebû. Êdî çi çara min nemabû, bi awayekê bê hêvî li wê derê mam. Bûme padîşahê wan, lê dîsa jî pê xweş nedibûm. Her roj digeriyam da ji bo xwe rêkeka revê peyda bikim. Çend caran şerê me û ya Reşê şevê bû. Şerên xwîndar bûn, lê her carê jî, ji ber min Reşê şevê tirsiyan û vegeriyan. Meymûnan êdî baweriya xwe bi min anîbûn û pişta wan bi min germ bû. Demê buhar hat, bi mebesta kontrolkirina sînoran, em li gel çend leşkirên min û meymûnan ve ber bi bakûr ve çûn. Piştî hizireka dûr û dirêj min biryara aliyê bakûr

www.arsivakurd.org

dabû. Min dizanî ev rêke tişteka gelek ya metirsîdare.

Rêkên din ji vê derê tirsnaktirbûn.

Li bakur jî metirsî hebû lê piçekê rêka şerkirinê jî hebû. Li dûv rêkên din kêmekê hêvî di rêka bakûr de hebû.

Me di rêkê de kêfa xwe xweş dikir û vedixwar. Mebesta min ew bû ku meymûnan serxweş bikim û birevim. Piştî ku meymûn serxweş bûn, ez û leşkirên xwe me berê xwe da ber bi welatê muristanan. Bi rojan em çûn, hêj çi tiştek derneketibû pêşberî me.

Demê em gehiştin deştekê ji nişkê ve ew mûriyên zebelah derkeftin beramberî me. Devê wan mezin, çenên wan xurt û diranên wan tûj bûn. Çend leşkirên min li wê derê hatine parçekirin. Me şer kir û bi dijwarî rêkek ji bo xwe vekir. Piştî çend rojan hêrîşeka din anîne ser me. Vê carê hêj qelebalixtir û dirindetir bûn. Har bibûn, çend leşkirên min û hespên wan parçe kirin û xwarin. Bi tenê ez ji nav destê wan rizgar bûm. Direviyam, dibeziyam, nizanim heta kê derê û çend beziyabûm. Heta gehiştime ber rûbarekê ranewestiyam. Li aliyê wê avê bajêrek diyar dibû ku avahiyên wê hemû sipî bûn. Sipî. Lê rûbarî rêk nedida min da derbazî wî aliyê din bibim. Li dewrûbera xwe nêrî, li pirayekê, rêkekê geriyam. Heger mûrî xwe bigehînin min, neçar bûm ku xwe bihavêjim nava avê. Ji nişkê ve ew karxezala ku xwe avêtibû avê hate bîra min. Ez niha wek wê karxezalê bûm. Ez hingê nêçîrvan bûm, lê niha bûme nêçîr.

Wî demî têgehiştim, qedera nêçîr û nêçîrvan qedereka cêwiye. Nêçîra min hate ber çavên min û hingê têgehiştim ku her yek ji me berhemê encamên xwe ne. Heger mirov kiryarên xwe bihîne ber çavên xwe hingê çareseriya arîşeyan asantir dibe.

Demê min hizra van tiştan dikir, li aliyê wê avê kalemêrek xuya bû. Gote min:

"Xwe newestîne qurban, ev rûbare şevê dîn dibe. Ji ber vê yekê jî navê wê Rûbarê Şevê ye. Bi çavên rojê ava wê dimiçiqe, hişk dibe. Heger heta roja din sax bimînî, dikarî derbazî vî alî bibî. Niha şev nêzîk dibe, dilê rûbar hel diçe û hêj hartir dibe..."

Çi çareya min nebû, bi posûdeyî li hêvîya rojê mam.

Bi rastî demê bû roj hemû av çikiya bû û nava nehalê zip û ziwa bibû. Derbazî aliyê din bûm. Li wî bajêrî li gel hev û du nediaxivîn. Min hesta wê çendê kir ku ew der cihekê neletbire. Paşê ji deriyekê vekirî re ketime hundir. Xwedanê malê, jina wî û zarokên wî li ser sifrê bûn û taştê dixwarin. Gazî min jî kirin. Min pirs kir û wan jî got:

"Navê vî bajêrî Nehrevane. Em ji qewmê Musa ne. Evro şembî ye. Rojeka pîroze. Rojek ji rojên şembiyê xwedê masîgirî qedexe kir. Me jî torên xwe ji roja hînê dihavête avê û heta roja yekşembê tê de dima û wesa masî digirt. Me fêlbazî li xwedê kiribû. Xwedê, ji ber vê fêlbaziya me gelek sil bû sizayek da me. Ava me birî, ji ber vê çendê rûbar hişk bûye û bi tenê şevê diherike."

Wê şevê li wê malê mam.

Rojtira din ez û malxwedan di nava bazarê digeriyan. Li rêka vegera welatê xwe digeriyam. Pir kêfxweş bûm. Careka din gehiştime nava mirovan. Her kes li dora min kom bibû û guh didane min. Min jî serbora xwe digote wan. Serbora min bala her kesî dikêşa.

Wê demê di nava sûkê de bazirganekî bi dengê bilind qêr dikir û digot:

"Heçiyê dixwaze bibe xwedanê hezar zêr û cariyekê bila li pey min were!"

Vê çendê bala min kêşa. Min dikarî bi hêza zêrî vegerim welatê xwe. Li pey wî ketim û çûm. Min li dor sifreyeka şevê ya xweş û mezin da rûniştandin. Paşê cariyeka ciwan şandine gel min.

Şeveka xweş û bi zewq bû. Rojtira din em li hêştirekê siwar bûn hatin li bintara çîyayekê bilind. Bazirgan yekser hêştir danî erdê û zîkê wî qelaşt û nava wê vala kir. Paşê tûrikek zêr da destê min û got:

"Niha bikeve nava zikê vê hêştirê û raweste. Gelek dirêj nake, dê sîsark û teyrên beratan dê bihêne ser kelaxê hêştirê. Dê qelax rabikin û bibin sertara çiyê nav zinaran danin. Gava tu gehiştî wê derê, ji nava hêştirê derkeve, demê sîsark û teyrê beratan te bibînin, ditirsin û direvin. Li wê derê gencîneyeka dêrîn û mezin heye. Wan bike nava tûrikan û bihavêje xwarê. Piştî ku te karê xwe temam kir were xwarê. Çûna serê çiyê gelek dijware, lê hatina wê ya xwarê pir asane."

Ketim nava hêştirê û li bendê mam. Wek bazirganî got, sîsark û teyrên beretan hatin û kelax rakirin birin serê çiyê danîn. Demê ez ji nava zikê heştirê derketim teyrên beretan mat man, tirsiyan û reviyan. Her der bi gencîneyan ve tijî bû. Kevirên bûha û hêja hebûn. Min

www.arsivakurd.org

ewene kirin nava tûrikekê û avête xwarê. Min dît bazirgan tûrik girt avête ser pişta hespê xwe û bi xwe jî lê siwar bû û çû.

Careka din hatibûme xapandin.

Benîzade demê dikeve bîrê jî diçe serê çiyê jî xiyanetê dike. Li serê çiyê bi tena serê xwe mabûm. Çiyê rêk nedida ku ez bihême xwarê. Her derê wê kendal bûn. Min kir û nekir çi rêkek peyda nekir her der bi zinarên bilind û mezin ve asê bûn. Divê min çareyek peyda bikira, yan ne ji ber germaya hetavê û birçîbûnê ez dimiriyam.

Min hewl da xwe, li zinaran girt û piçekê çûm. Her derê leşê min birîndar bibû û xwîn jê dihat. Cilê min qetqetî bibûn. Lê ez serketim û gehiştim rastekê. Piçekê çûm. Paşê koçkeka mermerî derkefte beramberî min. Li ber derazinga wê kalemêrekî rûsipî rûniştibû. Destên xwe li ser zikê xwe dabûne hev û ji dûr ve bi min dikeniya. Beziyam, çûme destê wî.

Li dora cûrnekî rûniştin. Min behsa serbora xwe kir, wî jî guh da gotinên min. Her carê destê xwe dibire ser rûyê xwe û girnijînek dida ser lêvên xwe. Wesa diyar dibû ku ew mirovekî zana û derwêşe.

Navê wî Şahmurq bû. Ew der warê çivîkan bû. Silêman ew der ji bo çivîkan terxan kiribû. Her hefte ji her derê cîhanê çivîk dihên û li wê derê kom dibin. Şahmurq koçka xwe nişanî min kir. Çihekê pir ciwan bû. Bû êvar, gote min ez diçime civîna çivîkan. Ji bo bêhna min teng nebe, hindek kilîl kir kefa destên min. Ew kilîlên çil jûrên koçkê bûn. Gote min: *"Li hemû jûran bigere, kêf bike, bixwe vexwe heta ez hatim. Lê çi caran deriyê çilê ya asinî veneke. Bi tenê dest nede wê. Heger tu vekî paşê poşiman dibî."* Min wek gotina wî kir, li hemû jûran geriyam. Her yek ji ya din ciwantir bû. Lê min çi zewqek jê nedigirt. Hişê min her li ser ya çilê bû. Min meraqa wê derê dikir, ka çi heye di nava wê de. Min hemû tişt da ber çavên xwe û dest avête kilîlê û deriyê çilê vekir. Demê derî vekir, baxçeyekê mezin li pêşberî min bû. Wek xewnekê bû. Hinde ciwan bû, mirov bawer nedikir ku ew der cihekê rastiye. Wek çîrokên hezar û yek şevan hatibû xemilandin. Te çi bixwesta tê de hebû. Gul û gulistan, dar û daristan, av û cûrnên cûrewcûr tê de hebûn. Piştî demekê sê kevok ji asîmanan hatine xwarê. Demê difiriyan baskên wan li hev diketin. Demê dihatine xwarê weke bazinekê bûn. Hatin li tenişta cûrnê veniştin. Li cihê ku lê veniştibûn carekê xwe hejandin û bûne sê keçên ciwan û delal. Demê min ya biçûk dît yekser dilketime wê. Cilê xwe ji xwe kirin û ketine avê.

Çavên min ji ber dîtina wê ciwaniyê kore bibûn.

Hiş ji serê min çûbû.

Demê min çavên xwe vekir, Şahmurq li ber serê min bû. Bi çavên xeydokî li min dinêrî.

Ne sê kevok, ne jî sê keçik hebûn...

Min doza lêborînê ji Şahmurq kir û serbora xwe gote wî. Şahmurq serê xwe dihejand.

Gote min:

"Ma min negotibû te ya Cîhanşah."

Min gote wî:

"Heger ya min kiriye tewanek be, ez niha di nav sizayê wê de dişewitim."

Şahmurq dest bi gotina çîroka sê kevokan kir.

"Ew keçên perî padîşahin. Navê ya biçûk Gewherengîn e. Welatê wê pişt çiyayê Qaf e. Salê carekê dihên di nav vê avê de xwe dişûn û diçin. Her sal heman rojê dihên."

Çara min nebû. Divê heta salekê li wê derê bimînim.

Şahmurq gote min:

"Heger tu dixwezî wan careka din bibînî. Divê heta saleka din li vê derê bimînî. Demê ew dihên xwe dişûn, divê tu kirasê wê kevoka hez jê dikî birevînî û veşêrî. Demê ji avê derket û kirasê xwe nedît, hingê nikare bibe kevok û bifire, bi neçarî li gel te dimîne û dibe ya te."

Salek ser re çû.

Û ew roj hat.

Min xwe veşart. Kevok ji asîmanan hatine xwarê. Te digot qey asîman bûye deryayek û pêl dihavêje. Wek cara din dîsa bi giran hatine xwarê û çûn li tenişta avê veniştin û kirasê xwe ji xwe kirin û ketine avê.

Min kirasê Gewherengîn veşart. Ji avê derketin lê kirasê wê nedîtin. Demê kiras nedîtin jî, xuşkên mezin firiyan û çûn.

Gewherengîn li wê derê ma.

Lava kir, li ber min geriya, kir û nekir min kirasê wê neda. Min derdê dilê xwe gote wê. Min gote wê eve

www.arsivakurd.org

salekê ez li vê derê di hêviya hatina te de me da ku careka din te bibînim û vê kirasê bi dest ve bihînim. Min kit bi kit jiyana xwe gote wê. Min diviya wek ez hez ji wê dikim, ew jî hez ji min bike.

Piştî demekê hez ji min kir.

Bi rastî jî gelek hez ji min kir.

Li vê derê me rewşa evîna xwe gote Şahmurq û wî di nav warê çivîkan de mehra me birî.

Demê min xatir ji Şahmurq xwest, wî gote min:

"Tu nebî kirasê wê bidî wê, paşê dê bifire û here. Her çend ji te hez bike jî dê here. Caran mirov diçin ji ber hezkirina xwe diçin. Çi caran nehêle ku dudilî be. Dêy niha biçin, bila wexara we ya xêrê be."

Em li ser pişta çivîkekê Şahmurq sîwar bûn, firîn û hatin welatê Gulistanê li gel bavê min.

Demê bavê min çav bi min ket, pir kêfxweş bû, ser xatirê vegera min, şahî û ahengeka mezin dirust kir.

Di nav vê kêfxweşiyê de wek serxweşekî li min hatibû. Min kirasê Gewherengîn hêlabû ji der ve . demê sibehê, Gewherengîn kirasê xwe li xwe dike û dibe kevokek û difire diçe li ser banê cîran vedinişe. Demê ez ji xewê şiyar bûm, ne li gel min bû. Li ser wê banê ku veniştiyê hate ziman û gazî min kir.

"Ey Cîhanşah! Te bi fêlekê min ji refê min, welatê min, heval û hogirên min veqetand. Belê ez dizanim tu ji min hez dikî. Te wesa dizanîbû ku evîna te hejî her tiştî ye, te wesa dizanîbû ku evîna te her tiştî çareser dike. Belê ez bextê xwe reş nakim, min jî, hez ji te kir. Lê demê min hez ji te kir, mercên me ne wekhev û yeksan bûn. Te ji bo min ji bilî hezkirinê çi derfet û delîveyaka din nehêla. Ez neçar bûm ku hez ji te bikim. Min bi dilê xwe, biryara hezkirinê neda. Niha ew derfeta min heye û ez dê bi tena serê xwe hizra vê çendê bikim. Ka ez hez ji te dikim, yan ne. Heger tu bi rastî hez ji min dikî, tuyê bikevî pey min û li min bigerî. Ev der welatê te ye. Tu di nav mirov û kes û karên xwe de yî. Helbet kêfa te dê xweştir be. Erê ma ez!?... Ma ez çi bikim? Te hîç hizra vê çendê nekir. Hezkirin ne karekê asane Cîhanşah. Ji bo evînê qurbanî divê. Ez niha vedigerim welatê xwe diçim mala bavê xwe. Navê welatê min Keverrengîne. Ez dê çaverê bim, li benda hatina te bim."

Çend caran li pêş pencera Cîhanşah firiya. Silavek dayê û paşê çû wenda bû.

Hemû koçk piştî demekê bi vê rastiyê hesiyabûn. Gazî hemû, gerokan, zanayan, bazirganan, falvekiran, remilavêjan, evdalan kirin. Hemû li hev civiyan. Çi kesî cihê welatê Keverrengînê nedizanî. Edî çi hêviya Cîhanşah nemabû. Roj, hefte, meh derbaz bûn. Ketibû nav agirê evîna xwe û di nav bêhêvitiyê de digevizî.

Paşê hate bîra wî. Rabû berê xwe da Nehrevanê. Lê çi kesî ew der jî nedizanî. Çû Bexdayê da xêrxwazek wî bigehîne Nehrevanê.

Di dawiya dawiyê de, li Bexdayê min rêka Nehrevanê peyda kir. Demê gehiştin sûka wê, wek carê dîsa heman zelamî bi dengekê bilind gazî dikir.

"Heçiyê dixwaze bibe xwedan hezar lireyê zêr û cariyekê, bila bikeve pey min û were."

Ez jî ketim pey wî û çûm.

Wek cara pêşîn, heman tişt bû. Wî bazirganî min nas nekiribû. Her roj bi vî awayî sedan xort dikire qurban ji bo saman û zengîniya xwe. Hinde xort kiribû pariyê armanca xwe, rûyê wan jî nas nedikir. Em çûne bintara çiyê, ewî zikê hêştirê dirand û ez ketime nava wê. Paşê teyrên beretan hatin û em gehiştin sertara çiya. Careka din hatime xapandin, lê vê carê bi zanebûn, min jî alîkariya xapandina xwe kir. Paşê dîsa ketime ser wê rêka xwe û gehiştim koçka mermerî û min Şahmirx peyda kir. Gote min *"lawo ma min negotibû te, baskê wê nedê? Evîna we ne ya ezmûnkirî bû. Evîna çîroka te çavên te tarî kiriye. Te xeşîmî kiriye. Ne wesa asane ku ji nû ve dest bi her tiştî bikî. Piştî wê rojê heta niha careka din nehatine vê derê. Te rewşa jiyana vê derê jî têk da. Tu bi xwe jî têk çûyî. Li vê derê çi kesek cihê welatê wan nizane. Xwe bigire çend mehên din dê Teyrê Sîmir bihê, bi tenê ew cihê wan dizane. Lê ez nizanim te dibe wê derê yan ne?"*

Êdî bi tenê hêviyeka min mabû, ew jî Teyrê Sîmirx bû.

Piştî çend mehan hat û min xwe avêtê û lava û tika jê kir. Ewî rewşa evîn û evîndaran û bûhayê dil û dildariyê dizanîbû. Piştî demekê piçekê nerm bû, soz da min, da min heta girekê bibe. Ji ber tirsa periyan nikaribû hêj zêdetir here. Em ji çiyayê Qaf derbaz bûn, paşê min dîsa ew razî kir, heta gireka din jî, li gel min hat. Li ser pişta Teyrê Simirx li ser gelek, çiyan, deşt, welatan re derbaz bûn.

Min li cihekê danî û ew vegeriya. Li wê derê koçkeka

www.arsivakurd.org

sipî û birqokî hebû. Ez gehiştim ber dergehê koçkê, lê rengê dergeh her dihate guhorîn. Periyan dor li min girtin. Min kit bi kit derdê xwe ji wan re şîrove kir.

Yekser ez birim pêş Şahperî.

Ez niha li ber dergehê Gewherengînê bûm. Eve ezmûnek, taqiyek bû.

Şahperî êdî bawer kiribû ku ez hez ji keça wî dikim. Careka din li wê derê li dûv dab û nerîtên wan, min û Gewherengînê, me mehra xwe dûbare kir. Min wesa dizanibû ku êdî rojên xweş li pêş me ne. Gewherengîn li gel min bû, lê ez ne li cihê xwe bûm. Li wê derê, her tişt ji bo min biyanî bû. Çi biranîneka min li vî welatî nebû. Zaroktiya min nedihanî bîra min, ez bêhintengî dibûm, sil dibûm. Gewherengîn ji egera halê min têdigeheşt. Gelek hewil dida da alikariya min bike, lê çi çareyek ji destên wê nedihat. Ji ber ku ez bi rezamandiya xwe bibûm mişextek pergende. Paşê bi xwe daxwaz kir ku ez û wê pêk ve vegerin welatê min. Min dizanibû eve qurbaniyek bû ji bo min dide. Lê min jî baş dizanibû çawa ez li welatê wê tengav dibim, ew jî dê li welatê min tengav bibe. Demê min behsa van tiştan kir, bi girnijînekê bersiva min da:

"Tu zelamî, nikarî kiras biguherî. Lê ez jin im, ji bo min ne zehmete ku ez rengê te wergirim. Tu zelamî, te fêrî van tiştên hûr nakin, lê ez jinim ew tişte ku te fêr nekirime, lê ez fêr bûme û ez dizanim." Ya min xweperestî bu, xweperestiya zelamekî evîndar û dilkovan bû. Piştî demekê em ketin ser rêka xwe. Şahperî komek efrît da gel me, ji bo di rêkê de me biparêzin.

Em li erdekê rûniştibûn û me bêhna xwe vedikir, ji nişkê ve me dît artêşa pilingan hêrîşî me kir. Em ketin nav şerenîxeka xwînele. Li wê derê Gewherengîn jî hatibû kuştin. Min nizanibû ez çawa êşa xwe kêm bikim. Di her hêrîşekê de yê sax dima, dîsa ez bûm. Ji bo heta hetê wan tiştên ku li ber çavên min qewimîne, bihînim bîra xwe û roj bi roj bi şerma xwe bimirim. Wê carê jî Gewherengîna min hatibû kuştin. Piştî demekê Şahperî ji kuştina keça xwe agehdar bû û hate cihê mirina wê. Min li wê derê ji wî daxwaz kir:

"Ey mîrê min yê hêja! Destûrê bidin min, ez hevjîna xwe, cihê ku lê miriye çal bikim. Heta ez hebim, ez li ser gora wê ranebim û berevaniyê bikim. Ez ji bo cara dawî bi tenê vê daxwazê ji te dikim."

Şahperiyê ku bawerî bi evîna min anîbû, her wesa bawerî bi êşa dilê min jî anî.

Gote min: *"Evîndarî bêyî xwînrêjî û qurbanî nabe. Ez neşêm çi tiştekê bibêjim ya Cîhanşah! Eve ne karê min e ku ez we jêk cuda bikim, te çi divê wesa bike."*

Ya Belqiya, ji wê rojê hir ve ez li vê derê li ber vê gorê radiwestim.

Demê Cîhanşah hat gehişte dumahiya çîrokê, Belqiya ji cihê xwe rabû:

"Ez dizanim tu careka din naxwazî vegerî nava mirovan. Tu xeyidî û ev silbûna te çi tiştekê nabexşîne. Eve ez diçim, xatira te."

Belqiya careka din kete ser rêka dirêj û çû. Hate ber baxçeyeka mezin û rawestiya. Belqiya hêj lingê xwe nehavêtibû nava baxçê, ji nişkê ve bawaşanek li pêş wî vebû û ser baxçê nixamt. Ev baweşana ku vebûye, ji dîmenê baxçê ciwantir bû. Rengareng û tê de tilismeka avsunkirî hebû.

Paşê ew baweşan hate girtin. Demê Belqiya berê xwe dayê, dît Tawûsê Ezam li beramberî wî ye.

Belqiya pirs kir:

"Ey çûka ciwan, ey çûka pîroz, ev der çi welate? Tu kê yî?"

"Ev der baxçê Xizir Aleyseleme. Ez li vê derê dimînim. Dibêjne min Tawûsê Ezam. Ez û hezretî Adem, em pêk ve ji behiştê hatine derxistin."

Tawûsê Ezam çîroka xwe ji Belqiya re got, çawa ji behiştê hatiye avêtin dirêj bi dirêj ji Belqiya re şîrove kir.

Belqiya pirs kir:

"Ey Tawûs tu dikarî min ji nû ve bibî nava mirovan û min bigehînî welatê min?"

Tawûs got: *"Eve ne karê mine, piçekê xwe bigre, demê Xizir Aleyselam hat, derdê xwe ji wî re şîrove bike, belkî ew ji bo te çareyekê peyda bike."*

Xizir Alayselam hat û bi hêminî guh da derdê Belqiya û Belqiya peyva xwe xelas kir:

Xizir Aleyselam got: *"Çavên xwe bineqîne."*

Belqiya çavên xwe bi tundî neqand. Piştî demekê gava çavên xwe vekir, dît koçka wî li ber çavên wî ye.

Şahmaran li vê derê bê deng ma.

www.arsivakurd.org

Camsap gote Şahmaran:

"Ya Şahmaran, ez jî çavên xwe bineqînim?"

Şahmaran got:

"Dizanim, nikarim te li vê derê bihêlim, tu diçî, lê daxwazek min ji te heye. Demê tu çuyî welatê xwe çi caran neçe hemamê. Lewre ew mirovê ku Şahmaran dîtî, di hemamê de leşê wî dibe pûl pûlî. Hingê jî aşkire dibe ku ewî kesî Şahmaran ditiye."

Şahmaran gazî çend efrîtên xwe kir û Camsap heta ber dergehê derve birin.

"Dêy zû, hîç li pişt xwe nezivire, raneweste, zû here, bila çavên min te nebîne."

Paşê jî li dûv wî giriya, giriya û giriya...

Camsap gehişte welatê xwe.

Demê Camsap gehişte ber dergehê mala xwe, diya wî ya reben dergeh vekir û kurê xwe li pêş xwe dit, lê ji çavên xwe bawer nedikir. Qasekê giriya û paşê bêhna wê hate ber û kêfxweş bû.

Hemû hevalên wî ewên ku ew di nava bîrê de hêlabûn, bibûne bazirgan û zenginên mezin yên deverê.

Camsap hez nedikir yekî ji wan bibîne. Da xwe li pêş çavên Camsap tafil bikin belkê dikarîbûn ew samana xwe ya bi rêka heram qazanç kirine bidine wî jî. Lê Camsap nediviya ne wan bibîne, ne jî bibexşîne. Çi giringiya wê jî nemabû. Navê wê kiryarê, xiyanet bû.

Ji bo her kesî meraq bû ka hinde sal li kê derê maye û çi kiriye. Lê di derbareyî wê babetê de qet devê xwe venekir. Ji ber wê raza xwe ya giran û tirsnak, ji mirovan reviya, bi tena serê xwe ma û bi tenê bi karên malê re mijûl bû.

Vegeriyabû mala xwe, welatê xwe û dayika xwe. Lê ji Şahmaran dûr bû. Ji ber vê çendê bêhna wî teng dibû û dilgiran dibû. Lê baş dizanîbû heger li welatê Şahmaran maba jî, tûşî heman hest û nestê dibû. Êdî ne li ser erdê, ne jî li binê erdê cihê wî nemabû, ji jiyanê veder û mişext bibû. Bîriya rûyê wê yê ciwan, tilisma awirên wê, rewanbêjî û xweşbêjiya dengê wê dikir. Heta wê rojê negotibû çi kesekî û heta çend salên dirêj jî negote çi kesî. Soz dabû Şahmaran û dilsozê wê sûnd û peymana xwe bû.

Roj, meh, sal her wek xwe berdewam kir û derbaz bûn.

Rojek ji rojan Mîrê welat Keyxusrev tûşî nexweşiyekê bû. Hinde pizîjk, hekîm û zana hatin lê çi çareyek peyda nekirin. Roj bi roj rewşa wî girantir û aloztir dibû. Li ser leşê wî birînên bê derman vedibûn. Ji ber nexweşiya Mîrî, wezîrê wî pir kêfxweş dibû. Wezîr diviya Şahmaran peyda bike. Armanca wî ew bû ku Şahmaran bihîne goştê wê bikelîne, ava goştê wê vexwe da bibe zanayekî mezin.

Wezîrê wî mirovekî zana bû, dizanîbû avsunê bike, di remilavêjiyê de jî zor zîrek bû. Çi kesî hez ji wî nedikir, mirovekî gelac, fêlbaz û xweperest bû. Hişê wî bi tenê ji bo karê dek û dolaban kar dikir. Navê wî Wezîr Şahmur bû. Wezîr Şahmur baş dizanîbû, dermanê derdê Mîr goştê Şahmarane.

Wezîr gelek caran ji Mîr daxwaz kiribû da li Şahmaran bigere û peyda bike, lê Mîr destûra wê daxwazê nedabû wî. Lê vê carê Mîr nexweş bibû û ev çende ji bo wezîr derfeteka mezin bû.

Ji her deverê loqman, hekîm, pizîjk û şahreza hatibûn, lê çi çareyek peyda nekiribûn. Wezîr diçe pêş Mîr û dermanê derdê wî diyar dike:

"Mîrê min, heta niha çi kesî çareyek ji bo nexweşiya rêzdarê we peyda nekir. Hemû hekîm û zana heman tiştî dibêjin, bi tenê derman li gel Şahmaran heye. Destûrê bide vî beniyê xwe, da Şahmaran peyda bike û bihîne."

Mîr ji ber nexweşiya xwe ya bêderman bi neçarî dibêje wî;

"Zû biçin bihînin"

Heger Şahmaran bigrin bihînin û goştê wê bidine Mîr, careka din Mîr sax dibe û rewşa welat jî bi rêk û pêk dibe. Ji ber vê çendê jî sertanserî welat dest bi nêçîra Şahmaran kirin. Yekcarî her kes bibû dijminê wê Şahmaranê ku hîç nedîtine û nas nakin.

Çi kesî cihê Şahmaran nedizanî. Leşkirên Mîr dor li gund û malan digirtin, hemû mirovan li meydanan kom dikirin û ref bi ref dikirine hemaman. Yek bi yek berê xwe didane leşê wan, ka pûl bûye yan ne, paşê dihêlan.

Camsap ji wê rewşê bê ageh bû û bi tena serê xwe li mala xwe ya li dûrî gund rûniştibû. Lê piştî demekê leşkir hatine heta ber dergehê wî jî. Camsap ji pişt malê re derket reviya û berê xwe da deverên din. Lê, kir û nekir,

www.arsivakurd.org

nikarîbû xwe ji ber çavên nêçîrvanan vedize û veşêre. Dawiya dawî ew jî hate girtin û anîn avêtine hemamê.

Ava tasekê li ser leşê wî de kirin, dîtin pêde pêde leşê wî pûl pûl dibe û dibiriqe. Yekser Camsap desteser kirin, anîn pêş wezîrî. Camsap bi dengekê tund dikire qîreqîr û digot, min Şahmaran neditiye. Devê wî wesa digot, lê leşê wî bibû dijminê dengê wî û her tişt aşkire dikir. Kirin û nekirin ji devê Camsap çi peyvek newergirtin. Lêdan û êşkence kirin. Wesa lê kirin pirtpirtî kirin, piçek mabû bimire. Lê demê Şahmurê wezîr ev rewşe dît, nehêla. Ji ber ku bi tenê Camsap cihê Şahmaran dizanîbû, heger ew jî bimre, hingê nikarîbû Şahmaran peyda bike. Ferman da leşkiran da Camsap li jûreka paqij cî bi cî bikin.

Wezîr bi fêlbazî hate nik Camsapî.

"Çi li te kirine wan segbavan. Çawa bêyî min, dişên tişteka wesa bikin. Ez dizanim çi li wan dikim. Ma mirov hinde jî bêrehm dibe. Dêy rabe were, heta ku birînên te qenc dibin li gel min bimîne, bibe mêvanê min."

Wezîr Şahmur bi xwe xizmeteka wesa ji bo Camsap dikir, te digot qey ew wezîrê Camsap e ne yê Mîr e. Li dewrûbera wî diçû û dihat. Piştî çend rojan Camsap piçekê hate ser xwe. Wezîr Şahmur bi awayekê têkçûyî hate gel Camsap û:

"Bawer bike em gelek hez ji Şahmaran dikin. Lê, li dor serê me metirsiyeka mezin heye, em bê çarene, nizanin çi bikin. Di nav xelkê de nexweşiyek peyda bûye. Heger em ji bo vê nexweşiyê dermanekê peyda nekin, çi mirovek jî sax namîne."

Wezîr axavtina xwe dirêj û dirêjtir dikir. Camsap li beramber van gotinan mat mabû. Wezîr gotina xwe ya dawiyê got:

"Me Şahmaran nevêt. Here nik û bibêje wê, ji bilî wê çi kesek nîne vê nexweşiyê derman bike. Bila bibêje te ka çi giha dermanê vê nexweşiyê ye,."

Camsap bawerî bi vê gotina wezîrî anî û vegeriya mala xwe. Bi şev û rojan hizir kir û berbangê rabû kete ser rêka wergehê Şahmaran û çû. Demê gehişte ber devê bîrê, çend leşkirên Wezîr Şahmur, ew ji piştê ve bi tundî girtin û girêdan.

Wezîr Şehmur û çend mirovên wî û komek mirov ji mala Camsapî heta wê derê li pey wî hatibûn. Lê Camsap bi wan nehesiyabû. Camsap ji ber şerma xwe nizanîbû çi bike, di wê biskê de dixwest erd biheje, asîman bihête xwarê û cîhan bi ser û bin be.

Wezîr Şehmûrê evsûnkar, li ber devê şikeftê çend niza xwend, niyaz kir û agir geş kir û paşê devê şikeftê ya merimerî rakirin, piştî demekê di nav dukelê de marek diyar bû li ser serê wê siniyeka ziv hebû û li ser wê siniyê jî Şahmaran diyar bû. Wezîr Şehmur destên xwe dirêj kir da Şahmaran bigre. Şahmaran got:

"Tu destên xwe nede min pîsê heram. Nexwe te vedinim û jehravî dikim. Bihêle bila Camsap min hilgire. Hez dikim di hembêza wî de bimirim."

Paşê berê xwe da Camsap:

"Ma min negote te, li van deran mirin xwezginiyê evînê ye. Lawazî her dem dibe pariyê mirinê. Mixabin, lawaziya min ew bû ku ez bûme dilketiyê te. Ma min negotibû te ey Camsap! Benîzade xiyanetê dikin. Ew bê hêzin, xwe ranagrin. Te xiyanet li min, min jî li maran kir."

Camsap serê xwe şor kir û kire ber sînga xwe. Xwe negirt, li ser çokan ket û rondik ji çavên wî hatine xwarê. Bi kelûgirî û hîskehîsk gote Şahmaran:

"Min bibora Şahmarana min ya ezîz. Min bibore ezgorî. Bi salan min lêvên xwe girêdan, çi deng ji devê min derneket û negote çi kesekî. Ev çend sale xwe vedişêrim, lê êşkence li min kirin, fêl li min kirin. Min wek camêrekî xwe ranegirt û ez têk çûm, hemû raz û nehîniyên te aşkira kir..."

Şahmaran got:

"Çi nîne êdî negrî. Belkê jî, ez bi xwe bûme egera vê rojê. Belkê jî, min hemû jiyana xwe ji bo kujekê xwe terxan kir. Min çarenûsa xwe da ber destên hindekên din û min ev çende wek berevanî dizanî. Xwe veşart û reviyam, lê niha têdighêm, eve ne berevanî bû. Hestên min ya mirovan, jiyana min ya maran bû. Eve jî bû egera jiyana min. Êdî çi mifayê wê çendê nema, ne pêdiviye em behsa van tiştan bikin. Ya Camsap dizanî min şîretek li Belqiya kiribû, niha ez şîretekê dawî ji bo te jî dikim. Demê ez mirim bila min bikin nav dîzikeka fireh û mezin. Ew ava ku te li hemamê xwe pê şûştiye, bila bikine ser leşê min û bikelînin. Ava serê min ya jehrawî ye. Zanist di dûvika min de ye. Heger tu dixwazî xwe siza bikî, ava serê min vexwe."

Piştî van gotinan ketin ser rêka koçkê û çûn.

Demê gehiştin darezinka koçkê, dergehên fireh heta

www.arsivakurda.org

ser piştê vebûn. Li hewşa koçkê agirekê mezin hil kiribûn.

Li her derê wê mêzên mezin danabûn û li ser wan mêzan xwarin û vexwarinên cûrewcûr hebûn. Her der, bi çirayan ve hatibûne ronkirin. Her der rengereng bû û wek roja cejnekê hatibûne xemilandin. Sazbend û sêhirbazan dest bi şahiyê kiribûn û li her derê çoş û xiroşek hebû.

Di nav wê ava kelandî de leşê Şahmaran bibû çil parçe û dikeliya. Her parçeyek dihate ziman û razên aşkira dikirin ka ew kêrî çi tiştan dihên,.

Piştî ku ava goşt keliya, Wezîrê ku guhdariya gotinên Şahmaran kiribû, yekser xwe gihande ava dûvika Şahmaran û ew ave ser xwe ve kir, vexwar, Camsap jî ji ber şerma xwe, diviya bimire û bi yekcarî ava serê Şahmaran vexwar. Di cih de Şahmur jehrawî bû û mir, Camsap jî piştî vexwarina avê bû zanayek û Lokmanî Hekîm.

Şahmaran dizanibû wezir çend fêlbaz û sextekare, ji ber vê yekê jî berûvajî rastiyê axavtibû.

Çîroka min çû diyaran,

ez hatim ji wê derê destvala,

rehmet li dê û bavên guhdêran.

www.arsivakurd.org

varoluşun trajedisi

asım ararat

İsmail Akbaş'ın Aziz Anısına...

En büyük mutluluk, mutsuzluğun kaynağını bilmektir.

Dostoyevski

insan ve varoluşu

Psikiyatri alanında varoluşculuk ikinci dünya savaşının devam ettiği yıllarda özellikle batı Avrupa'da belirmeye başlayan ve yaygınlaşarak Amerika kıtasında da yaygınlık kazanarak ilgi noktası haline dönüşmüştür. Psikanaliz ve psikanaletik kökenli rahatsızlıklar psikoterapi temeli üzerinde Alman düşünür Heidegger'in ontolojik düşünce ekolünden etkilenerek geliştirilmiş bir tedavi anlayışını tanımlar. Bu sebepten dolayı aralarındaki ilişkiye rağmen varoluşçu felsefe ile bir tutmamak gerekir.

Victor E.Frankıl'ın da ifade ettiği gibi dünyadaki varoluşçu psikiyatrist sayısı kadar varoluşçu psikyatri anlayışları olduğu iddia edilebilir. Özellikle genel bir değerlendirme yapıldığında Avrupalı Varoluşçu Psikiyatristler ile Amerika kıtasındaki psikiyatristlerin önemli bir bölümü arasında tarihlerinden-kültürlerinden kaynaklanan anlayış farklılıkları olduğu görülmektedir. Öncelikle Amerikan kültüründe belirgin olarak göze çarpan "popülarize etme" eğilimi güç kazanmaktadır.

Varoluşçuluğun psikiyatrideki konumuna baktığımızda bağımsız bir tedavi biçimi değildir. İnsanı anlama anlayışında gelenekselci psikolojik tedavilerin alışılagelmiş yöntemlerinden temelden farklı bir tutumdur. Bu durumla birlikte bağımsız bir psikolojik tedavi ekolü olarak belirtilmemesinin sebebi sistematik bir kişilik kuramını içermemesidir. Bu nedenle varoluşçu anlayışı benimseyen psikiyatristlerin birçoğu çalışmalarında psikanaletik kuramlardan yararlanmışlardır.

Klasik psikanalize göre kişilik kendi içindeki üç önemli gücün biri biriyle etkileşiminin bir ürünüdür. Ego, id ve süper ego. Bu güçlerden biri olan "id" biyolojik dürtüleri içeren ve şartlanmalar sonucu içerikleştirilerek benliğe mal edilmiş toplum ölçülerini ve beklentilerini simgeleyen "süper Ego" birbirlerine karşıt talepleri dolaysıyla sürekli bir çatışma içerisindedirler. Bu çatışkılar arasında bir uzlaşma sağlamaya çalışan "Ego" üçüncü bir güç olarak bebeklik evresinden yetişkinliğe doğru gelişir ve kişiliğin dış dünya ile ilişkilerini düzenler. Bu nedenle ego, bir insandan diğerine değişebilen ölçeklerde anksiyete yaşar ve bu anksiyetenin yoğunluğunu azaltmak bilinç dışı dünyasında bazı savunma mekanizmaları geliştirir. Bu savunma mekanizmaları, insanın dıştan gözlemlene bilen davranışlarını önemli ölçüde yönlendirirler.

Gelenekselci bilimsel yöntemler özellikle filozofik varsayımlar üzerinde geliştirilir. Geliştirilen yöntem yapılmakta olan gözlem sonucunda elde edilen veriler araştırılmak istenen gerçeklere uymuyorsa o anlayıştan vazgeçilir. Böyle bir yaklaşım gözlemi yapanla gözlemlenen şey arasında ikili bir ilişki, bilimsel çalışmanın ilk türevi başlangıç olarak on yedinci yüzyıla kadar gider. Batı kültüründe ortaya çıkan bu çalışma olguları "Özne ile Nesne" diye ayırarak inceleyen bu

www.arsivakurd.org

anlayış günümüzde bilim dünyasında da tam egemenliğini sürdürmektedir. Bu durum yöntem olarak özne (Gözlemci) nesne(Gözlemlenen) ikilisini içermektedir. Doğal olarak aynı durumbilimsel bir disiplin olan pisikanaliz içinde geçerliydi. Freud, insanın kişilik yapısını oluşturan dinamik güçleri kendi kişiliğini inceleyerek tamamlamaya çalışmış ve buradan edindiği veriler kendisine tedaviye gelen hastalarının durumunu anlayabilmesinde ona ışık tutmuştur. Bu durum karşısında, klasik psikanaliz belirli ilke ve tekniklere bağlı kalmıştır. Özne (psikanalist) nesne (analize gelen kişi) ayrımını içerir. İnsan ancak psikanaliz denilen "tekniklerin" uygulanmasıyla anlaşılabileceği görüşündedir.

Danimarkalı yazar Kierkegaard yüzyılı aşkın bir zaman önce aşırı mantıkçılığa karşı çıkarak varoluşçu düşüncenin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Kierkegaard bu alanda Hegelin gerçekliği soyut kavramlarda aranmasını bir yanılgı "tekniklerin" uygulanmasıyla anlaşılabileceği görüşündedir.

Danimarkalı yazar Kierkegaard yüzyılı aşkın bir zaman önce aşırı mantıkçılığa karşı çıkarak varoluşçu düşüncenin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Kierkegaard bu alanda Hegelin gerçekliği soyut kavramlarda aranmasını bir yanılgı olduğunu eleştirerek kendisinin ise gerçeğin insanın davranışlarıyla yarattığını ortaya koyar. Gerçeği yalnızca düşünerek varolabileceğine inanılan insanda dramının karşıtında onu ölçülebilir ve denetlenebilir bir nesne olarak insanı isimsiz birimlere indirgeyen kollektivist dünyanın egemen eğilimine karşılık, Kierkegard'dan bu yana güçlenerek gelişen ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında Jean-Paul Sartre'ın ve Albert Camus'nün yapıtlarında "Varoluşçuluk" ismini alan bir akım günümüz insanın içine düştüğü bunalımın karşıtı bir seçenek getirir nitelikte olmuştur. Nietzsche, Dostoyevski, Kafka gibi büyük düşünürlerde Feuerbach'ın söylediği gibi "Bir düşünür gibi düşünme! Yaşayan, gerçek bir varlık olarak düşün" sözlerinde somutlaştırılabilecek olan bu akımın önemli ölçütleri olarak kabul edilmiştir.

Varoluş bilimsel olarak Ontolojidir ve Yunancada varolma anlamına gelen "Ontos" sözcüğünden geliştirilmiştir. Yani varoluş (existence) terimi Latincedeki "exisistere" kökünden gelir ve belirmek ortaya çıkmak anlamına gelir. Felsefi ya da psikiyatrik açıdan olsun, bu anlayış, insanı birimler ve kurulmuş mekanizmalar topluluğu olacak tanımlamak yerine "olmakta olan" bir varlık olarak anlamaya çalışır. Böyle bir yaklaşım varoluşçu psikiyatristlerin davranışların gerisindeki dinamik güçleri ve mekanizmaları araştırmaktan vazgeçmeleri anlamını taşımaz. Bunu yaparken "doğru" gibi görünen şeylerin "gerçek" olmayabileceğini de göz önünde bulundururlar.

Varoluşçuluk mantık karşıtı değildir. Varoluşçuluk hem öznelliğin hem nesnelliğin altındaki dinamikleri araştırır. Özellikle insanın yaşadıklarını değil, bunları yaşayan yani yaşanan gerçeklikleri yaratmakta olan insanı da inceler. Bir düşünüş biçimi olarak varoluşçuluk batı kültüründe ortaya çıkan krizlere bir cevap olarak kendiliğinden ortaya çıkan krizlere bir cevap olarak kendiliğinden ortaya çıkmış edebiyat, müzik ve resimde olduğu gibi felsefede de bilgi üretenler ne kadar biri birlerinden habersiz olsalar da benzer düşüncelere doğru hareket etmişlerdir. Burada bir örnek olarak göstereceğimiz çağdaş varoluşçuluğun öncüsü sayılan Martin Heidegger en önemli çalışması olan ***Varoluş ve Zaman*** isimli eserini yayımlamıştır. Öte yandan İspanyol düşünür Ortega *y* Gasset ise Heidegger'inkine yakın düşüncelerini onun bu çalışmalarından haberi olmaksızın ifade etmiştir.

Doğu felsefesinde ise varoluşun sorunlarını yüzyıllar öncesi cevaplamaya çalışmasının karşısında Batının ancak çok yakın süreçte varoluşuyla yakın ilgilenmesi oldukça düşündürücüdür. Doğunun derin düşünürlerinden Laotzu ve Zen gibi doğunun felsefi düşünceleriyle varoluşçuluk arasında yakınlık görülmüştür. Laotzu'nun şu düşüncesi oldukça çarpıcı; "Varoluşu tanımlamak sözcüklerin gücünün ötesindedir", "Yapmanın yolu olmaktır." "Varoluşun derinliğini yaşamaya çalış, oradan uzaklaştıkça daha az öğrenirsin." Bu bağlamda Zen öğretisinde varoluşla ilgili şu sözler; "Senin içinde büyümedikçe o bilginin sana yararı olmaz." Varoluşçuluk ve doğu felsefelerinin ortak noktası Ontolojiyle ilgilenmişlerdir. İnsanın doğaya egemen olma çabalarının sonucunda doğaya yabancılaşmanın ötesinde en önemli olanı kendisine yabancılaşmayı

www.arsivakurd.org

vurgulamıştır. Doğu düşüncesinde hiçbir zaman yer almayan batıdaki gibi Özne-Nesne oluşumundaki düalizmin handikapına düşmemiştir. Özünde varoluşçuluğun yıkmak istediği şeyde düalizmdir.

Modernizmin Avrupa'sından insan duygularının hızla giderek çalışma tutkusuna ve katı ahlak kurallarına kanalize olmasıyla insanında birbirine yabancılaşmış, kompartımanlara ayrılmasına neden oldu. Kişiliklerdeki bölünmeler, sanayileşmeyle birlikte neden-sonuç bağlantılarıyla birbirini karşılıklı etkileyerek günümüze kadar geldi. İnsan kendisini kuşatan ve yöneten sisteme isyan etmekle yetinmesi yaşamakta olduğu yabancılaşmaya çözüm getiremeyecektir. İnsanın içinde bulunduğu koşullara rağmen kendini varetmeye ve uğraşma bilincine sahip olmaya çalışmalıdır. Nasıl ki, Kierkegaard, Nietzsche ve Freud'un ortak yanlarından biri bilgilerin, tek bir olguyu yani kişiliklerini masaya yatırıp inceleyerek geliştirmiş olmalarıdır.

Hayatın önemi üzerine Milan Kundera şöyle söylemektedir; "Hayat bir kere yaşandığı için yargılanamaz." İnsanın varoluş anlamı üzerine, Nietzche'nin söylemiyle "İyi ve kötünün ötesinde"dir. İnsan katı kurallar ve yargılar karşısında "ben"i yaşayamamanın doğurduğu bir trajediye dönüşmüştür. Artık kendi seçimlerinin hiçbir hükmü olmadığına tamamen inanmış benliğini tamamen egemen güçlere teslim etmiştir.

varoluş ve nevrozlar

İnsanın varoluş çabası içindeki yaratıcı süreci biçim için duyulan tutkunun dışa vurumudur. Bölünmeye parçalanmaya karşı yaratıcılık bir mücadele sürecidir. Uyum ve bütünleşmeyi doğuracak varlık türünün varoluşa getirilmesi mücadelesidir.

Birtakım kuramlar, insanın ne olmasıyla ilgili yorumlar yapmışlardır. Varoluşçu psikoterapinin öncülerinden Rolla May'e göre nevroz bireyin kendi merkezini ve varoluşunu korumak için kullandığı yöntemden başka bir şey değildir. Nevroz aslında uyum başarısızlığının tam tersidir; Nevroz bir uyum yöntemidir; burada asıl sorun yöntemin çok başarılı olmasındadır; nevroz eksiltilmiş bir dünyaya uymanın bir yoludur. Nevroz içinde bireyin yaratıcı gizilgücünün saklı olduğu yaratıcı bir etkinliktir; ancak bir yaratıcı gizilgücün şu ya da bu şekilde bireyin sorunlarının üstesinden gelme süreci içinde yaşamın yapıcı yanına kaydırılması gerekir. Burada anlaşılıyor ki nevroz bir dünyaya uyum sağlamanın yaratıcı bir yoludur. Varoluşçu psikoterapinin amacıdır nevrozun içindeki yapıcı, yaratıcı gizilgüçleri ortaya çıkartmaktır.

Nevrozu sevmek veya sevmemek diye ikiye ayırırsak, nevrozu sevmek doğru olanıdır. Nevroz kendi içinde insana iyi belalar olumu lanetler vermiştir. Bu durumda acı çekmeye yaklaşım arasında iki önemli ayrım vardır.1) Acı varolan düzenin yaşamın sürdürülmesine engeldir. Hemen ortadan kaldırılması gerekir. 2) Acının varlığı, varolan yapının aksadığını gösterir. Bunun üzerine gidildiği takdirde yeni bir düzenin ve yaşamın yaratılmasına giden yolun başlangıcıdır. Demek ki dünyada kötünün varlığı iki önemli boyutta belirir; 1) içkinlik 2) aşkınlık. Acı ve kötünün varlığı devam edene düşürülen bir tehdittir. Bu varlığın çevresini kuşatılarak yaşamdan soyutlanması, bulaşmasının, yayılmasının önlenmesi için etrafına çekilecek setler içerisinde etkin güce bitirilecektir. Aşkın boyutta ise bu varlık yeni bir yaşam sürecinin başlaması yeni bir düzenin oluşması için büyütülür, geliştikçe bilincin içine işlemesi ve durumun anlaşılması yeni eylem yollarının bulunmasını kolaylaştıracaktır.

İnsanın kendini arayışındaki odak noktası insanlık durumumuzdur. Bu durum yalnızlık ve kaygı dışında önemli yitirişleri şöyle dile getirebiliriz; toplumdaki değer merkezinin, benlik duygusunun ve trajedi duygusunun yitirilişidir. Varoluşçu psikoterapinin çözümü ise insan'ın yaratıcı bir süreç içinde kendisinin bilincine vararak benliğini yeniden bulmasıdır.

Bireyin özünde yaşayacağı dünya kendi dünyasıdır. Bireyler bu dünyada kendi sorunları konusunda ancak dünyayı kendileriyle olan ilişkisi içinde yakalarlarsa bir şeyler yapabilirler. Özellikle kendilerine karşı tavır alabilip kendilerini reddedebilecek duruma gelirlerse kendi varlıklarını anlayabilirler. İnsanda merkeziliğin öznel yanı farkındalıktır. Farkındalığın ciddi bir yanı insana ait olan özbilinçtir. Farkında olmak için bulunduğu dünyadan gelen tehdit algılanırken burada bi-

www.arsivakurdi.org

linç; kendimi tehdit edilen kişi olarak bilme biçimidir. İnsan bir dünyası olan ve kendisi olarak bu dünyayı yaşamasıdır. Bireyin dünya ile ilişkilerinde birçok olasılığı yaratabilmesi ancak kendisinde kurduğu bilinciyle söz konusudur, bu bilinç psikolojik özgürlüğün de temelinde yatar.

Şizoid kişiliğin psikolojisini anlamaya çalışalım. Şizoid durum dokunulamayan, dokunmayan yakın ilişkileri dışlayan, hissedemeyen, soğuk ve mesafeler koyan bir kişiliktir. Bu fenomenler, sevgiye duyulan bastırılmış bütün özlemleri gizleyen, tamamen karmaşık bir maskedir. Şizoid kişiliğin kopukluğunun nedeni çocukluğunda edinemediği, bulamadığı sevginin sıcaklığı ve güvenidir. Burada şizoid kişiliği patolojik olarak kabul edersek O da bu patolojiyi kabul edip yaşamaktan başka bir şey elinden gelmezse bu durumla birlikte varlık üzerine bilgimizin uşağı ve işbirlikçisi ise önümüzde hiç bir sorun çıkmaz. Şizoid kişilik sevilmeyeceğine kanaat getiren ve saldırı altında olduğunu hisseden ve gururu incinecek diye eleştirilmekten korkan, sinik bir kişilik olarak karşımızda durur. Etkili bir örnek olarak şizoid hali kendinde yenen Beethoven müziğini insanların onda yarattığı düşsel kırıklığı ve kine karşı düşlediği ideal bir sevgi ve dostluktan doğurmuştur. Gerçek dünyaya karşı öfkesini nefretini yüceltmese büyük oranda psikotik bir paranoya olacaktı.

varoluş'un anlam çabası

İnsanın yaşam karşısındaki yaşama şansının azaldığı bir anda varoluşçuluğun ana temasıyla yüz yüze geliriz. Yaşamak acı çekmektir, çünkü yaşamı sürdürmek çekilen acıda bir anlam bulmaktır. Eğer yaşamda bir amaç varsa acıda ve ölümde bir amaç olmalıdır. Ama hiç bir insan bir başkasına bu amacın nasıl bir şey olduğunu söyleyemez. Her insan bunu kendi başına bulmak ve bulduğu yanıtın öngördüğü sorumluluğu üstlenmek zorundadır. Birey bunu başarabildiği anda onur kırıcı bütün kötülüklere karşın gelişimini sürdürecektir. Nietzsche'nin şu sözü insanı yüreklendiriyor: "Yaşamak için bir nedeni olan kişi, hemen her nasıla katlanabilir."

Dostoyevski insanı kabaca her şeye alışabilen bir varlık olarak tanımlıyor. Bu yaklaşımın doğru olup olmadığını soracak olursak yanıtımız "Evet insan her şeye alışabilir." Auschwitz kampında yaşayan tutsaklar. İntihar düşüncesi kısa sürelerden de olsa hemen hemen tümünün kafasını kurcalıyordu. Bu düşünce içinde bulundukları durumun ümitsizliğinden ve her an gölgesi üzerinde eksik olmayan ölüm tehlikesinden yaşanan ölümün yakınlığından doğuyordu. Kamptaki bir tutsak yaşanılan şokun ilk evresinde ölümden korkmuyordu. İlk birkaç gün içerisinde gaz odaları bile dehşetini yitiriyordu. Ne olursa olsun bu yaşanılan dehşet onları intihar etmekten alıkoyuyordu.

İnsan hayatta her şeyini kaybedebilir oldukça yaşamın kötü handikaplarında yaşayabilir. İnsanın tek bir şeyi iyi öğrenmesi gerekir sevgi en derin anlamını kişinin tinsel varlığında iç benliğinde bulur. Sevgi nosyonundan hareketle insan sıcağına sarılmak varoluşun boşluğundan, terk edilmişliğinden ve tinsel yoksunluğundan kurtulmasına yardım edecektir.

Bugün içinde bulunduğumuz uygarlık her an her yerde acı yaşatan uçsuz bucaksız toplama kampı hayatıdır. Böyle bir kampta yaşama sanatı uygulamak olasıdır. Mizah duygusunu geliştirmek ve olayları mizahi bir ışık altında görme çabası yaşama sanatında ustalaşırken öğrenilen bir hiledir. İnsanın acı çekmesi tıpkı boş bir odadaki gazın davranışına benzer. Boş bir odaya belli miktarda gaz verilirse yavaş yavaş gaz odanın her yerine eşit bir şekilde dağılır. Acıda ne kadar büyük veya küçük olursa olsun insan ruhuna ve bilincine tamamen yayılır. Acılı yaşamın ender bulunur hazları, bir tür negatif mutluluk aynen Schopenhauer'un dediği gibi "acıdan kurtuluş" sağlar.

İnsanın özgürlüğü belli bir koşullanma içerisindeki davranış ve tepkiler bağlamında tinsel bir özgürlüğü vardır. İnsanın birçok koşullanmanın, çevrenin, toplumsalın, maddi hayatın bir ürünü olduğuna ikna olmamızı isteyen teori doğru olabilir mi? Yoksa insan bunların ötesinde bir öz değil midir? İnsanın maddi çevrenin kuşatmalarından kaçamayacağını insan, bu koşullar karşısında hiçbir eylem seçeneğine sahip olamaz mı? İnsan birçok durumda kahramanca olan ve coşkusal duyarsızlığın üstesinden gelinebileceğini, sinirsel gerginliğini bastırabileceğini gösteren, yeterince çok örnek vardır. Örneğin: Auschwitz kamplarındaki

www.arsivakurd.org

böylesine korkunç ruhsal ve fiziksel stres koşulları altında bile ruhsal (özgürlüğünü zihinsel bağımsızlığını azda olsa koruyabilmişlerdir. Bu toplama kamplarında yaşayanlar o kamptan bu kampa koşan ellerindeki son ekmek kırıntılarını vererek zor anlar yaşayanları teselli ederek morallendirmeye çalışmışlardır. Bu durum karşısında insanda tek bir şeyin her şeyin alınabileceğini yeterince gösterir. İnsan özgürlüklerinin sonuncusu belli koşullar altında kendi tutumunu belirlemesi kendi yolunu seçmesini bilmiştir.

Uygarlığın insanda yarattığı uykusuzluk, yetersiz beslenme ve stres gibi çeşitli ruhsal parçalanmışlıklar mutlaka insanda belli tepkiler oluşturacaktır. İnsanın nasıl bir insan olacağını uygarlığın kamp hayatının etkilerinin bir sonuncu olduğu bir gerçekliktir. Dolayısıyla kötü dünyanın bu tür koşulları altında bile sonuçta insanın, ruhsal ve tinsel olarak ne olacağına kara verebilmektedir. İnsan onurunu doğasına uygun olmayan uygarlığın kötülükleri karşısında koruyabilir. Dostoyevski'nin önemli bir vurgusunda şunu ifade etmektedir: "Beni korkutan tek şey vardır acılarıma değmemek."

İnsanın içsel özgürlüğünün yok edilemeyeceği ve insanın çektiği acılara dokunarak acıya katlanma gerçek bir içsel başarıdır. Yaşamı zaten anlamlı ve amaçlı kılan tek şeyde insanın elinden alınamayan tinsel özgürlüğüdür. Bugünün insanı gelecekte bir amaç göremediği için kendini çöküşe bırakan ve kendini geçmişe yönelik düşüncelere kaptırmış biçimde buluyor. Zor dışsal koşulların insana kendi ötesinde tinsel gelişme fırsatı tanıdığını unutturuyordu. Bugünün dünyasının kamp yaşamının güçlüklerini kendi içsel güçlerine yönelik bir sınav olarak almak yerine yaşantılarını ciddiye almıyor ve anlamsız bir şeymiş gibi küçümsüyorlar. Bu durumda insanlar için yaşam anlamsızlaştırılmıştır. Büyük tinsel yüceliklere erişmek istemeyen günümüzün gönülsüz sıradan insanı için Bismarck'ın şu düşüncesi anlam kazanıyor: "Yaşam bir dişçiye gitmeye benzer. Her an, daha kötüsünün henüz yaşanmadığına inanırsınız oysa zaten yaşanm ış bitmiştir."

İnsanın yaşama yönelik tutumu ne olmalıydı? Yaşamdan ne beklediğimizin gerçek bir önemi yoktur, asıl önemli olanın yaşamın bizden ne beklediğidir. Yaşamın anlamı hakkında sorular sormayı bırakıp bunu yerine yaşam tarafından her gün her an sorgulandığımız düşünmemiz gerekir. Bunun yanıtları konuşma veya meditasyon, yoga değil doğru eylem biçiminde ve doğru yaşam biçiminden kurulması gerekiyor. Sonucu itibariyle yaşam sorulara doğru çözümler üretip ve her insan için kesintisiz olarak koyduğu görevleri yerine getirme bilinciyle sorumluluğunu almak anlamına gelir.

Düşünün bir insan acı çekmesinin kötü dünya tarafından ona kazandırılan bir kader olduğunu gördüğü zaman acısının kendi görevi olarak kabul etmek zorunda kalacaktır; bu durum onun tek ve eşsiz görevidir. İnsan acı çekerken bile evrende kendi başına eşsiz bir yalnızdır ve bu gerçeği kabullenmek zorundadır. Hiç kimse onu acıdan kurtaramaz ya da onun yerine acı çekemez. Taşıdığı yüke katlanma yolunda yaratıcılıkları kendi içinde aydınlanmaya yol açacaktır.

Her insanı ayırt eden ve var oluşuna anlam kazandıran eşsizlik ve biricilik durumu insan sevgisi üzerinde olduğu kadar yaratıcı çalışma üzerinde de bir öneme sahiptir. Bir insanın yerine bir başkasının konulmasının olanaksızlığı kavrandığı zaman bu kişinin, O insanın varoluşuna ve olanca yoğunluğuyla sürmesine yönelik sorumluluğunu zayıf kılar. Kendisini sevecenlikle bekleyen bir insan ya da tamamlanmamış işlere yönelik sorumluluğunun bilincine varan kişi, yaşamını kesinlikle bir yana itemeyecektir. Varoluşunun nedenlerini bilecek ve hemen her "nasıla" dayanabilecektir.

İnsanın anlam arayışı yaşamdaki temel bir güdüdür. Bu anlam sadece insanın kendisi tarafından bulunabilir oluşuyla ancak öyle olması gerektiğiyle eşsiz ve özel bir yapıdır. Ancak böyle olursa kişinin kendi anlam istemini doyuran bir önem kazanabilmektedir. İnsanın anlam arayışıyla ilgili V.E. Frankıl şu önemli tanımı yapmaktadır; "Bana göre, ben, sadece savunma mekanizmalarım uğruna yaşamak istemeyeceğim gibi, sadece tepki oluşumlarım uğruna ölmeye hazırda olmam. Öte yandan insan, kendi idealleri ve değerleri için yaşayabilme, hatta ölme yetisine sahiptir.>> Erdemleriyle bütünleşen ahlaki anlamda insanın yücelmesidir.

www.arsivakurd.org

Logoterapi hasta uygarlığın bireyde oluşturduğu rahatsızlanma karşısında kendi yaşamında anlam bulması için yardım etmeyi önemli bir görev saymaktadır. Burada Logoterapi hasta durumunda olan bireyin kendi varoluşunun derinliklerinde saklı olan Logos'unun (anlamının) farkına varmasını sağlaması anlamında analitik bir süreçtir. Anlamlı olan bireyin bilinçaltındakileri bilince çıkarma uğraşında Logoterapi kendini içgüdüsel olgularla kısıtlamak yerine bireyin kendi varoluşunun potansiyel anlamı gibi varoluşsal gerçekliklerini de önemle dikkate alır. Böylelikle terapi sürecinde insanın varlığının derinliklerinde gerçekte özlediği şeylerin farkına varmasına uğraşır. Bu anlamda yine V.E.Frankl'a kulak verirse şu açıklamayı yapmaktadır; "Logoterapi, insanı, temel ilgisi sadece itkilerinin ve içgüdülerinin doyumu ve giderilmesinden ya da idin, egonun veya süperegonun çatışan istekleri arasında sadece uzlaşma sağlamaktan ya da sadece topluma ve çevreye uyum sağlamaktan ve uyarlamaktan değil, bir anlam bulma çabasından oluşan bir varlık olarak görmesi ölçüsünde psikanalizden ayrılmaktadır." Çağın en yaygın önemli olgusu varoluşsal boşluktur. Neyi arzuladığını bile bilmeyen zamanımızın insanı bir prototip haline gelmiştir. Dışındaki diğer insanların yaptığı şeyleri arzular uyumlu hale gelir, ya da diğer insanların kendisinden yapmasını istedikleri şeyleri yapar totaliter olur.

Ayrıca varoluşsal boşluğun yarattığı önemli yanlardan biri insanların kazandıkları boş zamanlarında ne yapacaklarını bilememeleri. İnsan ahlaki kan kayıpları yaşarken koltuklarının altında sayısız maskeler ve kılıflarla dolaşmaktadırlar. İnsanın engellenen anlam istemini en ilkel güç istemi olan para istemi de başta olmak üzere uygarlığın güç istemi ile bir temsili yoldan dengelenir. Anlam isteminin karşısında tamamen haz istemi alır.

Tarihsel açıdan her çağın kendine has nevrozları vardır. Bu nevrozlarla başa çıkmak için kendi psikoterapisine ihtiyaç duymuştu. Günümüz uygarlığın kitle nevrozu olan varoluşsal boşluk kişide özel anlamda bir nihilizm (Hiççilik) biçim olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda nihilizm varlığın hiç bir anlamı olmadığına tamamen inanmaktadır. Bu durum içerisinde nihilistik bir felsefenin çağdaş yaratıcı eğilimlerin etkisinden dışlanmadığı sürece psikoterapi böyle bir olayla insan toplulukları boyutunda başa çıkamaz. Gerçeği sunmanın yerine onun bir karikatürünü sunmak zorunda kalacaktır.

Hiç şüphesiz ki insan sonlu (ölümlü) bir varlıktır ve özgürlüğü sınırlıdır. Bu içinde bulunduğu koşulları sunduğu özgürlük değil bilakis koşullara yönelik bir tavır alabilme özgürlüğüdür. İnsan düşünülebilecek en kötü koşullarda bile görülmemiş biçimde direnerek göğüs germe becerisini göstermiştir. Yine de insan varoluşunun temel özelliklerinden birisi, bu koşulların üstüne çıkabilmek bu durumların ötesinde gelişebilme çabasını gösterebilmektedir. Sonuçta insan içinde bulunduğu dünyayı daha güzele doğru değiştirmek, bununla birlikte en önemli olan kendini daha iyiye doğru değiştirmektir.

okunacak kaynakçalar.

Yaratma Cesareti - Rollo May
Kendini Arayan İnsan – Rollo May
Varoluş ve Psikiyatrı – Engin Geçtan
Duyulmayan Anlam Çığlığı – Victor E.Frankl
İnsanın Anlam Arayışı - Victor E.Frankl

www.arsivakurd.org

sevgili hayattır!

ömer faruk

Tuhafadam'a...

12 Eylül askeri diktatörlüğü döneminde yurtdışına çıkanlardan biriyim. Yaklaşık on beş yıl mülteci olarak yaşadım. Memlekete dönemedim. Darbeden bir biçimde haberdar olmuş, kalıcı ve gaddarca olacağını tahmin etmiştim. Darbeden beş altı ay sonra Avrupa'ya kaçarak işkencecilerin eline düşmekten kurtulabildim. O ara polisin tek sorgulama yöntemi işkence. Öylesine gaddar yöntemlerle işkence yapıyorlar ki, "Papa'yı da ben vurdum. Kennedy'nin de katili benim," diyebiliyorsun. Yakalanan yoldaşlar da yurtdışında olduğumu öğrenmişler... İşkenceden kurtulmak için bir formül bulmuşlar; kimin kaçabildiğini öğrenmişlerse onun adını veriyorlar: "Ben yapmadım. O yapmıştır ya da bilir..." gibi... Böylece polisin elinde ne kadar açık duran soruşturma dosyası varsa, işkenceyle alınan itiraflarla kapatılıp, mahkemeye sevk ediliyor.

Verilen ifadelerde sık sık benim adım geçiyor. Daha sonra provokatörlerin yaptığı anlaşılacak bombalamalar, banka soymalar, polis otosu taramalar gibi eylemlerle suçlanıyorum. Şehrin sokaklarına afişlerim asılmış... Aralarında koordinasyon da yok, delil olarak ellerinde işkenceyle alınmış itiraflardan başka bir şey olmadığı için mahkemelerde bütün suçlamalar düştü. Hâkimler bile güldü! Düşünsenize aynı gün üç büyük şehirde yapılan eylemlerin faili olarak suçlanıyorum...

Bunların, şimdilerde "derin devlet" diye isabetli bir adlandırmayla anılan çetelerin muhtelif kumpasları olduğu ortaya çıktı. Ordunun demokratik talepleri bastırabilmek, kendinin "çare" olarak tercih edilmesini sağlayabilmek, diktatörlüğüne zemin hazırlayabilmek için giriştiği kanlı tezgâhlar olduğu anlaşıldı. Maraş, Çorum, Sivas olayları... Kısaca yakalandığım zaman hayli meşakkatli günlerin beklendiği bir durum... Bir yakalasalar... bırrrrr...

Kaçtım. Mülteci oldum. On beş yıl mülteci hayatı yaşadım...

Kaçmadan önce arada bir görüştüğüm bir kadın var. Buluşup, sohbet ediyoruz. "Memleket nasıl kurtarılır?"a kafa yoruyoruz. Bu mevzuya o kadar çok kafa yoruyoruz ki birbirimizle ilgilenmeye fırsat kalmıyor. Ama sohbeti başka biriyle değil onunla yapmayı seviyorum. Birbirimizi dinlemeyi, konuşurken gözlerimize bakmayı beceriyoruz. Ayrıca, bir de o kadar güzel ki, sormayın... Bir esmer güzeli. Tanrının boş zamanına rastlamış, özene bezene yaratmış. Siyah, insan suretine bu kadar mı güzel işlenir? Yoğunluk sözcük olarak bir renge, siyaha bu kadar mı yakışır?

Baktıkça kaybolmak istiyor insan o kuzguni güzellikte...

El ele bile tutuşamadan, konuşamadan, vedalaşamadan, son bir kez görüşemeden kaçtım...

Yaban ellerde dikiş tutturmaya başladıktan sonra Siyahgüzel'in özlemi ziyaret etmeye başladı. Gece gündüz aklımdan, gönlümden çıkmıyor. Konuşmamışız, halleşmemişiz ama kendimce varsayıyorum, "Aramızda adı konulmamış bir şeyler var," diye. Etrafta arada bir eğlence düzenleniyor. Arkadaşlar "gel" diye ısrar ediyor. "Kaçamak" yapma fırsatları da çıkıyor. Ama bende "tık" yok! Aklımda Siyahgüzel! Gelip gidenlerden haber soruyorum, "Nerededir?" diye. Belki o da kaçmıştır, yurt-

www.arsivakurd.org

dışındadır. Ulaşmak mümkündür. Bulamıyorum. Yaklaşık 10 yıl böyle geçti. Gönlümde Siyahgüzel!

Artık bende umut zayıflamış, içki hayatıma daha çok girmiş durumda. "Kadınla sarhoş olamayan erkekler içkiyle sarhoş olurlar," diye laflar paralıyorum bu arada. Üniversite yarım kalmıştı, yaban ellerde devam etmedim. Yabancı dili işlerimi halledecek kadar öğrendim. Sık sık işsizlik yardımı alıyorum. Boyacılığı öğrendim. Parasız kalınca üç-dört arkadaş ekip kurduk evleri, işyerlerini boyuyoruz. Akşamları ya Türk televizyonlarını seyrediyor ya da okey oynuyor, memleketteki politik ahvali konuşuyor, 'nasıl daha çok işsizlik yardımı alabiliriz'e kafa yoruyoruz. Herkeste bir dönme, eski günlere kavuşma isteği var. Ama ne mümkün! Darbe güçlü! Yakalanan arkadaşlarımız işkence görüyor, uyduruk bir mahkeme sonrasında idam ediliyor...

Kimi geceler Türk filmlerindeki "penceredeki erkek" sahneleri aklıma geliyor. Geceleri pencereden sokağa bakıyorum. Elimde şarap bardağı. "Köşeden çıkıp gelir mi?" diye. Gelmiyor, sızıyorum. Ertesi gece yine pencerenin önüne...

Yoğun yaşamanın, hatırlayacak an biriktirmenin kıymetini ilk kez gurbette fark ettim...

Vasata teslim olduğumuz zamanlarda daha önce yaşadığımız yoğun anların hatıraları bizi ayakta tutar!

Bir gün, "Frankfurt Kitap Fuarı'na Türkiye'den kafa dengi bir arkadaş gelecek, yol yordam bilmez, ilgilenir misin?" diye arkadaşlardan bir rica geldi. Kalkıp gittim. Gelen adam, az konuşan, çok soran, her şeyi merak eden biri. Dolaşmak, yardım etmek yorucu, hatta ıstırap verici... Ama "memleket için yapıyor" diye sesimi çıkarmıyorum. Kaç yıldır kitap kapağı açmayan beni Frankfurt'un arka sokak kitapçılarına bile sürükledi... O kadar inatçı, kararlı biri! Bir kitabın içindekiler bölümünü tercüme edemedim diye fırça bile attı. Adama bak, sabah geldi akşam azarlıyor. Bütün gün koşuşturmadan sonra akşam bir bara girdik, içiyoruz. Ben içiyorum, o etrafa bakıyor, sosyal gözlem yapıyor. Bira ve bira bardağındaki çeşit çokluğuna şaşırmış; "Biranın bu kadar çeşitli olması sosyal algıya da yansır mı?" ya da "Sarı saçla bira arasında bir bağ var mı acaba?" diye kafa yoruyor. Kafa yorduğu mevzulara bak! Ama samimi, o belli. Gece, alkol yükünü aldıktan sonra döküldüm. Sulu zırtlak bir biçimde Siyahgüzel'i anlattım. Epey ayrıntı verdim üstelik. Boyu posu, kilosu, saçı, konuşma biçimi, eski sözcüklere merakı, sigarayı muhtar çakmağıyla yakışı...falan. İçmedi, dinledi. Gece beni yatırdı, üstümü örttü. Komodinin üstüne bir bardak su bile koymuş. Beni en iyi dinleyen odur. Beni en çok yoran da odur. Beni en çok sinirlendiren de odur. Bir Tuhafadam'dır...

Aradan aylar geçti, bir gece yine pencerenin önündeyken telefon çaldı. Arayan Tuhafadam: "Vapurda bir kadın gördüm, sigarayı muhtar çakmağıyla yakıyordu," dedi. "Boyu, posu uyuyor, ama eşkal pek tutmuyor, biraz kapalı giyinmiş, emin olamadım," diye devam etti. Hararet bastı. 10 yıl sonra gelen tek haber. Üstelik Tuhafadam'dan. Adam tuhaf da söyleneni/söylediğini fazlasıyla ciddiye alan biri. Tek tek ne giydiğini, hangi gazeteyi okuduğunu, ayakkabısının biçimini, hangi sigarayı içtiğini, gazoz, çay, meyve suyu, oralet çeşitlerinden hangisini istediğini, göğüslerinin dolgun mu yoksa normal mi olduğunu bile not almış. FBI'da eğitim görmüş sanki. Bir filmde görmüştüm, "Kişi tuttuğu partiyi değiştirir, ama tuttuğu takımı değiştirmez," diyordu kahraman. Tuhafadam, "Kişi içtiği sigarayı değiştirmez, muhtar çakmağını hele hiç değiştirmez," diye ekliyor.

Muhtar çakmağıyla sigarasını yakan bir kadın, ipucu sağlam!

Sonraki günler vahşi bir iç çatışmayla geçti. Memlekete dönüp yakalanma ve işkence görme tehlikesini mi göze alacaktım, yoksa Siyahgüzel'siz yaşamaya razı mı olacaktım? Kendimle başa çıkamadığım geceler Tuhafadam'ı aradım, hep. O, "Gel," dedi. Hiç tereddüt etmedi. Hatta ne yaptı etti bir de sahte pasaport ayarladı. Bana, "Paris'e git. Vesikalık fotoğraf götür. Sonra gördüklerini unut!" dedi. Elimde pasaport bilgilerinin olduğu bir zarf, Paris'te söylediği kafeye oturdum, bekledim. İki saat sonra tuvalete gittim, döndüğümde masadaki zarf yoktu, bir not vardı. "Beş gün sonra gel!" yazılıydı." Beş gün sonra "aynısının tıpkısı" bir pasaport hazırdı. Dedim ya, adam sanki FBI'da eğitim görmüş.

Sonra, tedirginlikle özlemin harmanlandığı bir ruh haliyle memlekete gittim. Havaalanında Tuhafadam karşıladı: "Benden başka kimseyi görmek, aramak yok. Ararsan ağzına sıçarım," dedi son derece sert, tavizsiz bir ifadeyle. Korktum, aramadım, yapar mı yapar. Annemi,

www.arsivakurdi.org

babamı, kardeşlerimi, yoldaşlarımı ara(ya)madım.

İkimiz Kadıköy-Sirkeci vapur seferlerinin yapıldığı iskelelerde kamp kurduk, girişleri gözlüyoruz. Sivil polis kılıklı adamlar da ortalıkta dolaşıyor, ama gözümü kararttım bir kez. O zamanlar cep telefonu falan da yok, ankesörlü telefonlarla haberleşiyoruz. Üçüncü gün akşamüstü kulübedeki telefon çaldı: "Yanılmıyorsam O!" dedi Tuhafadam. Bende heyecan tavan yapmış durumda, bekliyorum. Çok kalabalık, kaçırmamak için azami dikkat gösteriyorum. Sirkeci tarafı çift çıkış, iki çıkışı birden kontrol edemedim. Kaçırdım. Bombok oldum. Tuhafadam beni içmeye götürdü. Zırıl zırıl ağladım. Yatarken yine üstümü örttü. Komodine bir bardak su koydu. İşi gücü bıraktı benimle ilgileniyor.

Üç gün sonra, gördüm, O!

Dondum kaldım. Beni fark etmeden önümden yürüdü gitti. Epey değişmiş. Hani bazı kadınlar bahar aylarında açılırlar, bedenlerini rahat bırakırlar, biraz süslenirler. Gün ışığı bedenlerine değsin isterler. Saçlarını savurmayı, salınmayı, biraz dekolteyi severler... "Memleket nasıl kurtarılır?"a kafa yormadığımız ender zamanlarda, arada bir o da öyle giyinirdi. Bol, uzun etekler giyerdi. Canlı, bahar renkleriyle bezenmiş... Güzel olduğunu bilmenin güveniyle yürürdü. Beğenildiğini hissetmenin keyfiyle. Şimdi bütün bunlardan vazgeçmiş, mazbut bir hali var. Kadınlığını, güzelliğini, saçlarını göstermemeye dikkat eden, hatta sakınan az rastlanan bir kadınlık hali.

Ardından yürüdüm. Girdiği apartmanı, asansörün çıktığı katı zihnime not ettim. Artık vapura binme saatini biliyorum. Üç gün takip ettim, uzaktan seyrettim, yürüyüşünü zihnime nakşettim. Akşamları Tuhafadam'la içki içip, akıl yürütüyoruz. Gizleniyor mu? Çalışıyor mu? Evli mi? Çocuğu var mı?.. Tuhafadam: "Hazır olmadan konuşma," diyor...

Ertesi gün önüne çıktım. Dondu kaldı. "Sensin!" dedi. Birbirimize baktık, baktık, baktık... Gözlerinin içi ışıldadı. İskele önü kalabalık, yürüdük. Yeni Cami'nin yanındaki çay bahçesine oturduk. İki çay söyledik, o sigarasını çıkardı, muhtar çakmağıyla yaktı. Ben döküldüm, geçmiş yılların hikâyesini atlayarak anlattım. Muhtar çakmağı faslını anlatınca güldü. Sonra kalktı, "Yarın yine gel!" dedi, gitti. On beş gün aynı saatte onu bekledim, buluşup aynı çay bahçesine gittik. İlk gün anlatmadıklarımı da anlattım. Dinledi. Hep dinledi. Bir şey anlatmadı. Sonra bir gün, "Yarın sana geleceğim, sabah erkenden," dedi. Adresi ezberledi. Tuhafadam o gece evi temizledi, sabah erkenden terk etti. Yeterince nevale, içki almış, buzdolabına yerleştirmiş. "Pencere parmaklıklarına çorap asarsan gelirim, yoksa başımın çaresine bakarım, merak etme," dedi. Güvenlik kaygısıyla telefon kullanmıyoruz.

Erkenden geldi. İçeri girer girmez sarıldı, öpmeye başladı. Halının üstüne yuvarlandık. Birbirimizi soyuyoruz. Telaşlı, acelesi olan, geç kalmış bir sevişme. Ama tutkulu, şehvetli. Sonra giyinmeden kahvaltı yaptık. Nasıl güzel! Bir kadın bu kadar mı güzel olur? Siyah saçlarının omuzlarına dökülüşü, kalça kıvrımları, göğüsleri, beli, bacakları... Bakmaya doyamıyor insan. Sarmaş dolaş biraz uyuduk. Uyanınca tekrar çay demledim, anlatmaya başladı. Öldüm sanmış! "Faili meçhul" olduğuma dair bir şeyler duymuş. Umudu kesmiş. O da ortalıktan kaybolmuş bir süre. Evine karakol kurmuşlar, bir yolunu bulup yakalanmamış. Polisin bulamayacağı çok uzak bir akrabasına sığınmış. Aylarca evden çıkmamış. Evin arka odasında akraba dışı kimseyi görmeden yaşamış. Saklanırken kendini dinlemiş. Bolca kitap okumuş. Yenilgide kendi payına düşeni aramış. Cahilce hatalar yaptığını kabul etmiş. Birçoğunun yaptığı gibi kabahati başkalarında aramamış...

Anlatırken ara verdi, sokuldu, ellerini göğüs kıllarımda gezdirdi; bu sefer sakin, birbirimizi hissetmeye çalışarak seviştik. İçinde kalayım, hep kalayım ister gibiydi. Sonra devam etti, romana merak salmış. Reşat Nuri'den Halit Ziya'ya Yusuf Atılgan'dan Oğuz Atay'a memlekette ne kadar roman varsa neredeyse hepsini okumuş. Çeviri olduğu için teorik dilin hayattaki karşılıklarının oturmadığını düşünmüş. Edebiyattaki karakter tahlillerinin, ruhi savrulmaların, sevinç, günah, çaresizlik ve kötülüklerin hayata daha çok nüfuz ettiğini görmüş. Bunlardan etkilenerek kendisiyle didişmiş. Kendi içimizle barışmadan, onu dinlemeden, onu büyütmeden, onu olgunlaştırmadan dışa doğru yolculuk yapmanın sorunlarından söz etti. "İçimizle baş başa kalıyoruz. Onunla barışmadan olmaz. Deliririz, başkalarına acı çektiririz yoksa," dedi. Uzandı öptü, dişledi uzun uzun... Dudaklarını gövdemde, kasıklarımda gezdirdi. Spermlerimi kutsal bir su içercesine

www.arsivakurd.org

yuttu, bunu zevkle, iştahla yaptı.

Şiire kaptırmış kendini sonra. Nasıl bereketli, incelikli bir şiir ikliminde olduğumuzu fark etmiş. Şimdi aklımda kalmayan bir sürü dize okudu ezberden... birkaçını aktarayım:

hüzün: hep bilinir
bir afyon çiçeğidir önceleri
dalayan bir ısırgan yoncası olur sonra
Özger

(...)
sen
her hafta oğlunu leğende yıkayan hayat
yaban, diri memelerinden ısırmak
dudaklarındaki tuzu dudaklarıma almak için
çok oldu tepelere vurdum kendimi
Özel

(...)
Uzaktan uzağa göz gözeyim
Uzaktan uzağa öpüşüyorum
Uzaklarda biriyle sevişiyorum
Erkeğe benzer yalnız bir dişiyim ben
...
Sevişmenin gölgesi gibidir yalnızken
Düşünmenin dişisi
...
Keder mi, acı mı, hüzün mü dünyanın rengi
Mahzunluk mu yoksa yaşam
Cansever

(...)
Halbuki korkulacak hiçbir şey yoktu ortalıkta
Her şey naylondandı o kadar
Ve ölünce beş- on bin birden ölüyorduk güneşe karşı
...
Evet kimsesizdik ama umudumuz vardı
Üç ev görsek bir şehir sanıyorduk
Üç güvercin görsek Meksika geliyordu aklımıza
Uyar

(...)
en son şu dizeler döküldü dudaklarından:

Eşyanın konumunu biçimini rengini almışlardır
Koltuğa oturdular mı koltuğun boyuna eklenir boyları
Süreyya

"Düzenin zalimliğini gösteren onca yazı yazıldı, bu iki dize kadar incelikli değil hiçbirisi. Daha incelikli bir hayat hayal etmiyorsak bu çaba neden?" dedi...

"Gül, şiir ve aşk için yaşamıyorsak ne manası var?" dedi...

"Hayat bir eşyaya/koltuğa nasıl indirgenir? Bütün tahayyül dünyası bir eşya/koltuk olanın ettiği hangi söz makbul olur?" dedi...

"Hangi toprak aşk için uygundur, aşk kendini nasıl yeşertir, besler?" dedi...

"Tek başına 'ten'e göre kurulmuş bir ilişki nasıl kesif olabilir. 'Ten ötesi'nden 'ten'e dokunmuyorsan 'ten' de yaşıyorsun demektir? Buna aşk denir mi? Bu sahtelik neden? Bütün bir hayat sahtelik üzerine kurulur mu? Fahişeler daha dürüst ve onurlu kişiler," dedi...

"Basitlikle yalınlık iki farklı hayatı içerir. Kendini yalınlık üzerinden kurmuyorsan basitlik üzerinden kuruyorsun demektir. Bu ayrımın farkında olan kaç kişi tanıyorsun?" dedi...

"Bütün kurgusu maddiyat olan bir toplumda aşk mümkün müdür? Niçin modernler bu kadar çok aşktan söz ediyorlar? Neden bu kadar çok aşktan söz eden kitap yazılıyor, şarkı söyleniyor, film çekiliyor? Avrupa marketlerinde aşk da satıyorlar mı?" dedi...

"Asli kaygısı 'maddi olmayan' olan bir toplumsallık neden kurulmuyor? Neden tek tek her kişi kendini bu tahayyül için inşa etmiyor? Kendini inşa edemezsen toplumu nasıl edeceksin? Herkes birbirine bırakırsa kim yapacak?" dedi...

Cevap veremedim...

Akşama doğru soğuk mezelerden oluşmuş bir küçük sofra kurduk. Roka, beyazpeynir, kavun, pilaki, acılı ezme, fava... Rakıyı açtık, mis gibi. "Şerefe," dedik içip öpüşerek. "Koklayarak, dokunarak, seslenerek hayata temas ederiz. Musiki ile ise hayata hitap ederiz. Nasıl diyorsunuz, evet öteki, öteki ile ilk kurduğumuz ilişki neden musiki ile başlamasın? Tarihten el alan, ortak bir hafıza oluşturmuş, hislerimizle yoğrulan başka hangi muhabbet biçimimiz var? Musiki samimi bir muhabbetin ilk harcıdır bence, ne dersin?" dedi. Ve hiç bilmediğim bir marifetini gösterdi, kısık içli bir sesle şarkı mırıldanmaya başladı:

Beni kör kuyularda merdivensiz bıraktın

www.arsivakurd.org

Denizler ortasında bak yelkensiz bıraktın
Öylesine yıktın ki bütün inançlarımı
Beni sensiz bıraktın, beni bensiz bıraktın.
(...)

Katıl(a)madığımı gördü, bir yudum içti, uzanıp saçlarımı okşadı, başımı göğsüne yasladı; ağzımda kekre bir tat, gönlümde burukluk, gözlerimde nem... Tam anlamıyla "Aaah ulan ah!" hallerindeyim. Kalktı, evi dolaşmaya, kütüphanedeki kitaplara, kasetlere, CD'lere göz atmaya başladı. Şimdi hatırlayamadım, bir yerde okumuştum, Tuhafadam da söylemiş olabilir, "Kişinin kendini hangi iklimde yetiştirdiğini anlamak için okuduğu kitaplara, dinlediği müziğe, sevdiği çiçeklere, yediği yemeklere ve sarıldığı kişiye bak!" gibi bir şeydi... Benzer bir gözle bakıyor her şeye, çıplaklığından hiç çekinmeden... Yine bir yerde okumuştum, bunu da yine Tuhafadam söylemiş olabilir, "Kadınların büyük dertlerindendir bedenleri, bizim göremediğimiz kusurları görürler, yataktan kalktıklarında ille de üzerlerine bir şey geçirmek, sakınmak gereğini duyarlar, bu yüzden doygun bir sevişmeye bırakmazlar kendilerini, çaresi yoktur! Kendi bedenleriyle o kadar meşguldürler ki erkek bedeninden hoşlanmaya vakitleri kalmamıştır,"gibi bir şeydi. Bu öyle değil, kendi bedeniyle fazlasıyla barışık. Kütüphanedeki bir kitabı karıştırmaya başladı, ***Tarih ve Tin*** adlı neden söz ettiğini bilmediğim bir kitap. "Hiç görmemiştim, arkadaşın enteresan biriymiş,"dedi kitabı sehpaya bırakarak. Elinde rakı kadehi, gözlerime baktı, biraz soluklandı, derin bir nefes aldı, ayakta kısık bir sesle tekrar başladı:

Dönülmez akşamın ufkundayız vakit çok geç
Bu son fasıldır ey ömrüm nasıl geçersen geç
Cihana bir daha gelmek hayal edilse bile
Avunmak istemeyiz böyle bir teselliyle
Aah geniş kanatları boşlukta simsiyah açılan
ve arkasında güneş doğmayan büyük kapıdan
Geçince başlayacak bitmeyen sükûnlu gece
Guruba karşı bu son bahçelerde keyfince
Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül
Ya lale açmalıdır göğsümüzde yahut gül
Aah dönülmez akşamın ufkundayız vakit çok geç.

Uzun bir sessizlikten sonra Nuran'ı anlatmaya başladı: "Kadın olmanın en büyük sırrının yalınlık ve hesapsız vermek olduğunu ondan esinlenerek idrak ettim, aşkta hesap olmaz!" dedi. Devam etti: "Hesap olursa aşk olmaz. Nedir bu herkesin 'eşitlik' diye tutturması? Eşitlik vasata razı olmaktır! Aşkı sıradanlaştırmaktır! Eşitlik, aşk kabiliyeti olmayan insanların meşgalesidir. Hayatlarını gül koklamadan, sarhoş olmadan, zalime bir taş atmadan, aşk ikliminden uzakta, nizam ve intizam peşinde koşarak geçirenlere göredir... Asıl olan hesapsız teslim olmaktır, kişinin o mertebeye gelmesidir. Bu mertebeden daha öte ne olabilir? Aşkın başka nasıl bir anlamı olabilir? Erkeklerin hep özel anlamlar yükledikleri başka meşguliyetleri var. Onlardan bunu beklemek beyhude bir çaba. Eşitlik güderek değil teslim olarak onlara bir şans verebilirsin," dedi. Mümtaz'dan söz ederken, "Bazı erkekler teslim olmanın kıymetini bilir, bilmiyorsa onun fakirliğidir," dedi.

Ekledi: "Almak üzerinden kendini var eden aşk ile vermek üzerinden kendini var eden aşk arasında bir fark yok mudur?"

Cevap veremedim...

Saklanırken tesadüfen rastlamış ***Huzur***'a. Kitapsızlıktan okumaya başlamış. Yazarı, kitabı daha önce hiç duymamış. Okudukça sarmış. "Bu toprakların şimdiye kadar fark etmediğim başka bir kokusu vardı bu kitapta," dedi. "Dünyayı ıslah etmeye çalışırken kendimizi kaybettik. İnsan kendi hayatını bir sanat eserine dönüştüremezse dünyaya ne hayrı olur? Duvardaki resme hayran oluyoruz da kendimizi, etrafımızı bir resim gibi tahayyül edip, tanzim etmiyoruz; sanatı duvara asıyoruz, kendimize katmıyoruz, neden? Dede Efendi bine yakın eser bestelemiş. Kendine, içinde yaşayabildiği bir hayat kurmuş. Hiçbir debdebesi olmayan, sıradan bir hayat, amma keşif. Evi Cankurtaran'da, abartısız, küçük bir mekân, git bak! O da, biz de aynı hayata bakıyoruz. Aynı gökyüzünün altında yatıyoruz ama aynı uykuyu uyumuyoruz, aynı rüyayı görmüyoruz. Hayat ona verdiklerini bize de verir, hayat cömerttir, sakınmaz; biz bakmasını, dokunmasını, dinlemesini, koklamasını bilmiyoruz! Hayata maddi varlıklar toplamı olarak bakmak ile bir dizesi olmaya çaba gösterdiğin manzumeler toplamı olarak bakmak arasında bir fark vardır! Bir manzumenin dizesi olmayı seçmekle süfli olmayı seçmek iki farklı hayat üslubuna işaret eder. Her iki hayat yolu da açık, hangisine sapacağına sen karar veriyorsun! Seçim senin!

Hem bu teknoloji tapınması da nedir? Gönlümüz kuruduktan sonra teknoloji medeniyetinin ne anlamı var?"dedi.

www.arsivakurd.org

Cevap veremedim…

Bir arkadaşı varmış, aynı kitabı çok severmiş. Defalarca okuyup birbirleriyle tartışmışlar. Bazı bölümleri ezberleyip, birbirlerine yüksek sesle okuyacak hale gelmişler. Bu arkadaşı bir gün Nuran'ı yolda görmüş. Peşinden gidip, Boğaz'da oturduğunu öğrenmiş. Özlediklerimizin cismini aramak gibi bir hevese kapıldığı zaman Nuran'ın evinin önüne gider, dışarı çıkmasını bekler, cemalini seyredermiş. Nuran, Boğaz kenarındaki banklardan birine oturur, denizi, gün ışığını seyreder, hülyalara dalarmış sık sık. Bu yıllarca devam etmiş. Nuran bilmeden o ışıklı cemaliyle arkadaşının dünyasını aydınlatmış… Bir yerde okumuştum, Tuhafadam da söylemiş olabilir: "Yüz hakikattir!" gibi bir şey…

Bütün bir hayatın bir yüzde nasıl cisimleştiğini, hakikate dönüştüğünü anlamaya çalışırken devam etti: "Düzyazı, marş, borazan ve gösterinin değil, şiir, türkü, ney ve tevazunun çocukları olmaya neden talip olmayalım? Kendimizi bir iç medeniyet bestesinin notaları olarak neden hazırlamayalım; melodideki ahengin peşine neden düşmeyelim? Akordu iyi yapılmış bir musiki aleti gibi iç dünyamızdan ses vermiyorsak ve ötekinin sesini beklemiyorsak, dinlemiyorsak her şey boş, ne dersin? Çatışma, cellatın çocuklarının oynadığı bir oyun değil mi? Bu oyundan çıkma vakti gelmedi mi?"

Cevap veremedim…

Ekledi:" 'Eski' etkisini köklerinden alır. Yüzyıllardır insanları bir arada tutmayı becerdiyse kabul görmüş bir hayat derinliği, vasfı vardır. Hiçbir insan topluluğu korkuyla, zulümle, işkenceyle bir arada tutulamaz. İmha ederek kurulan bütün imparatorluklar çöktü. 'Yeni'den söz ederken 'eski'yi yıkmak edasıyla konuşuyorsun, öyle mi? Peki, 'eski'yi var eden vasıflardan biri musiki! Üstelik yüzyıllar ötesinden süzülerek, içimize nüfuz ederek, ruhumuzu ikna ederek geliyor. Ondan daha iyi bir ahenk ve hayat manzumesi vücuda getirmediğin sürece önerdiğin bütün 'yeni' iddialarının boş laf olmanın ötesinde bir anlamı yok, beyhude bir çaba, farkında mısın? Lütfen sessiz kalma, cevap ver, bu topraklardaki bütün 'yeni' heveslileri ***Uyan Ey Gözlerim*** zarafetinde ne üretti?"

Eve bir ağırlık çöktü, sessizlik elle tutulur oldu, bende ne yapacağını bilememe hali arttı; sorunun yoğunluğu ile baş edemedim…

O bardağını doldurdu, kocaman bir yudum aldı. Gözlerini kapatıp kendinden geçerek şarkıya başladı:

Uyan ey gözlerim gafletten uyan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan
Azrail'in kastı canadır inan
Uyan ey gözlerim gafletten uyan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Seherde uyanırlar cümle kuşlar
Dilli dillerince tespihe başlar
Tevhit eyler dağlar taşlar ağaçlar
Uyan ey gözlerim gafletten uyan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Semavatin kapuların açarlar
Müminlere rahmet suyun saçarlar
Seherde kalkana hülle biçerler
Uyan ey gözlerim gafletten uyan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Bu dünya fanidir sakın aldanma
Mağrur olup tac-u tahta dayanma
Yedi iklim benim deyu güvenme
Uyan ey gözlerim gafletten uyan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Benim, Murad kulun, suçumu affet
Suçum bağışlayub günahım ref'et
Resul'un sancağı dibinde hasret
Uyan ey gözlerim gafletten uyan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan.

Sustuk, ikimiz de kendi içimize daldık. Uzunca bir sessizlikten sonra devam etti: "Arkadaşım bana günlerce Nuran'ın cemalini anlattı. Dayanamadım bir gün ben de görmeye gittim. Her zaman oturduğu banka o gelmeden önce oturdum. Geldiğinde nefesini duyacak kadar yakındım. Rahatsız etmeden izlemeye, tadını kaçırmayacak bir dikkatle sohbet etmeye çalıştım. Balıklardan, gün ışığına göre değişen denizin renginden söz ettik. Bir ara yüzüme dikkatle, incitmeden, ruhumu anlamak ve okşamak isteyen bir yumuşaklıkla baktı. Yaşımı, evli mi bekâr mı olduğumu sordu… Sonra, 'Umutlarımızın cismidir sevgili. Dokunduğumuz, içimize davet ettiğimiz, severek verdiğimiz, yaşa-

www.arsivakur.org

mayı hissettiğimiz kişidir,' dedi...

Tebessüm ederek denize bakmaya devam etti...

Bir süre sonra, 'Sevgili hayattır,' dedi...

Bazı kitap ve filmlerde de geçer 'hayatımın dönüm noktası oldu' duygusu uyandıran cümleler. O cümle tam bir kırılma noktasıdır. Hayat artık başka sularda akmaya başlar. Bende de tam böyle oldu. Nuran'ın dudaklarından dökülen iki veciz sözcük hayatımın akışını değiştirdi. Aslında çok duyduğumuz, okuduğumuz, bildiğimiz sözcükler. Ama Nuran'ın dudaklarından dökülünce başka bir anlam kazandı.

Anladım ki bazı sözcüklerin zamanı vardır...

O an sükûneti de öğrendim...

Konuşmadan saatlerce denizi seyrettik. Saatlerce cemaline baktım...

Cemalinde, teslim olmanın, geride 'keşke' bırakmadan aşk adına yapılacak her şeyi yapmış olmanın doygun huzurunu gördüm.

Cemalinde, yaşadığı hayatın hesabını kendisine vermeyi becerebilen kişilerdeki asaleti gördüm.

Cemalinde, kendi hayatını taşıyabilmenin vakur sükûnetini gördüm.

Cemalinde, saçlarındaki beyazlıkların yüzündeki ışığı çoğalttığı, eskilerin tabiriyle 'nurlandırdığı', masalların 'melek gibi' diye adlandırdığı ışıklı yalınlığı gördüm.

Cemalinde, göze doğrudan bakanların karşısındakini teslim olmaya davet eden gönül zenginliğini gördüm," dedi.

"...aşk asaleti..." sözcüklerinin geçtiği bir şeyler daha fısıldadı ağlarken. Duyamadım...

(...)

Sonra yine seviştik. Her yerine aldı beni, içine sakladı, sıktı, sarmaladı. Sarılıp uyuduk. Sabahleyin uyandırdı. Gece uyanmış, beni seyretmiş, düşünmüş. Bir daha seviştik. Ona akarken çekti kendini. Spermlerimin bedenine akmasını sağladı; bedenine sürdü. "Kokun üstümde kalsın," dedi.

Yıkanmadı. Giyindi.

Giderken, "Defter açık kalmıştı. Kapandı şimdi. Seni dinledim, dokundum ve hissettim. İyi birisin. Ama başka bir yolda yürüyorsun. Başka bir hayatta seni severdim. Senin yürüdüğün yol aşkı beslemiyor, aşk kendi kıvamını oluşturmuyor. Sende aşk kabiliyeti yok, hevesi var; heves 'ten' ötesine geçmene yetmiyor. 'Ten'de yaşıyorsun. Beni artık arama," dedi.

Gitti...

Bir daha göremedim.

Akşam Tuhafadam'a her şeyi anlattım.

"Sana farklı bir iklimi olan yeni bir hayat önerisinde bulunmuş ama sen karşılık verememişsin. Bu iklime göre tanzim edilmemişsin çünkü," dedi.

Döndüm.

Yine pencere önüne. Bu kez gelmeyeceğini bilerek...

Beraberce akarken ayrılmıştık. O başka bir hayata akmıştı. Ben başka... Darbe olmasa belki beraber akacak, birbirimizin ellerini tutacaktık.

***

Ey çaresizliklerime acıyarak ya da gülümseyerek bakan okur! Bu son satırları anlattıklarımı ciddiye alasın diye yazdım. Tuhafadam bu hikâyeyi yazmam için çok ısrar etti. Hayatımda bildiriden ve mektuptan başka bir şey yazmadım; önce "hayır" dedim sonra bu hikâyenin bilinmemesine razı olamadım. Yazarken az içtim, zihnimi güçlükle toparladım, sözcüklerin sert netliğiyle tanıştım, her anı yeniden yaşadım ve zırıl zırıl ağladım.

Sana derim ki: " 'Kalbin kalbe değmesi,' diye bir şey gerçekten var; iki kişinin ulaşabileceği en yoğun mertebedir. Bunu bil!"

meraklısı için...

--Özger, A.Z., Şiirler, Nadas Yayınları, 1974. (Gezgin, s. 97)
--Özel, İ., Evet İsyan, de yayınevi, 1969. (Sevgilim Hayat, s. 29)
--Süreyya, C., Sevda Sözleri-Bütün Şiirleri, Can Yayınları, 1990. (Onlar İçin Minibüs Şarkısı, s. 148)
--Uyar, Turgut., Büyük Saat, YKY, 2006. (Geyikli Gece, s.111)
--Tanpınar, A.H., Huzur, YKY, 2000
--Kovel, J., Tarih ve Tin-Özgürleşme Felsefesi Üzerine Bir İnceleme, çev.:Hakan Pekinel, Ayrıntı Yayınları, 2000.
--Beni Kör Kuyularda Merdivensiz Bıraktın, Beste: Münir Nurettin Selçuk, Güfte: Ümit Yaşar Oğuzcan, Makam: Kürdîli Hicazkâr
--Dönülmez Akşamın Ufkundayız, Beste: Münir Nurettin Selçuk, Güfte: Yahya Kemal Beyatlı, Makam: Segâh
--Uyan Ey Gözlerim, Beste: Ali Ufki Bey, Güfte: III. Murat, Makam: Muhayyer-kürdî, Ayangil Türk Müziği Orkestra ve Korosu, kesinlikle.

Belirtmek lazım: Bu yazı sınırlı bir zihinsel kapasitenin ürünüdür. Ve hata yapmayı göze alarak kaleme alınmıştır.

ofaruk8@hotmail.com

www.arsivakurd.org

zozan özgökçe'nin vicdani ret açıklaması

Bu topraklarda yaşayan feminist, anti-militarist bir Kürt kadını olarak militarizmi ve militarizmin dayandığı tüm değerleri reddediyorum. Militarizm, askeri değerlerin ve savaşın yüceltilmesinin yanı sıra, erkekliğe atfedilen değerlerin meşruluğu ve üstünlüğüne dayanmaktadır. Bir şiddet örgütlenmesi olarak devlet, doğası gereği yüklemi olan şiddetten bağımsız düşünülemez. Modern ulus-devletlerin savaş ve güvenlik ihtiyacından doğan zorunlu askerlik, yurttaşlığa kabulün bir gerekliliği olmasının dışında "hegemonik erkeklik" değerlerinin inşasında da önemli bir role sahiptir. Connel'in kavramlaştırdığı hegemonik erkeklik; yenilmez, korkusuz, sert, disiplinli, bedensel acılara dayanaklı, rekabet ruhu yüksek, sağlıklı ve cinsel gücü yerinde heteroseksüel erkek tipini varsaymaktadır. Bu özellikler aynı zamanda militarizmin de gereksindiği ve üretmeye çalıştığı erkeklik tipini temsil etmektedir. Böyle bir erkeklik tanımı, kadınları ve her türlü kadınlığı dışarıda bıraktığı gibi, engelli, eşcinsel, yaşlı erkekleri de dışlamakta ve erkekler arasında da hiyerarşiler yaratmaktadır. Bir tür "erkeklik ispatı" haline dönüşen askerlik deneyimi aynı zamanda kadına atfedilen tüm değer ve özelliklerin aşağılandığı, saldırgan erkeklik değerlerinin yüceltildiği ve normalleştirildiği bir deneyimdir. Erkek askerdeyken gördüğü dayak, küfür, hakaret, aşağılanmayı sineye çekerek, askerden sonra başkalarına gösterebileceği şiddeti içinde öfke ile büyütüyor. Ailesi ve içinde olduğu toplumda askerdeyken öğrendiği hiyerarşi kurma, aşağılama ve diğer hegemonik erkeklik pratiklerini uyguluyor.

Militarizmin cinsiyetlendirilmiş güvenlik politikası, erkeklerin savaşçı robotlar, kadınların da pasif, sadık hatta sorgusuz itaat eden destekçiler rolünü oynadığı vatandaş tipini yaratmaktır. Cynthia Enloe'nin dediği gibi, Militarist siyasette kadınlara düşen rol, asker eşi, oğlunu askerliğe yüreklendiren anne, yaralı askeri iyileştiren hastabakıcı, askerleri eğlendiren fahişe ve cephe gerisi hizmetlerine koşturan görevli kadın olmaktır. Bunu sağlamanın yolu da milliyetçi ve dini ideolojiler aracılığıyla hayali "biz" (Ulus) kimliğini yaratmaktan geçmektedir. Askerlik süresince disipline edilen, 'adam olma' rüştünü ispatlamış olarak topluma dönen erkek, kazandığı ayrıcalıklı konum sayesinde devletin sunduğu imkânlara ulaşmanın avantajlarını kullandığı gibi ailesine ve çevresine de bir çeşit 'devlet' olarak dönmektedir. Militarizmin istediği 'erkeklik' vatanı ve kadını korumak gibi 'kutsal' davalar adına şiddet kullanmak için bir icazet anlamına geliyor. Baba, koca veya ağabey sıfatlarıyla ailenin de askeri olmaya soyunan erkek; kadını korumak, kollamak, cinsel kimliğini denetlemek gibi pratikleri doğal vazifesi olarak görmektedir. Toplumdaki eşitsiz cinsiyet ilişkileri militarizme eklemlenerek kadınları, zayıf, güçsüz ve yönetilmeye muhtaç gören bakış açılarını pekiştirmektedir.

Militarist devlet politikalarının kadına biçtiği roller; Ulusun devamını sağlayan kutsal anne, geleneğin bekçisi, kültürün aktarıcısı, modernleşmenin gösterenleri, ulusal savaşlarda katılımcı ve aynı zamanda militarizmin ideolojik üretiminin parçası olmak şeklinde özetlenebilinir. Ayrıca vatanın, uğrunda savaşılacak ve ölünecek bir kadın bedeni olarak kurgulanması, kadını erkeğin korumasına tabi kılan zihniyeti güçlendirmektedir. Erkeğin aile içinde namus, şeref, ahlak gibi değerler adına kullandığı şiddet, devletin başka milletlere yönelik kışkırttığı savaşların da dayandığı ilkelere dönüşmektedir. Ceberut devlet geleneğinin güçlü olduğu Türkiye'de, "Her Türk asker doğar" veya "Türklüğün bağrından çıkmış silahlı kuvvetler" gibi söylemlerle

www.arsivakurd.org

askerlik adeta bir milli özellik haline getirilerek sorgulanamaz kılınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu anlatılarından biri olan "Türk Milleti Ordu Millettir" miti yıllarca ülkeyi darbelerle, olağanüstü hallerle yöneten bir vesayet rejiminin de harcını oluşturmuştur. Devletin Kürt halkına karşı yıllardır yürüttüğü savaş, militarist siyasetin gücüne tapmanın bir sonucu olarak süregelmektedir. Şiddeti, hiyerarşiyi, otoriteyi, güçlü olmayı ve ölümü kutsayan militarist ideoloji, gündelik hayatın deposunda biriken eril şiddetin de kaynağıdır. Ulusal savaşlarda veya etnik soykırımlarda birer ölüm makinesine dönüşen modern orduların değişmeyen kurbanları ve savaş ganimetleri yine kadınlardır. Militarist şiddetin, fethedilmesi gereken bir düşman olarak gördüğü kadın bedeni, her savaşta tecavüz, zorla hamile kalmak, işkence ve her türlü aşağılanmaya maruz kalmaktan fazlasıyla nasibini almaktadır. Eril tahakküm, hiyerarşiyi, tabi kılmayı ve bütün bunlar için de doğal olarak zor kullanımını gerekli kılmaktadır. Militarizm, aynı zamanda toplumsal kaynakların canavarca sömürülmesi demektir, savaş ekonomisi için harcanan bütçeler, insanlığın sosyal ve ekonomik refahından çalınmaktadır. ABD'nin orduya ayırdığı 1,3 trilyon dolarlık bütçe, toplam dünya ülkelerinin ayırdığı bütçeye eşittir. Türkiye'de otuz yıldır sürdürülen iç savaşa ve Savunma Bakanlığı'na ayrılan bütçelerle tüm sosyal ve ekonomik sorunları çözebilirdik.

Sözün özü, feminist ve anti-militarist bir kadın olarak, her türlü otoriteyi, savaşı, hiyerarşiyi ve cinsiyetçi politikayı red ettiğimi belirterek vicdanıma ve politik kanaatlerime dayanarak vicdani reddimi açıklıyorum. Bir kadın olarak askere gitmiyorum ancak yukarıda bahsettiğim nedenlerle militarizmin kadınların gündelik hayatlarına olan olumsuz etkileri açısından vicdani reddimi sadece Türkiye'de devam eden bu savaştan dolayı değil tüm iktidarların savaşlarına karşı olduğum için açıklıyorum. Hepimizi kapsayacak bir özgürlük, otoritenin, mülkiyetin, cinsiyetçiliğin ve şiddetin lağvedildiği bir dünyada ancak mümkündür.

01/09/2011
Zozan Özgökçe - VAN

www.arsivakurd.org

roboski-uludere katliamı, 28 aralık 2011

çetin encü, 12

bedran encü, 12

erkan encü, 13

şıvan encü, 14

mehmet encü, 15

bilal encü, 15

aslan encü, 15

adem and, 15

savaş encü, 15

orhan encü, 15

celal encü, 15

fadıl encü, 16

mahsum encü, 16

şıvan encü, 16

cemal encü, 16

cihan encü, 16

vedat encü, 16

serhat encü, 17

salih encü, 17

özcan uysal, 18

hüseyin encü, 19

nevzat encü, 20

hamza encü, 22

m. ali tosun, 22

selam encü, 22

zeydin encü, 22

yüksel ürek, 23

salih ürek, 23

nadir alma, 23

seyit enç, 23

fikret encü, 27

hüsnü encü, 27

osman kaplan, 32

selahattin encü, 40

selman encü, 40

erkan encü

www.arsivakurd.org

www.arsivakurd.org

NEÇÛN HATÎ ME*

Miriyekî neşûştî me li ser mewşiya çavên te
Laşekî genîbûyî.
Bêhneke ji bîra miraran,
Meyîtekî axnediyîme di navbera biriyên te yên li hevdurî.
Bê dua hatim şewitandin bi agirê cehnima te.
Marîpişteke ji hevdeketîme li ber bayisoka bevilên te.
Çermekî kurmlêbarî,

Çavvekiriyekî neçûyîme di dergûşeke nehêjanti de
Zindiyê yekem ê şahide xwekuştina xwe,
Li xwe mikurhatekî qewirandîme li neh gundan.

Xofgirtekî tirsnak,
Qebûlnebûyekî goristanan,
Ne li dêran bi weftîz, ne jî hitinşûştiyeki li mizgeftan.
Dilteresekim êdî qirêjgirtekî berling.

Bê olekî redkirîme li binevşa xwedayê teyî zalim
Geflêxwarekî çar kitêban,
Xêreke jebirîme êdî li çoltêra zimanê te
Bira zerzengkirîbe,
Xemalindî û xweşkujêrbe gotinên te yên li minbarî

Tenê dilopekim ji çavên te, nebarî.

RAWÎN STÊRK

* 19. Hüseyin Çelebi Şiir Yarışması, Kürtçe Şiir Kategorisi Birincilik Ödülü